PAPIRII MASSONI
LIBRI SEX,
DE EPISCOPIS VRBIS, QVI ROMANAM ECCLESIAM REXE-runt, rebúsque gestis eorum.

AD

HENRICVM III. OPTIMVM MAXI-MVMQVE FRANCORVM REGEM.

PARISIIS,
Apud SEBASTIANVM NIVELLIVM, sub Ciconiis via Iacobæa.
M. D. LXXXVI.

Cum priuilegio Regis.

HENRICO TERTIO
OPTIMO, MAXIMOQVE
REGI FRANCORVVM,
Papirius Massonus S.

SEX gemmas, Henrice Regum Christianissime, multo auro alieno inclusas, maiestati tuæ supplex offero, petóque vt eas per Legatum qui negotia tua Romæ procurat, Sixto Episcopo vrbis tradi iubeas: etenim vir sanctissimus, cui & decessori eius Gregorio, magna pietatis clementiǽque tuæ pignora sæpe dedisti, plurimum gaudij & lætitiæ hauriet ex hoc opere, quod extra Italiam seruata historiæ lege, id est, narrationis rerúmque fide, obsequentissimus Maiestati tuæ seruus scripsi, si mo-

do hosce libros de vita Pontificum Romanorum ad sanctitatem suam missos viderit à te maximo piissimóque Francorum Rege : neque enim quemquam magis decet Pontificiam historiam scire, quàm Episcopum Romanum, qui nouit pręclaros Pontifices viuere etiam post obitum, relicta post se immortali virtute, rerúmque à se gestarum memoria. Talis est Sixtus experientissimus ac religiosissimus Pontifex, qui omnium in se oculos coniectos arbitratur, Pontificatúmque suum quasi in aliquo orbis terræ theatro versari existimat, atque intelligit quid habeat vtilitatis præteritarum rerum vera narratio. Ac si fortè mirabitur, cur post tam multos ego quoque de Episcopis Romanæ ecclesiæ scribere aggressus sum, is denuo lectis omnibus, postquam hæc mea cum alienis contulerit, nullam sibi admirationis causam fuisse sentiet. Et quia epistola non erubescit, audebo equidem laborum & vigiliarum mearum præmium aliquod, iustámque mercedem petere ab vtroque vestrum : à tua Maiestate, quia subditus illi sum, naturalísque debitor obsequij, & præcipuæ dotes in Principe sunt, liberalitas & clementia, vt Romæ in Quirinali marmoreus lapis adhuc loquitur: clementia autem vti decet erga omnes, liberalitate erga eos qui non sibi, sed nobis, &

patriæ reíque publ. nati ſunt : ab Apoſtolico viro, quia æquiſſimum eſt honorarium dare peritis hiſtoriæ vel Annalium ſcriptoribus, etſi non petunt, præſertim ijs qui ſyncerè, veréque ſcribendo, prodeſſe conantur religioni & pietati Chriſtianæ.

SVMMA PRIVILEGII.

HENRICI III. Galliarum & Poloniæ Regis priuilegio ſancitum eſt, ne quis Typographus imprimere, neu quis Bibliopola diuendere audeat ante quinquennium, *Papirij Maſſoni libros ſex, de Epiſcopis vrbis, qui* Romanam *eccleſiam rexerunt, rebúſque geſtis eorum*: Præter Sebaſtianum Niuellium, cuius impenſis & diligentia impreſſi ſunt. Qui ſecus fecerit, libris & pœna in ſanctione æſtimata mulctabitur, vt fuſius Regio diplomate continetur. Dato Pariſiis III. nonas Iul. anno M. D. LXXXVI.

Subſignato, DE NEVFVILLE.

Abſolutum autem eſt hoc opus XII. *Kal. Auguſt. eodem anno.*

NOMINA PONTIFICVM QVORVM VITA EXPONITVR

LIBRO I.

D. Petrus.
Linus.
Cletus.
Clemens I.
Anacletus.
Euaristus.
Alexander I.
Sixtus I.
Telesphorus.
Hyginius.
Pius I.
Anicetus.
Sother.
Eleutherius.
Victor I.
Zepherinus.
Calixtus I.
Vrbanus I.
Pontianus.
Antherus.
Fabianus.
Cornelius.
Lucius I.
Stephanus I.
Sixtus II.
Dionysius.
Fœlix I.
Eutychianus.
Caius.
Marcellinus.
Marcellus I.
Eusebius.
Miltiades.
Siluester I.
Marcus.
Iulius I.
Liberius.
Fœlix II.
Damasus I.
Siricius.

PRAEFATIO

OPERIS.

CHRISTIANÆ Religionis auctor CHRISTVS, qui Tiberio Cæſare,per Procuratorem eius Pontiũ Pilatum, ſupplicio affectus eſt: id vetus ſcriptor tradit Cornelius Tacitus, annalium libro decimo quinto. Chriſtianos autem à Nerone primùm exquiſitiſſimis pœnis affectos, atque ea pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque vbi defeciſſet dies, in vſum nocturni luminis vrerentur, ab eodem quoque Tacito memoriæ proditum eſt. Cæterùm quia Tertullianus in Apologetico, eum loquaciſſimum mendaciorum appellat, adiiciamus Suetonij Tranquilli teſtimonium. Is Domitiano Cæſare adoleſcentulus erat, vti ingenuè fatetur, & in vita Neronis referens quæ de Chriſtianis ſupplicia ſumebantur, Afflicti ſunt, inquit, ſuppliciis Chriſtiani, genus hominum ſuperſtitionis nouæ, & maleficæ. quod ab ethnico, & ignaro Chriſtianæ pietatis ſcriptum eſſe illis temporibus minimè miror, quibus nondum ſatis cognito CHRI-

ſti euangelio, ciues Romani defixa in marmoribus & ſtatuis corda habebant, obrutáque omni humano vitio, vt nondum lucem, quæ ſe tamen protulerat, ſplendentem intueri poſſent. Idque Suetonio acciderit, acciderit & Tacito, errore potius quàm dolo malo, vt Iudæis. Nam hi cùm lucem, qui Chriſtus eſt, pro ſalute hominum cruci ſuffixã viderent, non crediderunt, vt omnes crederent, natione illa addicta perpetuæ ſeruituti, nihil futurum miſerius. Tametſi quid neceſſe eſt Suetonij, vel Cornelij teſtimoniis vti, cùm tacere eos oporteat, vbi quatuor euangelij Præcones loquuntur? Nolo autem Tertulliani ex Apologetico aduerſus gentes locum inſignem præterire. Tiberius, inquit, cuius tempore nomen Chriſtianum in ſeculum introiuit, annunciatum ſibi ex Syria Palæſtina, quæ illic veritatem ipſius diuinitatis reuelauerat, detulit ad Senatum cum prærogatiua ſuffragij ſui. Senatus, quia non ipſe probauerat, reſpuit. Cæſar in ſententia manſit, comminatus periculum accuſatoribus Chriſtianorum. Conſulite commenrios veſtros, illic reperietis primùm Neronem in hanc ſectam tum maximè Romæ orientem Cæſariano gladio ferociſſe. Sed tali dedicatore damnationis noſtræ etiam gloriamur. qui enim ſcit illum, intelligere poteſt non niſi aliquod bonum grande à Nerone damnatum. Ad hunc modum ſe habebant res Chriſtianæ ſub illa immani bellua, progreſſúque temporis modò quietem aliquã habuerunt, modò bellum atrox paſſæ ſunt, ſub prauis boníſque Principibus vſque ad Conſtantinum Cæſarem, qui primus Chriſtum adorare cœpit. Quamobrem erunt principia Epiſcoporum vrbis explicatu admodum

difficilia, quia de iis ſcriptores pauci loquuti ſunt, cæteri omnes ſiluere.

PETRVS.

EX illo numero cruci affixorum fuit Petrus, quem Romæ interemptum à Nerone Lactantius tradit, charus acceptúſque Conſtantino Imperatori maximo, ac refert libro quarto de vera ſapientia, quæ Petrus & Paulus Romæ prædicauerunt, in qua prædicatione quæ in memoriam ſcripta permanſit, cùm multa alia mira, tum etiam hoc futurum eſſe dixerunt, vt poſt breue tempus immitteret Deus Regem, qui expugnaret Iudæos, & ciuitates eorum ſolo adæquaret: ipſos autem fame, ſitíque cõfectos obſideret. Tum fore, vt corporibus ſuorum veſcerentur, & conſumerent ſe inuicem. Poſtremò vt capti venirent in manus hoſtium, & in conſpectu ſuo vexari acerbiſſimè coniuges ſuas cernerent, violari ac proſtitui virgines, diripi pueros, allidi paruulos, omnia denique igni, ferróque vaſtari, captiuos in perpetuũ terris ſuis exterminari, eo quòd exultauerint ſuper amantiſſimum, & probatiſſimum Dei filium. Itaque poſt illorum obitum, cùm eos Nero interemiſſet, Iudæorum nomen, & gentem Veſpaſianus extinxit, fecítque omnia, quæ illi futura prædixerant. Idem ſupplicium Petro illatum Prudentius vir illuſtris in martyrio eius à ſe conſcripto

ſub Theodoſio principe narrat,paſſúmque Romæ refert. Quorum virorum ſincera teſtimonia probabunt ij, qui ſcient Lactantium Africanum, Prudentium Hiſpanici generis militarem fuiſſe virum. Quos corrúpere Pontifices illius ætatis, valde ab iis remoti minimè potuere. Sed exemplo Petri innumerabiles alij poſtea paſſi ſunt, vt meritò locum hunc Lactantij eiuſdem, ex libro
" quinto de iuſtitia hic adiiciam. Quinetiam ſceleratiſſimi
" homicidæ contra pios iura impia condiderunt. Nam &
" conſtitutiones ſacrilegæ, & diſputationes iuriſperitorum
" leguntur iniuſtæ. Domitius de officio Proconſulis, libro
" ſeptimo reſcripta Principum nefaria collegit, vt doceret,
" quibus pœnis affici oporteret eos, qui ſe cultores Dei cõ-
" fiterentur. Hũc Domitium Alexander Cæſar Domitium Vlpianum Præfectum annonæ, Iuriſconſultum, & amicum ſuum eſſe dicit apud Iuſtinianum C. de contrahenda & cõmittẽda ſtipulatione. Quòd ſi Romanam Eccleſiam à Petro & Paulo ſacer Irenęus fundatam prædicat libro tertio aduerſus hæreſes, non video cur inter Romanos martyres Petrum abigei non numerent, id eſt ij qui ſe ſe atque oues mitiſſimas abigũt à Chriſto, nec cur Tertulliano nolint credere: cuius hæc ſunt verba libro quar-
" to contra Marcionem: Romanis euangelium & Petrus
" & Paulus ſanguine quoque ſuo ſignatum reliquerunt. quem ſequutus Hieronymus epiſtola ad Caſtrucium:
" Quid Petro, inquit, quid Paulo ſublimius? & tamen
" Neronianum gladium cruentauerunt. Petrus Alexandrinus Epiſcopus, & martyr Petrum quoque Romæ crucifixum fuiſſe fatetur. Sed Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius Cæſares, Petrum Romæ fuiſſe publica lege

testantur ad populum Constantinopolitanum missa, sic
" enim aiunt: Cunctos populos quos clementiæ nostræ
" regit Imperium, sub tali volumus religione versari, quam
" diuum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio
" vsque adhuc insinuata declarat, quámque Pontificem
" Damasum sequi claret, & Petrum Alexandrinum Episcopum virum Apostolicæ sanctitatis. & in eandem sententiam Hieronymus in fidei suæ expositione ad Dama-
" sum, Petri, inquit, & fidem, & sedem tenes. Et si adhuc duos auctores à me laudari segreges volunt, sciant à Dorotheo Episcopo Tyri hoc sincerum testimonium de Petri supplicio & crucifixione tradi, qui Episcopos vrbis ne nosse quidem potuit, & à Diocletiano, & Licinio in
" exilium religionis causa actus est: Apostolorum, inquit,
" primus est Simon Petrus, hic vt epistolis suis innuere vi-
" detur, Euangelium domini Iesu Christi in Ponto, Gala-
" tia, Capadocia, Bithynia, & tandem Romæ prædicauit,
" vbi postea sub Nerone Rege capite ad terram verso (nam
" ad hunc modum ipse pati volebat) tertio Kal. Iul. crucifi-
" xus, ibíque sepultus est. Alter auctor est Maximus Episcopus Taurinensis, qui Honorio & Theodosio Iuniore imperantibus vixit, scribítque in homelijs de Apostolis
" Petro & Paulo in hunc modum: Non sine causa factum
" putemus, quòd vna die, vno in loco, vnius tyranni tolera-
" uere sententiam. Vna die passi sunt, vt ad Christum pari-
" ter peruenirent: vno in loco, ne alteri Roma deesset: sub
" vno persecutore, vt æqualis crudelitas vtrumque con-
" stringeret. dies ergo pro merito, locus pro gloria, perse-
" cutor decretus est pro virtute. & in quo tandem loco
" martyrium pertulerunt? in vrbe Roma, quæ principatum,

„ & caput obtinet nationum, scilicet vt vbi caput super-
„ stitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis: & vbi gen-
„ tilium principes habitabant, illic Ecclesiarum principes
„ morerētur. Ac sanè possem innumera eiusmodi testimo-
nia proferre, vti Simeonis Metaphrastæ, vt Gaudentij
Brixiensis, vt Isidori viri doctissimi, & aliorum, qui ni-
hil in gratiam scripserunt Episcoporum vrbis. Sed Auidij
Cassij illud scio, aut hoc testium satis est, aut nescio quid
sit satis, præsertim mihi, cui non est propositum de con-
trouersijs Theologicis differere, sed nudam atque aper-
tam rerum veritatem sequi, quam expressit Tertullianus
„ in libro contra Gnosticos: Vitas, Cæsarum, inquit, legi-
„ mus, orientem fidem Nero primus cruentauit. Tunc Pe-
„ trus cruci astringitur. Tunc Paulus ciuitatis Romanæ
„ consequitur natiuitatem, cum illic martyrij renascitur
„ generositate. Denique ne quam dubitationem lectores
Christiani relictam querantur, addemus Consulum no-
mina. Siluano & Othone Cons. Romæ Sanctos Apo-
stolos Petrum & Paulum, trucidatos esse à Nerone ma-
gnus Aurelius Cassiodorus vir doctissimus tradit in
Chronico ad Theodoricum Gothorum Regem.

LINVS.

PETRI obitum duodecimo Neronis anno cōtigiſſe docet Epiphanius Valentiniano & Valente vndecimum,& Gratiano ſeptimū imperantibus, ſcribens. At Hieronymus decimo quarto affixum cruci narrat in Libello de viris illuſtribus. Et Rufinus Aquileienſis Romanæ Eccleſiæ per viginti & quatuor annos præfuiſſe dicit,ídque ſoli cōtigiſſe Petro certū eſt:nam ſucceſſorum nemini tot annos in Pōtificatu cōceſſit Deus. Fœlices autē Volaterræ,id eſt oppidū in Hetruria. Illę enim Petri ſucceſſorem, vrbíque Epiſcopum primæ ex Italia dedere, huic Lino nomen fuit: cuius meminit Paulus Apoſtolus epiſtola ad Timotheum,cúmque ſecundum Romæ Epiſcopum fuiſſe Hieronymus ſcribit ad Dextrum Præfectum prætorio. quod munus cùm ſanctiſſimè obiret,& religio Chriſtiana atque integritas ipſum magnopere commendarent, tamen impetus Ethnicorum, furórque innocentem ad ſupplicium traxere; non tracturi profectò, ſi re vt nòmine Lino illi antiquiſſimo poëtarum ſimillimus fuiſſet,qui multitudinem Deorum primus aſſeruit. Poſt Neronem imperarunt Sergius Galba,Otho Siluius,Aulus Vitellius,Veſpaſianus:illi breuiſſimi temporis Imperatores fuere. Ab hoc nondū Cæſare victi Iudæi natio nata ſeruituti, & vnus ex nobilibus captiuis Ioſephus,cùm coniiceretur in vincula,aſſeuerauit fore,vt ab eodem breui ſolue-

retur, verùm iam Imperatore. De Christo autem nō inepte quidem est loquutus, asserens eum sapientem virū fuisse, si tamen virum eum oporteret dicere, & ipse de se déque beneuolentia Domitiani erga res suas in vita sua eleganter narrat. Visitur autē Romæ arcus Vespasiani, ac Titi, & in eo apparatus templi Iudaici sculptus cernitur: euersi autem sunt ita vt in reliquum tempus erigere se se nunquam potuerint. At derisos eos à Romanis sanè constat. Martialis qui Domitiano Cæsare vixit recutitos appellat, quòd circūsecti essent, & eo antiquior Horatius curtos Iudæos propter circumcisionē vocat: Ausúsque Persius recutita sabbata irridet satyra quinta; solitos diligēter ieiunare sabbatis, Augustus quoque Epistola ad Tiberium testis est, cuius verba citantur à Suetonio. Tiberio successit Caius, is quanto odio, cōtemptúque Iudæos sit persecutus, exponit Philo Iudæus in legatione ad Caium: ille inquam Philo, quem Hieronymus doctissimum Iudæorū, & prudentissimum philosophorum appellat. De Mose verò & cæremoniis illius gentis Iuuenalis, & Petronius poëtæ, Cornelius Tacitus, Iustinus historicus, Trebelliúsque Pollio & alij seu odio, seu ignorātia inepte plurima scripsere. Verùm Sextus Empiricus, qui Tiberij meminit, Pyrrhoniarum hypotiposeôn libro tertio illud verissimè de Iudæis affirmat: Iudæus, aut sacerdos Aegyptius, » moriatur potius, quàm carnem suillam edat. Sed extant passiones Petri & Pauli, quæ à Lino scriptæ dicuntur, & in Græcum sermonem postea cōuersæ, quarum excutiēda fides est propter circumstātiarum nomina, ficta enim sunt, & videntur eruditis.

CLETVS

CLETVS.

DE proximis Petri ſucceſſoribus difficile eſt dicere, magnis viris & antiquiſſimis ſcriptoribus neque multa & variè referentibus. Quid enim? ſanctiſſimus Irenæus, Euſebius grauis ſcriptor, & Nicephorus Conſtantinopolitanus poſt Linum numerant Anacletum: Optatus tamen, & Auguſtinus eundem poſt Clementem in apoſtolica ſede collocant. At Hieronymus hiſtoriæ ſcientiſſimus tertium Romæ Epiſcopũ Cletum facit, & Epiphanius lib. 1. ipſáque Roma Petrum, deinde Linum, mox Cletum ponũt, hócque ordine res ab iis geſtas narrant. Tantis viris diuerſa ſentientibus quid fieri oporteat non eſt meum iudicare, conſensũ tamẽ eccleſiæ pluris fieri debere ſentio, &, ſi quid Damaſus, non ille Epiſcopus Romæ, ſed vetus quidam hiſtoricus, auctoritatis habere poteſt, Cletus non ſolùm Epiſcopus vrbis, ſed Romanus quoque patria fuit, cúmque sediſſe ſub Veſpaſiano & Tito narrat. Titus enim cognomine paterno amor ac delitiæ generis humani (vt Tranquilli verbis vtar) Veſpaſiano ſucceſſit, eius memorabilem illam meritóque laudatam vocem cur prætercam? cùm recordatus ſuper cœnam quod nihil cuiquam toto die præſtitiſſet, dixit, Amici diẽ perdidi. Viſitur Romæ iuxta Capitolium arcus elegantiſſimi operis ſic inſcriptus, SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS DIVO TITO DIVI VESPASIA-

NI F. VESPASIANO AVGVSTO. & in marmore patrum memoria reperto ad illum arcum hæc præterea habentur.

S. P. Q. R.

IMPERATORI TITO. CÆS. DIVI VESPASIANI FILIO AVGVS. PONT. MAX. TR. POT. X. IMP. XVII. XIIII. P. P. PRINCIPI SVO. QVI PRÆCEPTIS PATRIÆ CONSILIISQVE ET AVSPICIIS GENTEM IVDÆORVM DOMVIT, ET VRBEM HIEROSOLYMAM OMNIBVS ANTE SE DVCIBVS, REGIBVS, GENTIBVS, AVT FRVSTRA PETITAM AVT OMNINO INTENTATAM DELEVIT.

CLEMENS.

CLARISSIMI viri Optatus Mileuitanus, & Auguſtinus Hipponenſis Africani Epiſcopi, ſediſſe priorem Petrum, cui ſucceſſerit Linus, Lino ſucceſſiſſe Clementem aiunt, ſed vtroque antiquior Florēs Tertullianus de præſcriptione aduerſus hæreſes, Epiſcopū Romanum Clementem à Petro ordinatū ait, quod Eucherius Lugdunēſis Epiſcopus cōfirmare videtur, & Rufini apud Hieronymum locus, quo Clementem Apoſtolorum diſcipulum Romanæ Eccleſiæ poſt Apoſtolos Epiſcopum & martyrem ſcribit fuiſſe. Ipſe verò Hieronymus in libello ad Dextrum Præfectum prætorio CLEMENTEM, quartum poſt PETRVM Romæ Epiſcopum facit, etſi plurimi Latinorum ſecundum poſt Petrum apo-

ſto'um putabant fuiſſe Clementem. Certè Paulus apoſto-
lus ad Philippenſes Clementis huius nomen attigit vel
» Hieronymo teſte. Aduerſus Iouinianum enim, Clemens,
» inquit, ſucceſſor apoſtoli Petri, cuius Paulus apoſtolus
« meminit. Hunc Clementem Epiſcopum Romanum
iure appelles, quia Romanus patria fuit. Quis autem eum
» deſcribere melius poſſit quàm Eucherius? Clemēs, inquit,
» vetuſta proſapia Senatorum atque etiam ſtirpe Cæſarum
» omni ſcientia refertus, omniúmque liberalium artium pe-
» ritiſſimus, ad hanc iuſtorum viam tranſiit. Itáque in ea
» excellenter floruit, vt principi quoque Apoſtolorum ſuc-
» ceſſor extiterit. Hieronymus ſcribit eum obiiſſe tertio
Traiani anno, at non laudat auctorem, quem laudatum
tamen oportuit. Eo quidem imperante res Chriſtianorū
in meliori quàm anteà ſtatu fuiſſe perſpicuū eſt ex Plinij
Secundi epiſtola de moribus & doctrina Chriſtianorum,
quam Græci ſcriptores è Romano ſermone in Græcum
conuertere; & ex reſcripto Traiani, de quo idem Tertul-
» lianus in Apologetico aduerſus gētes, Plinius, inquit, Se-
» cundus cùm prouinciam regeret damnatis quibuſdam
» Chriſtianis, quibuſdam gradu pulſis, ipſa tamen multitu-
» dine perturbatus, quid de cætero ageret conſuluit tunc
» Traianum Imperatorem, allegās propter obſtinationem
» non ſacrificandi, nihil aliud ſe de ſacris eorum compe-
» riſſe, quàm cœtus antelucanos ad cantandum Chriſto
» deo, & ad confœderandam diſciplinam, homicidium, a-
» dulterium, fraudem, perfidiam, & cætera ſcelera prohi-
» bentes. Tunc Traianus reſcripſit, hoc genus inquiren-
» dos quidem non eſſe, oblatos verò puniri oportere. nec
» huiuſmodi reſcriptum probans, O ſententiam, inquit,

» neceſſitate cõfuſam, negat inquirendos vt innocentes, &
» mandat puniendos vt nocentes: parcit & ſæuit, diſſimulat
» & animaduertit. Et eodem libro, quales ergo truces leges
» iſtæ quas aduerſus nos ſoli exercent impij, iniuſti, turpes,
» dementes, vani, quas Traianus ex parte fruſtratus eſt ve-
» tando inquiri Chriſtianos, quas nullus Hadrianus quan-
» quam curioſitatum omnium explorator, nullus Veſpaſia-
» nus quanquam Iudæorum debellator, nullus Pius, nullus
» Verus impreſſit?

ANACLETVS.

VT ſuprà demonſtrauimus, Anacletum Irenæus poſt Linum numerat inter Epiſcopos vrbis, hominem vitæ integrum excellentíque præditum ingenio, & ad hoc munus à Deo vocatum, id enim Anacleti voce continetur. numerat & Euſebius Cæſarienſis, qui Conſtantini Cæſaris temporibus vixit. Quid alij ſenſerint de Cleto, & Anacleto iam attigimus, quæ etſi planè diuerſa ſunt, penéque contraria, noſtri tamen inſtituti non eſt inter tantos viros inter ſe diſſentientes pacem componere: quod ne fieri quidem poteſt, vt opinor. Sed hoc affirmare Linum, Cletum, Clementem & Anacletum Epiſcopos vrbis fuiſſe: at quo ordine ſederint, nondum mihi ne veteribus quidem ſatis conſtare. Hic Anacletus Græcus genere, vt Damaſus ait, iuſſu

Domitiani occiditur. erat enim Domitianus non solùm magnæ, sed callidæ inopinatæque sæuitiæ, præsertim erga Iudæos, quorum regiam gentem oderat. Nam sub illo Suetonius refert fiscum acerbissimum actum esse, ad quem deferebantur qui velut professi Iudaicam intra vrbem viuerent vitam, vel dissimulata origine imposita genti tributa non pependissent: ac se interfuisse adolescentulum meminit, cùm à Procuratore frequentissimóque concilio inspiceretur nonagenarius senex an circumsectus esset. Martialem miror, qui cùm ad Domitianum vltimum Flauiæ gentis epigrammata scribat, & gentem Iudæorum recutitam appellet, & Sabbatariorum ieiunia rideat, ortos ex eis Christianos omittit, nisi si Christiani quoque nomine Iudaico appellabantur. Nec prætereatur, Apollonius Tyanæus celebris famæ auctoritatísque philosophus, qui Cocceio Nerua Cęsare decessit, cùm sub Domitiano floruisset: cuius vitam Philostratus græcè scripsit, Domitianíque & Neruæ meminit. Sed miranda quædam vir ille fecisse dicitur, Lactantij & Hieronymi libris improbata, apud quem hæc verba reperio aduersus
» Ioannem & Rufinum: Apollonius Tyanęus scribit, quòd
» cùm ante Domitianum steterit in consistorio, repentè
» non comparuit. Flauius Vopiscus in Aureliano: quid illo
» viro sanctius? venerabilius? antiquius? diuiniúsque inter
» homines fuit? ille mortuis reddidit vitam: ille multa vltra
» homines & fecit & dixit, quæ qui velit nosse, Græcos le-
» gat libros qui de eius vita conscripti sunt. Loquitur autem
» hic auctor de Philostrato Apollonij præcone, de quo &
» Eunapius sub Iuliano Cæsare scribit in hunc modum:
» Apollonius Tyanæus non iam Philosophus, sed meritò

" inter deos ac mortales naturæ particeps. quippe qui Py-
" thagoricæ diſciplinæ ſectator, illius diuinitatis famam
" adauxit, de quo exactè ſcripſit Philoſtratus Lemnius edi-
" tis libris, quibus titulum fecit vitam Apollonij, cùm de-
" buerit inſcripſiſſe verius, acceſſum Dei ad homines. Viſi
autem ſunt Ethnici delectari commemoratione rerum à Tyaneo geſtarum, quòd is deorum multitudinem coluiſſet, vt haberent quem opponerent Chriſto Ieſu. ſed quid ſui cum fidibus? quid tenebris cum radianti luce? Extat Euſebij labor Hieroclem Philoſophum egregiè confutantis, quòd Tyaneum Chriſto Ieſu conferre auſus eſſet.

EVARISTVS.

GRÆCIA omnium ingenuarum artium parens, eiuſdem Traiani temporibus dedit Epiſcopum vrbi ſtudioſiſſimum pietatis Chriſtianę, cui Euariſto nomen. Illum Euſebius affirmat in Romanæ Eccleſię procuratione annos octo conſumpſiſſe, Chriſto ſemper efferendo, & cultores numinum velut impiè errantes fortiſſimè redarguendo: vt eos ad cognitionem vnius Dei poſſet adducere. Ne hunc quidem omiſit Irenæus, Euariſtum Clementi ſucceſſiſſe aſſerens. Nec Euſebius, qui locum Irenæi illum legerat. Traiano imperante Euariſtum in pontificatu fuiſſe diximus, id

eſt pium Pontificem ſub leni & iuſto Cæſare. cùm enim tria ſint, quę ab egregijs Principibus expectentur, ſanctitas domi, in armis fortitudo, vtrobique prudentia: tantus erat in eo maximarum rerum modus, vt quaſi temperamentum quoddam virtuti miſcuiſſe videretur. vti enim liceat Aurelij antiqui ſcriptoris in hac re teſtimonio. cúmque imperium aſſumpſiſſet, edicta quædam ad Senatum miſit, atque illud imprimis, nunquam ſuo iuſſu bonum virum occiſum iri, aut ignominia notari. Id quod non ſolùm in præſens ſacramento confirmauit, ſed per totum imperij tempus inuiolatum ſeruauit. Quo hæc teſte narrauimus? Dione Nicæo, qui huius Cæſaris vitam ſcripſit.

ALEXANDER.

EX IN duos ſedi ſuæ Roma præbuit Epiſcopos, Alexandrum, & Sixtum, viros immortali gloria digniſſimos. ille enim cùm ciuibus ſuis multitudinem deorum deſerendam ſuaſiſſet, cultúmque veri Dei & præferendum & amplexandum eſſe; cúmque decennium in munere ſuo tranſegiſſet, exceſſit è vita anno Ælij Hadriani tertio. Dion Caſſius refert Hadrianum ſæpius fruſtrà inuocata morte, ſæpe etiam ſeipſum occidere voluiſſe, extaréque epiſtolam eius quæ hoc ipſum ſignificat. ſcribere enim, Quàm miſerum eſt mortem optare, & mori non poſſe! Imò Hadriane, quàm miſerum eſt Chriſtianos vi-

dere, & nolle Christianum fieri! Hoc Cæsare vixit Epictetus philosophus, cuius auditor Arrianus Nicomediensis in suis ad Lucium Gellium libris ait, Galilęos per insaniam quandam, & propter consuetudinem sic animo affectos, vt nulli eos satellites, nulli enses terreant. Christianos eodem nomine appellans, quo Iulianus Cæsar postea vsus est epistola ad Ecdicium Pręfectum Ægypti: sed vir ille alioquin doctissimus Christianorum constantem & inuictum animum in asserenda religione sua non probat. Lucianus quoque maledicentissimus hominum in dialogo Pseudomante cùm Arriani & Epicteti meminisset, ab A-
» lexandro quodam Tyanæo dictum refert: Si quis impius,
» aut Epicureus mysteriorum explorator accessit, discedat.
» Item illud, Foras pellantur Christiani. Sed quàm fœdum vitæ exitũ habuerit is Alexander, postea narrat, ipséque Lucianus à canibus tandem dilaniatus distractúsque est, vt apud Suidam reperio. Verùm hic noster cum pontificatu martyrij quoque coronam meruit, corpúsque eius Romæ sepultum, postea Lucam Hetruriæ vrbem delatum, in ea honoratur & ferè colitur, singulísque annis V. Non. Maias maximo populorum concursu martyrium eius, quod cum Euentio & Theodoro sub Hadriano passus est, religiosè piéque celebratur, eíque augustissimũ tẽplum è marmore Alexandri nomen ferens publicè Lucensium maiores fieri iusserunt.

SIXTVS.

HVNC verò ALEXANDRI ſucceſſorem fuiſſe Irenæus docet, & Euſebius Cæſarienſis, Hadriano adhuc Cęſare cùm decē annos in gerēda Pōtificatus cura tranſegiſſet, Theleſphoro locum feciſſe. Cæterùm Hadrianus mitis in Chriſtianos, vt ex Tertulliani Apologetico diximus, in Iudæos ſeuerus fuit. nam illos indicta cauſa occidi vetuit, hos propter rebellionis ſtudium & frequentes motus fortiſſimè domuit, graui & periculoſo inter eos exorto bello, in quo arces eorum quinquaginta celeberrimæ dirutæ ſunt, vici ad nongentos & octoginta quinque direpti, & mox igni conſumpti, viri in excurſionibus & prælijs ad quinquaginta millia cæſi fuere, fameque, morbis, ac igni ingens multitudo abſumpta, ſic ferè omnis Iudæa vaſtata eſt. Quam cladem etiam ante bellum præſentire debuerunt. Nam Salomonis ſepulchrum, quod illi in ſupremo cultu & reuerentia habent, ſponte diſcuſſum corruit. Idque bellum ex eo natum eſt, quòd cùm Hadrianus Hieroſolyma pridem euerſa rurſus habituri iuſſiſſet, atque vrbem Æliam Capitolinā appellaſſet, Iouiſque ex aduerſo templi Iudaici ædem excitaſſet, magno dolore afficiebantur Iudæi, atque ſuccenſebant peregrinos ſecum in ciuitate habitaturos: & illud grauius ferebant externa ſacra fieri, & deorum imagines in ipſa conſtitui. Hæc Dion Græcus ſcriptor tradit. Et Hieronymus

» ad Dardanum ſub Veſpaſiano & Tito vrbs capta tem-
» plúmque ſubuerſum eſt, deinde ciuitatis vſque ad Ha-
» drianum principẽ per quinquaginta annos manſere reli-
» quiæ, poſt euerſionem templi paulominus per quadrin-
» gentos annos & vrbis & templi ruinæ permanent. Sixtus igitur ſub Hadriano vixit, niſi fortè mauis Sextum dicere, id enim nomen iam in vſu erat, vt Martialis verſus oſtẽdit:

Sexte nihil debes, nil debes Sexte, fatemur.

Et ante Martialem Sextus Pompeius, Quintus Ciceronis frater, Quintus Hortenſius, atque alij appellabantur à numero.

THELESPHORVS.

DVos iterum ordine Epiſcopos Græcia Romæ dedit, Theleſphorum, & Hyginum, viros omni virtutis genere ornatos, quorum Theleſphorus noua myſteria afferens idolorum cultum (cui populus Romanus deditiſſimus erat) omnino ferre non poterat. ob ídque plebi inuiſus, non ob nomen, quod ex Martiale Domitiani temporibus iam fuiſſe vſitatum Romæ conſtat, ſed ob ſacram dignitatem populo illi odioſam inſons damnatus eſt, affectúſque ſupremo ſupplicio anno primo Antonini Pij Cæſaris, cùm annis vndecim Epiſcopum egiſſet. Quem verò præconem ſuæ virtutis habere meliorem poſſit, quàm ſanctiſſimum Irenæum, à quo

& martyr & summa cum gloria dicitur fuisse? Euersum ab Hadriano Iudæorum templum diximus, non multo pòst Antonino Cæsare à Rabino quodam, quem Magistrum sanctum Iudæi vocant, & præ cæteris admirari solent, Misna scripta est, doctrinam Iudaicæ sectæ continens, ídque ab eo factum Rabi Moyses ait, quando Iudæi diffundi per orbem vniuersum Christianam religionem videre. Sed Iudæorum historias summa breuitate cõplexus est auctor Seda Olam Zuta, id est chronici Hebræorum; atque Rabbi Abraham leuita Dauidis filius in Cabbala historica. Quorum omnis doctrina pertinaciæ plena est, nisi insaniam mauis dicere. Cuius argumenti etiam est Iosephus Albo inter Hebræos maximè infestus pietati ac religioni Christianæ.

HYGINVS.

IVLIVM Hyginum iuris pontificij non ignarum fuisse libro decimo sexto tradit Agellius. At Hyginus sanctissimus vrbis Episcopus longè præstãtior fuit. Quid enim Romanis proposuit præter Iesum Christum? aut quid aliud optauit, quàm vt illi à simulacris deorum spontè auerterentur? vtque diuini iuris scientiam planè vtilem & necessariam se docente addiscerent? Fuit hic decimus Romanæ Ecclesiæ Pontifex, aut nonus, si Irenæum sequi pręstat. Quis enim huius rei testis

magis idoneus esse potest, quàm vir ille diuinus Lugdunensis in Gallia ad Rhodanum Episcopus? Nam quot annis Hyginus Ecclesiæ Dei præfuit religiosissimus, Eusebius indicat, quatuor in pontificatu scribens fuisse. sed præstat indicare ipsum Irenæi locum, quo Hyginum inter Romanos Pontifices numerat libro tertio aduersus hęreses: Fundantes, inquit, & instruentes beati Apostoli Ecclesiam, Lino Episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt. Huius Lini Paulus in his quæ sunt ad Timotheum epistolis meminit. Succedit autem ei Anacletus, post eum tertio loco ab Apostolis Episcopatum sortitur Clemens, qui & vidit ipsos Apostolos, & contulit cum eis, cùm adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionē ante oculos haberet, non solus enim, adhuc multi supererāt tūc ab Apostolis docti. Sub hoc igitur Clemēte dissensione non modica inter eos qui Corinthi essent fratres facta, scripsit quæ est Romæ ecclesia potentissimas literas Corinthiis, ad pacem eos congregans, & reparans fidem eorum, & annuntians quam in recenti ab Apostolis receperant traditionē, annuntiantem vnum Deum omnipotētem, factorem cæli & terrę, plasmatorē hominis, qui induxerit cataclysmum, & aduocauerit Abraham, qui eduxerit populum de terra Ægypti, qui colloquutus sit Moysi, qui legem disposuerit, & prophetas miserit, qui ignem præparauerit diabolo & angelis eius. Hunc patrem domini nostri Iesu Christi ab ecclesiis annunciari, ex ipsa scriptura qui velint, discere possunt, & apostolicam Ecclesiæ traditionem intelligere, cùm sit vetustior epistola his qui nunc falsò docēt, & alterum Deum super demiurgum, & factorem horum omnium quæ sunt

» commentiuntur. Huic autem Clementi successit Euari-
» stus,& Euaristo Alexander, ac deinceps sextus ab Aposto-
» lis cōstitutus est Sixtus,& ab hoc Telesphorus, qui etiam
» gloriosissimè martyrium fecit,ac deinceps Hyginus, pòst
» Pius, post quem Anicetus. Cùm autem successisset Ani-
» ceto Soter, nunc duodecimo loco Episcopatum ab apo-
» stolis habet Elutherius. Quæ Irenæi verba ab Eusebio
» quoque græcè citantur.

PIVS.

PIVM Aquileia protulit, nunc quoque Venetiæ oppidum. Sub quo Episcopo pietas floruit. nam vt omnes pij essent in verum & æternum Deum semper optauit, vtquè prophanæ religiones & cęremoniæ deorum obolescerēt,& floreret in pectoribus humanis Christi recordatio. Ac sanè Pio Antonino Cæsari, quem Lactātius Maiorem, Diocletianus Magnum solēt appellare, fœliciter euenit, vt princeps ecclesię Romanę & re & nomine Pius esset. Decimoquinto Pontificatus sui anno excessit è vita. Extant verò ad Iustum Viennæ Prætoriæ ad Rho-
» danum flumen tunc Episcopū epistolæ duæ, quæ sincerā
» pietatē refulsisse in Pio testātur, prima sic inscripta est: Pius
» Episcopus Romanus fratri Iusto Episcopo Salutē. Antequā
» Roma exiisset soror nostra Euprepia, sicut benè recordaris,

„ titulum domus suæ pauperibus assignauit, vbi nunc cum
„ pauperibus nostris commorātes, missas agimus. De te au-
„ tem superbeate postquā ad Senatoriam vrbem Viennē-
„ sem perrexisti, quid factum sit, nosse cupimus, & vt semē-
„ tem Euangelij iam sparseris, audire multum desideramus.
„ Presbyteri illi qui ab Apostolis educati vsque ad nos per-
„ uenerunt, cum quibus simul verbum fidei partiti sumus,
„ à domino vocati in cubilibus æternis clausi tenentur. Sā-
„ ctus Timotheus & Marius per bonum certamen transie-
„ runt. Vide frater vt illos imiteris sequendo, neque vincu-
„ lis mundi illigeris. Festina palmam perseuerabilem cum
„ sanctis Apostolis tenere, quam per multas passiones Pau-
„ lus suscepit & Petrus, cui crux charitatem Christi tolle-
„ re non potuit. Salutant te Soter & Eleutherius digni
„ presbyteri. Saluta fratres qui tecū viuunt in domino. Che-
„ rintus primarches Satanæ multos auertit à fide. Gratia
„ Christi habitet in corde tuo. Soter autem & Eleutherius,
„ quorum superiori epistola mentio facta est, Pio successere
in pontificatu Romano. Altera epistola se habet in hunc
„ modum: Pius Episcopus Romanus fratri Iusto Episco-
„ po S. Attalus epistolas martyrum portans ad nos venit,
„ gaudium nobis inæstimabile faciens de triumpho eorum:
„ qui dixit nobis sanctum Verum collegam nostrum vi-
„ ctorem de mundi principe triumphasse: Tu verò apud
„ senatoriam vrbem Viennensem eius loco à fratribus con-
„ stitutus & colobio episcoporum vestitus, vide vt mini-
„ sterium quod accepisti, in domino impleas: Cura autem
„ sanctorum martyrum corpora sicut membra Dei, quem-
„ admodum curauerunt Apostoli Stephanum. Carceres
„ sanctorum visita, ne aliquis tepescat in fide. Martyria san-

» cta, ſpiritu ſancto proba, vt perſeuerent in fide, eis incita-
» tor inſiſte. Presbyteri & diaconi non vt maiorem, ſed vt
» miniſtrum Chriſti te obſeruent: plebs vniuerſa ſanctita-
» te tua protegatur. Fratres noſtri, quos per Attalum reco-
» gnoſces, de tyranni ſæuitia iam liberati requieſcunt in
» domino. Presbyter Paſtor titulum condidit, & dignè in
» domino obiit. Reuelatum mihi eſſe ſcias collega beatiſ-
» ſime citius me finem huius vitæ facturum. Vnum flagita-
» bo, in communione ſta, & mei ne obliuiſcaris. Salutat te
» Senatus pauper Chriſti apud Romam conſtitutus. Salu-
» ta omne collegium fratrum qui tecum ſunt in domino.

ANICETVS.

EGESIPPVS vicinus Apoſtolicorum temporum prædicabat ſe veniſſe Romam ſub Aniceto, qui vndecimus poſt Petrū Epiſcopus fuit; idque ab Hieronymo in libello de viris illuſtribus annotatum ſcio, nóſque Anicetum à diuo Petro vndecimum cōſtituimus, iudicium Eccleſiæ ſecuti, quæ præterire Cletū non ſolet. Is cùm decem annis in illa Eccleſia gregem dominicum rexiſſet, fœliciter Romæ mortuus eſt Antonino Vero imperium gerente. Quis Syrum hominem è natione nata ſeruituti minùs ſeruiiſſe idolis putet, quàm hūc inuicto animo Anicetum, hoſtem multitudinis deorum, hoſtem tenebrarum, lucis amatorem? Apud Suidam Grę-

cum ſcriptorem reperio Antonino Pio imperáte, Romanæ Eccleſiæ Epiſcopo Aniceto, Polycarpum Romam veniſſe, vbi multos qui errori Marcionis & Valentini aſſenſerant ad ſanitatem animi redire fecit. Cùm verò Marció illi occurriſſet, dixiſſetque, Agnoſce nos Polycarpe: Agnoſco, inquit, te filium diaboli primogenitum. Sed multis ſeculis ante Suidam Hieronymus id quoque tradiderat.

SOTER.

HOMINEM Campanum ex eadem Italia Græcum nomen attuliſſe ad Epiſcopatum vrbis, ſucceſſiſſéque Aniceto veriſſimum ſanè eſt. Huic Soter nomen. quæ vox & Chriſto ſeruatori omnium populorum tribuitur Tertulliano auctore, & ante id tẽpus quo Chriſtus Fuſio Gemino & Rebellio Conſulibus ad ſalutem orbis natus eſt, Soteris vox in vſu erat. Hoc planũ facit Cicero actione 4. in Verrem cùm ait, Eum non ſolùm patronum iſtius inſulæ, ſed etiam Sotera inſcriptum vidi Syracuſis. Hoc quantum eſt? ita magnum vt Latino vno verbo exprimi non poſſit. Is eſt nimirum Soter, qui ſalutem dedit. Hoc præclarum nomen ad pontificatum Soter attulit, ad quem extabat olim Dionyſij Epiſcopi Corinthiorum epiſtola laudantis in eo ſtudium & beneuolentiam erga Chriſtianos ad metalla damnatos, eúmque

tanquam

tanquam patrem indulgentem,& clementem in liberos ad virtutem incitantis. Sed cùm octo annis illi muneri præfuisset, decessit è vita Antonino Imperium administrante, quod solus quidem non gessit. Lucius enim Annius Antoninus cognomento Seuerus ad partem Imperij nouo beneuolentiæ genere adscitus ab eo est, priusquam Commodum filium consortem regni faceret. Atque hi sunt qui Diui fratres ab historicis, ínque imperatoriis cõstitutionibus vulgò appellantur. Commodo autem Publius Heluius Pertinax sex mensium Imperator successit, qui prius Consul erat. Dein Septimius Seuerus, aliíque Cæsares regnarunt.

ELEVTHERIVS.

QVI Hyginum, qui Pium, qui Anicetum, & superiores Episcopos ordine recensuisset Irenæus: Cùm, inquit, successisset Aniceto Soter, nunc duodecimũ locũ ab Apostolis habet Eleutherius: id verum erit, si omisso Petro, incipias à Lino enumerare Pontifices, Clerúmque prætereas. Eleutherium verò, id est Christiana libertate insignem virum, Aniceti quondam Diaconũ fuisse, eúdémq; vrbis Episcopũ testatur Hieronymus ad Dextrum Præfectũ prætorio. Sub Antonino Vero floruit, quo quidem tempore ille ipse Irenęus Photini Episcopi, qui Lugdunensem in Gallia regebat Ecclesiam, eiusdem

loci ob quasdam Ecclesiæ quæstiones legatus Romam missus, honorificas super nomine suo literas tulit. Sed de Irenęo Hieronymus in epitaphio Fabiolę sic loquitur, idque annotãdum puto. Refert Irenæus vir apostolicorũ tẽ-
» porũ & Papiæ auditoris euãgelistę Ioãnis discipulus, Epis-
» copúsque Ecclesię Lugdunẽsis. Hoc ille scripsit ante annos circiter mille trecentos, & scripsit in his libris quos aduersus omnes hęreses doctissimo & eloquẽtissimo sermone cõposuit. Et ante Hieronymũ præclarũ elogiũ quod apud Tertullianum aduersus Valentinianos reperio, cur nõ
» hîc quoque apponam? Irenæus, inquit, omnium doctri-
» narum curiosissimus explorator. quare mirari lubet, quis enim hoc nõ debeat plurimum mirari? nec Lugduni scripta eius apud Ætherium Episcopum, nec in sede omnium
» prima Gregorij primi temporibus reperiri potuisse. Nam
» petenti Ætherio respõdet in hunc modum: gesta, inquit,
» vel scripta beati Irenęi iamdiu est quod sollicitè quæsiui-
» mus, sed hactenus ex iis inueniri aliquid non valuit. Quid
» verò acciderit sub Episcopatu Eleutherij, docet Tertullia-
» nus in libro aduersus hæreses: Vbi tunc, inquit, Marcion
» Põticus Nauclerus Stoicæ studiosus? vbi tunc Valentinus
» Platonicę sectæ? nam constat illos neque adeò olim fuisse
» Antonini ferè principatu & in catholicã penè doctrinam
» credidisse apud Ecclesiam Romanẽsem sub Episcopatu E-
» leutheri benedicti, donec ob inquietam eorum semper
» curiositatem, qua fratres quoque vitiabant, semel & ite-
» rum sunt eiecti.

VICTOR.

RES Christianorum afflictas fuisse sub Marco Aurelio Antonino & Lucio Aurelio Cōmodo, si quis est qui nesciat, Athanagoram Atheniensem philosophum audiat. Is enim ad illos Imperatores Apologiam scribit, in qua hoc legimus: Nostri tantùm qui Christiani vocamur, nulla vobis cura est. Sinitis enim nos qui nihil mali facimus, immò omnium piissimè, iustissiméque cùm erga Deum, tum Imperiū vestrum nos gerimus, exagitari, rapi, fugari, nomen dumtaxat nostrum plerisque impugnantibus. Huius Commodi tempore vixit Claudius Galenus artis medicæ peritissimus, qui Traiano Cæsare Romæ fuit, & Marco Antonino philosopho Theriacem compósuit, vt libri eius ostendunt; ísque Mosaïcam legem & Christianam demōstratione carere lib. 2. de differentiis pulsuum ait, eísque persimilem esse Archigenis doctrinam. Neque id à Galeno scriptum miror, quia non facilè philosophi adducuntur ad verum, nisi ratione conuicti fuerint. Christi autem ratio, fides est, quam qui sequuntur, fœlices; qui fugiunt, miseri erunt. Irenæus quoque apud Lugdunum Romanam coloniam post Photinum factus Episcopus, Victorem decimū quartum à Petro Romanę vrbis Episcopum arguit, monuítque eum nō facilè vnitatem collegij scindere. Siquidem Victor multos Asiæ & Orientis Episcopos, qui decimaquarta luna

cum Iudæis Pascha celebrabant, damnandos crediderat. In qua sententia hi qui discrepabant ab illis, Victori non dedere manus. Hæc Hieronymus post Eusebium tradit de Irenæo & Victore, additque hunc rexisse ecclesiam Romanam sub Septimio Seuero annis decem. Visitur Romæ arcus marmoreus ad cliuum Capitolinum, & in eo bella victoriæque Septimij sculptæ elegāti opere. Ac mirabile videri poterit vno tempore & Episcopum Romanum, & Cæsarem Septimium, & Tertullianum sublimē ingenio, qui sub Antonino Caracalla etiam vixit, & patria Carthaginensis fuit, vt ex Optato aduersus Parmenianum didicimus, genere Afros fuisse. Tertullianus Seuerum constantissimum principē esse dicit in Apologetico aduersus gentes, eiúsque Imperij anno decimo quinto primum librum contra Marcionem scribebat. id enim ex eo constat. & ipse se Septimium Tertullianum appellat extremis verbis libri de velandis virginibus. Idem in libro aduersus Praxeam ipsum arguit, quòd Romæ duo quidem procurarit, vnum vt prophetiam expelleret, alterum vt hęresim inferret, id est paracletum fugaret, & patrem crucifigeret. Episcopum enim Romanum agnoscentem iam prophetias Montani, Priscæ & Maximillæ, & pacem Ecclesiis Asiæ & Phrygiæ inferentem, falsa de ipsis prophetis & ecclesiis eorum asseuerando & prędecessorum eius auctoritates defendendo coegerit, & literas pacis reuocare iam emissas, & à proposito recipiendorum charismatum concessare. Nec fuisse satis æquum Pontifici Romano ex libro de pudicitia Tertullianum intelligimus, benedictum Papam appellans, & Pontificem scilicet maximum Episcopum Episcoporum, quæ ironicôs ab eo dicta videntur, seu in Victorē,

qui Eleutherio successit, quem ipse auctor laudauit, seu in alium. Quàm autem parum in tuto Christiani illa ætate essent, satis indicat in libro de corona militis Christiani, & » in Apologetico: Licet nos, inquit, sarmentitios & semissa- » rios nunc appelletis, quia ad stipitem dimidij assis reuin- » cti sarmentorum ambitu exurimur. Et Tertullianus magnus vir profectò fuit. Nam beatus Cyprianus eo magistro est vsus, & fatetur Hieronymus in Apologia aduersus Origenis hæreses, itémque epistola ad Magnum ora- » torem Romanum, Quid Tertulliano, ait, eruditius, quid a- » cutius? Apologeticus enim & contra gentes libri cũctam » seculi obtinent disciplinam. Idem tamen cùm de hæresi agitur, mutare stylum solet, vt aduersus errores Heluidij, » Et de Tertulliano quidem nõ amplius dico, quàm homi- » nem ecclesiæ non fuisse. & in Rufinum, In Tertulliano, » inquit, laudamus ingenium, sed damnamus hæresim. Iam pro Victore supersunt loci duo: Nicolai primi Episcopi Romani in epistola ad Michaëlem Græcũ Imperatorem. » Cùm Asiani, inquit, omnes, inter cęteros Euãgelista Ioan- » ne auctore, quartadecima luna cum Iudæis putarent pas- » cha celebrandum, hoc præsul meritis & nomine Victor à » collegis separauit. At illi omnes cum nonnullis Ecclesiarũ » Præsulibus non solùm huic manus minimè præbuerunt, » verumetiam pertinaciæ redarguerunt. Alter locus est in » eadem epistola: Quid autem mirum, si nobis pro ecclesia- » stica correctione laborantibus manum non datis? Sed & » duritiis redarguitis? cùm videamus Victorem Papam & » martyrem, qui ideò verè victor est, quia martyr, pro eccle- » siastica traditione penè à totius ecclesiæ Præsulibus per- » tinaciæ redargutum, quandoquidem Ecclesia tota nunc

cum illo sapit, & quod fecit laude prædicat dignum.

ZEPHERINVS.

Consecvtis temporibus Roma quatuor ordine, eósque excellentissimos sine dubio Pōtifices protulit. Hi sunt Zepherinus, Calixtus, Vrbanus, & Pontianus, viri sanctissimi, quorū primus sub Antonino Seueri filio vixit: sub Opilio Macrino & alio iterū Antonino Vario decem & octo annis magistratum gessit. Ac mihi profectò incertum est, Origene Romam veniente vter beatior, Origenes, qui vrbis Episcopum vidit, an verò Zepherinus, qui humaniter & comiter suscepit Origenem pro Christi causa profugum, & Leonidis constantissimi martyris filiū. At Origenes cùm innumerabiles postea libros de diuinis mysteriis scripsisset, mortuus est Tyri. Cui rei testimonium præbet Hieronymus, doctissimum virum Origenem appellans, cùm ait: Centum quinquaginta propè sunt anni, ex quo Origenes mortuus est Tyri, idque in Apologia ad Origenis hæreses. Marcū etiam Iulium Philippum etsi humillimo ortum loco omnes historiarum scriptores tradūt, ad imperium peruenisse. Hunc Hieronymus scribit primum de Regibus Romanis Christianum fuisse; & ad matrem eius literas Origenis adhuc extare. Eiusdē Cæsaris extant constitutiones sexaginta duæ, quæ in Iustiniani Codice continentur, nulla

tamen earum ad Christianam religionem & sacra vllo modo pertinet. Hoc Philippo imperante Plotinus Philosophus Romam ijt, ibíque Platonicę sectę theoremata docuit, Galieno Imperatori, vxoríque eius Saloninæ tam charus, vt eum honorarent, maximéque colerent. Hęc in eius vita Porphyrius tradit: eóque tempóre multos fuisse Christianos refert. Sed Augustinus epistola ad Dioscorum quid de Plotini schola sentiat, videamus. Plotini, inquit, schola Romæ floruit: habuítque condiscipulos multos acutissimos & solertissimos viros: Sed aliqui eorum magicarum artium curiositate deprauati sunt: aliqui dominum Iesum Christum, ipsius veritatis atque sapientię incommutabilis, quam conabantur attingere, cognoscentes gestare personam, in eius militiam transierunt.

CALIXTVS.

CALIXTVS Domitij præclarissimi ciuis filius, post Zepherinum Romanæ vrbis Episcopus factus est, rexítque Ecclesiam Christianorum annis quinque, vti ab Eusebio refertur, tanta modestia vsus erga omnes tantáque prudentia in omnibus rebus exhibita, vt gregi illi gratissimus fuerit, nec admodum displicuerit ciuibus suis, etsi cultum idolorum cognitioni æterni & immortalis Dei præferre didicerāt. Sub Antonino Vario floruit, vt veteres memoriæ mandarunt, quanquam no-

tior est Heliogabali nomine, cui Deo in Palatino monte iuxta ædes imperatorias templum fecit, id agens ne quis Romæ Deus nisi Heliogabalus coleretur. Dicebat præte-
„ rea Iudęorum & Samaritanorum religiones & Christia-
„ norum deuotiones illuc transferendas, vt omnium cul-
„ turarum secretum Heliogabali sacerdotium teneret. Hæc enim Ælij Lampridij verba sunt in vita huius Antonini scripta ad Cōstantinum Augustum. Verùm cur de Calixto & aliquot Romanis Episcopis tam breuiter scribimus? quia vbi mutæ sunt veteres historiæ, ibi necesse est paucissima dicere.

VRBANVS.

QVALES fuisse dicam superiores Episcopos vrbis, & hunc Vrbanum, qui ad Alexandri Seueri tempora peruenit? Hic Mammeæ spectatissimæ matris filius, vbi aliquos voluisset vel Rectores prouinciis dare, vel Præpositos facere, vel Procuratores, id est rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum vt si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus; si non probasset, subiret pœnam capitis. Dicebátque graue esse, cùm id Christiani, & Iudęi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non fieri in prouinciarum Rectoribus, quibus & fortunę committerentur, & capita. Id ab Alexandro dictum Ælius Lampridius auctor est, atque vtinam eum morem Romana Ecclesia aliæque inter.

ter Christianos subsecutis temporibus diligenter seruassent, excussissentque vitam sacerdotum, quos sacerdotes esse, & improbatæ vitæ magnum sanè crimen est. At Seuerus clamabat sæpius eodem Lampridio teste, quod à quibusdam siue Iudęis, siue Christianis audierat, ídque per pręconem, cùm aliquem emendaret, dici iubebat:
" QVOD TIBI FIERI NON VIS, ALTERI NE FE-
" CERIS. Quam sententiam vsque adeo dilexit, vt & in palatio, & in publicis operibus præscribi iuberet. Igitur Vrbanus more maiorum creatus Episcopus, ita se gessit in Episcopatu, vt Christianum nomen longè latéque diffuderit per orbem terræ: Martyrísque nomen consecutus ad æternam, immortalémque cum Christo gloriam peruenerit. Ac nescio propinquúsne fuerit Vrbani Consulis Romani, cuius collega Maximus fuit vt apparet ex constitutione edicti ab Alexandro Cæsare missa ad Martianum Rufum x. Kal. Martias ijsdem Coss. quæ titulo de negotiis gestis libro secũdo Codicis Iustinianæi continetur. Vrbanum verò martyrio affectum sub Alexandro nihil miror, cùm Domitium Vlpianum Iurisconsultum amicum habuerit, qui vt Lactantius refert libro quinto de iustitia, rescripta principum nefariè collegit, vt doceret quibus pœnis affici oporteret eos, qui se cultores Dei cõfiterentur. Alexandri tamen legem illam quam tulit sexto Kal. April. Maximo ij. & Æliano Coss. quis non putaret verè Christianam? Iurisiurandi contempta religio satis Deum vltorem habet.

PONTIANVS.

SEx continuis annis Episcopatum vrbis gessit Pontianus Calpurnio genitus, vir sãctissimus, Vrbano decessore mortuo: neque aliud ciuibus suis persuadere voluit, quàm vt ab antiquis superstitionibus recederent, & veritati coalésceret Christianæ. Quis huic rei fidem facit, præter Eusebium insignē historicū? à quo id euenisse dicitur sub Iulio Maximino, Gordianóque Augustis, sub quo Pium & Pontianū scio Coss. fuisse ex constitutione quam Regulo militi misit, eáque libro secundo Codicis continetur. Quo sanè tempore Pontianū Consuli illi cognominem pontis marmorei esse oportuit, quem onera non frangunt; neque enim vel minis vel suppliciorum metu, vel auro, vel diuitiis corruptus est Sed in id incubuit, vt ciues sui paulatim à grege deorū auersi Christum Deum amplecterentur, & sacra illius mysteria, ritúsque discerēt. Iulius autem Maximinus (vt Gordianum prætercam) apud Aquileiam militari manu discerptus est vnà cum filio, conclamantibus cunctis militari ioco, „EX PESSIMO GENERE NE CATVLVM „QVIDEM HABENDVM. Hanc enim militum vocem fuisse Aurelius Victor memoriæ mandauit.

ANTHERVS.

SI Eunapio hiſtorico credimus in vita Iamblici Philoſophi, Antheros Græcis eſt Deus amantium, iniuriæ vindex: & Romæ inſpicitur Venus marmorea cũ duobus alatis pueris, quorum vni nomen eſt Eros, alteri Antheros, vt inſcriptio adhuc oſtendit. Quod nomen ad Pontificatum attuliſſe non miror Antherotem. cur enim impoſitum ſibi nomen mutaſſet, vt ſucceſſores poſtea fecere, etſi non ſine aliqua probabili ratione id factum puto. Quanquam Antherotianum quẽdam Tiberij Auguſti libertum fuiſſe ex veteri tumulo inter ruinas vrbis adhuc cognoſcimus. Sed ſiue ſeruus, ſiue liber, vt eſt veriſimile, Antheros Romanus Epiſcopus fuit, Romulíque Græci hominis filius, amantiſſimus diuini cultus, breuiſſimo duntaxat tempore floruit. vno enim menſe eo magiſtratu functus eſt, vt Euſebium ſequuti dicere audemus. Sub Gordiano igitur deceſſit vir beatiſſimus, Gręcus quidem genere, Romanus dignitate. Hic eſt Gordianus ille qui tam multas conſtitutiones in iure ciuili edidit, quas Iuſtinianus recitat.

FABIANVS.

ANTHEROTE mortuo, cùm dispersi per agros Christiani vagarentur, nec consistere Romæ securi possent, in eam tandem migrauere, vbi Fabianus ab ijs delectus est ad Episcopatum vrbis, ac fortè euenit vt in locum vbi cõuenerant, columba è sublimi volans capiti eius insideret. Id pro fœlici signo accipientes magno consensu & alacritate animorum ipsum elegerunt, & eo dignitatis gradu dignissimum pronunciarunt. Hæc Eusebius in historiæ suæ libro sexto narrat. ex quo loco colligimus electionem Episcopi Romani non ad paucos, sed ad omnes olim pertinuisse. Ad hunc Fabianum Romanæ vrbis Episcopum, Origenes magnus vir ab infantia, & verò Martyris filius scripsit Epistolam, qua pœnitere se profitetur, quòd quędam scripserit, & causas temeritatis refert in Ambrosium Diaconum, qui secretò edita in publicum protulerat. Hieronymus in Apologia aduersus Origenis hæreses, & in libello ad Dextrum in persecutione quæ aduersum Christianos sub Decio cõsurrexit, Fabianum Romanæ Ecclesiæ Episcopum occubuisse testatur. Decius enim M. Iulium Philippũ Imperatorem qui primus de regibus Romanis Christianus fuit, ob religionis causam Veronæ interfici curauit, vt Sextus Aurelius Victor in epitome, & ante eum Hieronymus ad Dextrum narrat. Hic cùm ex Præfecto prætorio Impera-

toris nomen Gordiano cæso consecutus esset, Philippum filium Cæsarem fecit: sed hic quoque Romæ occiditur, patre Veronæ interfecto. Præclarum autem Fabiani nomen etiam tulit consequentibus sæculis Constantinopolitanæ vrbis Episcopus, cuius elogium in memoriam scriptum permansit. Sic enim de eo Valentinianus & Martianus Cæsares ad Palladium Præfectum prætorio: Quoniam venerabilis recordationis Fabianus huius almæ vrbis Episcopus, venerabilis Synodi innumerabilium penè sacerdotum qui Chalcedone conuenerunt, tanto & tali decoratus est testimonio, vt Eutyches qui contrà senserat, cum sceleratis dictis suis ab omnibus vno ore damnaretur: Aboleatur quidem Eutychetis damnosa memoria, Fabiani autem laudabilis recordatio releuetur. Sed ante hunc Fabianum etiam cognominis Episcopo Romano fuit vir clarissimus Fabianus Præfectus prętorio Italiæ, ad quem extat Valentiniani, Theodosij & Arcadij constitutio Codice Iustiniani libro quarto.

CORNELIVS.

Decessor Cornelij Fabianus, simul ipse Cornelius, trésque successores eorum Romani omnes fuere, & fortia facere, aut fortia pati Romanum esse docuerunt. Sed qualis, quantúsque quilibet eorum fuit, indicare erit operæpretium. Cui Cypriani nomen est inauditum? quem Augu-

ſtinus ex eadem Africa doctorem ſuauiſſimum, & martyrem beatiſſimum appellat. Hunc igitur epiſtola ad Antonianum de Cornelio ſcribentem audiamus: Venio iam » nunc, frater chariſſime, ad perſonam Cornelij collegę no- » ſtri: vt Cornelium nobiſcum veriùs noueris, non de ma- » lignorum & detrahentium mendacio, ſed domini Dei » iudicio, qui Epiſcopum fecit, & coëpiſcoporum teſti- » monio, quorum numerus vniuerſus per totum mundum » concordi vnanimitate conſenſit. Nam, quòd Cornelium » chariſſimum noſtrum Deo & Chriſto & Eccleſiæ eius, » item conſacerdotibus cunctis laudabili prædicatione cō- » mendat: non iſte ad Epiſcopatum ſubitò peruenit, ſed » per omnia Eccleſiaſtica officia promotus & in diuinis ad- » miniſtrationibus dominum ſæpe promeritus, ad ſa- » cerdotij ſublime faſtigium cunctis religionis gradibus aſ- » cendit. Tum deinde Epiſcopatum ipſum nec poſtulauit, » nec voluit, nec vt cæteri quos arrogantiæ & ſuperbię ſuæ » tumor inflat, inuaſit, ſed quietus & modeſtus & quales » eſſe conſueuerunt, qui ad hunc locum diuinitus eligūtur, » pro pudore virginalis conſcientiæ ſuæ, & pro humilitate » ingenitæ ſibi & cuſtoditæ verecundię, non vt quidam » vim fecit, vt Epiſcopus fieret, ſed ipſe vim paſſus eſt, vt » Epiſcopatum coactus exciperet. Et factus eſt Epiſcopus » à plurimis collegis noſtris, qui tunc in vrbe Roma aderāt, » qui ad nos literas honorificas, & laudabiles, & teſtimonio » ſuæ prędicationis illuſtres de eius ordinatione miſerunt. » Factus eſt autem Cornelius Epiſcopus de Dei & Chriſti » eius iudicio, de clęricorum penè omnium teſtimonio, de » plebis, quæ tunc affuit, ſuffragio; & de ſacerdotum anti- » quorum & bonorum virorum collegio; cùm nemo ante

» se factus esset, cùm Fabiani locus, id est, cùm locus Petri &
» gradus cathedræ sacerdotalis vacaret, quo occupato de
» Dei voluntate, atque omnium nostrûm consensione fir-
» mato; quisquis iam Episcopus fieri voluerit, foris fiat ne-
» cesse est, nec habeat ecclesiasticam ordinationem, qui Ec-
» clesiæ non tenet vnitatem, quisquis ille fuerit, multùm de
» se licet iactans, & sibi plurimum vindicans, profanus est,
» alienus est, foris est. Et cùm post primum secundus esse nō
» possit, quisquis post vnum, qui solus esse debeat, factus
» est, non iam secundus ille, sed nullus est. Tum deinde post
» Episcopatum non exambitum, nec extortum, sed de Dei,
» qui sacerdotes facit, voluntate susceptum, quanta in ipso
» suscepto Episcopatu suo virtus? quantum robur animi?
» qualis firmitas fidei? quod nos simplici corde & perspice-
» re penitus, & laudare debemus: sedisse intrepidum Romæ
» in sacerdotali cathedra eo tempore, cùm tyrannus infestus
» sacerdotibus Dei fanda, atque infanda cōminaretur; cùm
» multo patientius & tolerabilius audiret leuari aduersus se
» æmulum Principem, quàm constitui Romæ æmulum sa-
» cerdotem. Nónne hic frater charissime summo virtutis &
» fidei testimonio prædicandus est? Nónne inter gloriosos
» Confessores & Martyres deputandus, qui tãtum temporis
» sedit expectans corporis sui carnifices, & tyranni ferocien-
» tis vltores, qui Cornelium aduersus edicta feralia resisten-
» tem, & minas & cruciatus, & tormenta fidei vigore cal-
» cantem, vel gladio inuaderent, vel crucifigerent, vel igne
» torrerent, vel quolibet inaudito genere pœnarum viscera
» eius & membra laniarent? Etiam si maiestas domini prote-
» gentis & bonitas sacerdotem quem fieri voluit, factum
» quoque protexit: tamen Cornelius, quantum ad eius de-

„ uotionem pertinet, & timorem passus est quicquid pati
„ potuit, & tyrannum armis & bello postmodum victum,
„ prior sacerdotio suo vicit. Quod autem quædam de illo
„ inhonesta & maligna iactãtur, nolo mireris; cùm scias hoc
„ esse opus semper diaboli, vt seruos Dei mendacio laceret,
„ & opinionibus falsis gloriosum nomen infamet: vt qui
„ conscientiæ suæ luce clarescunt, alienis rumoribus sordi-
„ dentur. Explorasse autem collegas nostros scias, & verissi-
„ mè comperisse, nullum illum libelli, vt quidam iactant, la-
„ be maculatum esse, sed neque cum Episcopis, qui sacrifica-
„ uerunt, communionem sacrilegam miscuisse; sed eos
„ demum quorum causa audita & innocentia comprobata
„ sit, coniunxisse nobiscum. Ex quibus Cypriani verbis quã
ritè facta sit, fieríque debeat Romani Episcopi designatio, & à quibus & quomodo perspicuè intelligitur. At hoc mirabile est, Nouatianum presbyterum Romanum, de eo enim loquitur, aduersus sanctissimum Cornelium cathedram sacerdotalem conatum inuadere. Qui prauum dat exemplum, is malorum sequentium auctor est, vt hic fuit. Nam eius nequitiam consecutis temporibus imitati sunt complures magno disciplinæ ecclesiasticæ detrimento damnóque. Cornelius verò tandem martyr constantissimus factus est, vt in Epistola ad Romanum Pontificem
„ Cyprianus idem apertissimè ostendit: Seruandus est, in-
„ quit, antecessorum nostrorum beatorum martyrum Cor-
„ nelij, & Lucij honor gloriosus, quorum memoriã cùm nos
„ honoremus, multo magis tu frater charissime honorifica-
„ re & seruare grauitate & auctoritate tua debes, qui vicarius
„ & successor eorum factus es. Rexit autem Cornelius ecclesiam Romanam annis duobus sub Gallo & Volusiano:

quan-

quanquam Hieronymus qui hoc dicit in libello ad Dextrum, sub Decio & Valeriano persecutoribus Cornelium Romæ, & Cyprianum Carthagine fœlici cruore dãnatos esse in vita Pauli referat. Virius quidem Gallus cum Volusiano filio imperasse annos duos dicitur. Licinius autem Valerianus Deo tandem vltore in Mesopotamia bellũ gerens à Sapore Persarum rege superatus, mox etiam captus ignobili seruitute consenuit. Nam quandiu vixit Rex eiusdem prouinciæ, incuruato eo pedem ceruicibus imponens conscendere equum solitus erat.

LVCIVS.

LVCIVM Porphyrio prognatũ & Cornelij successorem in exilium missum, rursúmque ab eo reuocatũ ex Cypriani ad eum epistola cognoscimus. Quę sic habet: Ad Lucium Papam Romanũ reuersum ab exilio, vt nuper quidem tibi frater charissime gratulati sumus, cùm te honore geminato in ecclesiæ suæ administratione confessorem pariter & sacerdotem constituit diuina dignatio: Sed & nunc non minus tibi & comitibus tuis atque vniuersæ fraternitati gratulamur, quòd cùm eadẽ gloria & laudibus vestris reduces vos denuò ad suos fecerit benigna domini & larga protectio, vt pascendo gregi pastor & gubernandæ naui gubernator, & plebi regendæ rector redderetur: & appareret relegationem vestram sic diuini-

tus eſſe diſpoſitam, non vt Epiſcopus relegatus & pulſus eccleſiæ decet, ſed vt ad eccleſiã maior rediret. Reuerſum autem ab exilio Lucium, & Chriſtianos magiſtratus vrbis diu ferre non potuere. Poſt Epiſcopum Cornelium beatũ martyrem, vt Cypriani verbo vtar, crudeliter cæſum, quia illis in animo erat Lucio quoque vitã adimere, vti ademerunt. Nam ſuprà oſtendimus ipſum quoque præclariſſimum nomẽ martyris adeptum, Valeriano ſcilicet carnificinam in Chriſtianos exercente. Illo imperium vnà cum Decio gerente, Perennius mandato ab ipſis accepto Chriſtianos omnes qui Romæ eſſent, & in finitimis prouinciis, grauiſſimis quæſtionibus & tormentis acerbiſſimíſque ſuppliciis idola colere coëgit, quantũ in Photij bibliotheca reperio.

STEPHANVS.

CORNELIVS quem alia Epiſtola pacificum & iuſtum ſacerdotem Cyprianus vocat, triennio ferè Epiſcopus fuit, ſi Euſebio mauis quàm Hieronymo credere. Lucius octo menſium tempus vix impleuit, & Stephano locum ſuum reliquit. De hoc quidem Iulij ciuis Romani filio, quis elegantius quàm ille ipſe Hieronymus agere poſſit? Ita enim ſcribit in Luciferiana confutatione: Conatus eſt beatus Cyprianus contritos laqueos fugere, nec bibere de aqua aliena, & idcirco hæ-

reticorum baptiſma reprobans, ad Stephanum tunc Romanæ vrbis Epiſcopum, qui à beato Petro vigeſimus tertius fuit, ſuper hac re Africanam Synodũ indixit. Sed conatus eius fruſtra fuit. Denique ipſi Epiſcopi qui baptizandos hæreticos cum eo ſtatuerunt, ad antiquam conſuetudinem reuoluti nouum emiſere decretum. At Cyprianus quàm ægrè tulerit piam Stephani ſententiam ex Epiſtola ad Pompeium collegam colligere potes. Sic enim ait: Quia deſideraſti in notitiam tuam perferri quæ mihi ad litteras noſtras Stephanus frater noſter reſcripſerit, miſi tibi reſcripti eius exemplum: quo lecto magis ac magis errorem eius denotabis, qui hæreticorum cauſam contra Chriſtianos & cõtra Eccleſiam Dei aſſerere conatur. Nam inter cætera vel ſuperba vel ad rem non pertinentia vel ſibi ipſi contraria quæ imperitè atque improuidè ſcripſit, etiam illud adiunxit, vt diceret: Si quis ergo à quacunque hæreſi venerit ad nos, nihil innouetur, niſi quod traditũ eſt, vt manus illi imponatur in pœnitentiam; cùm ipſi hæretici propius alterutrum ad ſe venientes non baptizent, ſed communicent tantùm. Hæc quidem Cyprianus ſcripſit immemor ſui. Nam in epiſtola ad Stephanum: De eo, inquit, vel maximè tibi ſcribendum, & cum tua grauitate & ſapientia conferendum fuit quod magis pertineat ad ſacerdotalem auctoritatem. Quid grauem Cypriane, quid ſapientem appellas eum quem paulo poſt ſuperbum, imperitum atque improuidum vocas? ne ſanctis quidem viris adimitur omnis humana perturbatio, vt ſe homines nõ Angelos eſſe meminerint. Martianus Arelatenſis Epiſcopus peruicax & ſuperbus & diuinæ pietatis ac fraternæ ſalutis inimicus prædicabat ſe Nouatiano adhuc ſtudere, mi-

ſitque ad Cyprianum in Africam legatos, rogatum vt ad Epiſcoporum Africæ communicationem admitteretur. Sed à concilio plurimorum ſacerdotum ſententiam retulit, ſe foris eſſe cœpiſſe, nec poſſe à quoquam ſibi communicari, qui Epiſcopo Cornelio in cathedra Eccleſiæ de Dei iudicio & Cleri ac plebis ſuffragio ordinato profanum altare erigere & adulteram cathedram collocare, & ſacrilega contra verum ſacerdotem ſacrificia offerre tentauiſſet. Proinde ſi reſipiſcere & ad ſanæ mentis cõſilium redire vellet, ageret pœnitentiam, & ad Eccleſiam ſupplex rediret. Qua de re Stephano ſcribit, vt mittatur in Prouinciam & ad plebem Arelate conſiſtentem ab eo literæ, quibus abſtento Martiano alius in locum eius ſubſtituatur. Ex his itaque diſcimus, niſi grauitas & ſapientia Stephani obſtitiſſet, periculoſam & noxiam de rebaptizandis hæreticis ſententiam apud Afros & alibi locum habituram fuiſſe. Et hic moneo pium lectorem, cùm adhuc fuerint viginti quinque Pontifices Romani, neminem eorum ſecundum eſſe dictum; ſed occurrit Sixtus, in quo primùm binarius numerus repetendus erit.

SIXTVS II.

CVM Stephanus duobus annis Romani Episcopi munus gessisset, Sixtus ritè legitiméque electus id onus subiit. Erat enim onus asperrimis temporibus exercere Episcopi dignitatem, cùm Licinius Valerianus vbique in Christianos sæuire iuberet. Huic rei fidē facit epistola ad Successū collegā, vbi Valeriani crudelia mādata, Sixtíque supplicium Cyprianus memorat: Vt nō vobis incontinenti scriberem frater charissime, illa res fecit, quòd vniuersi clerici sub ictu agonis constituti, recedere istinc omnino non poterant, parati omnes pro animi sui deuotione ad diuinam & cælestem gloriam. Sciatis autem eos venisse, quos ad vrbem propter hoc miseram, vt quomodocumque de nobis rescriptum fuisset, exploratam sibi veritatem ad nos referrent. Multa enim varia & incerta opinionibus ventilantur; quæ autem sunt in vero ita se habent. Rescripsse Valerianum ad Senatum, vt Episcopi & presbyteri & diacones incontinenti animaduertantur; Senatores verò & viri egregij, & equites Romani, dignitate amissa, etiam bonis spolientur: & si ademptis facultatibus Christiani esse perseuerauerint, capite quoque multētur: matronæ ademptis bonis in exilium relegentur: Cæsariani quicunque vel prius confessi fuerant, vel nunc cōfessi fuerint, cōfiscentur, & vincti in Cæsarianas possessiones descripti mittantur. Subiecit etiam Valerianus Impe-

» rator orationi suæ exemplum literarum, quas ad præsides
» prouinciarum de nobis fecit: quas literas quotidie spera-
» mus venire, stantes secũdum fidei firmitatem ad possessio-
» nis tolerantiam, & expectantes de ope & indulgentia Do-
» mini vitæ æternæ coronam: Sixtum autem in cœmeterio
» animaduersum sciatis, octauo Iduum Augustarum die, &
» cum eodẽ Quartũ. Sed & huic persecutioni quotidie insi-
» stunt præfecti in vrbe; vt si qui sibi oblati fuerint, animad-
» uertãtur; & bona eorũ fisco vindicentur. Hæc peto per vos
» & collegis nostris innotescant, vt vbique hortatu eorum
» possit fraternitas corroborari, & ad agonẽ spiritalẽ præpa-
» rari: vt singuli ex nostris, nõ magis mortem cogitẽt, quàm
» immortalitatẽ, & plena fide ac tota virtute domino dicata
» gaudeãt magis, quã timeãt in hac cõfessione; in qua sciunt
» Dei & Christi milites non perimi, sed coronari. Sed eiusdẽ
» Sixti suppliciũ nemo venustius expressit quàm Prudẽtius
» ille Hispanæ gẽtis gloria. Sic enim ait in hymno Laurẽtij.

» *Ferè hoc sacerdos dixerat*
» *Iam Sixtus affixus cruci,*
» *Laurentium flentem videns*
» *Crucis sub ipso stipite.*
» *Desiste discessu meo*
» *Fletum dolenter scindere.*
» *Præcedo frater, tu quoque*
» *Post hoc sequeris triduum.*
» *Extrema vox Episcopi*
» *Prænunciatrix gloriæ*
» *Nihil fefellit, cùm dies*
» *Prædicta palmam præstitit.*

Ergo Sixtum martyrem & Cypriani voce & Prudentij, testimonio fuisse constat. Quibus etsi grauissima sunt, accedit Maximi Episcopi Taurinẽsis locus ille homelia pri-
» ma in natali diui Laurentij martyris: Qui inquit, Cùm in
» sede gloriosissimi patriarchæ diaconatus fungeretur offi-
» cio, paritate innocentis vitæ fortissimæque mortis trium-
» pho apostolico se consortio copulauit: nec immeritò eum
» Apostolorum supparem prædicamus, cui & castitas animi

„ leuitarum ministerium dedit, & plenitudo fidei contulit
„ dignitatem. Quem venerabilis Sixtus Romanæ vrbis an-
„ tistes, cùm impietatem sæuientis mundi per tormenta su-
„ peraret, & regnis esset cælestibus iam vicinus, viderétque
„ eum paterna de morte tristissimum spiritu præscientię cō-
„ pellasse narratur: Noli fili mœstus esse, post triduū me se-
sequêris. At viri sanctissimi nomine Pelagius abusus est, vt gregem Christianum falleret: sed fallaciam detexit Hieronymus, Augustinus serò animaduertit. nā ille ad Ctesiphōtem de libero arbitrio contra Pelagianos, librum Sixti Pythagoræi hominis absq; Christo atque ethnici immutato nomine Sixti martyris Romanæ ecclesię Episcopi prænotauit. In quo iuxta dogma Pythagoricū hominē exæquat Deo, & de eius dicit esse substantia. Multa de perfectione dicuntur, vt qui volumen Philosophi nesciunt, sub nomine martyris de aureo calice bibant. At Augustinus libro retractationum secundo postea errorem agnoscit, Sixti
„ philosophi esse, non Sixti Christiani, his quidē verbis: Ve-
„ nit etiam tūc in manus meas quidam Pelagij liber, vbi ho-
„ minis naturam contra Dei gratiam, qua iustificatur im-
„ pius. Et quia Christiani sumus, quanta potui argumenta-
„ tione defendi librum. Ergo quo huic respōdi defendens,
„ gratiam non contra naturam, sed per quem natura libera-
„ tur & regitur, de natura & gratia nuncupaui. In quo verba
„ quædam quæ velut Sixti Romani Episcopi & martyris
„ Pelagius posuit, ita defendi tanquam reuera eiusdem Sixti
„ essent. Id enim putaueram, sed postea legi Sixti Philosophi
esse, non Sixti Christiani. Detecta itaque est per Hieronymum & Augustinum fraus Pelagij, & hæreticorum dolus. Quòd si Augustini testimonium pluris quàm Prudentij

Pelagij liber Sixto impositus.

poëtæ vel Maximi Taurinensis facere vis, vti æquum est, eandem planè historiam de Sixto déque Laurentio cõmemorat: venerabilem Sixtum apostolicæ sedis sacerdotio functum referẽs, summúmque Domini sacerdotẽ appellans; Ambrosij quoque testimonium, qui Sixti Episcopi Romani in martyrio constantiam laudat. Restat vt de Cypriano nunc dicam, qui suo ipse sanguine madefactus pro Christo aboleuit suas de lapsis opiniones & sentẽtias mense Septembri proximè secuto, vt literas ad Successum verissimas fuisse constet. Sed Lactãtij de Cypriano locum
„ subiungam, quem Hieronymus olim legit. Epistola enim
„ ad Magnum oratorem Romanum, Cyprianus, inquit, vir
„ & eloquẽtia pollens & martyrio, Firmiano narrante mor-
„ detur, quòd aduersus Demetrianũ scribẽs testimoniis vsus
„ sit prophetarum & apostolorum, quæ ille conficta & cõ-
„ mentitia esse dicebat; & non potius philosophorum &
„ poëtarum, quorum auctoritati vt ethnicus contraire
„ nõ poterat. Lactãtius igitur libro quinto de iustitia; Vnus,
„ inquit, præcipuus & clarus extitit Cyprianus, quoniam &
„ magnam sibi gloriam ex artis oratoriæ professione quæ-
„ sierat; & admodum multa conscripsit in suo genere mirã-
„ da. Erat enim ingenio facili, copioso, suaui, & (quæ sermo-
„ nis maxima est virtus) aperto; vt discernere nequeas, vtrũ-
„ ne ornatior in eloquendo, an facilior in explicãdo, an po-
„ tentior in persuadendo fuerit. Hic tamẽ placere vltra ver-
„ ba, sacramentum ignorantibus non potest, quoniam my-
„ stica sunt quæ locutus est, & ad id præparata, vt à solis fi-
„ delibus audiantur. Denique à doctis huius seculi, quibus
„ fortè scripta eius innotuerunt, derideri solet. Audiui ego
„ quendam hominem sanè sacrilegum, disertum, qui dum
immu-

» immutata vna litera Coprianum vocaret; quasi quòd ele-
» gans ingenium, & melioribus rebus aptum ad aniles fa-
» bulas contulisset. Quòd si accidit hoc ei, cuius eloquentia
» non insuauis est; quid tandem putemus eis accidere, quo-
» rum sermo ieiunus est, & ingratus; qui neque vim persua-
» dendi, neque subtilitatem argumentandi, neque vllá pror-
» sus acerbitatem ad reuincendum habere potuerũt? Quod iudicium Lactãtij equidem nõ magnifacio, potiores enim iudices habeo, Hieronymum & Augustinum, inferiores quidem ætate, sed acrioris iudicij notæque prudentiæ, qui Cyprianum beatissimum virum magnopere commendant.

DIONYSIVS.

CVM Romanam Ecclesiam vndecim annis Sixtus rexisset, Dionysius Episcopatum Romæ obtinuit, gẽtilis Dionysij illius Alexandrini Episcopi, qui per id tempus cõtra Sabellij hæreses acerrimè disputauit, ac Romano Episcopo Dionysio disputationes suas dicauit. Sic Eusebius in septimo historiæ suæ libro, & Hieronymus in vita Dionysij Alexandrini, meminit Dionysij Romanæ ecclesiæ presbyteri, eiusdẽmque postea Episcopi vrbis. Quid de illo amplius dicam? Et benè, & sapienter gesto Episcopatu à nouẽ annis, successorem habuit re & nomine Fœlicẽ. Floruit sub Claudio & Aureliano. Hic quidẽ Aurelianus

sæuus & sanguinarius & crudelis fuit, sororísque filium interfecit, vt apud Aurelium Victorem reperio.

FOELIX.

TE verò sanctissime Fœlix quinquennio Romanam ecclesiam rexisse non dubium est: quando Eusebius proximus tui temporis id apertè prædicat. Vir fuisti fide, vita, scientia clarus, & martyrio subeundo idoneus, vt euentus docuit. Id enim sub Aureliano, quod negari non potest, seuero, truculento, vtque Flauij Vopisci verbo vtar, sanguinario principe, & Christiani nominis acerbissimo hoste, pro Christo constantissimè subisti vt decebat Constantij filium, hoc enim patri tuo nomen erat. Itáque non immeritò Cyrillus Alexandrinus, & Vincentius Lirinensis, qui sub Cælestino primo vixere, te sanctum martyrem appellant. Et Atticus ille Episcopus te producebat testem, Romanæque Ecclesiæ doctorem appellabat. Sententia Fœlicis sanctissimi episcopi & martyris Romani de Incarnatione verbi & fide. Credimus in dominum nostrum Iesum Christum ex virgine Maria natum, quòd hic est Dei æternus filius, & verbum, & non homo à Deo assumptus, vt alius sit ab illo. Neque enim hominem suscepit Dei filius, vt alius ab ipso; sed Deus existens perfectus factus est, simul & homo perfectus, incarnatus ex virgine.

EVTICHIANVS.

OPPORTVNE accidit vt post Fœlicem Romanũ Eutichianus Maximi filius ex Hetruria succederet, quasi alter Fœlix, id enim nomen sonat optimo interprete Græci vocabuli M. Tullio actione sexta in Verrem, cùm ait: Tertia est vrbs, quæ quòd in ea parte Fortunæ fanum antiquum fuit, Tyche nominata est. Ac sanè Gordiani Cæsaris constitutionem, Gallíque & Volusiani ad Eutichianum reperio apud Iustinianum de negotiis gestis, & multo antè Antoninus Cæsar Læto secundum & Cereale Coss. ad Eutichianum scripserat, eáque constitutio lib. 9. Cod. continetur. At hic noster idem nomen ferens, etsi alius numero, breuissimum tempus in Episcopatu transegit decem circiter menses, vt Marcellinus non multo post primùm infœlix, deinde fœlicissimus vrbis Episcopus designaretur. Sub Aureliano Cęsare Christianæ gentis inimicissimo mortuus dicitur. De quo viro nolo locum illum præterire,
„ qui est in vita eius apud Flauium Vopiscum: Est, inquit,
„ epistola Aureliani de libris Sibyllinis. nam ipsam quoque
„ indidi ad fidem rerum. Miror vos patres sancti tandiu de
„ aperiẽdis Sibyllinis dubitasse libris, perinde quasi in Chri-
„ stianorum ecclesia, non in templo deorum omnium tra-
„ ctaretis. Agite igitur, & castimonia pontificum, cæremo-
„ niisque solennibus iuuate Principem necessitate publica

laborantem. Circa hoc tempus Iudæi, genus hominum ſuperis æquè ac mortalibus inuiſum, doctrinam ſuam, quæ eſt Talmuth, cœtu in Babylone cõgregato, compoſuere, duorum præcipuè opera. Hi fuere Rabina & Rab-Aſe legis peritiſſimi, qui Euangelia Ieſu Chriſti igni cremanda cenſuerunt, ſed quàm immeritò hoc fecerint, oſtẽdit Hieronymus ex Iudæo Chriſtianus, cuius libro ſexto mẽtionem fieri moneo.

CAIVS.

EVTICHIANVS Caio, qui noſtra memoria viguit, Cleri miniſteriũ reliquit: cui cùm quindecim annos illud adminiſtraſſet, à Marcellino ſucceſſum eſt. Euſebius ad hunc modũ loquitur libro ſeptimo hiſtoriæ ſuæ. Dalmatam verò fuiſſe Caiûque filium, & gentilem Diocletiani Cæſaris interfectoris ſanctorũ manifeſtum eſt. Hoc princ ipe Arnobius Afer apud ſuos, & in vicinis regionibus floruit. Ex cuius libro primo diſputationum aduerſus gentes duos tantùm locos annotare placuit. Vnum, quo ait: Trecenti ſunt anni minus vel plus aliquid ex quo cœpimus eſſe Chriſtiani, & terrarum in orbe cenſeri. Alterum, quo affirmat innumeros in Gallia & Hiſpania viuere Chriſtianos. Suo verò tempore ſignificat vniuerſæ religionis homines capere noluiſſe atque intelligere, & quòd perſonis infame erat vilibus crucis ſuppli-

cio interemptum,& Deum fuiſſe,& quotidianis ſupplicationibus adorari debuiſſe. Hæc libro primo aduerſus gentes: ſimul in eo docet Chriſtianos exui bonis,exterminari patriis ſedibus,ipſis irrogari ſupplicia capitalia , torqueri eos,dilacerari,exuri,& ad extremum feris & belluarum laniatibus obiici. Ex ſecundo verò didici Petri cum Simone mago acerrimos Romæ congreſſus,quorum Ambroſius poſtea,aliíque mentionem fecerunt.

MARCELLINVS.

QVID te Marcelline accuſant ij,qui abigei appellantur,& reum faciunt maieſtatis diuinæ? metu quidem perterritus non quouis, ſed qui in conſtantem virum cadere potuiſſet, inter carnifices poſitus multitudinem deorum adoraſti. Sed metus non eſt diuturni magiſter officij. nam reuerſus ad te, agnouiſti delictum tuum, & habita ſynodo ſqualidus & cilicio indutus pœnas tibi graues infligi pro inconſtantia petiiſti. Qui te damnaret,nemo inuentus eſt: cùm dicerent omnes & Petro Chriſtum dominum ignouiſſe, cùm ipſe illum negaſſet. ac reuerſus Romam Diocletiani iuſſu ad ſupplicium rapitur. Itáque hunc verè Euſebius prædicat martyrio vitam finiiſſe. Sed Nicolaum Marcellini factum diſertè explicantem epiſtola ad Michaëlem Græcum Cæſarem au-

» dire præstat. Tempore Diocletiani & Maximiani Augu-
» storum, Marcellinus Episcopus vrbis Romæ, qui postea
» insignis martyr effectus est, adeo cõpulsus est à paganis,
» vt in templum eorum ingressus, grana thuris super prunas
» poneret. Cuius rei gratia collecto numerosorum concilio
» Episcoporum, & inquisitione facta, hoc se idem pontifex
» egisse confessus est. Nullus tamen eorum proferre in eum
» sententiam ausus est, cùm ei sæpissime omnes perhiberẽt,
» Tuo ore iudica causam tuam, non nostro iudicio. & iterũ:
» Noli, aiunt, audiri in nostro iudicio, sed collige in sinu
» tuo causam tuam. & rursus: Quoniam ex te, inquiunt, iu-
» stificaberis, aut ex ore tuo condemnaberis. & iterum di-
» cunt: Prima sedes non iudicabitur à quoquam. Iouium
Diocletianum Heracliúmque Maximianum suprà nominauimus, & nominandus est Decius Cæsar, quia constitutio eius multo antè publicata est ad Marcellinum, videlicet Nonis Mart. Decio Augusto primùm & Grato Coss. eáque extat & lib. 8. Codicis Iustinianei cõtinetur. Quod idcirco dicimus, ne quis putet nomen hoc Marcellini Romano primùm Episcopo tributum impositúmve fuisse. Sub hoc Principe viuebat Lactantius Firmianus Arnobij auditor, de quo suprà dictum est. Ex huius libris locos aliquot exscribã persecutionis testes, ex libro quinto de iu-
» stitia: Ego, inquit, cùm in Bithynia oratorias literas acci-
» tus docerem, contigit vt eodem tempore Dei templum
» euerteretur, duóque extiterunt ibidem qui iacenti atque
» abiectæ veritati nescio vtrum superbius an importunius
insultarent. Et eodem tempore quo iustus populus nefariè lacerabatur, narrat philosophum quendam in eadem Bithynia tres libros euomuisse contra religionem, nomén-

„ que Christianum, sed alium eandem materiam morda-
„ cius scripsisse, qui erat tum è numero iudicum, & qui au-
„ ctor imprimis faciendæ persecutionis fuit. quo scelere
„ non contentus etiam scriptis eos quos afflixerat insecutus
„ est, præcipuè tamē Paulum Petrúmque lacerauit, cæteróſ-
„ que discipulos tāquam fallaciæ seminatores, quos eosdem
„ tamen rudes & indoctos fuisse testatus est. nam quosdam
„ eorum piscatorio artificio fecisse quæstum. Et rursus La-
„ ctantius eodem libro: Nostri, inquit, pueri & mulierculæ
„ tortores suos taciti vincunt, & exprimere illis gemitum
„ nec ignis potest. Et in eodem de iustitia libro: Vidi ego,
„ inquit, in Bithynia Præsidem gaudio mirabiliter elatum
„ tanquam barbarorum gentem aliquam subegesset, quòd
„ vnus qui per biēnium magna virtute restiterat, postremò
„ cedere visus est. Contendunt igitur vt vincant, & exqui-
„ sitos dolores corporibus immittunt, & nihil aliud deui-
„ tant quàm vt ne torti moriantur. Sed quid Lactantius prę-
„ dixerit in libro de diuino præmio hic quoque subiiciam:
„ Romanum nomen, quo nunc regitur orbis, horret ani-
„ mus dicere (sed dicam, quia futurum est) tolletur de terra,
„ & imperium in Asiam reuertetur. Id etsi nondum accidit,
periculum est ne imposterum accidat. Occidentem enim
videmus quotidie ruere & in deterius labi.

MARCELLVS.

POst Licinium Valerianum interiectis annis ferè quinquaginta Diocletiano & Maximiano imperantibus acerbiſſima perſecutio exorta, quæ per decem continuos annos plebem Dei depopulata eſt. Qua tempeſtate omnis ferè ſacro martyrum cruore orbis infectus eſt: quippe certatim glorioſa in certamina ruebatur, multóque auidius tum martyria glorioſis mortibus quærebantur, quàm nunc Epiſcopatus prauis ambitionibus appetuntur, nullis vnquam magis bellis mundus exhauſtus eſt: neque maiore vnquam triumpho vicimus quàm cùm decem annorum ſtragibus vinci non potuimus. Sed finis perſecutionis illius fuit ab hinc annos nouem & LXXX. à quo tempore Chriſtiani Imperatores eſſe cœperunt. Namque tum Conſtantinus rerum potiebatur, qui primus omnium Romanorum principũ Chriſtianus fuit. Sanè tum Licinius, quia aduerſus Conſtantinum de Imperio certauit, milites ſuos litare præceperat, abnuentes militia reijciebat, ſed id inter perſecutiones nõ cõputatur. Hactenus Sulpitius Seuerus inter grauiſſimos ſuæ ætatis ſcriptores iure numerandus, vt infrà dicam. Sed ante eum Optatus Mileuitanus: Tempeſtas, inquit, perſecutionis peracta & definita eſt. Iubente Deo, indulgentiam mittente Maxentio Chriſtianis libertas eſt reſtituta. Horum verò principum temporibus Marcellus vixit Romanæ

manæ

manæ vrbis Episcopus, quem inter Pontifices eo libentius numero, quòd eum successisse Marcellino Optatus atque Augustinus tradidere. Quin idē Augustinus libro tertio contra Cresconium indicat Diocletianum Imperatorem VIII. & Maximianum VII. Consules fuisse, cùm edixerunt vt Christianorum libri flammis abolerentur: & quāuis eosdem criminis obnoxios putarent, legem tamen piā tulerunt 8. Id. April. ipsi quartùm & tertiùm Coss. qua obnoxios criminū digno supplicio subiectos sepulturæ tradi non vetuerunt. Impij ergo sumus Christiani, qui affecta vltimo supplicio fratrum corpora feris dilanianda exponimus.

EVSEBIVS.

REFERVNT iidem doctissimi viri Eusebium Episcopum vrbis successisse Marcello. Sed Eusebium anni vnius pontificem ex Nicephoro Constantinopolitano Episcopo fuisse scimus. Idem verò incidit in tempora Constātini Cæsaris, sub quo Christi nomen omni persecutione dimota fœliciter inclamari cœpit. Quam rem Lactantius Firmianus ita exequitur initio libri primi diuinarum institutionum: Quod opus nunc nominis tui auspicio inchoamus Constantine Imperator maxime: qui primus Romanorum principum, repudiatis erroribus maiestatem Dei singularis ac veri & cognouisti

" & honorasti. Nam cùm ille dies fœlicissimus orbi terrarũ
" illuxisset, quo te Deus summus ad beatum imperij culmẽ
" euexit; salutarem vniuersis, & optabilem principatũ præ-
" claro initio auspicatus es; cùm euersam sublatámque iu-
" stitiam reducens, teterrimum aliorum facinus expiasti:
" pro quo facto dabit tibi Deus fœlicitatem, virtutem, diu-
" turnitatẽ: vt eadem iustitia qua iuuenis exorsus es, guber-
" naculum Reipublicæ etiam senex teneas; tuísque liberis,
" vt ipse à patre accepisti, tutelam Romani nominis tradas.
" Nam malis, qui adhuc aduersus iustos in aliis terrarũ par-
" tibus sæuiunt; quanto serius, tanto vehementius idem om-
" nipotens mercedem sceleris exoluet: quia vt est erga pios
" indulgentissimus pater, sic aduersus impios rectissimus iu-
" dex. Cuius religionem, cultúmque diuinum cupiens defẽ-
" dere, quem potius appellem, quem alloquar, nisi eum, per
" quem rebus humanis iustitia & sapientia restituta est? Et
" libro septimo de diuino præmio: Omnia iam sanctissime
" Imperator figmenta sopita sunt, ex quo te Deus summus
" ad restituendum iustitiæ domicilium, & ad tutelam gene-
" ris humani excitauit. Quo gubernãte Romanæ Reipubl.
" statum iam cultores Dei pro sceleratis ac nefariis non ha-
" bemur. Nemo iam nobis Dei nomen exprobrat. Nemo
" irreligiosus vlterius appellatur; qui soli omnium religiosi
" sumus; quoniam contemptis imaginibus mortuorum,
" viuum colimus & verum Deum. Sed Imperator Zeno
" ad Sebastianum Præfectum prætorio hoc ipsum planè
" testatur, cùm ait: Diuum Constantinum veneranda
" Christianorum fide Romanum muniuisse imperium.
Agnouit & Senatus populúsque Romanus fœlissimi prin-
cipis religionem, & victorias Christo duce de hostibus

partas marmoreo arcu iuxta Colisæum complexus est, vbi hęc tum posita inscriptio se mihi legendam præbuit ante annos duos & viginti.

IMP. CÆS. FL. CONSTANTINO MAXIMO. P. F. AVGVST. S. P. Q. R. QVOD. INSTINCTV DIVINITATIS, MENTIS MAGNITVDINE, CVM EXERCITV SVO, TAM DE TYRANNO QVAM DE OMNI EIVS FACTIONE VNO TEMPORE IVSTIS REMP. VLTVS EST ARMIS, ARCVM TRIVMPHIS INSIGNEM DICAVIT.

MILTIADES.

ANTE hunc Romanum Episcopum fuit qui Miltiadis nomē ferret Miltiades sub Commodo & Seuero Cæsaribus, à Tertulliano dictus ecclesiarũ sophista, quòd egregiè & accuratè hæreticorum nomen disputādo confudisset. At hic noster non minus ecclesiæ Dei vtilem se præbuit. nam qui Donati in Africa à Casis nigris partes tuebantur, Lucianus, Dignus, Nassutius, Capito, Fidentius, & cæteri Imperatorem Constantium his precibus rogauerũt, quarum exemplum infrà scriptum est: Rogamus te ô Constantine optime Imperator, quoniam de genere iusto es, cuius pater inter cæteros Imperatores persecutionem non exercuit, & ab hoc facinore immunis est Gallia. Nam in

„ Africa inter nos & cæteros Episcopos contentiones sunt.
„ Petimus vt de Gallia nobis iudices dari præcipiat pietas
„ tua. Datæ à Luciano, Digno, Nassutio, Capitone, Fiden-
„ tio, & cæteris Episcopis partis Donati. Quibus lectis, Cō-
„ stantinus pleno liuore respondit. In qua responsione &
„ eorum preces prodidit, dum ait: Petitis à me in seculo iu-
„ dicium, cùm ego ipse Christi iudicium expectem. Et ta-
„ men dati sunt iudices, Maternus ex Agrippina ciuitate,
„ Rheticius ab Augustoduno ciuitate, Marinus Arelatensis.
„ Ad vrbem Romam ventum est ab iis tribus Gallis, & ab
„ aliis quindecim Italis. Couenerunt in domum Faustæ in
„ Laterano, Cōstātino tertiùm & Licinio tertiùm Coss. sex-
„ to Nō. Octobris die sexta feria. Cùm cōsedissent Miltia-
„ des Episcopus vrbis Romæ, & Rheticius & Maternus &
„ Marin⁹ Episcopi Gallicani; & Merocles à Mediolano, Flo-
„ rianus à Cæsena, Zoticus à Quintiano, Stemnius ab Ari-
„ mino, Fœlix à Florentia Tuscorū, Gaudētius à Pisis, Con-
„ stantius à Fauētia, Proterius à Capua, Theophilus à Bene-
„ uento, Sauinus à Terracina, Secundus à Præneste, Fœlix
„ à tribus tabernis, Maximus ab Ostia, Euardus ab Vrsino,
„ Donatianus à foro Claudii: His decē & nouem considē-
„ tibus Episcopis, causa Donati & Cæciliani in mediū missa
„ est à singulis. In Donatum sunt hæ sententiæ latæ. Quòd
„ confessus sit se baptizasse, & Episcopis lapsis manum im-
„ posuisse; quod ab Ecclesia alienū est. Testes inducti à Do-
„ nato, confessi sunt se non habere quod in Cæcilianum
„ dicerent, Cæcilianus omnium suprà memoratorum sentē-
„ tiis innocens est pronunciatus, etiam Miltiadis sententia,
„ qua iudicium clausum est his verbis. Cùm constiterit, Cę-
„ cilianum ab iis qui cum Donato venerūt, iuxta professio-

» nem suam non accusari, nec à Donato conuictum esse in
» aliqua parte constiterit, suæ communioni ecclesiasticæ
» integro statu retinendum esse censeo. Sufficit ergo & Do-
» natum tot sententiis esse percussum, & Cæcilianum tanto
» iudicio esse purgatum. Et tamen Donatus appellandū esse
» ab Episcopis credidit, ad quam appellationem Constan-
» tinus Imperator sic respōdit, O rabida furoris audacia! si-
» cut in causis gentilium fieri solet, appellationem interpo-
» suerunt. Ex quibus Optati verbis colliges Miltiadem sub
Constantino Episcopum vrbis fuisse, numerarísque primo
loco inter Episcopos, & piā Constantini ipsius de appel-
latione temerè interposita sentētiam miraberis. Et multo
magis Cōstantini ipsius ad Miltiadē pro causa Cæciliani
Episcopi Carthaginensis elegātem epistolam, in qua Mil-
tiadem Episcopū Romanū appellat. Ea verò est apud Eu-
sebiū libro decimo historiæ suę. Diuus autem Augustinus
in epistolis narrat, cùm Miltiades ex sentētia collegarum
suorum damnaret Donatum, Donastitis qui resipiscere
vellent, ita pepercisse, vt sanitatis animi recuperandę libe-
ram optionem iis fecerit, paratus communicatorias literas
mittere iis quos à Maioriano ordinatos esse cōstaret, ita vt
quibuscunque locis duo essent episcopi, cùm confirmari
vellet qui fuisset ordinatus prior, alteri autem eorum plebs
alia regenda prouideretur. De qua Miltiadis sententia sic
» exclamat: Quàm innocens, quàm integra, quàm prouida
» atque pacifica! ô virum optimum, ô filium Christianæ pa-
» cis, & patrem Christianæ plebis! Donatistæ tamen postea
declamarunt in Marcellinum, Miltiadem eiúsque succes-
sorem Siluestrū, quos incredilibus calūniis insectati sunt,
vt ait idem Augustinus in libro de vnico baptismo. At sy-

nodum sub Miltiade habitam diximus Constantino tertiùm Consule: cú verò secúdùm consul esset, præclarissimā legē tulit, & verè Christianā, qua omnes iudices vrbanásq; plebes & cūctarum artiū officia venerabili die solis quiescere iussit. Eam habes apud Iustinianū in Codice legum imperatoriarum titulo de feriis. Itáque falsò Rabbi Iosephus Albo ait in explicatione articulorum legis Mosaicæ, Episcopum Romanum circiter quingentos annos post Christum loco sabbathi diem primum seruari iussisse. Sed quia Donastitæ quasi spreta Constantini auctoritate aduersus ecclesiam Catholicam vsque ad Honorij tempora rabiem suam exercuerūt, ne de iis amplius loquamur, intelligere
» præstat eorū in Catholicos sæuitias & crudelitates ex actis
» cognitionis Carthaginensis habitæ iisdē Cæsaribus præ-
» sidēte cōuentui Catholicorum & Donatistarum viro cla-
» rissimo Marcellino Tribuno & Notario. In ea igitur quod
» vult Deus Episcopus Cathol. Quis nesciat istos traditores
» persecutorésque nostros cōmentitiis precibus cunctis in
» nostrā necē huius seculi Principibus supplicasse, atque ad
» suam communionem contra Dei præcepta minis & pro-
» scriptionibus coartasse? Nā vt omittamus quātus sanguis
» Christianus effusus sit per Leontium, Vrsacium, Macariū,
» Paulum, Taurinum, Romanum cæterósque executores,
» quos in sanctorum necem à Principibus seculi meruerūt,
» quando plurimi venerabiles sacerdotes occisi, alij in exi-
» lium relegati, Christianitas latè vexata, stuprata virginitas,
» proscripti diuites, spoliati pauperes, ablata basilica at-
» que acti in fugam profugi sacerdotes, nostro nunc tem-
» pore quanta cōmiserint, nullus ignorat. Episcopis sugges-

» ſerunt exitia, Chriſtianis fugientibus præcipitia, oppreſſe-
» runt populos, prædati ſunt clericos, inuaſerunt baſilicas,
» intulerunt cõſentire nolentibus plagas, poſtremò in vno
» tantùm oppido Baiacenſi eorum cauſa multorũ Chriſtia-
norum ſanguis effuſus eſt, & nec ſic ſatiati in hodiernum
ceſſare contenti ſunt. Habita eſt autem cognitio tam
diligens támque exacta opera Marcellini illius iuriſcon-
ſulti, vt ab illo tempore Donatiſtarũ nullũ nomen, nulla
ſecta nulláque auctoritas fuerit. Atque hic eſt ille Marcel-
linus ad quem libri de Ciuitate Dei poſt captam Romam
irruptione Gothorum agentium ſub rege Alarico ſcripti
ſunt ab Auguſtino Hipponenſi Epiſcopo: quin diſputa-
tionẽ illã breuiſſimè cõplectitur eo libro quem Breuiculũ
appellat. ipſe enim cum Catholicis Epiſcopis interfuit. Ac
ne iterũ de Donatiſtis dicere cogamur, admonebimus le-
ctorem epiſtolam Conſtantini nuper repertam extare in
» hunc modum: Conſtantinus Auguſtus Ælaſio. Iam qui-
» dem antehac cùm perlatum fuiſſet ad ſcientiam meam, a-
» pud Africam noſtram plures veſano furore, vanis crimi-
» nationibus, contra ſe inuicem ſuper obſeruantia ſancti-
» ſſimæ legis catholicæ diſſidere cœpiſſe, dirimendæ diſſen-
» ſionis huiuſmodi cauſa placuerat mihi vt ad vrbem Ro-
» mam tam Cæcilianus Carthaginenſis Epiſcopus, contra
» quem vel maximè vniuerſi ſæpe me conuenerant, quàm
» etiã aliqui ex his qui ei quædã obiicienda crediderãt, præ-
» ſentiam ſui exhiberent. Nam etiam ad ſupradictam vrbẽ
» noſtram Romam, quoſdam Epiſcopos ex Galliis ire præ-
» ceperã, vt tam hi pro integritate vitæ ſuæ atque laudabili
» inſtituto, ſed & ſeptem eiuſdem communionis, quàm e-
» tiam vrbis Romæ Epiſcopi, atque illi qui cum iiſdem cõ-

» gnoscerent, possent rei quæ videtur esse commota, finem
» debitum adhibere. Quiquidem ea quæcunque in præsen-
» tia eorum fuerunt gesta, cuncta ad scientiam meam, etiam
» actis habitis retulerunt, verbo insuper affirmantes, quòd
» iudicium suum pro rerum fuisset æquitate depromptum:
» eósque potius causæ obnoxios esse dicentes, qui contra
» Cæcilianum quædam putauerunt commouere, adeo vt
» istum post iudicium habitum Africã ipsos remeasse pro-
» hiberent. Inde propter hæc omnia probabili rerum æsti-
» matione sperauerunt, quòd omnibus omnino seditioni-
» bus & contentionibus, quæ aliis hominibus videbantur
» subitò commotæ, finis debitus fuisset impositus. Sed cùm
» dictationis tuæ scripta legissem, quæ ad Nicasium & cæ-
» teros super iisdem simulationibus grauitas tua mittenda
» crediderat, euidenter agnoui, quòd neque respectus salu-
» tis suæ, neque quod est maius Dei omnipotentis venera-
» tionẽ, ante oculos suos velint ponere: siquidem ea agere
» persistant, quæ non modò ad ipsorũ dedecus infamiam-
» que pertineant, sed etiam his hominibus detrahendi dent
» facultatem, qui longè ab huiuscemodi sanctissima obser-
» uantia sensus suos noscuntur auertere. Nam id quoque te
» scire conuenit, quòd iidem venerunt, adferentes, quòd
» minus dignus idem Cæcilianus cultu sanctissimæ religio-
» nis habeatur: & contra id quod iisdem responderam, fru-
» stra eos id iactare: quippe cùm res fuissent apud vrbẽ Ro-
» mam ab idoneis ac probatissimis viris Episcopis termina-
» tæ, obnixè ac pertinaciter respondendum æstimauerunt,
» quòd eorum omnis causa nõ fuisset audita, sed potius iidẽ
» Episcopi quodam loco se clausissent, & prout ipsis aptum
» fuerat, iudicassent. Quare cùm hæc tot & tanta nimium
obnixas

obnixas dissensiones protrahere peruiderem, ita vt nullo modo finis iisdē dari posse videatur, nisi & Cæcilianus idē, & ex his qui contra eum dissident, tres aliqui in iudicium eorum qui contra Cæcilianum sentiunt, consensúmque debent ad Arelatēse oppidum venire, iniūgendum solertiæ tuæ duxi, vt mox has literas meas acciperes, tum Cæcilianum supradictum cum aliquibus ex his quos ipse delegerit, sed & de Byzacenæ, Tripolitanæ, Numidiarum & Mauritaniarum prouinciis singulis quique aliquantos ex suis perducere debebunt, quos ipsi putauerint eligendos, sed etiam aliquos ex his qui cōtra eundem Cæcilianū dissentiunt, data euectione publica per Africam & Mauritaniam, inde ad Hispaniam breui tractu facias nauigare, & inde nihilominus huiusmodi his in singulis Episcopis singulas tractorias tribuas, vt ipsi ad supradictum locum, intra diem kalendarū Augustarū possent peruenire: celeriter intimaturus iisdem, vt, antequā proficiscātur, debeant disponere, quatenus absentibus ipsis & disciplina cōpetēs habeatur, & nulla fortè seditio vel aliquorum altercantiū, quæ ad maximum dedecus spectet, oriatur. De secreto plenā cognitione suscepta finis adhibeatur. Qui cùm præsentiam sui exhibuerint, vniuersi qui nunc in contentione esse noscuntur, quíque non immeritò finem debent accipere maturum, vt protinus possint terminari atque componi. Nam cùm apud me cretum sit te quoque Dei summi esse cultorem, confiteor grauitati tuæ quod nequaquam fas esse ducam, vt eiusmodi contentiones & altercationes dissimulentur à nobis, ex quibus forsitan commoueri posset summa diuinitas non solùm contra humanum genus, sed etiam in me ipsum, cuius curæ nutu suo cęlesti ter-

„ rena omnia moderanda commisit, & secus aliquid hacte-
„ nus incitata decernet. Tunc enim reuera & plenissimè po-
„ tero esse securus: & semper de promptissima beneuolen-
„ tia potẽtissimi Dei prosperrima & optima quæque spera-
„ re, cùm vniuersos sensero debito cultu catholicæ religio-
„ nis sanctissimum Deum concordis obseruantia fraterni-
„ tatis venerari.

SILVESTER.

SVB eodem Cõstantino magno Arrius e-rupit, qui conabatur docere filium Dei ex nullis substantiis factum esse, cuius doctrina nisi Nicæno Concilio à trecentis decem & octo Episcopis dissipata fuisset, pectora multorum atque animos sicut cãcer penetrasset,
„ vti Optatũ libro quarto tradere memini: Victor & Vin-
„ centius presbyteri vrbis Romæ pro venerando viro & E-
„ piscopo suo sancto Siluestro subscribere se testantur huic
„ sanctæ Synodo, & ante cæteros Episcopos subscribunt.
„ Cúmque è quamplurimis prouincijs orbis Episcopi
„ idem faciant, è prouincia Galliarum vnus tantùm interfuit. Is est Nicasius Diniensis, quem vel ob eam subscriptionem cæteris Galliæ Episcopis præferre ausim, etsi is Episcopatus ex omnibus ferè Galliæ prouincijs minimus hodie quoque habetur, & paret Archiepiscopo Eberodunensi in Alpibus Coctiis. In Bibliotheca Photij Constantinopol. nondum edita reperio sanctos illos viros Victo-

rem & VincentiumRomanos sacerdotes à Siluestro Pontifice Romano missos Nicenæ Synodo interfuisse, déque rebus in ea gestis historiam scriptam esse, quæ tres libros contineret. Quæ autem Arriani prædicabant, erant huiusmodi: Patrem domini instituendi orbis causa genuisse filium pro potestate sui ex nihilo in substantiam nouam atque alteram factum dominum nouum alterúmque,
" fuisse autem tempus quo filius nō fuisset. Cuius mali cau-
" sa, inquit Seuerus, Synodus apud Nicæam ex toto orbe
" contrahitur: trecentis si quidem & duodeviginti Episco-
" pis congregatis fides plena conscribitur, hæresis Arriana
" damnatur, Imperatórque decretum Episcopale comple-
" ctitur. Sub eodem Constantino Rhetitius Heduorum, id
" est Augustodunensis Episcopus celeberrimæ famæ habitus est in Gallijs. Hoc Hieronymus de illo prædicat: In quo quid reprehendat, epistola ad Marcellam indicat.
" Nuper cùm Rhetitij Augustodunensis Episcopi, qui
" quondam à Constantino Imperatore sub Siluestro Epis-
" copo ob causam Montensium missus est Romam, Com-
" mentarios in Cātica Canticorū perlegissem, quod Hebræi
" vocant Sir hasirim, vehementer miratus sum eloquentem
" virū præter ineptias sensuum superiorum Tharsis vrbem
" putauisse Tharsum, in qua Paulus Apostolus natus sit. Constātinopolitanum verò Cæsarem quem appellet notum est, quia Constantinus Byzantio vrbi Thraciæ nomē suum dedit, & deinceps noua Roma à principibus appellata est, vti à Iustiniano Cæsare. Eodem Constantino Imperante habita est Arelate synodus Episcoporum, in qua Siluestri mentionem factam video, & propter breuitatem
" hic inserendam putaui. Dilectissimo Papæ Siluestro Ma-

» rinus, Acratius, Natalis, Theodorus, Proterius, Vocius,
» Verus, Probatius, Cæcilianus, Faustinus, Surgentius, Gre-
» gorius, Retitius, Ambitausus, Termatius, Merocles, Par-
» dus, Adelfius, Hibernus, Fortunatus, Aristasius, Lampa-
» dius, Vitalis & Maternus, Liberius, Gregorius, Crescens,
» Auitianus, Dafnus, Orantalis, Quintasius, Victor, Epi-
» ctetus, in domino æternam salutem. Communi copula
» charitatis & vnitate matris Ecclesiæ Catholicæ vinculo in-
» hęrentes, ad Arelatensium ciuitatem piissimi Imperatoris
» voluntate adducti, inde te, gloriosissime Papa, cum merita
» reuerentia salutamus. vbi graues ac pernitiosos legi nostræ
» atque traditioni, effrenatæque mentis homines pertuli-
» mus, quos & Dei nostri præsēs auctoritas & traditio ac re-
» gula veritatis ita respuit, vt nulla in illis aut dicendi ratio
» subsisteret, aut accusandi modus vllus, aut probatio cōue-
» niret. Ideò iudice domino & matre ecclesia, quæ suos no-
» uit & comprobat aut damnati sunt, aut repulsi. Et vtinam
» frater dilectissime ad hoc tantum spectaculum interfuis-
» ses; tanti fecisses profectò credimus, quia in eos seuerior
» fuisset sententia prolata, & te pariter nobiscum iudicante
» cœtus noster maiori lætitia exultasset. Sed quoniam rece-
» dere à partibus illis minimè potuisti, in quibus & Aposto-
» li quotidie sedēt, & cruor ipsorum sine intermissione, Dei
» gloriam testatur: Non tamen hæc sola nobis visa sunt tra-
» ctanda frater charissime, ad quæ fueramus inuitati, sed &
» consulendum nobismet ipsis censuimus: & quum diuer-
» sæ sunt prouinciæ ex quibus aduenimus, ita & varia cōtin-
» gunt quæ nos censemus obseruare debere. Placuit ergo
» præsente spiritu sancto & angelis eius, vt & his qui singu-
» los quos monebat iudicare, proferremus de quiete pręsen-

» ti. Placuit etiam antea qui maiores diœceſeos tenes, per
» te potiſſimum omnibus inſinuari. Quid autem ſit quod
» ſenſerimus, ſcripto noſtræ mediocritatis ſubiunximus. At
» id primo in loco de vita noſtra atque vtilitate tractandum
» fuit, vt qui vnus pro multis mortuus eſt & reſurrexit, ab
» omnibus tempus ipſum ita religioſa mente obſeruetur,
» ne diuiſiones vel diſſenſiones in tanto obſequio deuotio-
» nis poſſint exſurgere. Cenſemus ergo Paſcha domini per
» orbem totū vna die obſeruari. De his quoque quibuſcū-
» que locis ordinati fuerint, miniſtri, in ipſis locis perſeue-
» rent. De his etiam agitur qui arma in pace proiiciunt, pla-
» cuit abſtineri eos à communione. De Circiſſariis agitato-
» ribus qui fideles ſunt, placuit eos quandiu agitant, à com-
» munione ſeparari. De theatricis ipſos placuit, quandiu
» agunt, & à cōmunione ſeparari. De his qui in infirmitate
» ſunt conſtituti, recedere volūt, placuit eis manū imponi.
» De præſidibus autem qui fideles ſunt, & ad præſidiatum
» conſiliunt, ita placuit: vt cùm promoti fuerint, literas qui-
» dem accipiant eccleſiaſticas communicatorias, ita tamen
» vt in quibuſcunque locis geſſerint, ab Epiſcopis eiuſdem
» loci cura illis agatur: & ſi cœperint cōtra diſciplinam age-
» re, tunc demum à cōmunione excludantur. Et de his qui-
» dem, qui in Republ. agere volunt, ſimiliter. De Africa au-
» tem quòd propria ſua lege vtuntur, vt rebaptizent, placuit
vt ad eccleſiam ſi aliquis hæreticus venerit, interrogent
eūm ſymbolum: & ſi peruiderint eum in patre & filio &
ſpiritu ſancto eſſe baptizatum, manus tantùm ei imponā-
tur: Quòd ſi interrogatus ſymbolum, nō reſponderit Tri-
nitatem hanc, meritò baptizetur, &c. Tunc Tædiano iuſ-
ſit omnes ad ſedes ſuas redire. Huic Arelatēſi primæ ſyno-

do Constantini primis temporibus habitæ Ambitausum Episcopum Reméssem interfuisse cum Primogenito diacono, eamque synodum à Marino Episcopo Arelatési recitatam delatámque beatissimo Papę Siluestro Consulib. Volusiano & Aniano Frodoardus Remensis egregius scriptor in vitis Pontificum Remensium narrat, ísque anno nongentesimo sexagesimo sexto mortuus est. De donatione verò Constantini, quæ Romanę Ecclesiæ facta existimatur, quia materiam iusto operi præbet, seorsim dicemus. Restat vt Nicolai primi testimonium de Siluestro apponam, quod vir ille eloquétissimus sic explicat epistola ad Michaëlem Græcum Imperatorem: Confessor Christi Siluester fecit gradus in gremio synodi, vt non presbyter aduersus episcopum, non diaconus aduersus presbyterum, non subdiaconus aduersus diaconem, non acolytus aduersus subdiaconem, non exorcista aduersus acolytũ, nõ lector aduersus exorcistã, non ostiarius aduersus lectorem det accusationẽ aliquam, neque præsul summus à quoquam iudicabitur, quoniam scriptum est: Non est discipulus super magistrum. Christiana autem religio quantum debeat huic Siluestro & Constantino Magno ostendã testimonio ethnici hominis, & à Christiana pietate alieni. Is est Eunapius Græcus scriptor, qui vixit vsque ad Theodosium, & à Constantino scribit fana toto orbe augustissima euersa, & Christianorum ædificia extructa, ídque in Edesij philosophi vita tradit, & virus suum in monachos effundit, à quibus ait salita eorum capita, qui ob scelerum multitudinem à iudicibus extremo supplicio fuerant affecti, pro diuis ostentare, ijs genua flectere, eos in diuorum numerum recipere, ad illorúmque sepulchra

puluere & sordibus onusta ducere, & nonnullos martyres, diaconos alios, & legatos, arbitrósque peccatorum apud deos numerare, cùm fuerint seruitia infida, & flagris pessimè subdita, & quæ cicatrices scelerum, ac nequitiæ vestigia corporibus circumferrent. In eóque imitatus videtur insanam Zozimi historiam, Christianorum hostis infestissimi acerbissimíque. Postremò idem præclarissimus Imperator Constantinus Sexto Id. Iun. Sabino & Rufino Consul. Constitutionem misit ad Protogenem Græcum, vt videtur, Episcopum, ex qua quanti eum & cęteros omnes fecerit Episcopos, Christianus lector ex ipsis " Constantini verbis ediscat: Iamdudum placuit vt in Eccle" sia Catholica libertatem domini suis famulis præstare pos" sint, si sub aspectu plebis assistentibus Christianorum an" tistitibus id faciant: vt propter facti memoriam vice acto" rum interponatur qualiscunque scriptura, in qua ipsi vice " testium signent. Vnde à vobis quoque ipsis non imme" ritò dandæ & relinquēdæ sunt libertates, quo quisque ve" strum pacto voluerit, dummodo vestræ voluntatis eui" dens appareat testimonium. Cuius Constitutionis verba Iustinian⁹ Codici suo inseruit in titulo de ijs qui in Ecclesiis manumittuntur. Illa quoque Cōstitutio eius ad religionem Christianam valde pertinet, quam de concubinis tulit. etenim ante id tempus sua matrimonio dignitas nō " erat. Imperator Cōstantinus ad populum. Nemini licentia " concedatur constante matrimonio concubinam penes se " habere. Dat. XVIII. Kal. Iul. Constantinis patre & filio Coss. Has quidem leges in gratiam Christianorum Constantinus tulit: sed posteri eius Christiana pietate magis cognita alias quoque sanxerunt, quarum vtilissimę fuerūt

» ex epistola Marci, quæ apud Athanasium reperitur, hic
» describenda putaui: Diligenter requirentes in sancto no-
» stræ & apostolicæ sedis scrinio eadem quę sanctę recor-
» dationis prędecessori meo Siluestro sunt directa, septua-
» ginta sicut significasti capita inuenimus: Ipsa autem vobis
» propter auctoritatem & subscriptionem tantorum pa-
» trum & eius magis concilij minimè misimus, sed per ca-
» dem corámque apocrisariis vestris alia similia eundem nu-
» merum eadémque verba & ipsam subscriptionem conti-
» nentia vobis rescribere, & sub certa stipulatione & confir-
» matione mittere curauimus. Epistolam verò illam Marcus
» ait datam fuisse octauo Kalend. Nouemb. Nepotiano &
» Secundino viris clarissimis Coss.

IVLIVS

MARCVM illũ, qui primus Episcoporum vrbis Marci Euangelistæ nomen tulit, non apostoli, sed apostolici viri, vt aduersus Marcionem Tertullianus ait, nulla vnquam satis laudabit oratio. Hunc Iulij decessorẽ, vt cæteros omittam, Rufinus vir excellenti ingenio facit. Iulius itáque vrbis Romæ Episcopus fuit: cuius elegantiam, vitæ integritatẽ, doctrinam debemus admirari. Nam scripta ab eo est epistola, quam per presbyteros suos Elpidium & Philoxenum misit, plena facundiæ, plena grauitatis & sciẽtiæ iuris diuini. Cui diaconus Narcissus, Flaxillus,

Eusebius, Macedonius, Theodorus ex Antiochia responderunt: In qua fastus & arrogantia scribentium apparebat. Alias igitur literas ad eos per Gardianum Comitem misit, quibus meritò reprehenduntur, quòd Synodum nollent, quodque Athanasium Episcopum sanctissimum virum persequerētur innocentem. Sed eam epistolam, quia longior est, satis erit indicasse inter Athanasij opera reperiri. Quin & illud ex ea annotandum puto, annum integrum & dimidium humanissimè apud Iulium fuisse. Est & apud eundem Athanasium exemplar literarum Constantini iunioris datarum Treueris decimo quinto Kal. Iul. ad Catholicam ecclesiam Alexandrinam: qua significat se accepisse mandatum à Constantino patre sacræ memoriæ de restituendo sedi Alexandrinæ Athanasio, séque id facere & fieri velle. Sed ad Iulium reuertor. eius tanta fuit auctoritas, vt sub Cælestino lectæ sint in Ephesina synodo aliquot eius epistolæ, vt refert Vincentius Lirinensis, sanctū Iulium vrbis Romæ Episcopū dicens fuisse. Cyrillus quoque in Apologetico meminit Attici Constantinopolitani Episcopi, qui Iulium Romanæ Ecclesiæ doctorem fuisse prædicabat. Et Photius Patriarcha Cōstātinopolitanus Siluestrum ac Iulium illustrat & celebrat: Ecclesiæ Romanæ Antistites fuisse dicit epistola ad Michaëlem Bulgariæ principem, quæ apud Euthymium Græcum scriptorem reperitur.

LIBERIVS.

EPISCOPVS Romanus quàm parum potuerit Constantio Cæsare, & quàm impiè eum Cæsar Roma decedere iusserit atque in exilium ire non voluntarium, docebit sequens narratio, quam à testimonio Ammiani Marcellini or-
" diemur. Vrbem ęternam regẽte Leon-
" tio, inquit, Liberius Christianæ legis Antistes à Constan-
" tio ad comitatum mitti præceptus est, tanquam Impera-
" toris iussis& plurimorum sui consortium decretis obsistẽs
" in re, quam breui textu percurram. Athanasium Epis-
" copum eo tempore apud Alexandriam vltra professio-
" nem altius se efferentem, sciscitaríque conatum externa,
" vt prodidere rumores assidui, cœtus in vnum quæsitus e-
" iusdem loci multorum (synodus vt appellant) remouit à
" sacramento quod obtinebat. Dicebatur enim fatidicarum
" sortium fidem, quæve augurales portenderent alites, scien-
" tissimè callens, aliquoties prædixisse futura. Super his in-
" tendebãtur ei alia quoque à proposito legis abhorrentia
" cui præsidebat. Hunc per subscriptionem abiicere sede sa-
" cerdotali paria sentiens cæteris iubente principe Liberius
" monitus perseueranter renitebatur, nec visum hominem
" nec auditum damnare nefas vltimum sæpe exclamans, a-
" pertè scilicet recalcitrans Imperatoris arbitrio. Id enim ille
" Athanasio semper infestus, licet scire impletum; tamen
" auctoritate qua potiores æternæ vrbis Episcopi firmari de-

„ ſiderio nitebatur ardenti. quo nō impetrato, Liberius ęgrè
„ populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna diffi-
„ cultate noctis medio potuit aſportari. Verùm hic Hiſto-
ricus qui multitudinem deorum adhuc ſequebatur, eundē
Conſtantium iam mortuum breuiter perſtringit in hunc
„ modum lib. vigeſimo primo hiſtoriæ: Augebat etiam a-
„ maritudinem temporum flagitatorū rapacitas inexpleta,
„ plus odiorum ei, quàm pecuniæ conferentium. Hócque
„ multis intolerantius videbatur, quòd nec cauſam aliquan-
„ do audiuit, nec prouinciarum indemnitati proſpexit, cùm
„ multiplicatis tributis & vectigalibus vexarentur. Erátque
„ ſuper his adimere facilis quæ donabat, Chriſtianam reli-
„ gionem abſolutam & ſimplicem anili ſuperſtitione con-
„ fundens: in qua ſcrutanda perplexius quàm componenda
„ grauius, excitauit diſſidia plurima, quæ progreſſa fuſius a-
„ luit concertatione verborum: vt cateruis Antiſtitum iu-
„ mentis publicis vltro citróque diſcurrētibus per ſynodos
„ quas appellāt, dum ritum omnē ad ſuum trahere conantur
„ arbitrium, rei vehiculariæ ſuccideret neruos. Voluit ergo
„ Conſtantius, vt niſi aduerſus Athanaſium ſubſcriberet Li-
„ berius Romanus præſul, in exilium mitteretur. Sed is vi-
„ dens ea quæ contra Athanaſium gerebantur, omnia pati
„ maluit, quàm aut veritatem aut cauſam illius prodere. qui
etſi non vſque ad finem exilij mala perpeſſus eſt, bienniū
tamen exul fuit, quemadmodum ipſe Athanaſius atteſta-
tur apologia ſecunda quam pro ſe edidit, & epiſtola ad
ſolitariam vitam agentes rem totam ita fermè exequitur.
„ Arrianos ait non perperciſſe Liberio Epiſcopo, & Conſtā-
„ tium, cùm illum vellet allicere, miſiſſe Euſebium Eunuchū
„ Romam, vbi cum Liberio colloquutus ſit his ferè verbis:

» Contra Athanasium subscribas placet Cæsari,& pro impe-
» rio iubet.Deinde munera & literas ostētans apprehensa Li-
» berij manu,Obtēpera ait,Cæsari,& ista accipe.Cùm dona
» recuperasset,nihilominus Eusebius templum Apostoli Pe-
» tri ingreditur, ibíque ea ipsa munera collocat. Cuius rei
» cùm Liberius certior factus esset ab æditiuo,dona illa vt vi-
» ctimam illicitam proiecit. Qua re cognita Constantius
» scribit Romam ad Pręfectum,vt Liberium aut dolo Roma
» seductum ad se in castra mitteret, aut certè vim in eo per-
» sequendo adhiberet. Trahitur itáque Liberius ad Constā-
» tium.quò cùm peruenisset,& magna dicendi libertate es-
» set vsus,in exilium ire iubetur. Vbi cùm biennium fuisset,
» tādem minis mortis ad subscriptionem adductus est. Hęc
quidem Athanasius de Liberio scribit, coarguítque co-
gentis Constantij voluntatem & violentiam. Sed defen-
sionem Liberij quis melius exprimeret quàm Hilarius li-
bro aduersus Constantiū,vbi ait: Vertisti deinde vsque ad
» Romam bellum tuum, eripuisti illinc Episcopum, & ô te
» miserum qui nescio vtrum maiore impietate relegaueris
» quàm remiseris! vel quàm ipse facit epistola ad Constan-
» tium, quæ sequitur: Gloriosissimo Constantio Augusto
» Liberius Episcopus. Opto,tranquillissime Imperator, vt
» mihi benignas aures clementia tua tribuat, quo possim
» mansuetudini tuæ mentis meæ propositum aperire. De
» Christiano etenim Imperatore & sanctæ memoriæ filio
» Constantini hoc ipsum sine cunctatione mereor impe-
» trare. Sed in eo me laborare intelligo, qui repetita satisfa-
» ctione placabilem etiam circa reos animum tuum in gra-
» tiam meam reuocare nō possum. Seruio enim pietati tuæ
» iam dudum ad populum missus, me quidem quem patiē-

» ter omnia ferre necesse est, plurimum lacerat, sed animum
» tuum qui lenitati semper vacat, qui nunquam, vt scriptum
» est, in occasum diei iracundiam seruat, retinere circa me
» indignationẽ miraculo mihi est. Ego enim religiosissime
» Imperator tecum veram pacem requiro, quæ non sit ver-
» bis composita interna dispositione fallaciæ, sed præceptis
» euangeliorum rationabiliter cõfirmata: non Athanasij tã-
» tùm negotium, sed multa alia in medium venerant, pro-
» pter quæ concilium fieri mansuetudinem tuam fueram
» deprecatus, vt ante omnia, quod specialiter optat, mentis
» tuæ ergaDeum sincera deuotio cum fidei causa, in qua pri-
» ma nobis spes est ad Deum, diligenter fuisset tractata: nec
» eorum qui nostram circa Deum obseruantiam mirari de-
» bent, possent finiri, & dignum fuerat Dei cultore, dignum
» Imperio tuo, quod Christi pietate regitur & augetur, spe-
» cialiter hoc ipsum pro reuerentia sanctę religionis, cui
» prudenter intentus es, clementiam tuam nobis ad hæc im-
» petranda præstare: sed multi Ecclesiæ membra lacerare fe-
» stinant, qui confinxerunt me literas suppressisse, ne crimi-
» na eius quem dicebantur condemnasse, apud omnes pa-
» terent: quas illas literas Episcoporum Orientalium, &
» Ægyptiorum, quibus in omnibus eadem in Athanasium
» crimina continebantur. At satis omnibus clarum est, nec
» quisquam negat nos Oriẽtalium literas intimasse, legisse
» Ecclesiæ, legisse Concilio: atque ad hæc etiam Orientali-
» bus respondisse, qui fidem & sententiam non commoda-
» uimus nostram. Quod eodem tempore septuaginta quin-
» que Episcoporum Ægyptiorum de Athanasio sententia
» repugnabat, quam similiter recitauimus atque insinuaui-
» mus Episcopis Italis. Vnde contra diuinam legem visum

» est etiam cùm Episcoporum numerus pro Athanasio ma-
» ior existeret, in parte aliqua commodare consensum. Hęc
» scripta, si Deo fidem debet Theosebius, qui missus fuerat,
» festinans ad Africam nobis reliquit, quæ tamē postea om-
» nia scripta ne ad impetrandum forte concilium deessent,
» Vincentius qui cum cæteris legatus missus fuerat, a relatū
» pertulit. Videt igitur prudentia tua nihil animum meum
» introisse quod Deo seruientibus non dignum fuerat co-
» gitare. Testis autem est mihi Deus, testis est tota cum suis
» membris Ecclesia, me fide, & me in Deum meum cuncta
» mundana, ita vt Euangelica & Apostolica ratio præcepit,
» calcare, atque calcasse, non furore temerario, sed consti-
» tuto atque obseruato iure diuino: atque in alio ministerio
» Ecclesiasticus viuens, nihil per iactantiam, nihil per gloriæ
» cupiditatem, quod ad legem pertinebat, impleui: atque
» ad istud officium, testis est mihi Deus meus, inuitus ac-
» cessi, in quo cupio quidem sine offensa Dei, quandiu in se-
» culo fuero, permanere: & nunquam mea statuta, sed Apo-
» stolica vt essent semper firmata & custodita perfeci, secu-
» tus morem ordinèmque maiorum, nihil addi Episcopatui
» vrbis Romæ, nihil minui passus sum; & illā fidem seruans,
» quæ per successionem tantorum Episcoporum cucurrit, ex
» quibus plures martyres extiterūt, illibatam custodiri sem-
» per exopto. Denique iam aperire meam causam pietati
» tuæ sollicitudo ecclesiastica, atque ipsa deuotio persuadet.
» Significant Orientales paci & nostræ velle coniungi. quę
» est pax clementissime Imperator, cùm sint ex partibus ip-
» sis quatuor Episcopi, Demofilus, Macedonius, Eudoxius,
» Martyrius, qui ante annos octo cùm apud Mediolanum
» Arrij hæreticam sententiam voluissent damnare, de con-

" cilio iratis animis exierunt. Horũ, si fas est, sententiis qua-
" le sit, aut quid habeat commodare consensum, æqualitas
" & clementia tua poterit æstimare. Non est nouum, quod
" non subtiliter & sub occasione nominis Athanasij atten-
" tatur. Manent literæ Alexandri Episcopi olim ad Syluе-
" strum sanctæ memoriæ destinatæ, quibus significant an-
" te ordinationem Athanasij vndecim tã presbyteros quàm
" etiam diacones, quòd Arrij hæresim sequerentur, se eccle-
" sia eiecisse: ex quibus nunc quidam extra ecclesiam catho-
" licam foris positi dicuntur, sibi cõciliabula inuenisse: qui-
" bus asseueratur etiam Georgius in Alexãdria per literas cõ-
" municare. Quæ ergo potest pax esse, tranquillissime im-
" perator, si Episcopi vt nunc per Italiam factum est, cogan-
" tur talium sententiis obedire? Accipe aliud, quia trãquilli-
" tas tua patienter admittit. Manent legatorum literæ, qui
" ad clementiam tuam fuerãt destinati, quę nuper venerũt,
" quibus significãt propter turbationem quidem omnium
" Ecclesiarum se quidem ante succumbere sententiis Oriẽ-
" talium voluisse, proposuisse tamen conditionẽ, vt si iidem
" Arrij hæresim condemnassent, hoc genere se inclinati eo-
" rum sententiis obedire, placitum vt ipsi significant scrip-
" tura teste firmatur. Itur in concilium, accipiunt cum deli-
" beratione responsa, Arrij doctrinam se damnare non pos-
" se, Athanasium, quod solum exigebãt, communione esse
" priuandũ. Hinc iam clementia tua hoc quoq; consideret,
" rectè catholicæ religionis iure seruato, an hominis causa
" debeat diligenter excusséq; tractari. Vnde iterum atque
" iterũ mansuetudinẽ tuam, animũ tuũ Deo deditum rogo
" per eius virtutem, qui se in defensione tua quãtus sis vni-
" uersis mortalibus approbauit, habens ante oculos eius be-
neficia,

„ neficia, qui imperium tuum in omnibus regit. Hæc in cœ-
„ tu Episcoporum diligenter facit omni cum consideratio-
„ ne testari, vt pacatis per te Deo fauente temporibus, tran-
„ quillitate tua consentiente sic omnia discutiantur, vt quæ
„ fuerint iudicio sacerdotum Dei confirmata, cùm consti-
„ terit omnes in expositione fidei, quæ inter tantos Epis-
„ copos apud Niciam præsente sanctę memorię patre tuo
„ confirmata est, vniuersos consensisse, cum exemplo pos-
„ sent in posterum custodiri, vt ipse Saluator qui desuper
„ mentis tuæ propositum intuetur, in tanta rerum expedi-
„ tione lætetur; causam fidei & pacis etiam Reipublicæ ne-
„ cessitatibus non immeritò præposuisse. Ad exorandam i-
„ gitur mansuetudinem tuam, vt beneuolo animo allega-
„ tiones nostras audire digneris, fratrem & coëpiscopũ meũ
„ sanctum virum Luciferum cum Pãcratio, compresbytero
„ meo, & Hilario diacono placuit proficisci, quos credimus
„ de clementia tua ad pacem omnium Ecclesiarum catho-
„ licarum non difficulter posse concilium impetrare. Dei
„ omnipotentis clementia te nobis custodiat, clementissi-
„ me ac religiosissime August. Hîc facere non possum quin
exclamem in Reges, qui nisi quod imperarint fiat, instar
torrentium rapidè feruntur, & minus obsequentes volũ-
tati suę impetu quodam & rabie proterunt, vt Constantiũ
in Liberij causa fecisse suprà demõstrauimus. Si quis verò
de Liberio plura nosse cupit, legat epistolam Basilij magni
ad Occidentales Episcopos, vbi Liberiũ beatissimũ Epis-
copum appellat. sed cùm de eius exilio Hilarius loquitur,
„ statim addit: Quos tu deinde in ecclesiam Tholosanam
„ exercuisti furores? clerici fustibus cæsi, diacones plumbo
„ elisi, & in ipsum vt sanctissimi mecũ intelligãt, in ipsum

" Christum manus missæ. Quibus verbis constanter sæuitiā arguit. At Iulianum, quem religiosum Cæsarem ad Constantium scribens appellat, ad gentiliū errores postea conuersus quàm iniquus Christianus fuit? Hoc docent eius epistolæ, quæ extant. Hoc Gregorius Nazanzenus. Hoc innumeri auctores tradunt.

FOELIX II.

QVID verò, de Fœlice dicam, qui Liberio absenti suffectus est Acacius Cęsariensis Episcopus tantùm sub Constātio potuit, vt in Liberij absentis locum φήλικα Ἐπίσκοπον ῥόμης, id est fœlicem, vt Hieronymus loquitur, Episcopum Romæ constitueret: Et Rufinus proximus illorum temporum refert Fœlicem diaconum Liberij ab hæreticis ei fuisse subrogatum, nec tam sectæ diuersitate quàm cōmunionis & ordinationis conueniētia maculatū. At Marcellinus Comes in Chronico ait, Antonio & Siagrio Coss. mense Octobri Damasum Romanæ Ecclesiæ excepto Liberio & Fœlice trigesimum quintum Episcopum anno pontificatus sui decimo octauo defunctum. Ac deinceps de singulis Pontificibus Romanis vsque ad Ioannem Hormisdæ successorem aliquid pręclari narrat.

DAMASVS.

HVNC Damasum Episcopum & antistitem legis Christianæ placet appellare, vt fecit Symmachus Præfectus vrbi epistola ad Theodosium & Arcadium semper Augustos. Respondeat, ait lite-
» ris episcopi Damasi, quibus assectatores
» eiusdem religionis negauit vllam vn-
» quam contumeliam pertulisse. Credatur eius legis An-
» tistiti, quę læsa simulatur. Et paulò infrà: Sanè laudabili vi-
» ro Episcopo denegante vllum è suis aut carcere aut vincu-
» lis attineri, & officio eadem suggerente ignoro quos po-
» tissimum præceperitis absolui. Tenēt quidem leges vario-
» rum criminum reos, sed vt comperi à mysterio Christia-
» næ legis alienos. Damasus ergo meritò à nobis laudibus efferri potest, quē à Symmacho Christianæ religionis hoste laudabilē Episcopū dici videmus, & à Gratiano, Valentiniano & Theodosio publica lege laudari. Sed Epistolæ illi ab Ambrosio Mediolanensi Episcopo & à Prudentio viris clarissimis grauiter & acutè responsum est. Verùm ad Episcopi dignitatē Damasus quomodo peruenerit, operæpretium est narrare. Certè beatus Ambrosius epistola ad Valentinianū Cæsarem, sanctū Damasum ait Romanæ ecclesiæ sacerdotem iudicio Dei electum fuisse: etsi aliter scribit Ammianus Marcellinus libro vigesimo septi-
» mo: Damasus & Vrsicinus, inquit, supra humanum mo-
» dum ad rapiendam episcopalē sedem ardentes, scissis stu-

» diis asperrimè cōflictabantur, adusque mortis vulnerúmque discrimina adiumētis vtriusq; progressis: quæ nec corrigere sufficiens Vincentius, nec mollire, vi magna coactus secessit in suburbanum: & in concertatione superauit Damasus, parte quæ ei fauebat instante. Constátque in basilica Sicinini, vbi ritus Christiani est conuenticulum, vno die centum triginta septem reperta cadauera peremptorū: efferatámque diu plebem ægrè postea delinitam. Neque ego abnuo, ostentationem rerum considerans vrbanarū, huius rei cupidos ob impetrandum quod appetunt omni contentione laterum iurgari debere: cùm id adepti, futuri sint ita securi, vt ditentur oblationibus matronarū, procedántque vehiculis insidentes circumspectè vestiti, epulas curantes profusas, adeò vt eorum conuiuia regales superent mensas: qui esse poterant beati reuera, si magnitudine vrbis despecta quam vitiis opponunt, ad imitationē Antistitum quorundam prouincialium viuerent: quos tenuitas edendi potandíque parcissimè, vilitas etiam indumentorum & supercilia humum spectantia perpetuò numini verísque eius cultoribus vt puros commendāt & verecundos. Hunc Marcellinum historicum scio assertorem antiquę religionis deorū. itáq; moneo nō omnino ei credēdū: credendū tamen, contentio enim inter Vrsicinum & Damasum, vter Episcopus crearetur ingēs profectò fuit. Fuere & cędes plurimorum ciuium, quod negari non potest, Rufino & Christianis historicis id quoque referentibus. Ad quod etiam tempus referendus est ille Augustini locus libro sexto cōtra Iulianum Pelagianæ sectę hominem, de » constituendo Episcopo dissensionem populi Romani in» sultabundus obiectas. Et satis constat illis temporibus E-

" piſcopatum Romanum in pretio habitum. Nam Prætex-
" tatus qui deſignatus Conſul eſt, mortuus, homo ſacrilegus
" & idolorum cultor, ſolebat ludẽs beato Papæ Damaſo di-
" cere, Facite me Romanę vrbis Epiſcopum, & ero protinus
." Chriſtianus. Hæc ſunt Hieronymi verba in libello ad Pã-
machium contra Ioannem & Rufinum aſſertores Origenis.
Quàm egregius verò & eruditus fuerit Damaſus, teſtatur idem Hieronymus in apologia contra Iouiniani hære-
" ſim: Cùm, inquit, adhuc viueret ſanctæ memoriæ Dama-
" ſus, librum contra Heluidium de beatæ Mariæ virginita-
" te perpetua ſcripſimus. In quo neceſſe fuit nobis ad virgi-
" nitatis beatitudinem prædicandam multa de moleſtiis
" dicere nuptiarum. nam vir egregius & eruditus in ſcriptu-
" ris & virgo Eccleſiæ virginis doctor aliquid in illo ſermo-
ne reprehendit. Quam autem operam præſtaret Hieronymus Damaſo, hæc illius verba ex epiſtola ad Geruntiam o-
" ſtendent: Ante annos plurimos, inquit, cùm in chartis Ec-
" cleſiaſticis iuuarem Damaſum Romanę vrbis Epiſcopum,
" & Orientis atque Occidentis ſynodicis conſultationibus
" reſponderem, vidi duo inter ſe paria viliſſimorum è plebe
" hominum comparata: vnum qui viginti ſepeliſſet vxores:
" alteram quæ viceſimum ſecundum habuiſſet maritum, &
" extremo ſibi, vt ipſi putabant, matrimonio copulatos,
" ſumma omnium expectatione virorum pariter ac fœmi-
" narum, poſt tantas rudes quis quem prius ſepulturæ effer-
" ret. Vicit maritus, & totius vrbis populo confluente coro-
" natus, & palmam tenens, adoranſque per ſingulos ſibi ac-
" clamantes, vxoris multinubæ feretrum præcedebãt. Quid
" dicemus tali mulieri? nempe illud, quod dominus Sama-
" ritanæ: Viginti duos habuiſti maritos, & iſte à quo ſepe-

» lieris non est tuus. Et memorabili facto atque euentui persimile est epigramma Martialis, lib. 8. scriptum Domitiani temporibus in Fabium & Christillam.

Effert vxores Fabius, Christilla maritos:
Funereámque toris quassat vterque facem.
Victores committe, Venus: quos iste manebit
Exitus, vna duos vt Libitina ferat.

Ad Damasum redeo, quem vulgò existimant decessorum suorum vitas scripsisse. At Hieronymus nihil tale loquitur in Damaso ad Dextrum Præfectum prætorio. Da-
» masus, inquit, Romanæ vrbis Episcopus elegans in versi-
» bus componendis ingenium habuit, multáque & breuia
» metro edidit, & propè octogenarius sub Theodosio prin-
» cipe mortuus est. De Damaso mortuo vt apparet loquitur, nec vllam mentionem facit editi ab eo libelli de vitis Episcoporum vrbis. quare non est verisimile hunc libellum à Damaso compositum, sed est probabilius editum à Damaso Portuensi Episcopo, ad quem ab Eusebio Cremonensi Hieronymi olim discipulo vita eius scripta dicitur, aut ab alio cognomini quicunque is fuit scriptum, at non à Damaso Episcopo vrbis. nam quem egregium virum & eruditum Hieronymus prædicat libris atque epistolis aliquot ad eum datis, eum necesse esset valde imperitū dicere, qui inciderit in mille errata, quibus libellus ille est plenissimus. Multa enim ab eo dicuntur, quæ nullius sinceri scriptoris testimonio probari posse manifestum est: stylúmque Damasi Episcopi vrbis ne amplius dicam, dissimilem esse, & multò nitidiorem apparet ex epistolis quas ipse ad Hieronymum dedit. illæ enim extant, ac fidem faciunt eundem libellum esse degenerem, si Damasi

esse dicatur. Tametsi hîc nolo cum ignaris & pertinacibus contendere. Frustrà enim pugnatur cum belluis. Huius Episcopi temporibus Theodosio Magno imperante concilium habitum est, centum & quinquaginta Episcoporum aduersus Macedonium impiè sentientem de Spiritu sancto, & Damasus recitante Photio decreta illa confirmauit. Sed de Damaso satis dictum sit.

SIRICIVS.

QVA ætate Episcopatum Romæ obtinuerit Siricius, quis magis scire potest quàm Optatus Mileuitanus in Africa Episcopus? Negare, inquit, non potes Parmeniane, scire te in vrbe Roma Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, cui successit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, Euaristo Sixtus, Sixto Thelesphorus, Thelesphoro Iginus, Igino Anicetus, Aniceto Pius, Pio Soter, Soteri Eleutherius, Eleutherio Victor, Victori Zepherinus, Zepherino Calixtus, Calixto Vrbanus, Vrbano Pontianus, Pontiano Antherus, Anthero Fabianus, Fabiano Cornelius, Cornelio Lucius, Lucio Stephanus, Stephano Sixtus, Sixto Dionysius, Dionysio Fœlix, Fœlici Eutychianus, Eutychiano Caius, Caio Marcellinus, Marcellino Marcellus, Marcello Eusebius, Eusebio Miltiades, Miltiadi Siluester, Siluestro Marcus, Marco Iulius, Iulio Liberius, Liberio Damasus,

» Damaſo Siricius, qui hodie noſter eſt ſocius. Hæc libro ſecundo aduerſus Parmenianum tradit, cúmque ſecutus » Auguſtinus in epiſtolis. Et à Siricio quidem oppugnatum » ſcimus Photinũ, cuius error pectora multorum ſicut can- » cer penetrauerat. De quo idem Optatus lib. 4. aduerſus » eundem Parmenianum: Photinus, ait, præſentis tempo- » ris hæreticus, filium Dei auſus eſt dicere tantummodo ho- » minem fuiſſe, non Deum. Pari ſtudio Siricius per fratres & presbyteros ſuos Creſcentem, Leopardum & Alexandrum viros religioſos ſcripſit epiſtolam Mediolanenſi Eccleſiæ, qua ſignificat omnium tam presbyterorum & diaconorum, quàm totius Cleri fuiſſe ſententiam, vt Iouianus, Auxentius, Genialis, Germinator, Fœlix, Prontinus, Martianus, Ianuarius & Ingenioſus, qui auctores nouę hæreſis & blaſphemiæ de nuptiis inuenti eſſent, diuina ſententia & ſuo iudicio in perpetuum damnati extra Eccleſiam remanerent. Illa autem hæreſis cuiuſmodi fuerit, ipſa epiſtola continetur. At Ambroſius cæteríque Epiſcopi Mediolanenſis prouinciæ reſcribunt, hac quidem præ- » fatione vſi: Domino dilectiſſimo fratri Siricio Papæ Am- » broſius Epiſcopus, Baſſianus Epiſcopus, & cæteri. Iouia- » num, Auxentium, Geminatorem, Fœlicem, Ianuarium, » & Ingenioſum, quos ſanctitas tua damnauit, ſcias apud » nos quoque ſecundum iudicium tuum eſſe damnatos. In qua præfatione illud notandum puto, quòd Ambroſius & cæteri Epiſcopos ſe vocant, Siricium verò Papam. ac Hieronymus quidem in detectione nugarum Rufini: » Siricij, inquit, in Domino morientis profers epiſtolam, » & viuentis Anaſtaſij dicta contemnis? quaſi dicat, fieri non poteſt vt cuius dicta contemnis, eius deceſſorem

magni facias. Auxentij verò suprà memini, sed is nequiti a impior fuit ei Auxentio qui sectæ Arrianæ studiosus Mediolanum & Catholicos omnes terruerat, de quo Hieronymus epistola ad Innocentiũ alium ab Innocentio vrbis
" Episcopo scribit ad hunc modum: Iam ad Euagrij no-
" men peruenimus, cuius ego pro Christo laborem si arbi-
" trer à me dici posse, non sapiam: si penitus tacere velim,
" voce in domino erumpente non possim. Quis enim va-
" leat digno canere præconio Auxentium Mediolani incu-
" bantem, huius excubiis sepultum pene antequam mor-
" tuum? Romanum Episcopum iam pene factionis laqueis
" irretitum, & vicisse aduersarios, & non nocuisse superatis?
Porrò quid constituerit in Ecclesia Dei Alexander, quid Telesphorus, Victor, Zepherinus, quid Stephanus, quid Siluester, quid Miltiades, quid Fœlix, quid Vrbanus, quid Eutichianus, quid denique Siricius, Romanę Ecclesiæ prę-sules, præter Damasum historicum Valafridus Strabo libro de exordio & incrementis rerum Ecclesiasticarum statim post Ludouici Pij Cæsaris Imperium scripto diligenter exponit, & natalem eorum, mortémque Vsuardus libro quem ad Regem piissimum Carolum Augustum sapientissimum principem mittit, est breuissimè complexus.

NOMINA PONTIFICVM QVORVM VITA EXPONITVR LIBRO II.

Anastasius I.
Innocentius I.
Zozimus.
Bonifacius I.
Cælestinus I.
Sixtus III.
Leo I.
Hilarius.
Simplicius.
Fœlix III.
Gelasius I.
Anastasius II.
Symmachus.
Hormisda.
Ioannes I.
Bonifacius II.
Joannes II.
Agapitus I.
Siluerus.
Vigilius.
Pelagius I.
Ioannes III.
Benedictus I.
Pelagius II.
Gregorius I.
Sabinianus.
Bonifacius III.
Bonifacius IIII.
Deusdedit.
Bonifacius V.
Honorius I.
Seuerinus.
Ioannes IIII.
Theodorus I.
Martinus I.
Eugenius I.
Vitalianus.
Adeodatus.
Donus I.
Agatho.

LIBER SECVNDVS.

ANASTASIVS.

HIC liber quadraginta Episcopos cõtinebit; quorum primus erit Anastasius. Sanè lumen & splendor Africæ suæ Augustinus epistola quam suo & Alipij ac Fortunati Episcoporũ nominibus scribit dilectissimo fratri Generoso, vbi Romanos Episcopos à Petro eo ordine numerauit, quo Optatus recensuerat vsque
» ad Siriciũ, Siricio, inquit, Anastasius successit. Anastasium verò quanti Paulinus fecerit, docebit epistola ad Delphi-
» num in Gallia Episcopum his quidem verbis: Sciat vene-
» ratio tua sanctum fratrem tuũm Papam vrbis Anastasiũ
» amantissimum esse humilitatis nostræ. Nam vbi primùm
» potestatem charitatis suæ nobis offerendæ habere cœpit:
» non solùm suscipere eam nobis, sed ingerere piissima
» affectione properauit. Nam breui post ordinationem
» suam epistolas de nomine nostro plenas & religionis &
» pietatis & pacis ad Episcopos Campaniæ misit: quibus &
» suum declararet affectũ, & aliis benignitatis suæ præberet
» exemplum. Deinde nos ipsos Romæ quum solenni con-
» suetudine ad beatorum Apostolorũ natalem venissemus,

» tam blandè quàm honorificè excepit. Postea quoque in-
» terposito tempore etiam ad natale suum, quod cum sacer-
» dotibus suis tantùm deferre solet, inuitare dignatus est:
» nec offensus est excusatione nostra, sed officium sermonis
» nostri quod inuicem reddideramus, acceptás, animo nos
» paterno & absentes recepit. Denique si Dominus cómea-
» tum donauerit, vt ad eum vsitato soléniter nobis tempo-
» re recurramus; spero me ad sanctitatem tuam ei literas exa-
» cturum, quibus etiam tibi nos incipiat commendare. Ac
sanè epistolæ istius verba indicant Anastasium magni hũc
Paulinum fecisse, nec sine causa. Extat enim de eo elegans
Ambrosij locus in epistolis laudes eius verissimas cóple-
» tens his verbis: Ambrosius Sabino Episcopo. Paulinum
» splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundum,
» venditis facultatibus tam suis quàm etiam coniugalibus,
» in hos se induisse cultus ad fidem comperi, vt ea in paupe-
» res cóferat quæ redegit in pecuniam, & ipse pauper ex di-
» uite factus tanquã deoneratus graui sarcina, domui, patriç,
» cognationi quoque valedicebat, quo impensius Deo ser-
» uiat. Elegisse autem secretum affirmatur Nolanæ vrbis, v-
» bi tumultũ fugitans, æuum exigat. Matrona quoque (The-
» rasia) virtuti & studio eius proximè accedit, neque à pro-
» posito viri discrepat. Denique trãscriptis in aliorũ iura suis
» prædiis, virum sequitur, & exiguo illic coniugis conten-
» ta cespite solabitur se religionis & charitatis diuitiis. So-
» boles eis nulla, & ideò meritorũ posteritas desiderata. Hęc
» vbi audierint proceres viri, quæ loquentur? ex illa familia,
» illa prosapia, illa indole, tanta præditum eloquentia mi-
» grasse à Senatu, interceptã familiæ nobilis successionem,
» ferri hoc non posse. Et cùm ipsi capita & supercilia sua ra-

„ dant, ſi quando Iſidis ſuſcipiunt ſacra, ſi fortè Chriſtianus
„ vir attentior ſacroſanctæ religioni veſtem mutauerit, in-
„ dignum facinus appellant. Sed & Hieronymi epiſtolę & Auguſtini aliorúmque nobis fidem faciunt, Paulinum virum ſanctiſſimum fuiſſe. Non immeritò itaque Anaſtaſius illum vnicè dilexit. Sed de Anaſtaſij breui pōtificatu, déque rebus ab eo geſtis quoſdam inſignes Hieronymi
„ locos nō debeo prætetire; vnum ex Epiſtola ad Geruntiā:
„ Succedit in pontificatum vir inſignis Anaſtaſius, quem
„ diu Roma habere non meruit, ne orbis caput ſub tali Epiſ-
„ copo trūcaretur. Immò idcirco raptus atque trāſlatus eſt,
„ ne ſemel latam ſententiam precibus ſuis flectere conare-
„ tur. De obſidione vrbis, déque eius expugnatione & calamitate loquitur, quam eadem epiſtola ipſe deſcribit. Alterum locum ex epiſtola ad Demetriadem virginem, qui
„ ſic habet: Dum eſſes paruula, & ſanctæ & beatæ memoriæ
„ Anaſtaſius epiſcopus Romanā regeret eccleſiā, de Oriētis
„ partibus hęreticorū ſæua tempeſtas ſimplicitatē fidei, quæ
„ Apoſtoli voce laudata eſt, polluere & labefactare conata
„ eſt. Sed vir ditiſſimæ paupertatis, & Apoſtolicæ ſolicitu-
„ dinis ſtatim noxium perculit caput, & ſibilantia Hydræ o-
„ ra compeſcuit. Et fuiſſe Romæ Anaſtaſij tempore chartarium eccleſiaſticum fatebuntur ij qui legerint apud Hie-
„ ronymum in detectione nugarum Rufini: Si à me fictam
„ epiſtolam ſuſpicaris, cur eam in Romanæ eccleſiæ charta-
„ rio non requiris? vt cùm eam deprehenderis ab Epiſcopo
„ non datam, manifeſtiſſimi criminis reum teneas? Sub hoc Pōtifice, quem prudentiſſimū Hieronymus appellat, Rufinus ſcribit apologiam, qua ſancto illi viro ſatisfacere nititur. nam his omnino verbis contra Rufinum Hierony-

" mus vtitur. Et Rufinus epistola ad Anastasiũ vrbis Romæ
" episcopum: Tua quidẽ sanctitas velut ab ipsis incunabulis
" per ecclesiasticæ traditionis regulas instituta est, inquit.
Igitur ab vtroque tantæ vrbis sacerdos laudibus effertur.
Equidem inter hos tales tantósque viros quales Hieronymus & Rufinus fuere, miror potuisse exoriri tã graues inimicitias, tam acerba odia, denique tantam contumeliam verborum, nisi similitudo studiorũ id fecit, quæ plerumque solet etiam inter amicos inuidiam serere. De Hieronimo posteà dicemus. At Rufinum presbyterum verè sanctum & piè doctum, & ob id sibi charissimum Paulinus epistola ad Sulpitium Seuerum dicit fuisse. Verùm quia in epistola ad Oceanum hæc Hieronymi verba in beatissimi Martini vita legimus commemorasse Sulpitium: si quis fortè erit cui eiusdem sacra historia probabitur, vt probari eam necesse est doctis omnibus & eruditis viris, legat Paulini epistolas aliquot ad eum ex præstanti iuriscõsulto & Burdigalæ patrono causarum, benignũ ac mitẽ Theologum; tum intelliget quanti hũc virum fieri oporteat, quo nullus mea quidem sententia Christianus historicus debet superior videri, seu ob subiectã materiam, seu ob scribendi grauitatem, nemóque Christianorum propius illo accessit ad Salustianam breuitatẽ & elegantiam. Et quamuis hic Crucis Christi ab Helena Constantini matre adinuentæ meminit, tamen alium fuisse puto Seuerum illum qui Bucolicum carmen in honorem Crucis penè diuinum exarauit, quod Burdigalę in patria eius de quo antè diximus, nuper à doctissimo sene Helia repertum est hac verborum forma.

CARMEN SEVERI SANCTI, ID EST, ENDELEICHI, RHEtoris de mortibus boum.

Ægon, Buculus, Tityrus.

ÆG. QVIDNAM, *soliuagus, Bucule, tristia*
Demissis grauiter luminibus, gemis?
Cur manant lacrimis largifluis genæ?
Fac, vt norit amans tui.

BV. *AEgon, quæso, sinas alta silentia*
Ægris me penitus condere sensibus.
Nam vulnus reserat, qui mala publicat:
Claudit, qui tacitum premit.

ÆG. *Contrà est, quàm loqueris: recta nec autumas.*
Nam diuisa, minus sarcina fit grauis:
Et quicquid tegitur, sæuius incoquit.
Prodest sermo doloribus.

BV. *Scis, Ægon, gregibus quàm fuerim potens:*
Vt totis pecudes fluminibus vagæ
Complerent etiam concaua vallium,
Campos, & iuga montium.
Nunc lapsæ penitus spes opis est meæ:
Et longus peperit quæ labor omnibus
Vitæ temporibus, perdita biduo.
Cursus tam citus est malis.

ÆG. *Hæc iam dira lues serpere dicitur:*
Pridem Pannonios, Illyricos quoque,
Et Belgas grauiter strauit: & impio

Cursu nos quoque nunc petit.
Sed tu qui solitus nosse salubribus
Succis, perniciem pellere noxiam:
Cur non, anticipans quae metuenda sunt,
Admosti medicas manus?
BV. *Tanti nulla metus peruia signa sunt,*
Sed quod corripit, id morbus & opprimit:
Nec languere sinit, nec patitur moras.
Sic mors ante luem venit.
Plaustris subdideram fortia corpora
Lectorum, studio quo potui, boum;
Queis mentis gemina consona tinnulo
Concentu crepitacula,
AEtas consimilis, sætáque concolor:
Mansuetudo eadem, robur idem fuit,
Et fatum. medio nam ruit aggere
Par victum parili nece.
Mollito penitus farra dabam solo:
Largis putris erat gleba liquoribus:
Sulcos perfacilis stiua tetenderat:
Nusquam vomer inhæserat:
Læuus bos subito labitur impetu;
AEstas quem domitum viderat altera.
Tristem continuò disiugo coniugem,
Nil iam plus metuens mali.
Dicto sed citius consequitur necem
Semper qui fuerat sanus & integer,
Tunc longis quatiens ilia pulsibus,
Victum deposuit caput.
MEL. *Angor, discrucior, mæreo, lugeo.*

Damnis

Damnis quippe tuis non ſecus, ac meis
Pectus conficitur. ſed tamen arbitror
Saluos eſſe greges tibi.
Illuc tendo miſer, quo grauor acrius.
Nam ſolamen erat vel minimum mali,
Si fetura daret poſterior mihi,
Quod præſens rapuit lues.
Sed quis vera putet? progeniem quoque
Extinctam pariter, vidi ego cernuam
Iunicem grauidam. vidi animas duas
Uno in corpore perditas.
Hic fontis renuens, graminis immemor,
Errat ſucciduo bucula poplite,
Nec longum refugit: ſed grauiter ruit
Leti compede claudicans.
At parte ex alia, qui vitulus modò
Laſciuas ſaliens texuerat vias,
Vt matrem ſubiit: mox ſibi morbido
Peſtem traxit ab vbere.
Mater triſtifico vulnere ſaucia,
Ut vidit vituli condita lumina:
Mugitus iterans, ac miſerè gemens,
Lapſa eſt, & voluit mori.
Tunc tanquam metuens, ne ſitis aridas
Fauces opprimeret: ſic quoque dum iacet,
Admouit moriens vbera mortuo.
Poſt mortem pietas viget.
Hinc taurus ſolidi vir gregis, & pater,
Ceruicis validæ, frontis & arduæ,
Lætus dum ſibimet plus nimio placet,

Prato concidit herbido.
Quàm multis foliis silua cadentibus
Nudatur gelidis tacta aquilonibus:
Quàm densis fluitant velleribus niues,
Tam crebræ pecudum neces.
Nunc totum tegitur funeribus solum.
Inflantur tumidis corpora ventribus,
Albent liuidulis lumina nubibus.
Tenso crura rigent pede.
Iam circum volitant agmina tristium.
Dirarúmque auium,iámque canum greges
Insistunt laceris visceribus frui.
Heu! cur non etiam meis.
Arg. *Quidnam,quæso quid est,quod vario modo*
Fatum triste necis transilit alteros,
Affligítque alios?en tibi Tityrus
Saluo lætus agit grege.
Buc. *Ipsum contueor. Dic age Tityre,*
Quis te subripuit cladibus his Deus?
Ut pestis pecudum,quæ populata sit
Vicinos,tibi nulla sit.
Tit. *Signum,quod perhibent esse Crucis Dei:*
Magnis qui colitur solus in vrbibus
Christus,perpetui gloria numinis,
Cuius filius vnicus;
Hoc signum mediis frontibus additum,
Cunctarum pecudum certa salus fuit.
Sic vero Deus hoc nomine præpotens
Saluator vocitatus est.
Fugit continuò sæua lues greges.

Morbis nil licuit. Si tamen hunc Deum
Exorare velis, credere sufficit.
Votum sola fides iuuat.
Non vllis madida est ara cruoribus,
Nec morbus pecudum cæde repellitur.
Sed simplex animi purificatio,
Optatis fruitur bonis.
Hæc si certa probas, Tityre, nil moror,
Quin veris famuler religionibus.
Errorem veterem diffugiam libens.
Nam fallax, & inanis est.

TI. *Atqui iam properat mens mea visere*
Summi templa Dei. quin age, Bucule,
Non longam pariter congredimur viam:
Christi & numen agnoscimus.

ÆG. *Et me consiliis iungite prosperis.*
Nam cur addubitem, quin homini quoque
Signum prosit idem perpete sæculo,
Quo vis morbida vincitur?

INNOCENTIVS.

AD explicandum hunc Romanum Pontificem, primum iuuabit elegans Hieronymi locus, epiſtola ad Demetriadem. Et quia vereor, inquit, immò rumore cognoui, in quibuſdam adhuc viuere venenata plātaria, illud te pio charitatis affectu præmonendam puto, vti ſancti Innocentij, qui Apoſtolicæ cathedræ, & ſupradicti Anaſtaſij ſucceſſor, & filius eſt, teneas fidem; nec peregrinam, quamuis tibi prudens callidáque videaris, doctrinam recipias. Filium cùm dicit, nō ita accipiendum eſt, ô Caluiniani ſegreges, quaſi prognatum ex illo, ſed optimis ad vitam bene informandam præceptis inſtitutum. Quo ſenſu Auguſtinus poſtea Eradium preſbyterum, quem ſibi deſignat ac pronūciat ſucceſſorem, filium appellat. Notus quoque fuit Auguſtino Innocentius. nam epiſtola nonageſima quinta cùm ad eum ſcriberet ex ſententia collegarum de Pelagiana hæreſi iam damnata in conciliis duobus, Carthaginenſi & Mileuitano, petit nihilominus vt in vrbē Romam Pelagius citatus trahatur: A tua, inquit, veneratione acciēdus eſt Romam, & diligenter interrogandus. Apud eundem Auguſtinum in epiſtolis extant tres ad Innocentium, quem beatiſſimum & meritò venerabilem, & in Chriſto honorandum Papam vocāt, eúmque præcipuo Domini munere in ſede Apoſtolica collocatum teſtantur ſcriptæ à plurimis Africæ Epiſcopis, & viciſſim epi-

ſtolæ quatuor Innocētij ad eoſdem, quas breuitatis cauſa omittimus. Incidit verò Innocentius in optima tempora Imperatorum Gratiani & Theodoſij. Gratianum Ambroſius epiſtola ad eum ſcripta vocat Chriſtianiſſimum principum, eíque panegyricum dicit mortuo. Hic Luciano Vicario Macedoniæ ſcripſit, vt legem illam publicè recitari iuberet quadraginta diebus, qui auſpicio cæremoniarum Paſchale tempus anticipant, omnis cognitio inhibeatur criminalium quæſtionum. Theodoſij verò funus ornauit Ambroſius ſuaui planè & admiranda oratione. Ornauit & Paulinus libello, quē ipſe ſcripſit pro Theodoſio, mentionem faciens. Ornauit & Hieronymus epiſtola ad Paulinum: Fœlix, inquit, Theodoſius, qui à tali Chriſti; oratore defenditur. Illuſtraſti purpuras eius, & vtilitatem legum futuris ſeculis conſecraſti. Et eadem epiſtola: Librum tuum quem pro Theodoſio principe prudenter ornatéque compoſitum tranſmiſiſti, libenter legi, & præcipuè in eo mihi ſubdiuiſio placuit, cúmque in primis partibus vincat alios, in penultimis teipſum ſuperat. At Ambroſium deceſſiſſe etiam temporibus illis Rufinus virum omni admiratione dignum, non ſolùm Mediolanenſis Eccleſiæ, verùm etiam omnium Eccleſiarum columnam quandam & turrim inexpugnabilem eſſe dicens, atque affirmans ſancti Ambroſij adhuc præclaram vitæ memoriam in animis omnium vigere. Certè librorum quos Epiſcopus elaborauit, primos duos fuiſſe ad Simplicianum Eccleſiæ Mediolanenſis Antiſtitem, qui beatiſſimo ſucceſſit Ambroſio lib. 2. retractationum fatetur Auguſtinus. Et quis ignorat eſſe Simplicianum illum, de quo

Augustinus loquitur, ad quem extant tam multæ Ambro-
„ sij ipsius suauissimæ loquẽtis epistolæ? Sed ante Rufinum
„ & Augustinum, Basilius Magnus epistola ad Ambrosium:
„ Virum, inquit, ex vrbe Regia, cui illius gentis principatus
„ commissus erat, sapientia sublimem, generis claritate, vitæ
„ splendore, scientiarum facultate & rebus secularibus illu-
„ strem, ad gregem Christi traxit. Atque ipsum Ambrosium
„ rogat, vt infirmitatem populi corrigat, si qua Arrianæ ve-
„ saniæ labe tinctus est. Et Ambrosius officiorum libro pri-
„ mo: Ego, inquit, raptus de tribunalibus atque administra-
„ tionis infulis ad sacerdotiũ, docere vos cœpi, quod ipse nõ
„ didici. quibus verbis Basilij testimonium confirmat. At
multis pòst temporibus Nicolaus primus vrbis Romanæ
Episcopus in epistolis beatissimum Ambrosium, clarissi-
mam & splendidissimam lucernam Ecclesiæ appellat. Phi-
lastrium Brixiẽsem Episcopum Ambrosij temporibus vi-
xisse epistola ad Quod vult Deum Augustinus testatur, sé-
que eum Mediolani cum sancto Ambrosio vidisse, is con-
tra centum octo & viginti hæreses quæ ab aduentu Chri-
sti Ecclesiam nascentem exercuissent, librum vtilem ne di-
cam necessarium scripsit. Innocentium sub Theodosio
fuisse suprà diximus; sed tempora Honorij etiam attigit,
& illa infœlicia, quibus Roma Gothorum irruptione sub
Rege Alarico atque impetu magnæ cladis euersa est, vt
verbis Augustini vtar lib. 2. retractationũ. Sanè Zozimus
infestissimus genti Christianæ de Innocentio vrbis Epis-
„ copo lib. historiæ quinto hæc tradit. Tum verò persuasi
„ Romanis Alaricum esse, qui bello vexaret vrbem; ac de-
„ speratis omnibus, quæ vires humanas spectarent, ad ani-
„ mos reuocabant eam opem, quam vrbs in dissidijs olim

" fuisset experta, quídque patriis ritibus violatis eam ami-
" sissent. Dum hæc ipsi secum expendunt, Pompeianus Præ-
" fectus vrbi forte in quosdam incidit, qui Romam è Tus-
" cia venerant, & oppidum quoddam aiebant, cui nomen
" Neueia, periculis vrgentibus se se liberasse, pérque preces
" ad numen factas, & cultum patrio more præstitum, exor-
" tis ingentibus tonitruis atque fulgoribus, hostes sibi iam
" imminentes abegisse. Cum his colloquutus, quæcunque
" de disciplina sacrorum esset exquirenda, percunctatus est.
" Et quoniam ad animum accedebat ei, quæ tunc inualue-
" rat opinio: quo tutius id perageret, quod in votis habe-
" bat, omnia cum vrbis Episcopo communicat. Is erat In-
" nocentius: qui quidem opinioni suæ salutem vrbis ante-
" ponens, clam permittebat eis, vt facerent, quæcunque
" scirent. Cùm illi non aliter hæc vrbi conductura dicerēt,
" nisi publicè consueta sacrificia fierent; Senatu in Capito-
" lium ascendente, atque tum ibi, tùm in foris vrbanis sacra
" peragente: nemo particeps esse instituti patrio more ritus
" ausus fuit, sed hominibus illis è Tuscia valere iussis, ad de-
" mulcendum omni studio barbarum sese conuertebant.
Ex quibus verbis Innocentium fuisse vrbis Episcopum, &
Pompeiano Præfecto vrbi cognitum apertè cognosci-
mus. Denique vt hic finem faciam, Leo Episcopus vrbis
Romæ, vir magnæ auctoritatis & scientiæ, epistola ad vni-
uersos Episcopos per Campaniam, Picenum, Tusciam &
cæteras prouincias constitutos, data sexto idus Octobris,
Maximo secundùm & Paterno viris clarissimis Consuli-
" bus. Ne quid verò sit, inquit, quod prætermissum à nobis
" fortè credatur, omnia decretalia constituta tam beatæ re-
" cordationis Innocentij, quàm omnium decessorum no-

ſtrorum, quæ de Eccleſiaſticis ordinibus & canonum promulgata ſunt diſciplinis, ita veſtram dilectionem cuſtodire debere mandamus, vt ſi quis illa contempſerit, veniam ſibi deinceps nouerit denegari. Nicolaus etiam primus magno vir ingenio ex Innocentio Papa deſcribit húc
„ locum: Fecerat, inquit, beatiſſimus Petrus præſentia cor-
„ porali & Eccleſiam Antiochenam iam ſuam, quæ (ſicut
„ beatus Papa dicit Innocentius) vrbis Romæ ſedi non ce-
„ deret, niſi quòd illa in tranſitu meruit, iſta ſuſceptum quip-
„ pe beatum Petrum apud ſe conſummatúmque gaudet.
De Alarico ſuprà diximus, à quo vrbs Roma obſeſſa ca-
„ ptáque eſt: Verùm, inquit Oroſius, beatus Innocentius
„ Romanæ Eccleſię Epiſcopus occulta prouidentia Dei a-
„ pud Rauennam tunc poſitus peccatoris populi non vidit
„ excidium. Denique eo mortuo quæ literæ à Pelagio Ro-
„ mam miſſæ ſint, indicat Auguſtinus libro ſecundo de pec-
„ cato originali contra Pelagium & Cæleſtium: Quomodo,
„ inquit, Pelagius obrepere tentauerit ad fallendum etiam
„ Apoſtolicæ ſedis Epiſcopale iudicium, in hac ipſa quæ-
„ ſtione de baptiſmate paruulorum, diligenter attendite. In
„ literis enim quas Romam miſit ad beatæ memoriæ Pa-
„ pam Innocentium, quoniam eum in corpore non inue-
„ nerunt, & ſancto Papæ Zozimo datæ ſunt, atque ad nos
„ inde directæ, dicit ſe ab hominibus infamari, quòd neget
„ paruulis baptiſmi ſacramentum, & abſque redemptione
„ Chriſti aliquibus cælorum regna promittat. Sed non ſic
„ illis hæc obiiciuntur vt poſuit.

ZOZIMVS

ZOZIMVS.

ZOZIMI nomen veteribus cognitum ostendit constitutio Diocletiani & Maximiani Cæsarum ad Zozimum data, multo ante quàm hic ad Pōtificiam in vrbe dignitatem vocaretur: eáque constitutio continetur lib. 8. Cod. Iustiniani. Fuit verò Zozimus in purgandis hęresibus Pelagianorum admirabilis prudentiæ. Augustinus libro retractationum: Posteaquam, inquit, Pelagiana hæresis cum suis erroribus ab Episcopis Ecclesiæ Romanæ, prius Innocentio, deinde Zozimo, cooperantibus Consulum Romanorum literis conuicta atque damnata est, scripsi duos librós aduersus eos, vnum de gratia Christi, alterum de peccato originali. Quem Diui Augustini locum Gennadius magis perspicuum facit. Is enim ait Innocentium vrbis Romæ Episcopum scripsisse decretum Orientalium & Occidentalium Ecclesiarum aduersus Pelagianos datum, quod postea successor eius Zozimus latius promulgauit. Igitur pro Republica Christiana hic Episcopus egregiè laborauit, vt non immeritò laudari Innocentium & Zozimum à Cælestino quoque videamus epistola ad dilectissimos fratres Venerium, Marcum, Leōtium & cæteros Galliæ Episcopos. Prosper quoque Aquitanus, proximus illius temporis, scripsit Concilio Carthagine habito ducentorum decem & septem Episcoporum ad Pontificem Zozimum synodalia perlata: his probatis per totum orbem hæresis Pelagiana damnata est. Nec ne-

o

cessе est quicquam amplius de eo dicere, nisi addiderimus sub Honorio mortuum esse Zozimum. Huius Episcopi iussu Augustinus ab Hippone Regio in Mauritaniam est profectus. Ipse enim in epistolis sic ait: Eo nos iniuncta nobis à Zozimo apostolicæ sedis Episcopo ecclesiastica necessitas deduxerat. At Zozimo superstes Augustinus fuit. Nam libro sexto cõtra Iulianũ: Beatæ memoriæ Zozimum apostolicę sedis Episcopum, vt in tua prauitate persistas, præuaricationis accusas: qui non recessit à suo prædecessore Innocentio, quẽ tu nominare timuisti, sed maluisti Zozimum, qui egit primitus lenius cum Cælestio: quoniam se in his sensibus vestris, si quid displiceret, paratũ esse dixerat corrigi, & Innocentij literis consensurum esse promiserat. Memento sanè quemadmodum de constituendo Episcopo dissentionem populi Romani insultabundus obiectas. Quod abs te quæro, vtrùm homines sua fecerint volũtate? Quod si negas, quomodo liberum defendis arbitrium? Si autem fateris, quomodo eam vocas vltionem Dei, atque à vestro dogmate exorbitas, dum putari diuinitus vindicatum affectas? an tandem aliquando concedis, quod obstinatissima contẽtione negaueras, occulto Dei iudicio fieri, vt in ipsis hominum voluntatibus inueniatur aliquid, quod & peccatũ sit & pœna peccati? Hoc enim nisi in ista tua sentẽtia sapuisses, nullo modo factum hominum vltionem Dei esse dixisses. Sed quando ante annos plurimos tale ibi quiddam de beato Damaso & Vrsicino contigit, nondum Pelagianos ecclesia Romana damnauerat.

BONIFACIVS.

NON prætereatur præclarum Bonifacij factum, quod ipsius Augustini verbis eloqui malo quàm meis. Nam in secũdo libro retractationum, Sequũtur, inquit, libri quatuor, quos contra duas epistolas Pelagianorum ad Episcopum Romanæ ecclesiæ Bonifacium scripsi, quia cùm in manus eius venissent, ipse mihi eas miserat, inueni in illis calumniosè interpositum nomen meum. Bonifacij igitur erga Augustinum amicitia eo facto ostenditur, quòd tantum virum nollet malignè ab hostibus ecclesiæ lædi. Sed hoc planius intelligetur ex præfatione libri primi contra epistolas Pelagianorum ad Bonifacium scripti. Noueram te quidem, inquit, fama celeberrima prædicante, & frequentissimis atque veracissimis nunciis, quanta esses Dei gratia plenus, acceperam, beatissime atque venerande Papa Bonifaci: Sed posteaquam te etiam præsentia corporali frater meus vidit Alipius, acceptúsq; à te benignissimè ac sincerissimè, mutua miscuit dictante dilectione colloquia, tecúmque conuiuens, & paruulo licet tempore, magno tamen tibi iunctus affectu, se simul & me refudit animo tuo, téque mihi reportauit in suo, tanto maior in me tuæ sanctitatis est facta notitia, quanto certior amicitia. Neque enim dedignaris qui nõ alta sapis, quamuis altius præsideas, esse amicus humilium, & amorem rependere impensum. Quid est enim aliud amicitia,

quæ non aliunde quàm ex amore nomen accepit, & nus-
" quam nisi in Christo fidelis est, in quo solo esse etiam sem-
" piterna ac fœlix potest? vnde accepta per eum fratrē, per
" quem te familiarius didici, maiore fiducia ausus sum ali-
" quid ad tuam beatitudinē scribere de his rebus quæ hoc
" tempore episcopalem curam, si qua in nobis est, ad vigi-
" lantiam pro grege dominico stimulo recentiore solicitāt.
" Noui quippe hæretici, inimici gratiæ Dei, quæ datur pu-
" sillis & magnis per Iesum Christum dominum nostrum,
" & si iam cauendi euidentius apertiore improbatione mō-
" strantur: non tamen quiescunt scriptis suis minus cauto-
" rum vel minus eruditorum corda tentare. Quibus vtique
" esset respondendum, ne se vel suos in illo nefando errore
" firmarent, etiamsi metueremus ne quemquam Catholi-
" corum verisimili sermone deciperent. Cùm verò non de-
" sinant fremere ad dominici gregis caulas, atque ad diri-
" piendas tanto precio redemptas oues, aditus vndecunque
" rimari, communísque sit omnibus nobis qui fungimur
" Episcopatus officio, quamuis ipse in eo præemineas cel-
" siore fastigio speculæ pastoralis: facio quod possum pro
" mei particula muneris, quantum mihi dominus adiuuan-
" tibus orationibus tuis donare dignatur, vt pestilentibus &
" insidiantibus eorum scriptis medentia & munietia scrip-
" ta prætendam, quibus rabies qua furiunt, aut etiam ipsa
" sanetur, aut à lædendis aliis repellatur. Hæc autem quæ
" duabus epistolis eorum respondeo: vni scilicet quam di-
" citur Romam misisse Iulianus, credo vt per illā quos pos-
" set, suos aut inueniret, aut faceret: alteri autem quam de-
" cem & octo velut Episcopi participes eius erroris, non ad
" quoslibet, sed ad loci illius Episcopum sua calliditate ten-

» tandum, & ad suas partes, si posset fieri, traducendum, au-
» si sunt Thessalonicã scribere. Hæc ergo quæ istis, vt dixi,
» duabus epistolis illorum, ista disputatione respondeo, ad
» tuam potissimum dirigere sanctitatem, non tam discen-
» da quàm examinanda, & vbi forsan aliquid displicuerit,
» emendanda constitui. Indicauit enim mihi frater meus,
» quòd eas illi dare ipse dignatus es, quæ in tuas manus, nisi
» vigilantissima diligentia fratrum nostrorum, filiorum
» tuorum, venire non possent. Ego autem gratias sinceris-
» simæ in nos beneuolentiæ tuæ, quòd eas me latere nolui-
» sti literas inimicorum gratiæ Dei, in quibus reperisti no-
» men meum calumniosè atque euidenter expressum. Sed
» spero de domino Deo nostro, quòd nõ sine mercede quę
» in cælis est, illi me lacerant dente maledico, quibus me
» pro paruulis, ne fallaci laudatori Pelagio perditi relinquã-
» tur, sed veraci saluatori Christo liberandi offerantur, op-
» pono. De Augustino autem in Cælestino dicturi sumus.
Hic vero dicemus de Hieronymo, nã ita exigit temporũ
ratio vt primos prius exequamur. De quo idem Augusti-
» nus libro primo contra Iulianum Pelagianum: Nec san-
» ctum, inquit, Hieronymum, quia presbyter fuit, contem-
» nendũ arbitreris, qui Græco & Latino insuper & Habræo
» eruditus eloquio, ex occidentali ad Orientalem transiens
» ecclesiam, in locis sanctis, atque in literis sacris, vsque ad
» decrepitam vixit ætatem, cuius nobis eloquium ab Oriẽ-
» te vsque ad Occidentem ad instar lampadis resplenduit.
» Hic omnes vel penè omnes qui ante illum ex vtraque par-
» te orbis de doctrina ecclesiastica scripserant, legit, nec a-
» liam de hac retenuit prompsitque sententiam. Hierony-
mus autem quantum abfuerit à temporibus Christi Iesu

„ ipse docet libro secundo cōtra Iouinianum: Quadringēti
„ fermè anni sunt, inquit, quòd Christi prædicatio fulget
„ in mundo, ex quo innumerabiles hæreses tunicam illam
„ consciderunt. At parentes eius qui fuerint, in eius libris nō
inuenio. Materteram quidem Castrinam habuit, ad eámque extat epistola eius. Præceptorem nactus Donatū, qui in Virgilium scripsit, Nazianzenum & Dydimum, magna illius temporis lumina, etsi alter eorum cæcus erat, magistros tamē suos appellat: sed ob eam causam ridetur à Rufino, quòd totos triginta dies nō fuerit Alexādriæ vbi illi docebant. Habuit in Hebraicis literis Barhanina Iudæum mercede conductum. itáque non immeritò Iosephus Albo Iudęus sapientem interpretem legis Hieronymum appellat. Hieronymi quidem ætate, diutissimè enim vixit, fuligine & aranearum telis Romæ templa cooperta erant, vt ipse agnoscit epistola ad Athletam. At verò Basilicas Christianorum tres tantùm commemorat, Clemens obiit, inquit, tertio Traiani anno, & nominis eius memoriam vsque hodie Romæ extructa ecclesia custodit. Duæ sequētes sunt basilicę beati Petri, & Laterani, illius meminit ad Eustochium de virginitate seruanda his quidem verbis: Vidi nuper nobilissimam mulierem Romanorum in basilica beati Petri semiuiris antecedentibus propria manu quo religiosior putaretur, singulos nummos dispertire pauperibus. Interea anus quędam annis pannísque obsita percurrit vt in alteram manum acciperet, ad quam cùm ordine peruenisset, pugnus porrigitur pro denario, & tanti criminis reus sanguis effunditur. Huius verò basilicæ meminit in epitaphio Fabiolæ ad Oceanum, sic enim ait. Cùm ante diem Paschæ in basilica quondam

Laterani qui Cæsariano trũcatus est gladio, staret Fabiola in ordine pœnitentium, Episcopo, presbyteris & omni populo collachrimãtibus, sparso crine, ora lurida & squallidas manus, sordida colla summitteret. De ministris verò & rebus ad sacra pertinentibus, personísque dicam breuiter quid sentiat, epistola quidem ad Liciniũ Bæticum: De sabbato, inquit, quod quæris vtrum ieiunandum sit, & de » Eucharistia an accipienda quotidie, quod Romana eccle- » sia, & Hispaniæ obseruare perhibentur, cætera omitto. Epistola autem ad Rusticum Narbonensem Episcopum docet primûm in clericis Fossariorum ordinem esse, qui sepelire mortuos admonentur. Secũdum. Ostiariorum, qui claues tenent, tertium Lectorum ordinem esse, quartum Subdiaconorum, quintum in Diaconibus ordinem, sextum Seniorum, qui sacerdotibus datur, qui presbyteri dicuntur, qui præsunt ecclesiæ & Christi sacramenta conficiunt: septimum Episcopalem ordinem esse, qui primus & perfectus in cunctis est. Denique epistola ad beatissimum » Papam Damasum, Ego, inquit, post lõgam ægrotationem » vix in quadragesimæ diebus hoc fabricare potui, vbi dies quadraginta qui paschale tempus antecedunt, certè designat. Verùm quia basilicæ Lateranæ meminimus, & Hieronymus dixit illum Cæsariano truncatũ esse gladio, ne quis eum Christianum fuisse putet, omittam veteres scriptores, & in his Tacitum in Nerone, ac tantùm citabo locũ illum Iuuenalis poëtæ ex satyra decima:

Temporibus diris igitur iussúque Neronis,
Longinum, & magnos Senecæ prædiuitis hortos
Clausit, & egregias Lateranas obsidet ædes.
Tota cohors.

Addam Arriani Nicomedienſis philoſophi librum primum, cuius teſtimonium proferre mihi poſt Arnobium licet, Apud Arrianũ igitur hęc omnino verba reperio: An verò abnuis ita porrigere ceruicẽ, vt ipſam Lateranus porrexit Romæ, quum ſupplicio capitali à Nerone afficeretur? protéſo enim collo, cùm ictum accepiſſet imbecilliorem, quàm vt eo caput amputaretur, cùm parum ſe contraxiſſet, iterũ porrexit ceruicem. Quin etiam priuſquam extremo afficeretur ſupplicio, à Liberio Neronis Epaphrodito de coniuratione interrogatus, reſpondit: Si quid eſt quod volo, ipſe dicam domino tuo. Hactenus Nicomedienſis. At ex Optato diximus conueniſſe Miltiadem vrbis Epiſcopum & cæteros collegas in domum Fauſtæ in Laterano. Fauſta hæc Maximiani Herculij filia nupſerat Cõſtantino magno Cæſari. Vt autem ad Hieronymum ipſe redeam, primùm moneo ipſum doctiſſimum hominem appellari ab Auguſtino epiſtola ad Eſychium, quod non leue virtutis teſtimonium eſt. Petitionem verò Auguſtini à Hieronymo omittere non debeo. Petimus ergo, inquit, & nobiſcum petit omnis Africanarum eccleſiarũ ſtudioſa ſocietas vt interpretandis eorum libris qui Græcè ſcripturas noſtras cùm optimè tractauerunt, curam atque operam impendere non graueris. potes enim efficere vt nos quoque habeamus tales illos viros, & vnum potiſſimũ quem tu libentius in tuis literis ſonas. De vertendis autem in Latinam linguam ſanctis literis canonicis laborare te nolo, niſi eo modo quo Iob interpretatus es, vt ſignis adhibitis qui inter hanc tuam & ſeptuaginta, quorũ eſt grauiſſima auctoritas, interpretationẽ diſtet appareat. Satis autem nequeo admirari, ſi aliquid adhuc in Hebræis

exempla-

exemplaribus inuenitur, quòd tot interpretes illius linguæ peritissimos fugerit. quin etiam idem Augustinus refert cùm quidã Episcopus legere instituisset interpretationem Hieronymi, monuisse quiddam lõgè aliter positum apud Ionam Prophetam, quàm erat omnium sensibus ibi, memoriæque inueteratum, & tot ætatum successionibus decãtatum: factúmque esse propterea tumultũ in plebe maximè Græcis arguentibus & inflamãtibus calumniam falsitatis, vt cogeretur Episcopus, ea quippe ciuitas erat, Iudæorum testimonium flagitare, vtrum autem illi imperitia aut malitia hoc esse in Hebræis codicibus responderunt, quòd & Græci & Latini habebant atque dicebant?

CÆLESTINVS.

CÆLESTINVM sanctissimum doctorem, & Romanæ sedis præsulem egregium, à Nicolao vrbis Episcopo appellari in epistola ad Michaëlem Imperatorem Græcorum manifestum est. Sed quia Caluiniani vbique dubitant, excutiamus quæ de Cælestino vetustiores dixere. Primùm actione Palladij diaconi Germanum Altissiodorensem Episcopum vice sua mittit, vt deturbatis hæreticis Britannos ad catholicam fidem dirigat. Id ex Prosperi chronico referimus. deinde ex Vincentij Lirinensis qui tũc viuebat libello aduersus hæreses, scimus Concilium apud Ephesum celebratum esse viris clarissi-

mis Basso, Antiochóque Consulibus: vbi iure meritóque Nestorius Catholicæ veritati contrarius, beatus verò Cyrillus sacrosanctæ veritati consentaneus iudicatus est. Hoc Lirinensis habitum refert sub Cælestino, quem Papam vocat. Quinetiam epistolæ meminit, quam Gallorum sacerdotibus idem Cælestinus misit, arguens eorum conniuentiam, quòd antiquam fidem silentio destituentes, profanas nouitates exurgere paterentur. Meritóque, inquit, causæ nos respicit, si silentio foueamus errorem. Ante eam synodum habitam à Christianissimis Imperatoribus Flauio Theodosio & Flauio Valentiniano, in qua sanctissimus Episcopus Alexandriæ Cyrillus locum obtinuit sanctissimi Archiepiscopi Romanorum Ecclesiæ Cælestini, decesserat Augustinus apud Hipponem Regium in Africa: Augustinus inquam per omnia excellētissimus. id enim elogium ei tribuit Prosper. Cælestinus verò epistola ad Galliæ Episcopos quàm magnificè ipsum honorat, effértque laudibus? Augustinū, inquit, sanctæ recordationis virum, pro vita sua atque meritis in nostra communione semper habuimus; nec vnquam hunc sinistræ suspicionis saltem rumor aspersit. quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, vt inter magistros optimos etiam à meis semper prædecessoribus haberetur. Omitto Volusiani testimonium, qui virum probitatis, iustitiæque documentum eum appellat. Omitto Marcellini Comitis viri clarissimi, qui Augustinum Hipponensis Ecclesiæ elegantissimum Christi sacerdotem doctorémque præcipuū fuisse dicit. Extant autem Paulini & Therasiæ literæ ad Romanianum, quibus aiunt non tantùm gratulandum, quòd Episcopatum Augustinus acceperit, sed quod hāc

Dei curam meruerint Africanæ Ecclesiæ, vt verba cælestia Augustini ore perciperent, qui ad maiorem dominici muneris gratiam nouo more profectus, ita consecratus est, vt non succederet in cathedra Episcopo, sed accederet, Nam incolumi Valerio Hipponensi Episcopo coëpiscopus Augustinus est designatus: vt autem à Valerio Episcopatum acceperat, ita Eradium presbyterum sibi successorem delegit. Gloriosissimo Theodosio duodecimùm & Valentiniano Augusto iterum, Consulibus, vi. Kalend. Octobr. cùm Augustinus vnà cum Religiano & Martiniano coëpiscopis suis consedisset in Ecclesia pacis Hipponensium regionum: presentibus Saturnino, Leporio, Barnaba, Fortunatiano, Rustico, Lazaro, & Eradio, presbyteris, Augustinus Episcopus dixit: quod hesterno die promisi charitati vestræ, propter quod vos volui frequentius conuenisse, mora postposita hoc agendum est. Si enim aliud velim loqui, in illud suspēsi minus audiretis. Omnes in hac vita mortales sumus, & dies huius vitæ vltimus omni homini est semper incertus: verumtamen in infantia speratur pueritia, & in pueritia speratur adolescentia, & in adolescentia speratur iuuentus, & in iuuentute speratur grauitas, & in grauitate speratur senectus: vtrùm contingat incertum est, est tamen quod speretur. Senectus autem aliam ætatem quam speret non habet: incertum est ipsa senectus quandiu sit homini: illud tamen certum est, nullam remanere ætatem quæ possit succedere senectuti, quia noluit Deus. Ad istam ciuitatem cum vigore ætatis adueni: sed tamen iuuenis fui, & senui. Scio post obitus Episcoporum, per ambitiosos aut contentiosos solere Ecclesias perturbari, & quod sæpe expertus sum, & dolui: de-

„ beo quantum ad me attinet, ne contingat, huic prospi-
„ cere ciuitati, sicuti nouit charitas vestra in Mileuitana Ec-
„ clesia modò fui. Petierunt olim me fratres (maximè serui
„ Dei qui ibi sunt) vt venirem: quia post obitum beatæ me-
„ moriæ fratris & Episcopi mei Seueri, nonnulla ibi pertur-
„ batio timebatur, veni. Et quo modo voluit dominus, ad-
„ iuuit nos pro sua misericordia, vt cum pace Episcopum
„ acciperent, quem viuus designauerat Episcopus eorum.
„ Hoc enim eis cùm innotuisset, voluntatem præcedentis
„ & decedentis Episcopi sui libenter amplexi sunt. Minus
„ tamen aliquid factum erat. Vnde nonnulli contristaban-
„ tur; quia frater Seuerus putauerat sufficere, vt successorem
„ suum apud clericos designaret, apud populum inde non
„ locutus est. Erat inde aliquorum nonnulla tristitia. Quid
„ plura? Deo placuit: tristitia fugata est; gaudium successit.
„ Ordinatus est Episcopus, quem pręcedens Episcopus de-
„ signauit. Ego ne aliqui de me querantur, voluntatē meam
„ quam credo Dei esse, in omnium vestrum notitiam pro-
„ fero: Presbyterum Eradium mihi successorem volo. A po-
„ pulo acclamatum est, Deo gratias: Deo laudes. Dictum est
„ vicies, ter Exaudi Christe. Augustino vita, dictū est sede-
„ cies: Te patre, te Episcopo, dictum est octies. Cúmque
„ reticerent, Augustinus Episcopus dixit: non opus est me
„ de laudibus eius aliquid dicere. Faueo sapientiæ; & parco
„ verecundiæ. sufficit, quia nostis eum etiam. hoc me velle
„ dico, quod vos velle scio. Etsi ante nescirem, hodie pro-
„ barem. hoc ergo volo. hoc à domino Deo nunc etiam in
„ ætate frigida votis feruentibus posco: hoc vt mecum ore-
„ tis exhortor, admoneo, rogo, vt omni in pace Christi col-
„ latis & conflatis mentibus confirmet Deus quod opera-

» tus eſt in nobis. Qui miſit mihi eum, ſeruet eum, ſeruet
» incolumem, ſeruet ſine crimine, vt qui facit gaudium vi-
» uentis, locum ſuppleat morientis. A notariis Eccleſię ſicut
» cernitis excipiuntur quę dicimus: Excipiuntur quę dicitis;
» & meus ſermo & veſtrę acclamationes in terram non ca-
» dunt. Apertius vt dicam, Eccleſiaſtica nunc geſta confici-
» mus. Sic enim hoc eſſe, quantum ad homines attinet, con-
» firmatum volo. A populo eſt acclamatum, Deo gratias:
» Chriſto laudes, dictum tricies ſexies, Audi Chriſte. Augu-
» ſtino vita, dictum eſt quaterdecies: Te patre, te Epiſcopo,
» dictũ eſt octies. Dignus & iuſtus eſt, dictum eſt vicies. Be-
» ne meritus, bene dignus, dictum eſt quinquies. Cúmque
» reticerent, Auguſtinus Epiſcopus dixit. Ego vt dicebam
» voluntatem meam & voluntatem veſtram geſtis Eccleſia-
» ſticis, quantum ad homines attinet, confirmatam volo:
» Quantum verò ad latentem omnipotentis voluntatem,
» omnes vt ſimul oremus, vt confirmet Deus quod opera-
» tus eſt in nobis. A populo acclamatũ eſt, Iudicio tuo gra-
» tias agimus. Dictum eſt ſedecies, fiat fiat: dictum eſt duo-
» decies, Te patre, Eradium Epiſcopum, dictũ ſexies. Cúm-
» que reticerent, Auguſtinus Epiſcopus dixit: ſcio quæ ſci-
» tis & vos, ſed nolo defieri quod de me factum eſt; quid
» autem factum ſit, multi ſcitis. Illi ſoli neſciunt, qui tũc aut
» nondum nati erant, aut nondum habebant ætatem ſcien-
» di. adhuc in corpore poſito beatæ memoriæ patre & co-
» epiſcopo meo ſene Valerio, epiſcopus ordinatus ſum: &
» ſedi cum illo. quod concilio Niceno prohibitum fuiſſe
» neſciebam, nec ipſe ſciebat. Quod ergo reprehenſum eſt
» in me, nolo reprehẽdi in filio meo. A populo acclamatum
» eſt, Deo gratias. Laudes Chriſto, dictum eſt quaterdecies.

» Cúmque reticerent, Augustinus episcopus dixit. Erit presbyter vt est: quando Deus voluerit futurus Episcopus. sed planè modò facturus sum adiuuante misericordia Christi, quod adhuc vsque non feci. Nostis ante aliquot annos quid facere voluerim, & non permisistis: & placuit mihi & vobis propter curam scripturarum, quam mihi fratres & patres mei coëpiscopi duobus cõciliis Numidiæ & Carthaginis imponere dignati sunt, vt per quinque dies nemo mihi molestus esset. Gesta confecta sunt: placuit: acclamastis. Recitatur placitum vestrum: & acclamatio vna est: paruo tempore seruatum est circa me: & postea violenter irruptum est: & non permittor ad quod volo vacare ante meridiem: post meridiem occupationibus hominum teneor. Obsecro vos & obstringo per Christum, vt huic iuueni, huic presbytero Eradio, quem hodie in nomine Christi designo Episcopum successorem mihi, patiamini me refundere onera occupationum mearum. A populo acclamatum est, Iudicio tuo gratias agimus: dictum es viciesseptics. Cúmque reticerent, Augustinus Episcopus dixit, Ego charitati & beneuolentiæ vestræ apud dominum Deum nostrum gratias ago: immò de illa Deo gratias. Ergo fratres quicquid est quod ad me perferebatur, ad illum perferatur, vbi necessariam habuerit consilium meum non negabo: auxilium absit vt subtraham. Tamen quicquid illud est quod ad me perferebatur, ad illum perferatur. ipse me autem consulat, si fortè non inuenit quid facere debeat: aut poscat adiutorem quem nouit patrem, vt & vobis nihil desit: & ego tandem aliquando si quãtulúcũque spatium mihi huius vitę donauerit Deus, ipsam quantulamcunque vitam non dem segnitiei, nec

» donem inertiæ, sed in sanctis scripturis, quantum ipse per-
» mittit & largitur, exerceam. hoc & ipsi proderit, & per ip-
» sum etiam vobis. Nemo ergo inuideat otio meo. quia
» meum otium magnum habet negotium. video me de hac
» re propter quam vos inuitaui, omnia vobiscum egisse quæ
» debui. Hoc ad vltimú rogo, vt gestis istis dignemini sub-
» scribere, qui potestis. Hic mihi respõsione vestra opus est.
» teneam responsionem vestram. De hac assensione aliquid
» acclamate. A populo acclamatú est, fiat, fiat. Dictum vi-
» ciesquinquies, dignus est, iustus est. Dictum viciesocties,
» fiat, fiat. Dictum quaterdecies, olim dignus, olim meri-
» tus. Dictum viciesquinquies, iudicio tuo gratias agimus.
» Dictum tredecies, exaudi Christe. Eradium conserua di-
» ctum viciesnouies. Cúmque reticerent, Augustinus Epi-
» scopus dixit: bene habet, vt ea quæ Dei sunt circa sacrifi-
» ficium eius agere valeamus: in qua hora supplicationis ve-
» stræ vt omnes vestras causas & negotia intermittatis: &
» pro ista Ecclesia, & pro me, & pro presbytero Eradio, do-
» mino precẽ fundatis. Igitur ex actis Hipponẽsis Ecclesiæ
cõstat, collegis vocatis, Clero, & populo Hipponẽsi con-
sentientibus, id actum esse. quem morem vtinam posteri
retinuissent. At municipem Hipponẽsem ne putemus Au-
gustinum, cùm ipse in libris Confessionum fateatur se
fuisse ex oppido Tagastensi. De quo viro ne quid amplius
dicam, Gennadius honorificè loquitur, cùm ait: Augusti-
» nus Afer Hipponensis oppidi Episcopus, vir eruditione
» diuina, & humana orbi clarus, fide integer, & vita purus,
» scripsit quanta nec inueniri possunt. Quis ergo glorietur
» omnia se illius habere, aut quis tanto studio legat quanto
» ille scripsit? Ipse quidem Augustinus vltimis verbis Retra-

ctationum testatur se opera nonaginta tria in libris ducentis triginta duobus dictasse, cùm retractationum libros scriberet.

SIXTVS III.

QVISQVIS Vincentium Lirinésem prudentissimum atque optimú scriptorem legerit, is intelliget profectò Nestorij oppugnationem ad Sixtum quoque pertinuisse. sic enim ait: Sixtus sanctus Papa, qui nunc Romanam ecclesiam venerandus illustrat, in epistola quam de causa Nestorij Antiocheno misit Episcopo: Ergo, inquit, quia sicut ait Apostolus, fides vna est, quæ euidenter obtinuit, dicenda credamus. Tandem illa tenenda & credenda prosequitur, & ait: Nihil vltrà, liceat nouitati, quia nihil addi conuenit vetustati. Perspicua maiorú fides & credulitas nulla cœni permixtione turbetur. Sed hunc Vincētij locum, qui Lirinum insulam, quæ est contra Antipolim Prouinciæ in Gallia oppidum, incolebat, hunc inquam Vincētij locum Gennadius illustrabit. Sixtus vrbis Romæ episcopus, decretum synodi aduersum supradictum Nestorium habitum volumine describens, ad Orientis & Occidentis ecclesias dedit, confirmans duabus in Christo manentibus perfectè naturis, vnam filij Dei credendam esse personam. Huic enim sententiæ suprascritus Nestorius ostensus est esse contrarius. Similiter etiam

Sixtus

Sixtus successor Cælestini, pro eadem re, & ad ipsum Nestorium & ad Orientis Episcopos aduersus errorem eius succidendum sententias direxit. Fuit autem in tranquillo veluti portu Romana ecclesia Sixti huius tempore. Ipse enim in libro de diuitiis fatetur omnibus penè hominibus existentibus Christianis & ipsis regibus & potestatibus Christi iugo colla subdentibus tempora sua pacifica esse atque tranquilla, & ab omni persecutionum infestatione secura. Eius sunt præclaræ illæ sententiæ, PAVCI DI-
» VITES PAVPERVM SVNT CAVSA MVLTORVM. NVLLVS QVOD
» SIBI NOXIVM SENTIT, CVPIT EOS POSSIDERE QVOS DILIGIT.
» INIVSTE DONATVR, QVOD PAVPERIBVS FORTE PAREN-
» TIBVS OMISSIS EXTRANEO CONFERTVR HEREDI. MVLTO
» VTILIOR EST DESPERATIO QVÆ SPEM PRÆSTAT, QVAM
» SPES QVÆ DESPERATIONEM MINISTRAT. NEMO MAGNA
» CONSEQVVTVRVS MIRETVR EXIGVA. Quarum sententiarũ vltimam hanc ipse potissimum videtur custodisse. non enim aliter ad Episcopatum vrbis peruenire potuisset. Sed aiunt Sixtum cùm dignitatem illam adeptus esset, accusatum à Basso coram Imperatore Valentiniano. Cuius rei Nicolaus primus circonstantias personæ & temporis ne-
» sciens, Cùm quidam, inquit, tempore quodam cõtra Six-
» tum Papam tentassent quædam non boni rumoris obii-
» cere, & in concilio cui Valentinianus Augustus intererat,
» dictum fuisset, non licere aduersus pontificem dare sentẽ-
» tiam: Surrexit idem protinus Imperator, & in arbitrio pręfati pontificis tribuit iudicare iudicium suum. Hæc Nicolaus epistola ad Michaëlem Cæsarem Græcum de Sixto refert. Nec silebitur alius eiusdẽ Nicolai locus, qui ad Sixtum pertinet: Sixtus apostolicæ sedis antistes Euphimium

» Episcopum damnasse describitur, nihil aliud in depositio-
» ne illius obiiciens, nisi quòd Polychronium Hierosoly-
» mitanum Episcopum pōtificem suum accusauerit. Et qui-
» dem Polychronius à legatis sedis apostolicæ eo quòd se-
» dem Hierosolymitanam primam esse mendaciter affirma-
» bar, & per simonacam hæresim ordinationes fecisse pro-
» batus est, ecclesiæ priuatus est gubernaculis, & vrbe reie-
» ctus. Sed & Euphimius nihilominus quia hunc præsump-
» tuosè (licet veraciter) accusauerat, damnationi à Synodo
» subiectus est. Et quoniam linguam suam contra sibi præ-
» latum erexerat, anathema suscepit: adeo vt Leo Ecclesiæ
» Romanę diaconus ei diceret: Ex te enim damnaberis, quo-
» niam pontificem qui te cōsecrauit, coëpiscopum cōdem-
» nabas, & accusabas. Qui cadens in terram ante omne con-
» cilium Episcoporum ibi confitebatur se peccasse, Abun-
» dio Episcopo misso ab vrbe Roma dicente: Nō licet quē-
» quam accusare Pontificem suum, quoniam iudex non iu-
» dicabitur. Quo audito Valentinianus Augustus (sicut a-
» pud nos scriptum habetur) cuius vos in hoc imitatores es-
» se debetis, gauisus est in damnatione Episcopi Euphimij,
» qui extitit accusator Polychronij pontificis sui. Extant ad-
huc Romæ in templo Virginis quod in Exquiliis Liberius
exædificauit, inscriptiones huiusmodi: SIXTVS. EPISCO-
PVS. PLEBI. DEI. VIRGO. MARIA. TIBI. SIXTVS. NOVAT.

LEO.

VALENTINIANO quintùm & Anatolio Conſulibus, defuncto Sixto Epiſcopo, quadraginta amplius diebus Romana Eccleſia ſine Antiſtite fuit, mirabili pace atque patientia aduētum diaconi Leonis expectans, quem inter Ætium & Albinum amicitiæ reintegrandæ cauſa Galliæ detinebant: quaſi ideò longus eſſet aduentus, vt electi meritum & eligentium iudicium probaretur, Igitur Leo diaconus legatione publica accitus, & gaudenti patriæ præſentatus, Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus ordinatur. Hæc quidem Proſper in Chronico, teſtis ſui temporis, vir ſincerus de Leone prædicat. Ex quibus, & patriam eius, & præclaram legationem pro Republ. & populi Romani de abſente iudicium facile eſt intelligere. Id Dei erga ſe beneficium agnoſcit Leo: Recurrente, inquit, per ſuum ordinem die, quo me dominus Epiſcopalis officij voluit habere principatum, vera mihi in gloriam Dei cauſa eſt lætandi, qui mihi vt multum à me diligeretur, multa dimiſit: & vt mirabilem faceret gratiam ſuam, in eum munera ſua contulit, in quo meritorum ſuffragia nō inuenit. Quæ eius verba viri ſapientis modeſtiam oſtendunt. Sapientum enim virorum proprium eſt, quo fuerint maiores, eo ſe minores atque inferiores putare. Leo itáque ſolet ita præfari aliquot epiſtolis ad Theodoſium Iuniorem Arcadij filium: Leo vrbis Romæ Epiſcopus, &

„ Leo Papa Ecclesiæ Catholicæ vrbis Romæ. Quin Galli Episcopi literis ad eum datis, beatissimũ patrem, & Apostolica sede dignissimum Papam appellant. Sed Theodosium hũc epistola ad Pulcheriam Augustam vocat augustissimum, & christianissimum Imperatorem. Hic est Theodosius, ad quem extant Græcæ orationes Themistij elegantissimi viri, quas oporteret in manibus Regum semper esse, vt ab ijs discãt, & quomodo regna regere & quàm bene deceat. Duarum verò basilicarum in vrbe Leo me-
„ minit, Clementis & Petri. nam ad Flauianum scribens: Ad
„ omnem verò causam, inquit, piè ac fideliter exequendam
„ fratres nostros, Iulianum Episcopum & Renatum presby-
„ terum tituli sancti Clementis, sed & filium meum Hila-
„ rium diaconum misimus. In quibus verbis, presbyterum tituli sancti Clementis notaui inusitatam vetustioribus loquendi rationem. Altera basilica est sancti Petri, de qua in hunc modum Leo ipse in sermonibus quos habuit de
„ natali domini: De talibus (astrologorum) institutis illa ge-
„ neratur impietas, vt sol inchoatione diuinæ lucis exurgẽs,
„ à quibusdam insipiẽtioribus de locis imminentibus ado-
„ retur: quòd nonnulli etiam Christiani adeò se religiose fa-
„ cere putant, vt priusquàm ad beati Petri Apostoli Basili-
„ cam, quæ vni Deo viuo & vero est dicata, perueniant, su-
„ peratis gradibus, quibus ad suggestum aræ superioris ascẽ-
„ ditur, conuerso corpore ad nascentem se solem reflectant
„ & curuatis ceruicibus in honorem se splendidi orbis incli-
„ nent. Quod fieri partim ignorantiæ vitio, partim paga-
„ nitatis spiritu, multùm tabescimus & dolemus. Hæc de
„ duabus Basilicis Leo dicit. De chartario autẽ suo, vt Hieronymi voce vtamur, epistola ad Maximum Episcopum,

» Antiochenum loquitur: Cuius, inquit, epistolæ ad nos ex-
» emplar direxisti sanctæ memoriæ Cyrilli, eam in nostro
» scrinio requisitam nos autenticam noueris reperisse. De
» Manichæis apud eum locus est dignissimus publica luce.
» Manichæus ergo magister falsitatis diabolicæ, & conditor
» superstitionis obscœnæ, eo tempore damnãdus innotuit,
» quo post resurrectionem Domini ducentesimus & sexa-
» gesimus annus impletus est, Probo imperãte, Paulinóque
» Consule, cùm octaua iam in Christianos ebulliret perse-
» cutio, & innumera martyrum millia ipsius suis victoriis
» probauissent, impletum esse quod dominus promiserat,
» dicens: Cùm autem tradent vos, nolite cogitare, quomo-
» do aut quid loquamini. dabitur enim in illa hora quid lo-
quamini. Cuius Manichæi affectatores Leonis tẽporibus
deprehensi Romæ & relegati fuere, quẽmadmodum scri-
» bit Episcopis Italiæ: Plurimos, inquit, impietatis Mani-
» chææ sequaces & doctores in vrbe inuestigatio nostra re-
» perit, vigilantia diuulgauit, auctoritas & censura coërcuit:
» quos potuimus emendare, correximus, & vt damnarent
» Manichæum cum prædicationibus & disciplinis suis, pu-
» blica in Ecclesia professione, & manus suæ subscriptione
» compulimus: & ita de voragine impietatis suæ confessos,
» pœnitentiam concedendo, leuauimus. Aliquanti verò qui
» ita se demerserunt, vt nullum his exilientibus posset reme-
» dium subuenire, subditi legibus, secundùm Christiano-
» rum principum constituta, ne sanctum gregem sua con-
» tagione pollucrent, per publicos iudices perpetuo sunt
» exilio relegati. Et omnia quæ tam in scripturis, quàm in
» occultis traditionibus suis habent profana vel turpia, vt
» noscet populus, quid refugeret aut vitaret, oculis Chri-

» stianæ plebis certa manifestatione probauimus: adeò vt
» ipse, qui eorum dicebatur Episcopus, à nobis tentus, pro-
» deret flagitiosa in suis mysticis quæ teneret, sicut gestorũ
» vos series potest edocere. Ex hac rei gestę narratione per-
spicuum est Romanos Episcopos relegare tunc non po-
tuisse, nec in exilium reos mittere, vti hodie faciunt: sed
eos tantùm censura coërcere & pœna ecclesiastica multa-
re. Et Leo quidem primus est auctor apud quem legerim
Missæ verbum, quæ nihil est aliud quàm formula sacrifi-
» cij offerẽdi ad populum missa. Sic enim ait: Necesse est au-
» tem vt quædam pars populi sua deuotione priuetur, si v-
» nius tantùm Missæ more seruato sacrificium offerre non
» possint, nisi qui prima diei parte conuenerint. Euiches au-
tem Constantinopoli monachus & imperitus senex, quã-
do ita à Leone appellatur, synodi Calchedonensis conuo-
candæ causam dedit. Extant Leonis ad eam literæ: extant
acta: vnde si quid præterea requiris, haurire possis veluti è
» fonte. At epistola ad Iulianum Coëseum Episcopum, Ge-
» storum, inquit, synodalium, quæ omnibus diebus concilij
» in Calchedonensi ciuitate confecta sunt, parum clara pro-
» pter linguæ diuersitatẽ apud nos habetur instructio, & i-
» deò fraternitati tuæ specialiter iniũgo, vt in vnum codicẽ
» vniuersa facias congregari in Latinum sermonem absolu-
» tissima interpretatione translata, vt in nulla parte actionũ
» dubitare possimus, neque vllo modo possit esse ambiguũ
» quòd ad plenam intelligentiam te fuerit studente perfe-
» ctum. Causas verò cur ipse interesse Ephesino Concilio
nõn potuerit, explicat epistola ad Theodosium Augustũ
» Pulcherię maritum: Vnde, inquit, quamuis ad diem conci-
» lij Episcopalis quem pietas vestra constituit, occurrere

» me ratio nulla permittat, cùm nec aliqua ex hoc exem-
» pla præcesserint, & temporalis necessitas me non patiatur
» deserere ciuitatem. Cætera omitto. Sed planius ualdè cau-
» sas explicat de Pulcheria: Illud, inquit, quòd pietas Theo-
» dosij, me credidit debere interesse concilio, etiamsi secun-
» dum aliquod præcedens exigeretur exemplum, nunc ta-
» men nequaquam possit impleri: quia rerum præsentium
» nimis incerta condicio à tantæ vrbis populis me abesse
» non sineret: & in desperationem quandam animi
» tumultuantium mitterentur, si per occasionem causæ
» ecclesiasticæ viderer patriam & apostolicam sedē velle de-
» serere. De eisdem causis loquitur epistola ad synodū Calchedonensem, significans se inuitatum literis Imperato-
» riis vt venerabili synodo suam præsentiam præberet, quod
» quidem, inquit, nec necessitas temporis nec vlla consuetu-
» do poterat permittere. Sanè Siluester Niceno concilio, quod Niceæ in Bythinia celebrabatur, propter ingrauescentem ætatem interesse non potuit. Cuius rei testem habeo Theodoretum Episcopum Cyri. Sed Miltiades interfuit synodo habitæ Romæ, Constantini magni temporibus; vt Marcellinum & superiores pontifices omittam. Extant verò Leonis ad Marcianum Augustum plures epistolæ, vna ad Leonem Cæsarem, qua se persoluisse significat officia quæ ad gratulationem Imperij eius pertinebant. Iam supersunt & duo nobiles loci de Leone apud Nicolaum primum epistola ad Michaëlem Græcū Cæsarem. Primus est, quo eum sanctissimū doctorem & apostolicæ Romanæque ecclesiæ pontificem egregium appellat. Se-
» cūdus est, quo eius virtutem prædicat: Quomodo, inquit,
» non egeat quælibet synodus Romanæ sedis, quando in E-

phesino latrocinio cunctis præsulibus & ipsis quoque Patriarchis prolabentibus, nisi magnus Leo, imitator scilicet Leonis illius de quo scriptum est, vicit Leo de tribu Iuda, diuinitus excitatus os aperiens, totum orbem & Augustos ipsos concuteret, & ad pietatem commoueret, Religio Catholica penitus corruisset. Et ante Nicolai ætatem extabant Gregorij primi loci aliquot celebres de Leone.
" Primus est epistola ad Petrum & Prudentium Episcopos
" Histriæ his verbis: Illa quæ sanctissimæ quatuor synodi sa-
" puerunt atque diffinierunt, sicuti prædecessor noster san-
" ctissimus Leo Papa, ita ea & nos sapimus, sequimur ac te-
" nemus: nec ab earũ fide aliquo modo dissẽtimus. Secũdus est in epistola ad clerum & plebem Rauennatem: Maximianus Episcopus veneratur sanctã Nicenam synodũ,
" in qua Arrius: Cõstantinopolitanã, in qua Calchedonius:
" Ephesinam primã, in qua Nestorius: & sanctam Calche-
" donensem synodum, in qua idem Nestorius, Dioscorus at-
" que Eutyches damnatus est. Si quis autem cõtra harũ qua-
" tuor synodorum fidẽ & contra sanctæ memoriæ Leonis
" Papæ tomum atque definitionem aliquid vnquam loqui
" præsumit, anathema sit. Tertius est in epistola ad Con-
" stantiam Augustam, quem curiosi lectores quærent. Sed
" apud Theodorum historicum Græci generis, qui orditur
" ab obitu Theodosij minoris, multa de Leone reperio. Primum, ait, Martianum & Pulcheriam Leoni scripsisse, atque illi cunctam auctoritatem tribuisse. Deinde Leonem Nicenæ synodo, quæ futura sperabatur, præclaram epistolam scripsisse, quæ etiam in actis synodi Calchedonensis habetur, & ab illius synodi historico inserta est. Postea narrat cũ Nicee episcopi essent adunati, Martianum in Thracia mo-
ram

„ ram trahentem synodi excusandi sui causa scripsisse, illámque Calchedonen translatam, vt exemplo magni Constátini interesse concilio posset. Itaque synodum habitam in templo Euphemiæ martyris, in qua multa & necessaria definita sunt, quorum cognitio atque vtilitas ex ipsa actorum lectione perspicitur, sicut & viginti canonum expositio. Quibus perfectis rebus Episcopi omni genere honoris ab Imperatore honorati sūt, domúmque reuersi. Denique ait Leonem statuisse vt Dominicis diebus ocium seruaretur ab omnibus, nec quicquā operis in illis fieret, sed venerabiles essēt. Hęc Theodorus de Leone, qui quòd attinet ad Dominicos dies videtur renouasse legē Cōstantini magni repetitam à Iustiniano C. de feriis. Postremò Ioannes Moscus, qui statim post Gregorium floruit, in libello à se ædito de Leone sic ait: Narrauit nobis Abbas Menas, Salamæ cœnobij pater, audisse se Abbatem Eulogium Alexandrinum patriarcham dicentem: Cùm profectus essem Constantinolim, fruitus sum contubernio Domini Gregorij Romani Archidiaconi, summi & singularis viri, narrauítque mihi de sanctissimo ac beatissimo Leone Romano pontifice, dicens haberi scriptum in ecclesia Romana, quòd cùm scripsisset epistolam ad sanctū Flauianum Cōstantinopolitanum Episcopum contra impios Eutychen, ac Nestorium, posuerit eam super tumulū principis apostolorum Petri, & orationibus, ac vigiliis, & ieiuniis vacans, orauerit ipsum summum apostolum dicens: Si quid vt homo, vel minus cautè posui, vel etiam omisi, tu, cui à domino Deo saluatore nostro Iesu Christo, & sedes hæc & ecclesia commissa est, emēda. Post quadraginta verò dies apparuit ei Apostolus oranti, & dixit ei:

" legi & emēdaui. Suménsque epistolam de sepulchro bea-
" ti Petri, aperuit eam, & inuenit eam apostolica manu emē-
" datam. Cuius rei fidem penes Moscum esse cupio, neque e-
" nim alium testem habeo. Leonis autem vitam excellentis-
simi Pontificis Romani absoluero, si modò iam multis de illo narratis rebus adiecero illū apud Theodosiū & Valēti-nianū iuniores questū esse de Hilarij Episcopi Arelatensis temeritate, qui inconsulto Antistite Romano audebat illicitas ordinationes Episcoporum facere. Quam ob caussam illi, Ætio viro illustri Comiti & magistro militię scripserunt in hunc qui sequitur modum. Certum est & nobis
" & imperio nostro vnicum esse præsidium in supernæ di-
" uinitatis fauore, ad quem promerendum præcipuè Chri-
" stiana fides & veneranda nobis religio suffragatur. Cùm
" igitur sedis Apostolicæ primatum sancti Petri meritum,
" qui Princeps est episcopalis coronæ, & Romanæ digni-
" tas ciuitatis, sacræ etiam synodi firmarit auctoritas, ne quid
" præter auctoritatem sedis istius inlicitum præsumptio ad-
" temptare nitatur. tunc enim demum Ecclesiarum pax vbi-
" que seruabitur, si rectorē suum agnoscat vniuersitas. Hæc
" cùm hactenus inuiolabiliter fuerint custodita, Hilarius A-
" relatensis, sicut venerabilis viri Leonis Romani Papæ fide-
" li relatione comperimus, cōtumaci ausu inlicita quædam
" præsumenda temptauit, & ideò transalpinas Ecclesias a-
" bominabilis tumultus inuasit, quod recens maximè testa-
" tur exemplum. Hilarius enim, qui Episcopus Arelatensis
" vocatur, Ecclesiæ Romanæ vrbis inconsulto Pontifice in-
" debitas sibi ordinationes Episcoporum sola temeritate v-
" surpans inuasit. Nam alios incompetenter remouet, inde-
" center alios inuitis & repugnantibus ciuibus ordinauit.

» Qui quidem quoniam non facile ab his qui non elegerāt,
» recipiebantur, manum sibi contrahebat armatam, & clau-
» stra murorū in hostilem morem vel obsidione cingebat,
» vel aggressione reserabat, & ad sedem quietis, pacem præ-
» dicaturus per bella ducebat. His talibus & contra imperij
» maiestatem & contra reuerentiam Apostolicæ sedis ad-
» missis, per ordinem religiosi viri vrbis Papæ cognitione
» discussis certa in eum, ex his quos malè ordinauerat lata
» sententia est. Et erat quidem ipsa sententia per Gallias e-
» tiam sine imperiali sanctione valitura. Quid enim tanti
» pontificis auctoritati in Ecclesias non liceret? Sed nostram
» quoque præceptionem hæc ratio prouocauit, nec vlterius
» vel Hilario, quem adhuc Episcopum nuncupari sola man-
» sueti præsulis permittit humanitas, nec cuiquam alteri, Ec-
» clesiasticis rebus arma miscere, aut præceptis Romani An-
» tistitis liceat obuiare. Ausibus enim talibus fides & reue-
» rētia nostri violatur imperij. nec hoc solum quod est ma-
» ximi criminis, submouemus: Verùm ne leuis saltim inter
» Ecclesias turba nascatur, vel in aliquo minui religionis dis-
» ciplina videatur, hoc perenni sanctione decernimus, ne
» quid tam Episcopis Gallicanis, quàm aliarum prouincia-
» rum contra consuetudinem veterem liceat sine viri vene-
» rabilis Papæ vrbis æternæ auctoritate temptare. Sed illis
» omnibúsque pro lege sit, quidquid sanxit, vel sanxerit A-
» postolicæ sedis auctoritas, ita vt quisquis Episcoporum ad
» iudicium Romani Antistitis euocatus venire neglexerit,
» per moderatorem eiusdem prouinciæ adesse cogatur, per
» omnia seruatis quæ diui parentes nostri Romanæ Eccle-
» siæ detulerunt. Æti P.K.A. Vnde inlustris & præclara ma-
» gnificentia tua præsentis edictalis legis auctoritate faciet

quæ sunt superiùs statuta seruari, decem librarũ auri multa protinus exigẽda ab vnoquoque Iudice, qui passus fuerit præcepta nostra violari. Et manu diuina, Diuinitas te seruet per multos annos. Parens Karissime. Dat. VIII. Id. Iun. Romæ Valentiniano A. VI. CONS.

HILARIVS.

SANCTVM Hilarium vrbis Romanæ Episcopum fuisse quoties apud Gennadium lego, facere non possum quin suspicer de hoc Hilario postea successore suo loquutum Leonem epistola ad Iulianum Episcopũ: Per fratres nostros, inquit, Iulianum Episcopum & Renatũ presbyterũ, sed & filium meum Hilarium diaconum, quos ex latere meo vice mea misi ad fratrem nostrũ Flauianum, sufficientia pro qualitate causæ scripta direxi. quem fidelissimum rerum narratorem alia ad Theodosiũ epistola appellat, & de quo epistola ad Clerum, Honoratos, & plebem Constantinopoli consistentem data Idibus Octobris, Asterio & Protogene viris clarissimis Consulibus. In notitiam nostram, ait, quæ Ephesi contra opinionem omniũ sunt acta perlatis, magno animum nostrum fatemur mærore confusum: nec tantùm licuisse iniquitati, facilè potuissemus credere, nisi filius noster Hilarius Diaconus, qui à nobis vice nostra vt interesset synodo missus fuerat, fugiens reuertisset, declinans ne iniustè particeps

„ esset sententiæ. Quippe cùm vox illic à nostris contradi-
„ ctionis emissa sit, quam Alexandrinus antistes audire con-
„ tempsit in consortium suæ voluntatis, inuitos protrahens
„ sacerdotes, vt per vim coacti subscriberent, qui nullam
„ damnationis causam idoneam reperissent. Sed hos ausus
„ pio & christianissimo Principi confidimus minimè placi-
„ turos. Et paulò infrà: Quisquis enim incolumi atque su-
„ perstite Flauiano Episcopo vestro sacerdotium eius fuerit
„ ausus inuadere, nunquam in communione nostra habebi-
„ tur, nec inter Episcopos poterit numerari. Hactenus Leo
de diacono Hilario. At sculptores Romani aut errore pro-
prio, aut communi, quòd vulgò fortè Hilarus diceretur,
apud Lateranũ sic incidêre, HILARVS EPISCOPVS PLEBI DEI.
IN HONOREM BEATI IOANNIS BASPT. HILARVS EPISCOPVS
DEI FAMVLVS OFFERT: Item illa, LIBERATORI SVO IOAN-
NI EVANGELISTÆ HILARVS EPISCOPVS FAMVLVS CHRISTI.
Quo in marmore tanti viri memoria adhuc conseruatur.
Sed sculptorum errorem euellet ex mortalium animis Ni-
colaus primus epistola ad Michaëlem Imperatorem, vbi
Hadriani literas citat, in quibus Hilarius, Fœlix, Simplicius,
Hormisda sancti pontifices vocantur. Euellet & Marcelli-
nus Comes Nicolao antiquior, qui cùm Leonē inter Ro-
manos Pontifices recensuisset, Hilarium ei successisse dicit.
Itaque Pontificē Romanũ magno illi Pictauiēsium Epis-
copo Hilario, qui Arrianam perfidiam cōtudit, cognomi-
nem videmus. Ab hoc Hilario Romæ in Basilica beatę Ma-
riæ synodus habita est Episcoporum aliquot illustrium, in
quibus Maximus Taurinensis Episcopus vir disertissimus
ponitur, & synodo illi præsidens Hilarius Episcopum cá-
tholicæ vrbis Romę se dicit. Acta extant vnde curiosi hau-

rient quod volent. Hic est ille Maximus, cuius opus homiliarum extat, ex quibus placuit sequentem locum exscribere, vt quanta adhuc esset populi Taurinensis ignorantia, Christianus lector perspiciat: Quis non molestè ferat sic vos esse vestræ salutis immemores, vt etiam cælo teste peccetis? Nam cùm ante dies plerosque de vestræ auaritiæ cupiditate pulsauerim, ipsa die circa vesperum tãta vociferatio populi extitit, vt irreligiositas eius penetraret ad cælum. Quòd cùm requirerẽ quid sibi clamor hic velit, dixerunt mihi quòd laboranti lunæ vestra vociferatio subueniret, & defectum eius suis clamoribus adiuuaret. Risi equidem & miratus sum vanitatẽ, quòd quasi deuoti Christiani Deo ferebatis auxilium. Clamabatis enim, ne tacentibus vobis perderet elementum: tanquam infirmus enim & imbecillis, nisi vestris adiuuaretur vocibus, non posset luminaria defendere, quæ creauit.

SIMPLICIVS.

BASILIVS Cilix orditur historiam Ecclesiasticã ab obitu Simplicij Episcopi Romani, qui ad Acacium Constantinopolitanum scripsit, vt à Petri cognomento Moggi Alexandrinam infestantis Ecclesiam communione recederet. Hæc didici ex catalogo librorum Photij, quem Tharasius fecit. Hi autem erant numero ducenti septuaginta nouem. Sed illa Basilij historia non extat. Ve-

rùm hoc reperimus in Catalogo manu descripto, qui apud nos est. Exemplum verò literarum Simplicij Tiburtini huiusmodi est. Dilectissimo fratri Acacio Simplicius.
„ Cogitationum ferias non habemus. Nec enim quiescere
„ nos causa permittit. quam si relinquamus, apud Christum
„ dominum nostrum, cuius interest, inexcusabiles sumus.
„ Et mirũ est dilectionem tuam tot emensis temporibus, &
„ tot opportunitatibus inde venientibus nihil nos de Ale-
„ xãdrina Ecclesia, quæ tam grauiter quatitur, instruere vo-
„ luisse, commonere nec increpatio nostra destiterit, vt par-
„ ticipata sollicitudine literas meas apud christianissimum
„ & clementissimum Principem præsentibus tuæ dilectio-
„ nis prosequereris alloquiis: sed instituti veteris memor in
„ orthodoxorũ defensionem nobiscum sicut semper incu-
„ bueris: Ne quisquã nostrũ Christiana plebe pereũte reatũ
„ deditionis incurrat, & mercenarius potius videatur esse
„ quàm pastor. Vnde hortamur dilectionem tuam, vt op-
„ portunè atque importunè piis auribus insinuare non desi-
„ nas: quatenus remotis scandalis qui in Alexandrinam Ec-
„ clesiam recidiuis ausibus irruerunt, pax optata reddatur, &
„ celeriter vigilantiæ tuæ prouectus posthabitis difficultati-
„ bus indicetur. Datum octauo Idus Nouemb. Seuerino
„ Consule, directæ per Restitutum. Porrò Simplicium Euagrius historicus Episcopum antiquæ vrbis Romæ appellat: quia Constantinopolim Nouam Romam iam inde à Constantini tempore Græci vocabant. Sed Ioannes Alexandriæ Antistes hoc Episcopo sede eiectus, & Romam profugus, ad Simplicium venit, qui humaniter exulem suscipiens, literas pro illo ad Zenonem Cæsarem dedit. Is rescripsit crimen periurij Ioanni obiectum, eámque fuisse

caußam eum deturbandi de ſede ſua. Denique Nicephorus Simplicio attribuit literas ad Antiochenos ſcriptas aduerſus Martinum Neſtorianum, vt de pietate & cura gregis ſibi commiſſi nullo modo dubitare nos oporteat. De Zenone ſuprà aliquid diximus. ante illum Leo Cæſar Anthemiū Auguſtum Procopij Conſtantinopolitani filium Imperij collegam acciuerat, filiámque ſuam nuptum ei dederat. ad quem bis conſulem Sidonius Romæ panegyricum habuit, qui extat. Hic mihi occaſio erit de Sidonio dicendi, nobiliſſimo doctiſſimóque Aruernorum gentis, & Epiſcopo Aruerni municipij, quem hodie Claromontem vocamus, & lipſana eius in tēplo Geneſij nuper mihi quoque oſtenſa ſunt, cùm in illo oppido non ciues ſed Sidonium ipſum requirerem. Hic verò in libris epiſtolarum à ſe æditis meminit Patientis Epiſcopi Lugdunenſis, ab eóque exædificati templi quod venuſtiſſimè deſcribit, quam eſſe ædē diui Stephani crediderim. Meminit Claudiani Viennēſis Epiſcopi, & volumen eius ſuper ſtatu animæ, rerum verborúmque ſcientia ditiſſimum prædicat. Scribit Lupo illi Trecaſſinorū Epiſcopo, quem patrē patrum & Epiſcopū Epiſcoporū nuncupat. Scribit Remigio Remorum magno Galliæ ornamento, eiúſque conciones magnopere laudat. Scribit Fauſto Regiēſi, eiúſque facundiam miratur. & hos omnes epiſcopos Papas vocat, Papæ nomine tunc ad omnes epiſcopos pertinente, quod poſtea è communi factum eſt proprium & ſingulare. Solos enim vrbis epiſcopos cōſueuimus Papas appellare. Itaque hæc Africana vox (vt opinor) ad cæteras quoque nationes & populos tranſiit. Africanam appello, quia Tertullianus primus ſcriptor eſt, apud quem Papæ vocem legerim: ipſe

verò

verò Afer fuit. At Sidonius docet Patientem & Euphronium Episcopos Cabellinum ad Ararim venisse, quòd Paulo Episcopo illius oppidi mortuo, Episcopus ibi deligendus esset, delectúmque à Clero & populo Ioannem Archidiaconum optimis moribus & rerum scientia spectatum virum, ídque epistola vltima libri quarti tradit.
» Concionem verò ipse suam ponit libro septimo episto-
» larum, qua docet Metropolitani Biturigum eligendi sibi
» prouincialis mandatum arbitrium: Benedictus, ait, Sim-
» plicius hactenus vestri, iámque ab hinc nostri, modò per
» vos Deus annuat, habendus ordinis comes. & sub finem
» concionis: Et quia sententiam, inquit, paruitatis meæ in
» hac electione valituram esse iurastis (si quidem non est va-
» lidius dicere sacramenta, quàm scribere) In nomine Patris
» & Filij & Spiritus sancti, Simplicius est, quem prouinciæ
» nostræ, (Biturigum) Metropolitanum, ciuitati vestræ
» summum sacerdotem fieri debere pronuntio. vos autem
» de viro de quo loquimur, si nouam sententiam meam se-
» quimini, secundum vestram veterem consonate. Ergo à
» Simplicio Papa orsi desinamus in Simplicium Biturigum
» Metropolitanum. Moneamus tamen Simplicij nomen
» vetustius fuisse. id enim ostenditur ex constitutione Va-
» lentiniani, Valentis & Gratiani. Data III. Kal. Mart. Romæ
» Gratiano Aug. III. & Equitio Coss. ad Simplicium, quæ
» libro 9. Cod. continetur.

FOELIX III.

FOElicem eum qui exuli Liberio ſuffectus eſt, Optatus & Auguſtinus ſcientes omittunt: & Marcellinus Comes ipſum etiam Liberium prætérit, cùm tamen illi & veteres hiſtorici omnes Theologíque inter Epiſcopos vrbis recenſeant: ego tamen non prætérito illo Fœlice infœlici veniam ad Fœlicem Simplicij ſucceſſorem. Hunc mortuo Simplicio incitare in Acacium Ioannes Alexandrinus cœpit, ſuadétque vt epiſtolam abdicationis mittat: quę res à Zacharia Gręco ſcriptore literis mandata eſt. Itáque Fœlix per Vitalem, & Miſenum Epiſcopos, Acacio, & Zenoni Cæſari ſcribit: Acacio quidem
» in hunc modum: Fœlix Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Catho-
» licæ vrbis Romæ Acacio. Multarum tranſgreſſionum re-
» periris obnoxius, & in venerabilis Niceni Concilij contu-
» melia ſæpe verſatus alienarum tibi prouinciarum iura te-
» merariè vindicaſti: hęreticos peruaſores atque ab hęreticis
» ordinatos, & quos ipſe dānaueras, atque ab apoſtolica in-
» ſtitiſti ſede damnari; non modò tu eos recipiendos puta-
» ſti, verumetiam eccleſiis aliis, quod nec catholicè fieri po-
» terat, prę ſedere feciſti, aut etiam honoribus quos non me-
» rebantur auxiſti. Teſtatur hoc Ioannes, quem à catholicis
» Acomiæ non receptū, pulſúmque de Antiochia Tyro re-
» ieciſti, & merito de Diaconio deiectos, atque Chriſtiani
» nominis appellatione priuatos, à te etiam in preſbyterij

prouectos officio, & quasi hæc tibi minora viderentur, in ipsam doctrinæ Apostolicæ veritatem ausus tuæ superbię tetēdisti: vt Petrus, quem damnatum sanctę memoriæ decessori meo ipse detuleras, sicut testātur adnexa, beati Euāgelistæ Marci sedem cohiberet, & rursus inuaderet, & fugatis orthodoxis, Episcopo & clericis, sui procul dubio similes ordinaret, pulsóque eo qui illis fuerat regulariter cōstitutus captiuam teneret ecclesiam: cuius tibi adeo grata persona est, & ministri eius accepti, vt Episcopos & clericos plurimos orthodoxos nūc Constantinopolim veniētes detegaris affligere, & Apocrisarios ipsius confouere, atque anathematizantem eundem Petrum Calchedonēsis decreta concilij, & violantem sanctæ memoriæ Timothei sepulchrum, sicut ad nos certiores nunc quoque nuncij detulerunt, per Vitalem & Misenum credideris excusandum. Nec eum laudare desiueris, & multis efferre præconiis, ita vt damnationem ipsius quam antè retuleras, veram non fuisse iactaris: tantùm autem perseueras in hominis defensione peruersi, vt quōdam spiritu, nunc verò honore & communione priuatos, Vitalem atque Misenum, quos ad eius expulsionem specialiter miseramus, sublatis chartis custodiæ passus fueris mancipari, & ad processionem quæ tibi cum hæreticis habetur, exinde productos sicut eorum professione patefactum est, ad hæreticorum tuámque communionem contempta quæ vel gentium iure seruari debuit legatione protraxeris, præmiísque corrumpere, & in illusionē beati Petri Apostoli, à cuius sede profecti, fuerant non solùm inefficaces redire feceris, sed etiam impugnatores omnium quæ fuerant mādata monstraris, in quorum deceptionem tuam nequitiam prodi-

» disti, & ad libellum fratris & coëpiscopi mei Ioannis qui
» te grauissimis obiectionibus impetiuit, in Apostolica sede
» secundum canones respondere diffidens obiecta firmasti.
» Fœlicem quoque defensorem fidelissimum nobis necessi-
» tate faciente seruis obsecutum indignum tuis oculis cen-
» suisti. Eos quoque litteris tuis communicare testatus es,
» quos constat hæreticos. Quid enim sunt aliud, qui post o-
» bitum sanctę memoriæ Timothei ad ecclesiam sub Petro
» redeunt, vel qui se ex catholicis eidem tradiderunt, nisi
» quòd Petrus ab vniuersali ecclesia à te fuerat iudicatus? Ha-
» be ergo cum his quos libenter amplecteris portionem, &
» sentẽtia præsenti, quam per Toleratum tibi direximus ec-
» clesiæ defensorem, sacerdotali honore & communione
» catholicum, necnon etiam à fidelium numero segregatos
» sublatum tibi nomen & munus ministerij sacerdotalis a-
» gnosce sancti spiritus iudicio & Apostolica per nos aucto-
» ritate damnatos nunquámque anathematis vinculis exuẽ-
» dos. Cœlius Fœlix Episcopus sãctæ ecclesiæ Catholicæ vr-
» bis Romæ, subscripsi. Datũ v. Kal. Aug. Venantio viro cla-
» rissimo Cõs. simul LXXVII. Episc. absque Papa subscripse-
rũt. Cæterũ quàm malè obierint legationẽ illam Vitalis &
Misenus, refert Nicolaus epistola ad Michaëlẽ: Cõtigit illis
(Radoaldo & Zacharię) quẽadmodũ Vitali & Miseno Epi-
scopis, qui sicut Cõstantinopolim missi eorũ pro quibus
destinati sunt aduersæ parti cõmunicãdo non exequuto-
res, sed expugnatores inuẽti sunt. De quibus beatus Fœlix
Apostolicæ sedis Antistes & Alexandrini Petri seu Con-
stãtinopolitani Acacij præsulum damnator Imperatori
Zenoni scribens, inter cætera Vitalem ait atque Misenum
cur vel impulsi ad ista consenserint honore simul & com-

munione Apostolica censura priuauit: quoniam factum est sicut ipse Cyrillo Abbati Achimetési scripsit, vt eorum » præuaricatione deciperetur populus Christianus: qui rur- » sus de eis mentionem faciens ad iamfatum principem de » eorum transgressione dicit: Plebi suasum est Christianæ » nos talibus prębuisse consensum, quos mox regressos præ- » uaricatio impunè non habuit. nam eos apud beatum Pe- » trum Apostolum sancta mecum synodus residens, dum » conuitia tua mentirentur, ordine & communione nuda- » uit, ne eorum incorrepta perfidia securitatem pręberet ini- micis. Et paulo infrà: Verùm quia res & personæ vtrarú- que partium istius temporis cum illo penè in cunctis conueniút, memorabilis viri iam nominati Fœlicis sedis Apo- » stolicę pręsulis apud vos, & iam apertissimis verbis alloqui » procurauimus: qui ad suprascriptum Augustum scribens » inter alia: Cùm, inquit, inter barbaras etiã nationes atque » ipsius deitatis ignaras pro exequendis negotiis vel huma- » nis iure gentium semper legationis cuiuslibet habeatur sa- » crosancta libertas, notum est omnibus, quanto magis ab » Imperatore Romano & Christiano principe in rebus præ- » sertim diuinis oportuerit intemeratam seruari? Et infrà: Si » Vitalis & Misenus, de quibus supradiximus, à beato Fœlice Papa honore & communione pariter priuati sunt. cætera » omitto. Sed quid profuerit Fœlici Acacij exauctoratio, » explicat his verbis: Fœlix quoque Papa Constantinopoli- » tanum Acacium non solùm deposuit, verùm & insolubi- » libus anathematis vinculis innodauit. Sed adeò est con- » temptus, vt idem Acacius, mundi dilectorũ tuitione pro- » tectus, etiam nonnullis Romanis Pontificibus decedentibus, & officio sacerdotali iuxta præcedentem consuetu-

„ dinem fungeretur, & exceptis paucis, omnium Orienta-
„ lium communione frueretur. Quid prætereà mirum, si se-
„ des Apostolica diebus tuis paruipenditur, nec ab imperio
„ tuo, tibíque subiectis auditur? cùm videamus sanctum Fœ-
„ licem adeo ab Imperatoribus prædecessoribus tuis con-
„ temptum, vt ab eo anathematisatum Acacium ita sua pro-
„ tectione munirent, & vt sede Constantinopolitana dum
„ vixit abuteretur, & in perfidia sua mala moreretur. Fœli-
cem verò fuisse Zenonis temporibus suprà diximus. Hoc
Cæsare grauis in Africa persecutio Christianorum fuit ab
immiti Hunerico rege Vandalorum, qui monentem ne in
Catholicos sæuiret, néve sectam Arrianorum sequeretur,
audire noluit, quãtum apud Victorem reperio crudelitatis
Vãdalicæ sincerum scriptorem. At volo ex historia Theo-
„ dori locum hunc annotare ad perpetuam Fœlicis com-
„ mendationem: Cùm omnes, ait, alij Patriarchæ cõciliatio-
„ nem Zenonis probarent, solus Fœlix Romanus illi non
„ communicauit. Quinetiam hunc Romanæ Ecclesiæ mo-
„ rẽ fuisse narrat, vt iura non essent immota, sed si quippiam
„ contingeret, statim vendebatur, & pretium in tres partes
„ diuidebatur, ita vt Ecclesiæ vna, Episcopo altera, Clero
„ tertia daretur.

GELASIVS.

ECCVI potest esse inauditum Magni Aurelij Cassiodori nomen? Is Gelasium Papam vrbis Romæ doctissimum virum fuisse prædicat in libris diuinarum institutionum. Nicolaus quoque epistola ad Photium doctrinam & merita Gelasij celebrat, eúmque sanctum Gēnadius vocat: id verbum potius dignitati tribuēs quàm personę, ac suum opus in eo claudit. Iam Theodoricus Valamer oppresso Odoacre Italiam peruaserat. ad Anastasium Cæsarem legatos mittit, ac per eos pacem & concordiam rogat. Literæ apud Cassiodorum extant ipsius stylo compositæ: atque vtinam Candidi historiarum libri tres qui in bibliotheca Photij citantur, hodie extarent. Exordiebatur enim à Leonis inauguratione, ac desinebat in id tempus quo Anastasius imperator est dictus. Scimus ex historia Theodori Anastasium mandasse Heliæ Hierosolymorū, vt synodum Episcoporum prouincię suæ colligeret, & quartam synodum cōdemnaret. Helias verò synodum nō collegit, sed ipse solus Nestorium, Eutichen, Diodorum, Theodorum & synodum Calchedonensem anathemate damnauit. Interea Cæsar à Macedonio, vt idem faceret petebat: ille verò sine vniuersali synodo, cui magnæ Romæ Episcopus præsideret, nihil se facturum dixit. At tempus est Cassiodori ipsius citandi, cuius in libris „ diuinarum institutionū hæc sunt verba. Octauus, inquit,

» codex canonicas epiſtolas continet Apoſtolorum. Sed in
» epiſtolis tredecim ſancti Pauli annotationes conſcriptas
» in ipſo initio meæ lectionis inueni, quæ in cunctorum
» manibus ita celebres habebantur, vt eas à ſancto Gelaſio
» Papa vrbis Romæ doctiſſimi viri ſtudio dicerent fuiſſe cō-
» ſcriptas. Quod ſolent facere qui res vitioſas cupiunt glo-
» rioſi nominis auctoritate defendere; ſed nobis ex præce-
» dentibus lectionibus diligenti retractatione patuerunt
» ſubtiliſſimas quidem eſſe ac breuiſſimas dictiones, ſed Pe-
» lagiani erroris venena illic eſſe ſeminata. Multum ergo
Caſſiodoro debemus, qui tantum virum aſſeruit à Pela-
giana hæreſi. Sed Nicolaus primus quàm fuerit alienus à
ſecta Pelagianorum, quámque hæreticorum hoſtis, aper-
tè indicat: cúmque facundiſſimum nominat, & fortiſſi-
mum hæreticorum expugnatorem, deſtructorémque hæ-
reſeôn. Quàm multa autem ſcripſerit, vix aliunde quàm
» ex ipſo Nicolao ſcire poſſumus. Gelaſius, inquit, ſupradi-
» cti doctoris Leonis videlicet meritis non impar, ſanctiſſi-
» mus Romanæ Eccleſiæ præſul, non ſolùm Epiſcopos de
» laicis fieri prohibuit, ſed etiam preſbyteros, ne talia pręſu-
» merent, vetauit in decretalibus ſuis cap. III. ita inquiens:
» Si verò de laicis quiſpiam eccleſiaſticis eſt aggregãdus of-
» ficiis, tanto ſolicitius in ſingulis quæ ſuperius comprehen-
» ſa ſunt, huiuſmodi decet examinare perſonam, quantum
» inter mundanam, religioſámque vitam conſtat eſſe diſcri-
» minis. quia vtique cōuenientia eccleſiæ miniſteria reparã-
» da ſunt, non inconuenientibus meritis ingerenda: tantó-
» que magis, quòd ſacris aptum poſſit eſſe ſeruitiis, in eorum
» quærendum eſt inſtitutis, quantum de tempore, quo fue-
» rant hæc aſſequenda, decerpitur: vt morum habere doceatur

tur

» tur hoc probitas, quod prolixior consuetudo non contu-
» lit: ne per occasionem supplendæ penuriæ clericalis, vitia
» potius diuinis cultibus intulisse, non legitimæ familiæ
» confutemur procurasse compendia, quorum promotio-
» ni super anni metas, sex mẽses nihilominus subrogamus.
» Et in eadem epistola: Veniat & facundissimus noster Papa
» Gelasius hæreticorum expugnator fortissimus, & quod
» de Constantinopolitanis more solito tum ægrotantibus
» dixit, etiam nunc nobis edisserat. Quæro (inquit) tamen
» ab his iudicium, quod prætendunt, vbi nam possit agitari,
» an apud ipsos, vt iidem sint inimici, testes, & iudices? Sed
» & tali iudicio nec humana debent cõmitti iudicia, quan-
» to minus diuina, id est ecclesiastica? Qui sapiens est intel-
» ligat. Eiusdem quoq; Nicolai verba sunt: Gelasius Papa
» multarum destructor hæreseôn in decretali epistola ad v-
» niuersos dicit Episcopos per Dardaniam constitutos: Si
» certè de dignitate agitur ciuitatum, secundæ sedis & ter-
» tiæ maior est dignitas sacerdotũ, quàm eius Ciuitatis quæ
» non solùm inter sedes minimè numeratur, sed nec inter
» Metropolitanorum iura censetur. Et item idem in tomo
» ad Orientales Episcopos, præcipuè (inquiens) cùm de se-
» cũdæ sedis ageretur Antiste: nec ab inferiore qualibet, sed
» à primæ sedis iure possit absolui: inferior quippe potiorẽ
» absoluere non potest: sola ergo potior inferiorem conue-
» nienter absoluit. Denique eiusdem Nicolai hic locus est:
» Sanctus Papa Gelasius de damnatione Acacij vestræ quõ-
» dam Episcopi vrbis ad Dardanos scribit dicens: Hic, si exa-
» minatio quæritur, iam iudicio non erat opus, postquam
» literis suis ipse confessus est. Hos autem locos Gelasij nisi
» verè essent ab eo literis mandati, non puto Nicolaum au-

t

ſurum fuiſſe eorum mentionem facere in epiſtolis quas ad Michaëlem Cæſarem ſcripſit inimiciſſimum ſedis Romanæ. Sed ante eum Ioannes ſecundus ſcribens illuſtribus ac magnificis viris Auieno Senatori, Opilioni & Amphelio, de duabus naturis, citat ex libro Gelaſij aduerſus Ne-
" ſtorium & Eutychen hæc verba: Sed nec duas perſonas in
" Chriſto intelligimus per id quod dicimus duas naturas,
" vt adunationis diuiſionẽ facere videamur, & ſit quod ab-
" ſit, quaternitas non trinitas, ſicut Neſtorius ſentit inſanus:
" nec confundimus eaſdem vnitas naturas, cùm vnam per-
" ſonam Chriſti confitemur, vt Eutyches impius credit. To-
" mum verò Papæ Leonis, omnéſque epiſtolas, nec non & quatuor ſynodos, Nicenam, Conſtantinopolitanam, & Epheſinam primam & Calchedonenſem ſicuti Romana hactenus ſuſcepit & veneratur eccleſia, ſequimur, amplectimur, atque ſeruamus. Hoc eſt enim noſtræ fidei firmamentum, hæc fidei noſtræ petra firmiſſima. Hæc autẽ, illuſtres & magnifici filij, agens gratias ſollicitudini veſtræ pauca intimare curauimus: plenius tamen directis exemplaribus poteritis agnoſcere. Achionitos verò, qui ſe monachos dicunt, quia Neſtoriani euidenter apparuerũt, Romana etiam eos damnat eccleſia. Gelaſij quidem moneo extare librum de duabus naturis in Chriſto aduerſus Eutychen & Neſtorium hæreticos auctoritate eccleſiæ dãnatos, epiſtolámque ad Anaſtaſium Cæſarem & Commonitorium, quòd Fauſto legationis officio fungenti ſcitè perſcriptum eſt hac verborum forma. Famuli veſtræ pietatis filij mei Fauſtus magiſter & Irenæus videlicet atque eorum comites publica legatione fungentes, ad vrbem reuerſi, clementiam veſtram quæ-

„ fiſſe dixerunt cur ad vos meæ ſalutationis ſcripta non mi-
„ ſerim, nō meo fateor inſtituto, ſed cùm directi dudum de
„ partibus Orientis vel videndi me licentiam ſibi veſtris prę-
„ ceptionibus abnegatam tota vrbe diſperſerint, à literis
„ credidi temperandum, ne oneroſus potius quàm officio-
„ ſus exiſterem. Videtis igitur nō mea diſſimulatione proue-
„ niſſe, ſed competentis fuiſſe cautelæ, ne reſpuentibus ani-
„ mis moleſtias irrogarem, ſed vbi ſerenitatis tuæ beneuo-
„ lentiam comperi præfatis indicantibus humilitatis meæ
„ clementer expetiiſſe ſermonem, iam reuera perpendi, re-
„ putandum mihi non immeritò ſi tacerem. quia, glorioſe
„ fili, & ſicut Romanus natus Romanum principem amo,
„ colo, ſuſpicio, & ſicut Chriſtianus. Cùm eum qui zelum
„ Dei habet ſecundum ſcientiam veritatis habere deſidero,
„ & qualiſcumque apoſtolicæ ſedis vicarius, quod vbicum-
„ que plenæ fidei catholicæ deeſſe cōperero, pro meo mo-
„ dulo ſuggeſtionibus opportunis ſupplere contendo. Diſ-
„ penſatione etenim mihi diuini ſermonis iniuncta væ mihi
„ eſt, ſi non euāgelizauero. Quod cùm vas electionis beatus
„ apoſtolus Paulus formidet & clamet, multo mihi magis
„ exiguo metuēdum eſt, ſi diuinitus inſpirato & paterna de-
„ uotione tranſmiſſo ſubſtraxero miniſteriū prædicādi, pie-
„ tatem tuam precor ne arrogantiam iudicet diuinæ ratio-
„ nis officiū. Abſit quæſo à Romano principe, vt intrà ac in
„ ſuis ſenſibus veritatem arbitretur iniuriā. Duo ſunt quip-
„ pe Imperator Auguſte, quibus principaliter mundus hic
„ regitur, auctoritas ſacrata pontificum, & regalis poteſtas:
„ in quibus tanto grauius pondus eſt ſacerdotum, quanto
„ etiam pro ipſis regibus hominum in diuino reddituri ſunt
„ examine rationem. Noſti etenim fili clementiſſime,

" quoniam licet præsideas humano generi dignitate rerum
" tamen præsulibus diuinarum deuotus colla summittis, at-
" que ab eis causas tuæ salutis expectas, hincque sumendis
" cœlestibus sacramentis, eisque vt competit disponendis
" subdi te debere cognoscis religionis ordine, potius quàm
" præesse. Itaque inter hæc illorum te pendere iudicio, non
" illos ad tuam velle redigi voluntatem. Si enim quãtum ad
" ordinem publicæ pertinet disciplinæ, cognoscentes im-
" perium tibi superna dispositione collatũ legibus tuis, ip-
" si quoque parent religionis antistites, ne vel in rebus mũ-
" danis exclusæ videãtur obuiare sententiæ, quo oro te de-
" cet affectu eis conuenit obedire, qui prærogandis venera-
" bilibus sunt attributi mysteriis? Proinde sicut nõ leue dis-
" crimen incumbit põtificibus siluisse pro diuinitatis cultu
" quod congruit, ita, quod absit, non mediocre periculum
" est, si quicũque debent, parere dispiciunt: & si cunctis ge-
" neraliter sacerdotibus certè diuina tractantibus fidelium
" conuenit corda summitti: Quãto potius sedis illius præsu-
" li consensus est adhibendus, quem cunctis sacerdotibus
" & diuinitas summa voluit præminere, & subsequẽs eccle-
" siæ generalis iugiter pietas celebrauit, vbi pietas tua eui-
" denter aduertit? Nunquam quolibet penitus humano cõ-
" silio eleuare se quenquam posse illius priuilegio vel con-
" fessione, quem Christi vox prætulit vniuersis, quem eccle-
" sia veneranda cõfessa semper est, & habet deuota primatẽ.
IMPETI NON POSSVNT HVMANIS PRÆSVMPTIONIBVS, QVÆ DIVINO SVNT IVDICIO CONSTITVTA. Vinci autẽ quorũlibet potestate nõ possunt. Atque vtinam sic contrà nitentibus perniciosa non sit audacia. Quemadmodum quod ab ipso sacræ religionis auctore præfixum non est, po-

» test vlla virtute conuelli. Firmamentũ enim Dei stat. Num
» quidnam cum aliquibus infesta religione, quantumque
» potuit nouitate superari, & non magis hoc inuicta permã-
» sit, quo æstimata est posse succumbere. Desinant ergo
» quæso te temporibus tuis quidam per occasionẽ pertuba-
» tionis ecclesiasticæ præcipitanter ambire, quæ non licent,
» ne & illa quæ malè appetunt nullatenus apprehendant,
» & modum suum apud deum hominésque non teneant.
» Quapropter sub conspectu Dei purè & sincerè pietatẽ tuã
» deprecor, obtestor, & hortor, vt petitionem meam nõ in-
» dignanter accipias. Rogo inquam quod absit in diuino iu-
» dicio sentias accusantem: Nec me latet, Imperator Augu-
» ste, quod pietatis tuæ studium fuerit in priuata vita. Op-
» tasti semper fieri particeps promissionis æternæ. Qua-
» propter noli precor irasci mihi, si te tãtùm diligo, vt regnũ
» quod temporaliter adsecutus es, velim te habere perpetuũ:
» & qui imperas seculo, possis regnare cũ Christo. Tuis cer-
» tè legibus Imperator pateris nil perire Romano nomini.
» nil admittis ingeri detrimenti. Itáne verum est prin-
» ceps egregie, qui non solùm præsentia Christi beneficia,
» sed desideras & futura, vt religioni, vt veritati, aut sincerita-
» ti catholicæ communionis & fidei temporibus tuis non
» patiaris quemquam inferre dispendium. Qua fiducia ro-
» go te illic eius præmia petiturus es, cuiꝰ hic damna nõ pro-
» hibes? Nõ sũt grauia quæso te, quę pro tuę salutis æternita-
» te dicũtur. Scriptũ legisti, meliora sũt vulnera amici quàm
» oscula inimici. Quæso pietatem tuam vt quo affectu di-
» cuntur à me, eo tuis sensibus intimentur. Nemo pietatem
» tuam fallat. Verum est quod figuraliter per prophetam
» scriptura testatur. Viue columba mea, vnica colũba per-

„ fecta mea, vnica christiana fides, quæ est catholica: catho-
„ lica autē illa veraciter, illa est, quæ ab omniū perfidorum at-
„ que ab eorum successoribus cōsortibus, sincera, pura, im-
„ maculata, communione diuisa est. Alioquin non erit diui-
„ nitus mandata discretio, sed miseranda confusio. Nec vlla
„ causa iam superest, si hoc in quolibet cōtagio voluerimus
„ admittere, nec cunctis hęresibus aditum ianuamque pan-
„ damus. Qui enim in vno offenderit, omnium reus est. &
„ qui minima spernit, paulatim decidet. Hoc est quòd se-
„ des apostolica magno præcauet: vt quia mundo radix
„ est Apostoli gloriosa confessio, nulla rima prauitatis, nul-
„ la prorsus contagione macularit. nam nisi vt Deus auertat,
„ quod fieri non posse confidimus, tale aliquid proueniret,
„ vel cui iam resistere auderemus errori, vel vnde correctio-
„ nem errantibus posceremus. Proinde pietas tua vnius ciui-
„ tatis populum negat posse componi. Quod nos de totius
„ orbis terrarū sumus vniuersitate facturi, si, quod absit, no-
„ stra fuerit præuaricatione deceptus: si totus corruptus est
„ mūdus profana patrum suorum traditione despecta, quo
„ modo nō corrigatur vnius ciuitatis populus si prædicatio
fida succedat? Ergo gloriose Imperator, nolo ego ecclesia-
rum pacem, quam etiamsi cum mei sanguinis impendio
prouenire posset, amplector. Sed precor te cuiusmodi de-
beat esse pax ipsa, non vtcumque sed veraciter christiana,
mēte deliberemus. Quomodo enim potest esse pax vera,
cui charitas intemerata defuerit? charitas autē, qualiter de-
beat esse, nobis euidenter per apostolum prædicatur, qui
ait, & charitas de corde puro & conscientia bona & fide
non ficta. Quomodo te quæso erit de corde puro, si con-
tagio inficiatur æterno? quomodo cōscientia bona, si pra-

uis fuerit malis commixta? Quemadmodum fide non ficta, ſi maneat ſocietas cũ perfidis? Quæ cùm à nobis ſæpe iam dicta ſint, neceſſe eſt tamen inceſſabiliter iterari: & tandiu non taceri, quandiu nomen pacis obtenditur, vt nouum non ſit vt inuidioſè iactetur facere pacem, ſed talem velle doceamus, qualis & ſola pax eſſe, & præterquam pax nulla eſſe mõſtraretur. Eutychianũ certè dogma cõtra quod apoſtolicæ ſedis cautela peruigilat, ſi creditur ſalus catholicæ fidei veritate poſſe cõſtare, promatur, aſſeratur, & quãtislibet viribus aſtruatur: vt non ſolùm per ſeipſum quàm inimicũ ſit fidei chriſtianæ poſſet oſtẽdi, ſed quãtæ & quàm letales hæreſes in ſua cõtineat colluuione monſtrari. Si autem, vt magis confidimus, à catholicis iudicatis mentibus excludendum, quæſo te cur non & contagia ſimul eorum qui hac probantur eſſe polluti, decernitis refutanda, cùm dicat apoſtolus, qui non ſolùm facienda faciunt, reos videri, ſed etiam qui conſentiunt facientibus? Proinde ſicut non poteſt, peruerſitatis communicatore ſuſcepto non pariter peruerſitas approbari, ſic non poteſt refutari peruerſitas complice ſectatore peruerſitatis amiſſo. Legibus certè veſtris criminum conſcij ſuſceptoréſque latrocinantium pari iudiciorũ pœna cõſtringũtur, nec expers facinoris æſtimatur, qui licet ipſe non fecerit, facientes tamẽ familiaritate fœdúſque receperit. Proinde cũ Calchedonẽſe cõcilium pro fidei catholicæ atque apoſtolicæ veritate cõmunionéque celebratum damnauerit, Euticheum deteſtantis furoris auctorem nõ ſatis habuit, niſi vt pariter, eiúſque quoque conſortem Dioſcorum, cæteróſque percelleret. Hoc igitur modo, ſicut in vna quaque hæreſi vel factum ſemper, vel fieri non habetur ambi-

» guum, successores eorum Timotheus, Petrus atque alter
» Antiochenus Petrus, singulariter nominatim vnusquisq;
» pro parte sua viritim propter singulos quosq;. Rursus acto
» concilio, sed & synodi semel actas regulas consequenter
» elisi. Quemadmodum ergo non euidenter apparuit, etiam
» cunctos simili tenore constringi, quorum communica-
» tores & complices extiterunt, ad quem eius omnino à ca-
» tholicæ atque apostolicæ merito communione discerni.
» hinc Acacium quoque iure dicimus à nostro consortio
» summouendum, qui maluit in sortem transire perfidiæ,
» quàm in catholicæ & apostolicæ cõmunionis sinceritate
» constare. Cùm ferè triennium ne is veniret, apostolicæ se-
» dis epistolis doceatur competenter instructus. Postquam
» verò communionis est factus alienæ, non potuit nisi à ca-
» tholicæ & apostolicæ mox societate præcidi, ne per eum si
» vel paululum cessaremus, nos quoque videremur subiisse
» contagia perfidorum. Sed re vera vel tali perculsus pœ-
» na resipuit, correctionem promisit, emendauit errorem,
» aut ille tractatus lenius voluerat coërceri, qui etiam ver-
bera dura non sensit: quo in sua perfidia & damnatione
morientem, tam eius in ecclesiasticam recitationem non
potest nomen adscribi, quàm eternæ contagium non de-
bet communicationis amitti. Quapropter aut doceatur
ab hæretica participatione sincerus, quorum se ille com-
munioni permiscuit, aut cum iisdem non potest non re-
pelli. Sic autem susurrant orientis Episcopi, quòd ad eos
sedes apostolica non ista conscripserit, quasi vel ipsi de re-
cipiendo legitimè Petro sedem apostolicam suis literis
fecerint certiorem, vel huius receptionis inconditæ non
iam

„ iam pariter complices extitissent. Quem si virum possunt
„ docere ab hęretica prauitate fuisse purgatum. Ita se hæreti-
„ corum nullatenus potuerũt excusari consortes, qui si for-
„ tasse adstruxerunt, quod apostolicā sedem de susceptione
„ Petri per Acacium, cuncti consona voluntate retulerint,
„ per eundem sibimet omnes pari vice sentiant fuisse rescri-
„ ptum. Apostolicæ verò sedis auctoritas, quòd cunctis se-
„ culis christianæ ecclesiæ prælata sit vniuersæ, & canonum
„ serie paternorum, & multiplici traditione firmatur. sed vel
„ hunc vel vtrum sibi quisquam cõtra Nicenæ synodi con-
stituta quippiam valeat vsurpare, collegio potest vnius
communionis ostendi, non mentibus externæ societatis
aperiri apud illos, si quis confidit, egrediatur in medio, &
apostolicam sedem de vtroque reuincat & instruat. Tol-
latur ergo nomen è medio, quod ecclesiarum discretio-
nem procul à catholica communione operatur, vt since-
ra pax fidei communionísque reparetur, & vnitas & pax:
quis nostrûm contra venerandam vel insurrexerit vel ni-
tatur insurgere vetustatem, competenter & legitimè per-
quiratur. Et illic apparebit quis modesto proposito cu-
stodiat formam traditionémque maiorum, quis supra
hæc inreuerenter insiliens, quis rapinæ æqualem, posse fie-
ri arbitretur. Quòd si mihi populi Cõstãtinopolitani per-
sona præponitur, per quam dicatur nomen scãdali, id est,
Acacij non posse remoueri. Taceo quia & hæretico quon-
dam Macedonio pulso, & Nestorio nuper electo, plebs
Cõstãtinopolitana catholica permanere potius delegerit,
quàm malorum præsulum damnatorum à defectione re-
tineri. Taceo quos ab iisdem ipsis damnatis præsulibus
quibus baptizati fuerãt in fide catholica manẽtibus, nulla

» ſint exagitatione turbati. Taceo quòd pro rebus ludicris
» populares tumultus nunc etiam veſtræ pietatis auctoritas
» refrenarit. atque ideò multo magis pro ſalute animarum
» ſuarum neceſſariò vobis Conſtantinopolitanæ ciuitatis
» obtemperat multitudo, ſi eam ad Catholicam & Apo-
» ſtolicam communionem vos principes reducatis. Etenim
» Imperator Auguſte ſi contra leges publicas aliquis (quod
» abſit) quippiam fortaſſe tentarit, nulla id pati ratione po-
» tuiſſes, ac diuinitatis puram ſincerámque deuotionem vt
» tibi plebs ſubdi redigatur, conſcientiæ tuæ non putas in-
» tereſſe? Poſtremò ſi vnius populi ciuitatis animus non pu-
» tatur offēdi, ne diuina, vt res poſtulat, corrigantur, quāto
» magis ne diuina offendantur, catholici nominis vniuerſi
» piam fidem nec lædere debemus omnino nec poſſumus?
» & tamen idem noſtras ſe poſcunt voluntate ſanari. Com-
» petentibus ergo ſinant curari ſe poſſe remediis: alioquin,
» quod abſit, in eorum tranſeūdo pernitiem cum illis perire
» poſſumus; ipſos verò ſaluare non poſſumus. Iam hic quid
» ſit magis ſequendum, ſub diuino iudicio veſtræ conſcien-
» tiæ derelinquo. etenim ſicut nos optamus, ſimul omnes
» certam redeamus ad vitam: an ſicut illi poſcunt manife-
» ſtam tendamus ad mortem, ſed adhuc apoſtolicam ſedem
» ſibi medicinalia ſuggerentem, ſuperbam vocare arrogan-
» témque contendunt? Habet hoc qualitas ſæpe languen-
» tium, vt accuſent medicos congruis obſeruationibus ad ſa-
» lubria reuocantes: quàm vt ipſis vos noxios appetēter de-
» ponere vel reprobare conſentiant, ſi nos ſuperbi ſumus,
» qui animarum remedia cōuenientia miniſtramus? qui vo-
» candi ſunt, qui reſultāt, ſi nos ſuperbi ſumus? qui obedien-
» dum paternis dicimus conſtitutis, qui refragantur quo ap-

» pellandi ſunt nomine? ſi nos elati ſumus qui diuinum cul-
» tum puro atque illibato cupimus tenore ſeruari, qui cōtra
» diuinitatem quoque ſentiunt, dicant qualiter nuncu-
» pentur. Sic & nos cæteri qui in errore ſunt æſtimant, quod
» eorum non conſentiamus inſaniæ. COMMONITO-
» RIVM autem quod Fauſto ſcriptum à Gelaſio diximus, ſic habet. Ego quoque mente percepi Græcos in
» ſua obſtinatione māſuros, nec cui velut inſpiratum videri
» poteſt quod eſt in ante præcognitū. Quapropter non tam
» propter religionis cauſas ſtudent diſpoſitionibus publicis
» obuiare, ſed potius per occaſionem legationis regiæ catholicam fidem moliūtur euertere. Et tali commercio ni-
» tuntur ſperata præſtare. Quid ſibi vult autem quod dixe-
» rit Imperator à nobis ſe in religione damnatum? Cùm ſu-
» per hac parte & deceſſor meus non ſolùm minimè nomen
» eius attigerit, ſed inſuper quando principia adeptus regiæ
» poteſtatis exeruit, in eius ſe reſcripſit imperij promotione
» gaudere, & ego nulla ipſius vnquam ſcripta percipiens
» honorificis (vt noſtis) eū literis ſalutare curauerim, deceſ-
» ſores mei, ſacerdotes qui præuaricatoribus ſe communi-
» caſſe propria voce confeſſi ſunt, à communione apoſto-
» lica ſubmouerūt. Si iſtis placet ſe miſcere damnatis, nobis
» non poteſt imputari: ſi ab eis velit abſcedere, tanto magis
» à nobis non poteſt eſſe damnatus, ſed potius ad gratiam
» ſinceræ communionis admiſſus. Ad ſenatū verò pertinet
» Romanum, vt memor fidei quam à parentibus ſuſcepiſſe
» ſe meminit, contagia vitet cōmunionis externæ, ne à con-
» munione ſedis apoſtolicæ (quod abſit) reddatur externus.
» Veniam ſibi dari debere proponit? Legatur ex quo eſt re-

ligio Christiana, vel certè detur exemplum in ecclesia Dei à quibuslibet Pontificibus, ab ipsis Apostolis, ab ipso denique Saluatore veniam nisi corrigétibus fuisse cõcessam, auditum autem sub isto cœlo nec legitur omnino, nec dicitur, quod eorum voce depromitur, date nobis veniam vt tamen nos in errore duremus, id quoque parum est. Ostendant qui nobis canones nituntur opponere, quibus hoc canonibus, quibus regulis, qua lectione, quóve documento, siue à maioribus nostris, siue ab ipsis Apostolis, quos pauciores meritò fuisse non dubium est, seu ab ipso domino Saluatore, qui iudicaturus, creditur viuos & mor-
» tuos, siue factum est vnquam vel faciendum esse manda-
» tur mortuos suscitasse: & qui hoc certè faciendi solus ha-
» buit potestatem, beato Petro principaliter mandat apo-
» stolo, quæ ligaueris super terram, ligata erunt & in cœlo.
» Super terram, inquit, nam in hac legatione defunctum
» nusquam dixit absolui. Quod ergo nunquam factum est, vel mẽte concipere formidamus, sciẽtes in diuino iudicio nõ posse excusari, se autẽ quod nunc prætẽdũt à Romana Ecclesia diuisuros, quod iam fecisse monstrantur, Eufimius verò miror si ignorantiam suam, ipse non perspicit, qui dicit Acacium ab vno non potuisse damnari: ita neminem perspiciat secũdum formam synodi Calchedonensis Acacium fuisse damnatũ, nec nouit aut se nosse dissimulat. In qua vtique per numerosam sententiam sacerdotum erroris huius auctores cõstat fuisse damnatos, sicut in vnaquaque hæresi à principio Christianæ religionis, & factũ fuisse, & fieri manifesta rerum ratione monstratur, decessorémque meum executorem fuisse veteris cõstituti, non nouæ constitutionis auctorem. quod non solùm præsuli

apoſtolico facere licet, ſed cuicumque Pontifici, quos licet, quemlibet locum ſecundum regulam hæreſeos ipſius ante damnatæ à catholica communione diſcernant. Acacius quippe non fuit noui vel proprij inuẽtor erroris, vt in eum noua ſcita præcederent, ſed alieno facinori ſua communione ſe miſcuit. Itaque neceſſe eſt, vt in illam recideret iuſta lance ſententiam, quam cum ſuis ſucceſſoribus per conuenientiam ſynodalem ſuſceperat auctor erroris. Nobis opponunt canones, dum neſciunt quid loquantur: contra quos hoc ipſo venire ſe produnt, quòd primæ ſedi ſanctæ rectáque ſuadenti parere fugiunt. Ipſi ſunt canones qui appellationes totius eccleſiæ ad huius ſedis examẽ voluere deferri: ab ipſa verò nuſquam prorſus appellari debere ſanxerunt. Ac per hoc illam de tota eccleſia iudicare, ipſam ad nullius commeare iudicium, nec de eius vnquam præceperunt iudicio iudicari ſententiam, quę illius conſtituerunt oportere diſſolui, cuius potius ſequenda decreta mãdarũt. In hac ipſa cauſa Timotheus Alexandrinus & Petrus Antiochenus, Petrus, Paulus, Ioãnes & cæteri nõ ſolũ vnus, ſed plures vtique nomen ſacerdotij præferentes, ſola ſedis apoſtolicæ ſunt auctoritate deiecti. Cuius rei teſtis etiam ipſe docetur Acacius, qui præceptionis huius extitit executor: quod vtique, ſicut apoſtolicam ſedem iuxta formam ſynodicam feciſſe manifeſtum eſt, ſic neminem reſultare potuiſſe certiſſimũ. Hoc igitur modo recidens in conſortium damnatorum, eſt damnatus Acacius, quo eorum damnationem antequam præuaricator extitiſſet, fuerat executus, nobis auſi ſunt canonum facere mentionem. Contra quos ſemper ambitionibus inlicitis tenendi eſſe monſtrantur, qua ipſi ſynodo vel ſecundum

» cuius synodi formam Alexandrinum Ioannem de eccle-
» sia cui ordinatus fuerat expulerunt. Qui nullis causis eui-
» dentibus nec ante conuinci, nec postea prouocãs etiam in
» iudicio competenti potuit accusari. Quod si dicunt impe-
» rator hoc fecit. hoc ipsũ canonibus, aut quibus regulis est
» præceptum? cur huic tam prauo facto consensit Acatius,
» cùm authoritas diuina dicat, nõ solùm qui faciunt praua
» reos esse, sed & qui consentiunt facientibus. quibus cano-
» nibus, quibus regulis Calendion exclusus est? vel primi vr-
» bium diuersarum catholici sacerdotes, qua traditione ma-
» iorum apostolicam sedem in iudicium vocant? An secun-
» dæ sedis Antistes, & tertiæ, cæterique bene sibi conscij sa-
» cerdotes depelli debuerunt, & qui extitit religionis inimi-
» cus depelli nõ debuit? Viderint ergo si alios habent cano-
» nes quibus suas ineptias exsequantur. cæterùm isti qui sa-
» cri, qui ecclesiastici, qui legitimi celebrantur, nõ solùm se-
» dem apostolicam ad iudicium vocare nõ possunt: & Cõ-
» stantinopolitanæ Episcopus ciuitatis, quæ vtique per ca-
» nones inter sedes nullum nomen accepit, in communio-
» nẽ recidens perfidorũ non debuit submoueri? An qui ho-
» mini mentitus dicitur Imperatori, & Imperatorem læsisse
» perhibentur, repelli debuerunt: & in dominum, qui sum-
» mus & verus est Imperator Acatium, delinquẽtem, since-
» rámque cõmunionem diuini sacramenti studentem mis-
» cere cum perfidis secundum synodum quæ in hac esse
» dicitur damnata perfidia, non oportebat excludi? sed ve-
» lint nolint ipsius iudicio antiqua canonum constitutione
» firmentur. Sed religiosi viri atque perfecti secundum ca-
» nones concessam sedi apostolicæ potestatem nimirum
» conantur eripere, & sibimet eam contra canones vsurpare

» cõtendunt. O canonum magistros, atque custodes! nobis
» nullũ fas est inire certamẽ cum hominibus communionis
» alienæ diuina scriptura prædicante, hominem hæreticum
» post primã & secundam correctionem deuita, sciẽs quòd
» huiusmodi delinquit proprio iudicio condemnatus. Ecce
» cognoscant, quia non solùm ab alio, sed à se quoque ipse
» damnatur hæreticus. Illud autem nimis est impudẽs, quòd
» Acatium veniam postulasse confingũt, & nos extitisse dif-
» ficiles. Testis est frater vester filius meus vir inlufter An-
» dromachus, qui & à nobis abundanter instructus est vt co-
» hortaretur Acatium deposita obstinatione resipiscere, &
» ad sedis apostolicæ remeare consortium; quíque sub iure-
» iurando magis cum eodem monitionibus egisse testatur,
» nec ad ea quæ recta sunt potuisse deflecti, sicut rerũ pro-
» batur effectu. Certè proferatur iudiciũ, quando miserit,
» quando veniam postularit, correctionémque suam nobis
» promiserit exhibendam. Nisi forte hunc animum gessit,
» quẽ successores eius habere perspicimus: vt tam eos, si ve-
» niam postularet, sic sibi vellet impendi, vt nihilominus in
» errore persisteret, vbi vtique non tam à nobis recipi vide-
» retur, nos potius in suam traduceret prauitatẽ. quem rea-
» tum se confessuros adserunt ante certamen, si reatus vti-
» que corrigendus est: si corrigendum nõ putant, fallaciter
» se reatum perhibent profiteri. Nisi quod est infœlicius;
» cùm & fatentur reatum, & non æstimant corrigendum. Il-
» lud quoque ridere me libuit, quòd ait si necesse fuerit ve-
» niam postulare: existimans nimirum tunc se peccati veniã
» necessariò postulare, si ei concedamus peccare non desi-
» stat. Imò etiam (quod absit) cum eodẽ consentiamus nos
» quoque peccare: nescio inter quæ mũdi prodigia hæc vox

possit admitti. Remitti culpa de præterito, potest correctione sine dubio subsequēte. Ná si deinceps fingitur mēsura, peruersitas non est benignitas remittentis, sed cōsentientis annúciatio. Non mirum si isti sedi beati Petri blasphemare præsumūt, qui talia portenta vel corde gerunt, vel ore diffundunt, & nos insuper superbos esse pronuntiāt, cùm eis prima sedes quidquid est pietatis non desistat offerre. Illi etiam ipso proteruo ipsum subiungere se posse confidant, sed captos mente facere ista non mirum est. Sic phrenetici solēt medicātes quosque vel hostes putare vel cædere. Quæso tamen ab his iudicium quod prætendunt, vbinam possit agitari? An apud ipsos, vt idem sint inimici, testes & iudices? Sed tali iudicio nec humana debent committi negotia: nedum diuinæ legis integritas, si quantum ad religionem pertinet, non nisi apostoli-
" cæ sedis iuxta canones debetur totius summa iudicij. Si
" quantum ad sæculi potestatem, ille à Pontificibus & præ-
" cipuè à beati Petri vicario debet cognoscere, quæ diuina
" sunt, nō ipse eadem iudicare: nec sibi hoc quisquis quàm
" potentissimus sæculi, qui tamē Christianus, vindicare præsumit, nisi religionem forsitan persequentes. Quid tamen dicerent, si non chartis suis ab hominibus vincerētur? Ineptias itaque suas sibi seruēt, nisi resipiscāt potius cogitātes Christi vocem non esse superfluam, quæ confessione bea-
" ti Petri apostoli inferni portas nunquam præualituras ad-
" seruit. Quapropter non veremur ne apostolica sententia
" resoluatur, quam & vox Christi, & maiorum traditio, &
" canonū fulcit auctoritas, vt totam potius ecclesiam sem-
" per ipsa diiudicet. Sed cogitent magis, si quis in eis reli-
" gionis est sensus, ne prauitatem suam nullatenus deponē-
tes,

» tes, apud Deum hominésque ſedis apoſtolicæ pro parua
» conſtitutione damnentur: Sic autem dicitur fuiſſe defini-
» tum, vt deinceps de negotio nihil dicatur, quaſi vel nunc
» eos quemadmodum nouiſtis, meo duxerim nomine ſpe-
» cialiter adloquẽdos. Neque planè cum iſtis non corrigen-
» tibus ineunda congreſſio, quemadmodum cum aliarum
» quoque hęreſeôn ſectatoribus dimicatio renuẽda. Vos au-
» tem ſaluos & ſoſpites, quantocius huc reuerti continuis
» diuinitatem votis expetimus.

ANASTASIVS II.

IMPERANTE orbi Flauio Valerio Anaſtaſio, cognominem vrbi Epiſcopum dari, deligíque oportunè accidit, vt vel ſolo nomine Cæſaris gratiam mereretur: quemadmodum facere conatur initio decretorum. ita enim orditur: Glorioſiſſimo & clemẽ-
" tiſſimo filio Anaſtaſio Auguſto Anaſtaſius Epiſcopus. Ex-
" ordium Pontificatus mei primitus oblata populis pace
" pronuncio, & confidenter pro fide catholica humilis pie-
" tati tuæ precator occurro. in quo primum mihi diuinum
" fauorem propinquaſſe confido, quòd nunc conſonantia
" in me auguſtiſſimi nominis tui non dubium præſtat auxi-
" lium, vt ſicut præcelſum vocabulum pietatis tuæ per vni-
uerſas gentes toto orbe præfulget, ita per miniſterium humilitatis meæ, ſicut ſemper eſt ſedes beati Petri, in vniuer-

ſali eccleſia aſſignatum ſibi à domino Deo teneat principatum. Verùm non multa facere potuit biēnio quo Epiſcopus, id eſt Papa fuit. annos enim duos tantùm munus illud geſſit, vt ex Marcellino viro clariſſimo didici: idémque teſtatur Nicephorus non ille Caliſtus, ſed Conſtantinopoleos Epiſcopus. Quamobrem de eo nihil amplius dicam, ſiquidem in ijs qui nihil geſſerunt, breuem eſſe, quia materia careas, indecorum non erit. Dantes Hetruſcus excellenti ingenio poëta hunc beatum Pōtificē apud inferos collocat, & rationem afferens, quia, inquit, Photinū à recta via abduxit. Credo Gratiani locum illum legerat, quo ait Anaſtaſium ſecundum patria Romanum, fuiſſe temporibus Theodorici Regis, ſub quo multos clericos ſe à communione Anaſtaſij ſponte abegiſſe, quòd communicaſſet ſine conſilio Epiſcoporum, vel preſbyterorum & clericorum cunctæ eccleſiæ Catholicæ, Diacono Theſſalonicenſi nomine Photino, qui communicauerat Acacio. & quia voluit occultè reuocare Acacium, & non potuit, nutu diuino percuſſus eſt. Hic tamen locus eiuſmodi eſt, vt poëtæ perſuadere nō debuerit, Anaſtaſio mortuo pœnas ob Photinum eſſe inflictas, & adhuc infligi. Diuina enim clementia humanis ſceleribus præponderare exiſtimanda eſt. Itaque de Fulgentio qui illis temporibus in Africa tamquam nobiliſſimum ſidus effulſit, dicam ea quæ dicēda arbitror, Si modò quędam pręmiſero de Seſto Senatore Romano, quæ mihi & tibi ſuppeditabit liber ſecūdus Theodori Lectoris. Feſtus quidam Senator Romanus cùm ad Imperatorem Anaſtaſium propter quaſdam ciuiles neceſſitates miſſus ad Imperatricem veniſſet, adhortatus eſt, vt memoria Coryphæorum Apoſtolorum Petri & Pauli multa

» cum reuerentia & veneratione celebraretur. Quamuis itá-
» que & antea celebrata esset, tamen ex petitione Festi, mul-
» to amplius & splendidius panegyris illa celebrari cœpit.
» Per hunc Festum Macedonius Anastasio Romano Epis-
copo rationem reddere voluit, verùm ne hoc faceret ab
Imperatore est prohibitus. Festus verò, sicuti fertur, Impe-
ratori clanculum pollicitus est persuasurum se Romano
Episcopo, vt concordiæ Zenonis subscriberet. Cùm au-
tem Romam venisset, Anastasium Episcopum mortuum
reperit. Nunc ad Fulgentium venio. is temporibus Trans-
mundi Regis Vandalorum fuit, ad quem Theodoricus
Valamer mittit eas litteras quæ apud Cassiodorum repe-
riuntur. Augustini meminit, sanctum & beatum eum vo-
cans in libris ad Monimum. Prosperi quoque & Optati
Mileuitani mentionem facit. Ad Transmũdum verò scri-
bit de mysteriis Christi duas naturas in vna persona reti-
nentis, eúmque minus barbarum quàm decessores Gense-
ricus & Hunericus indicat fuisse.

SYMMACHVS.

THEODORVS Lector vbi quod suprà
demonstratum est de Festo Senatore
» Romano, adiicit quę sequũtur: Festus,
» inquit, studium impendit, vt quod
» quęrebatur quibusdã prætextibus sub-
» scriberetur. Multis enim pecunia cor-
» ruptis id perfecit, vt præter cõsuetudi-
» nem Episcopus quidam eligeretur, Romanus natione, no-

mine Laurentius. ordinantur itáque duo, à pluribus quidem ex Diaconis ordinatur Symmachus, ab aliis verò Laurentius, quorum gratia, Romæ cædes, rapinæ & alia innumera mala perpetrãtur. Huius electionis meminit Gregorius primus libro dialogi quarto: Cùm adhuc, inquit, essem iuuẽculus, atque in laïco habitu constitutus, narrari à maioribus atque scientibus audiui, quòd Paschasius huius apostolicæ sedis Diaconus, cuius apud nos rectissimi & luculenti de sancto Spiritu libri extant, miræ sanctitatis vir fuerit, eleemosynarum maximè operibus vacãs, cultor pauperum & contemptor sui. sed hic in ea contentione quæ inardescente zelo fidelium inter Symmachum atque Laurentium facta est, ad Põtificatus ordinem Laurentium elegit, & omnium pòst vnanimitate superatus, in sua tamen sententia vsque ad diem sui exitus perstitit: illum amãdo atque præferendo, quem Episcoporum iudicio præesse sibi ecclesia refutaret. Hic itáque cùm temporibus Symmachi apostolicæ sedis præsul esset defunctus, eius dalmaticam feretro superpositam dæmoniacus tetigit, statímque sanatus est. Cùm ad hunc modum talis rerum confusio trieniũ durasset, Theodoricus Romæ tum tẽporis potẽs, licet Arrianus esset, collecta Episcoporũ synodo, Symmacho Romanum Episcopatum confirmauit, Laurentium verò ciuitatis nomine Nuceriæ Episcopum constituit. Verùm hic Laurentius non quiescebat, sed adhuc Episcopatum Romanum appetebat: vnde illum Symmachus deponi & in exilium mitti curauit, quo facto quieuit seditio. Itáque Symmachus non immeritò in Romana synodo à se habita deinceps subscribit in hunc modum: Cœlius Symmachus Episcopus ecclesiæ Romanę, & Sym-

» machus Episcopus catholicæ ecclesiæ vrbis Romæ. Sed
rem totam Nicolaus primus, qui magis scire poterat, exponit diligenter epistola ad Michaëlem Cæsarem. Cùm
» Theodoricus hæreseos Arrianæ fæce pollutus, Papam
» Symmachum vsque ad damnationem, multis hunc accu-
» santibus, impetere voluisset, & quotquot potuit ex Ligu-
» ria, Æmilia, Valeria, & ex diuersis regionibus, atque ex Si-
» cilia insula, huius rei gratia Episcopos Romã colligi præ-
» cepisset: & his ad se venientibus dixisset, plura ad se de Pa-
» pæ Symmachi actibus horrenda fuisse perlata, & in syno-
» do oportere, si vera esset inimicorum eius obiectio, indi-
» catione constare, memorati Pontifices, quibus allegandi,
» imminebat occasio, suggesserunt: Ipsum, qui dicebatur
» impetitus, debuisse synodum conuocare: scientes quia
» ei sedi primùm Petri Apostoli meritum, vel principatus,
» deinde sequuta iussionem domini conciliorum veneran-
» dorum auctoritas, ei singularẽ in ecclesiis tradidit potesta-
» tem, nec antè dictæ sedis Antistem minorum subiacuisse
» iudicio. Et rursus causas (inquiunt) Dei ipsius esse iudicio
» committendas, qui valet corpus occidere & animam mit-
» tere in gehennam, qui dicit: Mihi vindictam, & ego retri-
» buam: apud quem conscientia nuda est, cui nõ abscondũ-
» tur occulta. Et iterum idem ipsi dicunt: Quod dicebatur
» maiori iudici seruabamus, instruentes eos, quia per nos il-
» lis Christus innotuit, non esse ouium, lupi insidias præui-
» dere, sed pastoris. Ad postremum verò isti ipsi venerabiles
» præsules cùm vidissent quòd non sine sui discrimine po-
» tuissent cõtra caput obices manus suas erigere, quicquid
» de præfati Symmachi sanctissimi Papæ actibus delatum
» fuerat, totum Dei iudicio reseruarunt: ita vt singuli quique

„ in ſubſcriptione ſua hoc patenter indicent, cùm dicunt:
„ Laurentius Epiſcopus eccleſiæ Mediolanēſis huic ſtatuto
„ noſtro, in quo totam cauſam Dei iudicio commiſimus,
„ ſubſcripſi. Similiter Petro Epiſcopo eccleſiæ Rauennatis,
„ & cæteris Epiſcopis ſubſcribentibus. His poſtremis verbis Petri Rauennatis metionem fieri vides, id eſt eius Petri quem Chryſologũ vocāt, quòd ex eius ore aurea flueret oratio. Homeliarum inſigne opus edidit, in quibus magnæ facundiæ vires perſpicias, & virum illum dicas iuris ciuilis peritiſſimum fuiſſe. quales enim ſunt iſtæ ſententiæ?
„ Excuſatione caret, qui facinus ipſo iudice teſte cõmittit.
„ Verecundi debitoris eſt mox promiſſa diſſoluere: nec creditoris animum aut deludere moris, aut longa expectatione ſuſpendere. Humanæ leges intra triginta annos omnes interimunt quæſtiones, & Chriſtus circa quingentos annos natiuitatis ſuæ cauſas præſtat. Ortus ſui lites patitur:
„ ſtatus ſui ſuſtinet quæſtiones. Quibus verbis Chryſologus ipſe docet circa annum quingenteſimum à natali Chriſti ſe vixiſſe. Laurentium ſuprà diximus Mediolanēſem Epiſcopum fuiſſe. hic eſt Laurētius, in cuius natali Ennodius orationem habuit, idémque Symmacho notiſſimus familiarem ad eum epiſtolam mittit, ſororis ſuæ filiũ Romam ſtudiorum cauſa profectum plurimùm commēdans. cuius epiſtolæ initium eſt, Symmacho Papæ Ennodius. Cùm ſedem Apoſtolicam coronæ veſtræ cura moderetur, quam locutionem vti vetuſtioribus inuſitatā obſeruare lubet. Huius Pontificis temporibus geſtatoriam ſellam Epiſcoporum in vſu fuiſſe & ipſe Ennodius docet,
„ cùm ait: Ecce nunc ad geſtatoriam ſellam Apoſtolicæ cõ-
„ feſſionis volo mittant lumina candidati: & vberibus gau-

» diis exactis fletibus collata Dei beneficio dona geminan-
» tur. Quid superest quod de Symmacho Episcopo vrbis
dicere iam velimus? supersunt acta synodorum quas Romæ habuit Theodorico rege, & quibus se Episcopum ecclesiæ catholicæ vrbis Romæ præfari solet, quæ fidem faciunt multis eum virtutibus illustrem & clarum extitisse. At volo quàm preclarè de predecessoribus, déque successoribus Symmachi Ennodius senserit, ex vno illius sermone qui à Gratiano citatur, falsóq; tribuitur Symmacho, paucis
» exponere. Nō nos beatū Petrū, sicut dicitis, à domino cū
» sedis priuilegio vel successores eius petēdi licētiam iudica-
» mus suscepisse. Ille quippe perennem dotem maritorū cū
» hæreditate innocentiæ transmittit ad posteros. quod ta-
» men illi cōcessum est per actiuam lucem, ad illos pertinet
» quos par cōuersationis splēdor illuminat. Quis enim san-
» ctum dubitet esse, quē apex talis dignitatis attollit? in quo
» si desint bona acquisita per maritum, sufficiant quę à loci
» predecessore prestātur. Aut enim claros ad hæc fastigia eri-
» git, aut qui eriguntur illustrat. Certè nullus in orbe terrę
» magistratꝰ reperiri potest, in quo plures idoneos viros mi-
» rari queas. Nā cùm adhuc Romani pōtifices ampliꝰ ducē-
» ti & triginta fuerint, quis in illo numero, tot martyres, tot
» egregios doctores, tot excellētes Iuriscōsultos, tot huma-
» nis negotiis instructissimos, tot diuinos prope & laudan-
» dos maximè scriptis rerū diuinarū humanarúmq; nō ma-
» gnopere admiretur? at non iidem omnes fuere, credo. sed
» hoc considero eos de quibus loquimur, angelos nō fuisse,
» sed homines. Cæterū Christianū lectorem moneo extare
Symmachi Episcopi Romani apologeticum aduersus Anastasium Imperatorē, dignum auribus Christianis. Extat e-

» tiam ecclesiæ per Illyricum diffusæ ad Symmachum epi-
» stola, qua illum sanctissimum beatissimumque patrem ap-
» pellari video.

HORMISDA.

FRVSINO locus est in Campania Italiæ prouincia, Iuuenali poëtæ notissimus: satyra enim tertia Frusinonis meminit. Igitur apud Frusinonem Hormisda natus, idémque nomen ferens quod Theodosio & Valētiniano Cæsaribus, Præfectus prætorio Hormisda tulerat, Episcopi nomen ac dignitatem in vrbe est consequutus virtute magis quàm vllo vel generis vel opum ornamento. In Romana synodo 3. habita Cœlij Symmachi decessoris sui temporibus, Hormisdam Diaconum fuisse video: & hic mos erat vt ferè ex optimis Diaconis bonos Episcopos Clerus populúsque Romanus deligeret. In quo munere obeundo quid præclari fecerit, Nicephorus Constantinopolitanus Episcopus testabitur, qui Iustini temporibus Calchedoniā synodum in sacros codices ab Hormisda relatam refert; quo magis miror quod apud Nicolaum legi de magno Christi confessore Ennodio Ticinēsi Episcopo, quem ait ab Hormisda Apostolicæ memorię Constantinopolim missum innumeras miserias à Græcorum vesania pro Christi fide, & statu ecclesiæ non semel pertulisse. Sed rem totam Paulus Diaconus libro septimo Roma-

Romanæ hiſtoriæ copioſius explicat. Ipſe verò Ennodius nuſquam in epiſtolis & operibus ſuis paſſum ſe apud Grę-cos quicquam refert. Cæterùm epiſtolam Hormiſdæ ad Poſſeſſorem extare moneo, Maxentiiſque ad eum reſpon-ſionem, ſine quibus intelligi illius ætatis acta non poſſunt: quamquam Maxentius putauit epiſtolam illam ab Hor-miſda ſcriptam non eſſe.

IOANNES.

NVLLVS grauium ſcriptorum Fœlicis quarti mentionem facit: à Marcellino certè & Nicephoro Epiſcopo omitti-tur. nam illi poſt Hormiſdam ſtatim numerant Ioannem; déque Fœlice, qui fuerit ſucceſſor Ioannis primi, nullam omnino apud hiſtoricos mentionem
„ fieri video. Igitur de Ioanne dicẽdũ. Euagrius quidem Ca-
„ telinum alio nomine vocatum tradit. Binomius itaque
„ fuit. Is Philaxeno & Probo Conſulibus, non multo poſt
„ Symmachi & Boëtij conſulatum, incitante Theodorico
„ Rege Gothorum, qui pro Arriana ſecta laborabat, primus
„ Romanorum Pontificum Conſtantinopolim eſt profe-
„ ctus, miróque honore ſuſceptus à Iuſtino Cæſare, Paſcha-
„ lem diem plena voce Romanis precibus celebrauit, ſem-
„ pérque in dextro eccleſiæ ſolio conſedit. Hæc Marcellino auctore eloquimur. Reuerſus autem quod pręmium acce-pit, & quem legationis fructum apud immitem & crude-

liſſimum tyrannum? O tunc imbelles atque impotentes & ſeruili iugo oppreſſos vrbis Epiſcopos! quòd eum Iuſtinus Catholicæ pietatis defenſor honorificè ſuſcepiſſet, in carcerem coniectus hortantibus Arrianis ínque, eo ſanctiſſimæ religionis decus Ioannes eſt mortuus: ac dum expectatur reditus eius, Rex Symmachum & Boëtium excõſules puniri gladio iubet. Hæc à Paulo narrantur libro 7. Romanæ hiſtoriæ. Sed videre cauſas ob quas ſunt in carcerem cõiecti, niſi explicante Boëtio libro primo de conſolatione philoſophiæ, fruſtra volumus. Verùm tu immitis Theodorice, qui tuis literis ad Boëtium virum illuſtrem patricium ſcribens tantopere eum laudas, tantarúmque eius virtutum præco es, cur illum poſtea innocentem, & innoxiũ perire iuſſiſti? Gregorius primus dialogi libro tertio ſcribit Gothorum tempore Ioannem beatiſſimũ Romanæ eccleſiæ Pontificem ad Iuſtinum ſeniorem principem profectum: de quo, inquit, etiam illud mirabile à noſtris ſenioribus narrari ſolet, quod in Conſtantinopolita vrbe ad portam quæ vocatur aurea, veniens populorum turbis ſibi occurrentibus in conſpectu omnium roganti cæco lumen reddidit, & manu ſuppoſita oculorum tenebras fugauit. Idémque libro quarto dialogi eiuſdẽ, Theodoricus Rex, inquit, Ioannẽ Papam affligendo in cuſtodia occidit. Symmachum quoque patriciũ ferro trucidauit. Symmachi autem filiam fuiſſe Gallam nobiliſſimam puellam, quæ intra adoleſcentiæ tempora marito tradita, in vnius anni ſpacio eius morte fuerit viduata, ídque libro quarto Dialogi ab eodem Gregorio traditum eſt.

BONIFACIVS II.

NON ſine contentione Bonifacius ad Epiſcopatum peruenit. etenim Dioſcorus quidā corruptis pecunia plurimis è Clero & populo Romano vt in demortui locum diligeretur, obtinuit. At Deus iniquas eius artes & impia conſilia nouerat, non tulit Romanam ſedem diu pollui. peſtem enim hanc aliquot diebus poſt ortam ſeditionē ſuſtulit. Meminit Iuſtinianus huius Dioſcori in edicto fidei cōfeſſionē continente: Quis ignorat (inquit) ea quæ noſtris temporibus in eccleſia antiquioris Romæ contra Dioſcorum acta ſunt? qui cùm nihil in fidem peccaſſet, tamen propter ſolum eccleſiaſticum ordinem poſt mortem ab eadem ſancta eccleſia Romana anathematizatus eſt. Si igitur nihil in fidē peccantes Epiſcopi, propter ſolum eccleſiaſticum ordinē & propter cauſam pecuniariam anathemati & poſt mortem ſubiiciuntur: quanto magis Theodorus, qui in ipſum Deum peccauit? At Dioſcori factio cauſam dedit Senatoribus Romanis ab Alarico Rege, qui Theodorico ſucceſſerat & vniuerſam Italiam occuparat, petendi leges pro electione Epiſcopi Romani ne impoſterum factiones huiuſmodi Rempubl. Chriſtianam perturbarent. Verùm Atalaricus ſcripſit Iuſtiniano vt pacem concederet illis conditionibus quas cum diuæ memoriæ auo ſuo Theodorico inclitos deceſſores eius habuiſſe conſtabat. Extant literæ apud Caſſiodorum libro octauo. Sanctiſſimum verò Bo-

» nifacium Papam Athalaricus appellat epistola ad Ioannē
» successorem eius. Porrò hic Athalaricus epistola ad Cypria-
» num virum patricium, Pueri, inquit, stirpis Romanæ no-
» stra lingua (id est Gothica) loquuntur: eximiè indicantes
» exhibere se nobis futuram fidem, quorū iam vidētur affe-
» ctasse sermonē. Libro verò octauo illa epistola cōtinetur:
» simul alia Athalarici eiusdem scripta ad Clerum ecclesiæ
» Romanæ, his quidem verbis. Tāto diuinitati plurima de-
» bemus, quanto à cæteris mortalibus maiora suscepimus.
» Nam quid simile rependat Deo, qui potitur imperio? sed
» licet pro tanto munere nihil compensari possit idoneè, ip-
» si tamen gratia redditur, dum in seruientibus honoratur.
» Itaque flebili aditione causamini hoc fuisse longæ cōsue-
» tudinis institutum, vt siquis sacrosanctæ Romanæ eccle-
» siæ seruientem aliqua crederet actione pulsandum, ad su-
» pradictæ ciuitatis Antistitem negotiū suum dicturus oc-
» curreret. Ne clerus vester forensibus litibus profanatus,
» negotiis potius sæcularibus occupetur. Addentes, diaco-
» num quoque vestrum ad cōtumeliam religionis tāta exe-
» cutionis acerbitate compulsum, vt Saius eum propriæ cu-
» stodiæ crederet mancipandum. Presbyterum quinetiam
» Romanæ ecclesiæ pro leuibus causis, asseritis, criminaliter
» impetitum. Quod nobis pro ingenita reuerentia, quam
» nostro debemus auctori, displicuisse profitemur, vt qui
» pridem sacris meruerāt inseruire ministeriis conuētioni-
» bus irreuerēter nefariis expositi iniuriis subiacerent, sed a-
» liorum plectenda subreptio nobis obtulit plenissimæ lau-
» dis euentum. Vt causa contingeret præstandi, quæ nos
» cœlestibus commendaret auxiliis. Atque ideò considerā-
» tes Apostolicæ sedis honorem, & consulentes desideriis

» ſupplicantium, pręſenti auctoritate moderato ordine de-
» finimus, vt ſi quiſpiā ad Romanum Clerum aliquem per-
» tinentem, in qualibet cauſa probabili crediderit actione
» pulſandum, ad beatiſſimi Papæ iudicium prius conueniat
» audiendus. Vt aut ipſe inter vtroſque more ſuæ ſanctita-
» tis agnoſcat, aut cauſam deleget æquitatis ſtudio terminā-
» dam. & ſi fortè, quod credi nefas eſt, competens deſideriū
» fuerit petitoris eluſum, tūc ad ſæcularia fora iurgaturus oc-
» currat, quando ſuas petitiones probauerit à ſupradictæ ſe-
» dis præſule fuiſſe contemptas. Quod ſiquis extiterit tam
» improbus litigator, atque omniū fuerit iudicio ſacrilega
» mente damnatus, qui reuerentiam tantæ ſedi exhibere cō-
» temnat, & aliquid de noſtris affatibus crediderit prome-
» rendum, ante alicuius conuentionis effectum decem libra-
» rum auri diſpendio feriatur. quæ à palatinis ſacrarum lar-
» gitionum protinus exactæ, per manus ſæpe memorati An-
» tiſtis pauperibus erogentur, caréntque impetratis negotij
» quoque ſui amiſſione multetur. Dignus eſt enim duplici
» pœna percelli, qui & diuinam reuerentiam, & noſtra iuſſa
» temerarit. Sed interim vos, quos iudicia noſtra venerātur,
» eccleſiaſticis viuite inſtitutis. Magnū ſcelus eſt, crimen ad-
» mittere, quos nec conuerſationem decet habere ſæcularē.
» profeſſio veſtra vita cœleſtis eſt. Nolite ad mortalium vota
» humilia, & errores deſcendere. Mundani coërceantur hu-
» mano iure, vos ſanctis moribus obedite.

IOANNES II.

EODEM Athalarico Italiam occupâte Ioannes secundus ad Episcopi munus obeundum delectus est, eúmque Bonifacio successisse tradit Euagrius historiæ ecclesiasticę libro quinto. Cùm autem esset Episcopus plurimorum suffragiis renũtiatus, ad eum Athalaricus scripsit epistolam, quæ libro 9. Variarum Cassiodori continetur. Bonifaciíque beatissimi Papæ meminit, & defensoris ecclesiæ Romanæ (ea enim dignitas erat) flebilem allegationem memorat, simúlque legem sancit de vitanda corruptela in electione Episcoporum vrbis Rex idem Athalaricus ad Saluantium præfectum vrbi de eadem re etiam scribit libro 10. episto. Cassiodori. Postremò de petitione beatissimi Papę & procerum Romanorum: quibus adiiciemus ex libro vndecimo Variarum Magni Aurelij Cassiodori Senatoris epistolam ad Ioannem plenam sanctimoniæ, plenam grauitatis, plenam denique sententiarum; & Iustinianus Cæsar ad illum quoque scribit, quæ epistolæ hîc apponentur.

IOANNI PAPÆ ATHALARICVS REX.

SI antiquis principibus studium fuit leges exquirere, vt subiecti populi delectabili tranquillitate fruerentur,

» multo præstantius est talia decernere, quæ possunt sacris
» regulis conuenire. Absint enim à nostro sæculo damnosa
» compendia. Illud tantum verè possumus lucrum dicere,
» quod constat diuina iudicia non punire. Nuper siquidem
» ad nos defensor Ecclesiæ Romanæ flebili allegatione per-
» uenit, cùm apostolicæ sedi peteretur antistes, quosdam
» nefaria machinatione necessitatem temporis occupatos,
» ita facultates pauperum extortis promissionibus ingra-
» uasse, vt quod dictu nefas est, etiam sacra vasa emptioni
» publicæ viderentur exposita. Hoc quantum fuit crudele
» committi, tanto gloriosum est adhibita pietate resecari.
» Atque ideò sanctitas vestra statuisse nos præsenti defini-
» tione cognoscat, quod etiam ad vniuersos Patriarchas at-
» que metropolitanas Ecclesias volumus pertinere, vt à tem-
» pore sanctissimi Papæ Bonifacij cùm de talibus prohiben-
» dis suffragiis P. C. senatusconsulta nobilitatis suæ memo-
» res condiderunt, quicumque in episcopatu obtinendo si-
» ue per se, siue per aliam quancunque personam, aliquid
» promisisse declaratur, vt execrabilis contractus cunctis vi-
» ribus efferetur. Si quis autem in hoc scelere deprehendi-
» tur fuisse versatus, nullam relinquimus vocem, verum-
» etiam si aut repetendum aut quod acceptum est non red-
» dendum esse crediderit, sacrilegij reus protinus habeatur,
» accepta restituens compulsione iudicis competentis. Iu-
» stissimæ siquidem leges, vt bonis aperiunt, ita claudunt
» malis moribus actionem. Preterea quicquid in illo senatus
» decretum est cōsulto, præcipimus in eos modis omnibus
» custodiri, qui se quoquo modo, per interpositas quascun-
» que personas, scelestis contractibus miscuerunt. Et quia
» omnia docet sub ratione moderari, nec possunt dici iusta,

» quæ nimia sunt, cùm de Apostolici consecratione Ponti-
» ficis intentio fortasse peruenerit, & ad palatium nostrum
» producta fuerit altercatio populorum, Suggerentes nobis
» intra tria millia solidorum, cum collectione cartarum cen-
» semus accipere. A quibus tamen omnes idoneos rei ipsius
» consideratione remouemus. Quia de ecclesiastico mune-
» re pauperibus est potius consulendum. Alios verò Patriar-
» chas, quando in comitatu nostro de eorum ordinatione
» tractatur, in supradictis conditionibus atque personis in-
» tra duo millia solidorum iubemus expendere. In ciuitati-
» bus autem suis tenuissimæ plebi non amplius quàm quin-
» gentos solidos se distributuros esse cognoscant. Reliquos
» accipientes, & edicti præsentis & Senatus consulti nuper
» habiti, pœna constringat: sed & dantes canonum seueri-
» tas persequatur. Vos autem qui Patriarcharum honore re-
» liquis præsidetis Ecclesiis, quos constitutio nostra ab il-
» licita promissione liberauit, restat vt bona imitátes exem-
» pla, sine aliquo ecclesiarum dispendio dignos maiestate
» Pontifices offeratis. Iniquum est enim, vt locum apud vos
» habeat ambitus, quem nos laïcis diuina consideratione
» præclusimus. Quapropter si quis Apostolicæ præsul eccle-
» siæ vel Patriarcharum Episcopus, siue per se, siue per pa-
» rentes nos seruientium, quascumque personas aliqua suf-
» fragij crediderit ambitione promouendas, & ipsum red-
» dere accepta definimus, & quod est canonibus statutum,
» eum modis omnibus esse passurum. Si quis verò quæ de-
» derit, aut promiserit, eodem superstite timuerit publicare,
» ab hæredibus, vel pro hæredibus, eius ecclesia repetat, cu-
» ius suffragio Antistes deprehenditur ordinatus. Nota infa-
» miæ nihilominus superstites inurente. Reliquos quoque

ordines

» ordines sub eadem fieri districtione præcepimus. Quòd si
» forsitan dolosæ machinationis inuento sacramentis per-
» sona intercedentibus fuerit obligata, vt saluo statu animæ
» commissam iniquitatem neque approbare possit, neque
» audeat accusare, damus licentiam quibuslibet honestis
» personis, in singulis quibusque ciuitatibus apud iudices
» competentes hoc crimen deferre. Et quicquid ex ea po-
» tuerit probationē recolligi, vt approbatione insequētes a-
» nimemus, tertiam partem iudicatæ rei ille percipiat, qui
» tale facinus voluerit applicare. Reliqua ipsis ecclesiis pro-
» ficiant, quæ videntur extorta, aut in fabricis earum, aut in
» ministeriis nihilominus profutura. Decet enim ad vsus bo-
» nos conuertere, quæ voluit peruersitas inimica fraudare.
» Quiescat igitur malignantium praua cupiditas. Quò ten-
» dunt, qui à fonte præclusi sunt? Recolatur & timeatur
» Simonis iusta damnatio, qui emēdū credidit totius largi-
» tatis auctorē. Orate igitur pro nobis, edicta nostra custo-
» dientes. quia diuinis noscitis cōuenire mysteriis. Sed quo
» facilius principis votum vniuersorum mentibus innotes-
» cat, hoc senatui, hoc populis, per Præfectum vrbis præci-
» pimus intimari: vt generalitas agnoscat, nos illos prose-
» qui, qui maiestati diuinæ potius viderentur aduersi. Vos
» quoque hoc vniuersis, quos Deo propitio regitis, Episco-
» pis intimate. neque sit alienus à culpa, qui potuit agnosce-
» re constituta.

SALVANTIO V. I. PRÆFECTO VRBIS ATHALARICVS REX.

» GRata res est, cuncta profutura vulgare: vt generale fiat
» gaudium, quod potuit esse votiuum. Alioqui læsio-
» nis causa noscitur, si beneficia potius occulantur. Dudum
» siquidem Senatus amplissimus, à splendore suo cupiens
» maculam fœdissimæ suspitionis abradere, prouida delibe-
» ratione constituit, vt in beatissimi Papæ cõsecratione nul-
» lus se abominabili cupiditate pollueret, pœna etiam con-
» stituta, qui talia præsumere tentauisset. non iniuria, quia
» tunc electi verè meritum quæritur, cùm pecunia non ama-
» tur. Quod nos laudantes, & augentes inuentum, ad bea-
» tissimum Papam dereximus constituta, quæ his ante lata
» præfulgent: vt ab honestate sanctæ Ecclesiæ profanus am-
» bitus auferatur. Hoc nos ad notitiam Senatus & Romani
» populi volumus sine aliqua dilatione perducere. quatenus
» cunctorum figatur cordi, quod cupimus omnium studio
» custodiri. Verùm vt principale beneficium & præsenti-
» bus hæreat sæculis, & futuris, tam Definita nostra, quàm
» Senatus consulta tabulis marmoreis præcipimus decenter
» incidi, & ante atrium beati Petri Apostoli in testimonium
» publicum collocari. Dignus enim locus est, qui & glorio-
» sam mercedem nostram, & Senatus amplissimi laudabi-
» lia decreta contineat. In quam rem illum direximus, quo
» redeunte noscamus impleta quæ iussimus. Incertum e-
» nim videtur habere, quod præcipit, cui rerum effectus
» tardius innotescit.

SALVANTIO V. I. PRÆFECTO VRBIS ATHALARICVS REX.

" SI principes antiqui mœnia Romana in populorum ex-
" quisiuere lætitiam, ne ciues illi merito singulares ali-
" quid commune cum cęteris possiderent, nefas est inter tot
" rerum iucunda, eos lōgam sustinere tristitiam. Quia exul-
" tatio ciuitatis, illius generalitatis votum est: dum necesse
" est lætari reliqua, si mundi caput gaudere proueniat. Apo-
" stolici siquidem Papæ Ioannis & procerum nostrorum
" relatione cognouimus, illum & illum Romanos pro sola
" suspitione seditionis tam longæ custodiæ pœna macera-
" tos, vt cuncta ciuitas mœrorem de illorum continua cala-
" mitate contraxerit: vt eis nec dierum festiuitas, nec vlla,
" (quæ apud nos est gratissima) nominis sui dignitas subue-
" niret. Quod nobis pro sui facti acerbitate displicuit: vt qui
" in iudicio conuicti minimè feruntur, debita malis tor-
" menta, cruciatúsque pertulerint. Et ideò magnitudinem
" tuam iussis præsentibus admonemus, vt quocumque loci
" reperire, potueris eos absoluere nō moreris. Quia etiam si
" aliquo reatu inuolutos esse claruerit, intercessionibus su-
" pradictis eos iam à metu liberos esse censemus. Si verò in-
" nocentes se tormenta sustinuisse confidunt, damus que-
" relis eorum liberam vocem: vt iustis legibus vindicent,
" quod iniquis ausibus pertulerunt. Quia nolumus inno-
" centes à iudicibus deprimi, quos ad eorum præsidia con-
" stat eleuari. Reuocentur nunc ad lætitiam pristinam Ro-
" mani: nec nobis credant placere posse, nisi qui eos eligunt
" modesta æqualitate tractare. Intelligant parentes nostros
" pro sua quiete laboriosa subiisse pericula: nos autem mul-

» tis expensis agere, vt illi debeant garrula exultatione gau-
» dere. Nam & si quid iniquè vel acerbè hactenus pertule-
» runt, non credant à nostra mansuetudine negligendum.
» Qui nec nobis otia damus, vt illi secura pace, ac tranquilla
» lætitia perfruantur. Citò sentiant quia nos amare non pos-
» sumus, quos illi pro suis excessibus horruerunt. Nam quo-
» rum gratiam impetrare possunt, qui suis ciuibus displicere
» meruerunt? At dum tēpus habuissent amoris publici, ege-
» runt vnde iustè debeant execrari?

IOANNI PAPÆ SENATOR' POPVL. Q. R.

» SVpplicandum vobis est, beatissime pater, vt lætitiam
» quam per vos (Deo largiēte) percepimus, custodiri no-
» bis vestris orationibus sentiamus. Quis enim dubitet, pro-
» speritatem nostram vestris meritis applicandam? Quando
» honorem adipiscimur, qui à domino diligi nō meremur.
» & permutatione efficaci bona recipimus, dum talia non a-
» gamus. Ecclesiasticis siquidem ieiuniis fames est exclusa
» popularis. Decoris lachrimis tristitia fœda discessit. Et per
» sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutius, quod
» grauabat. Et ideò salutans officiositate, qua dignū est, pre-
» cor vt viuacius oretis pro salute regnātium. Quatenus eo-
» rum vitam cœlestis Princeps faciat esse longæuam, Roma-
» næ Reipublicæ hostes imminuat, tempora tranquilla con-
» cedat deinde, quod ornat pacem, necessariam nobis copiā
» de abundantię suæ horreis largiatur. Mihique filio vestro
» intelligētiæ sensus aperiat; vt quæ verè sunt vtilia sequar,
» quæ vitanda refugiam. Vigor ille rationabilis animæ no-

» bis consilium præstet. Facies veritatis albescat: ne mentem
» nostram innubilet caligo corporea. Sequamur quod in-
» tus est, ne foris à nobis simus. instruat quod de vera sapiē-
» tia sapit. Illuminet quod cœlesti claritate resplendet. Talē
» vtique iudicem excipiat publicus actus, qualem filium ca-
» tholica mittit ecclesia. In suis nos etiam muneribus virtus
» sancta custodiat. quia grauiores insidias antiqui aduersarij
» tunc subimus, quando eius dona suscipimus. Nolite in me
» tātum reiicere ciuitatis illius curam, quæ potius vestra lau-
» de secura est. Vos enim speculatores Christiano populo
» præsidetis. Vos patris nomine vniuersa diligitis. Securitas
» ergo plebis ad vestram respicit famā, cui diuinitus est cō-
» missa custodia. quapropter nos decet custodire aliqua, sed
» vos omnia. Pascitis siquidem spiritualiter commissum vo-
» bis gregem. Tamen nec ista potestis negligere, quæ cor-
» poris videntur substantiam continere. Nam sicut homo
» constat ex dualitate, ita boni patris est vtraque re fouere.
» Primùm penuriam temporis, quam delicta promerentur,
» orationibus sanctis amouete. Si quid autem, quod absit,
» acciderit, tunc bene necessitas excluditur, quando contra
» eam sub vbertate tractatur. Monete me, quæ sunt gerenda
» solicite. Bene agere vel correpti⁹ exopto: quia difficilius er-
» rat ouis, quæ voces desiderat audire pastoris. nec facilè ef-
» ficitur vitiosus, cui admonitor insistit assiduus. Sum quidē
» iudex Palatinus, sed vester non desinam esse discipulus. Nā
» tunc ista rectè gerimus, si à vestris regulis minimè disce-
» damus. Sed cùm me à vobis desiderem, & moneri cōsiliis,
» & orationibus adiuuari, iam vobis est applicandum, si
» quid in me fuerit aliter, quàm optabatur, inuentum. Sedes
» illa, toto orbe mirabilis, proprios tegat affectione culto-

» res. Quæ licet generalis mũdo ſit præſtita, vobis etiam co-
» gnoſcitur & localiter attributa. Tenemus aliquid ſanctorũ
» apoſtolorum proprium, ſi peccatis diuidentibus non red-
» datur alienũ, quando cõfeſſiones illas, quas videre vniuer-
» ſitas appetit, Roma fœlicior in ſuis finibus habere pro-
» meruit. Nil ergo timemus talibus patronis, ſi oratio nõ di-
» ſiſtat antiſtitis. Arduum eſt quidem, multorum deſideriis
» ſatisfacere, ſed nouit diuinitas multa præſtare: ipſa retũdat
» inuidos. Ipſa nobis faciat ciues, cœleſti aſpiratione, gratiſ-
» ſimos, & ſupplicationibus veſtris tempora tribuat, quibus
» ſuperna gratia prædicatur indulta.

GLORIOSISSIMO ET CLEMENTISSIMO FILIO IVSTINIANO AVGVSTO Ioannes Epiſcopus vrbis Romæ ſalutem.

INter claras ſapientiæ ac manſuetudinis veſtræ laudes, Chriſtianiſſime principum, puriore luce tanquam aliquod ſydus irradiat, quòd amore fidei, quòd charitatis ſtudio, edocti eccleſiaſticis diſciplinis, Romanæ ſedis reuerentiam conſeruatis, & ei cuncta ſubiicitis, & ad eius deducitis vnitatem: ad cuius auctorem, hoc eſt, apoſtolorũ primum, domino loquente præceptum eſt. Paſce oues meas. Quam eſſe omnium verè eccleſiarum caput, & patrum regulæ & principum ſtatuta declarant, & pietatis veſtrę reuerendiſſimi teſtantur affatus. Patet igitur in vobis impletum fore, quod ſcripturæ loquuntur per me reges regnãt, & potentes ſcribunt iuſtitiam. Nihil eſt enim quod lumine clariore præfulgeat, quàm recta fides in principe: nihil eſt quod ita nequeat occaſui ſubiacere, quàm vera religio.

» Nam cùm auctorem vitæ vel luminis vtraque respiciant,
« rectè & tenebras respuunt, & nesciunt subiacere defectui.
« Quam ob rem gloriosissime principum, votis omnibus
« exorabitur diuina potentia, vt pietatem vestram in hoc ar-
« dore fidei, in hac deuotione mentis, in hoc integræ reli-
« gionis studio, sine defectu sui in longiora tempora con-
« seruet. Hoc enim & sanctis credimus ecclesiis expedire.
« Scriptum est enim, labiis regit rex. Et iterum: cor regis in
« manu Dei est, & vbi voluerit inclinabit illud. hoc est enim
« quod vestrum firmat imperium, hoc quod vestra regna
« conseruat. Nam pax ecclesiæ, religionis vnitas, auctorem
« facti in sublime prouectum grata sibi tranquillitate cu-
« stodit. Neq; enim parua ei vicissitudo à potētia diuina tri-
« buitur, per quē nullis rugis ecclesia diuisa secernitur, nul-
« lis insertis maculis variatur. Scriptū est enim, quia cùm rex
« iustus sederit supra sedem, non aduersabitur ei quicquam
« malignum. Proinde serenitatis vestræ apices, per Hypatiū
« atque Demetrium sanctissimos viros, fratres & coëpisco-
« pos meos, reuerentia consueta suscepimus: quorum etiam
« relatione comperimus, quòd fidelibus populis proposui-
« stis edictum amore fidei pro submouenda hæreticorum
« intentione secundum apostolicam doctrinam, fratrum &
« coëpiscoporum nostrorum interueniente cōsensu: quod
« quia apostolicæ doctrinæ conuenit, nostra auctoritate
« confirmamus. Liquet igitur Imperator gloriosissime (vt
» lectionis tenor & legatorum vestrorum relatio patefecit)
« vos apostolicis eruditionibus studere. Cùm de religione
« catholicę fidei ea sapitis, ea scripsistis, ea populis fidelibus
« publicastis, quę (sicut diximus) & sedis Apostolicæ doctri-
« na & sanctorū patrū veneranda decreuit auctoritas, & nos

» confirmauimus in omnibus. Opportunum eſt ergo voce
» exclamare prophetica: Iucundetur tibi, & abũdet cœlum
» deſuper, & effundant montes iucunditatem, & colles læ-
» titia lætabuntur. Hæc igitur in tabulis cordis fidelis ſcribe-
» re, hæc vt pupillas oculorum conuenit obſeruare. Neque
» enim quiſquã eſt, in quo Chriſti charitas feruet, quæ tam
» rectè, tam verè confeſſionis veſtrę fidei refragator exiſtat.
» Cùm euidenter impietatem Neſtorij, Eutichetíſque, &
» omnium hæreticorum damnantes vnam veram catholi-
» cam fidem domini & Dei noſtri ſaluatoris Ieſu Chriſti
» magiſterio inſtitutã, & propheticis apoſtolicíſque prædi-
» cationibus vbique diffuſam, & ſanctorum per totum or-
» bem confeſſionibus roboratam, patrum atque doctorum
» ſententiis adunatam, & noſtræ doctrinæ cõſentaneam;
» inconcuſſè atque inuiolabiliter deuota Deo & pia mente
» ſeruatis. Soli enim profeſſionibus veſtris aduerſantur,
» de quibus diuina ſcriptura loquitur dicens, poſuerunt mẽ-
» dacium ſpem ſuam, & mendacio operiri ſperauerunt. Et
» iterum, qui prophetam dicunt domino, recede à nobis,
» vias tuas ſcire nolumus. Propter quod Salomon dicit, per
» ſemitas propriæ culturæ errauerunt: colligunt autem ma-
» nibus infructuoſa. Hęc eſt igitur vera veſtra fides, hæc cer-
» ta religio, hoc beatæ recordationis, vt diximus, patres om-
» nes, præſuléſque Romanæ eccleſiæ, quos in omnibus ſe-
» quimur. Hoc ſedes Apoſtolica prædicauit hactenus, &
» incõcuſſè cuſtodiuit. Huic confeſſioni, huic fidei quiſquis
» contradictor extiterit, alienum ſeipſum à ſancta concio-
» ne, alienum ab eccleſia iudicabit eſſe catholica. nos enim
» Cyrum cum ſequacibus ſuis in Romana inuenimus ciui-
» tate, qui de Cumitenſi monaſterio fuit: quos apoſtolicis
ſuaſionibus

» ſuaſionibus ad rectam fidem, & velut oues quæ perierant
» errantes, ad ouile contendimus reuocare dominicum: vt
» agnoſcerent ſecundum prophetam balbutientes loqui,
» quæ ad pacem ſunt: ad non credentes autem per nos pri-
» mus Apoſtolorum Eſaiæ prophetæ verbum dicit: Ambu-
» late in lumine ignis veſtri, & in flammis quas accendiſtis.
» Sed obduratum eſt cor eorum, vt ſcriptum eſt, vt non in-
» telligerent, & paſtoris vocem oues quæ meæ non erant,
» audire minimè voluerunt. In quibus obſeruantes ea quæ
» ab ipſorum ſunt ſtatuta Pontifice, eos minimè in noſtra
» concione recipimus, & ab omni eccleſia catholica eſſe iuſ-
» ſimus alienos. Niſi errore damnato doctrinam noſtram
» quanto ocius ſequi habita regulari profeſſione ſignaue-
» rint. Æquum quippe eſt, vt qui noſtris minimè obedien-
» tiam accommodant ſtatutis, ab eccleſiis habeantur extor-
» res. Sed quia gremium ſuum numquam redeuntibus clau-
» dit eccleſia, obſecro clementiam veſtram, vt ſi proprio de-
» poſito errore, & praua intentione depulſa ad vnitatem
» Eccleſiæ reuerti voluerint, in veſtram cõcionem receptis,
» indignationis veſtrę remoueatis aculeos; & nobis interce-
» dentibus benigni animi gratiam condonetis. Deum au-
» tem & ſaluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum exoramus,
» quatenus lõgæuis & pacificis vos dignetur cuſtodire tem-
» poribus in hac vera religione & vnitate, & veneratione
» Apoſtolicę ſedis, cuius principatum vt chriſtianiſſimi &
» pij conſeruatis in omnibus. Præterea sereniſſime princi-
» pum laudamus legatorum veſtrorum perſonas Hypatij &
» Demetrij fratrum, & coëpiſcoporum noſtrorum: quos
» clementiæ veſtræ gratos fore ipſa manifeſtauit electio.
» Nam tantæ cauſæ pondus non niſi perfectis in Chriſto

» potuisset iniungi, tātæ verò pietatis, tantæ reuerentię ple-
» no affatu, nisi per amantes minimè dignaremini destina-
» re. Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei patris,
» & communicatio sancti Spiritus sit semper vobiscum,
» piissime fili. Amen. *Item subscriptio*: Omnipotens Deus re-
» gnum vestrum & salutem vestrā perpetua protectione cu-
» stodiat, gloriosissime & clementissime fili Imperator Au-
» guste. D. Romæ VIII. Kalen. April. D.N. Iustiniano PP. A.
» (IIII) & Paulino V.C. Coss.
»
» VICTOR IVSTINIANVS PIVS,
» FOELIX, INCLYTVS, TRIVMPHATOR,
» semper Augustus, Ioanni sanctissimo Ar-
» chiepiscopo almæ vrbis Romæ &
» Patriarchæ salutem.
»
» NOs reddentes honorē apostolicæ sedi, & vestrę san-
» ctitati (quod sēper nobis in voto & fuit & est) & vt de-
» cet patrē, honorantes vestram beatitudinem, omnia quæ
» ad ecclesiarum statum pertinent, festinauimus ad notitiā
» deferre vestrę sanctitatis: quum semper nobis fuit magnū
» studium vnitatem vestræ apostolicæ sedis, & statum san-
» ctarum Dei ecclesiarum custodire, qui hactenus obtinet,
» & incommotè permanet nulla intercedente contrarie-
» tate. Ideóque omnes sacerdotes vniuersi Orientalis tra-
» ctus, & subiicere & vnire sedi vestræ sanctitatis properaui-
» mus. In præsenti ergo quæ cōmota sunt (quamuis mani-
» festa & indubitata sint, & secundū apostolicæ vestræ sedis
» doctrinā ab omnibus semper sacerdotibus firmè custodi-
» ta & prædicata) necessarium duximus vt ad notitiam ve-

» ſtræ ſanctitatis perueniant. Nec enim patimur quicquam
» quod ad eccleſiarum ſtatum pertinet, quamuis manifeſtū
» & indubitatum ſit quod mouetur, vt non etiam veſtrę in-
» noteſcat ſanctitati, quæ caput eſt omnium ſanctarum ec-
» cleſiarum. Per omnia enim (vt dictum eſt) properamus ho-
» norem & auctoritatem creſcere veſtræ ſedis. Manifeſtum
» igitur facimus veſtræ ſanctitati, quòd pauci quidam infi-
» deles, & alieni ſanctæ Dei catholicæ atque apoſtolicæ ec-
» cleſiæ contradicere iudaicè atque apoſtaticè auſi ſunt ad-
» uerſus ea quę ab omnibus ſacerdotibus ſecundū veſtrā do-
» ctrinā rectè tenentur & glorificantur, atquæ prædicantur,
» denegantes dominum noſtrum Ieſum Chriſtum vnige-
» nitum filium Dei, deum & Dominum noſtrum incarna-
» tùm de ſancto ſpiritu, & ex ſancta atque glorioſiſſima
» ſemper virgine Dei genitrice Maria, hominem factum at-
» que crucifixum, vnum eſſe ſanctæ & conſubſtantialis Tri-
» nitatis, & coadorandū & conglorificandū patri & ſpiritui
» ſancto, conſubſtantialē patri ſecūdū diuinitatem, & con-
» ſubſtantialem nobis eundē ipſum ſecūdum humanitatē,
» paſſibilem carne, eundémque ipſum impaſſibilem deita-
» te. Recuſantes enim dominum noſtrum Ieſum Chriſtū
» vnigenitum filium Dei & dominum noſtrum fateri vnū
» eſſe ſanctæ & conſubſtantialis Trinitatis, videntur Neſto-
» rij malam ſequi doctrinam, ſpiritum gratiam dicentis v-
» num filium Dei, & alium dicentis Dei verbum, & alium
» Chriſtum. Omnes verò ſacerdotes ſanctæ catholicæ at-
» que apoſtolicæ eccleſiæ, & reuerendiſſimi archimandritæ
» ſanctorum monaſteriorum, ſequentes ſanctitatem veſtrā,
» & cuſtodientes ſtatum & vnitatem ſanctarum Dei eccle-
» ſiarum, quam habent ab apoſtolica veſtræ ſanctitatis ſede,

» nihil penitus immutantes de ecclesiastico statu, qui ha-
» ctenus obtinuit atque obtinet, vno consensu profitentur,
» & glorificant prædicantes Dominum nostrũ Iesum Chri-
» stum vnigenitum filium & verbum Dei & dominum no-
» strum ante sæcula & sine tempore de patre natum in vlti-
» mis diebus descendisse de cœlis,& incarnatũ de spiritu san-
» cto & ex sancta atque gloriosa virgine, & Dei genitrice
» Maria natum, & hominem factum,& crucifixum. Vnũ
» esse sanctæ & cõsubstantialis Trinitatis, & coadorandum
» & conglorificandum patri & sancto spiritui. Nec enim
» alium deum verbum, & alium Christũ cognoscimus, sed
» vnum atque eundem ipsum consubstantialem patri secũ-
» dum diuinitatem, & consubstantialem nobis eundem ip-
» sũ secũdũ humanitatẽ,passibilem carne, eũdem ipsum im-
» passibilem deitate. Vt enim est in diuinitate perfectus, ita
» idem ipse & in humanitate perfectus est. In vna enim sub-
» stantia deitatem suscepimus, & cõfitemur, quod dicunt
» Græci ὁμουσίον. Et cùm vnigenitus filius & verbum Dei
» ante sæcula & sine tempore de patre natus idem ipse, & in
» vltimis diebus descendens de cœlis, incarnatus de spiritu
» sancto, & ex sancta atque gloriosa semper virgine & Dei
» genitrice Maria homo factus dominus noster Iesus Chri-
» stus, propriè & verè Deus est. Ideò sanctam atque glorio-
» sam virginem Mariam propriè & verè Dei matrem esse di-
» cimus. Non quia Deus verbum principium ex ipsa sum-
» pserit,sed quia in vltimis diebus descẽdit de cœlis,& ex ip-
» sa incarnatus & homo factus & natus est: quem cõfitemur
» & credimus, sicut dictum est, consubstantialem esse pa-
» tri secũdum deitatem, & consubstantialem nobis eun-
» dem ipsum secũdum humanitatem: eiusdem miracula &

» passiones quas sponte in carne sustinuit agnoscentes. Sus-
» cipimus autem sancta quatuor cõcilia, id est trecentorum
» decem & octo sanctorum patrum, qui in Nicena vrbe cõ-
» gregati sunt: & centum quinquaginta sanctorum patrum,
» qui in hac vrbe conuenerunt: & sanctorum patrum, qui in
» Epheso primò congregati sunt: & sanctorum patrum qui
» in Calchedone conuenerunt, sicut vestra apostolica sedes
» docet atque prædicat. Omnes ergo sacerdotes sequentes
» doctrinam apostolicæ sedis vestrę ita credunt & confiten-
» tur, & prędicant. Vnde properauimus hæc ad notitiam de-
» ferre vestrę sanctitatis per Hypatiũ & Demetrium beati-
» ssimos Episcopos, vt nec vestram sanctitatem lateant quæ
» à quibusdem paucis monachis malè & iudaicè ob Nestorij
» perfidiam denegata sunt. Petimus ergo vestrũ primũ affe-
» ctum, vt vestris ad nos destinatis literis & ad sanctissimũ
» Episcopum huius almæ vrbis & Patriarcham vestrum fra-
» trem, quum & ipse per eosdem scripsit ad vestrã sanctita-
» tem, festinans in omnibus sedem sequi apostolicã beatitu-
» dinis vestræ, manifestum nobis faciatis quam omnes quæ
» prędicta rectè confitentur, suscipit vestra sanctitas: & eo-
» rum quæ iudaicè ausi sunt rectam denegare fidem, condẽ-
» nat perfidiam. Plus enim ita & circa vos omnium amor &
» vestræ sedis crescit auctoritas. Et quæ ad vos est vnitas san-
» ctarum ecclesiarum, inturbata seruabitur, quando per nos
» didicerint omnes beatissimi Episcopi, eorum quæ ad vos
» recta sunt sinceram vestrę sanctitatis doctrinam. Petimus
» autem vestram beatitudinem orare pro nobis, & Dei no-
» bis acquirere prouidentiam. *Item subscriptio talis fuit:* Dei-
» tas te conseruet per multos annos sancte ac religiosissime
pater.

AGAPITVS.

QVAM inops, quámque egens pecuniæ fuerit Agapitus vrbis Romę Papa, cùm ad Orientis principem Iustinianum mitteretur à Rege Theodahado Italiam occupante, docebit epistola magni illius Cassiodori quæ libro XII. Variarum extat ad Thomatem & Petrum viros clarissimos arcarios, ea sic habet. Retinetis mecum, fidelissimi viri, sanctum Agapitum, vrbis Romę Papam, cùm ad Orientis Principem legationis gratia mitteretur, iussione regia datis pignoribus, à vobis tot libras auri facto pictatio solenniter accepisse, vt cui prouidus dominator iussit, ad subitum eius etiam vrgeret excessum. Primùm quidem benignè præstitit, qui in necessitate mutuas pecunias dedit. sed quanto gloriosius fecit etiam illud largiri, quod cum gratiarum actione potuisset offerri? victa est sine damno necessitas. Manus Papæ dabat, quod eius substantia non habebat. & illud iter est indemne redditum, quòd donis constat expletum. Qualem, rogo, videbatur Antistitem petentibus ecclesiam, & ecclesiam nulla detrimenta sentire? distributor fuit potius, quàm donator. Quia necesse est illi applicari, de cuius facultatibus videbatur expendi. Quid non agat apud pium principem talis legatio, quam destinatam singulari constat exemplo? Quapropter nostra præceptione commoniti, & regia iussione securi, sanctorum vasa cum obligatione

» chirographi auctoribus sancti Petri Apostoli, sine aliqua
» dilatione refundite: vt lucrosè reddita celeriter impetrata
» videantur. Optata referātur manibus Leuitarum ministe-
» ria, toto orbe narrāda. donatur quod proprium fuit. Quo-
» niam iustè per largitatem recipit, quod sacerdos legibus
» obligauit. Superatum est exemplum, quod in historia no-
» stra magna intentione retulimus. Nam cùm Rex Alaricus
» vrbis Romæ deprædatione satiatus, Apostoli Petri vasa
» suis deferentibus excepisset, mox vt rei causam habita
» interrogatione cognouit, sacris luminibus deportari diri-
» pientium manibus imperauit: vt cupiditas, quæ deprædа-
» tionis ambitu admiserat scelus, deuotione largissima de-
» leret excessum. Sed quid mirum, si reuerendorum sancto-
» rum diripere noluit, qui tanta se vrbis vastatione ditauit?
» Rex autem vester religioso proposito reddidit vasa, quæ
» iure pignoris propria videbantur effecta. Et ideò talibus
» factis frequens præstetur oratio. Quoniam læta concedi
» posse credimus, cùm retributionem bonis actibus postu-
» lamus. Et ab Orosio quoque id Alarici factum sub Inno-
centio Romanæ ecclesię pręsule expositum legimus. Missus autem est Agapitus Constantinopolim ad Iustinianum, vt pacem & concordiam peteret nomine Theodahadi Regis, qui Athalarico successerat, déque legatione eius quid Nicolaus narret videamus epistola ad Michaēlē
» Cæsarem: Agapitus, inquit, Apostolicæ sedis præsul An-
» thimum Constantinopolitanum similiter Antistitem cō-
» demnauit, & in loco eius ordinauit Menam, pro quo vi-
» delicet Anthimo Siluerius & Vigilius Romani Pontifices
» ab Augusta Theodora multa incommoda, sed & discri-
» mina sunt perpessi; sed ad restitutionem eius nullatenus

» inclinati. Et infrà: Quid mirum, ſi pro deiectione Photij
» nobis minaris? quando anteceſſores tui principes pro An-
» thimo iam dicto prædeceſſores meos vſque ad confeſſio-
» nem perſequendo perduxerint? veruntamen, licet diutiſſi-
» mè laborauerint, ſæuierint, & tot diras aduerſus eos affli-
» ctiones commouerint, ſententiam tamen eorum mutare,
» vel Anthimum reuocare ad priſtinum ſtatum nullo mo-
» do potuerunt: qui licet tardè, quandoque tamen & ipſum
» Anthimum, & ſenſus eius cum ſede apoſtolica ſapientes,
» deteſtati ſunt: & Menam virum ſanctum ab ipſa promo-
» tum, non ſicut veſtrates falsò autumant, ſed cum ea hunc
» dignè recipientes veneranter amplexi ſunt. Reuera Pho-
» tius Agapitum Romanum Pontificem ducem huius ſan-
» cti operis fuiſſe prædicat, damnandi videlicet Anthimi,
» Trapezuntij, Seueri, Petri Apamienſis & Zoagrij, cùm illi
» à recta via temerè deflexiſſent. Quanto autem ſtudio Aga-
» pitus humaniores literas & Caſſiodorus Senator proſe-
» queretur, quantíſque beneficiis illa ſtudia feciſſent, niſi
» Italiam Iuſtiniani arma perturbaſſent, præfatione ad li-
» bros ſuos de inſtitutione diuinarum ſcripturarum ipſe
» Caſſiodorus oſtendit. Cùm ſtudia ſecularium literarum
» magno deſiderio feruere cognoſcerem, ita vt multa pars
» hominum per ipſa ſe mũdi prudentiam crederet adipiſci,
» grauiſſimo ſum, fateor, dolore permotus, quòd ſcripturis
» diuinis magiſtri publici deeſſent, cùm mundani auctores
» celeberrima proculdubio traditione pollerent; Niſus ſum
» cum beatiſſimo Agapito vrbis Romæ, vt ſicut apud Ale-
» xandriam multo tempore fuiſſe traditur inſtitutum, nunc
» etiam in Niſibi ciuitate Syrorum Hebræis ſedulò fertur
» exponi; collatis expenſis in vrbe Romana profeſſos do-

ctores

» ctores scholæ potius acciperent Christianæ, vnde anima
» susciperet æternam salutem,& casto atque purissimo elo-
» quio fidelium lingua comeretur. Sed cùm propter bella
» feruentia & turbulenta nimis in Italico regno certamina
» desiderium meum nullatenus valuisset impleri, quoniam
» non habet locum res pacis temporibus inquietis: ad hoc
» diuina caritate probor esse compulsus, vt ad vicem magi-
» stri Introductorios vobis libros istos domino prçstante
» conficerem;per quos, sicut æstimo,& scripturarum diui-
» narum series, & secularium literarum compendiosa noti-
» tia domini munere pãderetur, Vis amplius dicam lector?
Paulus Diaconus libro septimo Romanæ historiæ cætera
quæ ad Agapitum pertinent, obitúmque eius exequitur,
» & minus antiquus scriptor Græcus Zonaras:Bello,inquit,
» Vandalico iam confecto Belisarius Romam ab Impera-
» tore mittitur, vt eam & totam Italiam à Gotthis occupa-
» tam subigat,quorum dux erat Theodatus. Qui ea re co-
» gnita, Agapitum Pontificem Romanum virum admirã-
» dum, legatum mittit ad Imperatorem, qui Byzantium ad
» Iustinianum profectus, primùm de Deo, & recta in eum
» fide differit, & Anthimi collocationem in nouæ Romæ
» sede incusat: neque enim eũ Trapezũte vrbium Polemo-
» niaci Ponti Metropoli Byzantium ritè translatum, præte-
» reáque peruersa opinione Seueri imbutũ esse. Verùm Im-
» perator, qui Anthimum intercessione coniugis Constan-
» tinopolitanum Patriarcham designarat, acta sua rescinde-
» re noluit, & diuo Agapito acrius instanti minatus, se suo
arbitratu,quod vellet,posse agere dixit. Cùm autem Pon-
tifex ad minas risisset, séque cædem etiam æquo animo
laturum esse respondisset, ac beatum fore si talis sibi vitæ

„ exitus daretur: verecundatus Imperator, mutatáque sen-
„ tentia, rem examinandam proposuit. Ac nonnulli è pri-
„ moribus sacerdotibus Agapito Papæ Romano in impe-
„ ratricis gratiam sunt refragali, ab eadem quoque largitio-
„ nibus corrupti: Quos tamen ille qui veritatem defende-
„ ret, omnes superauit. Itáque Anthimus, throno, quem an-
„ num vnũ occupat, est eiectus, Imperatore sanctissimum
„ Papam & veritatem reuerito, & in eius locum suff ctus
„ Menas vir summæ pietatis, Alexandrinus patria, & illustri
„ genere ortus, literatum non expers, sacrarum maximè. Di-
„ uus igitur Menas hoc modo Patriarchatu potitus, ac ipse
„ potius fœlici sorte, Patriarchatui traditus, particulari con-
„ cilio cum Pontifice Agapito conuocato, Seuerum Euti-
„ chen, Petrum Halicarnasseum, Iulianum, & Anthimum
„ assensorem, illorum anathemate notat. Cæterùm sanctis-
simus Papa Agapitus, Constantinopoli defunctus est.
Quis verò huius religiosissimi viri vitam ac mores expri-
„ mat melius quàm Gregorius primus, septimum in succes-
„ soribus eius locum tenens? Exigente, inquit, causa Go-
„ thorum vir beatissimus Agapitus sanctæ Romanæ eccle-
„ siæ Pontifex, cui Deo dispensante deseruio, ad Iustinia-
„ num principem accessit. Cui adhuc pergenti quadam die
„ in Græciarum iam partibus curandus oblatus est mutus &
„ claudus, qui neque vlla verba ædere, neque ex terra vm-
„ quam surgere valebat. Cúmque hunc propinqui illius
„ flentes obtulissent, vir domini sollicitè requisiuit an cura-
„ tionis illius haberent fidem. Cui dum in virtute Dei ex au-
„ ctoritate Petri fixam salutis illius spem habere se dicerent,
„ protinus venerandus vir orationi incubuit: & missarum
„ solemnia exorsus sacrificium in conspectu Dei omnipo-

" tentis immolauit. Quo peracto ab altari exiens claudi ma-
" num tenuit; atque aſsiſtente & aſpiciente populo eum
" mox à terra propriis greſsibus erexit. Cúmque ei domini-
" cum corpus in os mitteret, illa diu muta ad loquen-
" dum lingua ſoluta eſt. Mirati omnes, flere præ gaudio ce-
" perunt, eorúmque mentes ilicò metus & reuerentia inua-
" ſit: cùm videlicet cernerent quod Agapitus facere in vir-
" tute domini ex adiutorio Petri potuiſſet. hæc quidem
" Gregorius de Agapito refert dialogi libro tertio. Ioan-
" nes Moſcus, qui non multo poſt Gregorium floruit,
" in libello à ſe ædito narrat ex Theodori Romani relatio-
" ne, eſſe nō procul à Romana vrbe breue oppidulum quod
" Rumellum dicitur, in eóque Epiſcopum magnæ virtutis
" & meriti fuiſſe. Incolas tamen illius ingreſſos ad beatiſsi-
" mum Romanum Antiſtitem Agapitum, accuſaſſe illum
" Epiſcopum ſuum, quòd in ſanctificato vaſe manducaret.
" Pontifex ſolo auditu perculſus miſit duos ex clericis, vt
" vinctum Epiſcopum & pedibus iter agentem Romam
" perducerent. quo cùm veniſſet, continuò miſſus eſt in car-
" cerē: ſed triduo poſt cognita cauſa & ſanctitate viri quám-
" que falſam calumniam perpeſſus eſſet, cognoſcens quòd
" illum vexauerat, triſtis effectus ſtatuit non iam per ſubre-
" ptionem quippiam agere, ſed adhibere maturum conſide-
" ratúmque iudicium.

SILVERIVS.

AGAPITO successit Siluerius, id est Siluester, Frusinone natus, cuius oppiduli (vt diximus) Iuuenalis poëta meminit, & successit quidem iam ardentibus aduersus Gothos Iustiniani armis. Belisarius enim capta & direpta Neapoli, Romam quoque noctu ingressus. Gothos hostes metu perculsos in turpissimam fugam coniecit: sed à superueniente Vitige, qui in Theodati locum suffectus erat obsessa, Belisarium copiarum modò & modici exercitus ducem habebat, ac Siluerium Pontificem: Procopius, qui obsidionem eius describit, narrat Belisarium oborta suspicione Siluerium vrbis Romæ Episcopum defecturum ad Gothos, eum transmisisse in Græciam. Ac ne quis dubitet cuius rei suspicio Belisario venerit, legat Euagrium: is enim libro quarto historiæ suæ scribit, eam suspicionem proditionis fuisse. forte enim amatior Gothicarum partium erat. Siluerius Frusinone genitus, ac non parũ in vrbe, summus sacerdos, ac legum diuinarum interpres, auctoritate & gratia poterat. Hoc tempore Benedictus cœpit familiæ suæ & Cassino monti nomen dare, tanto ac tam prospero rerum cursu, vt posteros eius opibus affluentes vbique miremur. Ante illum tamen monachi erant. ac ne rem altius repetam, Hieronymus ad Eustochium, Nitriæ circiter quinque millia monachorum diuisis cellulis habitare dicit. Paulinus epistola ad Seuerũ

ait, Melaníam nobiliſſimam fœminam quinque millia monachorum latentium panibus ſuis per triduum pauiſſe, Valente in gratiam ſectæ Arrianorum eos crudeliter perſequente. Prætereo quod de hoc hominum genere Zozimus narrat, moleſtiſſimus genti Chriſtianæ. Sed omittere non debeo Rutilij Galli Præfecti prætorio locum illum, quo monachos Græcè appellatos, quaſi ſoli viuant, his verſibus tradit.

» *Proceſſu pelagi iam ſe Capraria tollit,*
» *Squallet lucifugis inſula plena viris.*
» *Ipſi ſe monachos Graio cognomine dicunt,*
» *Quòd ſoli nullo viuere teſte volunt.*
» *Munera fortunæ metuunt, dum damna verentur:*
» *Quiſquam ſponte miſer ne miſer eſſe queat?*
» *Quænam peruerſi rabies tam ſtulta cerebri,*
» *Dum mala formides, nec bona poſſe pati?*
» *Siue ſuas repetunt ex fato ergaſtula pœnas,*
» *Triſtia ſeu nigro viſcera felle tument.*
» *Sic nimiæ bilis morbum aſſignauit Homerus*
» *Bellerophontæis ſollicitudinibus.*
» *Nam iuueni offenſo ſæui poſt tela doloris*
» *Dicitur humanum diſplicuiſſe genus.*

Igitur monachorum in occidente inſtitutor Benedictus fuit, ſcripſitque eorum regulam, vtar enim Gregorij primi verbis ex libro ſecundo dialogi, diſcretione præcipuam, ſermone luculentam: quem poſtea ſequuti ſunt innumerabiles monachorum greges. Veteres autem monachi frugaliter viuendo profuerunt Reipubl. Chriſtianæ, & ſanctimoniæ faces accenſas præferendo. Tales habuit alumnos Lerinus inſula, quam diximus eſſe contra

Antipolim Galliæ oppidum mari mediterraneo appositū. Ex ea enim prodiere viri omni memoria digni, Lupus Tricassinorū, Maximus Regiensis, Faustus Regiensis, Honoratus & Hilarius Arelatenses, Eucherius Ecclesiæ Lugdunēsis Episcopi. Extat elegans Sidonij locus ad Faustum in Eucharistico.

„ *Seu te Lirinus priscum complexa parentem est,*
„ *Qua tu iam fractus permagna sæpe quiete*
„ *Discipulis seruire venis, vixque ocia somni*
„ *Vix coctos capture cibos, abstemius æuum*
„ *Ducis, & insertis pingis ieiunia psalmis,*
„ *Fratribus insinuans, quantos illa insula plana*
„ *Miserit in cœlum montes, quæ sancta Caprasi*
„ *Vita senis, iuuenísque Lupi: quæ gratia patrem*
„ *Mansit Honoratum, fuerit quis Maximus ille,*
„ *Urbem tu cuius, monachúsque, antistes & abbas*
„ *Bis successor agis, celebrans quoque laudibus illis*
„ *Eucherij venientis iter, redeuntis Hilari.*

Cæterùm ex his omnibus Honorati nomen Lirino insulæ impositum vsque ad hanc ætatem perseuerat. Cuius vitam Hilarius tam venustè elegantérque conscripsit, vt nihil in eo genere præstantius legi possit. De quo Hilario
„ Eucherius epistola ad Valerianum cognatum suum: Hila-
„ rius nuper, inquit, & in Italia nunc antistes Petronius, am-
„ bo ex illa plenissima mundanæ potestatis sede, vnus in
„ religionis, alius in sacerdotij nomen ascendit. Et Hilarius quidem ex Monacho Lirinensis insulæ Arelatensis Episcopus est designatus, funebrémque orationem habuit, qua virtutes Honorati decessoris sui tam venustè & eleganter est complexus, vt putem nihil in eo genere venu-

ctius legi posse. At Petronium Episcopum quondam suum in agro fertili & opimo Bononia colit, eique templum ingens posuit.

VIGILIVS.

PROCOPIVS, eúmque sequutus Euagrius tradunt, Vigilium à Belisario Romanum Pontificem esse designatum. Id ne pro arbitrio fecerit, an legibus de electione seruatis, mihi quidem incertum est. Cui tamē certum est vetus illud, SILERE LEGES INTER ARMA, id populo Romano non placuisse putauerim. Nam, vt inquit " Procopius, Christianæ fidei disciplinam si vspiam alij vm" quā Romani præcipuè sunt venerati. At Vigilio venit in mentem nauigare in Siciliam, vt molestias obsidionis vitaret. In ea insula quid conatus sit quídve egerit, idem Procopius libro tertio de bello Gothorum sic narrat. Per id tē" pus Vigilius vrbis Romanę præsul, quū in Sicilia esset, ma" gnum nauium numerum frumento complet, & Romam " transmittit, ratus omnino vrbem tutò adire hos posse, qui " onera nauibus importarent. Quæ vtique quum Romanū " ad portum cursum tenerent, hostes earum aduentu præ" cognito, paulo ante priores ipsi quum in portū venissent, " intra muros delituerunt, vt eò naues iam descēdētes nullo " negotio caperent. Sed hos, qui in mœnibus erant, custo" des mox cōspicati, è propugnaculis veste altius agitata, si-

» gnum nautis ad se nauigantibus dabant, ne vltrà progre-
» derentur, sed aliò quocunque possent, verterent vela. Illi
» verò prodito signo non intellecto, sed rati potius, qui in
» portu erant, Romanos, præ gaudio & ex suo aduentu ala-
» crès factos id signum dedisse, séque ad portum ineundum
» hortari, prospero ac præsenti afflante his vento intra por-
» tum celerrimè cum nauibus peruenerunt. In quibus Valē-
» tinus Episcopus quidam cum Romanis nauigabat. Tum
» Barbari ex insidiis confestim exorti naues omnes nemine
» defendente mox capiunt, Episcopū cum Romanis cōpre-
» hensum ad Totilam ducunt, cæteros verò obtruncant &
» cum oneribus naues remulco trahentes è vestigio abeunt.
» Totilas interea quum Episcopum, quid sibinam vellet,
» rogasset, & mendacij apertius conuicisset, vtrasque illi ma-
» nus præcidit. His ita peractis, iam hyems se circunegerat,
» & vndecimus belli huius se verterat annus, quod scripsit
» Procopius, & in eodem libro. Vigilius autem vrbis Ro-
» manæ præsul cum Italicensibus aliis & primoribus viris,
» qui se, cùm Byzantij erāt, ab Imperatore suppliciter & eni-
» xius postulabāt, Italiam omnibus in suam vt viribus redi-
» geret potestatem. Sed Gothicus præ cęteris maximè vir sa-
» nè patricius, ad ipsum id hūc crebrò impellere hortaríque,
» vt qui ea de causa Byzantium se contulisset: Imperator
» verò Italiam sibi curę fore respondit. Sed circa Christiano-
» rum dogmata componenda nimis intentus, eorum alter-
» cationes vt rectè disponeret, nitebatur. Quid autem Con-
stantinopoli egerit Vigilius, Zonaras Græcus scriptor, qui
» vetustiores diligenter legerat, paucis refert: Sub Eutichio,
» inquit, quintum cōcilium est coactum lxv. sanctorum pa-
» trum, quorum princeps fuit Vigilius Papa Romanus, & is
cuius

„ cuius iam facta mentio eſt, Euthychius, & Alexandrinus
„ Appollinaris. Concilij huius indicti cauſa fuit Origenes,
„ eiuſque peruerſæ opiniones & ſectatores eius Didymus at-
„ que Euagrius: quorum dogma fuit, animas ante corpora
„ extitiſſe, & ſupplicij finem eſſe, & dæmones priſtinam di-
„ gnitatẽ recuperaturos, aliáque plura. Hos eorúmque dog-
„ mata, nec non Theodorũ Neſtorij ſuffragatorem, vel ma-
„ giſtrum potius, illius anathemate notarunt, cùm Iuſtinia-
„ nus concilio intereſſet, & pia decreta patrum approbaret.
Sed rem totam Iuſtinianus ipſe in edicto fidei plenius exe-
quitur & Caſſiodorus in libris de inſtitutione diuinarum
» literarum: Origenem, inquit, licet tot patrum impugnet
» auctoritas, præſenti tamen tempore & à Vigilio beatiſſi-
» mo Papa conſtat eſſe damnatum. At mortuo Totila, quẽ
» ipſe Iuſtinianus in nouellis conſtitutionibus nefandiſſi-
» mum & ſceleratæ memoriæ Totilã appellat, quid annue-
» rit Vigilio petenti, docebit initium pragmaticæ ſanctio-
» nis à Iuſtiniano editę: Pro petitione, inquit, Vigelij venera-
» bilis antiquioris Romæ Epiſcopi quædam diſponẽda eſſe
» cenſuimus ad vtilitatem omnium pertinentia, qui per oc-
» cidentales partes habitare noſcuntur. Imprimis itáque iu-
» bemus vt omnia quæ Atalaricus vel Amalaſunta regina
» mater eius, vel etiam Theodatus, Romanis vel Senatu poſ-
» cente conceſſerunt, inuiolabiter conſeruentur: ſed & ea
» quæ à nobis, vel à piæ memoriæ Theodora Auguſta quõ-
» dam coniuge noſtra conlata ſunt, volumus illibata ſerua-
» ri, nulla cuicunque danda licentia contra ea venire, quæ à
» prædictis perſonis pro quibuſcunque rebus vel titulis da-
» ta vel conceſſa eſſe noſcuntur. Nõ poſſum autem Grego-
» rij primi locum hunc præterire ex epiſtola ad Epiſcopos

Hiberniç, quo ait recordádæ memoriæ Vigilium Papam
» in vrbe Regia constitutum contra Theodoram tunc Au-
» gustam vel acephalos damnationis promulgasse senten-
» tiam. Et multo minus dissimulare hæc paucissima Grego-
rij verba in epistola ad Secondinum de ordinationibus
» apostolicæ sedis pontificum, vtrum post beatissimũ Hor-
» misdam charitas tua requirit, sed vsque ad Vigilij Papæ tẽ-
» pora expositas ordinationes præsulum esse cognoscas. Denique Photius ille Constantinopolitanus Patriarcha epistola ad Michaëlem Bulgariæ principem quintum concilium œcumenicũ sexaginta Episcoporum habitũ Constãtinopoli tradit, eíque præfuisse Menam primum, deinde Eutichũ Cõstantinopolitanos Antistites, & Vigiliũ Romæ Episcopum, qui in ciuitate quidem erat, etsi non intererat synodo illi, quem tamen edito libello ratum habuit.

PELAGIVS.

PELAGIVM obsessum Romæ antequam Pontificatum gereret, quis non magnopere laudet ob eximias laudes quibus præditus fuit? Eodẽ libro Procopius hæc de illo narrat cùm obsessos carere frumento dixisset. Erat tunc fortè inter Romanos & sacros viros Pelagius quidam diaconus, qui diu Byzantij commoratus, maximam sibi cum Imperatore conciliarat amicitiam.

» Vnde & pecuniarum vi maxima abundãs, Romam ſe pau-
» lo antè, quàm obſideretur, cõtulerat. In eáque deinde ob-
» ſidione neceſſariis indigentibus, eius pecuniæ partem lar-
» giter impartitus, quũ vel antè eſſet inter Italos omnes vir
» probus, maiorem, vti par erat, charitatis, & in proximos
» quoſque beneuolentiæ gloriam retulit. Hunc igitur quũ
» præ fame indigna quædam Romani & difficillima paterẽ-
» tur, facilè ſuadent conuentum, vt Totilam precaretur,
» paucorum ſibi dierum inducias his conditionibus daret:
» vt ſi intra cõſtitutũ inter ſe tẽpus nemo ſibi ſuppetias latu-
» rus ex Byzãtio venerit, ſine mora ſe ipſi vrbémq; Barbaris
» proderent. His cum mandatis vbi Pelagius ad Totilam ve-
» nit, & ab eo eſt perbenignè ſuſceptus. Qualis verò fuit
» vox illa ad legationis ſuæ cõtemptorẽ? HOC AVDI TOTILA,
» DEVS SVPPLICVM CONTENPTORES ODISSE SOLET. Idẽ verò
» ſcriptor vbi hoc dictum retulit atque irrupiſſe murum vr-
» bis Totilam narrauit, & quingentos è plebe homines in
» templa ſe recepiſſe, Maximúmque, Olibrium, Oreſtem &
» alios quoſdã in æde Petri ſe fuga recepiſſe, vbi primum, in-
» quit, illuxit, nec vlla ad inſidias relinquebatur ſuſpicio, To-
» tilas ipſe orãdi gratia Petri apoſtoli templũ ingreditur. Sed
» Gothi interea, quos obuios habent, obtrũcant. Vnde hoc
» pacto ex militibus quidam deſiderati viginti dumtaxat
» ſunt, ſexaginta è plebe homines. Ineunti itaque id Totilæ
» templũ, Pelagius ipſe ſeſe obuium offert Chriſti in mani-
» bus euangelia geſtans, ſuppléxque omnibus factus, & ge-
» nu procũbens: Parce, inquit, ô princeps, tuis. Tum ille ar-
» ridens, & ſanè profuſius, ita præfatus eſt: Nunc mihi ſup-
» plicaturus adueniſti, Pelagi? Ita quidem, reſpondit, quãdo-
» quidem tuum me ſeruum effecit Deus. Sed ab his iam ab-

» ſtinc manus, qui tibi in ſeruitutē ceſſere. His itaque victus
» precibus Totilas, Gothis militibus edicto mox imperat,
» Romanorum de extero vt neminem obtruncarent, & ei
» in primis pretioſiſſima quæque delecta ſeruarent, cætera
ſibi haberent in prædam. Quàm miſera fuerit vrbis facies
poſtea exequitur, precéſque Pelagij pro calamitate Ro-
» manorum. Pelagius, inquit, pro viris ſontibus, ita & infœ-
» licibus ſupplex Totilæ factus, non prius precari hunc de-
» ſiit, quàm ille clementiorem in omnes ſe fore pollicitus
» Romanos dimiſit. His ita peractis, Pelagium Totilas, & ex
» vrbis Rhetoribus præcipuum vnum, Theodorū nomine,
» ad Iuſtinianum Imperatorem legauit, arctius iureiuran-
» do adactos, ſuas vt partes amicè ac beneuolè tuerentur, &
» in Italiam reditum accelerarent. His deinde iniunxit, totis
» vt viribus niterentur pacem ſibi cum Imperatore & ami-
» citiam conciliare, ne poſtmodum cogeretur, ſi pace infe-
» cta redirent, Romam ad ſolum diruere, interfectíſque pa-
triciis viris in Illyrios bellum transferre. Quid igitur mirū
eſt ſi hunc diaconum Vigilio defuncto, Clerus populúſ-
que Romanus Pontificem appellauit, cùm eius conſtantiā
cæteráſque virtutes difficillimo Reipubl. tempore perſpe-
xiſſet? Cæterùm quo reciderint Totilæ & Gothorū res, Pro-
copius & Agathias copioſè narrant. Sed his omiſſis dicam
iuxta Romam in via ſalaria pontem eſſe ad Anienem mo-
dicum amnē, in quo hæc hodie vetus inſcriptio cernitur.

IMPERANTE DN. PIISSIMO AC TRIVMPHALI SEM-
PER IVSTINIANO PP. AVG. ANNI XXXIX. NARSES
VIR GLORIOSISSIMVS EXPRÆPOSITO SACRI PALA-
TII. EXCONS. ATQVE PATRICIVS, POST VICTO-
RIAM GOTHICAM IPSIS ET EORVM REGIBVS CELE-

RITATE MIRABILI CONFLICTV PVBLICO SVPERATIS ATQVE PROSTRATIS LIBERTATE VRBIS ROMÆ AC TOTIVS ITALIÆ RESTITVTA, PONTEM VIÆ SALARIÆ VSQVE AD AQVAM NEFANDISSIMO TOTILA TYRANNO DESTRVCTVM, PVRGATO FLVMINIS ALVEO IN MELIOREM STATVM QVAM QVONDAM FVERAT, RENOVAVIT.

IOANNES III.

IN demortui Pelagij locum Ioannes à Clero, populóque Romano ob integritatem vitæ & ſplendorem natalium deligitur. Hunc Gregorius primus dialogi libro tertio Ioannem Iuniorem prædeceſſorem ſuum appellat, & eodẽ libro Conſtantiũ Agninæ ciuitatis Epiſcopum nuper prædeceſſoris ſui tẽpore beatæ memoriæ Ioãnnis Papę defunctũ refert. Succeſſerat Iuſtiniano Iuſtinus minor ſororis eius filius. Ei coronando quis præfuerit, Corippus Africanus poëta docet libro ſecundo de laudibus Iuſtini, cùm ait:

» *Poſtquam cuncta videt ritu perfecta priorum,*
» *Pontificum ſummus plenáque ætate venuſtus*
» *Adſtantem benedixit eum, cœlique potentem,*
» *Exorans dominum ſacro diademate iuſſit*
» *Auguſtum ſancire caput.*

Qui locus ſanè de Ioanne Romano Pontifice intelligendus videtur quia id de illo ab Anaſtaſio traditum eſt, tamet-

» si ex Zonara constatet Ioannem illum scholasticũ, qui po-
» sttemis vitæ annis Eutychio patriarchæ Constantino-
» politano successit, iussúque Iustiniani in Amasiam postea
» relegatus est, ex apocrysiario Antiocheno ipsi Eutychio successisse. Cæterùm Ioannes ille de quo loquimur, epistola ad Episcopos Germaniæ & Galliæ quæstionem dubiá de Lino & Cleto soluit. Gratianus quidem non laudat auctorem, etsi Ioannis interpretationem dilucidè exponit
» his omnino verbis. Petrus princeps apostolorum adiuto-
» res sibi asciuit Linum & Cletum, non tamen soluendi &
» ligandi normam eis tradidit, sed successori suo Clementi
» qui sedem apostolicam post eum & potestatem Pontifi-
» calem tradẽte sibi beato Petro tenere promeruit. Linus ve-
» rò & Cletus ministrabant exteriora, princeps autem apo-
» stolorum Petrus verbo & oratione instabat. Quam ego quæstionem sic à Ioanne decisam miror. cur ita? neque enim sacer Irenęus inter Episcopos vrbis Linum & Anacletum numerasset, nisi illi vrbis Episcopi verè fuissent.

BENEDICTVS.

SVB Tiberij Græci Cæsaris Imperio Benedictum populus Romanus sibi Pontificem renũciauit, charum Cæsari, acceptum Deo, gratúmque omnibus ciuibus suis. Eius apud Tiberium preces vrbi annonæ inopia laboranti multùm profuere. Nam Longobardi omnes finitimos agros diripiebant, euocati illi quidem Iu-

ſtino Imperante ad molles Italiæ delicias odio Sophiæ Auguſtæ, quæ Narſim copiarum ducem irritarat. Multa enim frumẽti millia mittens ab Ægypto, Benedictum ciuéſque omnes magno Tiberius beneficio affecit. Gregorius primus beatæ memoriæ deceſſoris ſui Benedicti meminit epiſtola ad Antoniũ ſubdiaconũ Neapolitanum, iuſſúque eius villam Veneris in prouincia Campania ſitam, ínque territorio Minturnẽſi Stephano Abbati ſancti Marci ad muros Spoleti oppidi bona fide redditam prædicat. Annis verò quatuor Epiſcopus fuit, quantũ apud Nicephorum Byzantinũ Græcum auctorem reperio. quàm autem exitioſam Arrianorum ſectam hic pius Pontifex deteſtaretur, docet epiſtola ad Dauidem Epiſcopum his quidem verbis: His frater teſtimoniis vnitatem Trinitatis agnoſce, & deſine Arrianorum prauitatem ſequi, vt ab eadem poſſis peccatorum indulgentiam promereri.

PELAGIVS II.

HVIVS Pelagij tempora quid pacati extra vrbem habuere? Siquidem Longobardi hoſtes infeſtiſſimi ferro atque igni omnia vaſtabant. hoc difficili tempore minimè expectato Cæſaris iuſſu, deligitur à Clero, populóque Romano: ac prementibus vndequaque hoſtibus, quibus potuit ad leniendum dolorem remediis vtitur. Epiſcopi Numidię per Hilarium Chartularium Romanæ

Ecclesiæ petebant omnes retro temporum consuetudines seruari, quæ à Petri ordinationum initiis ad id tempus vetustas longa seruasset. Ita fieri Pelagio placuit decessori Gregorij, & Gregorio ipsi, vt ex epistola ad Numidiæ Episcopos ostenditur. Helias Aquileiensis Episcopus suscipere nolebat ac probare Synodi Calchedonensis capita tria: quam ob causam librum scripsit, de quo Gregorius ad Episcopos Hiberniæ: librum, inquit, quem sanctæ memoriæ decessor meus Pelagius Papa scripsit, vobis vtilem iudicaui transmittere. Ioannes Constantinopolitanus Episcopus, Oecumenicum, id est, vniuersalem Episcopum ascribi se in synodo iusserat. Sed synodi illius acta contradicente Apostolica sede soluta sunt, vt epistola ad Cōstantiam Augustam tradit Gregorius, Pelagium sanctę memoriæ decessorem suum appellans. Qua de re etiam scribit Eusebio Thessalonicensi his verbis: Cognoscat fraternitas vestra Ioannem quondam Constantinopolitanę, ciuitatis antistitem contra Deum, contra pacem ecclesiæ, in omnium despectu & iniuria sacerdotij, modestiæ, ac mensuræ suæ terminos excessisse: & illicitè in synodo superbum ac pestiferum Oecumenicum, hoc est vniuersalis sibi vocabulum vsurpasse. Quod beatæ recordationis Pelagius decessor noster agnoscẽs, omnia gesta eiusdem synodi præter illa quæ illic de causa venerandæ memoriæ Gregorij Episcopi Antiocheni sunt habita, valida omnino districtione quassauit, districtissima illum increpatione corripiens, vt se à nouo & temerario superstitionis nomine cohiberet, adeo vt suum illi diaconem nisi tantum nefas emendaret, procedere prohiberet. Ioannes quoque presbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in domo iuris sui positas

sitas iuxta thermas Agrippinas oratorium construxit, atque illic quosdam redditus legati titulo reliquit, testamẽtúmque ędidit mandans Pelagio vt paginam illius impleri iuberet. Id Gregorius mortuo decessore fieri iubet epistola ad Bonam. At Pelagius Episcópali munere functus annis decem, vt ex Nicephoro Byzantino discimus, excedit è vita primus omnium Pontificum, quem pestis attingere, quémque occidere ausa sit. hoc de illius obitu Paulus tradit lib. octauo Romanæ Historiæ, Pelagium Papam virum venerabilem appellans. Hunc quidem Gregorius dialogi libro quarto, etsi non nominat, designat tamen, atque antecessorem suum vocat. Agathus, inquit, Panormitanus Episcopus cum beatæ memoriæ antecessoris mei tempore iussus esset vt Romam veniret, vim nimiæ tempestatis pertulit, ita vt se ex tanto vndarum periculo euadere diffideret. Cætera apud Gregorium curiosi legent, ac reperient dialogi libro tertio beatæ memoriæ Papam Pelagium prædecessorem eius appellari. Eóque defuncto Gregorius initio ordinationis suæ instituit Rogationes publicas, dum post aquarum inundationem insolitam inguinaria lues Pelagio Papa extincto populum Romanum vastaret. Hæ quidem Rogationes maiores dictæ sunt, fiúntque singulis annis septimo Kal. Maij, vt Valafridus Strabo refert. nam triduanæ litaniæ, quæ proximis diebus ante Ascensionem Domini quotannis per omnes Galliarum & Germaniæ Ecclesias celebrantur, in Gallia sunt institutæ: quarum initium & causam Sidonius epistola ad Mamercum Viennensem Episcopum, quæ est prima libri septimi epistolarum breuiter aperit.

GREGORIVS MAGNVS.

GRegorivs, id eſt Vigilius, hoc enim græca vox ſonat, Epiſcopus Romanus immortali glória floreat neceſſe eſt, propter egregias virtutes & ornamenta animi quibus inter cæteros collegas emicuit. Gordianus pater, vir clariſſimus atauum ſuum Romanæ ſedis antiſtitem libro 4. dialogi appellat. Euſebia nutrix eius fuit, quam omnino diligere ſe fatetur, & dominã appellat epiſtola ad Ruſtitianam patriciam ad montem Synai profectam. Fœlicem vrbis Epiſcopum atauum ſuum fuiſſe tradit dialogi libro quarto, vt ſuprà demõſtrauimus: & Tarſillam amitam in homeliis quoque ſuam fuiſſe refert, etſi eodem libro exponitur. neque eſt quod Caluiniani ſegreges hoc illi dedecori eſſe aut officere ſplendori natalium putēt. Vrbanam verò præfecturã geſſit, vt ſcribit ad Conſtantium Mediolanenſem Epiſcopum. Itáque nouerat ius ciuile Romanorum, cuius in epiſtolarum libris crebrò mētionem facit, legéſqueCæſarum citat. Summam rerum Mauritius tenebat, mirabilis futurus profectò, ſi minus rapax eſſe voluiſset. Hic Conſtantiam ſororem Theodoſij in matrimonio habebat, & Theotiſtam ſororē, ad quam hic delectus in Epiſcopum ſcribit, & queritur paſtorale officium ſibi impoſitum. Queritur prætextu Epiſcopatus ſe ad ſeculum eſſe reductum, eum honorem quaſi difficilem & valde oneroſum affirmans. Denique in ea epiſtola

» effudit has voces: Ecce sereniſſimus Imperator fieri ſimiã,
» leonem iuſſit. Eiuſdem argumenti dat literas ad Ioannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum, ipſum blandè arguẽs, quòd epiſcopatus pondera fugere ipſe quidem voluerit, & tamen ne hæc eadem Gregorio imponerentur, non reſtiterit. viuebat enim antea in monaſterio, eíque præerat venerabilis Valentius, vt lib. 4. dialogi refert. Quamdiu verò Epiſcopus fuit quæſtus eſt de nefandiſſima Longobardorum gente, ſic enim appellat: quam hodie ſi viueret huma-
» niſſimam vocaret, epiſtola ad Paulum Scholaſticum: Ve-
» niente, inquit, viro magnifico domino Maurentio Chartulario, ei quæſo in Romanæ vrbis neceſſitate concurrite. quia hoſtilibus gladiis foris ſine ceſſatione confodimur,
» ſed ſeditionem militum interno periculo grauius vrge-
» mus. De præſidiariis verò militibus qui in vrbe erãt, Theo-
» doſiaci, inquit, qui hîc remanſerunt, togam non accipien-
» tes vix ad murorum cuſtodiam ſeſe accommodant, & de-
» ſtituta ab omnibus ciuitas, ſi pacem nõ habet, quomodo
» ſubſiſtet? Hæc ad Ioannem Rauennatem Epiſcopum ſcribit, atque perpetuò monet Romanum exarchum Italiæ & cæteros potentes viros, vt pacem faciãt cum Agilulpho Lõgobardorum Rege. Denique quàm ab ea gente afflicti ſint Itali omnes Daciano Epiſcopo indicat his verbis:
» *Quis enim in hac terra non lugeat, quæ barbarorum gla-*
» *diis tradita penè iam non habet qui in ea viuat, & tamen*
» *habet quotidie qui moriantur?* Ad Conſtantiam verò Au-
» *guſtam,* Viginti, inquit, iam & ſeptẽ annos ducimus, quòd
» *in hac vrbe* inter Longobardorum gladios viuimus: qui-
» *bus quàm* multa ab hac eccleſia quotidianis diebus erogã-
» *tur, vt* inter eos viuere poſſimus, ſuggerenda non ſunt. Et

» epistola ad Phocam (sub eo enim etiam Pontifex fuit)
» qualiter ait quotidianis gladiis & quantis Longobardo-
» rum incursionibus ecce iam per triginta quinque anno-
» rum longitudinem premamur, nullis explere vocibus sug-
» gestionis valemus. Inito verò Pontificatu qui libri ab eo
scripti sint, intelligimus epistola ad Leandrum Episcopũ,
vbi librum regulæ pastoralis in episcopatus sui exordio
scriptum refert, cùm libros in expositionem beati Iob
iamdudum à se compositos fateatur. Rursum epistola ad
» Secundinum, Transmisi, inquit, tibi duos codices home-
» liarum, quas dixi in ecclesia dum adhuc loqui præuale-
» rem. Porrò cõtra Donatistas ad Mauritium Cæsarem scri-
bit epistolam, & Serenum Massiliensem Episcopum be-
nignè arguit, quòd ecclesiæ suæ imagines confregisset.
nam & eas seruari, & ab earum adoratione populum pro-
hiberi debuisse. Ioannem Constantinopolitanum Grego-
rio charum fuisse suprà diximus: sed vbi quod sub Pelagio
iam fecerat iterum se œcumenicum appellauit, non tulit
Gregorius, imò epistolam ad illum misit, qua inter cætera
» continentur hæc verba: Quis rogo in hoc tam peruerso
» vocabulo, nisi ille ad imitandum proponitur, qui despectis
» angelorum legionibus secum socialiter cõstitutis ad cul-
» men conatus est singularitatis erũpere, vt & nulli subesse,
» & solus omnibus præesse videretur? De eadem re etiam
» Mauritio Augusto scribit: Certè pro beati Petri principis
» Apostolorum honore per venerandam Calchedonensem
» synodum Romano Pontifici oblatum est; sed nullus eo-
» rum vmquam hoc singularitatis nomen assumpsit, nec vti
» consensit, ne dum priuatum aliquid daretur vni, honore
» debito sacerdotes priuarentur vniuersi. Scribit & ad Fu-

logium Episcopum Alexandrinum & Anastasium Antio-
» chenum de œcumenici nomine: Nullus vnquam decesso-
» rum meorum hoc tam profano vocabulo vti consensit:
» quia videlicet si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, patriar-
» charum nomine cæteris derogatur: cùm verò Elogius po-
stea ad Gregorium scribens ipsum vniuersalem Papam ap-
» pellasset, petit ne vnquam id sibi nomen imputet. non e-
» nim verbis, sed moribus se ornari velle. & in eadem epi-
» stola ait à monacho monasterij sui gentem Anglorum ad
» Christum esse conuersam. Quid eius verbis mirabilius po-
» test audiri? In solemnitate Dominicæ natiuitatis, quæ hac
» prima indictione transacta est, plusquam decem millia
» Angli ab eodem nuntiati sunt fratre & coëpiscopo nostro
» baptizati. quibus verbis Augustinum intelligit in Angliã
» à se missum. Ioanne verò mortuo successor eius Ciriacus
id œcumenici nomen sibi quoque attribuit: quod ne tum
quidem tulit Gregorius, arrogantiæ & fastus arguens, qui
id nomen tam leuiter sibi arrogasset. Etsi autem scribebat
Græcis, græcè ipse nesciebat. Hoc enim indicat epistola ad
» Eusebium Thessaliæ Episcopum. Nos nec Græcum noui-
» mus, nec aliquod opus aliquando Græcè conscripsimus:
quod propter Theodorum quendam dicit, qui cùm esset
Græcus sermones quosdam Gregorij è Latino sermone
verterat in Græcum, ac metuebat ne is aliqua falsa veris
miscuisset, Græcos enim semper suspectos habebat. Epi-
» stola ad Narsin Comitem, Romani, inquit, codices mul-
» tò veriores sunt quàm Græci: quia nostri sicut non acu-
» mina, ita nec imposturas habent. Et ad Eulogium
» Alexandrinum, quia ergo perscrutantes Ephesinã synodũ,
nihil in ea tale inuenimus contineri: de Rauẽnate quoque

„ ecclesia vetustũ valde codicẽ eiusdẽ synodi ad nos deferri
„ fecimus, & synodo quam habebamus eum ita concordare
„ inuenimus, vt in nullo discreparet. Itaque ad Narsin reli- „
„ giosam puellam interpretum imperitiam ostendit: Beatę „
„ sit dulcissima vestra magnitudo, quia hodie in Constanti-
„ nopolitana ciuitate, qui de Latino in Gręcum dictata benè
„ transferant, non sunt. Dum enim verba custodiunt, & sen- „
„ sus minimè attẽdunt, nec verba intelligi faciunt, & sensus
„ frangunt. Prænotare verò epistolas suas interdum ita so-
let, Gregorius seruus seruorum Dei, vt epistolam ad Ro-
manum exarchũ, ad Dominicum Cathaginẽsem, ad Fœli-
cem Siciliæ Episcopum. Quam formulam cæteri pontifi-
ces postea seruarunt. Fuisse verò Gregorij tẽporibus scri-
nia, in quibus veteres libri & chartæ custodirentur, scie- „
mus ex epistola ad Anastasium Antiochenum, vbi cùm lo-
„ queretur de sancta synodo Ephesina: Si placet, inquit, huic
„ dirigemus, quæ ab antiquitate seruata in scriniis habemus.
„ Et ad Etherium Episcopum Lugdunensem, De eo verò, in-
„ quit, quod ecclesiæ vestræ concedendum ex antiqua con-
„ suetudine deposcitis, requiri in scrinio fecimus, & nihil in-
„ uenim⁹; vnde nobis epistolas ipsas quas dicitis habere, trãs-
„ mittite. Gesta verò vel scripta beati Irenæi iãdiu est quod
„ sollitè quæsiuimus, sed hactenus ex eis inueniri aliquid nõ
„ valuit. Epistola quoque ad Rhecaredum Regem Vvisi-
„ gothorum de Chartophilacio Iustiniani hęc scribit: Char-
„ tophilacium piæ memoriæ Iustiniani tempore ita surri-
„ piente subitò flamma incensum est, vt omnino ex eius
„ temporibus penè nulla charta remaneret. Quid autem in
„ illo viro memoria dignissimum puto, id est, quòd Episco-
„ pos nisi qui ritè & legitimè à Clero & populo delecti es-

ſent,conſecrari nollet. Quam ob cauſam Conſtantij diaconi eccleſiæ Mediolanenſis electionem in Epiſcopum, probare noluit,donec Mediolanẽſium ciuium,qui coacti barbarica fuſtium feritate Genuæ Ligurum ſtationem habebant, conſenſus& voluntas per Militem eccleſiæ Romanæ ad illos profectũ exactiſſimè ſciretur, vti epiſtola ad Ioannẽſubdiaconum & Romanũ patriciũ & exarchũ Italiæ continetur. At ſenex cùm eſſet, & grauibus confectus curis podagræ doloribus vehementer affligebatur,vt epiſtola ad Venuntium Epiſcopum Syracuſanum, ad Maximinum Epiſcopum Arabiæ, ad Marinianum Epiſcopũ Rauennæ oſtenditur. Anno quidem Mauritij decimo tertio ſynodum Romæ habuit, in qua morem Romanorum eſſe dicit, vt cùm cadauera Epiſcoporum vrbis humanda deferuntur, ea dalmaticis contegant, quas populus pro ſanctitatis reuerentia ſibi partiendas ſcindit. atque ideò ſtatuit,vt feretrum quo Romani Pontifices ad ſepeliẽdum ducũtur,nullo impoſterum tegmine veletur. quã decreti ſui partem preſbyteros & diaconos ſeruare iubet. Denique ad Childebertum Francorum Regem & Brunechildem Reginam, Auguſtinum & alios commendans, quos in Britanniam inſulam mittebat,dat literas. Scribit& plurima Galliæ Epiſcopis, & inter cæteros Palladio Epiſcopo Santonum,referens ab eo eccleſiam in honorẽ beati Petri & Pauli nec non Laurẽtij atque Pancratij martyrum conſtructam. Id templum noſtra memoria Caluiniani ſegreges funditus diruerunt anno milleſimo quingẽteſimo ſexageſimo nono. Habebat autem Romana eccleſia Gregorij temporibus variis in prouinciis patrimonium, & ex eo redditus,vt in Sicilia, Corſica, Sardinia, Gallia, Italia,

vti ex eius epistolis ostēdi potest. Sed eius patrimonij redditus in alimenta pauperum conferri mandabat ijs quibus id commisisset. Plurimos verò fuisse illis temporibus Romanæ sedis ministros in Registro eius reperio. Sebastianum eum nominat sedis illius Antigraphum, Hilarium Chartularium, Castoriū, Paterium & Emilianū Notarios. Denique Apocrisiarium sedis apostolicæ, de quibus nihil » attinet dicere: Dialogi libro primo Anastasius sanctę Ro- » manæ ecclesię Notarius fuit, inquit, qui soli Deo vacare de- » siderans, scrinium deseruit, vt monasterium eligeret. Eodémque libro Iulianum defensorem ecclesiæ Romanæ, qui Sabinensi postmodum episcopatui præfuit, ante non longum tempus in vrbe defunctum narrat. Sed quoniam segreges obiiciunt Missam inuentum Gregorij, apponam hic epistolam eius ad Ioannem Syracusanum Episcopùm, » quæ poterit vel curiosissimis satisfacere. Gregorius Ioanni » Episcopo Syracusano. Veniens quidam de Sicilia mihi di- » xit, quòd aliqui amici eius vel Gręci, vel Latini, nescio quid » quasi sub zelo sanctæ Romanæ ecclesiæ de meis disposi- » tionibus murmurarent dicentes: Quomodo ecclesiam » Constantinopolitanam disposuit comprimere, qui eius » consuetudines per omnia sequitur? Cùm enim dicerem, » quas consuetudines sequimur? respondit: Quia Alleluia, » dici ad missas extra Pentecostes tempora fecistis, quia » Subdiacones spoliatos procedere: quia Kirie eleyson dici, » quia orationem dominicam mox post canonem dici sta- » tuistis. Cui ego respondi: quia in nullo eorum secuti aliā » ecclesiam sumus. Nam vt Alleluia hic diceretur de Hiero- » solymorum ecclesia ex beati Hieronymi traditione tem- » pore beatæ memoriæ Damasi Papæ traditur tractum: &

ideò

„ ideò magis in hac ſede illam conſuetudinem amputaui-
„ mus, quæ hic à Græcis fuerat tradita. Subdiacones autem
„ vt ſpoliatos procedere facerem, antiqua conſuetudo ec-
„ cleſiæ fuit. Sed placuit cuidam noſtro pontifici neſcio cui,
„ qui eos veſtitos procedere præcepit. Nam veſtræ eccleſiæ
„ nunquid traditionem à Græcis acceperunt? Vnde habent
„ ergo hodie vt ſubdiaconi lineis in tunicis procedant, niſi
„ quia hoc à matre ſua Romana eccleſia perceperunt? Kirie
„ eleyſon autem nos neque diximus neque dicimus: ſicut à
„ græcis dicitur; quia in græcis ſimul omnes dicunt: apud
„ nos autem à clericis dicitur, à populo reſpondetur: & to-
„ tidem vicibus etiam Chriſte eleyſon dicitur, quod apud
„ Græcos nullo modò dicitur. In quotidianis autem Miſſis
„ alia quæ dici ſolent tacemus: tantummodo Kirie eleyſon
„ & Chriſte eleyſon dicimus: vt in his deprecationis voci-
„ bus paulò diutius occupemur. Orationem autem domi-
„ nicam idcirco mox poſt precem dicimus: quia mos apo-
„ ſtolorum fuit: vt ad ipſam ſolummodo orationem obla-
„ tionis hoſtiam conſecrarent. Et valde mihi inconueniens
„ viſum eſt: vt precem quam ſcholaſticus compoſuerat ſu-
„ per oblationem diceremus: & ipſam traditionem, quam
„ redemptor noſter compoſuit, ſuper eius corpus & ſangui-
„ nem non diceremus. Sed & dominica oratio apud Græcos
„ ab omni populo dicitur: apud nos autem à ſolo ſacerdote.
„ In quo ergo Græcorum conſuetudines ſecuti ſumus, qui
„ aut veteres noſtras reparauimus, aut nouas & vtiles conſti-
„ tuimus: in quibus tamen alios non probamur imitari? Er-
„ go veſtra charitas, cùm occaſio dederit, vt ad Catanenſem
„ ciuitatem pergat, vel in Syracuſana eccleſia, eos quos cre-
„ dit atque intelligit, quia de hac re murmurare potuerunt,

ec

facta collocutione doceat: & quasi alia ex occasione eos instruere non desistat. nam de Constantinopolitana ecclesia quod dicunt, quis eam dubitet sedi Apostolicæ esse subiectam? Quod & dominus pijssimus Imperator, & frater noster Eusebius eiusdem ciuitatis Episcopus assiduè profitentur. Tamen si quid boni vel ipsa vel altera ecclesia habet, ego & minores meos, quos ab illicitis prohibeo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim, qui in eo se primum existimat, vt bona quæ viderit discere contemnat. Hæc quidem Gregorius ad Episcopum Syracusanum scribit. Quàm verò honorificè Nicolaus primus loquatur de hoc ipso Pontifice, quis dubitabit, cùm dixero magnisonam Christi tubam ab eo vocari, & Anglorum gentis Apostolum? Citaríque locum illum qui est perpetua recordatione dignus; qui ea quæ sunt domini nesciunt à Domino nesciuntur? Ad laudem quoque eius pertinet quod ait Valafridus Strabo antiquus scriptor. Legitur, ait, de beato Gregorio Papa quòd nõ sicut alij in extructione ecclesiarum laborauerit, sed in doctrina & elemosynarum largitate, quam non solùm apud suos, verumetiam apud longè & in exteris prouinciis positos exercere curauit: hæc ille auctor recentior Paulo Longobardicæ historiæ auctore, in libro de exordio & incrementis rerum ecclesiasticarum. In quo etiam constitutiones Gregorij Hormisdæ, Gelasij, Leonis, Cælestini, Zozimi, Innocentij, Anastasiíque plurimas tradit. Sed ante Valafridum Ioannes Moscus, qui Græcè scripsit, capite centesimo quinquagesimo primo libelli à se æditi de Gregorio sic ait. Perreximus ad Abbatem Ioannem Persam, narrauítque nobis de magno Gregorio beatissimo Romano vrbis Episcopo di-

cens: Cùm iuiſſem Romam, vt inuiſerem ſepulchrum ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, ſtarémque die quadam in medio ciuitatis, audio Papam Gregorium per locum illum tranſiturum. Cogitaui itáque venerari illum. Cùm autem prope me eſſet Papa, videréttque me progredi, vt venerarer illum (loquor Deo teſte fratres) primus ipſe proſtrauit humi coram me, neque ante ſurrexit, quàm me primò ſurrexiſſe cerneret. Et cum multa humilitate ſalutans me, manu ſua mihi tria numiſmata tradidit, iubens mihi dari quæcunque erant neceſſaria. Glorificaui itáque Deum, quòd tantam illi contulerat humilitatem, & miſericordiam, & charitatem ad omnes.

SABINIANVS.

NON eſt nouum diaconos eccleſiæ Romanæ ad Epiſcopi dignitatem peruenire cui ſeruierint, vt in Leone ſuprà demonſtrauimus, & nunc in Sabiniano, qui magnarum rerum ſub Gregorio procurator fuit. ipſe illum diaconum ſuum appellat his epiſtolis, ad Priſcum Patricium Orientis, ad Ioannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum, ad Mauritium Auguſtum, ad Conſtantiam Auguſtam, ad Eulogium Antiſtitem Alexandrinũ. In qua „ quidem epiſtola, Sabiniano, inquit, Diacono reſponſa ec„ cleſiæ in vrbe Regia facienti ſcripta noſtra tranſmiſimus:

Superioribus verò duabus vno verbo eum Reſponſalem ſuum vocat. Quo munere ſe quoque functũ fatetur libro dialogi tertio, Cùm, inquit, pro explendis reſponſis eccleſiæ Conſtantinopolin ad principem tranſmiſſus ſum. Magnis igitur rebus & negotiis aſſuetus Sabinianus, qui apud Cæſares auctoritate & gratia multum valebat, in Gregorij deceſſoris locum conſentientibus ipſis rerum dominis à Clero populóque deligitur. Et magnus ſanè vir fuit. Nullius enim exemplo quàm deceſſoris ſui, cui admodũ charus fuerat, Romanam rexit eccleſiam, anno vno, vt Nicephorus refert, Epiſcopi honore functus, Nicephorus inquam Cõſtantinopoleos Epiſcopus, non ille Caliſtus, qui ſucceſſorem Gregorij primi Innocentium nominat, cùm ante Gregorium multis annis Innocentius primus vixerit, ſecundus quoque à Gregorio multis ſeculis abfuerit.

BONIFACIVS III.

HVNC Bonifacium octo menſium Pontificem, credere namque Nicephoro debemus, quis putaret præclari aliquid feciſſe? obtinuit tamen à Phoca vt Romana ſedes omninò & abſolutè prima diceretur. Idque Pauli diaconi ſincero teſtimonio firmare licet, qui illa rei e tempora attigit. Hoc enim ab illo narratur libro quarto de origine & rebus geſtis Longobardorum. Phocas, inquit, rogante Papa Bonifacio ſtatuit ſedem Ro-

» manæ & apostolicæ ecclesiæ primam esse, cùm prius Cō-
» stantinopolitana se primam omnium ecclesiarum scribe-
» ret. Igitur Bonifacij in ea re cura studiúmque ac diligentia
» magni ponderis profectò fuit, optiméque consuluit po-
» steris suis sublata omni contentione quæ sub Pelagio
» Gregorióque fuerat aduersus Ioannem & Cyriacum An-
» tistites Constantinopolitanos.

BONIFACIVS IIII.

QVIS tui obliuiscatur quarte Bonifaci? aut quis Marci Agrippæ in vita tūa mentionem non faciat? Hic enim tēplum admirabilis structuræ exædificādū curauit, dicandúmque Ioui, vltori vt Plinius est testis, & secundum Iouē omnibus diis deabúsq;. Cōditoris nomen in frōtispicio adhuc legitur, M. AGRIPPA L. F. COSS. TERTIVM FECIT. Id templum postea Lucius Septimus Seuerus & Marcus Aureli⁹ Antoninus vetustate corruptū cū omni cultu restituerunt, vt inscriptio illius temporis eodem penè loco incisa indicat. IMP. CÆS. L. SEPTIMIVS SE-
» VERVS, PIVS, PERTINAX, ARABICVS, ADIABENICVS, PARTHI-
» CVS, MAXIMVS PONTIFEX, MAXIMVS TRIB. POT. XI. COS III. P.
» P. PRECOS. ET IMP. CÆS. M. AVRELIVS ANTONINVS PIVS FE-
» LIX. AVG. TRIB. POTEST. V. COS. PROCOS. PANTHEVM VETV-
STATE CORRVPTVM CVM OMNI CVLTV RESTITVERVNT. Id.

templū Pantheum olim appellabatur. At sanctissime, Bonifaci detestatus idolorum cultum Iouem inde deósque omnes expulisti, vt virgini Mariæ Diuisque omnibus ædes ea meritò consecraretur, quæ nunc à circulari forma Rotunda, hodie à Romanis vocatur. Quam ædem donatam ecclesiæ Christi à Phoca Cæsare, Beda grauis auctor ac ferè illius ætatis memoriæ mādauit, & post eum Valafridus ait ædem illam permittente Phoca Cæsare à beato Bonifacio in honorem omnium sanctorum fuisse consecratam, ídque in libro de exordio & incrementis rerum ecclesiasticarū tradit. Nec verò de te Bonifaci aliud dicam, nisi quod enumeratis prædecessoribus tuis, in te desinit Nicephorus ille, cuius testimonio sæpe vsi sumus: ísque Episcopatui tuo septem annos tribuit.

DEVSDEDIT.

» MARCVS Aurelius Cassiodorus scribit
» ad Deusdedit scribam Rauennatem &
» diuus Augustinus ad Quod vult deū,
» hæc erant vocabula composita ex no-
» mine & verbo, & illis temporibus vsi-
» tata, ne quis putet nouū & inusitatum
» huic Pontifici nomē fuisse? Tres ergo
» Romani Pontifices idem nomen habuerunt, hic de quo
» loquimur & duo Theodori, quos suo ordine laudabi-
» mus. Videndum ergo quidnā Deus dederit Romanæ ec-
» clesię, amorē in primis ergaClerum populúmq; Romanū,

quo cum quamduu vixit est ſingulari proſequutus: deinde ſummum reipub. Chriſtianæ bonum. Heraclius enim Cęſar inſignem de Perſis victoriam retulit, quæ eſt à Græcis hiſtoricis diffuſè explicata. Beda eccleſiæ hiſtoriæ gentis ſuæ libro ſecundo ait Bonifacium ſucceſſorē fuiſſe Epiſcopi Romani Deusdedit. Hic operæpretiū erit indicare quanto tempore ante Bedam numerare cepimus ab anno Chriſti, cùm prius quibus Cōſulibus quid actum dici cōſueſſet, hoc nos Gregorius docet neque enim vetuſtiorem auctorem adhuc reperi. Is in epiſtola quæ Probi vitam continet, & libro nono comprehenditur: Imperantibus, inquit, domino Mauritio & Tiberio Auguſtis anno incarnationis ſexcenteſimo primo eodémque domino vndecies Cōſule. cætera omitto, ab illo enim tempore cepimus Chriſtiani, vt veriſimile eſt, annos à natali Chriſti numerare, quod hodie quoque receptum eſt apud eas gētes quę Chriſtianam religionem profitentur. nam Arabes aliíque populi ſectæ Mahometicæ ſolent à fuga Mahometis annos metiri. Cæterùm moneo pios lectores ad Lutetiam Pariſiorum, in qua rerū ac fortunarū mearum domicilium fixi, omnium ſuperiorum pontificum vrbis hiſtoriā vſque ad hunc de quo loquimur, in inclyto monaſterio diui Victoris diu extitiſſe, extaréq; adhuc in indice, quæ vtinam ad me perueniſſet, aut alium quēcumque ſcribendæ hiſtoriæ cupidiſſimum. Nō enim dubium eſt quin ex eo opere aliquid præclari reſpubl. Chriſtiana habuiſſet.

BONIFACIVS V.

DVo populi existimantur Christianorum inimici, Iudæi & Arabes. Sisibutus Rex Visigothorum odio Iudaicę gentis legem tulit, ne ipsis Christianos seruos habere liceret. Quæ sanctio cõtinetur libro duodecimo legum Visigothicarum. Hoc sub Bonifacio quinto accidit, quo pontifice Rex ille abominanda in Christianos funestáq; Iudæorũ imperia censuit. Arabes verò apud se prognatum gloriantur Mahometem illum, qui sub Heraclio pestiferam sectam intulit in orbem terrę, per quam quotidie Christiani vbiuis gentium crudeliter vexamur. Anglos sub Gregorio ad pietatem Christianam conuersos suprà diximus. eam gentem successores vrbis Episcopi veluti recens Christianam vnicè diligebant, nec aliter amplectebãtur absentẽ & procul dissitam quàm nutrices solent teneros alumnos suos fouere. Scripsit itáque Bonifacius Eduino Regi Anglorum & Edelburgi Reginę, plurimum rogãs vt ab idolis eorúmque cultu subditos sibi populos arcerent. Quarum literarum exemplum, quibus Bonifacius præfatur se Episcopum seruum seruorum Dei, extat apud Bedam libro secundo ecclesiasticæ historię gentis suę.

HONORIVS.

CHRISTIANISSIMI Imperatoris nomen ferens Honorius, idem Petronij Conſularis viri filius, pontificiam dignitatem adeptus eſt, electúſque mortuo Bonifacio, vt re & nomine ſedem illam honoraret. Huius extant in Romanam eccleſiam beneficia. Omnes enim ferè baſilicas in vrbe vetuſtate corruptas cum omni cultu reſtituit, & remotiſſimos à ſe Chriſtianiſſimos Reges, quia publicè intererat, per literas inſtruxit, docuítque veram domini religionem amplecti. De quo Pōtifice quis melius quàm Beda doctiſſimus ſcriptor? Quo tēpore præſulatum ſedis apoſtolicę Honorius Bonifacij ſucceſſor habebat, inquit, miſit regi Eduino literas paterna illum charitate accendens, vt in fide veritatis quam acceperat, perſeuerare ſemper ac proficere curaret. Domino excellentiſſimo atque præcellentiſſimo filio Eduino Regi Anglorum Honorius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ſalutem. Ita Chriſtianitatis veſtræ integritas circa conditoris ſui cultum fidei eſt ardore ſuccenſa, vt longè, latéque reſplendeat, & in omni mundo annunciata, veſtri operis multipliciter refe- rat fructum. Sic enim vos reges eſſe cognoſcitis, dum regē & creatorem veſtrum orthodoxa prædicatione edocti Deum venerando creditis, eíque quod humana valet conditio mentes veſtræ ſinceram deuotionē exoluitis. Quid Deo noſtro aliud offerre valebimus, niſi vt in bonis acti-

„ bus persistentes ipsúmque auctorem humani generis con-
„ fitentes eum colere, eíque vota nostra reddere festine-
„ mus? Et ideò excellentissime fili paterna vos charitate qua
„ cōuenit exhortamur, vt hoc quod vos diuina misericordia
„ ad suam gratiam vocare dignata est, solicita intentione &
„ assiduis orationibus seruare omni modo festinetis; vt qui
„ vos in præsenti sæculo ex omni errore absolutos ad agni-
„ tionem sui nominis est dignatus perducere, cœlestis pa-
„ triæ vobis præparet mansionem. Prædicatoris igitur vestri
„ domini mei apostolicæ memoriç Gregorij lectione fre-
„ quenter occupati, præ oculis affectū doctrinç ipsius quem
„ pro vestris animabus libēter exercuit, habetote: quatenus
„ eius oratio, & regnum vestrum, populúmque augeat, &
„ vos omnipotēti Deo irreprehensibiles repræsentet. Ea ve-
„ rò quæ à nobis pro vestris sacerdotibus ordinanda spera-
„ stis, hæc pro fidei vestræ sinceritate, quæ nobis multimo-
„ da relatione per præsentium portitores laudabiliter insi-
„ nuata est, gratuito animo attribuere illis sine vlla dilatio-
„ ne prævidemus. Et duo pallia vtrorumque Metropolita-
„ norum, id est, Honorio & Paulino direximus; vt dum quis
„ eorum de hoc sæculo ad auctorem suum fuerit accersitus,
„ in loco ipsius alterum Episcopum ex hac nostra auctorita-
„ te debeat subrogare. quod quidem tam pro vestræ chari-
„ tatis affectu, quàm pro tātarum prouinciarum spatio, quæ
„ inter nos & vos esse noscuntur, sumus inuitati cōcedere,
„ vt in omnibus deuotioni vestræ nostrum concursum &
„ iuxta vestra desideria præberemus. Incolumem ex-
„ cellentiam vestram gratia superna custodiat. Dedit &
Honorius literas ad cognominem sibi HONORIŪ DOROUER-
NENSEM Episcopum, quas apud eundem scriptorem repe-

» rio, datas Heraclio Cæsare & filio eius Heraclio, indi-
» ctione septima, id est, anno à natali Christi sexcentesimo
» tricesimo tertio.

SEVERINVS.

HONORIO Seuerinum successisse Manilio Seuerino cognominé nobilissimo sui tẽporis doctissimóque viro Beda & alij tradũt. at quem virum? in quo erant duæ potissimę dotes, liberalitas in pauperes à Christo cõmẽdatos assectatoribus suis, & clementia in ciues suos singularis. Adhuc viuebat Heraclius Cęsar, & Isaacius exarchus summę rerũ in Italia pręerat, apud quem Mauritij chartularij opera effectum est, vt sub hoc clementissimo Pontifice sacrilegium ingens committeretur. Lateranẽse enim vestiariũ omni genere donorum refertum, quę maiores Reipub. & pietatis causa diligenter custodissent, vno momẽto vir rapax diripuit, violatis diuinis humanísque legibus. Dolore inde concepto, vt est verisimile, anno cõsecrationis suę Seuerinus extinctus moritur. O parum potentem illa ętate Episcopum Romanum, qui tot congestas opes & maiorum gazas ac donaria veterum Christianorum ab impij magistratus manu ac latrocinio seruare non potuit.

IOANNES IIII.

VIx Seuerinus excesserat è vita, cùm literę gentis Scotorum Romam deferuntur, quibus respondere Ioannes diaconus in Episcopum electus, nondum tamen pro more vrbis consecratus, solus non poterat. Sed Hilarius archipresbyter, & Ioannes Primicerius seruantes locum sanctæ sedis apostolicę, & Ioannes Consiliarius eiusdem sedis responsum cum illo fecere, quod apud Bedā reperio in hunc modum. Dilectissimis & sanctissimis Tomiano, Colūbano, Chromano, Dimano & Bathano Episcopis, Chromano, Hermannóq;, Laustrano, Stellano & Segiano presbyteris, Sarano cęterísq; doctoribus seu abbatibus Scotis, Hilarius archipresbyter & seruans locū sanctę sedis apostolicę, Ioannes diaconus & in Dei nomine electus, Item Ioannes primicerius & seruans locum sanctę sedis apostolicę, & Ioannes seruus Dei consiliarius eiusdem Apostolicę sedis. Scripta quæ per latores ad sanctæ memorię Seuerinum papam adduxerūt, eo de hac luce migrante, reciproca responsa ad ea quæ postulata fuerant, siluerunt. Quibus reseratis, ne diu tantæ quæstionis caligo indiscussa remaneret, reperimus quosdam prouincię vestrę contra orthodoxam fidem nouam ex veteri hęresim renouare conantes, pascha nostrum, in quo immolatus est Christus, nebulosa caligine refutantes, & quartadecima luna cum

» Hebræis celebrare nitentes. quo epistolæ principio mani-
» festè declaratur, & nuperrimè temporibus illis hanc apud
» eos hæresim exortam, & non totam eorum gentem, sed
» quosdam ex eis hac fuisse implicitos. Exposita autem ra-
» tione paschalis obseruantiæ, ita de Pelagianis in eadem e-
» pistola subdunt: Et hoc quoque cognouimus, quòd vi-
» rus Pelagianæ hæreseos apud vos denuò reuiuiscit, quod
» omnino hortamur, vt à vestris mentibus huiusmodi vene-
» natum superstitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa
» quoque execranda hæresis damnata est, latere vos non de-
» bet: quia non solùm per istos ducentos annos abolita est,
» sed & quotidie à nobis perpetuo anathemate sepulta dam-
» natur. Et hortamur, ne quorũ arma combusta sunt, apud
» vos eorum cineres suscitentur. Nam quis non execretur
» superbum eorum conamen & impium, dicentium, posse
» sine peccato hominem existere ex propria voluntate, &
» non ex gratia Dei? & primum quidem blasphemiæ & stu-
» tiloquium est dicere, esse hominem sine peccato, quod
» omnino non potest, nisi vnus mediator Dei & hominum
» homo Christus Iesus, qui sine peccato est conceptus &
» partus. Nam cæteri homines cum peccato originali na-
» scentes, testimonium præuaricationis Adæ (etiam sine
» peccato actuali existentes) portare noscuntur, secundum
» prophetam dicentem: Ecce enim in iniquitatibus conce-
» ptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ex hac e-
pistola cognoscimus morem Romanæ Ecclesiæ fuisse, vt
qui eminerent in ministris ecclesiæ, responsum darent li-
teris acceptis ante legitimam Episcopi inaugurationem.
Ioannes verò Romanus antistes cùm esset renunciatus, &
incumberet possessioni adeptæ dignitatis, non parum ec-

clesiam iuuit, synodo Episcoporum collecta, damnatáque Monothelitarum hæresi.

THEODORVS.

QVÆ diximus de synodo habita Ioannis tẽporibus, ea nos ex libro decimo octauo Paulini Aquileiensis mutuati sumus, & mutuabimur ab eodem auctore quicquid de Theodoro narrabitur. Primùm ait mortuo Ioanne loco eius Theodorum constitutum esse Papam, deinde Pyrrhum Constantinopolitanũ Episcopum ex animo, vt videbatur, abiiciẽtem damnatos à Ioanne decessore suo, Monothelitarũ hæresim benignissimè suscepit: verùm cùm is discedens Roma Rauennam peruenisset, & canis instar ad turpem vomitum rediisset, Theodorus conuocata frequẽtissima synodo ad templum principis Apostolorum accessit, acceptóque calice in atramentum stillauit, atque ita propria manu depositionem Pyrrhi fecit. quem morem ante illum in exauctoratione Episcoporum seruatum necesse est, aut formulam hanc à Theodoro posteris datam in exemplum, quod probabilius certè videtur. Leo nonus merito conferendus cum Leone primo in epistola ad Michaëlem Constantinopolitanum Episcopum Constantini Monomachi temporibus, sed vt ad reliquos, inquit, decessores vestros reuertamur, quid de Pyrrho Episcopo, immò heresiarcha Macarij Antiocheni sequace dicemus, qui veniẽs Romam scripto anathematizauit om-

„ nia, quæ ipſe & deceſſores ſui cõtra fidem Catholicam &
„ Apoſtolicæ ſedis ſenſerunt. Sed quantocius ad vomitum
„ reuerſus, à Papa Theodoro eſt damnatus, & ſucceſſor eius
„ Paulus, quòd ab eodem Romano Pontifice monitus & in-
„ crepatus non reſipuit, quando velut ſimulacrũ aut phan-
„ taſma aliquod inſenſibile dominũ noſtrum Ieſum Chri-
„ ſtum arbitratus, nec vnam nec duas voluntates vel ope-
„ rationes in eodem fuiſſe definiant, & altare Latinorum &
„ legatorũ Romanæ eccleſiæ, quod nemo hæreticorũ ante
„ eum præſumpſerat, ſubmittit.

MARTINVS.

HVNC ſanctiſſimum mitiſſimúmque Romani gregis paſtorem, qui religioſiſſimi maximíque viri Martini Turonũ Epiſcopi nomẽ tulit, quis nõ doleat incidiſſe in tẽpora Cõſtantis Cæſaris, qui Heraclij nepos Conſtantini filius fuit? Aduerſus quem propter Monothelitas (Conſtans enim ſe eis in diſciplinam dederat) ſynodum centum & decem Epiſcoporum collegit, Sergio, Pyrrho, Cyro, & Paulo damnatis, duáſque voluntates & operationes Chriſti Ieſu liquidò eſſe demonſtrauit, cùm illi vnã tantùm eſſe dicerẽt. Nicolaus primus epiſtola ad Michaëlem Cæſarem de ea ſynodo breuiſſimè loquitur, verbáque
» eius apponam. Chriſti confeſſor Papa Martinus Cyrum
» Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum & Paulum Conſtanti-

» nopolitanos ſolis eorum in ſua ſacra ſynodo ſcriptis re-
» cenſitis damnationi contradidit. Cur autem confeſſorem
» eum appellet cognoſces, vbi dixero hunc religioſiſſimum
» virum & præclariſſimum antiſtitem Conſtantis iuſſu Cō-
» ſtantinopolim perductum, indéque in Cherſonam inſu-
» lam relegatum, in eáque mortuum. O verè beatum Pon-
» tificem! quid enim beatius exiſtimari poteſt, quàm pro
» vero emori? Hæc Paulinus Aquileienſis, & è Græcis hi-
ſtoriarum ſcriptoribus Zonaras refert in vita Conſtantis,
quem huius criminis reum in Sicilia tandem extinctum
narrat. Gennadius Scholarius Patriarcha Conſtantinopo-
litanus eundem ſanctiſſimum virum à Græca eccleſia coli
decima tertia menſis Martij, libris à ſe æditis poſt expu-
gnationem vrbis à Mahomete Turcarum Rege, teſtatus
eſt. Reſtat teſtimonium elegans Leonis noni, qui Paulum
& ſocios à Martino damnatos refert epiſtola ad Michaë-
» lem Conſtantinopolitanum: Ad Pauli rationem, qui ſæ-
» uiebat in Catholicos, deſtruēdam ſanctiſſimus Papa Mar-
» tinus collectis centum quinque Epiſcopis damnauit Cy-
» rum, Alexandrum, Sergium, Pyrrhum & Paulum
» Conſtantinopolitanos Epiſcopos. Hæc Paulus nobiſ-
cum ſentiens, niſi quòd centum & quinque Epiſco-
pos in illa ſynodo fuiſſe dicit: nos antiquorum ſcri-
ptorum auctoritate fulti ſuperaddimus.

EVGENIVS.

NONDVM reperi aliquem Historicum illius temporis,qui Eugenium dicat in Romana sede summã auctoritatẽ esse consequutum , vel qui rerum ab eo gestarum mentionem vllam faciat præter Bibliothecarium ; cuius verba inserere placet , vt nihil magni ab eo gestum in illo breuissimo Pontificatus sui tempore planè cognoscas. magna enim gerere fœlicitatis cuiusdam est, potius quàm occasionis & temporum materia atque subiectum. Is enim post Damasum Portuensem, aut alium quicunque is fuit, scribens vsque ad suam ætatem de Romanis Antistitibus, cùm peruenit ad Eugenium Martini „ successorem,Eugenius,inquit,natione Romanus sedit an„ nis duobus, mensibus nouẽ, diebus XXIIII.qui sepultus „ est in basilica beati Petri. Cessauit Episcopatus mens.I.dies „ XXVII. Hunc quidem verisimile est fuisse ex Eugenij posteris eius qui sub Gratiano,Valentiniano & Theodosio Præfectus prætorio fuit, ad quem Imperatores illi constitutionem misere.Si quis afferat, datam XV. Kal. Iul. Heracleæ,Merobaude II. & Saturnino Coss.

VITALIANVS.

CONSTANS molestè ferens prosperos & fœlices successus rerum quas Longobardi in Italia moliebãtur, egressus Neapoli Romam ibat. Hoc accepto nuncio Vitalianus genere Campanus legitimis suffragiis præsul Romanæ ecclesiæ Cæsari progreditur obuiam, cúmque ad templum principis Apostolorum comiter deducit. Ciues Romani sperabant Constantis aduentum reipubl. faustum fore: sed Annibal si intra muros esset non maiorem inferret calamitatem vrbi quàm tunc illata est. omnia enim tẽpla, omnes familias priuatis & publicis ornamẽtis nudauit. Quo nobili apparatu cùm in Siciliam se contulisset, miserè trucidatus est: neque immeritò. frustrà enim exitum vitæ prosperum ac fœlicem tyranni sanguinis & prædæ auidi expectant. Hæc Paulus in historia Longobardorum exequitur. Extant autem literæ Vitaliani ad Eximium Regem Saxonum religionem Christianam recèns amplexum: quas Beda libro quarto inserit, ad eámque gentem tunc missi sunt Adrianus Afer Græcè & Latinè doctissimus, & Theodorus ex Tharso Siliciæ Episcopi honore donatus à Vitaliano anno à natali Christi sexcentesimo sexagesimo octauo, quo tempore ab Ebroino Regiæ familiæ in Francia præfecto nauigandi in Britanniam facultatem accepere. Semina doctrinæ licet exigua spargantur, tamen fructus non exiguos ferũt. nam quales fue-

rint Adriani & Theodori discipuli in insula illa educati &
" alii docet Beda eodem libro, cùm ait: Vsque hodie super-
" sunt de eorum discipulis, qui Latinam Græcámque lin-
" guam æquè vt propriam norunt. Ac Vitalianus quidem
epistola ad Paulum Cretensem Archiepiscopum præfa-
tur se Episcopum seruum seruorum Dei, ab eóque aiunt
Ferrarienses vrbi suæ Episcopum datum, cùm ante id tem-
pus illo honore caruisset. Cæterùm Vitaliani nomen hoc
Pontifice antiquius fuit. etenim in Codice Iustiniani libro
secundo constitutionem reperio Vitaliano scriptam da-
támque secundo Kal. Decemb. Diocletiano II. & Maxi-
miano AA. Coss. Rursum aliam Honorij & Theodosij ad
Vitalianum Ducem Libyæ lib. primo Codicis continetur,
& Cassiodori ad Vitalianum epistola etiam reperitur.

ADEODATVS III.

ADEODATI vox vt Deusdedit è dua-
bus composita nomen proprium fa-
cit, vt. Quod vult Deus & Deo gratias
apud Augustinum, naturalísque eius
tum adolescentulus filius Adeodatus
in hunc modum dicebantur. Hic qui-
dem Adeodatus testimonium virtu-
tis ac religionis præ se ferēs, ad summi sacerdotij dignitatē
maxima cura vocatus est, eúmque clementissimum mitis-
simúmque hominē fuisse Biblithecarius prædicat A Deo
igitur datus potuit ciuibus suis videri, penes quem summa

erga omnes clementia erat. Ac nemo putet nouum & huic primo impositum nomen esse. nam apud Gregorium reperies plurimas epistolas ad Adeodatos atque Adeodatas fœminas: simul narrat Bibliothecarius de Mizizio Constãtis percussore, ipsum à Constãtino Pogonato Constantini filio in Sicilia occisum, vbi is parẽtem interemisset. Quę omnia à Zonara in vita Constantini fusius explicantur, & ab aliis Græcis histôriarum scriptoribus. Sed nos in hoc opere modum breuitatis seruare oportet. In chartario Turonensis templi quod à Martino Episcopo nomen habet, reperi rescriptum Adeodati, quo monachis illius loci peculiarem Episcopum habere permittit cõniuente Cutperto, & Episcopis Galliæ quàm plurimis cõsentiẽtibus: Cutperto inquam Episcopo Turonum, cuius potissimum intererat monachos illos peculiarem Episcopum non habere. Sed hic mos Turoni fuit vsque ad Vrbani secundi tempora. Nam is Episcopo illo decedente iussit controuersias eorum Romæ discuti, nec imposterum proprium eis Antistitem esse voluit. Verba rescripti sunt:
» Dilectissimis fratribus vniuersis Episcopis in Galliæ partibus commemorantibus Adeodatus. Æquitatis nos ammonet norma, quam apprimè custodire præcipimus, vt canonica sanctorum patrum consulta, præsertim à beatissimis apostolicæ sedis præsulibus, prædecessoribus scilicet nostris qui auctoritatẽ successionis, ac vicem sacratissimi apostolorum principis Petri per diligentem solertiam nacti sunt, quemadmodum statuta reperimus, intemerata atque illibata custodia cõseruemus. Sed vt sunt quæ que à fratribus nostris ecclesiarum Episcopis pedissequa duntaxat imitatione consulta, & salubriter fuerunt ordinata, vt

» pote functi apostolorũ principis licet impares ministerio
» conseruanda simili ratione decernimus. Qua ex re dum
» Ægiricus religiosus presbyter & abbas monasterij sancti
» Martini, in quo venerabile corpus eius est situm, visendas
» ex desiderio veniés apostolicas cõfessiones, & atria nostris
» se repræsentaret obtutibus, commendationémque fratris
» nostri Cutperti Turonicæ ecclesiæ præsulis obiuisset, sup-
» plici voce precatus est, vt priuilegiũ apostolica auctoritate
» subnixũ ob munitionẽ venerabilis monasterii quod bea-
» tæ recordationis confessor Christi Martinus Turonensis
» ecclesiæ in Gallicanis partibus ad cõuersorum salutem sui
» sacratissimi corporis consecratione decorauit, cui nunc
» præesse se perhibens scriptis ostenderat, ei cõcedere debe-
» remus, parũ per autem ambigimus: idcirco quòd mos at-
» que traditio sanctæ nostræ ecclesiæ plus non suppetat à
» regimine Episcopalis prouidẽtiæ religiosa loca secernere.
» Verùm vbi & prædicti fratris nostris Cutperti Turonensis
» ecclesiæ præsulis monasticam libertatem, hoc est liberam
» dispensandi licentiam scripto concessam religiositatem
» eius exemplaris proferente comperimus, in cuius volumi-
» ne & aliorum per Gallicanam videlicet prouinciam con-
» stitutorum Antistitum ad id cõsensum præbentium sub-
» scriptiones subter annexas inspeximus, nullatenus iam ex-
» ortem rationis, ac canonicæ regulæ tantorum Episcoporũ
» consonam sententiam fore perpẽdimus. Propterea & nos
» erga quos iidem fratres nostri reuerẽtissimi pręsentes con-
» ferre prouiderunt, simili censura ex auctoritate profectò
» apostolorum principis, cui claues ligandi atque soluendi
» conditor atque redemptor omnium tribuit, identidem fir-
» mare cõcessimus: vt apostolica fulti auctoritate per priui-

» legij seriem, grauedines à quolibet Episcoporum sub præ-
» textu discussionis religiosus abbas vel monachi ibi degẽ-
» tes sustineant: neque rursus sibi disputandi apud eos licen-
» tiam vendicantes, dispẽdia his atque insolentias angariarũ
» imponant: neque per occasionem regularis disciplinæ ri-
» mandæ atque seruandæ quaslibet eis importent iniurias,
» sed liberam licẽtiam habere statuimus, salua profectò mo-
» nachicarum regularũ custodia religioso abbate, quicumq;
» pro tempore præerit præfato venerabili monasterio id
» procurante, vt erga quos pristinę traditionis eius articulus
» continet, & ipse cõseruare nitatur, & quicũque sub eius re-
» guntur dispensatione solertè custodire commoneat, di-
» strictéque compellat. Reuerentissimus verò Episcopus, in
» cuius parœchiam memoratum venerabile monasterium
» vel res eius ac possessiones cõstiterint, faciẽdæ tantùm or-
» dinationis ac promotionis sacerdotum atque leuitarum
» vel cõficiendi chrismatis sit tantùm concessa licentia: dis-
» positionem autem venerabilis loci gerere ac conuersatio-
» nem monachicam exquirere relioso abbati, eiúsque præ-
» posito, vel qui probatissimi fuerũt in eodem monasterio,
» quod etiam præfati pręsules consona sententia definierũt,
» decernimus. Quisquis igitur quolibet tẽpore, quod nulla-
» tenus credimus huius decretum priuilegij, quod auctori-
» tate apostolica subnixi consentiendo firmauimus, in totũ
» vel in partem temerare tentauerit, suæque præsumptionis
» audacia indigna emendatione minus correxerit, in perpe-
» tuum percellendum vel anathematisandum se nouerit, nõ
» solùm tantorum sententia sacerdotum, sed etiam æquis-
» simo apostolicæ condemnationis aculeo: quoniam viola-
» re pertinaciter nisus est, quod salubriter seruare debebat.

„ Et ita quoque huius priuilegij sanctio firma, & rata indi-
„ minutáq; persistat atque permaneat, ergo quod & præcel-
„ lentissimi totius Galliæ reges, vt scripto cõperimus, ad re-
„ primẽdas laicorum infestationes edicto præmunire idem
„ venerabile monasterium regali pietate dignati sunt. Bene
„ valete dilectissimi fratres.

DONVS VEL DOMNVS.

APVD Rufinũ Donnionis nomen legitur beatę memorię senis, sed Doni nomen nunquam inter legendum occurrit, nisi in Græca diegesi synodorũ, vbi Domni Antiocheni Episcopi nomẽ reperio. Apud Iustinianũ extat constitutio Diocletiani & Maximiani ad Domnum lib. Cod. sexto & nono ea antiquior Alexandri Cæsaris ad Domnium proposita Iuliano II. & Crispino Coss. Fuisse autem Donũ sub Cõstantini Pognati imperio manifestũ erit ex epistola eius quam in testimonium profert Nicolaus Romanæ ecclesiæ decus atque ornamentum
„ ingens. Nõ hoc, inquit, dicit Constantinus, qui Dono Pa-
„ pæ scribens etiam iurando benignitatem & honorem cir-
„ ca sedem exhibet apostolicam in his verbis: Per Deum, in-
„ quiens, omnipotentem nõ est apud nos partis cuiuslibet
„ fauor, sed æqualitatem vtrisque partibus conseruabimus,
„ nullatenus necessitatem faciẽtes in quocunque capite, eis
„ qui à vobis diriguntur quoquomodo, sed & omni hono-

» re cum competenti munificentia & susceptione dignos
» eos habebimus: & siquidem vtrique conuenerint, ecce be-
» ne: sin autem minime conuenerint, iterum cum omni hu-
» manitate eos ad vos dirigemus. Et post pauca: Inuitare e-
» nim & rogare possumus ad omnem emendationem, &
» vnitatem omnium Christianorum: necessitatem verò in-
» ferre nullatenus volumus. Hæc de Cōstantino Nicolaus tradit epistola ad Michaëlem Cæsarem. At Doni Pontificis liberalitate vestibulum basilicæ beati Petri ante fores candidis & magnis marmoribus stratum est, cuius beneficij memoriam præter vestigia quæ adhuc supersunt, conseruat Pauli diaconi locus libro quinto historiæ Lōgobardicæ à se editæ.

AGATHO.

SÆPE parentes liberis, sæpe parentibus suis liberi meliores sunt. quàm perditę vitæ Cōstantem ostendimus fuisse? At Cōstantinus rectam viam sequi, & orthodoxam religionem amplecti maluit, vt ex superiori ad Donum epistola demōstrauimus. Sub hoc Agathonem Romanum Episcopum charum Cæsari acceptúmque ob egregiam mansuetudinem eius & cæteras virtutes accepimus. Vetus autem est Agathonis nomē: temporibus enim Diocletiani & Maximiani Agatho fuit, ad quē extant constitutiones duæ Cæsarum illorū lib. Cod. 9. Hoc Pōtifice,

Constantino

Constantino orthodoxo placuit vnire ecclesias ob Monothelitarum hæresim iam inde ab Heraclio diuisas. Itáque synodum Constantinopolim indicit, cuius fuere principes Agathonis Papæ Romani legati (sic enim vetustiores sequutus Zonaras scribit) Gregorius Constantinopolitanus & Theophanes Antiochenus. Ea synodo decretũ duas voluntates & duas actiones in Christo credendas, qui aliter sentirent anathemate notatis. Legati Agathonis nominãtur à Bibliothecario Ioãnes Veliternensis, Ioannes Reatinus: & Ioannes Portuensis Episcopus, Theodorus & Georgius presbyteri, Ioannes diaconus, Constãtinus subdiaconus, è quibus tamen Theodorum & Georgium presbyteros & Ioannem diaconum à Photio numerari video epistola ad Michaëlem Bulgariæ principem. Cæterùm antequam mitterentur, coacti sunt Romæ occidentales Episcopi centum viginti quinque, & vnam in domino voluntatem atque operationem esse testati sunt: quarum rerum acta extant. Hoc sapienti Bedæ etiam debemus, qui ait sanctissimum ac doctissimum Bonifacium Archidiaconũ ecclesiæ Romanæ & Consiliarium fuisse apostolici Papæ. quid enim vetat iisdẽ omnino verbis vti quæ libro quinto cõtinentur? Superest vt ex Bibliothecario dicam beatissimum virum Agathonem suscepisse à Constantino iussionem, qua remittebat quantitatem solitam dari pro ordinatione Episcoporum vrbis, ita tamen vt nisi imposterum exactio illa præcederet, non ordinaretur qui electus foret.

NOMINA PONTIFICVM QVORVM VITA EXPONITVR LIBRO TERTIO.

Leo II.
Benedictus II.
Joannes V.
Conon.
Sergius.
Ioannes VI.
Ioannes VII.
Sisinius.
Constantinus.
Gregorius II.
Gregorius III.
Zacharias.
Stephanus II.
Paulus.
Stephanus III.
Adrianus.
Leo III.
Stephanus IIII.
Paschalis.
Eugenius II.
Valentinus.
Gregorius IIII.
Sergius II.
Leo IIII.
Benedictus III.
Nicolaus.
Adrianus II.
Joannes VIII. *vulgò* IX.
Marinus.
Adrianus III.
Stephanus V.
Formosus.
Bonifacius VI.
Stephanus VI.
Romanus.
Theodorus.
Joannes IX. *vulgò* X.
Benedictus IIII.
Leo V.
Christophorus.

LIBER TERTIVS.

LEO II.

LIBRVM tertium Episcoporum vrbis scripturi ordiemur à Leone. cur enim viri eloquentissimi laudes omittam? cũ tria in eo ornamenta fuisse Bibliothecarius prædicet? Singularem eloquentiam, exactum in diuinis mysteriis iudicium, denique pauperũ curam? Sextam synodum sub decessore suo habitam firmam ratámque habuit, & haberi voluit. nec immeritò, quia acta decessorum, si pia sunt, laudari à successoribus æquissimum est. Hoc Pontifice, per diuinam iussionem clementissimi principis Constantini decretum est, vt in reliquum tempus electi in Rauennæ Antistites, Romam irent atque ordinarentur ab Episcopo Romano. Id Cæsari ideò placuit, quia multi retrò Episcopi Rauennates parum audientes fuerant monitis & iussionibus Pontificum Romanorum, & Exarcharum auctoritate aduersus eos abusi erant. Mensibus decem quibus Pontificium honorem vir pius gessit, admirabili docilitate, & ad dicendi facultatem appositus,

quid potuit relinquere ciuibus Romanis præter ingens desiderium sui?

BENEDICTVS II.

AD Benedictum venio, in quo viro si plurimas virtutes enituisse dixero, bene dixero, autor enim mihi erit Bibliothecarius talium ornamentorũ, quibus Romanam ecclesiam illustrauit. Nec prætereũda est benignior iussio Constantini Pogonati clemẽtissimi principis, à quo non modò est remissa quantitas præstari solita ante ordinationem Episcopi, sed etiam diuina constitutio missa ad Clerum populúmque Romanum, vt qui imposterũ electus foret in Episcopum vrbis, sine cunctatione vlla ordinaretur. Hæc apud Bibliothecarium reperi, quem inter graues scriptores propter antiquitatis notitiam, & eruditionem, fidémque rerum iure numeres. Nec verò in Pontificio honore diutius viuere Benedicto quàm Leoni dedecessori licuit. Christianũ autem Lectorem moneo, me in hoc & sequẽtibus libris auctores multò inferiores veteribus atque impares citaturum. non enim Tertullianos aut Hieronymos aut Augustinos deinceps auditurus est, sed præ his homunciones veluti quosdam habiturus, quos insecutæ ætates degeneri fœtura protulerunt. nõ enim omnis ætas paria ingenia producere consueuit. Quamobrem

his vtemur etsi semibarbaris, dummodo illum qui nobis propositus est amorem veri habuisse videantur.

IOANNES V.

IOANNI quinto patria Antiochia fuit: is Constantino quidem imperã-te missus ad regiam vrbẽ ab Agathone cũ cęteris legatis, quos in superiori libro nominauimus, celeberrimæ illi synodo aduersus Monothelitarum sectam interfuit, plurimis postea negotiis vsque ad Benedicti decessoris obitum pro ecclesia Romana susceptis: quo mortuo vir strenuus, nam sic eum Anastasius vocat, iuxta priscam consuetudinem à Clero populóque Romano in basilica Seruatoris apud Lateranũ consensu omnium qui adfuere ad summum in vrbe sacerdotium vocatus est, & ex diacono illius ecclesiæ consecratus à tribus Episcopis totidem oppidorum quæ Romæ vicina sunt: vnde Ostiẽsis ille, alter Veliternus, tertius Portuẽsis dicebatur. nec immeritò pręsertim ab Ostiẽsi, quia & Romæ vicinus est, & dignitate maximis Episcopis non cedit. Maximum enim Ostiensem Episcopũ Milciadis tẽporibus & Cõstantini Magni, in synodo apud Lateranum sedisse ex Optato Mileuitano suprà diximus. Cũ verò hic Ioannes strenuè gereret curam Episcopalẽ, & Iustinianus à scisso naso dictus imperaret decessit, anno vno & diebus nouem fœliciter administrata Republica Christiana.

CONON.

HIc Conon ſpecie canitiéque pulchrá quàm parum abfuit ab imperio Leonis Iſauri, qui & Conon? Sanè Nicolaus Romanus antiſtes epiſtola ad Michaëlem Cæſarem teſtatur, reuerendæ memoriæ Cononem Papam poſt ſextam ſynodum extitiſſe, virum forma decorũ & canitie venerãdum, in quo præter alias egregias animi dotes admirari poſſes ſciẽtiam rerum ac verborum, iuſtitiam ſingularem, prudentiámque ſine dubio humana maiorem. Anaſtaſius grauis ſcriptor narrat Cononem ſignificaſſe Iuſtiniano ſecũdo acta ſanctæ ſextæ ſynodi eſſe in ſcriniis apoſtolicæ ſedis, eámque à piæ memoriæ Conſtantino patre habitam, & Romanam eccleſiam impoſterum eam diligentiſſimè conſeruaturam. Huic Iuſtiniano in inſulam relegato Leontius, mox Tiberius Apſimarus, & Philipicus Bardanes, qui contra ſextam reuerẽdam ſynodum ſe armauit, inditóque concilio homo vanus quantũ in ſe fuit abrogauit, poſt hunc Arthemius qui & Anaſtaſius, poſtremò Theodoſius breuiſſimi temporis Imperatores fuere, vt ex Zonara & cæteris Græcis ſcriptoribus diſcere quiuis poteſt. Hic Iuſtinianus ῥινότμητος poſtea ſynodum habuit Conſtantinopoli euocatis ad eam Epiſcopis ducentis viginti ſeptem, vt Balſamon docet veterum ſynodorum Græcus interpres. In cuius ſynodi præfatione piæ memoriæ Imperatoris Conſtantini patris eius mẽ-

tio fit: ſed illam quæ in Trullo habita eſt nemo Romanus Pontifex probare, aut admittere voluit, quòd quædam ibi decreta cõtra pietatem facere viderẽtur. Conon autem in petitione Epiſcopatus Petro & Theodoro etſi viris illuſtribus conſenſu Cleri ac populi Romani antelatus ob laudabilem vitam ſemper ſui ſimilis eſt viſus. Itáque ob eam vnam cauſam, vt cæteras omittam, immortali gloria dignisſimus debet videri. non enim Pontificem fuiſſe, ſed in Epiſcopatu benè atque integrè vixiſſe laudandum eſt.

SERGIVS.

NON qualem Sixtus ſecundus Romæ Epiſcopus Laurentium Diaconũ habuit, ſic Conon Paſchalem Archidiaconum. Nam hic cupiditate ductus Põtificiæ dignitatis obtinendæ, ipſámque ambiens, vbi dominũ morbo oppreſſum videt, ſcribit Ioanni Exarcho Rauennam incolẽti, vt ſibi Epiſcopatum petenti auxiliaretur, promíſitque plura quàm præſtare poſſet. Cæterùm prona totius Cleri, prona populi conſenſio in id fuit, vt illo propter ambitionem cõtempto Epiſcopũ haberent, cui Sergio nomẽ, id enim Anaſtaſius narrat. Luciũ quidẽ Sergium M. Tullij Ciceronis in Sicilia ſcribam fuiſſe legimus actione quinta in Verrem. Sed Sergius hoc loco nomen eſt quale Sergij martyris Chriſtiani fuit. Hic eſt Sergius ille qui ſubſcribere ſynodo quam Iuſtinianus in Trullo

palatij sui parte recens habuerat, veluti impiæ subscribere noluit, quemadmodum Paulus tradit historię Longobardorum libro sexto. A quo etiam didicimus Zachariam Iustiniani eiusdem protospatarium Romam missum vt Sergium Constantinopolim adduceret, sed militia Rauennę
» vicinarúmque regionum eũdem Zachariam onustum cõ-
» tumeliis & metu perterritum ab vrbe expulit. Hæc prima
» vis Italicæ gentis pro Pontificibus Romanis aduersus im-
» potentem Cæsarum dominationem fuit. Ad hunc Ponti-
» ficem salutãdum cùm iam biennio præfuisset ecclesiæ Ce-
» duala rex occidentalium Saxonum Romam venit, & sa-
» lubri aqua ipso faciente ablutus est anno ab incarnatione
» domini sexcentesimo octuagesimo nono, ac mox in vrbe
» mortuus. Hæc Beda libro quinto ecclesiasticæ historiæ
Anglorum refert. Sed pietatem Sergij erga pauperes optimè explicat Iustus Episcopus Vrgelitanus præfatione ad
» Cantica his verbis: Domino meo verè piissimo & præci-
» puè Dei gratia copioso, sempérque in Christo probato,
» domino Sergio Papæ, Iustus Episcopus. Sciens te tam so-
» lerti studio pro refrigeriis pauperum laborasse, vt illis tẽ-
» poralem consolationem, tibíque adquisieris æternã mer-
» cedem, quódque iam satis esse diiudicans, totum ad Dei e-
» loquia, ex quibus nunquam fuisti vacuus, pro animæ cul-
» tura te conuerteris, quoddam tibi incorporalis speciei spi-
» rituale xenium procuraui. Quod si tibi Christus, non ex
» nostro merito, sed tuo munere fecerit esse gratum, forsitã
» proueniet, vt in diebus ieiunij quodammodo refectus ad
» mensam venias, & antequam cibum capias, quædam te
» prægustasse præsentias. Constitutiones autem quasdam
Sergij Benedictíque & Leonis secundi in libro de exordio & incre-

& incremẽtis rerum eccleſiaſticarum à Valafrido exponi moneo: ac conſtitutiones quidem Pontificum Romanorum explicare non eſt noſtri inſtituti, vel quia in memoriam non permanſere, vtar enim Lactantij verbo, vel quia etſi ſcriptę ſunt, propoſitã mihi in hoc opere breuitatem impedirent.

IOANNES SEXTVS, IOANNES SEPTIMVS, ET SISINIVS.

DE Ioanne ſexto, itémque ſeptimo ſanè difficile eſt dicere, dicá tamen quicquid de ijs narrari poſſe video. Græcos patria, & genere fuiſſe hiſtoriæ tradũt, & hunc quidem patre prognatum Platone, non illo philoſopho, tempora enim repugnant, ſed cognomini tamen, nec literarum inſcio. ille pontificatum iniit eo ipſo tẽpore quo Theophilactus Exarchus in Italiam venit, ac reſtituta ſancti Andreæ Baſilica in Vaticano poſita, ſartóque tecto diui Marci templo, pontificatus ſui anno (vt aiunt) nondum tertio deceſſit, ſortitus exitum facilem & qualem ſemper optauerat. At Ioannes ſeptimus ad ſedem Apoſtolicam peruenit eo anno quo Iuſtinianus imperio exutus Tiberium & Leontium occidi iuſſit. Conſtat ſanè Ioannem virum fuiſſe ſingulari eloquentia præditum, & qui reſtitutis in vrbe aliquot ſanctorum templis ſecundo geſti pontificatus anno deceſſerit, Romæque in Vati-

cano ſit conditus. Quid verò de Siſinio eorum ſucceſſore, & Syro, vt aiunt, homine referam? Nam quod Syrus fuit, id ei cum Petro & compluribus Romanis Epiſcopis commune eſt: Cæterùm niſi articulos parum firmos habuiſſet, vel potius niſi chiragra & podagra laboraſſet, qui ſunt recurrētes & moleſtiſſimi corporum morbi, neſciremus profectò vtrùm inter Pontifices Romanos recenſendus hic numerandúſque videretur, id enim tantùm de eo ab hiſtoricis traditur. Quòd verò ad nomen eius attinet, id in vſu fuit Hieronymi quoque temporibus, à quo Siſinij mentionem factam indico. Cúmque in tres partes orbis diſtribuatur, Africam, Europā, atque Aſiam, memoria certè digniſſimum eſt, ex his tribus partibus Pontifices adhuc fuiſſe electos: Siſinium tamē vltimum reperiri, qui ex Syria diſiunctiſſima regione ad Apoſtolicam ſedem peruenerit. nam qui ſequentur Pontifices propiorem vrbi Romanæ patriam habebunt.

CONSTANTINVS.

HIc Epiſcopus nomen ferens Conſtantini, patris Iuſtiniani ſecundi, ad eum reuerſum ab exilio, & fœliciter, vt videbatur, reſtitutum imperio Conſtantinopolim iit, ſuſceptúſque eſt honorificè. rogatus enim venerat, multáque tum priuilegia eccleſiæ dono Cæſaris Romam retulit. Cùm verò incenſus eſſet odio aduerſus

Philipicum, & exercitum in illum mittere vellet, ne id faceret à Constantino monitus est, sed beneficio Dei erga se vteretur, hostésque suos cunctatione & clementia vinceret; id consilium sapiẽtis viri non probauit. Itáque à Philipico breui extinctus est. Hic Bardanes dictus sextam synodum pro Monothelitis impugnare ausus, Constantino literas misit, quæ ab Apostolica sede improbatæ sunt. Et quia statuas quoque & imagines templorum comminui Philipicus iusserat, decreuit Senatus, populúsque Romanus ne Philipíci nummi, néve literæ à quoquam imposterum susciperentur: Pontifex ipse statuit ne nomẽ eius in sacris mysteriis peragendis proferretur, sed breui extincto Philipico Anastasius successor per Scholasticum patritium & exarcham Italiæ scripsit Pontifici, se fautorem catholicæ fidei, & sextæ synodi religiosissimum obseruatorem esse. Hęc Paulus in Longobardica tradit historia, cui nos de rebus sua memoria gestis plurimum credimus. Hæc autem relegatio Iustiniani, frequens mutatio Cæsarum, belláque ciuilia inter eos, & dissentiones religionis causa habitæ, omnem Cæsaribus auctoritatem in Italia ademerunt.

GREGORIVS DIALOGVS.

VIGILANTIA & sanctimonia Gregorij secundi ex Episcopis Romanis m gnos principes tãdem faciet successores suos: cuius rei principiũ quidem difficile, progressus facilior, fœlix faustúsque exitus fuit; vt meritò possim Virgilianum illud vsurpare,

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Atque eum versum ad Pontifices trahere, qui principatũ suum aut nulli, aut huic Gregorio debent. Atque is hodie quoque tantus est, vt veteris poëtæ vocem illam possim meritò proferre: Quid satis est, si Roma parum? multóque certius ac verius nunc vtamur Hieronymi interprẽtatione ex lib. secundo aduersus Iouinianum, quàm illis temporibus quibus Romam dicebat aut fortitudinis nomen esse apud Græcos, aut sublimitatis apud Hebræos. Igitur Gregorius secundus tantæ auctoritatis ac potentiæ primus auctor fuit. cùm enim Leo Isaurus, qui & Conon, anno Imperij nono imagines quæ in templis collocatæ essent euertendas censuisset, illum ac socios consilij eius participes habita Episcoporũ synodo anathemate obstrinxit, & vectigalia ad id tempus præstari solita pendere Italicam gentem prohibuit, missa ad eum epistola, monens Cæsaris nõ „ esse de fide & religione erga Deum statuere, aut vetera ec„ clesiæ decreta à sanctis patribus publicata cõuellere. Hæc quidem Gregorius fecit, cùm tamẽ prius sępe operam dedisset vt Leonem per literas ab odio Dei reuocaret. Geor-

gius Cedrenus & Zonaras Græci scriptores qui sub Alexio Comneno floruere, quæ hactenus diximus, literis commendata memoriæ mandarunt. Cedrenus quidem vocans Apostolicum virum & Petri Apostolorum principis assessorem, cúmque narrat ob diuinas vigilias suas dialogi cognomẽ adeptum ἐπ' αὐτῷ γινόμενα διάλογος ἐκλήθη. Ipséque Gennadius qui successor Archiepiscopi Constantinopolitani fuit, Gregorium hunc sanctissimum vocat, eiúsque commemorationem singulis annis in Græcorum ecclesiis fieri ait. Ex Latinis verò scriptoribus Valafridus Strabo doctissimo in libro quem Regimberti iussu à se æditũ asserit de exordiis & incrementis rerum ecclesiasticarum. Quæstio » de imaginibus, inquit, apud Græcos sæpe tantas conten- » tiones excitauit, vt sub Gregorio Papa iuniore Constanti- » nus Imperator apud Cõstantinopolim deposuerit. Amis- » sæ autem prouinciæ desiderio anno Imperij decimo sexto » magnã classem cogit recuperandæ Italiæ studio, sed ea in » mari Adriatico propter procellas ac tempestatẽ infœliciter » periit: tum verò Siculis & Calabris colonis tributum ce- » phaleoticũ imposuit. Pecuniam quoque patrimoniorum » Petri quæ quotannis ad talenta tria semis pendebatur, in » ærarium suum inferri iussit. Hæc quoque Cedrenus de Leone déque Gregorio memorat, & factum ab eo fœdus cum Francorum gente tradit: quo Pontifice Luitprandus Rex Longobardorum donationem patrimonij Alpium Coctiarũ Romanæ ecclesiæ confirmauit, factam ab Hariberto Rege, aureísque literis exaratam: tametsi nihil ab ijs donatum refert Paulus libro historiæ sexto: sed id patrimonium quod ad apostolicam sedem pertinuerat, restitutũ. Itáque verissimè dixerit quisquis vigilantia Gregorij

auctam Romani nominis auctoritatem affirmauerit, feceritque, vtar enim Virgilij versu,

Romanos rerum dominos gentémque togatam.

GREGORIVS III.

SCELERATVM patrem improbior filius sequutus est Constãtinus Copronymus: hic plurimis Episcopis sibi cõniuentibus, quorũ princeps erat Theodosius Ephesinus, per eos quicquid libuit decreuit, nemine ex vetere Roma vel ex aliis Patriarchis præsente: eámque synodum œcumenicam appellare impius non dubitauit, ídque à Zonara traditum video. Certè enim improbi quique multos habent socios: sed si decretis eorum standum esset, humana negotia pessum irent. Gregorius Dialogus successorem habuit sibi cognominem: si quidem nec doctrina, nec moribus impar, nec prudentia, nec vllo genere virtutis minor illo fuit Gregorius tertius. Scripsit Copronymo sacrarum imaginum causa, vt ab ijs comminuendis desisteret: & ad plerosque alios eiusdem argumẽti literas dedit, in id solum incumbens, vt Græci, Latiníque in rectæ fidei regula continerentur: principalísque eius opera fuit cedere minimis: at in orthodoxa disciplina ne Cæsari quidem. Fœdus cœptũ à decessore suo cum Francis diligenter retinuit. nam aliter non videbat Senatus populúsque Romanus quomodo Longobardos nimium vi-

cinos hostes abigeret à se, & quomodo Copronymi fraudes & versutias vitaret. Ac nolo hic præterire Valafridi an-
„ tiqui scriptoris insignem de Gregorio locum: Sub Grego-
„ rio tertio Romæ synodus facta est contra hæresim Græ-
„ córum de imaginibus, in qua firmatum est, vt Sanctorum
„ imagines secundum priscum Catholicæ ecclesiæ ritum
„ restituerentur. Cæterùm Constantino nequissimus etiam filius Leo paucorum annorum Imperator successit, & in Gallia Pipinus Carolo patri ob insignem de Arabibus & Mauris partam victoriam Gregorio secundo, & orbi terræ notissimo. Extant acta synodi à Gregorio habitæ sub Leone Augusto à Deo coronato magno & pacifico Imperatore, & Constantino eius filio, cuius lectione oblectari pios & orthodoxos viros necesse est. hic quoque more maiorum præfatur, se seruum seruorum Dei. Denique ad huius Gregorij laudem pertinebit quod Valafridus Strabo quem suprà nominauimus, in eodem libello de exordio &
„ incrementis rerum ecclesiasticarum narrat. De Gregorio
„ tertio, inquit, velut inauditum quiddam & nouum refer-
„ tur, quòd omnes psalmos memoriter tenuerit. ac ne quis fortè dubitet de tempore quo Valafridus fuit, is testimonio Hermanni Contracti ante quingentos annos laudabilis historici, intelliget illum obiisse ante annum octingentesimum quinquagesimum, id est ante Pontificatum Benedicti tertij, & Nicolai primi.

ZACHARIAS.

ODERANT Græcos Romani, Zachariam tamen amabant, virum mitiſſimi ingenij: quæ virtus illi ad pontificatum viam aperuit. mortuo enim Gregorio cùm populus Romanus manſuetudinem, pietatem & prudentiam in Epiſcopo deſignando quæreret, nemo magis idoneus quàm Zacharias eſt viſus. Itàque habitis comitiis ſuffragiis vincit cæteros, & ipſe vincitur, ac proſperè quidem omnia geſſit, pacem colens nemine impediente, niſi quòd Aiſtulphus Rex Longobardorum Romanam ditionem ſibi vendicare armis conabatur, ídque Pontifici moleſtum erat: effecit tamē quamdiu vixit, ne quid detrimenti Romana reſpublica caperet. Eũ reperio literas dediſſe ad Epiſcopos Frãciæ, ſynodúmque habitam mandato eius à Carlomano duce & principe Francorum anno à natali Chriſti ſeptingenteſimo quadrageſimo ſecundo, ſicut ex actis cõſtat, quæ extant. Hic erat frater Pipini nõdum regis. etenim Adelmus Benedictinę familiæ alumnus ſcribit annales ab anno ſeptingẽteſimo quadrageſimo primo vſque ad octingenteſimũ viceſimũ octauum; cúmque ad ſeptingenteſimum quadrageſimum nonum peruenit annum, tradit Burchardum Epiſcopum & Fulradum preſbyterum ad Zachariam miſſos vt eum conſulerent de cauſa regũ, qui illa ætate nomẽ tantùm regis in regno Frãciæ, cæterùm nullam poteſtatẽ regiam habent. Zacharias

reſcripſit

rescripsit inutiles esse reges, qui otiosi forent: datáque au-
ctoritate sua, inquit Adelmus, iussit Pipinum regem cõsti-
tui, Galliæ enim viro opus erat, Hispania tum ab Arabibus
& Afris occupata, qui illá penitus subiecisset ditioni suæ,
nisi Carolus Pipini pater cum maximo exercitu eis occur-
risset. Itáque recẽs victoria parentis in omnium oculis tũ
posita, filium regem fecit potius quàm Zacharię rescriptũ;
nisi quòd proceres religionem sacramenti, dataéque fidei
se metuere dicebant. fidem enim principi datam nisi iu-
sta de causa violari nõ posse. Denique Zacharias Gregorij
primi dialogos in sermonem Græcum, gręcus ipse cõuer-
tit, vt ex illis discerẽt sui bene rectéque viuere. Huic rei fi-
dem faciunt historici plures, & vnus ex iis Sigibertus in li-
bello de viris illustribus.

STEPHANVS II.

ROMANO homine & quidem stre-
nuo opus erat ad restituendam patriæ
dignitatem. Hic fuit Stephanus ciuiũ
consensu euectus ad summum in vrbe
sacerdotiũ. quo in munere qualem se
præbuit? ignauum, an vigilantem? fe-
rox animi Aistulphus direptionibus
ferro & flamma totam penè Italiam vexabat. Non defuit
patriæ qui deesse non debuit. à Græcis enim auxilium pe-
tiit. Sed cùm id frustra expectari præsentiret, in Galliã ve-
nit, ac tum primùm Romanus Pontifex cis alpes visus est.

Pipinum verò sedi suæ confœderatum atque amicum rogat vt Romanum Episcopum restituat in sedē, vt pro Romanorum salute Aistulphi ferociæ se opponat, denique vt adsit Italiæ bello & miseriis laboranti. Pipinus gratus animi, memórque se adiutum à decessore Zacharia, & adiuuari posteros à Stephano posse filios suos Carolum & Carlomanum Romani Pontificis manu in iustos Francorum Reges perungi curauit, ídque testatur Ludouicus nepos ad Hilduinum scribens, & Stephanum angelicum Papam appellans. Quid autem Stephanus Gallicanæ ecclesiæ reliquerit, Valafridus vir doctissimus breuiter commemorat
» his quidem verbis. Canendi perfectiorem sciētiam, quam
» penè iam tota Frācia diligit, Stephanus Papa cùm ad Pipi-
» num patrem Caroli Magni imprimis in Frāciam pro iusti-
» tia sancti Petri à Longobardis expetēda venisset, per suos
» clericos petente eodem Pipino inuexit; indéque vsus eius
» longè latéque conualuit. Pipinus postea cum exercitu in-
» gressus Italiam, Ticini Aistulphū obsidet, cogítque obsi-
» des dare: quibus acceptis quòd hyems appeteret, maturè
» in Galliā rediit. Interim Stephanus cum legatis eius Romā
» profectus, exceptúsque est incredibili ciuium lætitia. at
» pius Pontifex Regem illum obsequuturum Pipini consi-
» lio & monitis sperabat; sicquè futuram in summa pace &
» tranquillitate Italiam sibi persuadebat. Cùm minùs audiēs
» esset, Pipinus rex maioribus quàm antea copiis illum Tici-
» ni se continētem eo redegit, vt nihil recusaret eorum quę
» hosti iusta & æqua viderentur, Rauennámque & Penta-
» polim & omnem exarchatum sancto Petro tradidit. Hæc
» enim sunt verba Adelmi optimi & fidelissimi scriptoris. E-
» ginhardus quoque in vita Caroli Magni, Pipinus, inquit,

» Aiſtulphum paucorum dierum obſidione apud Ticinum
» compulit,& obſides dare, & erepta Romæ oppida atque
» caſtella reſtituere,& vt reddita non repeterentur ſacramẽ-
» to fidẽ dare. Sed qui iſta exactius ſcire volet, legat librum primum hiſtoriæ Caſſinenſis à Leone Oſtienſi olim ſcriptę. ille enim ſcriptor diligentiſſimus, nominatim vrbes ſingulas atque oppida deſignat. Quid verò attinet plura dicere? Nam memores ſumus antiqui operis inſcriptionẽ quæ Rauennæ reperitur, libro ſecundo Annalium noſtrorum contineri. Quæ Pipinum pium amplificandæ eccleſiæ viã aperuiſſe,& Exarchatum Rauennæ cum ampliſſimis muneribus Romanæ ſedi obtuliſſe teſtatur.

PAVLVS.

TAM ſuaue Romanis Stephani ſecundi nomẽ fuit, vt poſtpoſitis omnibus fratrem eius Epiſcopum ſibi fecerint, partim ob deceſſoris memoriam, partim ob virtutes ſuas, cùm exemplo careret in ſummo ſacerdotio duorũ fratrum ſucceſſio, quæ ne impoſterum quidem vnquam viſa eſt. Huic nomen Paulo fuit, primúſque digniſſimum Apoſtoli nomen tulit, qui Neroniana ſecuri percuſſus eſt. Et Paulus quidẽ cùm plurima cuperet atque optaret beneficia conferre in ciues ſuos,& cleri Romani dignitatem amplificare bonis moribus rectáque vita & ſcientia rerum optimarum, inter tot deſideria abſen-

tium rerum quas humano more veluti præſentes intueri videbatur. Obiit Romæ, id eſt in patria ſua Cõſtãtino Copronymo & Leone filio Imperãtibus, anno ſeptingẽteſimo ſexageſimo ſeptimo, vt Adelmus ait: & mortis nuncium ad Pipinum veniſſe, cùm illo anno exercitum in hyberna dimitteret. Sed omittere non debeo locum illũ Hugonis Floriacenſis in hiſtoria Cæſarũ, quam ad Ludouicũ Pium perduxit: ad Stephanum enim & ſucceſſorem eius
» Paulum æquè pertinet. Stephanus, inquit, monaſterium
» Romę ſub Diui Dionyſij vocabulo ædificare cœpit: quod
» morte pręuentus conſummare nõ potuit. Succeſſor tamẽ
» eius Paulus illud nobiliter cõſummauit, & quoſdam Dei
» ſeruos natione Græcos illic adunauit, locúmque ipſum ad ſanctos martyres in ſchola Græcorum appellari præcepit.

STEPHANVS III.

DESIDERIVS in Aiſtulphi locum à Longobardis ſuffectus eſt. hic callidi ingenij vires ad turbandam Romanã eccleſiam cõuertit. Epiſcopum enim qui noxiæ factioni eius faueret, eligi à ciuibus volebat: at pij ciues nõ alium quàm patriæ, & vrbis amantiſſimum optabãt: parumque abfuit quin ſeditiones iræque graues inter pios atque impios exortæ fulminis inſtar, comitia turbarẽt At ſedata omni diſſentione, reuerſique ad ſanitatem animi, omnes incredibili cõſenſu Epiſcopum creant

Stephanum tertium eccleſiaſticis regulis ab ineunte ætate inſtructũ ſub Zacharia, Stephano, & Paulo, edoctúmque occurrentium negotiorũ lubricas & difficiles terere vias. Habitæ ſunt ab illo aduerſus Icomachos ſynodi, & de ſacerdotum corrigenda vita & moribus quædam etiam decreta: exemplúmque datũ externis hominibus vitæ integræ ab illo peractæ. Nec aliud de vita eius reperi. Sed cur prçterirem Adelmi eximij ſcriptoris locũ illum ad annũ ſeptingẽteſimũ ſeptuageſimum ſecundum, quo ait Stephano Papa Romæ defuncto Adrianum ſucceſſiſſe?

ADRIANVS.

SVNT Romani in poſſeſſione deligendi Pontificis. nam duodecim ordine è ciuibus Adriano ſucceſſiſſe manifeſtum eſt. HIC Theodori clariſſimi viri filius ingentes ad Epiſcopatum ſpiritus attulit, ne ſe degenerem ciues exiſtimarẽt, néve Deſideri⁹ putaret imparem ſuperioribus Epiſcopis in Romana ſede fuiſſe collocatum. Irene apud Græcos cum Conſtantino Leonis filio imperabat. Anno Imperij quinto Patriarcham in vrbe regia deligi iubet. Senatus populúſque Conſtantinopolitanus Tharaſum pronunciat, Adriano fortè maiorem illuſtriorémque ſi ſplẽdorem natalium obiicias. Is ab electoribus ſynodum cogi poſtulauit, miſitquè ad Adrianum literas, & fidei ſuæ libellum, qui nũcius vrbi quàm gratiſſi-

musfuit? Anno itáque octauo synodus trecentorum sexaginta septem patrum cōuenit, vt Balsamō ait, déque imaginibus decretum non oportere eas comminui. cui synodo Constantinus minor, matérque eius Irene subscripserunt. Hæc de Tharasio déque Adriano Zonaras & Cedrenus narrāt. Missos verò ad eam synodum Adriani legatos, Petrum Vicedominū ecclesiæ & Petrum Hegumenū, viros honorandos, Lādulphus Sagax meminit, Græcæ vt videtur non ignarus historiæ. Extat eiusdem Tharasij ad hūc de quo loquimur fratrem & comministrum Adrianum Papam veteris Romæ epistola, qua illum grauiter reprehendit, quòd ex ordinatione sacerdotum pecuniam faceret, id nec iure nec ex Dei volūtate fieri, indignéque ab eo Pontificatum geri, magnáque eum laborare infamia. Meminit in ea Gennadij decessoris, qui eiusdem argumēti ad Pontificem Romanum literas dederat. Interim Desiderium res nouas in Italia molientem diu ferre hic Pontifex non potuit: à Carolo qui Magnus postea dictus est defendi rem Romanam petiit, & obtinuit: finísque huius belli fuit subacta Italia. Desiderius perpetuo exilio dānatus, filius eius Adalgaisus Italia pulsus, res à Lōgobardorum Regibus ereptæ Adriano Romanæ ecclesiæ rectori restitutæ.
„ verba enim Eginharti hæc ferè sunt. Hoc confecto bello
„ Carolus Romam iit, susceptúsque est honorificè, & filios
„ Pipinum ac Ludouicum in Reges vngi curauit ipsius A-
„ driani manu, Pipinum quidem Longobardiæ, Ludouicum verò Aquitaniæ prouinciæ: anno septingentesimo octuagesimo primo id factū scies, si Adelmi annales euolueris. Decimo anno post Fœlix Vrgelitan⁹ & Eliphātus genere Hispanus in pessimū errorem incidêre: sed qui statim Ca-

roli ſtudio & Adriani opera extinctus eſt: ſcripſitquè aduerſus eos Paulinus Aquileienſis Epiſcopus, in cuius libelli præfatione collectam ſynodum Epiſcoporum fuiſſe dicit iuſſu Caroli clementiſſimi & tranquilliſſimi glorioſiſſimíque Regis domini terræ. Deceſſit autē Adrianus anno ſeptingenteſimo nonageſimo ſexto: & Carolus eius obitū moleſtiſſimè tulit, quemadmodum indicant hæc pauca
" Eginhardi verba: Nunciato ſibi Adriani Pontificis obitu,
" quem amicum præcipuum habebat, ſic fleuit ac ſi fratrem
" aut chariſſimum filium amiſiſſet. itáque elogium ſcripſit
" mortuo, quod Romæ in templo diui Petri viſitur. Atque illud memoria digniſſimum eſt, quòd nullus à Petro Romanorum Pontificum diutius in pontificatu fuit. ſedit enim vt elogio continetur annis XXIII. menſibus X. diebus XVII. obiitque ſeptimo Kal. Ianu.

LEO III.

FOElix fauſtúmque vrbi Leonis nomen fuit. vir enim diuinarum humanarúmque rerum inſtructiſſimus, meritóque ad Epiſcopi dignitatem vocatus effulſit apud ſucceſſores ſuos propter magnitudinem rerum geſtarum vt ſtella proferre lucem mane ſolita. Quis enim eripuit Græcis imperium niſi Leo tertius? quis Occidenti ſplendorem ac gloriam ſuam reſtituit niſi Leo tertius? Ipſum ergo non ſine ratione Landulphus Sagax

antiquus scriptor historiæ virum honorificentissimum fuisse dicit,& per omnia reuerendum.Sed præstat Ioannis Zonaræ verba,qui Alexij Comneni temporibus vixit, hic ascribere, ne sine causa Carolum Regem Francorum Romam adduxisse,ac nō immeritò corona Imperatoria exornasse omnes sciant. Adriano veteris Romæ Papa mortuo Leo suffectus est, vir reuerendus & honorabilis. Sed Adriani defuncti necessarij populo contra illum concitato ei læserunt oculos, non tamen ademerunt. Nam ij quibus mādata erat excæcatio, pepercerunt homini, eiúsque misertì, extrinsecus oculos læserunt, sed lumine non priuarunt. Qui cùm deinde se ad Carolum Francorum Regem contulisset, ab illo sedi Romanæ restitutus, inimicos suos vltus est: ab eóque tēpore Roma prorsus Franci potiti sunt; Carolo à Leone coronato & Romanorum Imperatore appellato. Hæc Zonaras, hæc Cedrenus, hæc Manasses Constantinus, hæc alij Græci Latiníque historici tradunt. Sed omnium optimè Adelmus & Eginhardus in vita Caroli Magni. Itáque de his nihil amplius dicam, nam cæteræ res Caroli & Leonis notiores sunt quàm vt nostro stylo egeant. Cōstantino verò mortuo successit illi Nicephorus Cæsar, deinde Michaël Curopalates vir mitissimus, sub cuius imperio, quod memorabile sit, Nicephorus sanctissimus Patriarcha scripsit Leoni Papę Romano, antea quippe id facere à Nicephoro prohibebatur.

STEPHANVS

STEPHANVS IIII.

QVAM ſunt diſpares erga genus humanum cæleſtium voluntates? Leo annos vnum & viginti in Pontificatu tranſegit: ſucceſſor eius annum vnum, & aliquid amplius. huic Stephano nomen, quem ex Diacono in locum eius propter eximias virtutes Romani elegerũt. Itáque fructum illarum vberrimum tulit, ſic probatus & dilectus à ciuibus ſuis, vt nemo melius. Carolo Regi Ludouicus filius ſucceſſerat: ad eum coronandum ſecundo menſe Pontificatus ſui Stephanus Græca voce à corona dictus in Galliam venire decreuit, miſſis ab vrbe legatis qui profectionem ſuam ſignificarent. Aduentus eius Ludouico populíſque totius Galliæ gratiſſimus fuit. Remis ſuſceptus à Rege, honorificentiſſiméque habitus, coronam auream capiti eius impoſuit, & Cæſarem pronunciauit. Quis te dicat ſanctiſſime Stephane idcirco in Galliam veniſſe, vt tam illuſtri facto immortalitatem conſequereris? nã magna in magnis facere id verò immortalẽ eſt fieri: & tametſi pontificem eſſe grande eſt, tamen ad ſplendorem & gloriam iuuat magnos reges & piiſſimos coronare, vt feciſti, eo beatior, quòd Romam reuerſus fœliciter in patria es mortuus. Res tuas, ſanctimoniã tuam, profectionẽ in Galliam, accepta & data munera, reuerſionem mortẽmque celebrant duo optimi & amantes veri ſcriptores, qui nũquam fortè te viderant: Adelmus, cuius iam mentio fa-

cta est in annalibus suis ad annum octingentesimum decimum sextum, & Teganes coëpiscopus Treuirorum in Ludouici vita, cuius nondum æditæ in lucem exemplũ tamen habeo.

PASCHALIS.

PLACERE populo difficile est, displicere facile. argumento erit Paschalis, quem cùm Romani solennibus seruatis rite, legitiméque elegissent, mortuum tamen humari noluerunt in basilica Petri Apostoli, neque in tumulo quem ipse viuens fieri curarat, priusquam Eugenius successor in Pontificia dignitate collocatus esset. ita enim subitò fieri mandauit, ídque Teganes solus scribit. At causas odij in illum dicam breuiter, vbi prius dixero quid ille Episcopus iam renunciatus fecerit. Primùm igitur misit legatos ad Ludouicum Cęsarem, per quos significauit sibi non modò nolenti, sed etiam plurimùm renitenti pontificatus honorem velut impositum: deinde pactum quod cum prædecessoribus suis factum erat, etiam secum fieri & sanciri rogauit, impetrauítque à Cæsare confirmationem pacti, vt Leo Marsicanus libro primo Cassinẽsis refert historiæ. Ad nuptias verò Lotharij etiam legatos misit, Theodorũ primicerium ecclesiæ Romanæ, ac Florum, cum magnis muneribus sponsæ offerendis: id tum primùm à Romanis Pontificibus factum repe-

rio. Lotharius idem anno octingentesimo vicesimo tertio profectus in Italiam rogatu Paschalis Romam iit, & honorificè ab illo susceptus sancto Paschatis die & coronam & Augusti nomẽ accepit. His rebus pręclarè gestis Theodorus & Leo nomenclator gener eius in Patriarchio Lateranensi effossis oculis mox gladio perempti sunt: ea res Pontificis nomen inuisum Romanis atque odiosum reddit, quòd iussu eius vel consilio cæsi, vt Adelmus ait, fuisse dicerentur. Cæterùm Pontifex coram Adalongo Abbate & Hunfrido Rhetorum duce Ludouici legatis adhibito iureiurando purgauit se in frequentia populi Romani, præsentibus triginta quatuor Episcopis & Presbyteris & Diaconibus quinque, vti Teganes commemorat. Quid ergo nihil de religione dicemus? Sanè nihil necesse est. grçci enim iconomachi erant ab Italia penitus distracti, & occidentales populi nihil in sacris mysteriis noui moliebantur. atque id obiter notare placet Primicerij & Nomenclatoris Romanæ ecclesiæ dignitates laicis tributas, cùm Leonem ex Adelmo dixerimus Theodori generum fuisse: gener enim sine socero non fuit. Sergius quoque tum Bibliothecarius erat, quod munus non exiguum temporibus illis habebatur.

EVGENIVS II.

OFFICIVM atque ministerium Episcoporum publicam habet causam. publicè enim interest narrare quo anno Paschalis obierit, & quo Eugenius merito suo peruenerit ad summi in vrbe sacerdotij dignitatem: Anno octingentesimo vicesimo quarto Paschalem vita functum, Adelmus & alij eius temporis historici tradunt. Cùm verò duo per contentionem insanientis populi fuissent electi, Eugenius nomine ipso nobilis, & tunc presbyter tituli sanctæ Sabinæ, quam Episcopus postea refecit, vincente nobilium parte Paschali suffectus atque ordinatus est. Cuius rei nuntium Quirinus subdiaconus ad Imperatorem tulit. Ludouicus re cognita, quòd publicè interesset, Lotharium Imperij socium Romam pergere iussit: vt quæ rerum necessitas expetere videbatur, ea cum nouo Pontifice Senatus populúsque Romanus statui videret. Romam venienti maximus honor est habitus, statúmque populi Romani in meliorem qua esset formam Eugenij rogatu & precibus Lotharius redegit: ac misit Eugenius post discessum eius ad Cæsarem legatos, qui ei velut optimo & clementissimo Imperatori nomine publico gratias agerent, Leonem Centumcellensem Episcopum, & Theophilactum Nomenclatorem.

VALENTINVS.

AD Valentinum prudentem & egregium virum nostra descendat oratio. ordo enim exigit vt Paschalem sequatur: & in eo quidem pietas, clementia, liberalitas elucebāt: quæ se terris tantum ostēderunt, vt Virgilianum illud vsurpare merito debeam:

Hunc tantùm terris ostendent fata, nec vltrà,
Esse sinent.

Itaque solus è veteribus Adelmus electionem eius mortémque breuissimè cōplectitur; vt qui eum legerit, omnia de illo se reperisse arbitretur. Nec genus eius nec parentes curiosè inquirimus, quod nec in superioribus quidem fecimus, nec facturi sumus. notiores enim sunt Romani Pōtifices parentibus suis. Ad annum autem octingētesimum „ vicesimum septimum progressus ille historicus, Eugenius, „ inquit, Papa mense Augusto decessit, in cuius locum Valē„ tinus diaconus à Romanis electus & ordinatus vix men„ sem in Pontificatu compleuit, nec electum Cæsari graue „ fuit. At pacta cum Senatu populóque Romano pridemi nita violari quæstus est, vt in electione Gregorij statim dicemus. Denique & Valentini cognominis sectā, & cæteras omnes hæreses vti noxias ecclesiæ Dei, omnibus ornamentis præditus Pontifex oderat.

GREGORIVS. IIII.

DEFVNCTO Valentino, Gregorius preſbyter ſancti Marci electus,ſed non prius ordinatus eſt quàm legati Cæſaris Romam proficiſcerentur, & electionem populi Romani diſcuterent. Id factum ne ciues morem maiorum cõtemnere diſcerent, vtque non quẽuis eligere licere ſibi arbitrarentur (populus enim etiam in eligendo Pontifice impetu magis quàm ratione ducitur) ſed innocentiſſimum , & nulli accuſationi obnoxium, ſi præſtantiorem nollent.Itáque Gregorius vbi rite legitiméque electum eum conſtitit, Legatos ad Cæſarem mittit, Quirinum primicerium ac Theophilactum nomenclatorem,qui Reipubl.nomine maximas Cæſari gratias agerent,quòd iudicium populi Romani in deligendo Gregorio probare dignatus eſſet. In ſumma pace tunc viuebat Ludouicus Regum piiſſimus, ſed Lotharij filij cõiuratione bellum in parentem exortum,atque ingens rerum perturbatio ſequuta eſt capto genitore & in cuſtodiam conuicto. Is conatus perfidi filij in pium parentem nefarius fuit, neque eũ diu ſuperi tulere. Ac mihi liceat, iure enim licet,Gregorium accuſare participem cõiurationis huius. ſic enim Vitaldus de eo loquitur, qui Francorum Reges „ ſanguinis iure cõtingebat, Gregorium , inquit, Romanæ „ ſummæ ſedis Pontificem proceres,vt ſua auctoritate libe- „ rius quod cupiebãt perficere poſſent,ſub eadẽ ſpecie ma-

» gnis precibus in supplementum suæ voluntatis assumunt.
» Quamobrem Imperator cum omni quod habebat impe-
» rio, tres Reges, filiique eius aduersus eum cũ ingenti exer-
» citu, insuper Papa Gregorius cum omni comitatu Roma-
» no, iuxtáque montem Sigiualdi castra ponunt, ac variis af-
» flictionibus populum, vt à patre deficeret, filij compellũt:
» nouissimè quibusdam fuga lapsis cum perpaucis pater ca-
» pitur, vxor ab eo dempta in Longobardiam exilio mitti-
» tur, ac Carolus vna cum patre magna custodia seruatur.
» Gregorius siquidem Papa itineris pœnitudine correptus,
» tardius quàm vellet Romam reuertitur. Itáque probabile
est Gregorium non ausum ab Ludouico stare, veritum ne
procurante Lothario, qui Italię imperabat, dignitate exue-
retur, quòd ille iuuenis, hic senex esset. plures enim oriẽtẽ
solem adorant quàm occidentem. Hincmarus Remorũ
in Gallia doctissimus illius ætatis Theologus, idémque
Episcopus, iis literis quas ad Adrianum secundum scribit,
Gregorij huius factum exponit, reditúmque in vrbem ne-
scio cuius infamiæ plenum.

SERGIVS II.

DVM hæc in Gallia Italiáque geruntur, Arabes imperium ex Mahometis disciplina ingens faciunt, Siciliámq; horreũ populi Romani, & vicinas insulas populantur: imò verò audent Sergio secundo Pontifice, excursiones facere Romam vsque. Quid saluũ est, si Roma perit? vti antiquus vates olim canebat, Ecclesiam apostolorũ Petri & Pauli omnino

deprædati ſunt, multíſque abductis ciuibus, multis cæſis, multis vulneratis, per Appiam viam Fundos cõtenderunt. qua vrbe incẽdio deformata, incolíſque vel cæſis gladio, vel in turpiſſimam ſeruitutem ſubiectis, iuxta Minturnas in paludibus Marij conſederunt: viſuntúrque hodie veſtigia ædificiorum quæ illi condidere. Hanc calamitatẽ Roma ſub Sergio paſſa eſt, quantum apud Leonem Marſicanum legi diligentiſſimum hiſtoriæ ſcriptorem. Viro pio magnus ex tanto metu dolor acceſſit, quando Romam ſubita illa Arabum excurſione, qui Saraceni vulgò appellabantur, direptam vidit. Nec diu poſt eam calamitatem vixit. anno enim tertio Põtificatus ſui deceſſiſſe dicitur, Ludouico Lotharij filio in Italia regnante. Sed ille impius Mahometes quàm vanas quámque ineptas ſectatoribus ſuis ſententias reliquerit, Euthicius ex ſcriptis Euodij planum facit.

LEO IIII.

Qvi Leonem & Benedictum neſciunt fuiſſe ante Nicolaũ illuſtrem Epiſcopum vrbis, à Nicolao iſta ſcribi reperient ad Michaëlẽ Græcum Cæſarem, qui ante Baſilium Macedonem cum Theodora matre Imperium „ tenuit. quando verò, inquit, Catholici fuerunt (Imperato- „ res) & pium dogma, vel eccleſiaſticam correctionem defẽ- „ dere voluerunt, noſtrum præſidium quæſierũt: ſicut ſyno- „ dus ſub Conſtantino, & Irene facta indicat: in cuius initio, id

» tio, id est in epistola, beatæ memoriæ præsulis Adriani,
» quantum idem Pontifex illam præsumptionem qua ex
» laicis quidam subitò tonsurantur, & in Episcoporum nu-
» merum exaceruatè prosiliunt, damnauerit, si diligenter
» inquisieritis, profectò inuenietis, si tamen non falsam
» Græcorum more, sed sicut à sede missa est Apostolica pe-
» nes ecclesiam Cõstantinopolitanam hactenus perseuerat,
» & epistolæ diuersæ sanctiis. Pontificibus Leoni scilicet &
» Benedicto decessoribus nostris missæ testantur. Igitur Leo
& successor eius Benedictus Nicolaum proximè antecesserunt: non enim sequar errorem eorum qui inter hos clari nominis Pontifices meretriculam ponunt, veluti participem pontificiæ dignitatis. Quod si contigisset, errore eligentium id factum esset, non dolo malo. quis enim putet populum Romanum in Christiana religione educatum
„ scienter in ea peccare voluisse? At Leo cùm plenis eius po-
„ puli comitijs electus esset ad Episcopatum obeundum, ni-
„ hil prætermisit quod ad restituendas basilicas & templa
„ vrbis ab Arabibus Mahometicæ sectæ nuper deformata
„ pertinere arbitrabatur: immò ne imposterum vlla excursio
„ eorum formidabilis foret successoribus suis, Vaticanum,
„ in quo situm est diui Apostoli templũ, mœnibus cinxit,
„ eámque partem vrbis Leoninam de nomine suo appella-
„ uit. Hæc Leo historicus libro primo refert. Victorianus autem annalis à doctissimo homine scriptus, cuius nomen vtinam reperire potuissem, eum qui Leonem ordine secutus est Benedictum tertium appellat his quidem verbis: Post Leonem quartum Benedictus tertius sedit. Sed de Benedicto dicam, vbi epistolam ad eum missam inseruero à Lupo Abbate loci Bethleem seu Ferrariæ in diœcesi Se-

» nonum, qui legatus Romæ apud Leonem fuerat. Domino
» præcellentissimo, & omnibus Christianis vnicè singulari-
» térque venerando, vniuersali Papæ Benedicto, vltimus
» Abbatum Lupus, ex monasterio Galliæ quod dicitur Be-
» thleem siue Ferrariç, præsentem prosperitatem & futuram
» beatitudinē. Tempore decessoris vestri beatæ memoriæ
» Leonis sum functus legatione Romę, cui auctore Deo prę-
» sidetis, & ab eodem Antistite exceptus benignéque tracta-
» tus, postquam vos nō esse inferiores religione fama decla-
» rauit, nec tantùm potestatis beatissimi Petri participes, ve-
» rùm etiam humilitatis, vt vera morum vestrorum expen-
» sio certa ratione perdocuit, ausus sum ego tantillus cogni-
» tioni vestræ sublimitatis me scriptis ingerere, meámque
» exiguitatem & fratrum meorum monachorum vnanimi-
» tatem eximietati vestræ committere, vt in vestris sanctis
» orationibus mereamur à Deo & in præsenti vita consola-
» tionem, & in futura communionem salutis fœliciter con-
» sequi. Fratres præterea & compresbyteros nostros Aldul-
» fum & Acaricum, qui spontaneam peregrinationem pro
» nomine domini susceperunt; & quāquam laboriosissimè
» ad memoriam beatissimorum apostolorum cęterorúm-
» que sanctorum tandem aliquādo peruenerunt, specialiter
» vestræ mansuetudini commendamus, vt eos pietate com-
» petenti fouere dignemini, & consuetudinibus ecclesiasti-
» cis, quæ variæ in diuersis locis tenentur, diligenter instrue-
» re: vt per eos ad nos & ad cæteros quosque talia piè quęrē-
» tes institutio Romana perueniat. Siquidē in quibuscun-
» que ad religionem & honestatem pertinentibus ambi-
» guitatem creat varietas: & vt optima quæque eniteant, il-
» luc sollicita inuestigatione credimus recurrendum, vnde

BENEDICTVS III.

MEDIAM inter Leonem & Benedictũ sanctissimos viros meretriculam vulgò collocant: quam esse potuisse non est ex genere eorum quæ fieri nullo modo potuerint. satis enim in fœmineo sexu etsi infirmo atque imbelli, ad res magnas obeundas audaciæ est. Sed omnino fœminam illam non fuisse in rerum natura ostẽdam, etsi fuisse eam vulgus putat, & ignobiles aliquot scriptores tradunt, quamquam falsò: sed sic est, vulgus ex veritate pauca, ex opinione multa æstimat, scriptores verò illi quàm errarint, facilè intelligetur ex iis quæ iam dixi, quæque mox dicam. Benedicto enim successit Nicolaus, quẽ Michaël Græcus Cæsar ob causam Photij planè oderat. nihil igitur ei fuisset efficacius ad contundendá Nicolai facundiam, quàm impudentis illius meretriculæ, si modò fuisset, obiicere põtificibus Romanis, quod ab illo minimè factum est, non ignaro tam recentis facti, neque omissuro tantum ecclesię Romanæ opprobrium, si verum id fuisset. Cui Nicolaus nihilominus respondisset, grauis & disertus Pontifex, cuius hæc sunt verba epistola ad Michaëlem: „ Decessores mei beatæ memoriæ Leo & Benedictus: „ decessores nostri Leo & Benedictus beatæ recordationis „ Pontifices: sanctiss. Pontificibus scilicet Leoni & „ Benedicto decessoribus nostris. Ex quibus verbis Leonem & Benedictum Põtifices proximè antecessisse Nicolaum

manifeſtum eſt. at meretriculam Anglam fuiſſe dicũt: ſed hoc nullæ illius gentis atque illius temporis hiſtoriæ loquuntur, non obruturæ ſilentio tantum támque horrendum crimen, ac tam raram inſanientis fœminæ audaciam. & tamen natio illa & ſciendi & maximè rerum ſuarum auida eſt, nec à Beda optimo ſcriptore ſine hiſtoricis vnquã fuit. Accedit Leonis fideliſſimi hiſtorici teſtimoniũ, qui Nicolai & Adriani ſucceſſorem libro primo hiſtoriæ fuiſſe dicit Ioãnem octauum, qui octauus certè non fuit, ſi Thais fuit. Illa enim ſeptimum tantùm locum teneret. qui tamen locus tribuitur Ioanni natione Græco, qui ante Conſtantinum Pontificem fuit, id eſt multò ante Benedictum & Nicolaum, qui decimus ſextus ab illo Epiſcopus vrbis dicitur. O cæcam poſterorum ignorantiam, qui cùm Martinum Polonũ, qui Nicolao tertio Epiſcopo Romano vixit, in hoc facto titubãtem, & verba hæc, vt aſſeritur, dubitantis in morem duntaxat proferẽtem, cùm legiſſent, crediderunt! hoc quid eſt aliud quàm falſum pro vero, pro igni fumum, pro luce tenebras ſumere? quæ à parum idoneis auctoribus ſcribuntur, ea pro nullis haberi æquiſſimum eſt. Quare Martino huic rei minùs quàm veriſimilis inuentori nulla fides habenda. Et Pontifices quidem meretricem illam in Epiſcoporum numero collocatam, & inter anteceſſores ſuos poſitam vident: & tamen ferunt antiquiſſimum illud ſedis ſuæ opprobriũ? Atque vtinam Gregorius decimustertius hãc hiſtoriam legere potuiſſet. credo enim illum virum, qui ſumma pietate in Deum fuit, tantum dedecus paſſurum non fuiſſe? Accedit hæc quoque ratio: ſi mulier virum mentita vrbem, immò orbem decepit, ſupplicio digna fuit. Fœminæ enim remotæ ſunt

» vbique fidei manauit exordium. Cæterùm quia parentes
» thesaurisare debent filiis, vt doctor gentium manifestat,
» nósque vobis obsequentissimi filij esse cupimus, Commē-
» tarios beati Hieronymi ad Hieremiā post sextum librum
» vsque in finem prædicti Prophetæ per eosdem fratres no-
» bis mitti deposcimus in codice reuerendæ veritatis vestræ
» sanctitati, si id obtinuerimus, postquā celeriter exscriptus
» fuerit, sine dubio remittendo. Nam in nostris regionibus
» nusquam vllus post sextum commentarium potuit inue-
» niri: & optamus à vobis recuperare quicquid paruitati no-
» stræ deesse sentimus. Petimus etiam Tullium de Oratore,
» & duodecim lib. Institutionum oratoriarum Quintiliani,
» qui vno nec ingenti volumine continentur. quorū vtrius-
» que auctorū partes habemus, verùm plenitudinē per vos
» desideramus obtinere, pari intentione Donati commen-
» tum in Terentiū flagitamus. Quæ auctorum opera si ve-
» stra liberalitas nobis largita fuerit, Deo annuēte cum me-
» morato sancti Hieronymi codice fideliter omnino resti-
» tuenda curabimus. Sanctitatem vestram ad totius ecclesiæ
» vtilitatem diuina clementia diuturnis temporibus conser-
» uare dignetur. Ex cuius epistolæ verbis colligimus Lupū
cùm Romæ esset, in chartario scriniό ve apostolico, quam
nunc Bibliothecam appellant, vidisse libros illos qui ordi-
ne suprà recensiti sunt. Antequam autem Romam ad Leo-
nem proficisceretur, dedit epistolā ad Marcuuadum Ab-
» batem Prumiēsem in hanc sententiam. Charissimo ac de-
» sideratissimo patri Marcuuado Lupus plurimam salutem.
» Orationis gratia, & quarumdam ecclesiasticarum studio
» causarum, quas Deo volente reuersus cùm vos videro, pa-
» ternitati vestræ aperiam, Romam proficiscor: & quoniam

„ in efficiendis rebus apostolici notitia indigebo, ea verò si-
„ ne munerum intercessione iniri commodè non potest, ve-
„ lut ad paternum, imò ad maternum gremium ad vos con-
„ fugio, supplicans vt sicut nũquam mihi in vlla necessitate
„ defuistis, ita nũc adesse dignemini, mihíque si vllo modo
„ potestis per præsentes nuncios duo saga veneti coloris, &
„ totidem linteа quę Germanicè Glysa vocantur, dirigatis,
„ quæ illi cõperi esse charissima. horum si fuerit vobis inte-
„ gritas ardua, ne quicquam videbitur nobis ipsa medietas
„ contemnenda. namque sęculari eruditione docti sumus,
„ vt sperãtes minora, maiora poscamus. Ac ingenio nostro
„ latiorem defuisse materiam suspicemini, si equo tolutario
„ vel quolibet alio fortissimo nostrum iter subleuaueritis,
„ plurimum nobis collatum esse ducemus. EX quibus episto-
lis colligo inter Leonem & Benedictum qui mox seque-
tur, collocari non debere Laidem illam quæ numquam
fuit. Sed quia vitia historiarum à maioribus cõtracta per-
durant, si vis eam fuisse de flagitiosa eiusmodi fœmina di-
cam quod Diocletianus & Maximianus de ęquè scelerata
ac nefaria pręfantur, fœdissimę mulieris nequitia permo-
uemur. Fœdissimam appello, quia Pontificatus in quem si
id verum est, callidè irrepsit, virile est officium, & vltra sę-
xum muliebrem esse constat. Nam vt ait Tertullianus in
libello de virginibus velandis, non permittitur mulieri in
ecclesia loqui, sed nec docere, nec tingere, nec offerre, nec
vllius virilis muneris, ne dum sacerdotalis officij, sortem
sibi vendicare.

ab officio Pontificis, cùm ea opera virilis sit, & vltra sexum fœmineæ infirmitatis. Nec apud Christianos modò remotę sunt, sed etiam apud alias gentes. Ideóque Auerroes cõmentariis ad libros Platonis de Repub. ait leges nõnullas prohibuisse mulierum genus ad sacerdotium, præsertim Pontificiam dignitatem promoueri. Quis autem de eius supplicio historicus loquitur? & tamen Romam aut parũ iustitiæ amantem, aut fatuam, aut lenocinij consciam dicamus necesse est, si meretriculam illam partu solutã non addixit pœnę, non vltimo supplicio affecit etiam mortuã. Anastasius Romanæ ecclesiæ bibliothecarius, qui vitas Romanorum Pontificum vsque ad Benedicti tertij successorem Nicolaum scripsit, viuebat, & creationibus Sergij secundi, Leonis quarti, Benedicti tertij, Nicolai primi, Hadriani secũdi, & Ioannis octaui, vt ipse refert interfuit. Is non solùm nullam biennalis Pontificatus, Ioannis fœminæ mentionem facit, verùm etiam Romanam sedem post Leonis quarti obitum dies tãtùm quindecim vacasse scribit; subiicítque Leoni mortuo non Ioannem aliquem, sed Benedictum ipsum tertium statim suffectum. Cuius verba hæc sunt: Sanctissimus Leo Papa quartus obdormiuit in domino decimo sexto Kalend. Augusti, sepultus ad sanctum Petrum, & cessauit episcopatus dies quindecim. Quo mortuo mox omnis Clerus Romanæ sedis, vniuersi proceres, cunctúsque populus, ac Senatus cõgregati sunt, domini clementiam exorantes, vt beatificum illis in omnibus demonstrare dignaretur pastorem, qui Apostolatus culmen regere valuisset tranquillè. Qui diuinitus, æthereóque lumine inflammati, vno consensu, vno conamine Benedictum pro tantis quibus pollebat sacris operibus, Põ-

» tificem promulgauerût: erigere verò vniuersa & alacri studio plebs & populi cœtus ad Calisti titulum properantes, eum cum hymnis & canticis spiritualibus ad Patriarchiũ Lateranense perduxerunt, & vt moris est, in pontificali solio collocarunt. Hæc Anastasius nullius fœminæ mentionem faciens. Sed omissa hac fabula veniamus ad verum, id est ad ea quæ Benedictus ipse gessit, & quorum testem habemus Nicolaum ipsum in synodo Romana, cuius verba » sunt: Gregorium sanè, inquit, qui Syracusanæ ecclesiæ irregulariter, atque Deo contempto præest, quòd & ipse ex parte schismaticorum sit, & postquam à synodo episcopatus officio priuatus & à decessore meo sanctæ memoriæ Papa Benedicto obligatus est, & Photium laicum subitò consecrare in Episcopum non formidauit, & de sacro ministerio ausus est multa contingere: iuxta precedentẽ cõsuetudinem sancimus, & iuxta canonicam deliberationem apostolica auctoritate diffinimus, atque statuimus omni sacerdotali carere, atque priuatum fore ministerio: ita vt nullo modo liceat ei in qualibet synodo restitutionis spẽ, aut locum habere satisfactionis. Quòd si de reliquo præsumpserit in sacro officio more sacerdotis quouis tẽpore ministrare, anathema sit, & omnes communicantes ei ab ecclesia abiiciantur. Sed & ipsi anathema sint. Tantorum itáque virorũ grauissimis adductis testimoniis fœminam à Pontificatu siue puram siue impuram iam planè reiecimus: ex qua fabula, vt error errorem trahit, profectum est quod sub Pio secundo Pontifice maximo, qui Romanum Episcopium regere cœpit mẽse Septembri millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo, Calcõdilas exul Græcus nostrarúmque rerum imperitus, & communem

errorem

» errorem ſequens lib. ſexto hiſtoriç narrat; Pontificem, in-
» quit, renunciatum ſedere iubent in ſede foramen habenti,
» vt teſtes ex ea propendentes aliquis, cui hoc muneris in-
» iunctum eſt, tangat, vt appareat Pontificem virum eſſe.
» Nam conſtat mulierem quondam in Pōtificatum eſſe ſub-
» iectam: quia ſexus ignorabatur, quia Italici, & Occidētales
» penè omnes barbas radunt. Cùm autem illa mulier graui-
» da eſſet facta, & ad feſtum, ſiue ſacrificium prodiiſſet, pe-
» perit infantem inter ſacrificium in conſpectu vniuerſi po-
» puli. Quapropter ne decipiantur iterum, ſed rem cognoſ-
» cant, neque ambigant, Pontificis creati virilia tangunt: &
» is qui tangit, acclamat: Mas nobis dominus eſt. Id dum
Calchondilas ſcribit fabulámque texit è fabula, vel impe-
ritos hiſtoricos, vel communem mortalium errorem ſe-
quitur: illi autē à teſtimonio repellēdi ſunt, vt minus ido-
nei teſtes. Nam quicquid ſcribant, ſiue mentiātur, ſiue po-
pulis imponant, perinde eſt, dummodo ad optatum pro-
poſitúmque ſibi exitum perueniant.

NICOLAVS.

FABVLÆ vt videmus non ſunt breuiſſimi pedes. Nam adhuc in ſermonibus hominum verſatur illius meretriculæ audacia, quæ velut ſimia, non vt Apoſtolicus ſucceſſor ſediſſe fingitur: quæ ſi re vera extitiſſet, refertas illo facto Grçcorum hiſtorias certè videremus. Sed refutatio noſtra nimis longa eſt. Itáque ad Nicolaum inſignem vrbis Epiſcopum venire oportet, vbi dixerimus nihil commune fuiſſe pontificibus Romanis cum Græca

» gente quamdiu post Constantinum & Irenem Nice-
» cephorus, Michael Curopalates, Leo Armenius, Michael
» Balbus & Theophilus imperium tenuere. At sub Michaele
» & Theodora matre, apud quos summa rerũ fuit, vita fun-
» cto Methodio, qui quatuor annis Cõstantinopolitanam
» ecclesiam rexerat, Ignatius Nicephori Cæsaris ex filia ne-
» pos, & Michaelis regno pulsi filius, quem tyranni sectum,
» monachum esse iusserant, Patriarchatum adeptus est. Hic
» Bardæ patricij propter insontis vxoris repudium, & cum
» cognata sibi desponsa consuetudinem, ecclesiam interdi-
» xit. quē postquam multum supplicauit Bardas, vt eum sibi
» placaret, veniam impetrare non potuit. re omnino despe-
» rata ad iniuriã & vltionem animum adiecit. erat hic acce-
» ptissimus Michaeli: illo cõniuente Bardas Photium virum
» sapientia clarum, cùm primus à secretis tunc esset, Pa-
» triarcham deligit, & vbi adfuere (Nicolai) Papæ legati
» contra Iconomachos missi, eisdem persuadet vt suæ volũ-
» tati consentiant. Qua re in sanctorum Apostolorum tem-
» plo coacto concilio, publico interdicto cõdemnant Igna-
» tium. Hactenus Ioãnes præfectus vigilũ in vita Michae-
lis narrauit. Quæ autem legatorum sint nomina, vetustior
eo Nicolaus ipse explicat primis ad Michaelem literis: De-
» stinauimus, ait, reuerendissimos & sanctissimos Episcopos,
» Rhadoaldum videlicet sanctæ Portuensis ecclesiæ atque
» Zachariam Anagninæ sanctæ ecclesiæ. Qualis verò fuerit
» Ignatius, docet epistola ad Michaelem secunda: Ignatius
» non tantùm genere claruit, verùm etiam à primęuo suæ ę-
» tatis per singulos ecclesiasticos gradus ascendere ex mona-
» stica vita omni ecclesiastico cœtu consentiente, sicut in a-
» picibus quos sãctissimo Leoni præsuli prędecessori nostro

» destinaueratis comperimus, episcopatus culmen prome-
» ruit. Causas autem cur illum expulerint, attingit epistola ad
» omnes veræ religionis ministros, & vniuersos fidei culto-
» res per Asiam & Libyam constitutos: Igitur, inquit, post-
» quam inuidiæ facibus accensi, & superbiæ fastu arrogan-
» ter elati, more Iudæorum, contra pastorem proprium in-
» surrexerunt, & Patriarcham suum (comministrum vide-
» licet nostrum Ignatium sanctissimũ præfatæ vrbis Anti-
» stitem) ab ecclesia ipsa, cui iure pręsidebat, tyrannicè pro
» iecerunt: & Photium quendam ex foro ac sæculari mili-
» tia, & habitu, atque à palatinis ædibus eductum, ac subitò
» consecratum, eidem contra sacros canones ecclesiæ pre
» fecerunt. Tunc cœpit scandalum, & schisma in iam dicta
» vrbe, & in adiacentibus sibi ciuitatibus, non modicum
» oboriri, aliis quidem Photij promotionem defendenti-
» bus, aliis autem hanc tanquam in conuicto, & superstite
» Ignatio factam meritò detestantibus. Tunc inito conci-
» lio Imperator Michaël, qui & ipsi Bardæ patricij versutiis
» suasus Photij parti fauebat, ad Apostolatum nostrum
» legatis cum epistolis destinatis, ac̨cusationes quasdam ad-
» uersus Ignatium deferentibus, petiit vt à sede apostolica
missos daremus, qui scandala illa sedarent & schismata dis-
siparent. At legati Nicolai cùm mandati fines excessissent
consensissentq; deiectioni Ignatij, & hoc Romæ rescitũ
» esset, nec iussimus, inquit, nec consensimus nec ratam, hu-
» iusmodi ordinationem habuimus Photij, nec Ignatij de-
» positionem reputamus: sed nec Photiũ in Episcopali or-
dine annumeramus nec annumerabimus. Ipsos verò Epis-
» copos qui legati fuerant, habita synodo exauctorauit. Ra-
» doaldus & Zacharias Episcopi, inquit, quos vt præmisi-

» mus Constantinopolim miseramus confessione propria
» vel synodali examine conuicti erant aut patenter osten-
» si, quòd ipsi deposuissent Ignatium, vel communicassent
adultero Photio. Hæc epistola ad Clerum Constantino-
politanum de legatis narrantur. Michaël autem in hac de-
» pulsione Ignatij se minùs impotentem ostendit, & inimi-
» cum Latinæ linguę, cùm Romanorum se Imperatorem di-
» ceret, In tantam, inquit, furoris abundantiã prorupistis vt
» linguę Latinæ iniuriã irrogaretis, hâc in epistola vocẽ bar-
» barã & Scythicã appellãtes. Ridiculũ est vos appellare Ro-
» manorum Imperatorẽ, & tamen linguã nõ nosse Romanã.
» Et epistola tertia ad eundem: Prętereanon omittendum
» esse credimus nos commemorare pręterito anno per indi-
» ctionem tertiam decimam, epistolam sub nomine vestro
» conscriptam per Michaëlem protospatariũ suscepisse, quę
» tantis erat verbis cõtumeliosis, immò blasphemiis disper-
» sa, vt scriptor eius nõ nisi in gutture colubri, calamum tin-
» xisse putetur, & dictatoris labia pro dictionibus venena
» fudisse videãtur. Porrò quæ fuerint in vrbe tẽpla pręcipua
declarat in narratione depositionis Zachariæ & Radoal-
» di his verbis: Tunc conuocato multarum prouinciarũ san-
» ctissimorum Episcoporum cœtu, & collecta sancta syno-
» do in ecclesia Dei, vbi beatus Petrus Apostolorum prin-
» ceps corpore floruit, & virtutib⁹ emicuit: Deinde propter
» frigidiorem locum in ecclesia Saluatoris, quæ ab auctore
» vocantur Constantiniana, & quæ prima in toto terrarum
» orbe constructa est. Mos verò Romanæ ecclesiæ Nicolai
» tẽporibus hic fuit: Hodie, inquit, in ecclesia Romana quæ
» magistra est omnium ecclesiarum, consuetudo hic imprę-
» termissè seruatur, ita vt null⁹ sacerdos maiore suo nõ innu-

» ente consacerdote cuilibet rei benedicere nitatur: sed &
» anterior stans ad pronunciandum aliquam lectionem be-
» nedictionem quidem postulat, sed & quilibet inferior nõ
» audet penitus benedicere. De patrimonio verò ecclesię suę
» loquitur epistola prima ad hũc modum: Preterea Calabri-
» tanum patrimonium & Siculum quoque nostræ ecclesiæ
» concessa fuere, & ea possidenda obtinuit, & disponendo
» per suos familiares regere studuit, concessionibus reddan-
» tur: quoniam irrationabile est vt ecclesiastica possessio, vn-
» de luminaria & concinnationes ecclesiæ Dei fieri debent,
» terrena quauis potestate subtrahantur, sed domui Dei re-
stituta meritum redemptionis multiplicent. Ac fuit quidẽ
hic Romanus Põtifex valetudinarius, vti ex eius verbis in-
» telligere possumus: Et quia, inquit, legatus vester tanta est
» impatientia vsus, vt antequam nos ex validissima infirmi-
» tate respirare aliquantulũ cognouisset, nullam moram pas-
» sus mox nobis inconsultis discesserit, ob nihil aliud nisi
» quòd iam tempus hyemis imminebat & periculum sui,
» apud quem vix obtinere potuimus vt saltẽ dum hæc scri-
» berẽtur, quoniam ab vrbe remotus nullo modo voluit in
» Ostia, positus expectaret. Denique quàm parui faceret Mi-
» chaëlis minas, hic locus ostendit: Interminationibus cre-
» bris, inquit, deterrere me & minitari videmini, tanquam
» sitis patriæ & vrbi nostræ vltimum exterminium illaturi:
» quæ nos Christo propicio atque custode sicut hactenus
non timuimus, nec modò timemus. Apud Leonem nonũ
facũdissimum pontificem, in epistola ad Michaëlem Con-
stantinopolitanum reperi insignem locum, quem prę teri-
re nec possum nec debeo; ad Nicolai enim gloriam lau-
» dẽmq; pertinet: Recordamini, inquit, illius nefãdæ synodi,

» nunc vos egisse plurimorum relatu didicimus, maximè cũ
» deiiciendus apostolicam sedem iuxta licentiam canonicè
» sibi cõcessã appellasse perhibetur, pro quo fili charissime
» valde gloriam vestram exposcimus, vt præfatum virum in
» suo Episcopio & omni pristino reddi faciatis honori: & ita
» demum ad apostolicam sedem, quam illum constat appel-
» lasse, securitatẽ pro nostro amore properãdi dare dignemi-
» ni: hoc specie tenus cognoscẽtes, quoniam tũc credemus
» vos nostrum apostolatum diligere, sicut sæpe profiteri vi-
» demini, si dominum & Deum nostrum timere pariter &
» amare vos euidenter cognouerimus, nec non & priuilegia
» sanctæ sedis apostolicæ & statuta patrũ illibata seruãtes, ea
» vilescere vel destrui à nemine patiamini. Cæterùm sciat su-
» blimitas vestra nos ad confratrem nostrum Hincmarum
» Archiepiscopum misisse, quatenus aut infrà triginta dies
» post lectam à nobis sibi missam epistolam, eundem Epis-
» copum pristino gradui restitueret, aut cum idoneo suo
» legato, si ipse non posset, Romam veniret. Quòd si neutrũ
» ageret, post triginta dies præfixos nec ipse nec quilibet
» Episcoporum, qui in depositione præfati Episcopi cõsen-
» serant, licentiam celebrandi missarum solennia penitus
» haberent, quo vsque in iis quæ salubriter deceret, nobis
» sint obedientes, ac pleniter ad effectum consummatio-
» nis perduxerint.

ADRIANVS II. *vel Iunior.*

IGNATIVM à Baſilio Macedone expulſo Photio reſtitutum ſedi ſuæ, & priſtino honori Zonaras refert, ſimúlque Photium eruditum virum fuiſſe prædicat: & Anaſtaſius epiſtola ad Ioãnem diaconum, Leo, inquit, (Armenius) poſt Michaëlem imperauit, patrem ſcilicet Ignatij, qui adhuc ſupereſt habenas Conſtantinopolitanæ tenens eccleſiæ. Adrianus igitur Talari Epiſcopi non naturalis, ſed ex legitimis nuptiis filius ad Epiſcopatum ob præclaras virtutes & quantas paucis contigiſſe ſatis cõſtat, à Clero populóque Romano eligitur: habitóque frequentiſſimo conuentu poſt Nicolai mortem ſolus ad ſummum ſacerdotium omnium ordinum votis atque acclamationibus aſſumitur. Per id tempus viuebat in aula Põtificis Romani Anaſtaſius apoſtolicæ ſedis Bibliothecarius. Is epiſtola ad excellentiſſimum Regum & Chriſtianiſſimum Carolum data decimo Kalend. Aprilis, indictione octaua, ſic ait: Vir magnus & apoſtolicæ vitę preceptor Conſtantinus philoſophus Romam ſub venerabilis memorię Adriano Iuniori Papa venit, ſáctíque Clemẽtis corpus ſedi ſuæ reſtituit. Interim Adrianus ſapiẽter regebat eccleſiam ſibi commiſſam, cùm ad illum & Dolicũ Regem venere legati Baſilij Macedonis Græcorum Cæſaris, quos eo miſſos Ioannes Curopalates in Baſilij vita ait, rogatum vt ſuis copiis ſubſidium ferrent, & vnà cùm Baſilij

lij exercitū contra impios Dei hostes instruerentur. Agareni hi erant quos alij Saracenos, alij Arabes, alij aliter vocant. Quibus copiis iunctis Ludouicus Rex Italiæ quem Curopalates Dolicum vocat, Barim vrbem & ducem hostium capit, Capuámque perducit. Nam quid postea acciderit, non est huius loci neque instituti dicere. Vnum hoc dico, nō petiturū fuisse Basiliū à Romano Pontifice suppetias, si sciſſet dari ab illo nō posse: frustrà enim ab illo petitio facta esset. Itáque necesse est Romanū Pontificem tunc temporis iurisdictionem & imperium aliquod in suos ciues, & pecuniam belli neruum habuisse. quia sine pecunia bellum est minimè bellum. Ludouicum Cæsarem fuisse diximus Lotharij filium: credo cùm id bellum suscepturus esset aduersus Agarenos, Adrianus qui patrinus & in baptismo sponsor eius fuisset, Hincmaro Remorum Episcopo & cæteris Galliæ Episcopis scripsit, ne quisquam regnum eius quod hereditario iure accepit à Lothario patre filius, perturbaret: nullus ad se conaretur inflectere. Quòd siquis id facere conaretur, sciret se vinculis anathematis obligandum. Hæc enim Pontificum Romanorum arma fuere, sola quidem quandiu mortalium animos sibi obsequentes habuerunt: at vbi contumaces eos & pertinacissimè repugnātes sensere, alio armorū genere iis necessariò vtēdum fuit. Quibus Adriani iaculis Carolus Rex Francorum impeti videbatur: eam ob causam responsum Hincmari & Caroli rescriptū legi plenū fellis & acrimoniæ, ex quo illud etiam intelligo, Normanos tum molestissimum Galliæ ac difficillimū intulisse bellum, simul an Hincmari Laudunensis Episcopi (nam superior ille Remorum antistes fuit) accusati damnatíque iudicio

„ synodi, causa Romam ad Episcopi vrbis cognitionem iu-
„ re euocaretur, & an appellare Pontificem Romanum iure
„ Hincmarus ille potuerit.

IOANNES VIII. *vulgò* IX.

BASILIVS quem Orieti imperasse tradidimus, libellum elegantem scripsit Leoni charissimo filio & consorti Imperij, informās eum præceptis optimis ad rationem benè sapientérque viuendi. Idē Basilius Ignatio vita functo Photiū legitimè pulsum, legitimè quoque restituit Pontificio honori: erat enim vir in ciuilibus quidem negotiis versatus, & magnæ reconditæque eruditionis. Romani quoque Adriano mortuo quærentes illi successorem concordibus animis & vocibus in Ioannem conueniūt, & more Romano ex Diacono bono bonum Episcopum faciunt. Erat tunc alius Ioannes incēsus studio historiæ ecclesiasticæ perscribendæ, & conuerti è Græco sermone in Latinum plures historiarum libros admodū cupiebat: quemadmodum ex epistola Anastasij Bibliothecarij manifestum planúmque faciam. Ecclesiasticam, cha-
„ rissime frater, & digne Christi Leuita Ioannes, auctore
„ Deo scripturus historiam, exigis à me quædam in Latinū
„ stilum transferenda, quo & ipsa quoque proposito inseras
„ operi & intexas. his enim duabus linguis præcipuè quę in
„ ecclesia gesta sunt, enarrantur. Ego verò propriam insci-

» tiam, & sermonis angustiam non ignorans, hoc agere
» tanto tempore recusaui, supra me videlicet esse tam arduū
» conamen proculdubio ratus. Sed quoniam ipse te propo-
» situm opus melius exequuturum fore asseueras, si ea quæ
» in Latinis codicibus inueniri non possunt, prius ex Græ-
» corum fonte hauriendā percipias, faciam Deo propitio
» quod hortaris: præsertim cùm Dei sit quod agēdum pro-
» ponimus, & multis proculdubio causa profectus atque sa-
» lutis. neque enim tibi tam charo, támque sapienti quic-
» quam negare potero, qui profectò Apostoli documen-
» to imbutus, sapientibus & insipientibus debitor sum. Et
ab hoc Ioanne qui se Leuitam dicit, scripti sunt quatuor li-
bri de vita Gregorij primi vt ex præfatione illorum mani-
festum est ad Ioannem sanctę Romanæ ecclesiæ Pontifi-
cem, quem nos octauū appellamus. quod idcirco dictum
volumus, ne qui illos Ioāni ipsi Episcopo Romano tribuūt,
quemquam in reliquum tempus decipiant. Leo apud Gręcos
Basilij Imperatoris filius summam rerum tenebat; ab
hoc Philosopho, id enim cognomen tulit, eleganter scri-
ptus est liber de bellico apparatu, qui prodiit in lucem: &
moriens Constantino filio alium reliquit, quo summam
totius Imperij complexus est. Extant quoque constitutio-
nes eius, & in his plurimæ ad Stephanum Constantinopo-
litanum Archiepiscopum & Patriarcham vniuersalem.
atque hæc eius scribendi consuetudo fecit, vt Romani Pō-
tifices se quoque vniuersales appellauerint; ne quem titu-
lum Constantinopolitani Archiepiscopi sibi arrogabant,
eo carere Romani viderentur, ad quos ea inscriptio magis
pertineret. At nos omisso Leone & posteris eius, cum qui-
bus Romani Pontifices nihil commune habebant, ad Ioā-

nem reuertamur vnde digressi sumus. Ludouico Cæsare mortuo, quem Lotharij filiũ fuisse docuimus, doctissimi principis, sic enim Angelomus ad cãtica canticorum eum appellat, eiusdem Lotharij frater Carolus Caluus Francorũ Rex, præteritis Lotharij nepotibus, quia publicè intererat, ad imperium vocatur, ísque Ioannis & Episcoporum verbis qui adfuere, Augusti nomen & insignia accepit, anno à natali Christi octingentesimo septuagesimo sexto. Formulam verborum qua illi sunt vsi ex libro secundo annalium nostrorum vbi illa continetur, repetere nõ placet, etsi ad Ioannis vitam, ad commendationem Caroli Magni, Ludouicíque Cæsarum & Caroli Calui erga religionem & iustitiam studium efferendum plurimum valet. Iam ad Photium redeamus. Sub eo habita est synodus Episcoporum Constantinopoli, in qua de Ioanne mẽtionem factam video his verbis, quæ apud Balsamonem reperiuntur. Statuit sancta & vniuersalis synodus, vt si qui ex Italię clericis, vel laicis, vel Episcopis, in Asia vel Europa, vel Libya versantes, sub vinculo vel depositione, vel anathematizatione apud sanctissimum Papam Ioãnem fuerunt, vt ij quoque sint eiusmodi etiam apud Photium sanctissimum Patriarcham Constantinopolitanum in eadem pœnæ definitione, id est, vel depositi vel anathematizati, vel segregati: & quos Photius quidem sanctissimus noster Patriarcha, clericos vel laicos, vel Episcopalis vel sacerdotalis ordinis, in quacunque parochia, segregationi, vel depositioni vel anathematizationi subiecerit, sanctissimus quoque Papa Ioannes, & sancta Dei Romanorum ecclesia, eosdem in eodẽ pœnæ iudicio habeat, priuilegiis, quæ adsunt sanctissimæ Romanorum ecclesiæ sedi & eius antisti-

» ti, nihil penitus innouatis, nec nunc, nec imposterum. Ad Carolum redeo, is enim coronatus à Ioanne literas apostolicas petiit, quarum exemplum ex chartario incliti monasterij Vedastensis hic subiicio. Ioannes Episcopus
» seruus seruorum Dei, fratribus monasterij beati Vedasti
» quod vocatur Nobiliacus vel Attrebas, vbi ipse sanctus Ve-
» dastus confessor Christi, corpore quiescit, salutem.
» Si vtilitatibus seruorum Dei piè cõsulimus, locáque Chri-
» sto dicata Apostolicis fulcimus sanctionibus, quo diuini
» cultus seruitores inibi Deo vacantes à turbinibus & variis
» tempestatum secularium minuantur incursibus, nil hoc
» holocausto gratius redemptori nostro credimus offeren-
» dum. Qua de re luce clarius patet omnibus sanctæ eccle-
» siæ filiis, quia charissimus filius noster Carolus Rex adiens
» limina beatissimorum apostolorum Petri & Pauli hono-
» rificè à nobis susceptus, postquam solenniter vota regia
» persoluit, apud sepulchrum beati Petri die natiuitatis Do-
» mini nostri in ecclesia ipsius beati Petri Apostolorum
» principis dignitatem imperialem per impositionem ma-
» nuum nostrarum adeptus est. Dehinc non minus deuotè
» quàm humiliter à nobis expetiit vt beati Petri Apostolo-
» rum principis, simúlque nostri apostolatus auctoritate
» decerneremus priuilegium Romanæ atque Apostolicæ
» sedis astipulatione roboratum fratribus iam dicti mona-
» sterij confessoris Christi Vedasti, per quod stabili iure ac
» sine perturbatione possiderent castrum atque prædictum
» monasterium, & omne quod eis per suum præceptum
» concesserat ac Gallicanorum Episcoporum decreto mu-
» niri fecerat huius rei gratia. Quia eundem Augustum di-
» uino contractum amore id fecisse perspeximus, gratanter

petitionibus præbuimus assensum, decernentes apostolica auctoritate ea quæ hic inserta habentur inconuulsa manere. Data v. Kalend. Ianu. per manus Anastasij primi scriniarij anno I. Imperij Caroli serenissimi Imperatoris Augusti, & per consulatum eius anno I. indict. octaua. Sed Carolo in reditu, ínque itinere mortuo fugiendum in Franciam Ioanni fuit ob partium studia, quòd Ludouicum Balbum coronare in demortui locum vellet, vbi apud Tricasses synodum Episcoporum habuit, in qua Adelardum, Formosum, Lambertum, cæterósque conscios exilij sui damnauit, simul Hincmarum Laudunẽsem oculorum vsu priuatum Episcopatui suo restituit: nam id ab Adone Viennensi illius penè temporis historico scribi video. Romam tandem reuersum, exceptúmque honorificè à ciuibus suis, & Christiana negotia admodum piè sanctéque omni deinceps vita gessisse.

MARINVS.

NON quid rerum hic gesserit vnius anni Pontifex, neque enim quolibet anno res magnæ se offerunt, sicut nec lætæ atque opimæ segetes quotannis metuntur, sed quis fuerit & quàm episcopatu non indignus, certè ostendam testimonio Nicolai illustris Episcopi Romani, à quo illius ecclesiæ Diaconus dicitur, & inter legatos qui Rhadoaldi & Zachariæ loco Cõstantinopolim

ab eo mittebantur illum esse voluit,à quo scilicet mandata sua impleri nõ diffideret. Quid igitur miremur illum ad Pontificiam dignitatem vocatum esse iam senem & Diaconum? præsertim cùm Diaconatus certa spes perueniendi ad episcopatum esset, vt multorum exemplo Pontificum ostẽdere, neque arduum neque difficile est. Verba autem Nicolai ex epistola ad Michaëlẽ hic subiicio. Postea
» verò cùm cognouimus quia penes hos qui nolũt sanis ac-
» quiescere monitis, nihil solùm scribendo proficiebamus,
» ratum duximus per legatos nostros iteratas literas eorum
» quæ videbantur ecclesiæ profutura mandare. Huius rei
» gratia direximus Constantinopolim Donatum sanctissi-
» mum Episcopum, & Leonem venerabilem presbyterum,
» atque filium nostrum Marinum Diaconum. Et in eadem
» epistola: Sciat à Deo redimitum imperium vestrum mis-
» sos sibi à præsulatu nostro Deo auctore destinatos, Dona-
» tum videlicet reuerendissimæ & sanctissimæ ecclesiæ O-
» stiensis Episcopum, & religiosos ac venerabiles sanctæ
» Romanæ ecclesiæ Leonem tituli sancti Christi martyris,
» Laurentij, quæ appellatur Damasi; atque Marinum,
» apostolicæ nostræ sedis diaconum. Est etiam locus alius i-
» nitio octauæ synodi œcumenicæ habitæ sub Adriano se-
» cundo, anno tertio piissimorum Imperatorum Basilij &
» Cõstantini. Cõuenientibus Donato & Stephano Episco-
» pis, & Marino diacono, locum tenentibus Adriani sancti-
» ssimi Archiepiscopi senioris Romæ &c. Quin etiam ex e-
pistola Adriani ipsius ipsi synodo inserta cum hoc titulo,
» Adrianus Episcopus seruorum Dei, piissimo Imperatori
» Basilio Augusto Christianissimo & desiderabilissimo filio,
» id quoque planum & perspicuum faciam, Marinum hunc

» qui duabus legationibus iam functus erat, Pontificatu nō
» indignum fuisse. Sic ergo Adrianus, dilectos fratres meos
» Donatum sanctæ ecclesiæ Ostiensis, & Stephanum eccle-
» siæ Nepesinæ reuerendiss. Episcopos, atque filium meum
» Marinum apostolicæ sedis diaconum, consiliarios nostros
» tuæ commendamus pietati: precamur, vt eos ob amorem
» pręcipuorum apostolorum Petri & Pauli (à quorum sede
» mittuntur) benignè suscipias, & tanquam nobismetipsis
aures credulitatis accommodes. Marini verò nomen ne quis inusitatum putet, legat constitutionem Valeriani & Galieni Cæsarum Marino scriptam publicatámque tertio Kal. Iul. Æmiliano & Basso Cons. quæ apud Iustinianum lib. nono Cod. continetur, & Iustiniani ipsius constitutionem ad Marinum Præfectum prætorio de naturalibus liberis libro quinto.

ADRIANVS III.

ANNVM & aliquid amplius in Pontificatu transegit Adrianus nihilo fœlicior decessore suo: vtrumque enim magnanimum virū, & ad eam dignitatem aptissimum fata citò rapuere: vt fœcem Pōtificum aliquot qui subsequuti sunt, superi nobis dari paterentur: credo ob mortalium delicta, quæ non minora illis temporibus fuere quàm nunc sunt: orbis enim terræ sine bonis & malis nunquam fuit, vt absolutum sine probitate atque nequi-

tia

tia eſſe non putes. Sunt autem quidam hiſtorici, vt nullius
nomen lædam, qui hunc Pōtificem, qui magnitudine ani-
mi cognomines Adrianos æquauit, iuris Imperatorij
prædonem putent, quo iure cautum erat vt Cæſaribus mi-
nimè inconſultis Pontifex ordinaretur. At mortuis Ludo-
uico & Carolo Caluo Auguſtis, quis iam reſtabat in occi-
dente qui rerum dominum ſe vocaret? nemo ſanè præter
Carolum Craſſum, craſſum corpore, & ingenio craſſiorẽ,
qui tamen Imperator fuit: habitáque eſt ſynodus Coloniæ
Agrippinæ ad Rhenũ flumen anno Chriſti octingenteſi-
mo octogeſimo ſeptimo, in qua glorioſiſſimum Impera-
torem illum appellari video.

STEPHANVS V.

NEscio quis mentionem tui faciat ô
Stephane, qui Formoſũ anteceſſiſti, &
illam alterius Stephani in deceſſorem
ſuũ ſæuitiam, præter duos doctiſſimos
viros & antiquitatis peritiſſimos, ij ſunt
Hincmarus Remorum, & Iuo Car-
nutũ illuſtres Epiſcopi: quorum Hinc-
marus ad te ſcribit epiſtolam, qua ſignificat ſe Romam
properaturum fuiſſe, niſi obſtitiſſet obſidio Lutetiæ Pari-
ſiorum, cuius agros Normani infeſtiſſimi tunc hoſtes latè
populabãtur. Quid verò reſcripſiſti? videlicet dolere te ob
Regni huius infeſtationem, & magnopere Deum depre-
cari pro defenſione horum Galliæ populorum aduerſus

immites crudeléſque Normannos. Iuo autem libro ſeptimo Panormiæ inſerit reſcriptum tuum, quo Aiſtulphum qui vxorem indicta cauſa occiderat, ſanctiſſimè mones id non debuiſſe fieri: ſed quia quod factum eſt pro infecto haberi non poteſt, non eſſe deſperandum, ſi modò velit ex præſcripta formula pœnitētiam agere. Tam autem diſertè & appoſitè ſcribis, vt nullum putem extare decretum Pontificis, quod illo grauius aut pondere ſententiarū plenius cuiquam poſſit videri.

FORMOSVS.

PVLCHRVM nomen Formoſo puero impoſitum ob elegantem formam: venuſtatémq; corporis veriſimile eſt. Is cùm variis ſacerdotiis ornatus eſſet, ad pontificatum vrbis tandem peruenit: etiamſi Pontifex Portuenſis iam eſſet. quod illi quidem contigit primò omnium retro Pontificum citra Petrum, quem cōſtat Antiochenæ eccleſiæ prçfuiſſe antequam Romæ pedem figeret, at cōſequutis tēporibus, vbi poſſidere multas ſimul eccleſiaſticas dignitates ac permutare cœpimus, hic mos à vetuſtate ſeruatus obſoleuit. Cæterùm Formoſi mores grato illum animo erga Frācorum Reges eſſe docuerūt, ac memorem beneficiorum, quæ maiores ſui ab illa regia gēte accepiſſent. Nam cùm Carolus puer ad regiam dignitatē promotus eſſet, & ſe apoſtolicæ ſedi per literas & legatos pluri-

mũ commend. ſſet, Pontifex gratulatus ei quòd Rex eſſet, pręcepta ad bene ac ſapienter adminiſtrãdum regnum ſuccinctè lucidéque perſcripſit. Hæc Flodoardus in vita Remenſium epiſcoporum de Formoſo tradit. Romani ciues hunc Pontificem etſi religioſiſſimum oderant, non quidem omnes, ſed qui Stephano competitori eius in Pontificatu fauiſſent: affligebatúrque ab iis vſque adeo vt ab Arnulpho Rege auxilium coactus petierit. Id vbi adfuit, Roma continuò capta eſt, & plerique Romani proceres iubente eo ſecuri ſunt cæſi. Ac ſanè in oppido Francorum Triburia quod tranſrhenum eſt, habitam ſynodum reperio anno Chriſti octingenteſimo nonageſimo quinto, Verùm abs te petimus ô Luitprande Ticinẽſis, qui magis ſcire potes, tunc enim viuebas, vt nobis ediſſeras rem totã atque explices. res enim geſtas ſcribere & rerum geſtarum
» rationem reddere hiſtorici eſt. Hoc tempore, inquit, For-
» moſus Papa religioſiſſimus à Romanis vehemẽter afflicta-
» batur, cuius & hortatu Rex Arnulphus Romam aduene-
» rat: in cuius ingreſſu vlciſcendo Papæ iniuriã multos Ro-
» manorum principes obuiã ſibi properantes decollari pręcepit.
» Cauſa autem ſimultatis inter Formoſum Papam &
» Romanos fuit. Formoſi prædeceſſore defuncto Stepha-
» nus quidam Romanæ eccleſiæ Diaconus erat, quẽ Roma-
» norum pars quædam Papam ſibi elegerat: quædam verò
» pars non infima natu Formoſum Portuẽſis ciuitatis Epiſ-
» copum pro vera religione diuinarúmque ſcripturarum &
» doctrinarum ſcientia Papam ſibi fieri anhelabat. Nam dũ
» in eo eſſet vt Stephanus apoſtolorum vicarius ordinari de-
» buiſſet, ea quę Formoſi partibus fauebat pars, cum nõ me-
» diocri tumultu & iniuria Stephanum ab altari expulit, &

Formosum Papam constituit, descendítque Stephanus in Tusciam quatenus Adelberti potentissimi Marchionis auxilio iuuaretur, quod & factum est.

BONIFACIVS VI. ET STEPHANVS VI.

NON est cur Pontificium nomen oderimus, propter paucorum Pontificũ quædam impia facta. nam illi homines fuere: & qui vitia odit, homines odit. Bonifacium populari manu euectum, quindecim dierum aut paulò amplius Pontificem, Stephanus auxilio Alberti Machionis Thuscia expulit: expulere & superi vita ei citò adẽpta, ne foret è beato miser. Tu verò Stephane quid cogitabas, cùm Formosi collum sepulchro eruti secari gladio iussisti? Non illud saltem occurrebat, id nunquam antea factum à maioribus tuis? Ergo iterum ad Luitprandum me conuertam, eúmque precabor vt illa Stephani nefaria acta mortalium oculis subiicat. Formoso, inquit, defuncto atque Arnulpho „ in propria reuerso: is qui post necem Formosi Papa con„ stitutus est, expellitur: Stephanúsque Papa per Albertum „ constituitur. Quo constituto vt doctrinarum sanctarum „ inscius, Formosum è sepulchro extrahi atque in sedem Ro„ mani pontificatus sacerdotalibus indumẽtis indutum de„ collari præcepit. Cui & ait: Cùm Portuensis esses Episco„ pus, cur ambitionis spiritu Romanam vniuersalem sedem

» vſurpaſti? His expletis, ſacratis exutum veſtimentis digi-
» tíſque tribus abſciſſis, in Tyberim iactari præcepit cun-
» ctóſque quos ipſe ordinauerat, gradu proprio depoſitos
» iterũ ordinauit. Quod quàm male elegerit, (pater ſancti-
» ſſime Raimunde Liberitane) in hoc animaduertere pote-
» ris, quoniã & ij qui à Iuda domini noſtri Ieſu Chriſti pro-
» ditore ante proditionem, ſalutem ſeu benedictionem a-
» poſtolicam perceperant: ea poſt proditionem propriíq;
» corporis ſuſpenſionem minimè ſunt priuati: niſi quos im-
» proba fortè defœdarãt flagitia. Benedictio ſiquidem quæ
» à miniſtris Chriſti impenditur, non per eum qui videtur,
» ſed qui nõ videtur ſacerdotem infunditur. Neque enim
» qui rigat eſt aliquid, neque qui plantat: ſed qui incremen-
tum dat Deus. Quantæ autem auctoritatis quantæq; reli-
gionis Papa Formoſus fuerit, hinc colligere poſſum⁹: quo-
niã dum à piſcatoribus poſt modum eſſet inuentus, atque
ad beati Petri apoſtolorum principis eccleſiã deportatus,
ſanctorum quędam imagines hunc in loculo poſitum ve-
nerabiliter ſalutarũt. Hoc namque à religioſiſſimis Roma-
næ vrbis perſæpe audiui. Sed fingamus id quod poſtremo
loco dicitur, nunquam tamen accidiſſe, quid eſt illo ſupe-
riori facto aut crudelius aut immanius vnquam excogita-
tum à barbaris? At inueherer in illum vehementius profe-
ctò, niſi me Leonis ille antiqui hiſtoriarũ ſcriptoris deter-
» reret locus. Formoſum, inquit, Stephanus Papa ſextus, qui
» ei ſucceſſerat, pro eo quòd cùm eſſet Portuenſis Epiſco
» pus, contra ſanctorum canonum decreta apoſtolicam in-
» uaſerat ſedem, de ſepulchro extrahi abiicíque mandauit,
» cunctáſque ipſius ordinationes irritas eſſe conſtituit.

ROMANVS & THEODORVS II.

ET genere & magiſtratu Romani, Pontifices multi fuere, nullus autẽ cui hæc tria contingerint, vt natus Romæ, Romani nomen, & Pontificis maximi ſupremam dignitatem obtinuerit. Hæc quidem ſolus Romanus habuit, trium menſium Pontifex, & ante Pontificatum preſbyter Cardinalis titulo ſancti Petri inſignis, vt habent Annales Victoriani: ſucceſſorum tamen nemo nomen eius ſumpſit, nec in tam breui Pontificatu quicquam de eo memoriæ proditum eſt, niſi quòd Stephani deceſſoris decreta actáque ſtatim abrogauit. Secutus eſt Theodorus patria quidem Romanus, ſed à Romani ſententia longè diſſentiens. Formoſi enim res in pretio habuit, verùm illi vigeſimus adminiſtrati Pontificatus dies, idem mortis primus fuit. Theodori verò Græcum nomen eſt, atque idẽ ſignificat quod Deusdedit & Adeodatus, quæ ſunt retrò Pontificum nomina, vt ſuprà demonſtrauimus: verùm etſi ſignificationis eiuſdẽ ſunt, quemadmodum Silueſter & Siluerius, noluimus tamen antiquum numerum Pontificum turbare, ne lectorem quoque turbaremus.

IOANNES IX. *vulgò* X. & BENEDICTVS IIII.

IMPERIVM ad Italicã gentem translatum, laudi erit Ioanni Pontifici Romano, qui Lambertum Imperatorem dixit, ac veterem consuetudinem renouauit, ne legatis Imperatoris absentibus, qui vim & scandala in eius consecratione prohibeant, Romanus Põtifex ordinaretur. Atque hoc voluit, quia publicè intererat, vt posthac Pontifex conuenientibus Episcopis & vniuerso clero, senatu & populo expetente legeretur: idque Rauennæ in synodo Episcoporum septuaginta quatuor Ioãnes decreuit, & eorum consilio causa cognita synodum à Stephano decessore suo habitam aduersus Formosum Põtificem damnauit, cuius synodi verba in hanc historiam intexere placuit, ne vnquam putent Romani Pontifices id sibi licere quod reuera non licet, vt decessores suos ad scalas Gemonias trahi, atq; dehinc in Tyberim proiici mãdent. neque enim sum ex eorum genere quibus videntur Episcopi Romani ne peccata quidem sine laude committere, sed vindex ero rerum ab iis perperam actarum, & res nefarias egregiè vituperando damnandóque prodesse Reipubl. conabor. Verba autẽ synodi quæ magnus vir Sigonius & Italię decus libris à se ęditis nuper inseruit ex scrinio Mutinensis ecclesiæ, hæc quidem sunt. Synodũ à Stephano sexto Põtifice decessore nostro celebratam, in qua

» cadauer Formosi Pontificis è sepulchro extractũ, & qua-
» si ad iudicium adductum, iudicatum, atque damnatũ est,
» quod nunquam aliàs factum accepimus, penitus abroga-
» mus, & ne posthac tale aliquid fiat, per spiritus sancti iudi-
» cium interdicimus. Episcopis, presbyteris, & reliquis cle-
» ricis, qui ei synodo inrerfuerunt, quia veniam petentes vi
» se, ac metu interfuisse cõfessi sunt, sanctæ synodi precibus
» indulgemus: cauentes, ne quis posthac Episcopis aut vim,
» aut detrimentum inferat, quominus eis liberè sententiam
» dicere liceat. Quia necessitatis causa de Portuensi ecclesia
» Formosus ob vitæ merita ad apostolicã sedem est euoca-
» tus, statuimus, ne quis in id exẽplum trahat, sacris legibus
» prohibentibus. Etenim quod necessitate concessum est, id
» sublata necessitate auctoritatem nõ debet habere. Ne quis
» quem de gradu ecclesiastico synodicè deturbatum, neque
» dum canonicè restitutum ad altiora prouehat, quemad-
» modum Bonifacium primùm in subdiaconatu, deinde in
» presbyteratu popularis manus euexit. Quòd si spretis san-
» ctissimorũ patrũ decretis, id quoquo modo tẽtauerit, nõ
» solum apostolico anathemate feriatur, sed Imperatoriam
» quoque indignationem experiatur: Episcopos, presbyte-
» ros, diaconos, subdiaconos, qui ab eodem Formoso põti-
» fice ritè consecrati, temerè quorũdam libidine exaugurati
» sunt, ad proprios ordines, & gradus redigimus. Reordina-
» nationes, & rebaptizationes, & sedium mutationes, quas
» sancti patres in Africano concilio interdixerũt, & nos in-
» terdicimus. Sacram inunctionem spiritalis filij nostri Lam-
» berti in Imperatorem firmam, & ratam in perpetuum esse
» spiritu sancto suffragante decernimus. Violatores sepul-
» chri Formosi Pontificis, qui facta ad rapiendum thesaurũ
conspi-

» conſpiratione corpus eius traxerunt, atque in Tyberim
» proiecerunt, niſi reſipuerint, à ſanctæ Dei eccleſiæ limini-
» bus propulſamus. Quia ſancta Romana eccleſia moriente
» Pontifice multas patitur violentias, quod inſciente Impe-
» ratore, aut legatis eius abſentibus, Pōtifex cōſecretur, neq;
» canonico ritu miſſi ab Imperatore interſint nuncij, qui
» vim, & ſcādala in eius cōſecratione prohibeāt: Volumus,
» vt poſthac Pontifex conuenientibus Epiſcopis, & vniuer-
» ſo clero, ſenatu & populo expetente legatur: atque ita in
» conſpectu omnium celeberrimè electus ab omnibus, prę-
» ſentibus legatis Imperatoris, conſecretur. Nemóque ſine
» periculo ſacramenta, aut promiſſa noua arte, ab eo audeat
» extorquere, niſi quod antiqua contineatur conſuetudine,
» ne quid ſcandali, aut detrimenti eccleſia patiatur.

LEO V. ET CHRISTOPHORVS.

LEONIS quinti Pontificatum vix atti-giſſe triginta dies hiſtoriarū libris continetur: ſed ij neque patriā, neque pietatem illius, neque mores exprimūt, & hiſtoricum in eiuſmodi rebus aliquid fingere, turpe ſanè atq; indecorū eſſet. Victoriani quidē annales Leonē è preſbytero Phocēſi vrbis Epiſcopū fuiſſe referunt. Sed tu ſerue nequam, quem Chriſtophorū vocant, cùm potius Luciferū debuerint appellare, etſi eras preſbyter Cardinalis, titulúmque Damaſi pręferebas; quò ore ſubditus dominū au-

des in carcerem coniicere, & contra leges humanas atque diuinas eripere Pontificatum vrbis? quamquam vltio diuina subsequuta est properè, quæ te prædonem alieni iuris in ergastula monachorũ prçcipitem dedit, vt qui cum frequentissimo Senatu esse volueras, quasi Dauus in pistrinũ solus coniicereris. De hoc homine sic Leo Marsicanus in " historia Cassinẽsi. Christophorus deiectus de Papatu mo- " nachus effectus est. Sed iam tempus est veniẽdi ad quartũ librum Episcoporum vrbis, si modò dixerimus hic interesse inter bonos malósque Pontifices, quòd boni honorant sacerdotium suum, & ab illo honorantur: mali à sacro magistratu accipiunt honorem, certè nullum ipsi afferunt.

NOMINA PONTIFICVM, QVORVM VITA EXPONITVR LIB. IIII.

Sergius III.
Anastasius III.
Lando.
Joannes X. *vulgò* XI.
Leo VI.
Stephanus VII.
Joannes XI. *vulgò* XII.
Leo VII.
Stephanus VIII.
Marinus II.
Agapetus II.
Ioannes XII. *vulgò* XIII.
Benedictus V.
Leo VIII.
Ioannes XIII. *vulgò* XIIII.
Benedictus VI.
Donnus II.
Bonifacius VII.
Benedictus VII.
Joannes XIIII. *vulgò* XV.
Ioannes XV. *vulgò* XVI.
Joannes XVI. *vulgò* XVII.
Gregorius V.
Ioannes XVII. *vulgò* XVIII.
Siluester II.
Joannes XVIII. *vulgò* XIX.
Ioannes XIX. *vulgò* XX.
Sergius IIII.
Benedictus VIII.
Ioannes XX. *vulgò* XXI.
Benedictus IX.
Siluester III.
Gregorius VI.
Clemens II.
Damasus II.
Leo IX.
Victor II.
Stephanus IX.
Benedictus X.
Nicolaus II.

LIBER QVARTVS.

SERGIVS III.

VNDE quarti huius libri initium ducam? à Sergio? at hic ego loqui non audeo: erubesco enim, & historicũ erubescere indecorum est. quare tu Luitprande expone nobis, cuius impurus parens fuerit, tertius ille Sergius Romanæ vrbis Episcopus, qui tertium quoque Anastasium antecessit. Theodora, inquis, scortum impudens huius Alberici qui nuper hominem exuit auia (quod dictu etiam fœdissimum est) Romanæ ciuitatis non inuiriliter Monarchiam obtinebat. Quæ diras habuit natas, Maroziam, atque Theodorã, sibi non solùm coëquales, verùm etiam Veneris exortiuo promptiores. harum vna Marozia ex Papa Sergio Ioannem, qui post Ioannis Rauennatis obitum, sanctæ Romanæ ecclesiæ obtinuit dignitatem, nefario genuit adulterio. Ex Alberto autem Marchione Albericum, qui nostro pòst tempore Romanæ vrbis principatum vsurpauit. Hæc quidem Luitprandus libro secũdo refert scripto paulò ante tertium, quem ait Francofurti prope Maguntiam cœptum fuisse, absolutum autem in Pa-

xo insula nongentis & amplius passuum millibus à Constantinopoli dissita. O Roma vrbs antiqua quàm dispari domino dominaris! olim obedire Regibus vel Cōsulibus clarissimis viris, vel Imperatoribus, denique sanctissimis Pontificibus parere solita, nunc seruire cogeris impudenti scorto, ne quid acerbius dicā. Theodora enim Romæ seruientis domina, non vt lupa lac prębet Romulo & Remo, sed vt vile scortum & lena producit Sergio Mazotiam filiam, ex eóque meretrix Ioānem gignit, de quo postea dicemus. Leo autem vicesimus secundus Cassinensis Abbas priuilegium domus à Deo sibi commissæ accepit ab hoc Sergio tertio, vt Leo historicus narrat. Martini Turonensis templum à Perpetuo Turonum Episcopo olim exædificatum docet Sidonius Apollinaris epistola ad Lucantiū, & viri illius vitam scripsit Sulpitius Seuerus laudatā à Paulino & Hieronymo; tantíque nominis apud veteres fuit, vt ad id templum certatim ex orbe terræ veniretur. In concilio quidem habito Cabillini ad Ararim flumen, imperā-te serenissimo atque inclito Augusto Carolo, de Romana „ & Turonica peregrinatione agitur his verbis: Sunt qui- „ dam potētum, qui acquirendi census gratia sub prætextu „ Romani, siue Turonici itineris, multa acquirunt, multos „ pauperes opprimunt, & quod sola cupiditate faciunt, ora- „ tionum siue sanctorum locorum visitationis causa se face- „ re affectant. Igitur Martini memoria diu celebris fuit: sed Normāni incenso templo peregrinationes illas turbaūt, „ cuius calamitatis Sergius tertius meminit. Sergius Episco- „ pus seruus seruorum Dei, omnibus sacerdotibus, canoni- „ cis atque clericis, præsentibus & futuris, & seruiētibus sci- „ licet in monasterio beatissimi Christi confessoris Martini,

" quod vocatur Turonense, & Basilicæ eiusdem sancti Mar-
" tini salutem. Arcanum diuinæ dispensationis mysterium
" sollicitudini Pontificum eiusdem pietatis gratia miseri-
" corditer satagendum prouidit, dum curam fidelium po-
" pulorum idem pastor pastorum pastoribus à se destinatis
" committere disposuit Petro Apostolorum principi, si di-
" ligis me, pasce oues meas. Idémque, Ecce, inquit, Sathanas
" expetiuit vos vt cribraret sicut triticū, ego autem rogaui
" pro te vt nō deficiat fides tua, & tu aliquando cōuersus cō-
" firma fratres tuos. Vnde, vt conuenit neq; grex dominicus
" sæuissimis luporum dilanietur morsibus, néve fluctuoso
" impauidè naufragetur procellarū turbine, pastorali tuea-
" tur mucrone, sustētetur baculo, subleuetúrque iuuamine.
" Proinde ecclesiæ sanctæ fraternitatis prouidè cōsulens, v-
" tilitatibus sancta Romana ecclesia per Sergium eiusdem
" Apostolicæ sedis Pontificem ad multorum fidelium per-
" ducere statuit cognitionem, qualiter per missos Erberni
" sanctæ Metropolis Turonicæ Archiepiscopi, & per Ro-
" berti Abbatis Rainaldíque, atque Tetolonis monasteriū
" beatissimi confessoris Martini lugubre desolationis com-
" perit detrimētum. Scilicet quomodo prædictus locus de-
" structionis triste malum à Normannorum perfida gente
" pertulerit, & qualiter eiusdē classis exercitus discursus pes-
" simi periculosa damna perpessus sit. Sed ob restauratio-
" nem eiusdem loci clerique ibidem consistentis subsidia,
" consultu fidelium suorum pietatis suæ munere princeps
" eiusdem regni Carolus auctoritatis suæ præceptum, ex re-
" bus ipsi loco ac fratribus eiusdem congregationis specia-
" liter pertinētibus, & in priuilegiis prædecessorum nostro-
" rum Apostolicorū, ac præceptis orthodoxorum Regum

» nominibus propriis assignatis renouare ac facere studuit:
» vt remoti à secularibus curis & sequestrati mundialibus la-
» queis, cœlesti intenti militiæ, diurnæ seruituti libero corde
» possent vacare. Pastorali igitur respectu præsul antedictus
» cum collegio sacerdotum fideliúmque plurimorum, pa-
» ternitatis nostræ mãsuetudini præsignatum dirigens præ-
» ceptum, huius sanctæ sedis Romanæ, cui domino auctore
» deseruimus, corroborationis priuilegium pro maiori & v-
» beriori firmitatis tenore humili supplicatione statuit spe-
» ctandum: vt sacerdotali pariter & regio commissæ sibi o-
» ues munitę, tutamine inoffenso pede diuinis mãdatis pos-
» sent intendere, & in his exequendis munificentiæ edicto
» simúlque votis & precibus tot fidelium annuendo statui-
» mus, & huius sanctæ apostolicę sedis decreto firmamus: vt
» sicut eiusdem præcepti series cõtinet, institutáque sancto-
» rum prędecessorum nostrorum apostolicorum, videlicet
» Gregorij, Leonis, Adeodati, & Adriani atq; Nicolai, præ-
» ceptóque insuper Imperatorum & Regũ Caroli videlicet
» Augusti & Ludouici equidem Augusti, atque alterius Ca-
» roli desertissimi Augusti, euidenter ostendunt: quæ Clero
» sancti Martini Normannorum incendia specialia reman-
» sere. Scilicet vt nullus superioris aut inferioris ordinis Rei-
» publicæ procurator in eorum ecclesiis, villis, mansionibus
» & territoriis in quibuscumque habeantur prouinciis siue
» pagis, ingredi ad causas audiendas, nec homines illorũ in-
» genuos vel seruos distringere aut fideiussores tollere præ-
» sumat: nec teloneum aut nauticam exigat, & vt decimæ
» & nonæ ex eorum omnibus rebus absque aliqua præsu-
» lum principúmque contradictione hospitali eorum no-
» biliúmque pauperum integerrimè reddatur: quicquídque

„ insuper vtilitatis illorum, alia priuilegia Apostolicorum
„ & præsulum præceptáque retinēt Imperatorū & Regum,
„ & præbendas permissu ac voluntate præfati domini Ro-
„ berti proprij Abbatis à Carolo nunc Rege per præceptū
„ concessas: ita in reliquum eiusdem loci Decanus, sacerdo-
„ tes, ac Clerus ipsius monasterij, sub prefato tali iure res om-
„ nes sibi Regum munere, aliorúmque Christi fideliū mer-
„ cede concessas, & in reliquum cōcedendas, cum vniuersi-
„ tate suorum appendicium perpetuò possideant integerri-
„ mè, ita vt suprà signauimus, nullius potestatis vir quicquā
„ de eorum dominio, vel possessione præsumat auferre. In
„ quo misericordiarum suarum Regum dignitas beneficia
„ fratribus in eodem cœnobio beati Martini morantibus
„ largiri disposuit. Qui autem huius constitutionis institu-
„ tum irrumpere, aut qualibet præsumptione vel occasione
„ tentauerit euertere, vel de decimis eorum potestati per le-
„ gitimos annos subditis, perpetuæ damnationis cumulum
„ cum sanctæ legis præuaricatoribus se nouerit perferre, ni-
„ si digna satisfactione correxerit, quod temeraria cupidita-
„ te temptauerit. Potestate igitur in beato Petro Aposto-
„ lorum principe nobis concessa à domino ligandi & soluē-
„ di, ita eo dicente quæcūq; ligaueris super terram, erunt li-
„ gata & in cœlis; & quæcūq; solueris super terram, erūt so-
„ luta & in cœlis: virtutis huius cōfidētia nitentes, cœli aditū
„ cupiditatis suæ malitia obice claudimus sub anathematis
„ vinculo, qui huic pernecessario beneficio in subtractione
„ collatarum rerum & honorum consentiens aut coopera-
„ tor affuerit, nisi, vt præmisimus, diuino fretus auxilio cor-
„ rectionis munere resipuerit, inuasa restituerit, ac neglecta
„ satisfecerit. Huius autem definitionis & apostolicæ de-
terminationis

» terminationis sententiam inuiolabiliter cunctis fidelibus
» quæsumus obseruãdã. Quæ vt certius credatur, & inrefra-
» gabiliter obseruetur, manus propriæ subscriptione adno-
» tare curauimus, perpetímque manendam statuimus. Scri-
» ptum per manum Leonis archiscrinij sanctæ Romanæ ec-
» clesiæ in mense Maio indictione vndecima. Bene valete
» vice sancti Petri apostolorum principis. Sergius tertius Pa-
» pa, Carolo filio Ludouici filij Caroli Calui rege Francorũ.
Quod quidem Sergij rescriptum egomet ex chartario ec-
clesiæ Martini apud Turones exscribendum curaui, tam
propter quorũdam Regum nostrorum elogia & summo-
rum Pontificum mentionem, qui Sergium præcesserant,
quàm ob illam insignem ab immiti Normãnorum gente
illatam Turonibus calamitatem.

ANASTASIVS III.

ANASTASIVM verò Sergij successo-
rem, qui modestiam & integritatem vi-
tæ amauit, sedisse annis duobus in Vi-
ctoriano Annali reperio. Hic Anastasij
retrò Pontificis Romani nomen ha-
buit, & magnarum virtutum præclaras
opes quæ illum debent magnopere po-
steritati commendare: vt in memoria viuorum sit posita
recordatio eius, quem probum sanè & prudentem virum
fuisse illius temporis Annales tradũt. Ac nescio quo pacto
veteres historiarum scriptores nimium pauca de bonis E-

piſcopis, de malis nimium multa narrauerint, niſi id Deus permiſerit vt poſteri vitioſorum exemplo ſibi propoſito à rebus nefariis arcerentur.

LANDO, IOANNES X. *vulgò* XI.

QVis hoc nomen vt videtur barbarũ ad Pontificatum primus attulit? Lãdo patria Romanus, & ſi mutandi nominis cuiquam occaſio fuit, huic certè fuit, qui tamen minimè mutandum cenſuit: nondum enim hic mos inualuerat quem ſubſecutæ ætates admiſerũt. Qui parẽtes eius, qui amici, vel propinqui fuerint, aut quid rerum geſſerit, profectò adhuc incertum eſt: certum tamẽ eum ſeptimo Pontificatus menſe deceſſiſſe, ac locum feciſſe Ioanni Rauennæ antiſtiti: Is verò quibus artibus & quàm impunè ad ſummam in vrbe dignitatẽ peruenerit, nolo ipſe dicere, placétque Luitprandi ſinceri ſcriptoris opem implorare. in re enim tam lubrica mutum eſſe nulla mihi eſſet gloria. Quo tempore, inquit, venerandæ » Romanæ ſedis Ioannes Rauennas ſummũ Põtificatum te» nebat: hic autem tam nefando ſcelere contra ius fáſque » Pontificiũ culmẽ obtinuit. Theodora ſcortum impudens » huius Alberici qui nuper hominem exuit auia (quod dictu » etiam fœdiſſimũ eſt) Romanæ ciuitatis nõ inuiriliter mo» narchiam obtinebat. Quæ diras habuit natas Maroziam » atque Theodorã, ſibi nõ ſolũ coæquales, verùm etiam Ve-

» neris exortiuo promptiores. Harum vna Marozia ex Papa
» Sergio, cuius suprà fecimus mētionem, Ioannem qui post
» Ioannis Rauennatis obitum sanctæ Romanæ ecclesiæ ob-
» tinuit dignitatem, nefario genuit adulterio. Ex Alberto
» autem Marchione Albericum, qui nostro pòst tempore
» Romanæ vrbis principatum vsurpauit, per idem tempus
» Rauennatis sedis, secundus qui post Romanum archie-
» reum archipræsulatus habebatur, Petrus Pontificatum te-
» nebat. Qui dum subiectionis officio debitæ nominatum
» Ioannem Papam qui suæ minister ecclesiæ tunc temporis
» habebatur, Romam sæpius & iterum domino dirigeret
» Papæ: Theodora, vt testatur vita, meretrix eius impuden-
» tissima, Veneris calore succensa, in huius speciei decorem
» vehementer exarsit: secúmque hunc scortari non solùm
» voluit, verùmetiam atque etiam pòst compulit. Hęc dum
» impudenter aguntur, Bononiensis Episcopus moritur: &
» Ioannes iste loco eius eligitur. Paulò post ante huius diem
» consecrationis nominatus Rauennas archiepiscopus mor-
» tem obiit: locúmque eius Ioannes Theodoræ instinctu
» prioreBononiensi ecclesia deserta ambitionis spiritu infla-
» tus contra sanctorum patrum instituta sibi vsurpauit. Ro-
» mam quippe adueniens mox Rauennatis ecclesiæ ordina-
» tur Episcopus. Hac re cognita Pontifex Landulphum Be-
» neuentanorum & Capuanorum principem consulit, quid
» facto opus sit ad excursiones huiusmodi reprimendas. Ille
» monet Imperatorem Græcorum esse rogandum, vt quia
» Calabriam inter cætera tunc possidebat, suppetias aduer-
» sus Afros ferret. copiæ illæ cùm ad ostium Lyris peruenis-
» sent Ioannem ipsum cum Landulphi & Camerinorū Spo-
» letanorúmque auxiliis paratissimum inuenere: at Barbari

Gareliani montis verticem occupát, ſed fruſtrà. Italorum enim Græcorúmque tanta diligentia fuit, vt ne vnus quidem hoſtiú potuerit euadere. Cuius expeditionis Luitprádum habeo teſtẽ. At quem Pótifex habuerit exitum vitę, quámque funeſtum dignúmque anteacta vita, idem ſcriptor in hunc modum tradit cap. XII. lib. III. Vuido interea Tuſciæ prouinciæ Marchio cum Marozia vxore de Ioannis Papæ deiectione cœpit vehemẽter tractare: atque hoc propter inuidiam quam in Petrum fratrem Papæ habeant. Quoniam quidem illum Papa quaſi fratrem propriũ honorabat. Contigit itáque Petro Romæ degente Vuidonẽ clam multos habuiſſe milites congregatos. Cúmque die quadam Papa cum fratre paucíſque aliis in Lateranenſi palatio eſſet, Vuidonis & Marozię milites ſuper eos irruẽtes, Petrum fratrem ipſius inter oculos interfecerunt: eundem verò Papam comprehendentes cuſtodiæ manciparunt, in qua non multo poſt defunctus eſt. Aiunt enim quòd ceruical ſuper os eius poſuerint, ſicquè eum peſſimè ſuffocarint. Quo mortuo ipſum Maroziæ filium nomine Ioannem, quem ex Sergio Papa meretrix ipſa genuerat, Papam cõſtituunt. Hactenus Luitprandus, cuius teſtimonio non vtor, niſi quia veram narrationem rerum præteritarũ omittere turpe eſſet hiſtoriam ſcribenti. nemo enim exiſtimet Pótificiæ ſedis odio hæc à nobis & ſimilia narrari. Vtinam enim vitioſi Pontifices nulli vnquam fuiſſent, id enim optandum eſſet: ſed cùm fuerint, & res vitioſas gerere eos nó puduit, quid eſt quòd hiſtoricum pudeat, illas vt euenerunt narrare; imitaríque pictores, qui effingere rem propoſitam ſolent, tanta induſtria vt queri non poſſit ab iis aliquid omiſſum?

LEO VI. & STEPANVS VII.

LEo In Caſſinenſi hiſtoria, pulſo, inquit, à Romanis Ioanne qui apoſtolicam inuaſerat ſedem, Leo ſextus ordinatus eſt Pontifex: &cùm incidiſſet in mentionem Adalperti abbatis Caſſinenſis, Fuit, inquit tẽporibus Stephani Papæ ſeptimi, & Ioannis qui filius fuit Sergij Papæ. Itáque Leonis & Stephani nomina tantùm ſcimus. At Pontificatum breuiſſimi temporis vtrique neceſſe eſt fuiſſe. nam ad annum nongenteſimum viceſimum octauum Ioannem Maroziæ filium iam ſediſſe video in annali Frodoardi preſbyteri & Canonici Remẽſis, quem orditur ab anno nongẽteſimo decimo octauo. Itaque Ioannes ille infœlix mancipiũ Veneris, & Theodoræ ſeruus, fœdo vitæ exitu omnem anteactam vitam magis dedecorauit; vt poſteri diſcerent qua via ad ſummum ſacerdotium peruenire oporteat. non enim Pontificem eſſe ſatis eſt, niſi innoxius & inſons ad id ſacerdotium acceſſeris, aut niſi ad ſanitatem animi maturè redeas.

IOANNES XI. *vulgò* XII.

VENENVM in Romanam ecclesiam infusum est, cùm meretricis filius ex Sergio nõdum Pontifice Romano ad summum sacerdotium ascendit. Vido Tusciæ prouinciæ Marchio maritus illius meretriculæ fuerat: eo mortuo Hugonem Regem Longobardorum ad se Romam euocat, eique nubit, ipsi verò erat filius Albericus, eo Alberico Marchione genitus. is priuignum suum cùm irritasset, Romanorũ conspiratione Roma exactus est, & summam rerum Mazotia cum Alberici filio imposterum tenere cœpit. Tunc temporis afflicta erat Regia Francorum, afflicta Hispania, miserriméque vexata, afflicta Italia, ipséque orbis terræ in deteriore statu vix vnquam fuit, siue Pontifices Romanos spectes, siue omnium regnorũ principes, exceptis Mahometanæ sectæ tyrannis, qui orbem populabantur, ídque superi & fata Christianis delictis irata patiebãtur. Nihil tamen impij hic Ioannes fecisse traditur (interdum enim accidit vt dãnato coitu geniti legitimis ipsis meliores sint) sed à suis miserrimè vexatus est: ad annum enim nongentesimum vicesimum octauum, Frodoardus narrat Heriberti legatos Roma reuersos nunciasse Iõannem à Vidone fratre Hugonis Regis propter simultatem quandam inter eos exortam, coniectum in carcerem: & Carolus quidem Francorum Rex anno nongentesimo vicesimo nono, vitam humana iucundiorem accepit à Deo: eo-

démque Ioannes, qui pro eo interceſſerat apud crudelem Heribertum excedit è vita. Quibus de rebus teſtimoniũ eiuſdem ſcriptoris ne qua dubitatio exoriatur, placet hic adiicere. Ioannes Papa dum à quadam potenti fœmina cognomine Mazotia principatu priuatus ſub cuſtodia detineretur, vt quidam vi, vt plures aſtruunt, coactus angore defungitur. Carolus quoque Rex apud Peronam obiit. Hæc ille ad annum nongenteſimum viceſimum nonum. Atque hic libet fateri quod negari non poteſt, huius Pontificis & Ioannis, cui ſucceſſiſſe Leonem & Stephanum ſuprà diximus, narrationẽ obſcuriſſimã videri: quia pauci illius temporis hiſtorici ſuperſunt, quorũ teſtimonio vti, & rem explicatu difficilem ponere in omnium mortalium oculis perſpicuéque tradere poſſimus. Itáque quod fieri ſolet in obſcuris, id quod communius eſt in hoc Pontifice explicando ſecuti ſumus.

LEO VII. & STEPHANVS VIII.

HANC hiſtoriam è difficillima omnium facillimam reddẽt hæc pauciſſima Frodoardi verba: Ioanne Alberici fratre defuncto, Leo quidam Dei ſeruus Romę Papa conſtituitur. Hæc ille ſcriptor ad annum nongenteſimum triceſimum ſextũ tradit, ibidémque refert eodem anno cùm Hugo Rex Italię Romam obſediſſet, ab obſidione tandem deſtitiſſe, pactúmque pacem cum Alberico

ac filiam ei suam in matrimoniũ dedisse, ab illóque anno progreditur ad annum quadragesimum secundum, nulla Leonis amplius mentione facta. Deinde de Stephano Pa-
" pa incipit dicere: Hic enim Stephanus legatum in Galliam
" misit Damasum cum literis apostolicę sedis ad principes
" Regni, cunctósque Franciæ & Burgundiæ incolas, vt Lu-
" douicũ Caroli Simplicis filium in Regem accipiant. quod
" si facere neglexerint, deseruerintq; hæredem regni, & eum
" amplius hostili gladio fuerint persecuti, sciant anathema-
" tis sententiam in se depromptum iri. Atque hic Pontifex in Germania natus & omni literarum genere excultus dicitur, pacis studia bellis præferens, in ciuili tamen seditione vulneribus turpiter fœdatus, vt diu in publicum prodire propter deformitatem noluerit. Quia ecclesiasticos viros, præsertim sacerdotes, oris deformitas cõtemnere facit. Neque illud prætereundum existimo, ab electoribus Pontificum siue casu, siue industria neminem vnquam ad summum sacerdotium vocatum esse, qui vel luscus, vel claudus, vel gibberosus esset, vel qui minimam deformitatis notam haberet.

MARINVS II.

MARINVS II. & AGAPETVS II.

IDEM quoque Annalium ſcriptor Frodoardus ad annum nongenteſimum quadrageſimum ſextum ait Marinum Papam deceſſiſſe, & pacem inter Albericum Patricium & Hugonem Regem Italiæ confirmatam. Præfectus Caſſinenſis à Marino Romam euocatus eſt, eíque monaſterium ſancti Pauli cõmiſſum: cui rei fidem facit Leo inſignis hiſtoricus. Agapetus autem Marino ſucceſſit, hic rurſus Marinum Epiſcopum apoſtolicæ ſedis vicarium ad Othonem miſit, mandauítque Germaniç Epiſcopis, vt ſynodo intereſſent, quæ apud Engilinum palatium Regium in eccleſia diui Remigij celebranda erat illo anno ſeptimo Idus Iun. propter diſſenſiones quæ agitabantur inter Regem Ludouicum & Hugonem principem Francorũ, Epiſcopi ex Gallia Germaniáque ad viginti nouem conuenere, quorum ſententia duo Hugones dãnati ſunt, is cuius nomẽ attigimus, alter Remorũ ſedi impoſitus, procurãte Heriberto patre Veromanduorum Comite. Poſtea anno nongenteſimo quadrageſimo nono Agapetus Synodum habuit Romç in Baſilica ſancti Petri, in qua damnationẽ Hugonum confirmauit, eiecítque è piorum numero Hugonem illum genere illuſtrẽ, donec Ludouico Regi ſatisfactum eſſet. Apoſtolicæ enim ſedi hoc in more fuit ab afflictis Regibus ſtare, & cauſam miſerorũ plerumque ſuam facere. Hæc Frodoardus in annali. Agape-

ti quoque mentionem factam video à Saxone Grammatico diſerto facundóque ſcriptore hiſtoriæ Danicæ lib. nono: Frolho, inquit, priuatam ſalutem ſuam in publicum exuberare cupiēs, ab Agapeto qui tunc ciuitatis Romanę ſacris pręerat, Daniam diuinitus erudiri petiuit: quod antequam votis exequeretur, abſumptus eſt, nam fatis ſuis Romanæ legationis præcucurrit aduentum. Hæc vir eloquēs de Agapeto tradit.

IOANNES XII. *vulgò* XIII.

OPEM à te primum Frodoarde petimus in vita Ioannis huius explicanda: antiquior enim es Cedreno, Curopalate, & Roſuita Saxonici generis puella, quæ de Othone primo pulchrum poëma ędidit. Alberico, inquis, patricio Romanorum defuncto filius ei Octauianus cùm eſſet Clericus, & poſtea defuncto Agapeto ſuggerentibus ſibi Romanis Papa vrbis efficitur. Hæc nobis ad annum nongenteſimum quinquageſimum quartum Frodoarde narras. Ergo conſtat Octauianum primò dictum, qui poſtea Ioannis in pontificatu nomen amplexus eſt, Hermanni Contracti veteris hiſtorici id quoque verba ſignificant. Otho Rex ab Octauiano Ioanne Papa Imperatore ordinatur. Binomius igitur hic Epiſcopus fuit, quē morem Itali adhuc ſeruant. Marci enim Antonij, Ioannis Pauli, & ſimilia his nomina infantibus imponere ſolent,

Cedrenus autem & Curopalates nihil quidem de nomine tradunt, & tamen referunt Ioannem ipsum fuisse Alberici " filium: nam Cedreni hæc sunt verba, Romanæ ecclesiæ " præfectus erat Ioannes Alberici filius, homo ad omnem " lasciuiam ac malum propensus, quem Otho Imperator ex- " pulit, aliúmque ecclesiæ pastorem cõstituit. Et Curopalates Cedreno posterior, idem quoque scribit. Quid puella illa, quam in Saxonia floruisse diximus, in historia Othonis, nónne ita loquitur de Ioanne?

" *Summum Pontificem quædam peruersa patrantem,*
" *Eius nec monitis dignantem credere crebris,*
" *Sedis Apostolicæ fraudari fecit honore,*
" *Constituens alium rectoris nomine dignum.*

Restat Luitprandus Ticinensis, cuius meritò in hac deiectione Ioannis, testimonium sequemur. illis enim temporibus se ipse vixisse testatur initio libri quarti, idémque libro sexto rerum gestarum per Europam rem totam, id est, Othonis in Italiam aduentum apparatúmque Romanorum & coronationem à Ioanne Pontifice factam, crimina, illi obiecta, synodum Romæ habitam, Episcoporum Italiæ Germaniæque qui illum non immeritò (vt videtur) exauthorandum cẽsuerunt, depulsionémque eius à summi sacerdotij possessione, ordine prosequitur. Et quia nimis prolixa sunt, ne hic liber in immensum crescat, ea nolumus inserere, sed lectorem Christianum monemus vt ex ipso fonte seriem rei petat. Synodus autem illa est quasi formula exauthorandi Pontificis Romani, cùm iratus illi Deus hoc fieri sinet. Cæterùm idem auctor, primus omnium est, apud quem in conuentu Romano præsente Othone facto enumerantur sedis Romanæ

„ miniſtri in hunc modum. Stephanus Cardinalis Archipre-
„ ſbyter titulo Balbinæ, Dominicus titulo Anaſtaſiæ, Petrus
„ titulo Damaſi, Theophilactus titulo Chryſogoni, Ioan-
„ nes titulo Equitij, Ioannes titulo Suſannæ, Petrus titulo
„ Pammachij, Adrianus titulo Calixti, Ioannes titulo Ceci-
„ liæ, Adrianus titulo Luciniæ, Benedictus titulo Sixti,
„ Ioannes titulo quatuor coronatorum, Stephanus tirulo
„ Sabinæ, Benedictus Cardinalis Archidiaconus, Ioannes
„ Diaconus, Bonofilius Diaconus Cardinalis Primicerius,
„ Georgius Secundicerius, Stephanus Adminiculator, An-
„ dreas Archarius, Sergius Primicerius defenſorum, Ioãnes
„ Sacellarius, Stephanus, Theophilactus, Adrianus, Stepha-
„ nus, Benedictus, Azo, Adrianus, Romanus, Leo, Benedi-
„ ctus. Item Leo & Leo ſcriniarij. Leo primicerius ſcholæ
„ cantorum. Benedictus ſubdiaconus & oblationarius. Azo,
„ Benedictus, Demetrius, Ioannes, Amicus, Sergius, Bene-
„ dictus, Vrſo, Ioannes, Benedictus ſubdiaconus Subpul-
„ mentarius, & Stephanus Archiacolytus, cùm omnibus a-
„ colytis & regionariis. Cæterùm etſi Ioannes parùm inte-
grè honeſtéque viuebat, eámque eius depellendi cauſam Othoni fuiſſe perſpicimus, tamen ex libro ſexto Othonis Friſingenſis, qui Friderico primo Cæſare vixit operæpretium eſt narrare quam ob cauſam Pontificem gradu deiici curauerit. Narrat anno à partu virginis nongenteſimò ſexageſimo Ioannem Diaconum & Azonem Scriniarium à ſede Apoſtolica miſſos ad Othonem fuiſſe queſtum de tyrannide Berengarij, vtquè ad defenſionem ſanctæ Romanę eccleſiæ ac totius Italię inuitarent. Itáque Othonem profectum in Italiam cum exercitu, Albertúmque Berengarij filium cum Ioanne Romano Pontifice ita egiſſe, vt

eum in partes suas traxerit. idcirco vrbem Romam ab eo obsessam ciuibus metu perculsis, quorum pars cum Pōtifice fugit, pars deditionē Othoni fecit: qui missa legatione vt Ioannē reuocaret: cúmque is venire noluisset, collecta Episcoporum synodo Leonem ei in Pontificatu substitutum. Ex qua narratione planè colligimus Ioannem non tam ob anteactam vitam, quàm quòd ad Berengarium atque Albertum defecisset, Pontificatu exutum.

BENEDICTVS V. & LEO VIII.

QVAM non immeritò Ioannes loco deiectus est, qui teste Gratiano pactus erat si Otho in Italiam veniret, se Pōtificis dignitate exutum non iri. quod genus pactionis contra bonos mores & contra ecclesiasticæ disciplinæ securitatem erat. (nihil enim reformidat aduersi, qui se pium & innocētē sub Dei metu scit viuere.) Itáque Othonem oblitum datæ fidei præstitíque iuris iurandi immemorem licet fuisse constet, id tamē pietati potius tribuendum puto, quàm vlli crimini. Ioannem enim grauissima Episcoporum testimonia plurimorum criminum dilucidè atque apertè cōuincebant, ipsiúsque absentis contumacia odiosa Cæsari visa est. Verùm qua ratione Leo Protoscriniarius pulso Ioanne electus fuerit, & quomodo Benedictus eiusdem Romanæ sedis Scriniarius populari manu subrogatus suffectúsque in Leonis locū, præ-

ſtat ex Luitprando ſyncero harum rerum teſte peti, cui accedit elegans teſtimonium Frodoardi ad annum nongẽteſimum ſexageſimum quintum in hæc verba: Otho qui
" Romę Octauiano Papa à quo fuerat ſuſceptus, & ad Impe-
" rij regenda gubernacula benedictus, ab vrbe digreſſo, &
" ſæpe illum reuocante Imperatore, à quo quia de irreligio-
" ſitate ſua corripiebatur, reuerti nolente, congregata ſyno-
" dô illuſtrem quendam eiuſdem eccleſiæ clericum per ele-
" ctionem Romanorum Papam ordinari fecit. Sed eo Papiã
" ingrediente Octauianus à Romanis recipitur, nec multò
" pôſt vita deceſſit. Leone verò cum Imperatore demorãte
" Papiæ, Romani quẽdam Benedictum ipſius eccleſiæ ſcri-
" niarium eligunt, atque Pontificem ſibi ordinari faciunt,
" qui in Leonis electione conſenſerat, & eidem ſubditus ex-
" titerat. Imperator Otho Romam reuerſus conuocata ma-
" gna ſynodo Leonem in ſede ſua reſtituit, Benedictum E-
" piſcopum totius ſynodi iudicio exauctoratum ſecum ab-
" duxit in Saxoniam. At neſcio quo pacto Ioanni Bocatio, viro doctiſſimo, qui Petrarchæ temporibus floruit, venerit in mentem Ioannes duodecimus, deiectióque eius & Leonis ſubrogatio, quem ſumma virtute conſpicuum fuiſſe dicit in libello de viris illuſtribus à ſe ædito. Quo loco cùm Ioannem duodecimum dicat, quem alioqui decimum tertium dicere debuiſſet, indicare voluit fœminam illam, quæ inter Leonem quartum ac Benedictũ tertium ab ignobili ſcriptorum grege vulgò ponitur, numquam fuiſſe in rerum natura.

IOANNES XIII. *vulgò* XIIII.

EXACTO in pontificatu vrbis vix anno vno, Leo Ioanni Narnienſi Epiſcopo locum fecit. Qui impetus veſter eſt Romani, vt vix delectum & poſſeſſioni Epiſcopatus ſui incumbentem capere, coniicerẽque in carcerem & in exilium mittere auderetis: riuuli tenues ex ſuo fonte oriuntur. Vnde ergo iſti torrentes, vnde iræ, vnde impetus? in peiore loco, quàm tunc fuit, Romana eccleſia eſſe non poteſt. adeo enim inſolentia populi Romani excreuerat, vt nõ niſi quem vellẽt & quamdiu vellent Epiſcopum haberent. Sed Deus miſeriarum eccleſiæ ſuæ ſolus remedium eſt. Igitur inclitum genus Othonum è Germania in Italiam Romámque ipſam adducit, Cõſules punit, plebémque & factioſos ciues pœnis afficit: Epiſcopo vrbi reſtituto, vt in ſemel ſuſcepta cura pro grege domini excubaret, & ſanctitatem vita atque exemplo præberet: Verùm reſtituto intra breuiſſimũ tempus, cœlites vitam ademere, daturi profectò longiorem, non ſi optaſſet diutius viuere, vota enim illa vt vana atque inutilia reſpuunt, ſed ſi ex vſu & reipublicæ commodo fore perſpexiſſent.

BENEDICTVS VI.

O Miſerrimos hominum Romanos. Benedictum enim à vobis delectum, promotúmque ad Epiſcopatum vrbis, paſſi eſtis à Cinthio ciue veſtro coniici in Adriani molem, atque ibi indemnatum ſtrangulari, vt plurimi auctores tradidere. Sed ſiue nocẽtem ſuffocari ſiuiſtis, ſiue pium atque inſontem, ſanè dedecoraſtis vrbem veſtram, quæ iuris ciuilis domina olim fuit. neque enim hominem indemnatum leges occidi volũt: neque damnari à Cinthio Pontificem Romanũ, æquum fuit, eiúſque rei omnis in vobis hæret culpa Romani, Cinthij ſerui potius quàm Benedicti Epiſcopi veſtri, pro cuius ſalute mori vos oportuit, potius quàm tantam ignominiã pati. Anno vno & aliquãto amplius ſediſſe dicitur, nec Othonis cognomento Rufi virtus infœlicem Epiſcopum iuuare aduerſus inimicum potuit. Hic eſt ille Otho, ad quem Rhoſuita incliti nominis puella ſupra ſexum ſuum, ſerium poëma, vel hiſtoriam potius Othonis primi Cæſari ſcribit, & qui tanti viri filius anno nongenteſimo octuageſimo tertio magno collecto exercitu cum Saracenis in Calabria infœliciter pugnauit, reuerſúſque Romam ad inſtaurandas copias defunctus eſt, atque in labro porphyretico ſepultus in atrio baſilicæ Apoſtoli Petri, filiúſque eius Otho tertius ſuſcepit imperium, vt Leo Oſtienſis in illa nunquam ſatis laudata hiſtoria perſpicuè exponit.

DONVS II. & BONIFACIVS VII.

AD Donum venio, cuius nomen mihi adhuc ignotũ eſt: etſi Donnionis vocem apud Rufinum reperio, & Donidij apud Sidonium, & Donnum inter Antiochenos Pontifices à Nicephoro Conſtantinopolitano numerari video. Hoc tantùm ſcio, hunc Pium Põtificem patria Romanum breuiſſimo tempore honorem illum geſſiſſe, illi enim tribuitur annus dũtaxat vnus, menſes ſex, dies vnus. Bonifacium poſtea promotũ ad ſummi ſacerdotij dignitatem referunt, nec in ſede illa fuiſſe ſupra quadraginta dies, quæ temporis anguſtia, nobis quoque breuitatem imperat. Neque enim Platinam ſequimur. hũc Pontificem ſacrilegij damnantem, quia nihil de illo apud eius ætatis ſcriptores reperi, nec ipſe laudat auctorem.

BENEDICTVS VII.

LEONEM hiſtoricum loquentem audiamus. Benedicto Papa ſexto defuncto, inquit, Benedictus ſeptimus propinquus Alberici, Conſulis Romani, ad Apoſtolicam ſedem deligitur. Hunc quidem qualis fuerit difficillimum eſt dicere in tanta tẽporum illorum obſcuritate, nec eſt quiſquam

quem ſequi malim, quàm exactiſſimũ ſcriptorem Italum in vitis Epiſcoporum vrbis. qui certè liber falsò tribuitur Petrarchæ, eſt tamen alicuius præſtantiſſimi viri, qui quidem illum & Romanum fuiſſe prædicat, & in pontificatu ferè decennium tranſegiſſe. Nolo tamen prȩterire locum inſignem ex libro ſecundo Chronicorum Ditmari Epiſcopi Merſepurgij, qui ſcripſit in Germania, ab Othonis ſecundi Imperio vſque ad annum milleſimum decimum octauum, quo ſe viuere teſtatur: „Romanorum, „inquit, præpotens Otho ſecundus valentiorem ſibi in „Chriſto dominum Apoſtolicum nomine Benedictum, „quem nullus abſque Deo iudicare potuit, iniuſtè vt ſpero „accuſatum deponi cõſenſit: & quod vtinam non feciſſet, „exilio ad HAMMABURG relegari præcepit. Eodémque libro, „Anno, ait, dominicæ incarnationis nõgenteſimo ſexage„ſimo tertio ob depoſitionem ſuprà memoratam Bene„dicti Papæ, & exilium quo moritur, ſæua mortalitas Impe„ratoris exercitum ſubſequitur, quæ Henricum Treueren„ſem Archiepiſcopum & ducem Godofredum cum cæte„ris innumerabilibus conſumpſit. Nec multo pòſt ſub Ioã„ne ſucceſſore, ſeptimo idus Decemb. nongẽteſimo octua„geſimo tertio Cæſar exceſſit è vita. HActenus de Benedicto Ditmarus: cuius ſcriptoris hæc quoque ſunt, & libro „quarto continentur. Obiit in exilio Benedictus Pontifex, „oſſáque eius Romam ſunt relata.

IOANNES XIIII. ⎫ XV.
IOANNES XV. ⎬ *vulgò* XVI.
IOANNES XVI. ⎭ XVII.

MARCI euangeliſtæ vnus tantùm Marcus Romanæ vrbis Pontifex cognominis fuit. At Ioannis qui idem euangelicę lucis ſũmus præco extitit, plurimi iam Pontifices maximi nomen ſũpſere, tres quidem Benedicti ſucceſſores hoc illuſtre nomen ſecum attulere. Cæterùm vltimus multo fœlicior fuit duobus anteceſſoribus ſuis, quorum vtrique Ioanni nomen. Alter enim cui priorem locum damus, poſt ſextum in Epiſcopatu actum menſem à Creſcentio cõſule obſeſſus Romæ in Adriani mole moritur, & in Vaticano ſepelitur. Hũc Pontificem crudeliſſimum fuiſſe, & multorum librorum auctorem, ex vetuſto Epiſcoporum vrbis catalogo didici, quem ex veſtiario Viẽnenſis eccleſiæ ad me miſſum habeo. Ioãnes verò decimus quintus quarto menſe Pontificatus ſui exceſſit è vita, eiúſque beneficio in Caſſinenſem domum Leo hiſtoricus breuiſſimè tradit. His autẽ Põtificibus ſucceſſit tertius Ioannes, idémque patria Romanus, & quem illam dignitatem aiũt exercuiſſe annis ferè vndecim, vt me quoque abſtinere à lõgiori oratione oporteat, cùm de Põtificibus dicere non poſſim, qui vel ipſi nihil geſſere, vel quorum neſcitur hiſtorica.

GREGORIVS V. & IOANNES XVII. *vulgò* XVIII.

HORVM Pontificum vitas iungimus,
quòd sine altero alter intelligi non
possit: adeo plerumque personarum
facta résque gestæ mutuò cohærent.
ac Brunoni quidem Gregorio quinto
nomen fuit. Hic Othonis ex Iuditha
filius cũ iuuenis esset decorúsque vul-
tu, & oculis, vt elogiũ eius in templo D. Petri apud Vati-
canum testatur, ad apostolicam sedem euectus est. Qua de
re huiusmodi testimonium lib. 4. Ditmari reperio: Otho,
» inquit, Romam veniens gloriosè nepotem suum Bruno-
» nem Othonis filium ducis, in bello Ioannis Papæ nuper
» defuncti cũ omniũ laude præsentium constituit. Idémq;
» auctor paulo post Gregorius, inquit, benè dispositis ROMĘ
» omnibus secũdo non. Febr. obiit, Gerberto sibi mox suc-
» cedente. Sed quia Saxonem fuisse Gregorium literarum
monimentis proditum est, atque Othoni tertio Cæsari
charissimũ, eiúsque opera præsertim electum à Romanis
ad summi sacerdotij dignitatẽ, mirum est absente Cæsare
tantùm potuisse Crescẽtium callidò ingenio atque rapaci,
vt pecunia Ioannis decimi sexti, quem Placentinum Epis-
copum testimonio veterum scriptorũ fuisse didicimus, vi-
ctus atque superatus omnem honesti viri & Romani ci-
uis existimationem abiicere voluerit, ac sede deturbare
Gregorium legitimis comitiis electum. Malorum homi-

num intolerabilis arrogantia est. Otho tertius, cuius intererat affinem suum non contemni, in Italiam cum exercitu proficiscitur, captóque Crescẽtio vltimum ei suppliciũ infligi mandat, vt Romani imposterũ metu pœnæ atque exemplo terrerentur. Quid verò acciderit Ioanni docemur à Petrarcha, & ante eum à Ricordano genere Hetrusco. is enim exauthoratus Othonis imperio cæcatúsq; est: nec pecunia Pontificatum, nec Pontificatus charissimum illi lumen seruauit. Cæterùm placet hic apponere elegans testimonium Glabri cognomento Rodulphi. is namq; de Crescẽtij supplicio multò quàm alij certius, fuit enim antiquior, edisserit: Obiit Otho relinquẽs filium Othonem, videlicet tertium, adolescentem tamẽ ferè duodecim annorum, qui vt erat iuuẽculus, acer tamen viribus & ingenio, suscepit iure paterno regimen Imperij. Contigit igitur Imperij illius initio, vt sedes apostolica vrbis Romæ proprio viduaretur Pontifice: ipse verò illico Imperiali visus præcepto quendam suum consanguineum cuiusdam ducis filium delegit, atque ex more in sede apostolica sublimari mandauit. quod vbique dum sine mora peractũ fuisset, pergrãdis calamitatis occasio extitit. erat enim quidam Crescentius Romanorum ciuis præpotens, qui vt illorum mos est, quantum onerosior pecunia, tantùm pronius seruiit auaritię. Hic autem non planè parti fauebat Othonis: nam ipsum Pontificẽ, quem, vt diximus, ordinari Otho iusserat, idem Crescentius destitutũ honore à sede expulit, alterúmq; procaciter in eius loco subrogauit. Sed mox vt Otho hoc factum comperit, ira accẽsus cum permaximo exercitu Romam properauit. Quod cùm cognouisset Crescentius, illum scilicet vrbi propinquare, cõscen-

» dens cum ſuis turrim quæ ſita eſt extra ciuitatem trans Ty-
» berim ob altitudinem ſui, inter cœlos vocatã, vallauit eã
» defenſurus pro vita. Tandem cùm perueniſſet Imperator
» ad vrbem primitus iuſſit comprehendere illum male ſecu-
» rum Pontificem, videlicet Creſcentij arrogantia conſtitu-
» tum comprehenſúmque præcepit eius manus quaſi ſacri-
» legas amputari, deinde verò aures abſcindi, atque ocu-
» los expelli. Poſt hæc comperiens Creſcentium turri val-
» latum, quæ ſcilicet poſt illum crudeli erat reddîtura neci,
» præcepit eũdem circundari denſa obſidione ſui exercitus:
» ne videlicet Creſcentio quoquo modo locus daretur con-
» fugij. Interea iubẽte Imperatore conſtruũtur in gyro ma-
» chinæ ex lignis celſarum abietum, nimirũ artificioſè cõ-
» poſitę. Cernens quoque Creſcentius nullã poſſe euaden-
» di viam reperire, licet tardius pœnitudinis adinuenit cõſi-
» lium, non tamẽ ei præſtitit miſerendi aditum. Quadam i-
» gitur die quibuſdam de Imperatoris exercitu conſentien-
» tibus egrediens latenter Creſcentius de turre, ſcilicet birro
» indutus & operto capite, veniénſque improuiſus corruit
» ad Imperatoris pedes, orans ſe ab Imperatoris pietate
» vitæ ſeruari. Quem cùm reſpexiſſet Imperator, conuerſus
» ad ſuos vt erat amaro animo dixit: Cur inquiens, Romano-
» rum principem Imperatorum decretorem datorémque
» legum atque ordinatorem Pontificum intrare ſiuiſtis
» mapalia Saxonum? Nũc quoque reducite eum ad thronũ
» ſuæ ſublimitatis, donec eius honori condignam videlicet
» præparemus ſuſceptionem. qui ſuſcipientes illum ſcilicet
» vt iuſſum fuerat illæſum reduxerunt ad turris introitum:
» ingreſſúſque nunciauit ſecum pariter recluſis, quoniam
» ſolummodo tantùm cõtingeret illis viuere quamdiu ipſa
» turris tueri valeret ab hoſtium captione: nec vllam pror-

„ ſus ſalutem vltrà debere ſperare. At Imperatoris exercitus
„ à foris vrgendo impulit machinas, paulatímque applica-
„ tæ ſunt turri, ſicque pugnæ inito certamine. Dúmque alij
„ deſuper cõtendẽtes intrare, alij perrumpere ad oſtium tur-
„ ris, illúdque concidẽtes euellunt, ſurſúmque certatim gra-
„ dientes ad turris ſuperiora peruenerunt. Reſpiciens quo-
„ que Creſcentius cernit ſe teneri ab his quos putabat pu-
„ gnando longius arceri poſſe: capto namque ipſo ac graui-
„ ter vulnerato, cęteríſque qui cum eo inuẽti fuerũt trucida-
„ tis, miſerè ad Imperatorem quid de eo præciperet, qui ait,
„ Per ſuperiora, inquit, propugnacula illũ deiicite, nec dicãt
„ Romani ſuum principem vos furatos fuiſſe. quem vt iuſtũ
„ fuerat proiicientes, deinde poſt terga boum religatũ per
„ paludes plurimùm deuoluentes, ad vltimum in conſpectu
„ ciuitatis in trabe excelſa pendere dimiſerunt. His denique
„ ita geſtis accerſiuit Imperator Gerbertum videlicet Rauẽ-
„ næ Archiepiſcopũ, & cõſtituit illum principalem Roma-
„ norum Põtificem: íſque Gerbertus è Galliis oriundus ex-
„ titit, maiorum etiam gerens proſapiam virorum, ſed tamẽ
„ ingenio acerrimus, artiúmque liberalium ſtudiis pleniſſi-
„ mè inſtitutus: proinde Remorum etiam primitus à Rege
„ Francorum Hugone fuerat confirmatus Põtifex. Sed quo-
„ niam vt diximus, valde erat acer & prouidus, intelligens
„ Arnulphum eiuſdem vrbis Archiepiſcopum, quo viuẽte
„ ordinatus fuerat ex conſenſu eiuſdem regis niti in priſti-
„ nam reformari ſedem, cautè iter arripiens ad prædictum
„ deuenit Othonem, qui ſatis honorificè ab eodem ſuſcep-
„ tus, quem etiam ſtatim Rauennæ, inde verò vt diximus in
„ Romanæ vrbis ſublimauit Pontificem. Antequam autem
perueniſſet ad hos magiſtratuum apices, multi ſcire cupiẽt

quis fuerit Gerbertus: & his quidem respondere possim ex libello Ademari, qui Monachus apud Lemouices fuit, » Gerbertus, inquit, natione Aquitanus, monachus Aurelia- » censis ecclesiæ sancti Gerardi ab Imperatore propter do- » ctrinam cognitus, Archiepiscopus Rauennæ efficitur. Sed in eius vita quæ nunc occurrit plura de eo dicemus. Librũ verò Ademari acceptis literis nostris Carolus Bonius Episcopus Engolismensis sponte misit.

SILVESTER II.

HVNC ex Monacho Floriacẽsi, quod est monasterium ad Ligerim flumẽ, nõ procul ab Aurelia celebri vrbe Galliæ, quis vnquam credidisset ad Remensem Episcopatum, mox ad Rauẽnatem, denique ad Romanum, esse peruenturum? delectum ad dignitatem Episcopi Remorum Arnulphi odio & fauore Hugonianæ gentis eum fuisse constat, etsi ele- » ctionis verba aliter sonãt, quę huiusmodi sunt. Sẽper qui- » dem dilectissimi fratres iudicia Dei iusta sunt, sed interdũ » occulta. Ecce enim post dissolutionẽ beatæ memorię pa- » tris Adalberonis, quendam ex Regio semine prodeuntem » nobis ecclesiæque Remẽsi præfecimus, & clamore multi- » tudinis impulsi, scriptura dicente, Vox populi, vox Dei: & » sanctorũ canonũ institutis, desiderium ac vota cleri ac po- » puli in electione Episcopi perquirẽtiũ caligauit acies men- » tis nostræ, literam incautè sequẽdo concordẽ sententiam » diuinarum scripturarũ parum inuestigando: nõ erat quip- » pe vox domini, vox clamãtis crucifige, crucifige. ergo nõ

omnis

„ omnis vox populi, vox domini est. nec omnia cleri & po-
„ puli vota & desideria in electione Episcopi perquirenda
„ sunt: sed tantùm simplicis & incorrupti, & spe quæstus
„ minimè illecti. Sententia patrum id exponit: Non liceat,
„ inquit, tibi bis electionem facere eorum, qui ad sacerdo-
„ tium promoueantur: sed iudicium sit Episcoporum, vt ip-
„ si eum qui ordinandus est probent, si in sermone & fide &
„ in Episcopali vita edoctus est. Nos igitur Episcopi Remo-
„ rum dioeceseos secundum has constitutiones patrum fa-
„ uore & cõniuentia vtriusque principis vestri domini vide-
„ licet Augusti & excellentissimi Regis Roberti, assẽsu quo-
„ que eorũ qui Dei sunt in Clero & populo, elegimus nobis
„ Archiepiscopum Abbatem Gerbertum, ætate maturum,
„ natura prudẽtem, docibilem, affabilem, misericordẽ. Nec
„ præferimus illi vagam adolescentiam, ambitionem se ex-
„ tollentem, omniáque temerè ministrantem, cuius sapien-
„ tia & consilio ecclesiastica ac ciuilia iura administrari non
„ posse scimus. Cúmque in vno quoque Episcopo sit hoc
„ speculãdum, maximè tamen in eo qui cæteris præest Me-
„ tropolitano. Eligimus itaque hunc Gerbertũ. huius vitam
„ ac mores à puero nouimus, studium in diuinis ac humanis
„ rebus experti sumus: huius cõsiliis ac magisterio informa-
„ ri quærimus, eius electionem subscribendo confirmamus,
„ stabilimus, corroboramus cõmuni omnũ bonorũ cõsultu.
„ Verùm quàm Clerus sibi ipsi repugnet, assequemur ex ver-
„ bis electionis Arnulfi quæ huiusmodi sunt: Sanctæ & vni-
„ uersali ecclesiæ catholicæ salutẽ dicũt filij Remorũ Metro-
„ polis dioecesis. Patre nostro Adalberone sensus corporeos
„ relinquente, clarũ lumen pastoris amisimus, præda hostiũ
„ facti sumus. Itáque dum molimur, conamur tanti viri re-

" sarcire ruinas, elapsa sunt canonica tempora, violatæ sunt
" leges, quibus cauetur nullam sedem amplius triginta die-
" rum spatio vacare licere, núncque tandem pulsantibus di-
" uina lux apparuit, & quid sequeremur ostendit, depulso
" Antichristo & simoniaca hæresi dánato. Nos qui dicimur
" Episcopi diœceseos Remorum Metropolis cum omni cle-
" ro diuersi ordinis populo acclamante, orthodoxis Regi-
" bus nostris consentientibus, eligimus nobis in præsulem
" virum pietate præstantem, fide insignem, constantia mi-
" rabilem, in consiliis prouidũ, rebus gerẽdis aptum; in quo
" hæ virtutes quę sic relucent in iudicio, abesse nõ posse ma-
" nifestum est. Arnulphum dicimus Regis Lotharij filium,
" quem eligimus, hic ortum, hic educatũ, simoniacæ hære-
" sis expertem, à factione tyrãnica remotum, sua cuique de-
" bita iura reddentem. Sint procul ab electione nostra do-
" lus & fraus, nec putent eum ad se pertinere filij Belial, fi-
" lij pacis & concordiæ, stabilem & solidam in perpetuum
" faciant confirmando, corroborando, subscribendo. Ger-
bertus igitur fauore regiæ gentis, & Arnulphi (vt diximus) odio Episcopatum Remorum obtinuit, sed eò deiectus auctoritate Ioannis Romani Pontificis, ad maiores magistratus dignitatésque peruenit: vt verum sit illud antiqui scriptoris, *Sæpe eueniunt quæ sperare non audeas.* Quando enim & quomodo sperare poterat se adepturum Rauennatem Archiepiscopatum, mox summi Pontificis nomen, & Episcopi Romani? Quas tamen dignitates fauore Othonis tertij, cuius doctor fuisset, obtinuit, ac dignus profectò fuit, si eruditionem & scientiam ęstimare libet, illo præmio virtutis. Nam præter Theologiæ & diuinarum rerum cognitionem, mathematicas quoque artes & philosophię

arcana exactè didicerat. Sed plurimum miramur cōfictam de eo fabulā mortalium aures ita penetrasse, vt nunc quoque euelli ex plurimorum mentibus non possit. Ex synodo Romę habita, Rufo magno, & Fausto Auieno viris clarissimis Coss. in qua erant Cælius Symmachus, & Theodorus serenissimus Rex Gothorum, hæc verba reperio.
» Dum esset synodus in Hierusalem, basilica Sessoriani pala-
» tij, quem locum ignoratum esse Gerberto viro doctissimo turpe esset dicere. Ergo verisimile est Romanum Pontificem in loco sibi ignoto sacra fecisse, & Hierusalem nescisse locum esse Romanum? & ignorasse poëticum illud,

Aio te Æacida Romanos vincere posse.

Itaque hæc fabula verisimilitudine caret, præsertim cùm tumulus eius ostendatur in basilica Laterani, & elogium, quod Sergius successor locandum curauit, quo Siluestri memoria, résque eius laudabiliter gestæ continentur.

» *Iste locus mundi, Siluestri membra sepulti,*
» *Venturo domino conferet ad sonitum:*
» *Quem dederat mundo celebrem doctissima virgo,*
» *Atque caput mundi culmina Romulea.*
» *Primùm Gerbertus meruit francigena sede,*
» *Remensis populi Metropolim patriæ.*
» *Inde Rauennatis meruit, conscendere summum*
» *Ecclesiæ regimen nobile, sitquè potens.*
» *Post annùm Romam mutato nomine sumpsit,*
» *Vt toto pastor fieret orbe nouus.*
» *Cui nimium placuit sociali mente fidelis,*
» *Obtulit hoc Cæsar tertius Otho sibi.*
» *Tempus vterque comit clara virtute sophiæ,*
» *Gaudet & omne seclum, frangitur omne reum.*

» *Clauigeri instar erat, cœlorum sede potitus,*
» *Terna suffectus, cui vice pastor erat.*
» *Iste vicem Petri postquam suscepit, abegit,*
» *Lustrali spatio sæcula morte sui.*
» *Obriguit mundus discussa pace triumphus,*
» *Ecclesiæ mutans dedidicit requiem.*
» *Sergius hunc loculum miti pietate sacerdos,*
» *Successórque suis compsit amore sui.*
» *Quisquis ad hunc tumulum deuexa lumina vertis,*
» *Omnipotens domine, dic, miserere sui.*

Ergo quis de Siluestro dubitare audeat, & fidem tanto mendacio adhibere? cùm legerit hunc locum Ditmari grauissimi optimíque scriptoris, qui illis ipsis temporibus, quibus Gerbertus præerat sedi Romanæ, in Germania viuebat? Superius, inquit, de vniuersali Papa, Brunone disputãs, » cùm successorem eius Gerbertum tantùm nominarem, vt » de eo latius aliquid scribam, non incõgruum est. erat is na- » tus de occiduis regionibus, à puero liberali arte nutritus, » & ad vltimum Remensem vrbẽ ad regendum iustè pro- » motus: optimè callebat astrorum cursus discernere, & cõ- » templatores suos variæ artis notitia superare. Hic tandem » à finibus suis expulsus, Othonem petiit Imperatorem, & » cum eo diu conuersatus, in Magdaburg horologium fe- » cit, illud rectè constituens, considerata per fistulam qua- » dam stella, nautarum duce. Hæc quidem Ditmarus histor. lib. 6. atque huius fabulæ inuentorem suspicor Bennonem presbyterum Cardinalem. Is enim odio Hildeprandi multa quoque de prædecessoribus eius fingit, quos ob mathematicas disciplinas velut maleficos damnat, & hanc de Siluestro fabulam narrat, pontificatum eius breuiorem

faciés quàm fuerit. quinquennio enim vt Sergius testatur Episcopatum gessit. Igitur de Siluestro nihil aliud dicam, nisi quòd legi codicem epistolarum eius ad Robertum Regem Francorum, Othonem tertium, & alios illius temporis præstantissimos viros, quæ aliquando erumpent in lucem. eruditæ enim & rerum verborúmque elegantia instructæ sunt, vt nihil aliud quàm legi & videri velint. Cõstitutiones quidem eius neque à Gratiano citantur, neque ab vllo illius vel superiorum temporum scriptore, præter vnam quam Ademarus monachus sancti Martialis Lemouicensis recitat in hunc modum: Vvido Vicecomes Lemouicensis capto Grimoaldo Episcopo pro monasterio Branthomiensi, quod ab eo exposcebat, in turre Lemouica eum captiuum tenet. Sed dimissus iuxta conditionem Vvidonis, Romam adiit, & Gerbertum Papam Siluestrum nuncupatum interpellauit. Ibi Vvido euocatus est ad iudicium coram Papa: causa ipso die Paschæ vẽtilata, à Papa, senatúque iudicatum est, vt omnis qui Episcopum captiuaret, equorum indomitorum ad colla pedibus ligatus, disrumperetur, & demum à feris laceraretur. Vvido autem Comes Episcopo Grimoaldo traditur ad custodiendum, post diem tertium tradendus ad pœnam, sed inter se concordantes amici facti sunt, & ante diem condictum clam Roma egressi, reuersi sunt ad propria.

IOANNES XVIII. *vulgò* XIX. & IOANNES XIX. *vulgò* XX.

SEQVVNTVR duo Ioannis nomine insignes Episcopi, quorũ primus menses quinque, dies xv. in Pontificatu vixisse dicitur, alter quinquẽnium & aliquid amplius in eo exegisse. Sed illa tẽpora maximè illustria fecit Roberti Frãcorum Regis nota pietas, nota religio, nota sapiẽtia, cæteræquè virtutes quæ illũ inter mortales immortalem certè faciũt. De hoc Ioanne nihil reperi pręterquam Fulberti Episcopi Carnutum viri celeberrimi epistolam in hunc modum. Domino sancto & vniuersali Papæ Ioanni Fulbertus Carnotensium humilis Episcopus orationum fidelia. Gratias omnipotenti deo, qui more benignitatis suæ tuam pater humilitatem respexit, & summo vt docebat dignitatis apicę sublimauit. Proinde totus mundus ad te conuertit oculos, téque vnum omnes beatissimum prædicant. Contemplantur altitudinem tuam sancti viri, & gaudent quòd eis similitudine omnium virtutum alludis. Respiciũt persecutores ecclesiæ, districtionis tuæ baculum formidantes: suspiciunt ij qui flagellãtur ab impiis, & respirant sperantes adhuc restare sibi consolationis remedium. De quorum numero sum ego magnæ & præclaræ ecclesiæ pusillus Episcopus, qui tibi pater de angustiis meis querimoniam scribens, auxilium tuæ pietatis imploro. Est enim quidam Comes malefactor nomi-

ne Rodulph⁹, nimiũ vicinus nobis, qui res ecclesiæ nostræ per iniustam occasionem inuasit vnum de clericis nostris, suis manibus interfecit, duos alios captos sacramentis illigauit: & de his omnibus appellatus in curia regis, & coram plena ecclesia sæpe vocatus, non propter hominem, nec propter deum ad iustitiam venire dignatus, à nobis tãdem excommunicatus est. Nunc verò ad limina sancti Petri cõtẽdit, tanquam ibi possit accipere de peccatis absolutionẽ, vnde venire non vult ad emendationem. Vnde rogamus te dilectissime, pater cui totius ecclesiæ cura commissa est, vt eum de sanguine atque iniuria filiorum tuorum ita arguere & castigare memineris, sicut meritum esse tua prouidentia nouit: nec tua sanctitas iniustè in communionem recipiat, quem diuina auctoritas sicut ethnicum alienat. Vale bone pastor, euigila super nos, ne per incuriam tuam grex domini detrimẽtum sustineat. Hæc quidem Fulbertus ad Ioannem scripsit, nósque doctissimi illius Episcopi libellum epistolarum nondum ęditum nuper misimus in lucem.

SERGIVS IIII.

SERGIVS quartus Ioanni successit: si patriam requiris, Romanus: si honestam & religiosam vitam, magnopere cõmendandus. certè enim virtus Christianos Pontifices sola commendat, éstque Pontificatus in virtute, non in nitore vestium. Id catalogus Episcoporũ vrbis indicat, quem ex Viennensi antiquissima to-

tius Galliæ ecclesiæ nos habuisse suprà diximus, vbi virtutis eius & pietatis mentio fit. Huic Sergio visum & Cardinalibus principibúsque viris vrbis Romæ Imperium Germanicæ gēti tribuere, quòd ea natio afflicta Hispania, Galliáque ad nouos Reges recèns translata omnium Europæ prouinciarum potētissima videretur: decretúmque vt imposterum dignissimus tantùm eligeretur, & quē Romana ecclesia probaret: electionem verò in septemuiros eiusdē gentis contulere, qui nunc quoque summam eius rei potestatem habent. Id verò non crederem ab Italica gente factū, quæ semper magnos viros habuit, nisi Ricordanus Hetruscus & grauis & antiquus scriptor, id in commentarios suos retulisset, quem & Ioānes Villaneus sequutus est. Huic Sergio ante Pōtificatum indecorum nomē erat. Ditmarus enim ait Chronicorum libro sexto Ioanni successisse Sergium, qui vocabatur Bucca porci. id verò nomen tam deforme & horrendum non puto impositum fuisse puero, maximè tam Christianis temporibus, id enim impium & iniquum fuisset, alienúmque à parentum voto, si quidem pulchra infātibus suis nomina appetunt. Attamē in Victoriano annali id quoque narratum ab auctore video, túncque institutum, vt omnes qui in reliquum tēpus vrbis Episcopi designarētur, in cōsecratione nomina mutarēt. Licet enim, inquit, aliquorum nomina fuerant mutata, nō tamen omnium, nec hoc erat ex institutione generali: Ratio autē huius institutionis fuit triplex. Vna quia dominus beato Petro in apostolū electo nouū nomē imposuit. Secunda quia mutari debent in perfectione vitæ & famæ, ideò & in nomine. Tertia quia turpe esset eū qui ad tam decorum eligitur officium, aliquo nomine turpi

& inho-

& inhonesto vocari. Hos igitur auctores secuti, præcipuè Ditmarũ, qui Sergio æqualis fuit, Sergio quarto mutationem nominis tribuimus, non superioribus qui Sergio cognomines fuerunt.

BENEDICTVS VIII.

HIC quoque Leonis testimonio vtemur: Defuncto, inquit, Sergio Papa quarto Benedictus octauus patria Tusculanus ex patre Gregorio Pontifex ordinatur. Petrus Damianus vir integerrimæ vitæ Benedicti quoque huius meminit. ab hoc Episcopo Romano duos Cæsares corona imperij redimitos cõstat. id enim memoriæ proditum est, Henricum primùm Baioariæ ducem, & Cõradum qui & Conon, ex eadem Germania virum strenuum, quem Ricordamus anno millesimo decimo quinto corona imperij donatum scribit in Annalibus Hetruriæ. At Benedictus primus omniũ inuenit aureum orbem, quò Cæsares pro maiestatis insigni vti cõsuerant: tametsi nunc quoque visitur Romæ Adriani statua orbem manu gestãs; sed hic de quo loquimur crucem extantem habet. Itáque meritò ab illo veteri Adriani distingui potest. Glaber Rodulphus monachus Cluniacensis qui per illa tempora viuebat, de Benedicto & Henrico Cæsare déque aureo insigni tunc à Pontifice excogitato copiosè narrat. Et ante Glabrum Ditmarus lib. histor. sexto bellicam expedi-

tionem Benedicti aduersus Saracenos victoriámque de illis partam exequitur.

IOANNES XX. *vulgò* XXI.

CVR Leonis historici testimonium in re dubia etiam nõ proferemus? Defuncto, inquit, Benedicto octauo, Ioãnes frater eius Tusculanus ex patre Gregorio illi in Pontificatum succedit. At nõ dicit an legitimis suffragiis eam dignitatem sit consequutus, an verò corruptis è clero populóque Romano quãplurimis ad id munus quod est omniũ maximũ peruenerit. Verùm Glaber Rodulphus monachus Cluniacẽsis qui tunc viuebat, obtinẽ-
» di Põtificatus artes aperit: sic enim ait. Erat Ioãnes cogno-
» mẽto Romanus frater illius Benedicti, cui in Episcopatũ
» successerat, & largitione pecuniæ ex laicali ordine neophi-
» tus constitutus est præsul. Itáque prauis artibus Pontificatum adeptus, quid boni in eo gerendo facere potuit, nisi fortè ad sanitatẽ animi reuersum, nefarij illum facti pœnituit, piguítque? nec mirũ debet videri, quòd ambitione & corruptela Pontificatum apetierit. Quid est enim Romano Episcopatu aut sublimius aut illustrius? magna autem appetere probis atque improbis commune est, vt solem aspicere: sed illi bonis artibus consequi cupiunt, quod optant, isti prauis tantùm nituntur, & fœliciores sũt plerumque in obtinendo quàm boni, quòd Deus & fata sic prospexerint.

BENEDICTVS IX. SILVESTER III. & GREGORIVS VI.

IOANNE Romæ mortuo, Benedictus nepos eius patria Tusculanus & Alberici filius succeſſit: id enim teſtimonio Petri Damiani cōſtat.is ſcribit nepotem illum fuiſſe Benedicti octaui,quem idcirco iuniorem Benedictū vocat, eūdem Theophilactum antea dictum Hermanus inſignis hiſtoriæ ſcriptor refert, cùm Pontificatum nouem continuos annos ille geſſiſſet. Tuſculum patriam ei fuiſſe diximus in colle amœno ſitum loco, vt Ciceronis villam & veſtigia quædam veterum ędificiorum aſpicere poſſis, Tuſculanáſque quęſtiones inde dictas putare: ſed pubes an verò impubes Pontificatum attigerit, ſcire eſt operæpretium: hoc nullus hiſtoriarum ſcriptor præter Glabrum Cluniacenſem monachum tradit, à quo dicitur nondum pubes fuiſſe cùm electus eſt. Itáque ſiquid criminis in corrūpendis comitiis fuit, id non ei ſed amicis & conſanguines procurantibus tribuendū cenſeo: & cenſebunt omnes ij qui in tam tenera ætate dolo malo locum non eſſe iuriſconſultorū diſciplina ſcire volent. Hic verò adoleſcentulus Pontifex ne puerum dicam, cùm annis duodecim apoſtolicæ ſedi præfuiſſet, à Romanis iam pertęſis vecordiæ ſuæ tandem eiectus eſt, & Ioannes Sabinēſis Epiſcopus ſuffectus in eius locum. At quomodo ſuffectus? corrupti ciues ab homine Romano allectíque pe-

cuniæ dulcedine Siluestrum cum nominauere: tribus mensibus rexerat ecclesiam vrbis, cùm Benedictus iterum adnitentibus propinquis suis Tusculanis proceribus sedi illi restituitur. At semel eiectum diu ferre Roma non potuit. Itáque Ioanni archipresbytero Lateranensi, religioso vt videbatur viro, & in populi Romani opinione valido, vltrò Episcopatũ tradit, ac se Tusculũ recipit, quasi excusso freno cupiditates suas pro arbitrio imposterũ exequuturus. Ac Ioannes quidem mutato nomine, Gregorium sextum se appellari iubens, amplius biennio populum Romanum rexerat, cùm Henricus Cæsar ex Germania in Italiam profectus Sutri restitit, habuítque Episcoporum concilium frequens mederi Ecclesiæ cupientium. Et vocatus ad eam synodum Gregorius, simoniæ conscius sibi conuictus est: ipséque sponte summi sacerdotij infulis se exuit, humíque prostratus à Cæsare & conuentu collegarũ demississimè veniam petiit. Hæc Leo Ostiensis insignis historiæ scriptor narrat; ne quis fortè, vt sunt humana ingenia ad redarguẽdum prona, hæc à me ficta arbitretur, qui nihil fingere scio (veritas enim mihimetipsi amicissima est) & si fingere scirem, nollem tamen fictionibus dedecorare historiam nutricem veritatis.

CLEMENS. II & DAMASVS II.

QVINQVE Pontifices qui ordine ſequentur, Germania vrbi imò orbi ipſi dedit. Exauthorato enim Gregorio cùm Hẽricus ſecũdus Romã ingreſſus eſſet, haberétque ſecũ omnes Epiſcopos qui ſynodo Sutrinæ interfuiſſent, clerum populúmque Romanum ad eligendum vrbi Epiſcopnm vocauit: nec quiſquam ex Italica gente dignus Henrico viſus eſt ad id munus obeundũ. Sed ſiue ita eſſet, quod credi vix poteſt, nũquam enim ſub Italico cœlo magnorum virorum copia defuit, ſiue Cæſari diſplicere Romani verebantur, ſi alium quàm Germanũ deſignarent, Bambergẽſis Epiſcopus è Saxonum prouincia quam Albis clarum flumen interluit, in Romanum Põtificem deligitur, Clementíque ei impoſitum nomen, & ſi inuito, & dignitatẽ illam refugienti, vt Hermanus in Chronico refert. Quo auctore etiam illud eloquimur Clementem nono promotionis ſuæ menſe vita functum mandaſſe vt in Germania in Epiſcopatu olim ſuo cui Bambergæ nomen, conderetur. His confectis rebus, & aliis quarum cauſa venerat, Henricus de reditione in Germaniam cogitat: cúmque domum reuerſus eſſet Gregorius, Pontificatu exutus eſt: ſed reſtitui priſtinæ auctoritati cupiens leuem exercitum inſtruit, Clementémque vrbe pellit, prædia eccleſiæ & iura occupat, cum Cæſare denique bellum gerit, nec ab illo vincitur. quod eius factum multi nõ probant.

Pontifices enim debent omnes bellum odisse. nam etsi iustum, at minimè est. Cæterùm euentus docuit, ne id quidē Deo displicuisse. nam cùm humanū sanguinem etsi iustissima de causa fundi mandasset, prædonésque & grassatores militarium viarum vt reipubl. pestes extinxisset, moriens in basilica apostoli Petri se sepeliri optauit. At presbyteri Cardinales qui suprema eius verba audierant, indignum esse dicebant eiusmodi sepultura virum qui sanguinarius fuisset: Saltem, inquit, cadauer meum pro foribus basilicæ ponite, forésque ipsas claudi iubete, & fiet quod Deus iusserit. Id cùm ita factum esset, adaperta repentini turbinis impetu ostia patuere: ex quo intellectum est pœnitentiam anteactarum rerum à Gregorio actam, & exequiæ illi magnificæ sunt peractæ. Hæc de Gregorio Leo narrat. De morte autem & bellis eius Ricordamus in eum quem diximus modum loquitur:
„ Cognita autem eius morte, Benedictus Tusculanus, qui de-
„ siderio Pōtificatus tenebatur, Romam rediit, vrbísque ec-
„ clesiam per octo continuos menses rexit: donec missus è
„ Germania Damasus ille iussu Cæsaris suffectus est, & intra
„ vigesimum diem apud Preneste vita excessit, tantáque au-
„ ctoritas breuissimum illi gaudium attulit. Plúsque ei existimationis Damasi nomen comparauit, quàm Popionis Treuirorum Archiepiscopi: qua dignitate ante summum sacerdotiū fungebatur. Ac necessaria huic mutatio nominis fuit. quomodo enim Popionis vocem illam planè barbaram suauissimi Italiæ populi ferre potuissent? Ac ne quis putet à vero abesse narrationem meam, sciant Othonem Frisingensem libro sexto, mihi harum rerum testem esse. His quoque temporibus obiisse Odilonem Cluniacen-

ſium Abbatem, numero quartum ab eodem Victoriano annali edocemur. Cui ſucceſſit Hugo vir miræ religionis & ſanctimoniæ. Hic eſt ille Odilo de quo Fulbertus Carnutum Epiſcopus epiſtola quinquageſima loquitur. quod ſi curioſi ſcire cupiunt, qui Pontifices vſum inſignium argumentorum in Italiam tulerint, ſciant à Clemēte & Damaſo id factum, poſtea à Leone, cuius gentilitium inſigne erat Leo niger in ſcuto octo liliis exornato. Leonem ſequutus eſt Victor, deinde Stephanus; qui cùm & ipſi propria inſignia in Italiam detuliſſent, hunc morem ſucceſſoribus reliquere. Veteres namque Pontifices eiuſmodi rebus caruere. Quin idem Leo publicis operibus à ſe fieri iuſſis inſcribi iubebat hāc Dauidis ſentētiam, eúmque omnes ſucceſſores poſtea ſunt ſequuti, electis ſimilibus è propheta & diuino verbo ſententiis.

LEO IX.

NON impar Leoni magno ad Epiſcopatum vrbis Leo nonus aſcendit, cùm eſſet Epiſcopus Tulli Leucorum ad Moſellam flūmen, & Brunonis nomen ferret, eſsétque ex Regia ſtirpe Francorum ortus. Quas ob cauſas Romani tāti viri fama accenſi, illum ſibi à Cæſare Epiſcopum dari petierunt. Henricus itáque honoraturus Apoſtolicam ſedem, & ingenti beneficio Italiam, imò orbem affecturus, eum Romam ire iuſſit. Quò cùm veniſſet,

cognita sanctimonia & integritate vitæ eius, cœpit clero ac populo acceptus esse: quinquennio autem tantùm rem ecclesiasticam administrauit, sed ita vt immortalem ex rebus gestis laudem atque gloriam sit assecutus: ídque epistolæ eius satis ostendunt, plenæ grauitatis, plenæ eruditionis ac scientiæ rerum diuinarum. Illis Michaelem Constantinopolitanum Episcopum arguit, quòd se Oecumenicum Patriarcham inscriberet, & Ioannem prædecessorem à beatis Pontificibus Pelagio & Gregorio ait digna percussum esse excommunicatione. Insuper reprehendit quòd omnes Latinorum basilicas clausisset, donec Græcis viuerent institutis. Atque illud adiicit, cùm intra & extra Romam plurima Græcorum reperiantur monasteria siue ecclesiæ, nullus eorum adhuc perturbatur vel prohibetur à paterna traditione siue sua cõsuetudine, quin potius suadetur & admonetur eam obseruare. Ad Petrum & Ioannem Africanos Episcopos scribens ait, olim in Africa fuisse ducentos quinque Episcopos: cæterùm illa ætate vix quinque in tota prouincia superesse. Scribit quoque ad Constantinum Monomachum Græcum Cæsarem, & adhuc in extrema Italia aliquid possidentem. Ex quibus literis locus ille est imprimis obseruandus: Et quia abundante iniquitate, & refrigescente charitate, sancta Romana ecclesia & apostolica sedes nimium diu obsessa fuit à mercenariis & non pastoribus, à quibus sua, non quæ sunt Iesu Christi quærentibus, deuastata iacebat miserabiliter, hactenus diuinum consilium voluit meam humilitatem suscipere tantæ cathedræ pondus: quo licet plurimum mihi prægrauentur & deprimantur humeri, non parum mihi subest sanctæ spei; quandoquidem ex vtroque latere tales

» les astant filij religione & potentia præclarissimi. Hi au-
» tem erant Constantinus Monomachus, & Henricus Cæ-
» sar Latinorum. Quantam autem vexationem à Normanis
» acceperit, qui tum in Italia bellum aduersus Græcos ge-
» rebant, eadem epistola etiam continetur his verbis: Sufful-
» tus ergo comitatu, qualem temporis breuitas & imminẽs
» necessitas permisit, gloriosi ducis & magistri Argyroi
» fidelissimi tui, colloquium & consilium expetendum cen-
» sui, non vt cuiusquam Normannorum, seu aliquorum
» hominum interitum optarem, aut mortem tractarem, sed
» vt saltem humano terrore resipiscerent, qui diuina iudicia
» minimè formidabant. Interea nobis eorũ pertinaciam sa-
» lutari admonitione frangere tentantibus, & illis ex aduer-
» so omnem subiectionem fictè pollicentibus, repentino
» impetu comitatum nostrum aggrediuntur: sed adhuc de
» victoria sua potius tristantur, quàm lætantur. Sicut enim
» tua pietas scribere curauit ad nostram consolationem, pro
» ista sua præsumptione, maiorem in proximo expectant si-
» bi superuenturam indignationem, post illam, quam ex-
» perti sunt, suæ cateruæ diminutionem. Nos quoque diui-
» num adiutorium nobis affore, & humanũ non defore cre-
» dentes, ab hac nostra intentione liberandæ Christianita-
» tis non deficiemus; nec dabimus requiem temporibus no-
» stris, nisi cum requie sanctæ ecclesiæ periclitantis. Ad quã
» acquirendam & obtinendam, habemus maximum ex di-
» uina pietate solatium & præsidium, charissimũ atque cla-
» rissimum filium nostrum Imperatorem Henricum, cuius
» de die in diem expectamus promissum & proximum ad-
» uentum, vt potè cum procinctu & expeditione Imperiali
» properantis ad nostrum subsidium. Ad quod etiam super-

na gratia tuam serenitatem animauit, vt hinc inde vobis duobus velut totidem brachiis, inimicam gentem ab ecclesia Christi propellentibus & procul effugantibus, afflictæ nunc Christianitatis releuetur decus, & Reipubl. reformetur status. Huius autem Pontificis sanctitatem populus Romanus vel ex eo fatebatur se deprehédisse, quòd quamdiu Romæ moram faciebat, singulis noctibus à Lateranensi basilica ad limen Petri Apostoli priuato habitu nudísque pedibus cum duobus aut tribus clericis psallendo & orando progrediebatur: cuius rei auctorem idoneum nominare possum Leonem Ostiensem. Cùm verò annis quinque & aliquanto amplius ecclesiæ res iure administrasset, Romæ decessit è vita, 13. Kal. Maias 1054. nõ sine opinione apud ciues recõditæ potius quàm erumpentis sanctitatis. Illud verò memorabile est, quod Hildebrandi monachi Cluniacensis hortatu, vt libertas ecclesiæ in electione Pontificum Romanorum renouaretur, purpuram deposuit, peregrinique habitu Romã veniens consilio Hildebrandi à clero & populo in summum Pontificem eligitur. quarum rerum Othonem Frisingensem Episcopum laudo auctorem, is enim libro sexto hæc de Leone nono breuissimè exponit. Lanfrancus quoque in libello de sacramento Eucharistiæ, tempore Leonis Papæ » ait, Berengarij hæresim ad Apostolicam sedem delatam » esse, ab eóque damnatam: mox declaratam fuisse synodũ » Vercellensem, eodémque præsidente Pontifice mense Se» ptembri celebratam, ad quam vocatus Berengarius non » venit. Quæ Leonis sẽtẽtia non effugit successorem suum fœlicis memoriæ Papam Victorem: denique in concilio Turonensi, cui Victoris interfuere legati, data est Beren-

gario optio defendendi opinionem ſuam, quam cùm defendendam ſuſcipere non auderet, cõfeſſus eſt coram omnibus communem eccleſiæ fidem.

VICTOR II.

VICTORIS Epiſcopi, qui Afer fuit, nomen ab hoc Victore ſecundo ſumptum eſt, cùm tot intermedij Pontifices, nomina aut alia habuerint ab ineũte ætate, aut Epiſcopi vrbis deſignati, iam recepto more impoſita ſibi reliquerint, vt illuſtriores eiuſmodi mutatione redderẽtur. Geberardus Aiſteſtẽſis in Germania Epiſcopus antea vocabatur. Hunc Romani Leone mortuo antiſtitem ſibi dari magnopere petebant, eiúſque rei cauſa Hildebrandum ſubdiaconum Romanæ eccleſiæ ad Hẽricum Cæſarem miſerant: duæ petendi cauſæ erant, prudentia, qua vir ille excellere dicebatur, & diuitiæ, omnium enim Epiſcoporum Germaniæ potentiſſimus, & in Cęſaris gratia validiſſimus erat. Itáque in Italiam iit, exceptúſque eſt magno populi Romani concurſu lætitiáque, cùm annus ab obitu Leonis ferè exactus eſſet. Deceſſori ſuo moleſtus aliquando fuerat, atque impedimenta ei maxima dederat. Quoties igitur aliquid moleſtiæ à ciuibus Romanis patiebatur, dicere erat ſolitus, quod fecit Saulus, Paulum pati neceſſe eſt, neque ad vindictam vltrà accendebatur. Quarum rerum idoneum teſtem habeo Leonem

historicum. At Ricordanus, & qui diligenter eum legerat Ioannes Villaneus, ciues Florentini, anno millesimo quinquagesimo octauo synodum à Victore habitam tradunt Florentiæ Tuscorum; in qua plurimos Episcopos vel simoniæ labe vel fornicationis vitio aspersos Episcopatu mouit. Atque inde profectum scribunt in Germaniam visendi Cæsaris gratia: vbi cùm magnificentissimè ab illis populis susceptus fuisset, illum obiisse narrant anno initi Pontificatus Romani secundo, mense tertio.

STEPHANVS IX.

STEPHANVM quì Fredericus antea fuerat, patria Lotharingum, non Florentiæ Tuscorum, vt Ricordanus memorat, sed Romæ, ob eximias eius virtutes scimus electũ fuisse: à Leone enim syncero historiarum scriptore qui antiquior Ricordano fuit, ita memoriæ proditũ est, & Romanis placuisse, vt quia solẽni festo diui Stephani electus esset, ipsius quoque nomen ferret. In templo Petri Apostoli, quod à vinculis eius nomẽ habet, hæc electio facta est: vnde deductus in Lateranum, comitante clero ac populo Romano, & consequuto die, in Vaticano consecratus traditur. Vt autem erat ingenio propenso ad pietatem, ita similes sui optabat. Itaque Petrum Damianũ tunc solitariam vitam agentem, & magnum sine dubio virum statim euocat ab eremo in quá erat: præficitque Ostiẽsi ecclesiæ, vt à vicino bono semper aliquid boni acci-

peret. Sed de Damiano postea. Nunc ad Stephanum redeo, cuius quàm breuis fuerit Pontificatus, tempus ostendet, quo illum sedisse referunt, menses nouem & aliquid amplius non excedens. Florentiam posteà profectus Reipubl. causa, ibi vita functus est quarto Cal. Aprilis 1057. vtar enim Lamberti insignis historici testimonio: sepultúmque in templo Reparatæ Ricordanus Florentię natus scribit, ossáque eiusdem Pontificis in loculo reperta anno millesimo trecentesimo quinquagesimo tertio ad aram Zenobij Boninsegnius in Florētina historia tradit. Verùm ante adeptum Pontificatum Abbas Cassinensis fuit. Itáque illi familiæ D. Benedicti illustre est tantum Pontificem ex suo ouili temporibus illis proferre potuisse, qui cùm præsentiret tacitum cleri ac populi consensum, Episcopatū, quęso mihi ne dederitis Quirites, illo enim magistratu indignus sum, & sine Dei voluntate gradum illum mihi nec dare, nec auferre potestis. Scripsit autem Guilielmo Remensi Archiepiscopo epistolam vnam: eam vnà cum Nicolai & Alexandri ad eundem Remensem epistolis, in veteribus membranis habeo, quam hic apponere cupio propter historiæ lucem & rerum fidem, ea enim sic habet: Stephanus Episcopus seruus seruorum Dei Guilielmo Archiepiscopo salutem & apostolicam benedictionē. Promotioni nostræ, sicut nobis subscripsisti, non ambigimus te congratulari, amicitiam quóque sinceram & volumus & optamus inter nos fore perpetuam. Porrò obedientiam fidelitatémque quam nobis polliceris te integerrimè seruaturū, si vt debes, & vt te decet seruaueris, facis quod faciēdum optimè scis, quod principale & comunem matrem non modò nos, reuereris in nobis. De concilio

" autē Remis habendo, quid aliud dicēdum, nisi quod bea-
" tę memoriæ Domnus Victor Dei iudicio hinc est raptus,
" & quòd tu sicut inter vos conuenit, non remandasti an in
" hoc esset regis consensus? Sed & de Bituricensi Archiepis-
" copo, quia dilectus filius noster Hildebrandus, cui illius
" causa maximè nota est, abest, hoc tantùm respondemus,
" quòd eo reuertente, & te cum illo ad nos veniente, tam
" ex hoc quàm ex aliis ecclesiasticis negotiis tuum consiliū
" habebimus. Ne deficias, aut frangaris, si aduersarios pro fi-
" delitate sanctæ Romanæ ecclesiæ, immò pro sanctorum
" canonum defensione pateris, sciens secundum apostolum
" quòd in hoc positus sis. Auxilium enim nostrum & consi-
" lium tibi pro iustitia agonizanti tempore nostri Pontifi-
" catus, ad quem nullo meo merito videor assumptus, non
" deerit, & secundum quod oras, orabimus dominū Iesum,
" ne à bono proposito aliquando decidas. Cæterùm Romæ
" quinto die post sanctum pascha synodum celebraturi, tuā
" fraternitatem cum suffraganeis eius volumus & auctori-
" tate apostolica iubemus interesse absque ineuitabili ne-
" cessitate.

BENEDICTVS X.

NVNCIATO Stephani obitu qui in Hetruria decesserat, Gregorius Tusculanus comes sociis quibusdam proceribus Romanis armata manu Lateranum noctu ingreditur, & Ioannem Veliternensem Episcopum, cui Zeno cognomen erat, vt in annali Victoriano reperi,

Pontificem designant, eique Benedicti nomen imponunt. Id Petrus Damianus vir sanctissimus cùm resciuisset, obsistere eorum voluntati cum presbyteris Cardinalibus cœpit. Sed arma fugam illi & piis hominibus imperauere, coactúsque est Archipresbyter Ostiẽsis ecclesię absente Episcopo hoc portentum consecrare. At decem tantùm menses Pontificatum tenuit, deiectúsque illo altissimo dignitatis gradu turpiter est mortuus.

NICOLAVS II.

QVIVS libri qui ordine quartus est, finem faciam in eo Põtifice, quem cõstat successisse Benedicto decimo decessori. Is fuit Nicolaus secundus, Episcopus Florentiæ Tuscorum, in ea sede ex qua Fœlix sub Constantino magno & Miltiade apud Lateranum synodo aduersus Donatistas interfuit, vt suprà demõstratum est. Gerardo illi nomen initio fuit, patria Burgundo. Id enim à Ricordano ciue Florentino scio memoriæ mãdatum: nec in illa ciuitate electus est, sed in Senensi admodum vicina, in quam presbyteri Cardinales, & ij quorum intererat, fortè conuenerant. Nicolaus autem inito magistratu cogitauit Berengarij errorem noxium Christianæ reipubl. futurum, nisi maturè comprimeretur, ipsúmque Romam ad synodum venire iubet, effecítque bene monendo, vt errorem abiuraret. Damnatam sané eius do-

ctrinam à beatæ memoriæ Nicolao totius Christiani nominis summo Pontifice, & à centum tredecim Episcopis Romæ, Lãfrancus Cantuariensis narrat in libello de sacramẽto Eucharistiæ, Berengariúmque accenso igni libros à se æditos coniecisse in eum tradit. Videtúrque mutuatus argumenta aduersus Eucharistiam ex capite vigesimo quinto orationis tertiæ libri quem de capitibus legis Mosaicæ cõscripsit Iosephus Albo Iudæus secta, valdéque nomini Christiano ac pietati infestus. eadem enim omnino in Eucharistiam dicit, quæ Berengarius sectatorésque eius postea vomuerunt. Hæc igitur Nicolai synodus non inutilis Reipubl. Christianæ fuit. Adelmus ex scholastico Leodiensi Episcopus Brixiensis, de veritate corporis & sanguinis domini in Eucharistia epistolam ad Berengarium scripsit, in qua collectaneum eum vocat, propter dulcissimum illud contubernium quod cum adolescentulo in academia Carnotẽsi sub venerabili sene Fulberto iucundissimè duxerat. Deinde obsecrat vt per suauissimam memoriam ipsius Fulberti catholici & christiani hominis pacem catholicam diligat, neque conturbet Rempubl. Christianæ ciuitatis bene compositam à maioribus, pro qua sancti doctores bella ciuilia ab hæreticis commota salutaris eloquentiæ fluminibus restrinxerunt. Roberto verò Apuliæ & Calabriæ possessionem vt illarum regionum Duci Græcis ereptarum, primus Episcoporum vrbis confirmauit, ea lege vt se & successores suos Apostolicæ sedi fidelis fore testaretur, censúmque annuum præstaret, iuga boum singula & denarios duodecim. Cuius rei auctorem habeo Leonem rerum veritate præstantissimum scriptorem. Decessit autem Florentiæ peractis in Pontifi-

catu

catu annis duobus cum dimidio. Supersunt eius aliquot epistolæ ad Guilielmum Remensem Archiepiscopum. Quarum vna Hildebrandum sibi charissimum fuisse testatur in hunc modum. Nicolaus Episcopus seruus seruorum Dei, Guilielmo venerabili Archiepiscopo salutem cum benedictione apostolica. Licèt de vestra fraternitate quędã sinistra nec sine discussione dimittenda peruenerint ad Apostolicam sedem, scilicet quòd eius inuasoribus fauerit, quòd Pontificales actus post posuerit; tamen quia testimonio non leuis personæ defenderis, scilicet potius de fidelitate sancti Petri laudaris, præmissa transimus; vt & verum sit de vobis testimonium optamus. Vos autem omni conamine studete ita viuere, vt vestri non habeant inimici vnde nos possint in vos contristare. Scitis enim quàm benigna vobis fuerit communis mater sancta Romana ecclesia, quámque de te magna ei fiducia vt tua solertia Francorum posset succurrere penè lapsæ ecclesiæ. Proinde agere stude quod de te sperauit apostolica sedes, & vestrum regem gloriosum castiga, precare, ammone ne prauo nitatur pessimorum consilio, qui nostra discordia putant se apostolicam censuram euadere: caueátque sacris canonibus, immò beato Petro resistere, nósque qui eum sicut pupillam volumus amare oculi, contra se mouere. Satis enim mirari potest, si pro aliquo stulto, sicut est, quem voluit ordinari Matisconensis Episcopus vult dominum & sanctum Petrum offendere, vestram charitatem atque synceram dilectionem circa se paruipendere. An putat aliquis membrorum antichristi, quòd plus non possit ei prodesse gratia beati Petri, quàm omnium impiorum perfida fidelitas? Agat itaque gloriosus Rex vt libet contra

» nos, quamuis pro illo eiúsque exercitu Deum ſemper
» precari parati ſumus. De duce verò Gotofrido, nemo vos
» terreat, cùm fuerit opus vos venire Romam: quia non tan-
» tùm vobis impedimentum non faciet, ſed etiam fideliter
» ſeruitium impendet. Salutant vos chariſſimi fratres noſtri
» Cardinales Epiſcopi, nec non humilitas chariſſimi filij no-
» ſtri Hildebrandi. Cęterùm Nicolaus deceſſit anno mille-
ſimo ſexageſimo tertio: cui rei fidem facit Lamberti te-
ſtimonium in libro quem inſcripſit, De rebus geſtis Ro-
manorum. Nec illud præterire debeo, annis duobus an-
te obitum menſe Aprili ſynodum Romæ habitam in ba-
ſilica Lateranenſi, in qua de electione Romani Pontificis
actum eſt.

NOMINA PONTIFICVM, QVORVM VITA EXPLICATVR LIB. V.

Alexander II.
Gregorius VII.
Victor III.
Vrbanus II.
Paschalis II.
Gelasius II.
Calistus II.
Honorius II.
Innocentius II.
Cælestinus II.
Lucius II.
Eugenius III.
Anastasius IIII.
Adrianus. IIII.
Alexander III.
Lucius III.
Vrbanus III.
Gregorius VIII.
Clemens III.
Cælestinus III.
Innocentius III.
Honorius III.
Gregorius IX.
Cælestinus IIII.
Innocentius IIII.
Alexander IIII.
Vrbanus IIII.
Clemens IIII.
Gregorius X.
Innocentius V.
Adrianus V.
Ioannes XX. *vulgò* XXI.
Nicolaus III.
Martinus II. *vulgò* IIII.
Honorius IIII.
Nicolaus IIII.
Cælestinus V.
Bonifacius VIII.
Benedictus XI.
Clemens V. *quem idcirco reiicimus in sextum librũ, quia cis alpes Pontificiam dignitatem sedémque primus habuit è septem Gallis Pontificibus qui ordine sequentur.*

LIBER QVINTVS.

ALEXANDER II.

INSVBRVM clarissima ciuitas Mediolanum, Anselmum genuerat, in tenui fortuna Lucensem Episcopum, sed quem è minori luce ad summum splẽdorem peruẽturum in fatis erat. Cùm enim Hildebrãdus archidiaconus Romanæ ecclesię, cuius potissimum opera electus est, dissensiones inter Romanos super Pontifice eligendo deteriores quotidie fieri videret, tempore enim crescere potius quàm minui solent, auctor fuit Cardinalibus presbyteris & nobilissimis ciuibus vt elapsis iàm ab obitu Nicolai mensibus ferè tribus, Anselmum renuntiarẽt Episcopum, eíque Alexandri nomen imponerent eius qui à Petro ordine sextus fuit, quíque à Lucensibus in magno precio habetur: & verò obsequuti sunt omnes bene monentis auctoritati consilióque, ipsúmque Alexandrum omnibus suffragiis elegerunt, vt Otho doctissimus Germanorum in librum sextum historiæ suæ retulit. Libertatémque ecclesiæ tum demùm restitutam fuisse ait. Cæterùm cùm Henricus Cæsar nuntium huius rei accepisset, ipse filiúsque eius grauiter succensere Romanis quòd se in-

consultis Pōtificem deligere ausi essent. nec mora Cadulū Parmæ Episcopū ornari illa dignitate magistratúque imperant: quod à Placētino & Vercellensi Episcopis factum est die festo Simoni & Iudæ apostolis. Mox cum exercitu Romam mittitur ad Alexandrū capiendum, si quo modo fieri posset. nec defuere ex Romanis qui factionē Cæsaris sequerentur, arcémque Adriani ad expugnandam vrbem hosti proderent. AT FRVSTRA HVMANVM INGENIVM PVGNAT CVM DEO, ET CVM IIS QVI DIVINA SORTE AD SACROS MAGISTRATVS VOCANTVR. Cadulus enim nomine ipso infœlix & bis victus in turpissimam fugam se dedit, atque eo die quo Pontificis nomen sortitus erat ab omnibus Germanicis & Italicis Episcopis dānatus est. Quarum rerum testem habeo Leonem Episcopū Ostiensem. Ricordanus insuper narrat ab Henrico & Alexandro cùm Mantuam cōuenissent, discordias omnes penitus sublatas atque extinctas, sic vt nihil in reliquū tempus impedimenti Alexander habuerit quominus annis vndecim ecclesiam Romanam résque eius iure administraret. Is tandē Romæ mortuus est anno millesimo septuagesimo tertio, vt Lambertus scribit eloquentissimus Germanorum, cùm Lucēse municipium singularibus priuilegiis decorasset: atque in Laterano sepultus est. Extat epistola eius ad Remēsem archiepiscopum Guilielmum, in qua Caduli miseriarū
» mētionem facit his quidem verbis: Alexander Episcopus
» seruus seruorum Dei charissimo confratri Guilielmo Re-
» mensi archiepiscopo salutem & apostolicam benedictio-
» nem. Visis fraternitatis tuæ literis euidenter intelleximus
» eam matris suæ sanctæ Romanæ ecclesiæ sinceram com-
» passionem exhibere, ipsámque si facultas daretur præsen-

» tia corporis velle visitare & quia sollicitudinem tuam eius-
» dem prosperitate lætari, quemadmodũ de infortunio cõ-
» tristari non dubitamus: annunciamus tibi diuina suffragã-
» te clemẽtia, Caduli præsumptionem extollentem se aduer-
» sus apostolicã sedem, tanto amplius ad maiorem sui igno-
» miniam deuenisse, quãto ipse sperauerat altioris superbię
» culmen ascendisse. Si quidem proprij nominis ethymolo-
» giam euidenter intelligens, ad reparandam pecuniã in pe-
» riculum capitis sui à fautoribus suis distributam, cuiusdã
» turris pręsidio gemebundus seruatur. Vnde per misericor-
» diam Dei speramus nullo modo posse euadere, donec quic-
» quid contra sanctum Petrum nequitia sua præsumpsit, sa-
» tisfecerit, digna eius dãnatione est. quod igitur simoniacę
» hæreseos pestẽ quæ in partibus illis vires adhuc obtinet, e-
» ius dolos velle insequi significasti, non parum deuotionis
» tuæ studio cõgaudemus, in quo nimirum adeò specialem
» dilectionẽ à nobis & à filiis sanctæ Romanæ ecclesię pro-
» meruisti, vt à nonnullis te odio habentibus, odium quo-
» que nobis euidentibus indiciis exhiberi declaretur. Super
» Aurelianensem denique qui simoniacè episcopatum obti-
» nuisse, & inde periurium tribus aliis sibi adhibitis incurris-
» se probatur, sentẽtiam dare Archiepiscopum Senonẽsem
» literis nostris ammonuimus: quem nimirum vt cum ipso
» conuenias & negotiũ illud pariter agas apostolica auctori-
» tate hortamur; Abbatem quoque sancti Medardi iam pri-
» dem excommunicationis vinculo innodatum, omnibus
» modis operam dare studeas, vt de abbatia quam iniustè te-
» net, eiiciatur, & alter dignè & canonicè substituatur Cęte-
» ra verò quæ in literis tuis cõtinẽtur, ad præsens detulimus,
» præsertim cùm in præsentia tui, quam desideramus videre,

» id melius fieri existimamus. non enim panis securi, neque
» arbor cultro scindi solet. De causa autem Amelrici iterũ &
» iterum te ammonemus, vt quod in apertis literis nostris
» continetur, omni studio omníque sollicitudine peragas.
Ad Alexandri tempora peruenit Petrus Damianus, isque in Germania legatus sedis apostolicæ, vir ætate & vitæ innocentia admodum reuerendus, vt Lamberti verbis vtar; ne Cæsar vxorem dimitteret spretis humanis diuinísque legibus, in publico apud Francofurtum Episcoporum ac principum conuẽtu obtinuit. Hic est ille Petrus Damianus, qui ad sinistrum Appennini latus quietissimam solitudinẽ, de qua multa cõscripsit, & quæ vetus fontis Auellanę nomẽ seruat, éstque in diœcesi Eugubina perituris honoribus præferẽdam duxit, vbi non minus gloriosè postmodum latuit, quàm innotuerat primùm Romæ. Nec dedecori illi fuit alti verticis rutilum decus squallenti cilicio permutasse. sic enim de illo scribit Petrarcha libro secundo de vita solitaria: quem locum à Christiano lectore legendũ puto, atque excutiendum an solitudinem petierit Damianus ante adeptum Cardinalis nomẽ, vt Petrarcha putauit, an ex solitudine ad sumendum illum honorem iussu Episcopi Romani fuerit accitus, quod mihi verisimilius videtur. Iam tempus est explicãdæ Gregorij vitæ: illud dumtaxat amoris signum referam, quòd Alexander in Pontificis maximi dignitate nunquam dedignatus est se Romanę ecclesiæ Præsulem & Lucensem Episcopum appellare; quod magnum fuit dilectionis in Lucam vrbem monimentum.

GREGORIVS VII.

SI quis Bennonem legit, qui se archipresbyterum Cardinalem vocat, ísque odium eius in omnes retrò Pontifices vsque ad Gregorium quintum, & maximè in Hildebrandum exactè considerat, nullam ei fidem habendam existimabit. ODII ENIM NATVRA EA EST VT NEC DORMIRE CVM VERITATE NEC VIGILARE POSSIT. Ergo librum illum plenum maledictis, & à Cæsarianæ factionis homine, vt apparet, dictatũ facilè respuo: ac malo sequi quotquot de Gregorio VII. scripsere, Leonẽ & Lambertum, milléque alios qui de eo loquũtur, vt de viro bono & amantissimo ecclesiasticæ libertatis. Primus est Leo à quo refertur defuncto Alexãdro clerũ populúmque Romanum statim conuenisse, ac delegisse Hildebrandum sedis apostolicæ archidiaconum, Gregoriúmque ab eo appellatũ: charũ fuisse eũ cõstat Victori, Stephano, Nicolao decessoribus suis viris certè religiosissimis. Lambertus quidem eum laudat vt virum sacris literis eruditissimum, & in tota ecclesia tẽpore quoque priorũ Põtificũ omni virtutũ genere celeberrimũ, sed inter improbos facile est probo, inimicos inuenire. Eiusmodi electio nõ placuit omnibus, & in his Bennoni maledicẽtissimo scriptori grata nõ fuit. itáque hi Henricum tertium Imperatorem impulerunt, alioqui improbum & sceleratum, aduersus infœlicem Gregorium: infœlicem inquam si casus humanos spectare voles:

ies. Fœlicem autem, quia fortem & magnanimũ se in Pōtificatu præbuit, nec degenerẽ ab Italica gente, apud quam in Tuſcia Sauonæ in non ignobili oppido & natus & educatus eſſet, humili quidem ortus loco, & paruus corpore, ſed ingenio pugnax, vt cum poëta loqui liceat, cúmque Victoriano annali. Primus odij impetus in illum ſe effudit ſacra facientem in templo virginis ad Exquilias, vbi ipſo natali Chriſti captus à filio Cincij; nam hic factionem Cæſaris ſequebatur: atque in domeſticã turrim munitam & excelſam perductus eſt. Verùm populus Romanus ſyncerior quàm olim fuerat, ſtatim arma corripit, Pōtificémque priſtinæ libertati reſtituit, Cincij filio in exiliũ miſſo, hanc iniuriam ſibi illatam procurante Cæſare Gregorius notauit, ſed eo expectante iuſtę vltionis tẽpus, accidit anno milleſimo ſeptuageſimo nono, vt Matildis ſpectatiſſima totius Italiæ fœmina, quæ Gotofredo Spoletanorum duci nupſerat, exercitum Cæſaris metueret, qui imminere Italiæ nunciabatur, & ſe imparem ſentiens Liguriam & Tuſciam prouincias ditionis ſuæ Gregorio & Romanæ eccleſiæ offerret. Tũc Pontifex maiora auſutus quàm nunquam anteà, Henricum iura eccleſiæ occupantem cœtu Chriſtianorum indignum pronũtiat, vocatis ad ſynodum centum Epiſcopis. Ea pœna tum grauis erat, quia id fulmẽ iaculari Pontifices rarò conſueuerant, ſoláque eorum arma excommunicationes erant, ſed ita valida plerumque vt genus mortalium nihil formidabilius putaret. Optimates imperij hoc pœnę genere perturbati, Cęſarem monent vt à Gregorio veniã petat, & petiit, ſupplicémque egit: ac detrahi iuſſo calciamento niues calcans, & gelu premens pacem & veniam poſcebat. Quis non miſereatur pœni-

tentis Cæsaris ac Imperatoriæ maiestatis veniam demississimè petentis? Gregorius in munitissima Matildis arce, cui Canosio nomen, in agro Rhegiensi se continebat. Simulata autem Henrici pietate victus & pacem & veniam dedit, ea lege vt fidelem Romanæ ecclesiæ se futurum in reliquum tempus testaretur. Irritatus tanta inclementia Cæsar contra datam fidem prçstitúmque iusiurandum ecclesię aduersus infestúsque esse nō destitit. vnde Pontifex animū eius inquietū cernēs, quendā Matildis seruū in Germaniā mittit, mandans vt coronā Imperij Rodulpho Saxonū duci viro magnanimo offerret: suaderétque vt in Henricū pia aduersus impium arma caperet, vti cepit: cōflixeruntque, anno millesimo octuagesimo primo. Quo in prælio fortuna, initio visa est fauere Rodulpho eiúsque exercitui; & mox mutata in deterius facie, eum eiusquè omnes copias miserè trucidari passa est. Quæ victoria Episcopos vrbis Romæ monere debet ne vindictæ suæ, etsi iustissimæ causa principes in mutuam perniciem arma sumere iubeant. SÆPE ENIM AVT QVIA DEVS RES HVMANAS GERI SINIT, AVT QVIA IMPROBI AVDACIORES SVNT, BONIS, HI AB ILLIS VINCVNTVR, ETSI IVSTAM BELLIGERENDI CAVSAM HABVERVNT. Cæsar itàque Victor nouum exercitum instruit, memórque acceptæ à Gregorio recentis iniuriæ, Romam obsidere, ipsum capere decreuit. Sed Romanorum pro Pontificis causa inuictus animus fortissimè restitit, sic vt re infecta discedere ab obsidione sit coactus. Anno autem consecuto iterum instruit exercitum, ad vrbémque properat, & Vaticano maxima damna infert, Gilbertúmque Rauennatem Archiepi-

ſcopum imponit Romanæ ſedi à viginti tribus Epiſcopis Brixiæ, quæ Philaſtrij patria fuit, delectum & Clementis nomine decoratum, non ſuo: verùm auxiliaribus copiis Roberti Guichardi, quas ille ex Apulia Calabriáque ſtatim paratas habuit, adiutus, Cæſarē Senas cum Gileberto ſatis inclementi Pōtifice fugere cōpulit, ipſe tamē implacabilē hoſtem Henricum metuens cum Roberto diſceſſit, Salernique eſt mortuus; multam de ſe famam, pietatíſque & religionis veſtigia relinquens, ſimul vocem illam egregiam & memorabilē, Dilexi iuſtitiam, & odi iniquitatem, proptereáque in exilio morior. quam quidem vocem Otho veritatis amans ſolus memorat libro ſexto. Quo magis miror Bennonis ingeniū, ſi quis hoc nomine vnquam fuit, cui Gregorius Mathematicarum artium, vt ait, peritus pro malefico, pro ariolo, pro crudeli, denique pro ſcelerato, habetur: plus fidei habiturus, ſi non tam acriter inſectari, pij hominis memoriam voluiſſet. A quibus ergo laudatur Gregorius? à Leone, Ricordano, Lamberto, Othone, aliíſque Italis externíſque ſcriptoribus: vituperatur etiam ab aliis aut mercede conductis, aut qui ſuam ipſi operam præſtare Cæſari voluerunt; quibus ſanè nulla fides adhibenda, aut exigua. non enim cuiuis hiſtorico credendum, ſed eis ſolùm qui remoto omni odio, omníque perturbatione animi & corruptela ſcripſere. Lamberti autem locum illum ad annū milleſimum ſeptuageſimum quartum præterire non debeo, quo teſtatur Gregorium cum Epiſcopis Italiæ in frequenti ſynodo decreuiſſe, vt iuxta antiquos canones presbyteri vxores non habeant, nec quiſquam omnino ad ſacerdotium admittatur, qui non in perpetuum vitam cœlibem profiteatur. hic enim locus ad eiuſdem Gregorj lau-

» dem & immortalitatem videtur pertinere. Statim enim
» cæteræ gentes synodo paruerunt: soli sacerdotes Germani
» vt vinũ, ita vxores dimittere nolebāt, FACILE ENIM SERPIT
» PECCANDI CONSVETVDO, NEC FACILE REPRIMITVR: ET
» RECTA CONSILIA APVD EBRIOS NON VALENT. Ac ne qui
» putēt Gregoriũ ab Hērico temerè abalienatũ, legat has eius
» pro eo missas ad Saxoniæ principes literas, quæ extāt. Gre-
» gorius Episcopus seruus seruorũ Dei, Vvozelino Magde-
» burgēsi Archiepiscopo, Buchardo Halberstetēsi Episcopo,
» & Electori Marchioni, cæterísque Saxoniæ principibus, sa-
» lutem & apostolicam benedictionem. Quanta violentia
» quantáque fratrum impulsione, vniuersalis ecclesiæ mul-
» tis perturbationum fluctibus concussę, & penè quasi quo-
» dam naufragio periclitante, onus & regimē suscipere sim
» coactus, occultum vobis & inauditum esse non credimus.
» Testis enim mihi est conscientia mea, quàm imparem me
» tanto ponderi iudicauerim, & quanta solicitudine nomen
» apostolicæ dignitatis euitare concupiuerim. Sed quoniam
» via hominis non in manu eius, sed illius est dispositione, à
» quo gressus hominum diriguntur, impossibile mihi fuit
» contra diuinam volũtatem concepta vota defendere. vn-
» de mihi sollicitè vigilandum, atque pensandum est, qua-
» liter ea, quæ ad profectum ecclesiasticæ religionis, & salu-
» tem dominici gregis attinēt, adiuuante Deo, annunciare,
» & fideliter administrare valeam, vrgente me præ omnibus
» tum eo timore ne susceptæ me apud supernum iudicē ne-
» gligentia dispensationis accuset, tum debito amore Apo-
» stolorum principis, qui me ab infantiā mea sub alis suis
» singulari quadam pietate nutriuit, & in gremio suæ cle-
» mentiæ fouit. Verùm inter cæteras curarum anxietates ea

» nos maximè sollicitudo coarctat, quòd inter vos, & Henricum Regem, vestrum videlicet dominum, tantam discordiam, & tam inimica studia exorta esse cognouimus, vt exinde multa homicidia, incendia, deprędationes ecclesiarũ & pauperũ, ac miserabilẽ patriæ ruinam fieri audiamus.
» Qua de re Regi misimus, exhortantes, vt ex parte Apostolorum Petri & Pauli, eũ admonentes vt interim sese ab armis, & omni bellorum infestatione contineat, donec tales ad eum ab apostolica sede nuncios dirigamus, qui tantæ dissensionis causas & diligẽter inquirere, & annuẽte Deo, ad pacem & concordiam æqua valeant determinatione perducere. Atque itidem vos exoratos, & apostolica auctoritate commonitos esse voluimus, vt ex vestra parte, omni motione sopita, easdem pacis inducias obseruetis, nec aliqua occasione vobis, cum Dei adiutorio, astruendæ pacis impedimentum opponatis. Cùm etenim (vt scitis) nobis mentiri, sacrilegium; deserere iustitiam, animæ sit naufragium: neminem vestrum dubitare volumus, quin super hac re, veritate discussa, quicquid æquum videbitur, prouidente Deo, decernere, & stabili pactione studeamus efficere: & quamcumque partem iniurias, & conculcatæ iustitiæ violentiam pati cognouerimus, illi proculdubio, omni timore, & respectu personalis gratiæ posthabito, fauorem & apostolicæ auctoritatis præsidia conferemus.
» Data Romæ decimo quarto Cal. Ianuarij 1073.

VICTOR III.

GREGORIO Victor tertius ſucceſſit, Deſiderio ei nomen erat, patria Beneuentus, genus vitæ ſolitarium; quippe qui in Caſſinenſis familiæ diſciplinam ſe adoleſcens dederat. Parentes quoque nobiles & genere claros habebat. Verùm hæc omnia parum ad Pontificatum obtinẽdum profuere, ſoliúſque vitæ teſtimonium integerrimè actæ tantam illi dignitatem attulit. electus enim eſt nolens atque inuitus, & ad culmen ſummi ſacerdotij tractus, vt conſtat teſtimonio Othonis nobiliſſimi è Germania Epiſcopi ſapientiſſimíque, quod ne Lutherani quidem negabunt. Spectantibus in eo cunctis virtutem & pietatem, quæ mirabiles edere fructus ſolent, duodecimo Cal. Aprilis Victoris nomẽ ſumpſit, ídque Capuę nobili Campaniæ vrbe, in quam preſbyteri Cardinales ipſéque Cincius conſul Romanus aduenerat. De Matilde ſpectata fœmina ſuprà diximus. ea dux belli cum exercitu Romam profecta eſt ad excipiendum Victorem adhuc abſentem. Cuius aduentu cognito Pontifex claſſem ingreſſus oſtia Tyberina breui attigit, ac ſeſe nobiliſſimæ fœminæ & ſociorum fidei committẽs, in Vaticanum peruenit, menſéq; Iunio in æde Apoſtoli ſolẽnia ſacra fecit. At Rauennas Henrici Cęſaris viribus adiutus vrbem totam adeò turbauit, vt in templo Apoſtoli ipſius feſto die nullus omnino ſacra fecerit. Mirum dictų eſt, quàm paſſa ſit Romana

eccleſia ſub hoc Cæſare immiti & barbaro. Cui Rauennas coronam imperij impoſuit Romæ, cùm prius ad viginti hominum millia diuerſis Italiæ locis pro Pontificis nomine causáque cecidiſſent. Ac ſciebāt Itali à viro bono ſe ſtare aduerſus duos maximè impios: nec terrebantur minis eorum ac cædibus, ſed ſperabant poſt eam tempeſtatem Deum eccleſiæ ſuæ auxilium petenti non defuturum. Reuerſus autem Caſſinum Benedicti antiquam ſedē, & mortem ſibi imminere præſentiens, Cardinales monuit, vt de ſe actum putarent, vtque Othonem Oſtienſem Epiſcopum ſucceſſorem ſibi eſſe vellent, hortatus eſt, quem ea ſede digniſſimū exiſtimabat. Deceſſit autem decimo ſexto Cal. Octobris, anno à partu virginis milleſimo octuageſimo nono: atque ibi in auguſtiſſimo templo Benedicti Caſſinēſis ſepultus eſt victo quàm victori ſimilior. duos enim potentiſſimos hoſtes ſuperſtites reliquit. Nec alium auctorem ſequutus ſum in eius vita explicanda quàm Leonem Marſicanum, qui Caſſinenſem hiſtoriam vſque ad illius obitum diligenter expoſuit.

VRBANVS II.

TERRACINAM, quod eſt oppidū Italiæ appoſitum mari mediteraneo, conuenere quorum intererat Epiſcopum Romanis dare: & quarto Idus Martias, anni proximè inſecuti Othonem ex deceſſoris iudicio Romanum Pontificem dixere, indicto prius tridui ieiunio, precibúſque ad Deum fuſis, vt paſtorem gregi daret.

qualem illa tempora poscebant. Sanè presbyteri Cardinales in electione summi Pontificis debent vtilitatem publicam præ oculis habere, vt rectè à Baldo scriptú legi, & habuere quidem in Vrbano deligendo. maxima enim cura virum prudentissimum cęteris prætulere. In æde Apostoli & Diui Cæsarij id actú est pręsente Benedicto præposito vrbi, & Ioanne Portuẽsi; quos Clerus populúsque Romanus ad eam rem procuratores miserat. Verùm Albanẽsis Episcopus interrogauit cœtum illum frequentissimum, vellent ne illi nomen esse Vrbano? & acclamatum est ab omnibus placere. atque hæc à Petro Diacono in libro quarto Cassinensis historiæ narrantur. Hic Pontifex vir egregius vita & moribus fuit. hoc enim elogium ei tribuitur à Balduino Carnotẽsi belli sacri, cui interfuerat, primo scriptore, duásque Reipubl. causa synodos habuit, alteram Placentiæ, cuius aliquot decreta à Gratiano citantur: alteram, apud Aruernum vrbem, Sidonij Episcopatu clarissimam, quam tamen obliti antiqui nominis Clarummontem incolæ vocarunt. Eò conuenerant trecenti decem Episcopi vel Abbates, quorum consensu multa sancita sunt, ecclesię vniuersæ profutura, & quæ ab eodem Gratiano etiam recitantur. Sed illud maximè illustre fuit, Vrbani hortatu bellum sacrum inchoatum à generosa Gallorum gente, breuissimóque temporis spatio coactis innumerabilibus peditum atque equitum copiis confectum, superata viarum asperitate & molestia, victo ad Antiochiam ingenti exercitu M[illegible]hometanæ sectæ, eóque fuso, Hierosolymis f[illegible]gnatis. quam laudem & gloriam Gallis eri[illegible]d verò [illegible]ertere omnes illius temporis hi[illegible] anno millesimo nonagesimo quinto

quinto hæc synodus apud Aruernũ habita est, Balduino id ita referente: & Martio proximè consequuto de profectione cogitatum. Sed Aruernũ municipium Vrbani beneficio nõ caret. templum enim Virginis in eo iussu eius exædificatum est magnificentissimum Aruernorum, in cuius vestiario illam Balduini historiam seruari moneo. Notissimus autem erat huic Episcopo Iuo presbyter, multa eruditione conspicuus, vt ex epistolis eius nuper editis in lucem perspici potest. Iuo inquam Carnutum ecclesię ab illo pastor designatus. Quo in munere quid præstiterit, epistolæ indicant. Philippo enim Regi Francorum illicitas damnatásque nuptias appetenti fortissimè restitit. Guilielmum Apulum incliti nominis poëtam tunc fuisse cõstat: cuius extat ad Vrbanum secundum historicum poëma his annis repertũ in Lugdunensi secunda, publicatúmque. In quo opere pauca de Vrbano, plura de Gregorij septimi, & Leonis noni, & Nicolai secundi virtutibus rebúsque gestis commemorantur. Sed finis operis est narratio bellorum, quæ Normanni in Apulia Calabriáque aduersus Gręcos gessere. Obiit autem Vrbanus Romæ, quæ illum vt Episcopum luxit, Gallia vt parentem: etsi in ea natus erat apud Castellionem in prouincia Remensi, id est oppidum situm ad Matronam flumen. nam aliud eiusdem nominis in diœcesi Lingonensi ad Sequanam positum est. Episcopus verò Lingonum Archiepiscopo Lugdunensi subest. Cúmque Hugonis sexti Abbatis Cluniacensis discipulus ac monachus fuisset, ac domus illius antea Prior designatus, ad Apostolicã dignitatem peruenit, primúsque Pontificum Romanorum antiquam illam pietatis sedem adiit à Guilielmo Aruernorum Comite & Aquitanorum Duce

conditam, neque vlli patrono vel Regi commendatam, niſi Deo & Petro eiúſque ſucceſſoribus. Atque omnia priuilegia & iura inclito illi monaſterio à prædeceſſoribus ſuis conceſſa lubens confirmauit, vt ſacræ eius ſanctiones docent, quæ adhuc in archiuis Cluniacenſium & Chartulario cuſtodiuntur.

PASCHALIS II.

VRBANVS, cui locum fecerit, perſpicitur ex initio epiſtolæ Iuonis Carnutum in Gallia Epiſcopi ad Paſchalem ſummum Pontificem. Paternitatem, inquit, veſtram apoſtolici culminis gradum aſcendiſſe, & in locum beatæ memoriæ Papæ Vrbani ſucceſſiſſe noſtra paruitas gratulatur. Vrbanus enim non ſolùm Gallus, ſed ex intimo regno Francorum erat. Inter epiſtolas quas Epiſcopi Remenſes ſummis Pontificibus ſcripſerũt, vnam reperio Geruaſij ad Paſchalẽ, quæ id ipſum teſtatur, & hũc ſumma humanitate prẹditum, hac verborum formula. EXcellentiſſimo patri patrum & Epiſcoporum Epiſcopo Paſchali Geruaſius Remenſis dictus Epiſcopus, fidele ſeruitium cum exiguitatis meæ orationibus. Gratias ago diuinæ primùm pietati veſtræ, etiam optime pater mediocritati, quòd non tãtum apud vos accuſatorum meorum inualuit delatio, vt non veridica legatorum noſtrorum admitteretur excuſatio, nec Apoſtolica cenſura mihi nega-

» ret misericordiam, in quam non sine multorũ admiratio-
» ne tãtùm inhorruerat. Gratias nihilominus ago vestrę hu-
» militati, quæ quanta principem & pastorem sanctæ Ro-
» manæ ecclesiæ decuit benignitate nostros legatos sanos
» excepit, infirmos visitauit, mortuos sepeliuit. Etsi enim
» vni tantùm apud vos infirmato &mortuo hæc visitationis
» & sepulturæ solatia impendistis, in vno tamen cæteros vi-
» sitastis, cæteros sepelistis: cui non ego qui nihil sum, sed
» tota Remensis ecclesia. bonæ conuersationis testi-
» monium perhibet. Cuius obitum cæterorúmque qui
» penè omnes obierunt, audiens incredibili tristitia sum af-
» fectus; nec vnquam non odisse valeo illum, cuius superbia
» id effecit, vt isti mitterentur. Quod vestra prudentia opti-
» mè recognoscit: propterea multo grauior angit me tristi-
» tia de obitu domini Regis: quod etiam vestram non la-
» tet prudentiam. scitis enim quantum infrenes & indomi-
» ti sunt nostrates, quorum diuisionem timeo regni nostri
» fore desolationem. ad quam euitandam vestrum mihi cõ-
» silium & auxilium flagito, quę nulli regno, vt pote pater
» omnium, negare poteritis; præsertim cùm nostro semper
» debeatis, quod optimi viri patriæ debere censuerunt. De
» vestro aduẽtu in nostram Galliam quid animi habuerim,
» viuente domino Rege licet diffamatus sim, id noluisse satis
» vt puto significaui paternitati vestræ, & nunc in eo is mi-
» hi animus est Deo testante: Vt non tantùm eum deside-
» rem, quãto decet Petri vicarium suscipi, & Apostolicæ cẽ-
» surę per omnia cooperator existam. Dicãt aduersarij quã-
» tumlibet me infidelẽ & rebellem magistratui vestro, ego
» subiectionẽ meam vobis profiteor: & quicumque vobis
» illam negauerint, cuiuslibet ordinis sint, mihi cõmunica-

„ re non poterunt. Obloquitur etiam aduersariis illa obe-
„ dientia, quam sine omnium respectu suspensioni & inter-
„ dictui vestro conseruant, non sine magno damno ecclesia-
„ rum nostrarum & nostro. Impediuit quoque meum erga
„ vos famulatum illa suspensio, ad quod restaurãdum, sicut
„ recuperare possibile est, si ita ad cætera redintegranda sal-
„ tim aliqua spes restauret. De tanto dolore quasi de graui
„ somno resurgerem. est enim mihi animus, nec despero id
„ futurum cum gaudio atque reuerentia quandoque apo-
„ stolatum vestrum suscipere, tantúmque honoris vobis im-
„ pendere, quantum personæ & officio vestro cõuenire ma-
„ nifestum est. Nec nostris temporibus fuisse vel futurum
„ esse in vestra sede aliquem credo, quem copiosius hono-
„ tare desiderem. nam qui nos sic honorastis prudentia &
„ sanctitate vestra, vt de regno nostro Roma eligeret quem
„ sibi & mundo caput ordinaret: Nos quoque tanto hono-
„ re vos dignamur, quanto dominus noster Iesus Christus
„ Petrum decorauit, vbi ecclesiæ principatu illum sublima-
„ uit. Deus omnipotens sanctitatem vestram ad vtilitatem
„ sanctę ecclesiæ diutissimè conseruet, & auertat à prudẽtia
„ vestra, ne alicuius leuis sermo gratiam vestram mihi, néve
„ seruitium & fidelitatem meam vobis auferat. Vt verò
superiorẽ epistolam quilibet intelligere possit, Philippo
primo Frãcorum Rege mortuo, Ludouicum Crassum suc-
cessisse certissimum est, Geruasiíque cum Radulpho certa-
men, vter legitimus Remorum Episcopus esset libro ter-
tio annalium breuiter perstrinximus. Hunc verò Gerua-
sium fuisse Cenomanum patria colligimus ex pulcherri-
ma cerui imagine, quam is per Orsmũdum peritũ artificẽ
ex ære fieri curauit, magnitudine ceruos naturales æquan-

te, eámque vidi Remis iuxta templum virginis Mariæ sic inſcriptum.

Dum Cenomanorum ſaltus peragrare ſolebat
Geruaſius, ceruos tunc ſufficienter habebat.
Hunc memor vt patriæ ſit ſemper, fecit in ære.

Quin artificis ipſius fit mentio. in imo enim ventre hęc verba ſequuntur:

Orſmundus me fecit.

Paſchalis igitur in Hetruria natus, ex Abbate ſanctorum Stephani & Laurentij ad ampliſſimã dignitatẽ vocatus eſt, cúmque iurare oportuit priuſquam cõſecraretur, conſuetudines Romanę eccleſię & decreta prædeceſſorũ ſuorum ſe diligẽter ſeruaturũ, vt alia eiuſdem Iuonis epiſtola cõtinetur. Aduerſarios autem habuit Henricum ſæuiſſimum hoſtem Epiſcoporum vrbis, & Gilbertum Rauennatem, literatum quidem virum & locupletem, ſed prædonem diuini iuris & eccleſiaſticæ diſciplinæ euerſorem: quibus viperis vſque ad vtriuſque obitũ tamen reſtitit. Verùm Henrico cognominis filius ſucceſſit, Romanóque Pontifici & eccleſiæ Dei æquè infeſtus. Anno itáque ſupra mille centeſimo decimo Romam petiit Henricus quartus, à Paſchali Imperatoriam coronam more maiorũ accepturus. qua ſpe ſua non excidit, Pontifice turpiter capto, & in carcerem coniecto, nec dimiſſo niſi ipſe coronaretur, & preſbyteri Cardinales iurarent ſe nunquam illum è pio Chriſtianorum cœtu ſummoturos. Hac arte & perfidia Cæſar tunc vſus eſt, dolum malum præferens pietati. Sed rem totam vt acciderit Ioannes Tuſculanus Epiſcopus literis ſuis ad Richardum Albanum Pontificem ita exponit. Ioannes Dei gratia Tuſculanus Epiſcopus agens vices domini Paſ-

» chalis Papæ vincti Iesu Christi, venerabili fratri Richardo
» Albano Episcopo in domino salutem. Quoniam, sicut ait
» apostolus, vnum corpus sumus in Christo: & si patitur v-
» num membrum, cætera membra compatiuntur: quæ de
» capite nostro & de tota ferè ecclesia gesta sunt, fraternita-
» ti tuæ significamus. Cùm igitur Henricus Theutonicorũ
» rex Sutrium peruenisset, legatos quosdam Romam dire-
» xit: qui iurciurando firmauerunt domini Papæ Paschalis
» legatos securè ducere ac reducere, & Regem ipsum sacra-
» mento firmare, omnem ecclesiarum inuestituram penitus
» abdicare, obsides etiam dare, ne ad hoc flagitium iterum
» rediret, & res ecclesiasticas & regalia ac beati Petri pa-
» trimonia libera & quieta omnino dimittere, obsides
» etiam dare pro securitate, cùm ad coronandum eum
» ad beati Petri basilicam exiret. Postea ex parte ecclesiæ
» à laicis viris firmatum est, si ista quæ promissa sunt
» iam dictus rex obseruaret, quòd dominus noster eam
» benignè susciperet, & ei diadema regni imponeret, &
» coronatus si vellet vrbem intraret. Pro transitu etiam pon-
» tis obsides accepit, pro quibus sacramentum exhibuit,
» quòd in ipso die dominico si pontem transiret, eos in libe-
» ram nostrorum restitueret potestatem. De his igitur om-
» nibus sacramentis ex vtraque parte peractis, & obsidibus
» datis, cùm ad coronandum eum ad ecclesiam beati Pe-
» tri Papa exiret, postpositis sacramentis & dimissis obsi-
» dibus eum in ipsa ecclesia cum Episcopis & Cardina-
» libus & multis Romanis violenter cœpit, & in cap-
» tione arctissima detinet. Romani verò post alterum diem
» collecti in hostes ecclesiæ impetum facientes de porticu
» fugere compulerunt, interfectis multis de suis & perditis

» equis, tentoriis, pecuniis, & infinita supellectili. Post hæc
» omnes vnanimes contra eum iurauerunt vno animo, vna
» voluntate pugnare. Tu igitur prudenter vigila, & quanto
» amplius necessarium conspicis, tanto magis elabora, & ma-
» trem ecclesiarum omnium adiuuare ne desinas. Oratio-
» nes pro liberatione domini nostri, immò pro ipsa ecclesia
» vbicumque potueris fieri facias. Vale. Hoc autem factũ est
anno domini millesimo centesimo vndecimo, indictio-
ne quarta, pridie idus Febr. in basilica sancti Petri aposto-
lorũ principis, die Dominica ante caput ieiunij. Ex quibus
literis quanta fuerit Cæsari illius perfidia explicatu facile
est. Præter hos hostes eruperunt totidem qui se Romanos
Pontifices esse gloriabantur, Albertus, Theodoricus & A-
ginulphus. Sed Paschalis instar lucidissimi solis illos veluti
nimbos breui discussit, atque ita se gessit vt Põtificatu di-
gnum aduersarij quoque eum iudicarẽt. TANTAS ENIM VI-
RES HABET VIRTVS, VT NE AB HOSTIBVS QVIDEM O-
BRVI POSSIT. Tandem anno à partu virginis millesimo
centesimo decimo octauo Paschalem obiisse refert mo-
nachus Peganiensis non ignobilis scriptor. Otho quoque
libro septimo multa de Paschali, déque Henrico Cæsare
narrat: cuius iussu summus sacerdos Romæ captus est, at-
que huius maximi sceleris auctorem, vt eius verbo vtar, fa-
cit Albertum Henrici Cancellarium, quem Cæsar reuer-
sus in Germaniam in vincula coniecit, faméque & inedia
consumi mandauit.

tentis Cæsaris ac Imperatoriæ maiestatis veniam demississimè petentis? Gregorius in munitissima Matildis arce, cui Canosio nomen, in agro Rhegiensi se continebat. Simulata autem Henrici pietate victus & pacem & veniam dedit, ea lege vt fidelem Romanæ ecclesiæ se futurum in reliquum tempus testaretur. Irritatus tanta inclementia Cæsar contra datam fidem præstitúmque iusiurandum ecclesię aduersus infestúsque esse nõ destitit. vnde Pontifex animũ eius inquietũ cernẽs, quẽdã Matildis seruũ in Germaniã mittit, mandans vt coronã Imperij Rodulpho Saxonũ duci viro magnanimo offerret: suaderétque vt in Henricũ pia aduersus impium arma caperet, vti cepit: cõflixerúntque, anno millesimo octuagesimo primo. Quo in prælio fortuna, initio visa est fauere Rodulpho eiúsque exercitui; & mox mutata in deterius facie, eum eiusquè omnes copias miserè trucidari passa est. Quæ victoria Episcopos vrbis Romæ monere debet ne vindictæ suæ, etsi iustissimæ causa principes in mutuam perniciem arma sumere iubeant. SÆPE ENIM AVT QVIA DEVS RES HVMANAS GERI SINIT, AVT QVIA IMPROBI AVDACIORES SVNT, BONIS, HI AB ILLIS VINCVNTVR, ETSI IVSTAM BELLIGERENDI CAVSAM HABVERVNT. Cæsar itáque Victor nouum exercitum instruit, memórque acceptæ à Gregorio recentis iniuriæ, Romam obsidere, ipsum capere decreuit. Sed Romanorum pro Pontificis causa inuictus animus fortissimè restitit, sic vt re infecta discedere ab obsidione sit coactus. Anno autem consecuto iterum instruit exercitum, ad vrbémque properat, & Vaticano maxima damna infert, Gilbertúmque Rauennatem Archiepi-

ſcopum imponit Romanæ ſedi à viginti tribus Epiſcopis Brixiæ, quæ Philaſtrij patria fuit, delectum & Clementis nomine decoratum non ſuo: verùm auxiliaribus copiis Roberti Guichardi, quas ille ex Apulia Calabriáque ſtatim paratas habuit, adiutus, Cæſarē Senas cum Gileberto ſatis inclementi Pōtifice fugere cōpulit, ipſe tamē implacabilē hoſtem Henricum metuens cum Roberto diſceſſit, Salernique eſt mortuus; multam de ſe famam, pietatíſque & religionis veſtigia relinquens, ſimul vocem illam egregiam & memorabilē, Dilexi iuſtitiam, & odi iniquitatem, proptereáque in exilio morior. quam quidem vocem Otho veritatis amans ſolus memorat libro ſexto. Quo magis miror Bennonis ingeniū, ſi quis hoc nomine vnquam fuit, cui Gregorius Mathematicarum artium, vt ait, peritus pro malefico, pro ariolo, pro crudeli, denique pro ſcelerato, habetur: plus fidei habiturus, ſi non tam acriter inſectari, pij hominis memoriam voluiſſet. A quibus ergo laudatur Gregorius? à Leone, Ricordano, Lamberto, Othone, aliíſque Italis externíſque ſcriptoribus: vituperatur etiam ab aliis aut mercede conductis, aut qui ſuam ipſi operam præſtare Cæſari voluerunt; quibus ſanè nulla fides adhibenda, aut exigua. non enim cuiuis hiſtorico credendum, ſed eis ſolùm qui remoto omni odio, omníque perturbatione animi & corruptela ſcripſere. Lamberti autem locum illum ad annū milleſimum ſeptuageſimum quartum prætertire non debeo, quo teſtatur Gregorium cum Epiſcopis Italiæ in frequenti ſynodo decreuiſſe, vt iuxta antiquos canones presbyteri vxores non habeant, nec quiſquam omnino ad ſacerdotium admittatur, qui non in perpetuum vitam cœlibem profiteatur. hic enim locus ad eiuſdem Gregorj lau-

» dem & immortalitatem videtur pertinere. Statim enim
» cæteræ gentes synodo paruerunt: soli sacerdotes Germani
» vt vinũ, ita vxores dimittere nolebãt, FACILE ENIM SERPIT
» PECCANDI CONSVETVDO, NEC FACILE REPRIMITVR: ET
» RECTA CONSILIA APVD EBRIOS NON VALENT. Ac ne qui
» putẽt Gregoriũ ab Hẽrico temerè abalienatũ, legat has eius
» pro eo missas ad Saxoniæ principes literas, quæ extãt. Gre-
» gorius Episcopus seruus seruorũ Dei, Vvozelino Magde-
» burgẽsi Archiepiscopo, Buchardo Halberstetẽsi Episcopo,
» & Electori Marchioni, cæterísque Saxoniæ principibus, sa-
» lutem & apostolicam benedictionem. Quanta violentia
» quantáque fratrum impulsione, vniuersalis ecclesiæ mul-
» tis perturbationum fluctibus concussę, & penè quasi quo-
» dam naufragio periclitante, onus & regimẽ suscipere sim
» coactus, occultum vobis & inauditum esse non credimus.
» Testis enim mihi est conscientia mea, quàm imparem me
» tanto ponderi iudicauerim, & quanta solicitudine nomen
» apostolicæ dignitatis euitare concupiuerim. Sed quoniam
» via hominis non in manu eius, sed illius est dispositione, à
» quo gressus hominum diriguntur, impossibile mihi fuit
» contra diuinam volũtatem concepta vota defendere. vn-
» de mihi sollicitè vigilandum, atque pensandum est, quà-
» liter ea, quæ ad profectum ecclesiasticæ religionis, & salu-
» tem dominici gregis attinẽt, adiuuante Deo, annunciare,
» & fideliter administrare valeam, vrgente me præ omnibus
» tum eo timore ne susceptæ me apud supernum iudicẽ ne-
» gligentia dispensationis accuset, tum debito amore Apo-
» stolorum principis, qui me ab infantia mea sub alis suis
» singulari quadam pietate nutriuit, & in gremio suæ cle-
» mentiæ fouit. Verùm inter cæteras curarum anxietates ea

» nos maximè sollicitudo coarctat, quòd inter vos, & Henricum Regem, vestrum videlicet dominum, tantam discordiam, & tam inimica studia exorta esse cognouimus, vt exinde multa homicidia, incendia, deprędationes ecclesiarũ & pauperũ, ac miserabilẽ patriæ ruinam fieri audiamus. Qua de re Regi misimus, exhortantes, vt ex parte Apostolorum Petri & Pauli, eũ admonentes vt interim sese ab armis, & omni bellorum infestatione contineat, donec tales ad eum ab apostolica sede nuncios dirigamus, qui tantæ dissensionis causas & diligẽter inquirere, & annuẽte Deo, ad pacem & concordiam æqua valeant determinatione perducere. Atque itidem vos exoratos, & apostolica auctoritate commonitos esse voluimus, vt ex vestra parte, omni motione sopita, easdem pacis inducias obseruetis, nec aliqua occasione vobis, cum Dei adiutorio, astruendæ pacis impedimentum opponatis. Cùm etenim (vt scitis) nobis mentiri, sacrilegium; deserere iustitiam, animæ sit naufragium: neminem vestrum dubitare volumus, quin super hac re, veritate discussa, quicquid æquum videbitur, prouidente Deo, decernere, & stabili pactione studeamus efficere: & quamcumque partem iniurias, & conculcatæ iustitiæ violentiam pati cognouerimus, illi proculdubio, omni timore, & respectu personalis gratiæ posthabito, fauorem & apostolicæ auctoritatis præsidia conferemus. Data Romæ decimo quarto Cal. Ianuarij 1073.

VICTOR III.

GREGORIO Victor tertius successit, Desiderio ei nomen erat, patria Beneuentus, genus vitæ solitarium; quippe qui in Cassinensis familiæ disciplinam se adolescens dederat. Parentes quoque nobiles & genere claros habebat. Verùm hæc omnia parum ad Pontificatum obtinẽdum profuere, soliúsque vitæ testimonium integerrimè actæ tantam illi dignitatem attulit. electus enim est nolens atque inuitus, & ad culmen summi sacerdotij tractus, vt constat testimonio Othonis nobilissimi è Germania Episcopi sapientissimíque, quod ne Lutherani quidem negabunt. Spectantibus in eo cunctis virtutem & pietatem, quæ mirabiles edere fructus solent, duodecimo Cal. Aprilis Victoris nomẽ sumpsit, ídque Capuę nobili Campaniæ vrbe, in quam presbyteri Cardinales ipséque Cincius consul Romanus aduenerat. De Matilde spectata fœmina suprà diximus. ea dux belli cum exercitu Romam profecta est ad excipiendum Victorem adhuc absentem. Cuius aduentu cognito Pontifex classem ingressus ostia Tyberina breui attigit, ac sese nobilissimæ fœminæ & sociorum fidei committẽs, in Vaticanum peruenit, menséq; Iunio in æde Apostoli solẽnia sacra fecit. At Rauennas Henrici Cęsaris viribus adiutus vrbem totam adeò turbauit, vt in templo Apostoli ipsius festo die nullus omnino sacra fecerit. Mirum dictũ est, quàm passa sit Romana

ecclesia sub hoc Cæsare immiti & barbaro. Cui Rauennas coronam imperij imposuit Romæ, cùm prius ad viginti hominum millia diuersis Italiæ locis pro Pontificis nomine causáque cecidissent. Ac sciebãt Itali à viro bono se stare aduersus duos maximè impios: nec terrebantur minis eorum ac cædibus, sed sperabant post eam tempestatem Deum ecclesiæ suæ auxilium petenti non defuturum. Reuersus autem Cassinum Benedicti antiquam sedẽ, & mortem sibi imminere præsentiens, Cardinales monuit, vt de se actum putarent, vtque Othonem Ostiensem Episcopum successorem sibi esse vellent, hortatus est, quem ea sede dignissimũ existimabat. Decessit autem decimo sexto Cal. Octobris, anno à partu virginis millesimo octuagesimo nono: atque ibi in augustissimo templo Benedicti Cassinẽsis sepultus est victo quàm victori similior. duos enim potentissimos hostes superstites reliquit. Nec alium auctorem sequutus sum in eius vita explicanda quàm Leonem Marsicanum, qui Cassinensem historiam vsque ad illius obitum diligenter exposuit.

VRBANVS II.

TERRACINAM, quod est oppidũ Italiæ appositum mari mediteraneo, conuenere quorum intererat Episcopum Romanis dare: & quarto Idus Martias, anni proximè insecuti Othonem ex decessoris iudicio Romanum Pontificem dixere, indicto prius tridui ieiunio, precibúsque ad Deum fusis, vt pastorem gregi daret.

qualem illa tempora poſcebant. Sanè presbyteri Cardinales in electione ſummi Pontificis debent vtilitatem publicam præ oculis habere, vt rectè à Baldo ſcriptũ legi, & habuere quidem in Vrbano deligendo. maxima enim cura virum prudentiſſimum cęteris prætulere. In æde Apoſtoli & Diui Cæſarij id actũ eſt pręſente Benedicto præpoſito vrbi, & Ioanne Portuẽſi; quos Clerus populúſque Romanus ad eam rem procuratores miſerat. Verùm Albanẽſis Epiſcopus interrogauit cœtum illum frequentiſſimum, vellent ne illi nomen eſſe Vrbano? & acclamatum eſt ab omnibus placere. atque hæc à Petro Diacono in libro quarto Caſſinenſis hiſtoriæ narrantur. Hic Pontifex vir egregius vita & moribus fuit. hoc enim elogium ei tribuitur à Balduino Carnotẽſi belli ſacri, cui interfuerat, primo ſcriptore, duáſque Reipubl. cauſa ſynodos habuit, alteram Placentiæ, cuius aliquot decreta à Gratiano citantur: alteram, apud Aruernum vrbem, Sidonij Epiſcopatu clariſſimam, quam tamen obliti antiqui nominis Clarummontem incolæ vocarunt. Eò conuenerant trecenti decem Epiſcopi vel Abbates, quorum conſenſu multa ſancita ſunt, eccleſię vniuerſæ profutura, & quæ ab eodem Gratiano etiam recitantur. Sed illud maximè illuſtre fuit, Vrbani hortatu bellum ſacrum inchoatum à generoſa Gallorum gente, breuiſſimóque temporis ſpatio coactis innumerabilibus peditum atque equitum copiis confectum, ſuperata viarum aſperitate & moleſtia, victo ad Antiochiam ingenti exercitu Mahometanæ ſectæ, eóque fuſo, Hieroſolymis fœliciter expugnatis. quam laudem & gloriam Gallis eripere conari, id verò ſit euertere omnes illius temporis hiſtorias. Menſe Nouembri anno milleſimo nonageſimo

quinto

quinto hæc synodus apud Aruernũ habita est, Balduino id ita referente: & Martio proximè consequuto de profectione cogitatum. Sed Aruernũ municipium Vrbani beneficio nõ caret. templum enim Virginis in eo iussu eius exædificatum est magnificentissimum Aruernorum, in cuius vestiario illam Balduini historiam seruari moneo. Notissimus autem erat huic Episcopo Iuo presbyter, multa eruditione conspicuus, vt ex epistolis eius nuper editis in lucem perspici potest. Iuo inquam Carnutum ecclesię ab illo pastor designatus. Quo in munere quid præstiterit, epistolæ indicant. Philippo enim Regi Francorum illicitas damnatásque nuptias appetenti fortissimè restitit. Guilielmum Apulum incliti nominis poëtam tunc fuisse cõstat: cuius extat ad Vrbanum secundum historicum poëma his annis repertũ in Lugdunensi secunda, publicatúmque. In quo opere pauca de Vrbano, plura de Gregorij septimi, & Leonis noni, & Nicolai secundi virtutibus rebúsque gestis commemorantur. Sed finis operis est narratio bellorum, quæ Normanni in Apulia Calabriáque aduersus Gręcos gessere. Obiit autem Vrbanus Romæ, quæ illum vt Episcopum luxit, Gallia vt parentem: etsi in ea natus erat apud Castellionem in prouincia Remensi, id est oppidum situm ad Matronam flumen. nam aliud eiusdem nominis in diœcesi Lingonensi ad Sequanam positum est. Episcopus verò Lingonum Archiepiscopo Lugdunensi subest. Cúmque Hugonis sexti Abbatis Cluniacensis discipulus ac monachus fuisset, ac domus illius antea Prior designatus, ad Apostolicã dignitatem peruenit, primúsque Pontificum Romanorum antiquam illam pietatis sedem adiit à Guilielmo Aruernorum Comite & Aquitanorum Duce

conditam, neque vlli patrono vel Regi commendatam, nisi Deo & Petro eiúsque successoribus. Atque omnia priuilegia & iura inclito illi monasterio à prædecessoribus suis concessa lubens confirmauit, vt sacræ eius sanctiones docent, quæ adhuc in archiuis Cluniacensium & Chartulario custodiuntur.

PASCHALIS II.

VRBANVS, cui locum fecerit, perspicitur ex initio epistolæ Iuonis Carnutum in Gallia Episcopi ad Paschalem summum Pontificem. Paternitatem, inquit, vestram apostolici culminis gradum ascendisse, & in locum beatæ memoriæ Papæ Vrbani successisse nostra paruitas gratulatur. Vrbanus enim non solùm Gallus, sed ex intimo regno Francorum erat. Inter epistolas quas Episcopi Remenses summis Pontificibus scripserũt, vnam reperio Geruasij ad Paschalẽ, quæ id ipsum testatur, & hũc summa humanitate præditum, hac verborum formula. Excellentissimo patri patrum & Episcoporum Episcopo Paschali Geruasius Remensis dictus Episcopus, fidele seruitium cum exiguitatis meæ orationibus. Gratias ago diuinæ primùm pietati vestræ, etiam optime pater mediocritati, quòd non tãtum apud vos accusatorum meorum inualuit delatio, vt non veridica legatorum nostrorum admitteretur excusatio, nec Apostolica censura mihi nega-

» ret miſericordiam, in quam non ſine multorũ admiratio-
» ne tãtùm inhorruerat. Gratias nihilominus ago veſtrę hu-
» militati, quæ quanta principem & paſtorem ſanctæ Ro-
» manæ eccleſiæ decuit benignitate noſtros legatos ſanos
» excepit, infirmos viſitauit, mortuos ſepeliuit. Etſi enim
» vni tantùm apud vos infirmato & mortuo hæc viſitationis
» & ſepulturæ ſolatia impendiſtis, in vno tamen cæteros vi-
» ſitaſtis, cæteros ſepeliſtis: cui non ego qui nihil ſum, ſed
» tota Remenſis eccleſia. bonæ conuerſationis teſti-
» monium perhibet. Cuius obitum cæterorúmque qui
» penè omnes obierunt, audiens incredibili triſtitia ſum af-
» fectus; nec vnquam non odiſſe valeo illum, cuius ſuperbia
» id effecit, vt iſti mitterentur. Quod veſtra prudentia opti-
» mè recognoſcit: propterea multo grauior angit me triſti-
» tia de obitu domini Regis: quod etiam veſtram non la-
» tet prudentiam. ſcitis enim quantum infrenes & indomi-
» ti ſunt noſtrates, quorum diuiſionem timeo regni noſtri
» fore deſolationem. ad quam euitandam veſtrum mihi cõ-
» ſilium & auxilium flagito, quę nulli regno, vt pote pater
» omnium, negare poteritis; præſertim cùm noſtro ſemper
» debeatis, quod optimi viri patriæ debere cenſuerunt. De
» veſtro aduẽtu in noſtram Galliam quid animi habuerim,
» viuente domino Rege licet diffamatus ſim, id noluiſſe ſatis
» vt puto ſignificaui paternitati veſtræ, & nunc in eo is mi-
» hi animus eſt Deo teſtante: Vt non tantùm eum deſide-
» rem, quãto decet Petri vicarium ſuſcipi, & Apoſtolicæ cẽ-
» ſurę per omnia cooperator exiſtam. Dicãt aduerſarij quã-
» tumlibet me infidelẽ & rebellem magiſtratui veſtro, ego
» ſubiectionẽ meam vobis profiteor: & quicumque vobis
» illam negauerint, cuiuſlibet ordinis ſint, mihi cõmunica-

„ re non poterunt. Obloquitur etiam aduersariis illa obe-
„ dientia, quam sine omnium respectu suspensioni & inter-
„ dictui vestro conseruant, non sine magno damno ecclesia-
„ rum nostrarum & nostro. Impediuit quoque meum erga
„ vos famulatum illa suspensio, ad quod restaurãdum, sicut
„ recuperare possibile est, si ita ad cætera redintegranda sal-
„ tim aliqua spes restauret. De tanto dolore quasi de graui
„ somno resurgerem. est enim mihi animus, nec despero id
„ futurum cum gaudio atque reuerentia quandoque apo-
„ stolatum vestrum suscipere, tantúmque honoris vobis im-
„ pendere, quantum personæ & officio vestro cõuenire ma-
„ nifestum est. Nec nostris temporibus fuisse vel futurum
„ esse in vestra sede aliquem credo, quem copiosius hono-
„ tare desiderem. nam qui nos sic honorastis prudentia &
„ sanctitate vestra, vt de regno nostro Roma eligeret quem
„ sibi & mundo caput ordinaret: Nos quoque tanto hono-
„ re vos dignamur, quanto dominus noster Iesus Christus
„ Petrum decorauit, vbi ecclesiæ principatu illum sublima-
„ uit. Deus omnipotens sanctitatem vestram ad vtilitatem
„ sanctę ecclesiæ diutissimè conseruet, & auertat à prudẽtia
„ vestra, ne alicuius leuis sermo gratiam vestram mihi, néve
„ seruitium & fidelitatem meam vobis auferat. Vt verò
superiorẽ epistolam quilibet intelligere possit, Philippo
primo Frãcorum Rege mortuo, Ludouicum Crassum suc-
cessisse certissimum est, Geruasiíque cum Radulpho certa-
men, vter legitimus Remorum Episcopus esset libro ter-
tio annalium breuiter perstrinximus. Hunc verò Gerua-
sium fuisse Cenomanum patria colligimus ex pulcherri-
ma cerui imagine, quam is per Orsmũdum peritũ artificẽ
ex ære fieri curauit, magnitudine ceruos naturales æquan-

te, cámque vidi Remis iuxta templum virginis Mariæ sic inscriptum.

Dum Cenomanorum saltus peragrare solebat
Geruasius, ceruos tunc sufficienter habebat.
Hunc memor vt patriæ sit semper, fecit in ære.

Quin artificis ipsius fit mentio. in imo enim ventre hęc verba sequuntur:

Orsmundus me fecit.

Paschalis igitur in Hetruria natus, ex Abbate sanctorum Stephani & Laurentij ad amplissimã dignitatẽ vocatus est, eúmque iurare oportuit priusquam cõsecraretur, consuetudines Romanę ecclesię & decreta prædecessorũ suorum se diligẽter seruaturũ, vt alia eiusdem Iuonis epistola cõtinetur. Aduersarios autem habuit Henricum sæuissimum hostem Episcoporum vrbis, & Gilbertum Rauennatem, literatum quidem virum & locupletem, sed prædonem diuini iuris & ecclesiasticæ disciplinæ euersorem: quibus viperis vsque ad vtriusque obitũ tamen restitit. Verùm Henrico cognominis filius successit, Romanóque Pontifici & ecclesiæ Dei æquè infestus. Anno itáque supra mille centesimo decimo Romam petiit Henricus quartus, à Paschali Imperatoriam coronam more maiorũ accepturus. qua spe sua non excidit, Pontifice turpiter capto, & in carcerem coniecto, nec dimisso nisi ipse coronaretur, & presbyteri Cardinales iurarent se nunquam illum è pio Christianorum cœtu summoturos. Hac arte & perfidia Cæsar tunc vsus est, dolum malum præferens pietati. Sed rem totam vt acciderit Ioannes Tusculanus Episcopus literis suis ad Richardum Albanum Pontificem ita exponit. Ioannes Dei gratia Tusculanus Episcopus agens vices domini Pas-

» chalis Papæ vincti Iesu Christi, venerabili fratri Richardo
» Albano Episcopo in domino salutem. Quoniam, sicut ait
» apostolus, vnum corpus sumus in Christo: & si patitur v-
» num membrum, cætera membra compatiuntur: quæ de
» capite nostro & de tota ferè ecclesia gesta sunt, fraternita-
» ti tuæ significamus. Cùm igitur Henricus Theutonicorũ
» rex Sutrium peruenisset, legatos quosdam Romam dire-
» xit: qui iureiurando firmauerunt domini Papæ Paschalis
» legatos securè ducere ac reducere, & Regem ipsum sacra-
» mento firmare, omnem ecclesiarum inuestituram penitus
» abdicare, obsides etiam dare, ne ad hoc flagitium iterum
» rediret, & res ecclesiasticas & regalia ac beati Petri pa-
» trimonia libera & quieta omnino dimittere, obsides
» etiam dare pro securitate, cùm ad coronandum eum
» ad beati Petri basilicam exiret. Postea ex parte ecclesiæ
» à laicis viris firmatum est, si ista quæ promissa sunt
» iam dictus rex obseruaret, quòd dominus noster eam
» benignè susciperet, & ei diadema regni imponeret, &
» coronatus si vellet vrbem intraret. Pro transitu etiam pon-
» tis obsides accepit, pro quibus sacramentum exhibuit,
» quòd in ipso die dominico si pontem transiret, eos in libe-
» ram nostrorum restitueret potestatem. De his igitur om-
» nibus sacramentis ex vtraque parte peractis, & obsidibus
» datis, cùm ad coronandum eum ad ecclesiam beati Pe-
» tri Papa exiret, postpositis sacramentis & dimissis obsi-
» dibus eum in ipsa ecclesia cum Episcopis & Cardina-
» libus & multis Romanis violenter cœpit, & in cap-
» tione arctissima detinet. Romani verò post alterum diem
» collecti in hostes ecclesiæ impetum facientes de porticu
» fugere compulerunt, interfectis multis de suis & perditis

» equis, tentoriis, pecuniis, & infinita supellectili. Post hæc
» omnes vnanimes contra eum iurauerunt vno animo, vna
» voluntate pugnare. Tu igitur prudenter vigila, & quanto
» amplius necessarium conspicis, tanto magis elabora, & ma-
» trem ecclesiarum omnium adiuuare ne desinas. Oratio-
» nes pro liberatione domini nostri, immò pro ipsa ecclesia
» vbicumque potueris fieri facias. Vale. Hoc autem factũ est
anno domini millesimo centesimo vndecimo, indictio-
ne quarta, pridie idus Febr. in basilica sancti Petri aposto-
lorũ principis, die Dominica ante caput ieiunij. Ex quibus
literis quanta fuerit Cæsari illius perfidia explicatu facile
est. Præter hos hostes eruperunt totidem qui se Romanos
Pontifices esse gloriabantur, Albertus, Theodoricus & A-
ginulphus. Sed Paschalis instar lucidissimi solis illos veluti
nimbos breui discussit, atque ita se gessit vt Põtificatu di-
gnum aduersarij quoque eum iudicarẽt. TANTAS ENIM VI-
RES HABET VIRTVS, VT NE AB HOSTIBVS QVIDEM O-
BRVI POSSIT. Tandem anno à partu virginis millesimo
centesimo decimo octauo Paschalem obiisse refert mo-
nachus Peganiensis non ignobilis scriptor. Otho quoque
libro septimo multa de Paschali, déque Henrico Cæsare
narrat: cuius iussu summus sacerdos Romæ captus est, at-
que huius maximi sceleris auctorem, vt eius verbo vtar, fa-
cit Albertum Henrici Cancellarium, quem Cæsar reuer-
sus in Germaniam in vincula coniecit, faméque & inedia
consumi mandauit.

GELASIVS II.

IOANNEM Caietanum à Caieta portu mediterranei maris Virgilij verſu celebri dictũ aiunt, quod in eo oppido natus eſſet. Tyrius nobilis ſcriptor elogiũ viri literati ei tribuit, quia plurimarum rerum cognitione ſcientiáque inſtructus erat, vt ille olim Gelaſius primus inter doctiſſimos homines poſitus à Caſſiodoro Senatore. Is vbi ſe electum vidit, ſenſit Henrici quarti in ſe immerentem odium, concordiámque & pacem quęrens, in patriam ſe recepit, quo & preſbyteri Cardinales eum ſunt honorificè comitati vnam maxime ob cauſam. Procurãte enim Cæſare aduerſarius Gelaſio eſt inuẽtus cognomine Burdinus, patria Lemouix, vt Rodericus in Hiſpanica hiſtoria narrat, qui ſe Romanum Epiſcopũ appellare auderet. Hæc occaſio Gelaſio fuit nauigãdi in Galliam, vt noſtræ gentis humanitate frueretur, peterétque auxilium à Rege Francorum, ſicut prędeceſſores eius afflictis rebus olim feciſſent. nam hi ſæpe ad regiam hanc perfugere, eiúſque nobiliſſimi hoſpites facti illam veluti aſylum ſuum atque aram ſenſere. A Prouincia Volcarũ deductus eſt Lugdunum coloniam Romanam, occurrentibus obuiíſque Galliæ populis, atque inde Cluniacũ peruenit, quod eſt monaſterium ſitum prope Matiſconem oppidũ ad Ararim, Iulio Cæſari notiſſimum, vbi tunc florebat Põtius Petri Comitis Mergulienſis filius, & præfectus Cluniacenſium

censiū ordini, qui Pontifici occurrerat in Volcis, cúmque honorificè comitatus erat. cúmque Gelasius apud Matiſconem grauiſſima valetudine correptus eſſet, ſe Cluniacum lectica ocius perferri iubet, atque ibi menſe Maio deceſſit, rebus iis quarum cauſa venerat planè infectis, anno decimo nono ſupra mille & cētum. Viſitur monumētum eius inter Crucem, & aram quæ eſt poſt chorum magnæ Baſilicæ, non marmoreum quidem illud, ſed ex lapide candido, opere Tuſco conſtructum. Petrus Pictauienſis, cui res eius notę erant, Epitaphium ei poſtea ſcripſit, non quidem excultum & politum, ſed quo vitam eius contineri Chriſtianus lector videat.

» *Vir grauis & ſapiens actu verbóque Ioannes,*
» *Cùm prius ex monacho pro multa ſtrenuitate*
» *Archileuita foret, & Cancellarius vrbis,*
» *Præſule Paſchali meritis ad ſydera rapto:*
» *Promeruit tandem ſacram conſcendere ſedem,*
» *Dignus poſt primum Gelaſius eſſe ſecundus.*
» *Sed quia rege fuit non recipiente leuatus,*
» *Horrendum fremuit princeps, & filia dulcis*
» *More ſuo profugum ſuſcepit Gallia patrem.*
» *Si licuiſſet ei (pro certo crede) ſub ipſo*
» *Virtus & pietas & honeſtas creſceret omnis,*
» *Et pax eccleſiæ toto floreret in orbe.*
» *Nam rapuit mors atra virum, cùm Pontificatus*
» *Vix ageret primum paſtor venerabilis annum.*
» *Bina dies iam reſtabat, cùm Cluniacenſi*
» *Dormiit in proprio Romani iuris aſylo.*
» *Hic igitur poſitus dilectos inter alumnos*
» *Cum patribus ſanctis requieſcit, & optat vt orbis*

Conditor & iudex veniat quandoque potenter,
Et cineres lapsos in pristina membra reformet.
Fœlix inde nimis semper Cluniace manebis,
Quòd pater orbis apostolicus summúsque sacerdos
Ecclesiæ matrísque tuæ specialis, apud te
Transiit ad superos, in te requiescit humatus.
Nec minus hic etiam fœlicem credimus illum,
Cui dedit ipse pius magnus pro munere Christus,
Vt monachi monachum, patrem quoque pignora chara
Iugiter aspicerent, lachrimísque rigando sepulchrum
Sacris in precibus specialem semper haberent.

CALIXTVS II.

GVIDONEM Archiepiscopum Viennæ Allobrogum, quæ olim Prætoria fuit, ad Pontificatum peruenisse mirabile profectò est. Henrici enim quarti cõsanguineum hostis Romanæ ecclesiæ infensissimi, quæ spes erat eam dignitatem adepturum? Consanguineũ autem fuisse libro duodecimo Tyrius tradit. septem Cardinales cum decessore Cluniacum venerant, ab his & omnibus Galliæ Episcopis homo Burgundus genere, Stephani Comitis Burgũdiæ frater cis alpes & in patria sua liberis omniũ suffragiis Romanus Pontifex constituitur, & Guidonis nomen abiicere iubetur, vt Calixtus secũdus imposterum diceretur. Quòd verò Cluniaci maxima cura dele-

ctus esset, Pontium & successores illius monasterij præfectos anulo donauit, cósque imposterum Romani Cardinalis officio fungi iussit, vt in ephemeride eorum in memoriam scriptum permansit. Nemo constantius pro Paschali aduersus Cæsarem steterat, nemo promptior fuerat ad damnandam in eo perfidiam. concilio enim Viennæ ad Rhodanum celebrato, in ipsum sententiam anathematis iaculatus erat, ídque epistola eius ad Paschalem quæ adhuc extat ostenditur: nemo tamē charior illi postea fuit. mutata enim voluntate & pacem pontifici dedit, & iuri cessit, si quod habebat inuestiendi Episcopos & Abbates, quod nunquam videbatur Pontificium fore, si Germani Cæsares in pertinacia sua & odio veteri erga seccessores eorū perseuerarent. AT MORTALIA ESSE ODIA PRÆSTAT REIPVB. CAVSA. SI ENIM INIMICITIÆ IMMORTALES ESSENT, QVÆ PAX INTER HOMINES AVT QVIS CONCORDIÆ AVT QVIETI LOCVS FORET? huius pacis nuncium & consensum Italicæ gentis expectans Calixtus synodum habet, cui interfuere quadringenti quinquaginta Episcopi & Abbates, à quibus disciplina ecclesiastica ferè restituta est. Ea confecta synodo apud Remos celeberrimam vrbem Belgicæ secundæ, in Italiam proficiscitur, excipitúrque quasi numē aliquot in terras delapsum, cōcordiæ bono in animos hominum penitus illabente. Quo audito nuncio Burdimus aduersarius Gelasij Roma profugus Sutrium se recepit, obsessúsque à lætis animi ciuibus Romanis capitur, & camelo insidens, pelléque vrsina indutus, cùm Romæ per ignominiam visus esset, ad Cauentium monasterium iuxta Salernum vrbem duci iubetur, & in illo cœnobio deinceps viuere, vt Tyrius memoriæ mādauit. Calixtus itáque

aduerſario clemens & beneuolus erga omnes, cùm Henricum per duos Cardinales Vvormatiæ Vangionum omni interdicto ſoluiſſet, reſtituiſsétque in gratiam mortuo illo ſine liberis, cúmque ipſe Romanam eccleſiam quinquennio & aliquanto amplius rexiſſet, relicto apud Romanos aliáſque gentes ingenti deſiderio ſui decedit Romę, atque apud Lateranum ſepelitur.

HONORIVS II.

LAMBERTVS Imolę, vt Platina refert, vel vt alij Bononiæ natus, in vrbe totius Italiæ doctiſſima, ex Oſtienſi Epiſcopo Honorij nomẽ accepit: & fuiſſet oneri eccleſiæ Romanæ, niſi ſtatim agnouiſſet quàm illegitimè Romanũ Pontificatum eſſet adeptus. Sed id factum excutiens, & ſi fieri poſſet infectum volens, duodecimo poſt electionẽ die coram preſbyteris Cardinalibus nomen & inſignia Epiſcopi Romani ſe abiicere profeſſus eſt. & verò abiecit: dicebat enim malle ſe Oſtienſem Epiſcopatum iure obtinere, quàm Romanum iniuria. Quod cùm feciſſet, nemo tamen fuit qui non ei agnito errore veniam dandam cenſuerit, pontificémque legitimum nouis & quidẽ liberrimis ſuffragiis eſſe iuſſerit. Et rectè, nam Marcellino grauius peccanti maiores ignouerant. Atque hoc illuſtre factum neſciremus, niſi memorię commendatum eſſet à Tyrio belli ſacri optimo ſcriptore. Hac eius

insigni pœnitentia victi Cardinales, qui D. Anastasiæ Cardinalem Theobaldum elegerant, ad Honorij pedes se abiecerunt, eúmque vt Romanum Pótificem consalutarunt. Itáque pœnituisse illum nunquam pœnituit. Honoris enim amissio eiusdem recuperatio fuit. Huic nondum Pontifici, sed apostolicæ sedis Legato, Cæsar coacto iuxta Vormatiam Vangionum vrbem maximo principum cóuentu, inuestituram Episcoporum liberè resignauit, per eúmque ab anathematis vinculo solutus est, quantú apud Othonem libro septimo reperio. Excellétes autem viros, & ingenio doctrináque prestantes, mirificè coluit, vt Bernardum illa ætate mirabilem, ac velut quoddam sydus terris illapsum. Quod ex eius epistolis agnoscere quiuis potest. ad hunc enim Honorium scribit duas, in quibus scribendi libertatem soleo mirari. Hildebertum quoque Turonensem in Gallia nostra Archiepiscopum in pretio habuit. Extant enim literę eius, quibus cófirmari petit decreta synodi Nannetensis, & Honorij rescriptum, quo vt sancta legitimáque confirmãtur. Illa synodo duo iura Conano Comiti Britanniæ cósentienti eripiebantur, quibus ad id tempus ipse maioresque eius vsi erant. consuetudinis enim erat, vt decedente marito vel vxore vniuersa decedentis mobilia ad fiscum transirent, non ad filios vel legitimos successores. Qua cósuetudine quid iniquius esse poterat? Præterea quicquid euadebat ex naufragiis, fiscus sibi vendicabat: pasśique naufragium miserabilius violentia principis spoliabantur, quàm ab æstuanti pelago fuissent. Hoc Hildeberti Honoriíque beneficio Británia obtinuit, quę veteribus Aremorica fuit, rescriptúmq; Honorij datú est Laterani decimo tertio Calend. Iunias, idémque Hilde-

bertus exceptiones decretorum in vnum volumen redegit, vt ex duabus eius epiſtolis cognoſcimus. quod opus nondum in lucem venit. Decreuerat autem Honorius Reipubl. Chriſtianæ cauſa Oecumenicam ſynodum Romæ habere, & ciſalpinos Epiſcopos ei intereſſe iuſſerat, ipſéque Hildebertus eius rei gratia profecturus Româ, nobis
» illuc profecturis, inquit, tempus hyeme ſuſpectum, niui-
» bus alpes, incrementis aquæ, vinculis Imperator, ſeditio-
» nibus ciuitas, exactione palatium, ſanè omnia hæc ora-
» tionibus euacuari poſſe credimus, ſolam verò exactionem
» nec oratione nec ieiunio temperari.

INNOCENTIVS II.

PRESBYTERI Cardinales mortuo Honorio dum ſucceſſorem quærunt, maximarum diſcordiarum auctores fiũt. duos enim Epiſcopos creant, pars quidem Gregorium diaconum ſancti Angeli ab Vrbano ſecũdo Cardinalẽ deſignatum, cui nomen Innocẽtij ſanctiſſimi viri tribuunt: pars verò Petrum Cardinalem Leonis filium potentiſſimi ciuis Romani, atque hũc Anacletũ vocarũt: etſi ſciebant Gregorium in vrbe natum ex familia nobili, quæ cùm Papa diceretur, non indigna certè erat vt alumnus eius Papa re ac nomine vocaretur. id enim in fatis erat vt rerum exitus demonſtrauit. Quis hæc diſſidia inſequutus eſt exitus? ſeditio in vrbe, populus Romanus

mutua cæde concisus, templa donariis spoliata, aliáque innumera flagitiosa & scelerata euenere. Cæterùm Innocētius vicit æmulo illo prius extincto, sed post multos labores atque periculа. SVMMI ENIM MAGISTRATVS ADEO QVIDEM ALIIS VENDVNTVR, ALIIS DONANTVR. Hoc autem initium rerum Innocentij mutuor à Tyrio & à Petro Cassinensi. Cæterùm plura de huiusmodi dissensione dicemus in Alexādro tertio ex Arnuphi Lexouiorum in Gallia Episcopi ad eum epistola. Nunc tempus est dicendi Bernardum Claræuallis Abbatem in epistola ad Aquitaniæ Episcopos, cùm Innocētium tradidisset, Gregorium sancti Angeli Diaconum Cardinalem ante Pontificatum dici solitum, hæc de illa Cardinalium dissensione scribere. Duo itáque sunt de quibus cōtenditur, quisnam eorū rectius videatur Papa, Innocētius, an Petr⁹ Leonis fili⁹? quorū primo quidē, si personas cōpares, vt neutri sanè vel derogare videar, vel adulari, dicam quod dici passim reperies, & neminē arbitror diffiteri, quia videlicet Innocētij nostri vita & fama nec ęmulū timet, cùm alterius nec ab amico tuta sit. Dehinc si electiones discutias, nostri itidem mox occurrit & promotione purior, & ratione probabilior, & prior tēpore. Porrò de tempore constat, reliqua duo merita probant, & dignitas eligentium. Hanc enim (ni fallor) partem saniorem inuenies, tam Episcopos quàm Cardinales, diaconos siue presbyteros, & quorum maximè interest de electione summi Pontificis & quanti in eligendo iuxta patrum scita, sufficiant. Quid & in consecratione? Nonne Ostiensem, ad quem specialiter spectat, habemus? Cùm igitur & electus dignior, & electio sanior, & actio ordinabilior teneatur: qua isti ratione, imò qua contentione cō-

» tra ius & fas, & vota omnium bonorum, inuitæ & reniten-
» ti Dei ecclesiæ pręficere alium, & illum deponere tentant?
» Horũ conatui tam maligno, tam indigno, tam temerario
» totis certè viribus renitendũ esse videtis reuerendissimi &
» illustrissimi Patres. quod cùm omni familiæ Dei, tamẽ vo-
» bis maximè vestrísque conuenit, si tamẽ zelus domus Dei
» comedit animas vestras, vobis, inquam, & vestris maximè
» vigilandum est & orandum ne intretis in tentationem. In
» ea sanè parte maiore opus est fortitudine & cautela, vnde
» acrior insistit aduersarius, & vis belli maior incumbit.
» Quàm sæuus & callidus hostis insurrexerit in vos, proprio
» certè agnoscitis experimẽto. Heu quàm multum iam ma-
» litia illius in illis partibus pro accepta potestate processit,
» vtroque sæuiens genere malignãdi, vi, & dolo. Apud eun-
dem Bernardum est alia epistola ab Hugone Burgundiæ
duce ad Guilielmum Comitem Pictauorum & Ducem A-
" quitaniæ scripta, in qua hæc quoque sunt: quem omnis re-
" ligio, quem regum vniuersitas receperunt, vobis quoque
" honorificum & salutiferum est vt recipiatis: domini Papę
" Innocentij & innocens vita & integra fama & electio ca-
" nonica prædicatur. Priora duo nec hostes diffitentur, ter-
" tium calumniam habuit, sed per Christianissimum Lotha-
" rium nuper falsi calumniatores in suo sunt mendacio de-
" prehensi. Is fuit Lotharius Cæsar, de quo infrà dicemus, &
quẽ epistola ad eum scripta Bernardus magnopere laudat
ob ecclesiæ liberationem pacémque regni. Reperi autem
aliquot ad hunc Pontificem Petri Cluniacensium Abbatis
epistolas, & in his vnam qua queritur non longè à Ponte
tremulo Italiæ oppido plurimos Galliæ Episcopos & Ab-
bates à synodo reuertẽtes captos esse, vulneratos, in carcerẽ
coniectos

coniectos, petítque ab eo vt non solùm auctores sceleris puniantur, sed etiam vt in toto Lunensi Episcopatu apostolicæ vindictæ mucro resplendeat. Cōcilio quoque Pisano habito sub Innocentio Gaufredum Carnutum Episcopū, séque interfuisse alia epistola meminit: Literis insuper ad Innocentium datis, Ludouicum regem Francorum ait sacris eius manibus inunctum regémque designatum. At fuit inter Innocētium & Rogerium Siciliæ regem grauis discordia, ex eo nata quòd ille ęmuli partes factionémque noxiam fouisset, vnde secuta bella, quibus tandem finis factus, eiúsque pacis suasorem se fuisse Pisis, Romæ, & in Galliis Petrus asserit. de qua quidem pace in epistolis ad
" Rogeriū loquitur in hunc modum. Quis nō gaudeat, quis
" nō totis viribus si necesse fuerit collaboret, vt post tantos
" bellorum & malorum turbines, tam profundę pacis bonū
" adeo per vos Siculis, Apulis, Calabris multísque aliis gen-
" tibus collatum conseruetur, augeatur, dilatetur? Quis ec-
" clesiæ Dei se membrum agnoscens de tantarum ecclesia-
" rum inconcussa & stabili pace per vos vt dixi & restituta &
" conseruata in domino non exultet? Lothario autem Cæsari laus restituti Innocentij certè debetur, idémque administrati sapienter Imperij elogio dignissimus, ab Innocentio Romæ diademate Imperij exornatus est. Cùm autem in Gallia esset Innocentius, precibus Trecassini Episcopi Paracleto insigni postea monasterio virginum præficitur Heloysa fœmina, illius ætatis doctissima, quæ vxor Petri Abaelardi fuerat executi procurante Fulberto Canonico Parisiensi, cuius illa neptis erat, ídque Abaelardus recitat in historia calamitatum suarum, quæ in bibliotheca mea adhuc latet. Quàm autem misero illi aduersus extiterit

Bernardus, quàm propicius Petrus Cluniacensis, ex epistolis eorum facilè cognoscitur. Hos tres viros illa ætate Gallia doctissimos alebat, vnum Burgundionem, alterum Aruernum, tertium Aremoricum. Abaëlardus enim Brito erat, præceptis philosophię ac theologiæ instructus mirandum in modum. Sed quid necesse est plura de eo dicere, cùm in Annalibus nostris, id quoque ex Petrarcha copiosè exposuerimus? etsi autem Abaelardus erat nobili genere ortus, apud Palatium oppidulum agri Nannetensis ad Ligerim flumen, & gloriabatur ex quacumque difficili sententia sensum à se vno elici posse, vt Accursius notauit ad L. quinque pedum C. finium regundorum, Innocentij tamen programma in eum tale fuit. Innocentius Papa Episcopis Galliarū. Dolemus quod in Petri Abaëlardi pernitiosa doctrina Arrij, Manichæi, Nestorij, Eutichiani & Dioscori hæreses pullulare cœperunt, vnde vniuersa ipsius Petri peruersa dogmata cum suo auctore damnamus, vniuersos quoque erroris sui sectatores & defensores à fidelium consortio sequestrandos & excōmunicationis vinculo innodandos esse censemus. Quod quidem programma adhuc extat in Bibliotheca incliti monasterij Diui Victoris ad vrbem Lutetiam Parisiorum, & apud Bernardum in epistolis reperiri moneo. Porrò legantur Bernardi plurimæ ad Innocētium epistolæ plenæ rerum gestarum, quę sunt breuitatis causa prætermittendę. Administrati autem Pontificatus anno ferè decimo quarto fœliciter Romę excedit è vita.

CÆLESTINVS II.

IN Hetruria natus apud Thiphernum, id eſt, in caſtro cui fœlicitas nomen, obſcuro admodum genere, parentìbúſque pœnè incognitis, Cæleſtinus ad ſummum ſacerdotium fœliciſſimè peruenit. Guido anteà vocabatur, electus à patribus eo ipſo die quo deceſſor obierat, cùm plurimi ſucceſſorum nõ niſi poſt aliquot mẽſes, quidam etiam poſt aliquot annos, fuerint deſignati. quod interdum accidit, cæleſtium occulto latentíque iudicio, interdum ſola electorum nequitia conſentire nolentium. Huius amicus fuit Cluniacenſium Præfectus. Itaque paulò poſtquam eſſet Pontifex renunciatus, ſcripſit ad eum epiſtolam, qua cõtinetur ipſum legitimè electum initio Pontificatus omnia Romæ pacata habuiſſe, cùm octo deceſſores eius vſque ad Innocentium pacem tam citò non potuerint videre. Extat Bernardi ad eum quoque epiſtola, quam curioſorum erit quærere. Ego verò vbi indicauero Pontificatum Cæleſtini contineri ſex ferè menſibus, vt Otho hiſtoricus narrat lib. ſeptimo, eúmque Romæ in Laterano deceſſiſſe, ſubiiciam Petri Cluniacenſis epiſtolam, cuius mentio facta eſt. » Vniuerſali Pontifici & » ſpeciali Cluniacenſis eccleſiæ patri, domino Papæ Cæle- » ſtino, Frater Petrus humilis Cluniacenſium Abbas, ſyncerum amorem & plenam obedientiam. Benedictus dominus Deus noſter, qui memor verbi ſui in quo nobis ſpem

„ dedit more ſuo nullatenus ſe oblitum verborum ſuorum,
„ etiam hoc tempore monſtrauit, quibus ſuos ab ipſis receden-
„ dens conſolari dignatus eſt, dicens: Ecce ego vobiſcum
„ ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi.
„ Apparet hoc innumeris ipſius gratiæ donis, apparet
„ hoc nunc ſpecialiter & in vobis, quem his noſtris diebus
„ ſummum Pontificem, animarum noſtrarum cuſtodem,
„ totius eccleſiæ ſuæ adhuc in terris peregrinantis, hoc eſt,
„ vnicæ columbæ inter coruos gementis præſulem, propi-
„ tia mortalibus benignitas diuina conceſſit. Non hoc, (vt
„ iam nobis relatum eſt, humanus faſtus, non ſibi proui-
„ dens humana cupiditas, non Romanus turbo ſæpe audi-
„ tus, orbémque terrarum ſuo impulſu concutere ſolitus
„ effecit: Sed aduerſa pacificans, diuerſa vniens, diſciſſa redin-
„ tegrãs, ſpiritus ille qui vbi vult ſpirat velut in ſibilo auræ
„ tenuis iuxta verbũ domini factũ ad Heliam leniter adim-
„ pleuit. Gauiſi ſumus audiẽtes iſta, & in immẽſũ cor noſtrũ
„ exhilaratũ eſt, agnoſcentes nõ armis, non turribus, nõ mi-
„ nacibus agminibus, rem diuinam tutari: ſed ſola miſericor-
„ dis domini manu & ſuaui protectione ad pacem compo-
„ ſitam eſſe. Agnouimus verè quod agnóſcendum erat, im-
„ peraſſe Chriſtum ventis & mari, & factam eſſe inſolitam
„ tranquillitatem, ſtatuiſſe procellam maris in auram, & ſi-
„ luiſſe fluctus eius. Et hoc quis non miretur? Quis inquam;
„ hoc non miretur à tempore Alexandri ſecundi Papæ per
„ Gregoriũ, Vrbanum, Paſchalem, Gelaſium, Calixtũ, Ho-
„ norium, Innocentium ſummos, eccleſiæ Dei ac præclaros
„ Pontifices, quantum ad eorum promotionem pertinet, ec-
„ cleſiaſticam pacem pertranſiſſe; ſed in nullo eorum pręter
„ vos quieuiſſe? nec adeo lapidei ſumus vt non ſentiamus,

» nec adeo bruti vt nõ intelligamus, eum sine cuius nutu, vt
» legitur, nec passer ad terram nec folium cadit arboris, non
» sine causa, non sine certo inexhaustæ sapientiæ consilio,
» hanc pacem eorum primordiis subtraxisse, vestris contu-
» lisse: quam esse illam puto, & hanc vobiscum semper du-
» rare cõfido, de qua Deo in psalmis propheta, Secũdũ mul-
» titudinem (inquit) dolorum meorum in corde meó: con-
» solationes tuæ lætificauerunt animam meam. Credo enim
» & spero in Deo salutari meo, quòd qui principiis vestris de-
» dit tam amabilem pacem, dabit & fini suo tempore com-
» mẽdabilem laudem. Lætabitur sub vmbra alarum eius vo-
» bis à modo subditus orbis terrarũ: & se tantos fidei suæ pa-
» tres apostolicos viros, confessores dico & quod maius est
» martyres, vel quod excellentius est ipsos apostolorum
» summos Petrũ & Paulum, immò ipsum Christũ in vobis
» solo se habere gloriabitur. Gaudebit & iam ineffabiliter,
» gaudet licet nõ numero, tamẽ virtutibus pusillus grex ve-
» ster Cluniacensis: qui obedientiam, qui subiectionem, qui
» quod maius est, dilectionem, quia per se ipsum nõ potest,
» ore meo per has literas vobis ingerit, & se totum licet ab-
» sens sanctitatis vestræ pedibus subiicit, certitudinem ele-
» ctionis vestræ & collati à Deo apostolatus serò accepi, &
» ideo tardè rescripsi. Nam diu variante fama, vix in vigilia
» sancti Andreæ epistolam vestram mihi & conuentui mis-
» sam suscepi, atque die ipsa publicè in capitulo lectam tam
» literatis quàm illiteratis, quos conuersos vocamus, expo-
» sui. Audita est verè & suscepta ab omnibus filiali affectu,
» quod vobis melius ore proprio vel nunciorum proximè
» per Dei gratiam indicabo. habeo enim omnimodam vo-
» luntatem veniendi ad vos, & nouum quidem patrem, sed

» antiquum amicum amore & honore debito viſitandi: fa-
» ciam hoc ſi congruè potuero: ſi non per noſtros quã pro-
» ximè vacauerit, Chriſti iuuante gratia viſitabo. Commen-
» do interim paternitati veſtrę negotiũ fratris pręſentiũ la-
» toris, vt illud benignè & ad commodũ eccleſiæ eius quan-
» tum iuſtitia permiſerit, audiatis & diffiniatis. In fine quas
» poſſum gratias ago, quòd ſicut mihi relatũ eſt & in literis
» veſtris legi, quaſdam alias cauſas beatæ memoriæ prædé-
» ceſſori veſtro directas benignè accepiſtis, ſicque definiſtis
» vt in ſententia ſucceſſorum non ſit nobis lugenda ſancti
» mors prædeceſſoris.

LVCIVS II.

OMNES retrò Pontifices vſque ad Vrbanũ binariũ in nominibus ſuis numerum ſunt amplexi: & poſtpoſitis cæteris Lucius quoque Alberto genitus ciue Bononiẽſi ex Caccianimica familia depoſito Gerardi nomine in Cæleſtini locũ ſufficitur: vir (vti enim liceat Othonis verbo) pro manſuetudine & humilitate ſui officio ſacerdotali dignus: mẽſéſque vndecim ſummæ rerum præfuit, quo temporis ſpatio templum ſanctæ crucis Romæ refecit atque inſtaurauit, quia eius templi titulũ Cardinalis prætulerat. Ipſe verò Lucius literas ad Petrũ Cluniacenſem dedit, quibus breuiſſimè complexus eſt hiſtoriam rerum ſuarum, id eſt pactas cum Rogerio Siciliæ rege

» belli inducias. Lucius Episcopus seruus seruorum Dei, di-
» lecto filio Petro Cluniacensi Abbati, salutem & aposto-
» licam benedictionem. Dilectionis tuæ literas debita beni-
» gnitate suscepimus, & petitiones tuas, quæ nobis & fratri-
» bus nostris rationabiles visæ sunt, libenter admisimus. De
» statu verò, nostro te sollicitum cognoscentes scire te volu-
» mus: quia omnipotẽs dominus sua nos gratia visitauit, ca-
» stigans castigauit: sed morti nõ tradidit: per ipsius miseri-
» cordiam conualescimus, & in pristinam sanitatem in bre-
» ui nos recepturos speramus. Ad colloquium regis Siciliæ
» condescendimus, & quia ad honorem Dei & ecclesiæ suæ
» firmam pacem cum eo facere non potuimus, instanti ta-
» men ipsius violentia nos cogente, treugam cum eo com-
» posuimus. Placet autem nobis, vt sicut literis tuis nobis si-
» gnificasti, tredecim de fratribus tuis quàm citius poteris
» ad nós transmittas. quia nos domino auxiliante eos hone-
» stè recipere, & ad honorem Dei & Cluniacensis ecclesiæ
» collocare curabimus. Sanctam congregationem vestram
» pro nobis orantem gratia diuina custodiat, & ab omnibus
» peccatis absoluat. Datũ Laterani x. Calẽd. Octobris. Luciũ
quidem diximus menses vndecim præfuisse Romanæ se-
di, ídque non admodũ repugnat testimonio Othonis, qui
cum libro septimo quotidianis cruciatibus atque tædio
vitæ affectum infra anni spatium Pontificatus sui diem
obiisse refert. Hoc Pontifice viuebat Nicolaus titul. sancti
Damasi diaconus, & Bibliothecæ Pontificiæ præfectus, i-
démque Hebraicæ linguæ peritissimus, ísque ad sancti Pe-
tri Canonicum scripsit de sacræ scripturæ emendatione,
quem eius libellum Bessario Patriarcha Constantinopoli-
tanus & sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalis mul-

tum laudat in eo opuſculo quod ab eo ſcriptum eſt ad illud Ioannis Euangeliſtæ; Si volo eum manere donec veniam, quid ad te?

EVGENIVS III.

VITAM Eugenij tertij explicaturo, neceſſarium videtur duos Rutilij veteris poëtæ verſiculos recitare:

Elide deductas ſuſcepit Hetruria Piſas,
Nominis indicio teſtificata genus.

Piſanus enim Eugenius fuit, cui Bernardo antea nomẽ, quod Bernardi Claræuallenſis in numerum diuorum poſtea relati quaſi filius eſſet. atque illum Cardinales præter ſpem expectationémque hominum in templo Cęſarij Romæ delegerunt. Hoc epiſtola ad Eugeniũ Bernardus tradit. Filius, inquit, meus Bernardus in patrem meum Eugenium læta prorſus & vtili vt ſperamus tranſlatione promotus eſt. Elegãtiſſimam quoque epiſtolam miſit ad Cardinales, Epiſcopóſque eccleſiæ Romanę, plurimum rogans vt ei adſint metu, vt ait, ne homo tenui corpore, otio & quieti potius, quàm publicis negotiis deditus Pontificis maximi officia parum aptè exequatur. Eundem nihilominus virum optimum initio libri ſecundi de Conſideratione, & libri quinti ſagaciſſimum appellat. Quinque aũtẽ illi libri ad eum ſcripti ſunt, pleni grauitatis & ſcientiæ diuinę. Verùm quid impediet quominus epiſtolã ipſam Bernardi ad Cardinales & Epiſ-

copos

copos & paucissima ex epistola eius ad Eugeniũ hîc inserã?
» Dominis & patribus reuerendis Cardinalibus & Episco-
» pis omnibus qui sunt de curia, puer sanctitatis eorum.
» Parcat vobis Deus, quid fecistis? Sepultum hominem re-
» uocastis ad homines, fugitantem curas & turbas curis de-
» nuo implicuistis, & immiscuistis turbis. fecistis nouissimũ
» primum, & ecce nouissima illius periculosiora prioribus.
» Crucifixus mundo: & qui elegerat abiectus esse in domo
» Dei sui, ipsum vos in dominum omnium elegistis. Cur
» consilium inopis confudistis? Cur pauperis hominis &
» mendici & compuncti corde iudicium perturbastis? Cur-
» rebat benè. Quid vobis visum est, sepire vias eius, auerte-
» re semitas, gressus inuoluere? Quasi descenderet de Hieru-
» salem, & non magis ascenderet de Hierico, sic incidit in la-
» trones. Et qui se tanquam violentis quibusdam diaboli
» manibus, carnis illecebris, & gloriæ seculi potenter excus-
» serat, non tamen valuit effugere manus vestras. Num id-
» circo Pisam deseruit, vt reciperet Romam? Num qui in
» vna ecclesia non sustinuit vicedominatum, dominatum
» in omni ecclesia requirebat? Quid igitur rationis seu con-
» silij habuit defuncto summo Pontifice repentè irruere in
» hominem rusticanum, latenti inijcere manus, & excussa
» è manibus securi & ascia vel ligone, in palatium trahere,
» leuare in cathedram, induere purpura & bysso, accingere
» gladio ad faciendam vindictam in nationibus, increpa-
» tiones in populis, ad alligandos reges eorum in compedi-
» bus, & nobiles eorum in manicis ferreis? Sic non erat in-
» ter vos sapiens & exercitatus, cui potius ista conuenirent?
» Ridiculum profectò videtur, pannosum homuncionem
» assumi ad præsidendum Principibus, ad imperãdum Epis-

Ee

» copis,ad regna & imperia diſponenda.ridiculum an mira-
» culum? planè vnum horum. non nego, non diffido poſſe
» fuiſſe hoc etiam opus Dei,qui facit mirabilia magna ſolus,
» præſertim cùm audiam vſquequaque ex ore multorum,
» quoniam à Domino factum eſt iſtud.Sed nec ego oblitus
» ſum iudiciorum Dei antiquorum, & ſcripturæ plurimos
» recenſentis ex priuata ſeu etiam ruſticana vita olim aſſum-
» ptos in voluntate domini ad regẽdum populum eius. De-
» nique nonne(vt vnum è pluribus memorem)tali quodam
» modo elegit Dauid ſeruum ſuum, & ſuſcepit eum de gre-
» gibus ouium, de poſt fœtantes accepit eum? ita, inquam,
» ita & de noſtro Eugenio in beneplacito domini potuit
» contigiſſe. Non ſum ſecurus tamen, quoniam filius deli-
» catus eſt, & tenera verecundia eius aſſueta potius ocio &
» quieti, quàm tractandis quæ foris ſunt: timendúmque ne
» non ea auctoritate qua oportuerit ſui apoſtolatus officia
» exequatur. Quid putatis gerere animi nunc hominem il-
» lum, qui de ſecreto internæ contemplationis,& amica ſo-
» litudine cordis tamquam infans è gremio & ſinu matris
» ſubitò perturbatus, tractum ſe ad medium videt, & quaſi
» ouem ad victimam ductum ad tam inſueta & inſuauia?
» niſi dominus ſupponat manum ſuam, heu,neceſſe eſt ob-
» ruatur & opprimatur onere inſueto & nimio, quod & gi-
» gantinis, vt aiunt, vel ipſis quoque angelicis humeris for-
» midabile videatur. Verumtamen quia ſic factum eſt,& ſi-
» cut multi dicunt,à domino factum eſt,veſtra intereſt cha-
» riſſimi, veſtris feruentibus ſtudiis fidelibúſque obſequiis
» ſolicitè confouere quod veſtris manibus conſtat elabora-
» tum. Si qua ergo conſolatio in vobis, ſi qua virtus chari-
» tatis in domino, ſi qua miſeratio pietatis, ſi qua compaſ-

» ſionis viſcera, aſſiſtite & collaborate illi in opere ad quod
» aſſumptus eſt per vos à domino. Quæcumque ſunt vera,
» quæcumque pudica, quæcumque iuſta, quæcumque ſan-
» cta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, hæc
» ei ſuggerite, hæc ſuadete, hæc agite, & Deus pacis erit vo-
» biſcum. Amantiſſimo patri & domino Dei gratia ſummo
» Pontifici Eugenio, Bernardus Claræuallis vocatus Abbas,
» modicum id quod eſt. Auditum eſt in terra noſtra & cele-
» bri ſermone vulgatum verbum hoc, quod factum eſt de
» vobis à domino. preſſeram ſtylum hactenus, rem tacitus
» conſiderabam. Expectabam enim literas veſtras, & præue-
» niri à vobis in benedictionibus dulcedinis. Expectabam
» virum fidelem qui veniret à latere tuo, qui diceret cuncta
» per ordinem, quid, quomodo, vel qualiter actum eſſet.
» Expectabam ſi quis fortè de filiis meis reuerteretur,
» qui leniret dolorem patris, qui diceret: Ioſeph fi-
» lius tuus viuit, & ipſe dominatur in tota terra Ægypti.
» Hinc eſt quòd literæ iſtæ non ſunt voluntatis, ſed neceſſi-
» tatis, & amicorum extortæ precibus, quibus negare non
» poſſum modicum illud quicquid reſiduum eſt vitæ meæ.
» Quia tamen ſemel cœpi, loquar ad dominum meum. Iam
» enim filium dicere non audeo, quia filius in patrem, pater
» mutatus eſt in filium. Scripſit poſtea ad Eugenium Petrus
Cluniacenſis familiæ præfectus pro Archiepiſcopo Bi-
ſuntino, quem accuſabat viliſſimi quidam ſacerdotes cùm
laudaretur à fide dignis ſanctiſque hominibus. Viuebant
ergo Eugenij tēporibus duo illi præſtātiſſimi viri & ſplē-
didiſſima renaſcentis eccleſiæ lumina, vterque genere cla-
ruserat, ſed ille Burgundus, hic patria Aruernus: qui cùm in
Hiſpania verſaretur, per Petrum Toletanum Arabicæ lin-

gue peritiſſimum, & Petrum Pictauienſem ſcribam ſuum latinè doctũ, Alcoranum Mahometis in Latinum ſermonem conuerti curauit, vti epiſtola ad Bernardum ipſe eſt teſtis, ad quem liber ille ex Hiſpania refutandus mittebatur. Cùm autem plures epiſtolas Bernardus ad Eugenium ſcripſerit, vnã etiam ad Romanos dedit, cùm illi ab eo defeciſſent, dignam profectò quæ à Chriſtianis lectoribus poſteríſque Romanorum ciuium qui tunc erant, diligentiſſimè legatur. Floruit etiam ſedente Eugenio Gratianus, patria Hetruſcus: Cluſij enim in Hetruria natus erat. Sed Bononiæ in monaſterio ſancti Fœlicis Codicem decretorum ſcripſit, vtiliſſimum generi ſacerdotũ. quod opus omnes docti plurimi facere ac laudare cogũtur. Præmium quod ab Eugenio vir ille mitiſſimus accepit, mihi adhuc ignotũ eſt: quàm verò apud omnes adeptus eſt immortalitatem nominis, hoc ſolidum eſſe teſtimoniũ virtutis & gloriæ ſemper exiſtimaui. Denique Eugenius primũ quidem Iordani præpotenti ciui Romano inuiſus, & Senatoribus vrbis, ipſi populo Romano gratiſſimus tamen fuit. Cúmque Tybur in amœnum ſeceſſum ſe contuliſſet, moritur vir iuſtus & religione inſignis: quod ei elogium tribuit Otho libro ſecundo de vita Friderici primi, Romæque in baſilica Apoſtoli conditum ferunt, etſi templum Virginis in Exquiliis exornari curauerat, vt inſcriptio, hæc capitalibus literis adhuc oſtendit, quam egomet adoleſcẽs legi de plano in veſtibulo templi:

Tertius Eugenius Romanus Papa benignus
Obtulit hoc munus Virgo Maria tibi.

Geſſit autem Pontificatum annis octo, menſibus quinque, diebus viginti: ac deceſſit anno milleſimo centeſimo

quinquageſimo ſecũdo, pace cum Romanis facta: & fuiſſe eum iuſtitiæ cultorem pietatíſque amãtiſſimum Victoriani Annales teſtantur.

ANASTASIVS IIII.

CONSENSV Cardinaliũ in Epiſcopum Romanum promotus eſt Conradus, homo veteranus & in conſuetudine Romanę curiæ exercitatus, id eſt experiẽtiſſimus. his enim verbis Othonem hiſtoricum vſum ſcio libro ſecũdo de vita Friderici Imperatoris. Nec primò ſibi impoſitum Cõradi nomẽ retinuit, ſed Anaſtaſius dici voluit, retento monaſterij ſui nomine in diœceſi Veliterna, vel quòd iam Põtificium atque Imperatorium fuiſſet, vt iure Eugenio ſucceſſiſſe videri poſſet, qui ex Abbate monaſterij diui Anaſtaſij in vrbe Pontifex maximus renunciatus eſſet. Anaſtaſium enim Eugenio proximè ſucceſſiſſe teſtatur Innocẽtius tertius apud Gregorium nonũ libro primo. Is patria Romanus ciuibus ſuis acceptiſſimus fuit. quid ni fuiſſet, vir non ſibi natus, ſed pietati & patriæ commodis? Igitur anno primo Pontificatus ſui ædes magnificentiſſimas apud Pantheon Agrippæ quondam opus exædificari curauit, vt ſucceſſores commodius habitarent: multáque donaria obtulit Lateranenſi templo, & priuatis paſſim beneficiis ciues ſuos vrbémque ipſam affecit. Quæ autem ſunt eius in Rempublicam merita? Si nulla ab hi-

ſtoricis commemorari dixero, nemo requirat ampliorem narrationem vitæ eius. Rogerij Siciliæ regis obitum illo anno accidiſſe, hæredémque regni Guilielmum ab eo relictum memoriæ proditum eſt. Itáque Anaſtaſius pacis & quietis publicæ amantiſſimus initio anni ſecundi in patria deceſſit, conditúſque eſt in æde Laterani.

ADRIANVS IIII.

BENEFICIA DEI IN HOMINES QVO EXCELLENTIORA SVNT AC MINVS EXPECTATA, EO IN ADMIRATIONEM SVI MAGIS RAPERE DEBENT EVM IN QVEM COLLATA FVERINT. Quis ex vltima Britannia Nicolaũ ex vico Albano inopem & à ſuis relictum crediSiſſet ad apicem eccleſiaſticarũ dignitatum vmquam eſſe peruẽturum? Hic enim in patria ſquallidus ac miſer certè fuit, & quidem pater eius Canonicorũ ſectæ apud Albanum addictus, ipſum admodum puerum ad monaſterium vehientem verbis ſæpe caſtigans abegit, vt coactus in Galliam ſe receperit, externæ virtutis præ cęteris Europæ regionibus admiratricẽ. Erat acri ingenio, expedita facundia, eleganti corpore, faciéque læta & hilari. atque vtinam has Adriani notas, quæ notæ eſſe incipiũt, in cæteris Romanis Epiſcopis eloqui poſſemus. multum enim iſtæc minuta faciũt ad explicandam hominum vitam, nec Suetonius vmquam ea præterit. Itáque in Gallia iuxta Valentiam Cauarũ, quam

vrbem Rhodanus flumē adluit in templo Rufi quod nuper à Caluinianæ ſectæ defenſoribus euerſum eſt, Abbatis munus liberis monachorū ſuffragiis obtinuit. Verùm eos contineri in diſciplina vbi voluit, veluti infrenes equi pertæſi pacis bellum ei ſponte indicunt, deferúntque ad Eugenium vrbis Epiſcopum. At is inſpecta hominis modeſtia, prudētiáque in reſpondendo, Tantum virum, inquit, tam vili gregi eripiendum cenſeo, & ereptum illis ad Epiſcopatum Albanum promouit. Alba autem non procul abeſt ab vrbe, vt quoties ſe nominari audiret, eſſet memor gentis & patriæ ſuæ, ac non multo poſt ad populos immanitate barbaros & diſiunctiſſimas Danorum & Noruegiorum nationes legatum miſit, qua legatione prudentiſſimè confecta Romam reuertitur, ſuſcipitúrque à Pontifice comiter, ac Cardinalibus collegis atque ab omni populo Romano. Succeſſerat Eugenio Anaſtaſius, illo breui decedente ſummo concurſu & lætitia omnium fit Pontifex, Adrianíque nomen accipit. Itáque locus ille Innocentij tertij apud Gregorium nonum, quo ait Alexandrum ſucceſſorem Anaſtaſiij officio legationis in Hiſpania functum, ſic intellige, non proximū ſucceſſorem, ſed Adrianum fuiſſe, ídque Chriſtianus lector reperiet libro primo Gregorij noni, vbi agitur de in integrū reſtitutione. Hactenus Neubrigenſis optimus ſcriptor hiſtoriarum illius ætatis; ſúntque apud Arnulphum Lexouiorum in ſecunda Lugdunenſi Gallia, Epiſcopum epiſtolæ quatuor ad Adrianum Pontificem maximum, quibus eum laudat: ſed locum illum quo Saxo Grammaticus vir eloquens in decimo quarto Danicæ hiſtoriæ libro ait, Nicolauū Cardinalem è Dania Romam reuerſum decedente Eugenio

maximum Pontificem subrogatum esse ita sumendū moneo, vt Eugenij proximum successorem putes fuisse. Anastasius enim antecessit. Lothariū Henrico successisse certū est, illi Cōradum, cuius bellica virtus enituit sub Eugenio. Conradi locū adeptus est Fridericus Æonobarbus, quē alij primum vocāt. hic Cæsar designatus Dertonam Lōgobardiæ vrbem obsederat, expugnarátque, adducto è Germania exercitu, & ea vi capta magnis itineribus Romam ferè attigerat, plenus suspicionis ac terroris fuit tam inopinatus aduentus. Fridericus tamen quod optabat, obtinuit: & sexto Calen. Iulias anni millesimi centesimi quinquagesimi quarti in æde Apostoli corona Imperij ab Adriano exornatus est, qui venienti Cæsari honorificè obuiam progressus est. Ligurinus enim libro tertio rerū à Friderico gestarum refert Adrianū ei occurrisse his quidem versibus:

" *Sedis Apostolicæ præsul, summúsque sacerdos*
" *Tunc Adrianus erat: qui fama lætus eadem,*
" *Protinus eximia cleri stipante corona,*
" *Occurrit.* Ab hoc quoque Pontifice & piorum cœtu monetur Guilielmus Rex Siciliæ minus obsequens monitis eius. quo facto Siculus grauius quàm antè irritatus bellum inferre ausus est Beneuentanis ciuibus, ipsique Beneuento Senatus Pontificij familiari domicilio: quod cùm fieri iussisset, exacerbatus Adrianus rebellionem ei fieri procurat per optimates & cōsanguineos, Cæsarémque ad occupandam Siciliam hortatur. Sed hic pessimi consilij exitus fuit, rebellium exitium atque calamitas, Pontificísque ipsius obsidio, cum quo tādem pacem fecit, ne si aliter fieret, cæteros principes obseruantissimos sedis Romanæ

manæ in se concitaret. Inter cæteras verò constitutiones eius vnam video recitari ab Alexandro tertio successore apud Gregoriũ nonum libro tertio, vbi agitur de decimis » & primitiis: Prædecessor, inquit, Adrianus solis fratribus » Cisterciensis ordinis & Tẽplariis & Hospitalariis decimas » laborum suorum quos propriis manibus vel sumptibus » colũt, indulsit: cæteris verò vt de noualibus suis quæ pro- » priis manibus vel sumptibus excolunt, & de nutrimentis » animalium suorum, & de hortis suis decimas non persol- » uant: quem sumus super his imitati. His rebus gestis Adrianus Anagnię defungitur Kal. Sept. & secundo Non. eiusdẽ mensis in ecclesia D. Petri, præsentibus Clero, Senatu, populóque Romano honorificè conditus est, vt Radeuicus in Frederici primi vita refert. Fertur hic Adrianus cũ onus Pontificium sensisset dixisse in familiari colloquio, se quidem per omnes gradus ad summum Pontificatum ascendisse, sed nihil vmquã fœlicitatis aut trãquillæ quietis expertum ac desiderio primæ conditionis suæ teneri: ídque in Victoriano annali scriptum est.

ALEXANDER III.

SENÆ humanissimæ totius Italiæ non protulerant quemquam Pontificiæ sedi destinatum ante Alexandrum tertium Rainutij filium. Is mortuo Adriano cùm eruditissimus & prudẽs esset (hæc enim elogia ei tribui video) sedísque Romanæ Cãcellarius, delectus est

à maiori parte presbyterorum Cardinalium ac pro Orlādo Alexander dictus. Hanc electionem non probabant ij qui elegerant Octauianum nobilem genere & Victorem appellatum, quòd ab eo vincendum Alexandrum fortè sperarent, vt Radeuicus narrat, Octauiani epistolam & canonicorum basilicæ Petri operi suo intexens, & Cardinalium qui ipsi fauebant, itémque Alexandri epistolas. Sed aliter se res habuit, etsi Fridericus Cæsar ab Octauiano stetit, aduersariorúmque eius nomen & causam pertinacissimè defendit. Quas ob causas plena auctoritate apostolicæ sedis solemnibus cerimoniis à Christianorum communione præcisus est, vt Regina Angliæ epistola ad Cælestinum tertium tradit. Tandem post longas multorúmque annorum dissensiones illas, concordiæ sinus apertus est, paxq́ue data ecclesiæ Romanæ, ipsíque Alexandro quies & tranquillitas optata. Quamobrem Venetorum Respubl. magnopere laudanda est. humanissimè enim Alexandrum exulem & Fridericum hostem excepit, Venetiísque de pace & cōcordia actum est. vbi cùm Cæsar inclinata ceruice collum pedi Alexandri submisisset, dixissétque, Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconē: Respondit Fridericus, Nō tibi, sed Petro obsequium exhibeo. ad quam eius vocem subintulit Pontifex, Et mihi & Petro. Cuius facti historia est apud Gennadium Patriarcham Constantinopolitanum. Dum pacem sperat, in Galliam se conferre coactus est, vbi à Ludouico magnificentissimè susceptus, synodum habuit Turoni, id est municipium ad Ligerim flumen: cuius synodi capita apud Neubrigensem illius temporis historicum adhuc leguntur, & elegantes orationes ad synodum illam habitæ ab Arnul-

pho Lexouiorum in Gallia Episcopo, quæ hodie extant. Post eam synodum cōsedit in vrbe Senonum fluuio Icaunæ apposita in Sequanam influenti, annum cum dimidio. Impetrata autem pace concilium Romæ apud Lateranum habuit, in quo de electione Romani Pontificis ritè & legitimè peragenda agitur. quę synodi decreta idem scriptor in Britannica historia est breuissimè complexus. Idcirco verò sancire de ratione eligēdi successoris placuit, ne imposterum quisquā auderet aduersus eam insurgere, neu gigantes & monstra ecclesiam vmquam labefactare conarentur, successoribus melius consultum volens quàm sibi fuisset. hoc ab eo prudentissimè est factum, pertimescenti etiam in illis noxios schismatum euentus quos ipse pertulisset. Tametsi quid necesse est decretum Pontificis Romani ex Britannica historia petere, cùm extet apud Gregorium nonū libro primo, vbi agitur de electione? hæc enim
" Alexandri ipsius verba sunt. Licet de vitanda discordia in
" electione Rom. Pōtificis manifesta satis à prædecessoribus
" nostris cōstituta manauerint; quia tamē sæpe post illa per
" improbę ambitionis audaciā grauē passa est ecclesia scis-
" surá, nos etiam ad malū hoc euitandū de consilio fratrum
" nostrorum & sacri approbatione consilij aliquid decreui-
" mus adiūgendum. Statuimus ergo, vt si fortè (inimico ho-
" mine superseminante zizaniam) inter Cardinales de sub-
" stituendo summo Pontifice non poterit esse plena con-
" cordia, & duabus partibus concordantibus pars tertia cō-
" cordare noluerit, aut sibi alium præsumpserit nominare,
" ille absque vlla exceptione ab vniuersali ecclesia Rom.
" Pontifex habeatur, qui à duabus partibus concordantibus
" electus fuerit & receptus. Si quis autem de tertiæ partis no-

minatione confiſus (quia de ratione eſſe non poteſt) ſibi nomen Epiſcopi vſurpauerit, tam ipſe quàm ij qui eum receperint, excommunicationi ſubiaceant, & totius ſacri ordinis priuatione multentur, ita vt viatici etiam eis (niſi tâtum in vltimis) communio denegetur: & ſi non reſipuerint, cum Datan & Abiron (quos terra viuos abſorbuit) accipiant portionem. Præterea ſi à paucioribus quàm à duabus partibus aliquis electus fuerit ad Apoſtolatus officiũ, niſi maior concordia interceſſerit, nullatenus aſſumatur, & prædictæ pœnę ſubiaceat, ſi humiliter noluerit abſtinere. Ex hoc tamen nullum canonicis conſtitutionibus & aliis eccleſiis præiudicium generetur, in quibus debet maioris & ſanioris partis ſententia præualere: quia quod in eis dubium venerit, ſuperioris poterit iudicio definiri. In Romana verò eccleſia ſpeciale aliquid cõſtituitur, quia non poterit ad ſuperiorem recurſus habere. Ex quibus quidem Alexandri verbis intelligimus diſcordiam vitãdam in electione Epiſcopi vrbis, déque ea fugienda iam decretum à prædeceſſoribus fuiſſe. Quin & illud aſſequimur ad ſolos Cardinales iam redactam eligendi facultatem, quæ prius Cleri populíque Romani fuit. Verùm propter inſanas eorum contentiones his ſolis attributa eſt, vt citius & maiori prudentia ſucceſſores renunciarentur, & ſi aliter ſæpe factum eſt. nam eędem inter paucos diſſenſiones fuerũt, quę olim inter multos acciderant; vt videar prudentiſſimè dicturus, ſi dixero nihil in rebus humanis, ínque mortalium opinionibus tàm conſtans eſſe, quàm mutationẽ & inconſtantiam. Conſtitutio alia ipſius, Alexandri recordatione & memoria certè digna eſt, propter eum cuius honorem cultúmque reſpicit Deum opt. max. Feſtiuitas, inquit, ſan-

» ctæ Trinitatis secundum consuetudinem diuersarum re-
» gionum à quibusdam consueuit in octauis Pentecostes:
» ab aliis in dominica prima ante aduentum domini cele-
» brari. Ecclesia si quidem Romana in vsu non habet quod
» in aliquo tempore huiusmodi celebret specialiter festiui-
» tatem: cùm singulis diebus gloria patri & filio & spiritui
» sancto, & cætera similia dicantur ad laudem pertinentia
» Trinitatis. Quanto autem studio in id incubuerit Ale-
xander vt Emanuelem Constantinopolitanum Cæsa-
rem & Græcos omnes ad pacem & concordiam con-
sensionémque in Latinorum ecclesia stabiliendam, faci-
lè ostendam ex hac Alexandri eiusdem epistola. Alexan-
» der Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio ma-
» gistro Hugoni, salutem & apostolicam benedictionem.
» Cognoscêtes laborem plurimum, quem sustinuisti in cō-
» ponendo libro, quem nobis per dilectum filium nostrum
» magistrum Caciaredam misisti, attendentes quoque fru-
» ctum quem exinde speramus ecclesiæ Dei prouenturum,
» librum ipsum grata & lęta manu recepimus, & deuotè sol-
» licitudini & liberalitati tuę vberrimas propter hoc gratiarū
» referimus actiones: desiderium & voluntatem habentes,
» te quem hactenus relatione nostrorū, qui à partibus Con-
» stantinopolis reuertebātur, charum habebamus, de cętero
» feruentius diligendi, & multo chariorem habendi, & syn-
» cerius amplexādi. Rogamus autem prudentiam tuam sol-
» licitéque monemus, vt sicut pro deo & pro deuotione ec-
» clesiæ præscriptum librum composuisti, ita quoque cha-
» rissimum in Christo filium nostrum illustrem & glorio-
» sum Constantinopolitanum Imperatorem ad deuotionē
» & reuerentiam sacro sanctæ Romanæ ecclesiæ exhiben-

» dam, & ad vnitatem ipsius ecclesiæ diligentius prouoces
» monitis,& exhortatione inducas, vt sicut esse debet, vnũ
» fiat ouile,& vnus pastor. Data Troiæ Idibus Nouemb. Ad
Hugonem Eterianum Etruscum genere, & insignem illis temporibus Theologũ Philosophúmque Alexander scribit,ad quem etiam præfatio scribitur ad librum de hæresibus Græcorum in hunc modum: Alexandro, primæ sedis verè digno Pontifici,patri amantissimo suo, atque finium terræ domino, Hugo Eterianus famulatum cum omnimoda subiectione. Ad laudem & gloriam Alexandri etiã pertinet Alexandria vrbs Insubrum sub eius nomine condita, cui & Episcopum dedit. hodie enim id municipium in Italia clarum habetur. At nescio an laudari possit ex eo quòd Iudaici generis seruos habebat Pontifex Christianus. Reges enim ac Põtifices sæpè miseri sunt non tam sua culpa,quàm quòd assectatorum suorum peccatis ac criminibus premuntur. Itáque impuræ damnatæque sectę & cœlo quoque ipsi inuisę seruos habere nõ debuit:tametsi videtur non aliam ob causam eos aluisse,quàm vt Christum colere secum disceret. Iudæos enim oderat, ídque in Lateranensi concilio perspicuè declarat. decretum enim eius extat apud Gregorium nonum libro secundo in hunc modum: Testimonium quoque Christianorum aduersus Iudæos in omnibus causis (cùm illi aduersus Christianos testibus suis vti præsumant) recipiendum esse censemus. Et anathemate decernimus feriẽdos quicumque Iudęos Christianis voluerint in hac parte pręferre: cùm eos Christianis subiacere oporteat, & ab eis pro sola humanitate foueri. Habuisse verò Alexandrum Iudaici generis seruos ostendit Beniaminus Iudęus in Itinerario suo his quidem

» verbis. Romæ erant Iudęi ducenti ferè honesti viri, nulli »
» mortalium tributum pendentes, ex quibus aliqui Alexan-
» dri Papę ministri sunt, Pontificis maximi totius religionis
» Christianę. Erant autem ibidem doctissimi viri, imprimís-
» que Dauid magnus, & Iehiel Papę minister, iuuenis elegãs
» & prudens, frequẽs in domo ipsius, vtpote domus & vni- »
» uersę rei familiaris pręfectus. Denique Alexander anno vicesimo tertio Pontificatus sui, mense Augusto Romę decessit, vt Tyrius libro vicesimo secundo annotauit. Ac ne quid auidi antiquarũ rerum lectores à nobis omissum de Alexandro putent fuisse, moneo extare epistolam Arnulphi Lexouiorum Episcopi ad eum datam, simul Rescriptũ Alexandri, in qua agitur de dissensione inter se & Octauianum Cardinalem. Quam verò hic impius fuerit, ostendit breuis epistola Petri Blesensis ad Guilielmum Papiensem sacrosanctæ ecclesiæ Romanæ Cardinalem. nec omitto Saxonem Grammaticum: is enim omnium eloquẽtissimè de huiusmodi dissensione loquitur Danicæ historiæ libro decimo quarto.

LVCIVS III. & VRBANVS III.

CONFECTVS senio & mediocriter doctus. ex Episcopo Ostiensi Hugobaldus summi in vrbe sacerdotij dignitatem obtinuit, altero post Alexãdri obitum die: ac Lucius tertius fortassе dici voluit, allusione ad Lucam Tusciæ vrbem, in qua ipse natus erat. Hugo Ete:ianus Hugob:ldi Ostię ac Bernardi Portus magne-

» rum Pontificum, Ioannis quoque sanctorum Ioannis &
» Pauli reuerēdi Cardinalis meminit, temporibus Emanue-
» lis Constantinopolitani Cæsaris & Alexandri tertij pręfa-
» tione libri primi in librū de hęresibus quos in Latinos Gręci
» ci reiiciunt. Is itaque Hugobaldus ex Ostiensi Pontifice
» Romæ vita functus est, quatuórque annis sūmæ rerū pręfuit,
» fuit, pietatis & pacis cultor obseruantissimus, tametsi pau-
» cissima eius decreta à Gregorio nono recitantur, sed illud
» precipuum ex epistola eius ad Archiepiscopū Turonēsem,
» in qua quid potuit præclarius dicere? non in sublimitate
» graduū, sed in amplitudine charitatis acquiritur regnū Dei,
Ac dum christianæ reipub. causa Veronæ moram facit vir
optimus, in Catulli patria moritur, anno à partu virginis
millesimo centesimo octuagesimo quinto, septimo Cal.
decembris. Tum verò Mediolanum Iusubrum vrbs claris-
sima produxit in medium vnum è ciuibus suis Lambertū,
ísque placuit collegis Cardinalibus, & dignus est habitus
qui è sede Ambrosij illius veteris & sanctissimi viri in Lucij
demortui locum vocaretur, acciperétque Vrbani nomen.
apud Gregorium nonum libro secundo, cùm agitur de te-
stibus, Lucium Papam prædecessorem suum Vrbanus vo-
cat, quòd in eius locū suffectus esset. De electione eius re-
perio epistolam Bernardi Cātuariensis ecclesiæ ministri,
plenam elogiorum eius virtutúmque testem, in hanc quæ
» sequitur formam. Sanctissimo patri Vrbano Dei gratia
» summo Pōtifici Bernardus Cātuariensis ecclesiæ minister
» salutem & debitum deuotionis obsequium. Domus Dei
» quæ in lapide adiutorij super fundamentum apostolorum
» & prophetarum stabilita est à Petro & successoribus eius,
» formam semper eruditionis & statum incolumitatis ac-

cepit.

» cepit. Quod enim ſtipiti rami, quod capiti membra, quod
» radij ſoli, quod fonti riuuli: hoc apoſtolicæ ſedis eminen-
» tiæ debent eccleſiæ omnes quas vbique terrarum religio
» Chriſtiana fundauit. Inde eſt quòd beatæ recordationis
» Lucio tertio Papa viã vniuerſę carnis ingreſſo (morti enim
» tributarij omnes ſumus, mortíſque reſponſum habemus,
» & fœdus cum ea percuſſimus) erant & lugebant filiæ a-
» pud nos ſine ſponſo. Cúmque munus exequiale defuncto
» & pios affectus impenderent, electionis veſtræ nuncius ſu-
» peruenit, qui nubilũ publici mœroris auferẽs, corda om-
» nium feſtiuiore lætitia ſerenauit. Communis enim fama
» eſt, quòd dominus qui (iuxta verbum Oſee) ſuſcitat de
» filiis prophetas, & de iuuenibus Nazaræos, ipſe in ſpecula
» celſitudinis apoſtolicę talem nũc de filiis ſuis per gratiam
» ſuam collocare dignatus eſt, qui prodeſſe velit & præeſſe
» ſciat; qui prudentia & moribus pręeminẽs, cathedram ſan-
» ctorum meritis implere ſufficiat. In commune itaque de-
» ſiderium cedit, verbóque celebri & votiua gratiarũ actio-
» ne publicè recẽſent, qualiter Dei ſapiẽtia ſuauiter vniuerſa
» diſponẽs, vos de gradu in gradum, de virtute in virtutem,
» de honore in honorem promouit. Nec illud deeſſe per-
» mittit ad plenitudinem gaudiorum, quòd tanta fuit eligẽ-
» tium vos vnanimitas, nullúmque ſuſtinuit rete Petri ſciſ-
» ſionis, aut rupturæ diſpendium: ſed (iuxta verbum Iſaiæ)
» quod dominus exercituum decreuerat, quis poterit infir-
» mare? Nec variat caſualis euẽtus, quod conſilij cæleſtis al-
» titudo diſpoſuit. Quia ergo ex hominibus aſſumpti eſtis à
» domino Pontifex, & pro hominibus conſtituti in his quæ
» ſunt ad Deum, ipſi qui vos elegit, cum multa gratiarum a-
» ctione preces affectuoſas offerimus: quatenus is qui ſegre-

» gauit & vocauit vos ad dandam scientiam salutis plebi e-
» ius, ipse in bonis dies vestros cōtinuet;atque in faciem te-
» stamenti sui respiciens ecclesiam ab omni errore purgatā,
» sub vestra prouisione trāquillet. Ad hæc non quantas vo-
» lo, sed quātas valeo vobis gratiarum referens actiones,mi-
» norem me profiteor cunctis miserationibus vestris: Nam
» meorum exigentiam meritorum multipliciter vestrorum
» beneficiorum magnitudine præuenistis.Non sufficio tan-
» tæ gratiæ respondere ad meritum. Ille pro me respondere
» dignetur, qui secundum diuitias bonitatis suæ suorum in-
» sufficientiam supplet. ego enim vir videns paupertatem
» meam pro munificentia & magnificentia indultæ mi-
» hi gratiæ vestræ me vobis totum debere profiteor,
» quicquid debet seruus domino, magistro discipulus,
» filius patri potest.Precor igitur vt imperfectum meum vi-
» deant oculi vestri, & in ea plenitudine potestatis quæ vo-
» bis cœlitus data est,meam insufficientiam sustentare veli-
» tis. Iuuate me Pater orationibus vestris: vt quod possibili-
» tas nostra nō obtinet in hac administratione vestræ oratio-
» nis & eruditionis suffragio suppleatur. HOC Episcopo Chri-
stiani nunciū acceperūt omniū luctuosissimum, qui ante
annos octoginta octo ab oriente in Europā peruenisset,
maximæ acceptę cladis Hierosolymæq́ue Saladino deditę
turbini Mahometanæ sectæ immanissimo. qui nuncius
Christianarum gentium animos grauiter afflixit,maximè
Gallorū, quorum sanguine regiones illæ patrum memo-
ria domitæ fuerant. Huius quoque calamitatis tristissimo
nuncio afficitur Vrbanus, moritúrque vir eximiæ pietatis
Ferrariæ ad Padum flumen.

GREGORIVS VII. & CLEMENS III.

ALBERTVM Patres elegerunt Cancellarium decessoris sui, virum & sapientia & vitæ sinceritate conspicuũ. hoc enim elogium ei tribuitur mortuo à Neubrigensi historico veritatis amanti. Bernardus Põtificiæ vitę satis accuratus scriptor, & eo antiquior Gerardus Frasques Dominicanus literatum eum & facundum dicunt fuisse, sed sanctitate vitæ animíque integritate præclariorem. Hęc illi testimonia ferunt de Alberto patria Beneuẽtano, quem iidem patres Gregorium appellari iusserũt, quòd vigilem eum in calamitate Christianæ gentis esse oporteret. Is vbi se ritè electum Ferrariæ vidit, cõtinuò dedit literas ad omnes Europæ reges ac principes viros, quarum exemplum Neubrigensis operi suo inserit: Illis commemorat Christianam cladem, omnésque pios ad sacrũ bellum excitat, lituúmque eius se facit, & reuera ipse Pisas confestim profectus est, vt inueterata Pisanorum & Genuensium odia cõponeret, eáque Reipubl. Christianæ causa & tam necessario tempore prorsus extingueret: & extinxit, atque non multò pòst ipse clarissima lux orbis extinctus est, Pisísque conditus: CLEMENTE successore patria Romano, cui Paulo nomen erat. is Gregorij vestigia sequut⁹ ferè omnes Italię populos ad arma aduersus Mahumetanos capienda hortatus est, fecítque vt maximi Europæ principes cum ingentibus copiis transirent in

oriẽtem, etsi spes exigua supererat recuperandi ea quæ Saladinus occupasset. Tradunt illius temporis scriptores Laterani ædes non mediocri impensa sumptúque à Clemente fuisse restitutas. Quis verò belli sacri exitus fuerit, docẽt singularum nationum historię, vt nihil necesse sit ex eo vitas Pontificum texere. At constitutionem eius apud Gregorium nonum duas tantùm reperio, vnam de auctoritate & vsu pallij, alteram de obsequio quo quisque astringitur, nec potest cõstitutio illa breuius dici: Omnes, inquit, principes terræ & cæteros homines Episcopis obedire beatus Petrus præcipiebat. Quæ quidem sobriè accipiẽda est; nec vti Bonifacius octauus, qui se Imperatorem orbísque dominum imprudenter sanè appellabat. etsi enim sacerdotiũ maius est imperio, eo etiam minus est si iurisdictionem & imperium in obsequentes attendere velimus. Mortuus autem Pontificatus anno tertio iam elapso, in basilica Laterani sepelitur, successore Cælestino tertio, qui bonæ memoriæ Clementem Papam prædecessorem suum agnoscit apud Gregorium lib. primo, vbi agitur de ætate & ordine præficiendorum.

CÆLESTINVS III.

SVB Anastasij & Alexandri tertij Pontificatu Cęlestinum qui Episcopus Romanus postea fuit, in Hispania legatione functũ à Gregorio nono docemur. Hiacintus initio appellabatur, sed iam pridẽ intermissum Cælestini nomen ab electoribus est accipere rogatus. ídque ita factum.

Igitur Cælestinus, quod fœlix faustúmque videbatur, sacro paschatis die, decimo octauo Cal. Maias in basilica Petri apostoli vir quidē nobilis & senex consecratus est, cùm electus esset eo ipso die quo decessor obierat. Porrò iam acciderat Pontificibus aliquot qui antè fuerant. Biduo post Henricum Sueuum Oenobarbi filium Romæ in eodem templo corona Imperij exornat. is nondum vxorē duxerat: regnum Siciliæ mortuo Guilielmo rege Cōstantiæ debebatur. vnum erat impedimento, quòd illa inter dicatas Deo virgines Panormi educata erat. iámque attigerat annum ætatis quinquagesimum: nihilominus permittente id fieri Cælestino in matrimoniū collocatur, nubítque Cæsari. ísque ex ea præter opinionem omnium genuit Fridericum secundum Pontificij nominis hostem acerrimū: Deo in Episcopos Romanos nō iniuria sæuiente, qui damnatum matrimonium tamen probassent: Philippū autem Frācorum regem meritò arguit, cùm is Daniæ regis filiam legitimámque vxorē reliquisset, ab eáque diuortio facto separari vellet. Itáque bene monēdo fecit vt regina Isburgis reciperetur in gratiam. Meminit Cælestini, atque huius facti Innocentius tertius successor epistola ad Parisiensem Episcopum his verbis: Qui quanto charissimum in Christo filium nostrum Philippum Francorum regem illustrē purius diligimus, & speciali quodam priuilegio intendimus amplius honorare, tanto infra nos ipsos fortius contristamur, quòd charissimam in Christo filiam nostram Francorum reginam illustrem, quanto in eo fuit, à se minus licitè nixus est amouere. Ad cumulum præterea nostri doloris accedit, quòd cùm vniuersi progenitores eius veri fuerint religionis Christianæ cultores, inter quos illu-

» ſtris memoriæ Ludouicus quõdam Rex Franciꝗ pater eius
» præ cęteris ſui tẽporis pręcipuus diuinæ fuit legis amator,
» regia ſerenitas quam ipſi vellemus nõ minus in obſeruan-
» tia mandatorum domini, quàm regni hęreditate ſuccede-
» re, contra ſalutem & famam ſuam dictam reginam à con-
» ſortio thori remotã in remotis partibus regni Francorũ
» (licet inter religioſas, priuatas tamẽ perſonas) vitę ſuę cur-
» ſum implere compellit. Licet autem fœlicis recordatio-
» nis Cæleſtinus Papa prædeceſſor noſter apud eum potue-
» rit obtinere, vt reginam ipſam in gratiam & beneuolentiã
» ſuam receptam ad regni conſortium reuocaret: nos tamẽ
» non de meritis noſtris, ſed diuina potius miſeratione ſpe-
» rantes, & de puritatis tuæ ſolicitudine confidentes, quem
» literaturę, honeſtatis, & conſanguinitatis intuitu eſſe cre-
» dimus, in eiuſdem regis oculis gratioſum, precum noſtra-
» rum primitias, per te ipſe ex parte noſtra porrectas, ab ipſo
» confidimus tanto libentius admittendas, quanto amplius
» de ipſius ſumus ſalute ſoliciti: & per eius & apoſtolicæ pe-
» titionis effectum, non tam noſtris commodis quàm inte-
» gritati ſui nominis conſuletur. Rogamus igitur fraternita-
» tem tuam, monemur, & exhortamur in domino, ac per a-
» poſtolica tibi ſcripta mãdamus, quatenus eundem regem
» ex parte noſtra diligentius moneas, & inducas, & in remiſ-
» ſionem ei peccatorum iniũgas, vt prædictam Reginam in
» plenitudinem gratiæ regalis admiſſam, maritali ſtudeat
» affectione tractare: vt ad mentem reuerſus, in laudem do-
» mini cum Petro decantet: Nũc ſcio verè quia miſit domi-
» nus angelum ſuum, & tulit me de manu Herodis, illius
» ſcilicet, qui, ſicut olim animam pueri eius, hactenus ſan-
» guinem ſitiebat. Verendum ſiquidem ei credimus, ne prę-

„ ter offensam diuinam, & humanam infamiam, irrepara-
„ bilem etiam iacturam incurrat. Cùm enim ex ea, quam
„ côtra interdictum ecclesiæ superduxit, legitimam nequeat
„ sobolem procreare, si fortè, (quod absit) vnicus eius
„ filius rebus eximeretur humanis, regnum eius ad extra-
„ neos deueniret. Qui quoniam eidem Reginæ sui nega-
„ uit corporis potestatem, ipsius promerentibus culpis,
„ multis angustiis irruentibus numquam optata potuit
„ fœlicitate gaudere, sed præter alias afflictiones tota
„ Gallicana Prouincia famis fuit sterilitate percussa,
„ & nisi quantocius resipiscat, flagellum Dei con-
„ tra se potest grauius formidare. Bernardus Domi-
nicanus Cælestinum testatur fuisse virum magnani-
mum & generosum, eximiáque humanitate præ-
ditum, qui in Vaticano Pontificias ædes magno sumptu
construxerit. Inter epistolas Petri Blesensis, qui illis tem-
poribus vixit, reperio Reginam Angliæ ternas ad Cælesti-
num literas dedisse, quibus queritur filium in sancta pere-
grinatione ac defensione Romanæ ecclesiæ à filio Frede-
rici captum vinctúmque detineri, quas epistolas, quia ni-
mium prolixæ sunt, non putaui exscribendas vt hic inse-
rerentur. Obiit verò Cælestinus anno millesimo centesi-
mo nonagesimo septimo, sexto Idus Ianu. ac Laterani se-
sepultus est. Cui rei fidem facit locus ille ex epistola Inno-
„ centij tertij ad Hierosolymitanum Patriarcham. Sanè fœ-
„ licis memoriæ Cælestino patre ac prædecessore nostro
„ sexto Idus Ianuarij viam vniuersæ carnis ingresso, & in La-
„ teranensi basilica sepulto, tanta fuit inter fratres nostros
„ super Pontificis substitutione concordia, vt eo cœlitus ip-
„ sorum desideriis aspirante, qui facit vtraque vnum, & con-

" currentes parietes in se angulari lapide copulauit: omnes
" vniuersaliter vnum saperent, & idem singulariter postula-
" rent: Nos in summum Pontificem ipso die depositionis
" eiusdem prædecessoris nostri vnanimiter assumentes. Ex quo quidem loco facile cognitu est Romanos Episcopos citius tunc funerari solitos quàm nũc soleant. Quid ille Innocentij tertij apud Gregorium nonum de electione ad clericos ecclesiæ sanctæ Agathes, perspicuus nónne facit locus? vt Cælestinum tertium proximè ante eum fuisse pu-
" temus? Querelam quam G. tituli sancti Vitalis presbyter
" Cardin. per Oeconomum ecclesiæ vestræ, cuius idem
" Card. est gubernator, contra P. presbyterum ecclesiæ san-
" cti Saluatoris, super ecclesia ipsa proposuit, Cælestinus
" Papa prædecessor noster nobis in minori officio constitu-
" tis, audiendam commisit. Verùm cùm prædecessorem dicit hoc loco decessorem tantùm studiose lector intellige. interdum enim Romani Põtifices non solùm eos qui proximè Episcopi fuere, sed plerumque disiunctissimos illo nomine complectuntur. At Cælestinum constat Clementi successisse, eósque Innocẽtius ordine sequutus est, vt vidẽtur verba illa apud Gregorium, quo loco disputat de in integrum restitutione, satis indicare, quibus ait bonæ memorię Cælestinum nescio quid donasse. Cùm vero ægrotare cepisset Cælestinus, vocatis ad se Cardinalibus indicauit se quidem Pontificiũ honorẽ vltro abiecturũ, si modò admittere vellent Ioannem presbyterum Cardinalẽ sanctę Priscę, quẽ ipse sibi successorẽ destinarat, quod nulli Cardinaliũ placuit. nõ debere enim Põtificẽ dicebant nouo exẽplo, & posteris fortè pernitioso, tãto magistratu spõte se exuere, idque factum Victoriani annales sibi memorię mandauerunt.

INNOCENTIVS III.

INNOCENTIVS III.

ANAGNIA exiguum Italiæ oppidum magnanimos Pontifices Romæ dedit. ex eo numero fuit Innocẽtius, qui cùm annos triginta tãtùm natus eſſet, & Lotharius antea appellaretur, vt ipſe ait in libello de miſeria cõditionis humanæ, Innocentius tamen ab ijs qui illum Põtificem crearunt vocitatus eſt: ac ſanè ſummum ſacerdotium obtinuit, cùm admodum iuuenis eſſet, ſed egregiè prudens atque eruditus, mirabili conſenſu omnium Cardinalium, etſi inter eos plures erant prouectioris ætatis, & hoc munere, vt ipſe ait, digniores. Deceſſerat Cæleſtinus ſexto Idus Ianuarias, & in Lateranenſi baſilica honorificè tumulatus fuerat: qua cerimonia de more peracta conuenere, quorũ intererat ſucceſſorẽ deſignare, Lothariúmque nobilem genere, & quantum illa ætas ferre poterat eruditum, vt monimenta oſtẽdunt, ad tantæ dignitatis apicem promouere. Extat initio epiſtolarum eius de legitima ſui electione oratio, breuis illa quidem, ſed quæ modeſtiam prudentiámque ſingularem in eo indicat fuiſſe. Ineffabilis ſapientia conditoris ſic omnia, quæ alto conſilio ſimul ab æterno præuidit, per labentium temporum vices mirabili quadam diſpoſitione diſpenſat, vt nec error in ordine, nec in opere ſit defectus: cùm diuina ſcriptura teſtante cũcta fecerit in numero, pondere, & menſura. Licèt ergo nihil in terra ſine certa cauſa, propriáque ratione diſponat,

» imperfectum tamen conditionis humanæ non solùm in
» causis operum deficit perscrutandis, verumetiam in ipsis
» causarum opibus vix sufficit admirari. Quod vtique con-
» siderans Apostolus exclamabat: O altitudo diuitiarum
» sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt
» iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quamuis enim vni-
» uersæ viæ domini misericordia & veritas, & omnia opera
» eius iudicia sunt, testante Propheta, vsque adeò tamen
» successus hominum humiliationem & exaltationem eo-
» rum dextera domini, licet iusta, occulta tamẽ ratione pro-
» curat, vt causa nobis non modici stuporis existat, quod in
» regimine potestatis, iuniores quandóque senioribus ante-
» ponit. Vt iuxta Prophetam, filij nascãtur pro patribus, qui
» super omnem terram principes constituti, dominici no-
» minis recordentur: sicut de nobis ipsis à domino factum
» est, & est mirabile in oculis nostris. Sanè fœlicis memo-
» riæ Cælestino patre, ac prædecessore nostro, VI. Id. Ian.
» viam vniuersæ carnis ingresso, & in Lateran. basilica (sicut
» moris est) honorificè tumulato, fratres nostri, videlicet
» Episcopi, Presbyteri & Diaconi, Cardinales, & nos ipsi cũ
» eis simul in vnum secessimus, vt tanto licentius & tutius
» de substitutione Pontificis tractaremus, quanto tractatus
» ipse maiorem deliberandi copiam, & amplioris circunspe-
» ctionis consilium requirebat. Cúmque missarum solem-
» nibus in honorem sancti spiritus celebratis requisitæ fuis-
» sent omnium voluntates, ad insufficientiam nostram ocu-
» los extenderunt: humano forsan æstimantes arbitrio, in
» sacculo Beniamin scyphum argẽteum inuenire. Licèt plu-
» res ex ipsis, ætatis, ordinis, & meriti ratione potuissent ad
» tantæ dignitatis apicem digniùs euocari. Cuius si quidem

" dignitatis onus cum insufficentia nostra penitùs recusaret,
" vt potè nostris debilibus humeris importabile, sub illius
" tamen confidentia & exemplo, qui infirmitatem beati Pe-
" tri trina priùs negatione probatam, post trinę confessionis
" vocem in gubernatione suarum ouium cõfirmauit. Quòd
" personæ nostræ multiplex imperfectio denegabat, in ip-
" sius contulimus voluntatem fratrum nostrorum acquies-
" scentes instantiæ: ne reluctatio diuturna dissidij pareret
" detrimentum, aut dispotitioni diuinæ videretur aliquate-
" nus obuiare: sperantes quòd ille, qui dat omnibus affluen-
" ter, & nõ improperat: qui nouissimum fratrem virum vti-
" que secundum cor suum in Regem de post fœtãtes assum-
" psit de lapidibus suscitabit filium Abrahæ, vocans ea quæ
" non sunt, tamquam ea quæ sunt: vt infirma eligens, fortia
" quæque cõfundat. Nos igitur ecclesiasticę prouisionis so-
" licitudinem assumentes, & non modicum confidentes de
" vobis, quos nobis Dominus ad tantæ difficultatis onus le-
" uiùs perferendum solicitudinis nostræ voluit esse partici-
" pes: Vniuersitatem vestrã rogamus, monemus, & exhor-
" tamur in domino, quatenus insufficientiam nostram ve-
" stris orationibus apud dominum adiuuetis: & circa com-
" missam nobis dominici gregis custodiam diligẽter, & vti-
" liter vigilantes, defectum nostrum humiliter supplere ve-
" litis: & iniunctam nobis ecclesiastici oneris grauitatem vi-
" gilanti studio comportare. Nos enim vos tamquam prin-
" cipalia membra ecclesiæ honorare intendimus, & in neces-
" sitatibus vestris (quantùm dominus permiserit) adiuuare.
" Datum Lateran. quinto Id. Ianuarij. Consecratus autem
" est illo ipso mense, quò D. Petrus sedisse Romæ dicitur.
" Postero die Petrus præfectus vrbi in consistorio Latera-

nensi palam testatus est se ac successores suos fideles ecclesię Romanę futuros,& ab eo accepit donatiui nomine vas argēteum. Hoc nos nullius scriptoris testimonio dicimus præterquam Innocētij, cui vt viro bono de suis rebus narranti credere æquum putamus. nec enim vlla de eo verior est historia, quàm quæ epistolis eius & cæteris operibus continetur:ac plurima ignorari necesse est,ab iis qui opera eius nescire volent. Othonem Saxonum Ducem reclamāte Philippo Henrici fratre renunciatum Cæsarem sub Innocētio constat: idémque ab eo diademate Imperij exornatus est anno Christi millesimo ducentesimo decimo,vt Ricordanus refert. Sed mox cōtra datam fidem, Friderici pueri ditionem inuasit. quod cùm fecisset Otho,ab Episcopo Romano Imperio quoque motus ac infœliciter tādem est mortuus. Synodum autem Innocentius habuit Romæ apud Lateranum Cal. Nouemb. cui interfuere Episcopi quadringenti duodecim: cuius decreta quamplurima à Gregorio nono citantur, habitáque est in frequētissimo conuētu Episcoporum, vt nulla cogi illustrior hodie possit. Episcopos enim & antistites ex variis prouinciis ad mille ducentos & amplius adfuisse vetustissimis Pontificum annalibus continetur:extántque eius ad illam synodum duæ conciones præclarę,& recens facta ex iure canonico collectio canonum eius. Multáque tum sancita sunt vtilia vel potius necessaria ecclesiæ Dei diffusæ per orbem terræ. Vrbē verò ipsam beneficiis singularibus affecit exædificata sancti Spiritus publica hospitalis domo,redditibúsque relictis ad alēdos peregrinos,ęgrotos & orphanos. Sixti templum,quod ruinam minabatur,refici iussit. denique ad omnes penè Europæ Reges scripsit, extantque ad

eos literæ plenæ salubrium consiliorum: sed eas omitto, quia reperitur liber epistolarum eius. Tandem cùm pacis faciendæ causa inter Pisanos & Genuenses Perusium se cõtulisset, in eo oppido mortuus est anno millesimo ducentesimo decimo sexto, conditúsque in Laurentij templo peractis in Pontificatu annis decem & octo, mẽsibus quatuor & amplius. Quantus autem Innocentius fuerit, quis melius exponat quàm Ligurinus libro tertio, qui cùm Arnoldum in concilio Romano damnatum retulisset, ab illo præsule, Qui numeros vetitum cõtingere nostros Nomen ab innocua ducit laudabile vita: aut quàm illa eius sententia penè diuina apud Gregorium nonum libro primo, Sãctius est maximè in ordinatione sacerdotum paucos bonos quàm multos malos habere ministros: quia si cæcus cæcum ducit, ambo in foueã dilabuntur: aut melius quàm Petrarcha epistola ad Ioannem Priorem magnæ Carthusiæ? Reliquum est, inquit, vt petitionibus & quæstionibus tuis, vtcumque satisfaciam, quibus si te sequi vellem, nunquid ego quoque non sat dignè subirascerer? Tantum nempe mihi præconium ingenij tribuis, quantum ego nec posco, nec mereor: & quanquàm multum exprimam, plus tantum incomparabiliter est quod taces, tacitúsque pronuncias, vbi me rogas, vt de dignitate conditionis humanæ, librum ab Innocentio tertio promissum, vt dicis, nec ab illo editum, ipse edam, promissúmque impleam alterius, qui proprium implere nondum potui, quasi promptum sit mihi de re qualibet copiosè suauitérque disserere. Nec aduertis virum illum, quem virtus & ingenium ante tempus ad Romani pontificatus apicem euexerunt, de miseria humanæ conditionis ingressum scribere, vix.

impleſſe propoſitum, de contrario autem ſe ſcripturum promiſiſſe, tantummodò non adhibitis ſponſoribus quos ſe digreſſo, deluſa poſteritas conueniret. Illius fidem vt abſoluam, tu nunc iubes, & experiar, quod illum vel noluiſſe, vel timuiſſe, vel nequiuiſſe compertum eſt. Sed quis ego ſum, aut quæ eſt in me facultas? vt apud Ciceronem ait Lelius. Ergo ego, quod ille vir exhorruit, ſecurus aggrediar? qui etiam ſi Pontificatu ſepoſito, per ſeipſum eſtimetur, cautus habetur omnium iudicio, vt doctiſſimis aſcribatur, in Pontificatu autem talis fuit, vt haud dubiè ſicut ſæpe dicere magnos eccleſiæ Cardines audiui, peregrinæ nationis atque inuiſæ, qui hoc non ſponte ſua, ſed cogente veritate fatebantur, poſt illum Petri ſedem, æquè nullus honeſtauerit cum hoc tali viro, tantæ auctoritatis, tàm potentis ingenij, me adeò non exæquo partiri iubes hanc ſarcinam, vt cum de miſeria humanæ conditionis ille tacuerit, mihi de contrario ſit agendum, atque ita quod nemo dubitat, quæ illi prona fuit, & facilis, mihi difficilis, & maligna materia ſit.

HONORIVS III.

DECIMO quinto Calendas Auguſti, anno milleſimo ducenteſimo decimo ſexto, Peruſij altero die poſt Innocentij obitum, Cincius ciuis Romanus in Epiſcopum vrbis electus eſt, Honoriique nomen prætulit, deceſſor eius qui fuerit, eloquitur apud Gregoriũ ſucceſſorem, vbi agi-

» tur de in integrum restitutione, etenim fœlicis memoriæ
» Innocentium Papam prædecessorem suum vocat, hic de-
» cennio quo dignitatem illam exercuit, multa quidem piè
» & religiosè sanciuit, & quorum à Gregorio nono succes-
» sore fit mentio: sed illud memorabile est renouatam ab eo
» esse Alexandri constitutionem, ne religiosi homines reli-
» cta solitudine ad discēdas leges vel phisicam proficisci au-
» deant, quòd rectène an secus ab Alexādro tertio sancitum
» sit, eorum erit iudicare qui hunc locum legerint. vtra e-
» nim solitario vtilior est ignorātia, an cognitio, multarúm-
» que rerum scientia? Verùm duo sunt, quæ Pontificatum
» illius illustrem potissimum faciunt, coronatio Friderici
» secundi Cęsaris, & Petri Altissiodorensis in Constantino-
» politanū Imperatorē postea constitutionem Friderici de
» statutis & consuetudinibus contra libertatem ecclesiæ
» æditis, veluti pro vtilitate christianæ gentis æditā laudauit,
» confirmauítque tamquam æternum valituram. In qua cō-
» stitutione hæc omnino verba reperio, sic enim orditur. In
» die qua de manu sacratissimi patris nostri summi Pontifi-
» cis recepimus, Imperij diadema, curauimus ad Dei & ec-
» clesiæ suæ honorē ædere quasdem leges, quas in præsenti
» pagina iussimus annotari per totum nostrum Imperium
» publicandas: sanè Romani Pōtifices veste admodum sim-
» plici ac modesta quotidie vtuntur, nec pretiosam induunt
» propter se, sed propter honorem dignitatis quoties diade-
» ma Cæsaribus aut Regibus imponunt, aut propter diui-
» num cultum vt Honorius fecit in coronatione Cæsarum
» & successores eius, quoties ad diuina misteria supplices ac-
» cesserunt. In victu quidem & potu & ijs quæ communia
» sunt, cæteros principes vt libet imitantur, interdum etiam

" frugaliores sũt, quàm cùm priuati essent. Denique vt plu-
" rimum ætas & senium eos minus seruire voluptati iubent.
" multa enim senectus incommoda secum adfert: & si com-
" moda adferret, in Pontificibus tamen commodum debet
esse cum modo. Ad hunc Honorium reperio epistolam
qua Ioannes Rex Hierosolymitanus certiorem eum facit
Damiatæ à Christianis expugnatæ: fœlicitérque domitæ:
& Honorij rescriptum ad Turonicam Galliç prouinciam,
quo expugnationem illam significat, Christianósque po-
pulos magnopere hortatur ad subsidium Ioanni & Chri-
stianis in Ægypto Syriáque laborantibus tempestiuè fe-
rendum. quas Ioannis & Honorij literas esse inter episto-
las Petri Blesensis non indocti illa ætate viri Christianum
lectorem moneo. Etiam illud indico decretalium libro
quinto contineri constitutionem Honorij, qua vetat ne
Lutetiæ vel in vrbibus vicinis quisquam docere vel audire
" ius ciuile audeat; & rationem afferens: quia, inquit, in Fran-
" cia laici Imperatorum legibus non vtuntur. quod quidem
interdictum etiam nunc in illa academia seruari videmus.
Dantes Aligerius in cãtu vndecimo Paradisi, Honorij hu-
ius meminit, & ab eo D. Francisci ordinem sub Innocẽtio
cœptum confirmatum ait; Franciscum non procul à Tu-
pino amne Assisij natum, Petríque Bernardonis filiũ, cha-
rum Innocentio Honorióque Pontificibus fuisse ab eo-
dem traditum est, & Dominicum ex Calagurri maritimo
Hispaniæ oppido Fœlice & Ioanna parentibus, nouas in
orbe Christiano monachorũ familias instituisse, probari
eas apostolicæ sedi oportuit. Qua in re Honorius corru-
ptis hominum moribus, disciplinæquè ecclesiasticæ penè
ruenti mederi ac consulere est visus. Sed maximam labem

vi

vir pius intulisse ecclesiæ Dei, quia Episcopi & sacerdotes in sua quisque parochiali cura cōcionari soliti, his sibi succedentibus, conuersi ad otium, id munus docendi dicendíque, quod præstantissimū erat, abiicientes, sponte voluptati & genio indulgere cœperunt. Verùm successores Honorij nouas monachorum familias sæpe admittendo, nescio an deterius illo fecerint. Ac reuera publicè interest excutere consilia moresque eorum qui huiusmodi societates introducunt. sectarum enim principes inflati superbíque sunt, seu illæ bonæ, seu malæ videntur.

GREGORIVS IX.

GREGORIVM cui Hugolino nomen fuit, patria Hernicum, Anagninus enim erat, ex eadem gente & familia qua Innocentius tertius, Episcopum Romanum superi fieri voluerunt, vt esset qui vestigia Honorij gentilis sui tereret, & qui Friderici Cæsaris ingratum in illam sedem animum persequeretur, vt hic fecit. iura enim ecclesiæ occupantem Honorius è piorum cœtu summouerat: atque id quidem meritò. quis enim iuxta viperā securos somnos caperet, vt Hieronymi verbo vtar? Ac nihilo mitior in eum Gregorius fuit, confirmata excōmunicationis sententia quam decessor suus tulisset: confirmasse autem & anathematis vinculo innodasse testatur Innocentius quartus de sententia & re iudicata apud Bo-

nifacium in ſexto. Illud certè permitti non poteſt, quòd cùm Fridericus dãnatus atque hoſtis iudicatus eſſet, ob ídque implacabili aduerſus eccleſiam Romanam odio flagraret, per Italiã immaniſſimi latronis more bacchatus eſt: vaſtauit agros, oppida diripuit, non ſexui, non ordini, non ætati vlli pepercit, cæde ac ſanguine complens omnia. Verùm hæc diffuſè expoſita à Ricordano ciue Florentino breuitatis cauſa omitto: ac tantùm dico Fridericum armorum ſtrenuum, linguarum peritum, ſeuerum Romanæ eccleſiæ hoſtem, cum multis Pontificibus bellum habuiſſe, precipuè cum Gregorio nono, tandémque Innocentij quarti Liguris ſententia excommunicatum, victum, fugatúmque, vno veluti momento concidiſſe, vt Beneuentus in libello de Cæſaribus Petrarchæ temporibus ſcripto, cui æqualis fuit, dilucidè exponit. Acerbo autem & graui in Pontifices odio exarſiſſe conſtat, ídque immeritò, ab illis enim in minori ætate ſeruatus fuerat: & Romæ quidẽ ſynodum habere, Gregorius belli ſacri cauſa, & multarũ eccleſiaſticarum rerum gratia decreuerat, proptereáque miſerat in Galliam Iacobum & Othonẽ Cardinales legatos ſuos ad Ludouicum Regem Frãcorum. Verùm temeritate Obriaci Genuenſis, dum reuertũtur, capti fuerũt peſſimo exemplo, & ab immiti tyranno malè habiti: ita omnibus cõſiliis Gregorij aduerſatus, impeditáque ſynodo effecit, vt ex dolore animi Pius Pontifex Romæ moreretur anno Chriſtiani numeri milleſimo ducẽteſimo triceſimo nono. Charus ei acceptúſque Raymundus Pœnna Barcinonenſis fuit, eiúſque opera decretales Epiſtolæ editæ ſunt, vt ex earum initio oſtenditur. Quid ergo neceſſe eſt plura de Gregorio dicere, cùm quinque libros ediderit, vnde res e-

ius facilè eruantur? Hoc Pontifice inter Biturigum & Burdigalæ Archiepiscopos cōtētio fuit, vter vtri subesset, cùm ambo se superiorem dicerent: cupiebátque huic liti Gregorius finem imponere, ne immortalis fieret, proptereáque certas eis dilationes ad causam contestandam dedit, vt ipse testis est libro secundo, cùm agit de dolo & contumacia. qua in re Romani Episcopi studium laudo, simul Horatianum illud iure repeto, & adhuc sub iudice lis est. Verùm litem illam excutienti mihi occurrit Sidonij Apollinaris Episcopi Auerni munipij locus, cui Bituriges metropolitani deligendi nō mandassent arbitrium, si túc prouincia illa Burdegalæ Episcopo paruisset. quibus autē verbis Simpliciū elegerit, in epistola ad Perpetuū Turonum Episcopū tradit. Quia sententiam paruitatis meę in hac electione valituram esse iurastis (si quidem non est validius dicere sacramenta, quàm scribere) in nomine patris & filij & spiritus sancti, Simplicius est quem prouincię nostræ metropolitanū ciuitati vestræ summum sacerdotem fieri debere pronunciat. Memorabilis quoque est relatio Dominici inter diuos propter egregiā illius viri pietatem & sanctimoniam, de qua ideò breuissimè dicimus, quòd eam extare, & in Bibliotheca piorum virorum legi scimus. Quòd si res eius, & Friderici sæuitiam penitus nosse cupis, moneo vt Ricordanum legas fidelissimum illius temporis scriptorē: plurimi enim de Friderico scripsere, sed qui veriorem de eo historiam fecerit, equidem non inuenio. Interim facere non possum, quin Baptistæ Fulgosi locum illum ex libro octauo factorum dictorúmque memorabilium recitem. Gregorius, inquit, nonus cùm populū Romanum inclinare ad Fridericum Cæsarem postremis tem-

poribus cerneret, neque alia reſiſtendi ratio eſſet: apoſtolorũ Petri & Pauli capita cœpit, & lachrymabili voce, ſanctorum reliquias populo commendans, ita omnium animos immutauit, vt qui ante rebelles atque hoſtes erant, pro eo in Fridericum arma caperent. Fulgoſi autem etſi non admodum antiqui ſcriptoris teſtimonio vtor, quia eum in hiſtoria veri ſtudioſum atque amantem eſſe arbitror.

CELESTINVS IIII.

QVATVOR Pontifices qui ordine ſequentur, quaternario numero in nominibus ſuis delectati ſunt, Cæleſtinus, Innocentius, Alexander & Vrbanus. Celeſtinum Mediolani natum ferunt decem & octo dierum Pontificem. neque enim diutius ſenio cõfectum viuere fata permiſerunt, etſi vitæ integer fuit, plurimarúmque rerũ ſcientia ornatus, vt Bernardi Dominicani & aliorum teſtimonio conſtat. Itáque breuem Pontificatum eius immortalis gloria eſt conſecuta. Cupis lector ſcire quod genus illi fuit, quíve tumulus? ex nobili Caſtellionum familia ortus, poſt mortem in Vaticano Romę funeratus eſt. Ac ſine paſtore grex Romanus fuit menſibus ferè vno & viginti, cùm nõ auderent Cardinales quẽquã eligere Friderici iniuſſu, nec tamen ei vellent aſſentiri. Interea vir ſæuiſſimus occupabat prædia eccleſiæ, iuráque, ac

plurima pessimi exempli faciebat, fecítque vt cùm Petrum Vineam Campanum, virum doctissimum auctorémque prolixi operis epistolarum, quas eius nomine ad maximos Europæ reges, principes & respubl. dedit, proditionis accusatum in carcerem coniecit, vbi ex dolore animi mortuus est, vel ipse sibi mortẽ cõsciuit, vt Ricordanus in Hetrusca historia narrat, & Dantes poëta apud inferos illum collocans ob genus mortis, quod sanè impium est, fidem tamen eius erga Fridericum plurimum commendans.

INNOCENTIVS IIII.

NONDVM Genuam Liguriæ Vrbem Pontificatus peruenerat, cùm Cælestinus decessit: sed euentus docuit non potuisse quemquam eligi vtiliorẽ ecclesiæ Romanæ quàm Sinebaldũ Comitis Lauaniæ Obizonis filiũ, qui inter liberales disciplinas iuri potissimũ attenderat, ob ídque pater iuris appellabatur, quòd disciplinam iuris ciuilis penitus nosset, atque in ea excelleret. quod ei elogium à Durando iurisconsulto illius temporis tribui, atque ipsius cõstitutiones operáque à Bartolo summo interprete iuris sæpe citari video. Hic autẽ patria Genuẽsis, quam vrbem Gregorius primus libro dialogi quarto inter Italicas numerat: ex familia quidem Flisca fuit vetere & honorata, electúsque est quasi amicus Friderici Cæ-

ſaris, quòd vulgò ſperarent amicitiam illam non inutilem toti Italiæ futuram. Ad cuius rei nuncium turbatus Cæſar, Amicũ, inquit, habuimus Cardinalem, at Pontificem inimicũ habebimus. nota enim ei erat magnitudo animi, cæteræque virtutes quæ in Sinebaldo elucebãt. Innocentius igitur tantum inimici faſtum potentiámque non ferens, vt ne deceſſores quidem ferre patíque potuerãt, Genuenſium claſſem euocat nauigátque Genuam atque inde in prouinciam Galliæ delatus, Lugdunum tandem peruenit in quam vrbem ſynodum generalem indixit, Fredericúmque citatum Imperio exuit, pręſente Balduino Conſtantinopolitano Cæſare ob crimen periurij, proditionis, pacis violatæ, ſacrilegij atque hęreſis. has enim cauſas Victoriani annales habent, licèt Bartolus ad conſtitutionem, Caſſa & irrita, dicit Fridericum fuiſſe ab eccleſia damnatum hæreſeos. Verùm damnandi Friderici cauſas quis melius ſciat quàm ipſe Innocentius, cuius ſententiam aduerſus Cæſarem latã Bonifacius inſerit in ſexto cap. de ſententia & re iudicata? proſpero ſanè rei exitu, non multo enim poſt Fridericus irratũ ſibi & ſuis Deum ſenſit. Extincto autem Cæſare cùm Innocentius, è Gallia vbi diu fuerat, in Italiã reuerſus eſſet, & regum Neapolitanum cum exercitu ingreſſus, Neapoli incidit in morbum, ibíque mortuus eſt. Qua in vrbe funus ei magnificè curatum conſtat anno adminiſtratæ Romanæ rei amplius quàm vndecimo, relicta apud omnes fama non modò excellentis ſciẽtiæ & exquiſitæ virtutis, ſed etiã integritatis vitę admirabilíſque prudẽtiæ. Itáque Clerus ac populus eum diu luxere. cui rei fidem faciet liber tertius Genuenſis hiſtoriæ ſcriptæ ab Auguſtino Iuſtiniano Epiſcopo Nebienſi. Biennio autem

destituta pastore Romana ecclesia fuit. quo temporis spatio Manfredus Friderici ex concubina filius rebus suis cōsuluit. Hæc Ricordanus de Innocentio tradit. Galerum verò quo Cardinales hodie vtuntur, huic vni acceptum debét. Neque enim ante id tempus tam illustres fuerant. Auditores quoque Academię Parisiēsis vectigalibus exemit: & ne extra Lutetiam per literas apostolicas super litibus inter eos exortis trahātur, primus omnium vetuit Perusij Non. Iunij, & secundo Cal. Iun. Pontificatus anno nono, vt in Chartario eiusdem Academiæ inuenio. Ac Lugduni quidem Innocentius rosam auream solemnibus Romanæ ecclesiæ cerimoniis ritúque benedixit, & Canonicis D. Iusti hospitibus suis dono eam dedit: quem morem Pōtifices deinceps obseruauere, vt laudabili atque honesto munere clarorum & illustriorum virorum gratiam inirent. Ea quidem Innocentij rosa in noua Iusti ecclesia in colle intra mœnia vrbis procurante Iacobo Girineta auunculo, & filio eius Clemente Diui Stephani Lugdunensis præfecto, ab æditu o ostēsa est mihi vxoríque meæ Dionysię, & Ioāni charissimo fratri, cuius opera manúque in his libris scribendis vsus sum, cùm Lugdunū & Forensium regionem à Foro antiquo ad Ligerim municipio dictam, id est, patriam meā, in oppido Germani supra vallem Dehæ modici amnis sito post decem & octo absentię annôs alter quasi Vlysses inuiserem, matrémque Antoninam & Catharinam sororem Vialiósque eius filios & omnes agnatos meos humaniter salutarem, piósque cineres auunculi nostri Philiberti Girinetæ doctissimi viri & de nobis olim bene meriti aspicerem cum lachrimis, eiúsque tumulum floribus aspergerem in templo Theobaldi & Iusti, cui Equi-

tio nomen. huic enim eccleſiæ in patria natalíque ſolo viuus præerat: cui ſucceſſit Clemens, de quo loquuti ſumus. Atque inde Iuram montem & Claudij templum pietatis gratia adij, ea anni parte qua propter autumnum & vindemiales ferias ab aduocationis munere Senatus Pariſienſis ceſſabat anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo nono.

ALEXANDER IIII.

AD Alexādrum patria Anagninum venio, virū doctrina, eruditione, & ſanctitate inſignem, ob eáſque virtutes Neapoli dignum iudicatum, qui tantum magiſtratum acciperet. atque hic multò fortunatior fuit quàm duo ſuperiores Alexandri: nullum quippe Pontificij imperij æmulum habuit; etſi Italia maximas factiones Guelphorū & Gibellinorum ferre coacta eſt, Ecceliníque horrendam ſanè ac penitus deteſtandam immanitatē, quam ſuperi incitante Alexādro egregiè vlti ſunt, vt in Gerardi ciuis Patauini hiſtoria exponitur. Genuenſium quoque & Venetorum odia penè funeſta mœſtiſſimus vidit, & Manfredus paterno ingenio erga ſe aduerſus Pontificij auſus ſacratiſſimam ſedem turbabat. Quibus malis mederi per legatos conatus eſt: nec per eum ſtetit, quominus Reſpublica tranquillitate frueretur. Fridericum Cæſarem ſublatum, extinctúmque

ctúmque diximus: filium eius Cōradum Imperatoris nomine & inſignibus donari nolebat Alexander: extántque literæ ad Archiepiſcopum Moguntinum, quibus id fieri vetat: electus tamen eſt Alexandro repugnante. Sed Manfredus Conradi frater eum veneno ſuſtulit, vt Siciliæ imperaret. Erat tunc temporis Ludouicus Francorum Rex in hoſtium poteſtate, amiciſſimus Romanæ ſedis. id verò incredibilem dolorem Alexandro piiſque omnibus attulit, quòd propugnatorem Chriſtiani nominis captum fusúmque exercitum eius accepiſſet. Hæc tamen Chriſtianæ gentis incommoda ſapienter tuliſſe ſemper eſt viſus, eidem Ludouico petenti ne cui liceret interdicendi iure vti in Regno Francorum, libentiſſimè conceſſit, dato ad
» eum reſcripto in hunc modum: Alexander ſeruus ſeruo-
» rū Dei chariſſimo in Chriſto filio Ludouico Illuſtri Regi
» Franciæ ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Cùm ſi-
» cut ex parte tua nobis extitit intimatum, fœlicis recorda-
» tionis Innocentius Papa prædeceſſor noſter per ſuas tibi
» conceſſerit literas, vt nullus in terram tuam excommuni-
» cationis vel interdicti ſententiam proferret: Nos eiuſdem
» prędeceſſoris veſtigiis inhærentes, excellentiæ tuæ aucto-
» ritate pręſentium indulgemus, vt nullus prædictam ter-
» ram vniuerſaliter eccleſiaſtico ſubiicere valeat interdicto
» ſine mandato ſedis apoſtolicæ ſpeciali. Nos enim decer-
» nimus irritum & inane ſi quid ſupra hæc contra huiuſmo-
» di noſtræ conceſſionis tenorem contigerit attentari. Nulli
» ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ con-
» ceſſionis & conſtitutionis infringere, vel ei auſu temera-
» rio contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit,
» indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri &

„ Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum
„ Anagniæ Cal. Octob. Pontificatus noſtri anno primo.
Hic eſt Ludouicus ille quem Bonifacius octauus poſtea inter diuos retulit. Idque reſcriptum in actis Senatus Pariſienſis continetur, vnde illud exſcripſimus, & poteramus exſcribere Clementis, Nicolai, Martini & Clementis ſexti ſimilia ad Reges Francorum reſcripta, quod breuitatis cauſa non fecimus. Cùm autem Alexander ad ſeptimum ferè annum Pontificatus ſui perueniſſet, Viterbij Faliſcorum vita functus eſt, eo die qui diuo Vrbano feſtus eſt. In Chartario Pariſienſis academiæ inuenio epiſtolam datam ſexto Non. Octobr. milleſimo ducenteſimo quinquageſimo quinto, ad Alexandrum Pontificem, qua Academia eadem queritur ſingularem ſibi iniuriam illatam à Gregorio ſedis Apoſtolicæ nuncio, qui venerandum virum magiſtrum Guilielmum à ſancto Amore Pariſiis in Theologica facultate regentem (his enim verbis epiſtola compoſita eſt) apud Regem & Pariſienſem Epiſcopum diffamaſſet in gratiam Dominicanorum, eundémque Gregorium citatum vt in Epiſcopali iudicio compareret, ſi quid aduerſus Guilielmum probare vellet, & poſſet legitimè probaturus, non fuiſſe auſum, ſed malè ſibi conſcium Lutetia diſceſſiſſe, Epiſcopum cùm nec accuſator nec denunciator aliquis appareret, præſentibus auditorum quatuor millibus, reum abſoluiſſe. quam epiſtolam, quia nimium prolixa eſt, nolo huic operi inſerere. Alia quoque epiſtola ad Epiſcopos Galliæ data milleſimo ducenteſimo quinquageſimo tertio eoſdem Dominicanos vti ingratos homines accuſant, quòd conniuentibus Cancellario & Epiſcopo Pariſienſi ſolemne magiſterium, &

magistralem cathedram vnam sibi attribuissent: vti enim liceat Academiæ verbis potius quàm meis.

VRBANVS IIII.

TRICASSES clari Galliæ populi Iacobum tulerunt, humili quidem genere ortum, sutorísque cognomine Pantaleonis filium (vt hodie quoque in vrbe Tricassina constans fama est) verùm animi magnitudine, scientia, consilio, morúmque grauitate cæteris eminentem. Quibus virtutibus pontificiam dignitatem adeptus est etsi nihil tale cogitans, nam Patriarcha Hierosolymitanus tunc erat. adeo PLERVMQVE BENEFICIORVM SVORVM LARGITOR DEVS TRANSMISIT IN EOS QVI NE SPERARE QVIDEM IPSA AVDEBANT. Hic autem statura mediocri, venusta facie, grato aspectu & suaui, animóque ingenti, vocatis ad concilium quàm plurimis Episcopis exposuit eis, vt Ricordanus ait, quàm turpiter Romani Pontifices Manfredo seruirent Friderici quondam naturali filio. quam seruitutem abiiciendi, asserendæque Romanæ ecclesiæ in meliorem statum, hoc vnum esse remediũ, si Carolum Ludouici Francorum Regis fratrem magnanimum principem, & diuini cultus obseruantissimum, dicere placeret: magno omnium consensu acclamatum est, placere: decretúmque eius rei in Franciam missum nuncio summi honoris Simone, quem tunc nesciebant Roma-

num Pontificem aliquando futurum. Hæc Ricordanus de Vrbani Pontificatu tradit. Cæterùm tantæ lætitiæ particeps Vrbanus non fuit, eadem nocte vita functus, qua dirus cometes, qui temporibus illis fulserat, disparere cœpit: Regem Francorum honoris & dignitatis plenissimo nomine, principem inclita deuotione præclarum, Christianissimum præcellentium meritorum, athletam Christi strenuum, & solicitum fidei Christianæ defensorem vocabat, sequutus morem maiorum. Innocentius enim quartus Catholicum Principem & Christianissimum Regem: Gregorius nonus Christianissimum inter omnes Christianos: Gregorius primus Regem Catholicum, & præcellentissimum filium suum appellarat. Exegit autem in Pontificatu annos tres & paulò amplius, Perusiíque obiit, anno millesimo ducentesimo sexagesimo quarto, nullo in patriam relicto grati animi testimonio, præter templum diui Vrbani, quod in vrbe Tricassium, in qua natus erat, exædificari iussit in solo paternarum ædium, relicto ibi tenui collegio canonicorum, quod erat futurum locuples & opimum si diutius viuere potuisset. Antherum fratris filium patruus Cardinalem instituit, cuius studio vita eius diligentissimè à Gregorio decano ecclesiæ Baiocassium in Lugdunẽsi secunda & à Theodorico Vallicolore illius ætatis poëta perscripta est, eámque in templo à se exædificato archiua custodiunt, vnde ad nos à canonicis spõtè missa est. Laudabili exẽplo & quod nepotes Põtificij vt regulã sequi debuerũt, ne exuuias patruorũ aut auunculorũ tãtùm deprædati dicerẽtur, & otiosam ex relictis opibus vitam instituisse, vti plurimi eorum fecere, non patruorũ dedecore sed suo. Vixit ea ætate Thomas

Aquinas excellenti vir ingenio: nã in opere quod ſcripſit contra errores Græcorum ad Vrbanum Pontificem maximum, ait libellum ſibi ab eo exhibitum diligenter à ſe euolutum, ac Græcorum errores refutatos. Iſque ſplendor illius ætatis inter Cardinales meritò referri debuit ab Vrbano, qui quatuordecim Cardinales elegit, & in his Guidonem eximium iuriſconſultum conſiliariúmque regis Francorum, qui Vrbano mortuo in Pontificatu ſucceſſit. Sed Thomam etſi præſtantiſſimum virum nõ elegit, quia gentiles eius nimium addicti Imperatoribus fuerunt. Feſtum diem Euchariſtiæ Chriſtianæ Vrbanus quidem inſtituit Romæ, verùm non tam citò is dies in Gallia obſeruari cœpit. nam in vetuſtis annalibus quos auctor anonymus in Gallia ſcripſit anno milleſimo trecenteſimo vigeſimo octauo traditũ eſt coli eum diem cœpiſſe anno ſupra mille trecenteſimo decimo octauo, id eſt multo poſt obitum Vrbani, à quo is dies feſtus inſtitutus eſt, Thoma ad eam rem adhibito, qui ſolemnem hymnum, & preces eius diei compoſuit. Fuit vir vitæ venerabilis Iacobus nomine, qui ab ipſo pueritiæ ſuæ tempore cor gerens ſenile iuxta ſui interpretationem nominis peccata & vitia ſupplantauit, & virtutes in ſe plantans & inſerens, & gradatim de virtute in virtutem aſcendens, ad ſummi Pontificatus apicem meruit peruenire, cuius vitæ progreſſum credens exemplo poſteris profuturum, ipſum breuis ſtili officio annotaui. Huic ſiquidem de catholicis orto natalibus Trecarum ciuitas nomini proprio cognomen adiecit: quæ ciuitas famoſa populorum frequentia, & nemoribus & pratis amœna, dulcem habitatoribus exhibet ſuis amœnitatibus incolatum. Idem vir dilectus deo & hominibus, dum

» adhuc esset puerulus, Parisius mittitur, vt ibi armariolum
» puri pectoris scholasticis imbueret disciplinis. Vbi sic lau-
» dabiliter primò in liberalibus artibus, postmodum in sciē-
» tia iuris canonici superni numinis benedictione profecit,
» quòd in vtrisq; cathedrali promeruit titulo insigniri. cúm-
» que ipsius excellētis ingenij altitudo maiorū profunda re-
» quireret facultatum, ad theologiæ studium se conuertit.
» In qua sic laudabiliter dignoscitur profecisse, quòd lingua
» eius scribæ calamus prædicationis verbo singulos confo-
» uebat. Solum natale tandem repetens eius eximiæ sapien-
» tiæ & ordinatę vitæ fama laudabilis ad vicinos euolat &
» remotos. Itáq; honorabilis pręsul Laudunēsis ecclesiæ eū
» in suum Archidiaconum euocauit. in qua ecclesia laudabi-
» liter vixit, & honestæ conuersationis habitum studuit cō-
» seruare. Cúmque ipsius fama crebresceret, & continuum
» susciperet incrementum, de eadem Laudunensi ecclesia ad
» Archidiaconatum Leodiensis ecclesiæ est trāslatus: post-
» modum verò Virdunensis ecclesiæ obeunte Pontifice di-
» ctus vir deo plenus, in eiusdem Virdunensis ecclesiæ Epis-
» copū honorabiliter est assumptus, cui Virdunensis eccle-
» siæ cum aliquātis temporibus famosissimè & vtiliter præ-
» fuisset, odor eius bonorum operum montes transiliens &
» mare perlustrans, ad partes vltramarinas peruenit: vbi sic
» corda incolarum de illis partibus commouit, & suauitate
» morum refecit, quòd ecclesiæ Hierosolymitanæ, Trecen-
» sis Iacobus beato Iacobo fratri domini in tam eximio pa-
» triarchatu successit. In quo quidem patriarchatu sic patri-
» archis pręfuit & profecit, quòd peregrini & incolę ipsarū
» partium patrem & pastorem amabilem se habere gaude-
» bant. Porrò cùm pro terrę sanctæ subsidio & eiusdem Hie-

» rosolymitanæ ecclesiæ vtilibus & arduis negotiis idem pa-
» ter necesse habuisset sedis apostolicæ limina visitare, naui-
» gij subsidio maris pelagus nauigauit, & ad ciuitatis Vene-
» tiarum littora veniens, & ad ciuitatem Agnaniensem, vbi
» tunc sedes apostolica residebat, se transtulit: in qua à bonę
» memoriæ domino Alexandro Papa quarto, qui tunc Ro-
» manam regebat ecclesiam, ab eius fratribus dominis Car-
» dinalibus & tota curia honorificè susceptus & benignè tra-
» ctatus in eadem ciuitate aliquantis temporibus cõquieuit,
» subsidium terræ sanctæ & negotia ecclesiæ Hierosolymi-
» tanæ prædictarum fœlici consilio promouens & procu-
» rans. Eodem verò Alexandro Papa in ciuitate Viterbiensi,
» ad quam cum tota curia & eodem patriarcha se transtule-
» rat, diem claudente extremum, ipsa Romana ecclesia tri-
» mestri vacauit, eisdẽ Cardinalibus inimico homine super
» seminãte discordiã nõ valẽtibus cõcordare. Sed cùm Dei
» sapiẽtia ab ęterno alto prouidisset cõsilio, eundem Iacobũ
» quem Archidiaconũ Episcopũ & Patriarchã iam fecerat,
» summi Põtificatus fastigio honorare eorundẽ Cardinaliũ
» corda sic disparia ad tantam concordiam & paritatem ad-
» duxit, vt concordi voto, voce & animo eundem Iacobum
» in summũ Põtificem acclamarẽt, quem iidem Cardinales
» ad tantæ dignitatis sic promotum apicem Vrbanum Pa-
» pam quartum cum ingenti gaudio vocauerunt. In cuius
» promotione gaudet Clerus & populus, lætatur ma-
» ter ecclesia, & cuncti fideles iubilant & exultant. O ma-
» gna Dei patris prouidentia! O altitudo diuinæ sapientiæ,
» quæ tãto & tali pastore suam sponsam matrẽ ecclesiam il-
» lustrauit! Sanè cùm idẽ dominus Vrbanus eandẽ Romanã
» ecclesiam videret satis in numero Cardinalium diminutã,

» volens defectum huiusmodi rep-rare, vt Vrbanus nomine
» vrbanitatem in verbo & opere demonstraret, duas ordi-
» nationes, vnam in Decembri, aliam in Maij mensibus fe-
» cit, in quibus Cardinales quatuordecim ordinatos osten-
» dit, huiusmodi numero mysticéque per eosdem Cardina-
» les ex prçceptorum legis & quatuor euangeliorum doctri-
» na fidelium cordibus deberet inseri, & inserta fideliter cu-
» stodiri. Huius temporibus cùm quidam Manfredus no-
» mine Friderici quondam Imperatoris filius, vt dicebat, cō-
» tra mandatum ecclesiæ, & violenter, pro qua etiam violen-
» tia idem cum suis fautoribus fuerat excommunicatus, re-
» gnum teneret Siciliæ occupatum, & sua potentia terram
» patrimonij beati Petri intenderet occupare, pro cuius oc-
» cupatione quendam magnum exercitum Saracenorum
» & quàm plurium infidelium vsque ad castrum Arronis
» Spoletanēsis diœcesis destinauit. Idem dominus Vrbanus
» venerandus Pontifex, sicut erat prouidus, verbo prædica-
» tionis per se proposito, in cuius ore tantam Deus gloriam
» infundebat, quòd quilibet ipsum deuotè audiens verbum
» recipiebat, & radicabat introrsum, Christianorum multi-
» tudinem tam ingentem per suam prçdicationem conuer-
» tit, quòd contra prçdictum exercitum infidelium innume
» ra fidelium cruce signatorum ad se multitudo accurrit, &
» cum magna equorum armatorum & apparatu rerum in
» bello vtilium copia eisdem infidelibus obuiātes, sperabāt
» cunctis in bello congredi, & dictæ ecclesiæ vincere inimi-
» cos: sed omnipotens suam & ecclesię suæ causam agi con-
» spiciens, nō in viribus hominum, vel equorum victoriam
» habere voluit, sed potius elegit se dominum magnis & mi-
» ris prodigiis demonstrare. Nam dux exercitus eorundem

infi-

» infidelium Perceuallus vocatus de Auria, cùm magnas mi-
» nas faceret contra Deum, & ipsum Christum in suis confa-
» bulationibus blasphemaret, ac cum quodam fastu quandá
» paruam aquam & in profunditate modicam pertransiret,
» in magno destrario phaleris & multis superstitionibus de-
» corato, vt eandē patrimonij terram intraret, diuina facien-
» te clementia destrarius ipse subitò in eadem aqua cecidit,
» & mox sessor eiusdem tam miro modo est nequiter suffo-
» catus, quòd idem Perceuallus nec eius destrarius videri po-
» stea potuerint, vel etiam inueniri. quod mirũ eius exerci-
» tus & gens videns, statim eorum cordibus virtute diuina
» commotis se dederunt in fugam sine duce & ordine, vnus
» alterum non expectans, die & nocte per deuia fugientes
» ad eiusdem regni terminos non sine magno timore &
» metu corporum redierunt. quos cùm prædicti fideles &
» cruce signati insecuti fuissent, ceperũt innumeros, & quã-
» plures armis & gladio peremerunt. O mira misericordia
» Dei patris, quæ sic suam defendit ecclesiam, quòd nõ bel-
» lo, sed tantis reddit eximiis victoriis insignitam! Præfatus
» itáque dominus Vrbanus summus Pontifex de huiusmo-
» di victoria non elatus, sed reddens in omnibus laudem
» Deo, eiusdem Manfredi, qui de stirpe viperea originem
» traxerat, astutias & malitias cogitans, & attendens quòd
» dictum regnum contumaci superbia detinebat, nec vole-
» bat ipsum dimittere, sed nitebatur cum diuitiis & bonis
» quę de ipso regno carpebat, dictam ecclesiam impugnare,
» sapienter prouidens ad eiusdem regni regimen nobilem
» virum dominũ Carolum Andegauiæ, Prouintiæ & Cœ-
» nomaniæ Comitem natũ, fœlicis memoriæ domini Phi-
» lippi regis Francię, nunc eiusdem regni regem Siciliæ fere-

» nissimum euocauit. Cuius regis euocatio licet eiusdem do-
» mini Vrbani Papæ tempore finem perfectum non habue-
» rit, quia eundem dominum Vrbanum amara mors nimis
» immaturè peremit, sed tamē cùm quod ipse super dictum
» regnū inceperat fœl. record. dominus Clemēs Papa quar-
» tus, qui eidem domino Vrbano in papatu successit, profe-
» cerat, cùm laudabile principiū dederit, est idem dominus
» Vrbanus super hoc merito cōmendandus. Sanè idem Co-
» mes per manus venerabilis patris domini Simonis tituli
» sanctę Ceciliæ presbyteri Cardinalis tunc in partibus Frā-
» ciæ apostolicæ sedis legati dicti regni Siciliæ collatione in
» ciuitate Parisiēsi suscepta, marino nauigio de Massilia Ro-
» mam venit, vbi etiam factus extitit vrbis dominus & Se-
» nator. in qua vrbe in festo pētecostes in basilica apostolo-
» rum principis vna cum spiritus sancti gratia de manibus
» quinque dominorum Cardinalium ad hoc destinatorum
» vnctione regali percepta eiusdem regni sceptrum & coro-
» nam recepit: & mox se accingens ad pugnam dicti regni
» cum ingenti exercitu Fontes per pontem Cepeium intra-
» uit: dictum Manfredum, qui se ad defensionem parauerat
» & eius exercitum impugnādo: qui cum ad mœnia ciuita-
» tis Beneuentanēsis fugientes in iisdem mœniis eodem co-
» mite iam rege & sua militia in parte vnà & præfato Man-
» fredo cum innumera multitudine Saracenorum de Nu-
» ceria & aliorum infidelium in parte altera in aciebus scala-
» ribus ordinatis se ad inuicē hostiliter sunt aggressi: & bel-
» lantes aliquamdiu subitò virtute diuina dictus Manfre-
» dus & innumera multitudo de eius parte perierunt in bel-
» lo, & omnes de eius exercitu absque defensione ab ipso re-
» ge capti sunt & deuicti. O mira circa ecclesiam Dei pie-

» tas! quæ equum & aſſenſorem ſic triumphaliter cum
» triumpho deiecit, quòd vno die & quaſi in ictu oculi
» præfatus Rex poſſeſſionem pacificam ſui regni obtinuit,
» & inimicum deuicit in bello, in quo quãtum auri pondus
» & bonarũ rerum ac pretioſorum lapidum dictus Rex cum
» ſuis habuerit, quia numerari nõ poſſent, cenſui relinquen-
» dum. Hãc autem victoriam cùm nobiles viri Theutonici,
» egregius vir dominus Henricus natus Regis Caſtellæ, qui
» dictæ vrbis tunc temporis contra voluntatem Romanæ
» eccleſię Senatum tenebat, moleſtè tuliſſent, & ex hoc quẽ-
» dam puerum Corradum nomine nõdum annorum quin-
» decim filium quondam Corradi nati Friderici Imperato-
» ris prędicti ſibi aſſumpſiſſent in ducem, aſſerentes quòd ex
» ſucceſſione hęreditaria ei regnum debebatur præfatum, &
» cum ingenti multitudine præfati regni fines per diœceſim
» Marſicanenſem intrare cœpiſſent, quia eis quidam de ipſo
» regno ſicut proditores fauebant, dictus Rex quamuis nõ
» magnum haberet exercitum in numero, & tamen de pru-
» dentia militiæ Gallicanæ & Dei bonitate confiſus, in eoſ-
» dem Theotonicos, Hiſpanos, Lombardos, Romanos &
» alios inſurgens, & dimicans contra eos, omnes deuicit in
» prælio. Ita quòd in loco belli fluuius magnus ſanguinis &
» mons apparuit de corporibus occiſorum. Gaude ergo &
» iubila fœlix Francia, quæ diuino ſuffulta præſidio contra
» tales & tantos tam glorioſam victoriam habuiſti. Prædi-
» ctus itáque Pontifex quia deceſſor eius Alexander Papa
» quartus in feſto beati Vrbani martyris obiit, & ipſe eiuſ-
» dem martyris nomine eſt vocatus, in ciuitate ſupradicta
» Trecenſi in domo paterna eccleſiam in honorem eiuſdem
» beati martyris Vrbani conſtruere & ædificare cœpit viuis

„ lapidibus & politis, in qua duodecim canonicorũ nume-
„ rus & decanatus dignitate ordinatis eam decentibus pos-
„ sessionibus prædotauit: & intendebat si vixisset pluribus
„ augmentare: Ipsam nihilominus eximens, & immediatè
„ ad Romanam ecclesiam suis magnis & miris priuilegiis
„ spectare declarans. Hanc autem ecclesiam venerabilis pa-
„ ter dominus Antherus tituli sanctæ Praxedis presbyter
„ Cardinalis eiusdem domini Vrbani Papæ nepos, quem e-
„ tiam idẽ dominus Papa ad dignitatem Cardinalatus pro-
„ mouit, in reuerentia magna suscipiens, vt ipse per omnia
„ erat reuerendus, Deo charus & hominibus gratiosus, pro-
„ texit. In omnibus priuilegiis gratiosissimus, multísque pã-
„ nis pretiosis & imaginibus ac aliis iocalibus aureis, argen-
„ teis, sericis & eburneis, nec non & libris pretiosissimis ho-
„ norabiliter decorauit. in qua ecclesia sacrificia & laudes do-
„ mino pro viuis & defunctis innumerę offeruntur. Hic Vr-
„ banus patrum pater, mitis, pius, benignus, munificus, gra-
„ tiosus & omni bonitate refertus, rexit ecclesiam Roma-
„ nam annis tribus, mensibus duobus, & obiit in ciuitate Pe-
„ rusina, & quiescit in ecclesia cathedrali ciuitatis eiusdem
„ quæ beati Laurentij ecclesia est vocata. In cuius obitu quia
„ mirè vixit, & miraculosè in ecclesia Dei, vt dictum est, ha-
„ buit incrementa, magnum mirum apparuit. nam per tres
„ mẽses antequam de hoc mundo migrasset ad dominum,
„ quædam stella cometes cõtinuè vsque ad diem obitus ho-
„ minibus est ostensa, qualis nũquam visa dignoscitur tem-
„ poribus retrò actis, quæ dicto Pontifice in domino dor-
„ miente vlterius non est visa per aliquem. per quod si-
„ gnum creditur & speratur quod ad cœli transierit sanctas
„ mansiones, propter quod sidus dignoscitur miraculosè

„ commotum. Quiſquis ergo hæc ſcripta perlegerit tanto-
„ rum bonorum habeat memoriam, & rogo pro eodem
„ vrbis & orbis patre ſanctiſſimo, vt, Rex qui cūcta videt, pa-
„ radiſi regna ſibi det. Amen.

„ PRÆFATIO THIERRICI VALLI-
„ COLORIS AD VENERABILEM PATREM
„ dominum Antherum tituli ſanctæ Praxedis
„ preſbyterum Cardinalem, nepotem domi-
„ ni Vrbani Papæ 4.

„ *O venerande pater, quem Chriſti munere mater*
„ *Roma vocat fratrem, nos reuerendo patrem:*
„ *Aſſiſtens primo mihi ſis, & carmen ab imo*
„ *Pectore dictatum ſuſcipe quæſo ratum.*
„ *Hoc celebri feſto ſolito iucundior eſto,*
„ *Inclita de patruo do tibi geſta tuo.*
„ *Quod potui feci, fruſtra ſuperaddita ieci,*
„ *Florida detineo codice ſcripta meo.*
„ *Non impune ferent tamen omnes, & mihi quærent,*
„ *Fortè ſtylo plano cur ego tanta cano.*
„ *Ille metrum facile laudabit, erit quoque vile,*
„ *Iſtis in biuio ſic titubare pio.*
„ *His replicans clarè tres cauſas explico, quare*
„ *More leonino dicere metra ſino.*
„ *Naſonis mores ſequor hic fugiendo colores,*
„ *Vt ſit noſtra breuis fictio, vera, leuis.*
„ *Ergo pater ſi quis hæc carmina rodat iniquis*
„ *Morſibus, excuſes vix quoniam meus es.*
„ *Gregorius proſam fecit, verſus ego, gloſſam*

» Qui volet apponat, sic mea musa sonat.

» GEsta patris patrum totum veneranda per orbem
» Qualicumque potes carmine musa refer.
» Non detractorum numerus te terreat, imò
» Cornibus elatis surge, resiste, cane.
» Quis fuit, aut quis erit venerabilis ille poëta,
» Cuius non rodat carmina liuor edax.
» Res immortalis est æmula, quæ licet obstet,
» Nobis vera tamen scribimus alta satis.
» Iste fuit, cuius nec stella comata silere
» Indicio potuit tristia signa necis.
» Tanta quidem tanti describere principis acta,
» Sufficiens minimè tantulus actor erat.
» Sed qui describant ea de tot vatibus vnus
» Non reperitur, onus hoc mihi sumo graue.
» Occupat interdum studiis absente magistro
» Discipulus cathedram, discipulósque docet.
» Ergo summe pater, cui tota potentia posse,
» Principiis nostris annue posse tuo.
» O verbum patris, à quo sapientia præstes,
» Insipiens cùm sim quod sapienter agam.
» Spiritus alme dator bonitatis quod bona possim
» Promere, metra bene, da bonitate tua.
» Illius intuitu, cuius moderamine, cuius
» Nutu consistunt cuncta creata simul.
» Vrbani festo naturæ debita soluit
» Quartus Alexander summus in orbe pater.
» Vnde pater mundi solùm pendebat in octo
» Fratribus, ipsorum nomina scire potes.

» *Isti Pontifices prior Odo, Stephanus alter,*
» *Gallicus iste fuit, Vngarus alter erat.*
» *Tótque sacerdotes genuisse Sabaudia primùm*
» *Dicitur, Hugonem qui Iacobita fuit.*
» *Alter quem fouit Cistercius ordo, Ioannes*
» *Nomine, natalis Anglia terra sibi.*
» *Isti Leuitæ Richardus & Octauianus,*
» *Progenie clarus fulsit vterque satis:*
» *Romanus primus, Tuscus fuit Octauianus,*
» *Hic aberat mundi fata sequente patre.*
» *Romanus patria ternus Leuita Ioannes,*
» *Ottobonus quartus Ianua terra sibi.*
» *Sanguine progenitus præclaro fulsit vterque:*
» *Hi sunt qui poterant octo patrare patrem.*
» *Sed quia diuersi censent, diuersa voluntas,*
» *Horum non potuit accelerare patrem.*
» *Sic opifex rerum tantas in idonea lites*
Tempora distulerat, cuncta futura sciens.

DE ELECTIONE ET CORONATIONE DOMINI VRBANI Papæ quarti.

» *Omnipotens igitur pater orbi compatiens non*
» *Vlterius patitur patre carere gregem.*
» *Hic mundi patres perfundens pneumate sacro,*
» *Horum mollificat corda, fugítque rigor.*
» *Hi patri Iacobo Hierosolyma, quam patriarcha*
» *Tunc habuit sedem, corde dedere pari.*
» *Horum qui precibus lachrimis consensit obortis,*
» *Ecclesiæ murum séque dat ipse Dei.*

» *Vrbanúsque sibi nomen sine nomine nec res*
» *Extabat, nec ei re sine nomen erat.*
» *Interea domini sub luce sequente corona*
» *Imponitur capiti regia, more patrum.*
» *Huius enim non est hic prætermittere dignum,*
» *Mores atque suos specificare gradus.*

» DE NATIONE DOMINI VR- » BANI, STATVRA, FORMA ET » moribus eius.

» *Iste fuit Iacobus venerabilis vrbe Trecensi*
» *Natus, Laudunum postea fouit eum.*
» *Hic hilaris vultu, mediocris corpore, corde*
» *Fortis, in aspectu dulcis, honoris amans.*
» *Venustus facie, clara quoque voce, peritus*
» *Cantu, quem gratum musica vóxque dedit.*
» *Officij Christi deuotior, assiduúsque*
» *Qualibet in missa fletibus ora rigans.*
» *Huius enim fama celebris, facundia prompta,*
» *Compositi mores, vitáque munda fuit.*
» *Blandus in affectu, diuini præco fidelis*
» *Verbi, vir vigilans & studiosus erat.*
» *Ecclesiæ tutor, animosus ad omnia miles,*
» *Quæ libertatis, iuris, honoris erant.*
» *Quos animi virtus, morúmque scientia, fama*
» *Extulit, hos voluit multiplicare bonis.*
» *Dispositórque domus semper prouisus agendis,*
» *Solicitus factis ingenióque docens.*
» *Transcendendo modum vigilans, patiensque laboris,*

Vix

» *Vix poterant eius tempora tanta pati.*
» *Intendens precibus per tempora certa, tot eius*
» *Virtutes, quas tu corde notare potes.*
» *Diuersósque status transcendens iste gradatim,*
» *Summi Pontificis dignus honore fuit.*
» *Sic Deus omnipotens Christus mundíque redemptor,*
» *Istud disposuit cum ratione tamen.*
» *Expediebat enim mundi pérque omnia patrem,*
» *Plurima vidisse, plura docere suos.*
» *Vt dominus factus dominari sciret, & eius*
» *Compatiens seruis sciret vtramque viam.*
» *Præsulis hic primò Lauduni clericus, inde*
» *Parrochiæ dictæ rector in vrbe fuit.*
» *Post hæc canonicus Lauduni factus, in illo*
» *Quæ fiunt opera fert sua fama satis.*
» *Corde tenus domini lex, eius passio, primò,*
» *Colloquiis eius virgo beata fuit.*
» *Canonicum post hæc suscepit & Archileuitam,*
» *Lugdunum tanti nouerat acta viri.*
» *Dogmate virtutis cùm sic radiaret, ad aures*
» *Summi Pontificis venerat eius odor.*
» *Hinc Pomerania, Liuonia, Prussia poscunt*
» *Legatum, cuius prouida vita foret.*
» *Vnde pater mundi priuato cui nocumenti*
» *Imposuit nomen, corde notauit ea.*
» *Ipse volens huius vitam famámque probare,*
» *Officium tanti ponderis addit ei.*
» *Qualiter in tanto segesserit officio cur*
» *Dicam, tæderet enumerare nimis.*
» *Lites sedauit, pacem stabiliuit, ab omni*

» *Muneris excutiens accipiente manus.*
» *Theutonicos fines iteratò visere iussus,*
» *Mittitur intendens pacificare viros.*
» *Nam Rex Vuillermus electus in imperiales*
» *Sedes, hos sæuos senserat atque feros.*
» *Qui dum commissis iuris intendere vellet,*
» *Mancipat hunc quidam nobilitate potens.*
» *Carcere qui clausus est passus vincla, labores,*
» *Nec tamen omnipotens immemor huius erat.*
» *Sed monstrans in eo miracula, liberat illum,*
» *Clam sic ad propria tecta reuersus adest.*
» *Post hæc Lauduni fuit Archidiaconus, inde*
» *Prædictus Papa pontificauit eum.*
» *Primóque Virdunum se dignum præsule tanto*
» *Sensit, qualiter hic vixerit, acta probant.*
» *Exemplo, verbis clerum correxit, ouésque,*
» *Tradita multiplicat quinque talenta sibi.*
» *Exonerauit enim prædictæ debita multa*
» *Ecclesiæ, quibus hæc plurima damna tulit.*
» *Contra magnates patriæ solitos per abusus,*
» *Carpere prouentus ecclesiæque bona,*
» *Restitit, ecclesiæ terras & castra potenter,*
» *Eius defendit virga potente manu.*
» *Indéque defuncto memorato præsule summo,*
» *Quartus Alexander pastor in orbe fuit.*
» *Iste tibi patrem Hierosolyma tradidit, vt tu*
» *Tanto tanta fores irradiata viro.*
» *Qui tamen inuitus parens, aliquótque per annos*
» *Officij vero tramite rexit onus.*
» *Qui dum floreret in tantis sustulit ille,*

» *Ecclesiæ membrum nobile Papa suæ.*
» *Sic patriarchatum nudans sanctíque Ioannis,*
» *Hierusalem dederat illud idem fratribus.*
» *Vnde pater Romam petiit, pontíque procellas,*
» *Non timet ecclesiæ iura fidémque tuens,*
» *Qui licet egregiè Papam fratrésque rogasset,*
» *Non tamen obtinuit iura petita sibi.*
» *Qui postquam cathedram Romanæ sedis adeptus,*
» *Reddidit ecclesiæ quod sibi iuris erat.*

DE PACE RESTITVTA INTER CIVES ROMANOS ET REFORMATIONE status vrbis Romæ.

Extremo siquidem præfati præsulis anno
Inter Romanos lis grauis orta fuit.
Hi fratri regis Anglorum iura Senatus
Richardo dederant, vndique Roma fremit.
Inde Tarentinus princeps Manfredus ab illis
Eligitur, sic pars vtraque iura probat.
Nec Romæ renouat discordia furta, rapinas,
Vt nullus propria tutus in æde foret.
Compatiens igitur tamquam pastor pius vrbi,
Inuenit varias pacificando vias.
Vrbis maiores mandat pacíque priori
Vrbem restituit. pax venit, ira iacet.

"DE DVABVS ORDINATIONIBVS
" CARDINALIVM, QVAM FECIT IDEM
" dominus in primo promotio-
" nis suæ anno.

" *Presbyteri plures fiunt, vt apostolus inquit,*
" *A domino, quòd lex sacra regatur eis.*
" *Sanè cùm dicti fratres à Cardine pauci*
" *Essent, his sedem multiplicare placet.*
" *Vera salus vbi consilium: quare pater istos*
" *Coniunxit lateri, cùm fuit ordo prior.*
" *Isti Pontifices Radulphus, hic Ebroicensis*
" *Præsul consiliis, moribus aptus erat.*
" *Huic archipræsul Narbonæ nomine Guido,*
" *Cui successit ei secula iure regens.*
" *Presbyteri bini Simon Paduanus: & alter*
" *Simon, cui patria Gallica terra fuit.*
" *Hi tres Leuitæ Gotifredus Iacobúsque,*
" *Tertius Hubertus, clarus vterque fuit.*
" *Atratum primum genuit, Sabella secundum;*
" *Alter Lombardus nomine, stirpe potens.*
" *Continuit fratres hos prima creatio septem,*
" *Altra tot quorum nomina cerne loca.*
" *Ebredunensis tunc Archiepiscopus hic fit*
" *Præsul, & Henricus nomine dictus erat.*
" *Huius contulerat prædicto Pontificatum*
" *Hugoni Papa, qui benè cessit ei.*
" *Híque sacerdotes, Antherus in vrbe Trecensi*
" *Progenitus Papæ sanguine, corde nepos.*
" *Burgundus patria fuit, & Cistercius abbas,*

» *Alter promotus, Guidóque nomen ei.*
» *Huius enim titulum retinebat primo Ioannes,*
» *Præsul de Portu postea factus adest.*
» *Guilielmus Remis tunc archileuita, decanus*
» *Laudunj factus tertius inter eos.*
» *Hannibal huic quartus, genuit quem Roma, duóque*
» *Leuitæ qui sint carmina nostra docent.*
» *Iordanum genuit vrbs Terracina, Mathæum*
» *Roma, tot Vrbanus fecit in orbe patres.*
»

DE CANONIZATIONE BEATI RICHARDI QVONDAM EPISCOPI Cicestrensis.

» *Vndéque cathalogo sanctorum præsul ab ipso*
» *Astrictus gaudes sancte Richarde pater.*
» Tu *Cicestrensis confessor, tertia cuius*
» *Aprilis celebrat inclita festa dies*
» *Huius erant opera patris hæc, qui culmen adeptus*
» *Sedis in ecclesia pergraue vidit onus.*
»

DE SOLVTIONE DEBITORVM ERGA FLORENTINOS ET SENENSES ET alios præter Romanos.

» *Nam per Pontifices summos onerata priores,*
» *Expendit multa iura tuendo sua.*
» *Vnde petebantur marcharum soluere centum,*
» *Cum quinquaginta millia fortè magis.*
» *Cur mercatores Romani siue Senenses,*

" *Et Florentini debita tanta petunt.*
" *Conijciens igitur præfatus Papa, quòd vltra,*
" *Sortem legitimam plura darentur eis:*
" *Consuluit super his prudentes, veráque soluit*
" *Debita, dans cuique quod sibi iura darent.*
" *Quid loquar? ecclesiam dominus præfatus in anno,*
" *Liberat augendo non minuendo sua.*
" *Verùm Romanis nil soluit, fœdus inire*
" *Pacis cùm nollent sub ratione tamen.*
" *Qui triginta licet librarum millibus vltra,*
" *Sortem perceptis debita prima petunt.*
" *Vnde nec accessit dominus prædictus ad vrbem,*
" *Quamuis nollet eis iura negare sua.*
" *Non tamen ipsius domus ista grauamina sensit,*
" *Sed cunctis solito portio maior erat.*
" *Pauperibúsque duplex elemosyna ritè dabatur,*
" *Et satiauit eos vestibus atque cibis.*

" DE LIBERATIONE ECCLESIÆ RO-
" MANÆ ET TERRIS OBLIGATIS PRO
" oneribus debitorum.

" *Sanè Pontifices guerras habuere priores,*
" *Cur erat ecclesiæ damna necesse pati.*
" *Obligando suas terras & castra, sed iste*
" *Non solùm redimit illa sed auget ea.*
" *Inter quæ primo castrum venerabile Chesæ,*
" *Nobilium manibus eripit, auget idem.*

DE RECVPERATIONE TERRARVM ET IVRIVM ECCLESIÆ CONTRA RAYnaldum Rubeum, & primò de recuperatione Castri Trebarum, Ferentini, & Vallis Petri.

Porrò Raynaldus Rubeus de sanguine quarti,
Natus Alexandri progenieque nepos,
Pro certo pretio quorundam nobilium ius
Emerat in castris sub ditione sua.
Quorum nomina sunt hæc, Ferentinúmque, Trebémque,
Et Vallis Petræ castra repleta bonis.
Et quamuis esset satis hæc possessio magna,
Ecclesiæ parcè pars erat illa minor.
Sed quoniam maius sequitur minus ecclesiæ ius,
Prædictus patruus contulit omne sibi.
Turribus & muris qui statim muniit illa,
Contra quosque sibi perpetuare putans.
Nobilibus patriæ deiectis, qui dominatum
Vendere de castris non voluere suum.
Ipsorúmque domos & agros destruxit, & ipsos
Prouocat ad guerram suppeditare volens.
Sic pro velle suo contra ius illa tenebat,
A Papa dicens illa tributa sibi.
Cùm prædicta sibi sic vsurparet, eundem
Præfatus dominus præmonet, inde citat.
Hinc sua damnat eum sententia mensibus octo,
Attamen in factis perstitit ille suis.
Sed cùm sit licitum ferrúmque retundere ferro,
Et vim pellere vi, sic pater egit idem.

Ac in eum ſurgens armis animóque virili,
Perdita reſtaurat cuncta potente manu.
Eccleſiæque Dei non ſponte redire coëgit,
Ad gremium quem ſic ſenſerat ante ferum.
Exaltans humiles ſic debellánſque rebelles,
Eccleſiæ tantus debuit eſſe pater.

DE TVRRI ÆDIFICATA IN CASTRO TREBII SITO IN DIOECESI Spoletana.

Excluſum quoniam lupus intrat ouile frequenter,
Muniri foribus credo neceſſe gregem.
His dictus paſtor vigilans in valle Spoleti,
Caſtrum conſtruxit nobile forte ſatis.
Huic Trebium nomen, quod ſtructum ma ſit Aſylum
Eccleſiæ, terror hoſtibus eius erat.

DE DESTRVCTIONE CASTRI ÆDIFICATI IN FVNDO SEMPRONIANO ET de emptione quarundam poſſeſſionum ab Abbate ſancti Anaſtaſij de vrbe.

Sicut conſtruere quod prodeſt credo neceſſe,
Sic ego deſtruere quod nocet eſſe reor.
Verùm Ranucij Nicolaus, deinde potentes
Ipſius fratres nobilitate viri,
In fundo pariter emerunt Semproniano,
Pro certa ſumma fortificata loca.
Huius Anaſtaſij ſancti poſſeſſio fundi

Tunc

Tunc erat Abbatis quem modò Papa tenet.
Hoc igitur fundo prædicti nobile castrum,
Fortè quod ecclesiæ grande grauamen erat.
Aduertens igitur pater hæc incumbere damna
Ecclesiæ, fortes congregat inde viros.
Hunc dictum castrum fecit vincentibus armis
Funditus euerti ,vendicat inde sibi.
Prædictósque viros quia senserat esse fideles,
Ecclesiæ semper pacificauit ita.
Nam pro prædicto quæcumque grauamina fundo
Sustulerant, largo munere reddit eis.
Admirando virum qui post absynthia mella,
Post guerram pacem distribuebat ita.

DE RECVPERATIONE CASTRI MARCHÆ CONTRA PETRVM DE VICO.

Et cùm de Vico Petrus ob ius ecclesiæ, se
Diceret expensas sustinuisse graues.
Huic prædecessor tribuit pro pignore castrum,
Marchæ sex annis cui dominatus erat.
Contra quem Iacobus & fratres bella mouentes
In cineres redigunt quas potuere domos.
Vnde timens dominus amitti funditus illud,
Emit ab vtroque quicquid habebat ibi.
Dicto P. libras septingentas dedit ipse,
De Perusinis dicta moneta fuit.
Quingentas Iacobo fuit illa moneta Senensis,
Hic iustè parte priuat vtrumque sua.
Fossatis igitur firmans & turribus, illa

» *Tutatur faciens inueterata noua.*
» *In fluueo dicti quæ sit piscaria castri,*
» *Quæ ve molendina sunt ea digna satis.*

» DE LEGATIS MISSIS AD IMPERATO-
» REM PALEALOGVM AD INSTRVEN-
» dum Græcos in fide.

» *Posthæc Græcorum Palealogus imperij ius*
» *Detinuit per vim, Vacaciúmque fugat.*
» *Et quia prædicto patri se credere Christi*
» *Verè catholicam scripserat ipse fidem,*
» *Mittitur à dicto domino Cotronensis eidem*
» *Præsul, vt articulis omnibus imbuat hunc.*

» DE REPATIONE ARCIS
» MONTISFLACONIS ET DO-
» morum Palatij.

» *Cùm pater æstiuos vellet vitare calores,*
» *Montisflaconis tecta quieta petit.*
» *Inueniens igitur habitacula millia, turrim*
» *Construit, & reparat bellificando domos.*
» *Sancti Baptistæ cùm decollatio fulsit,*
» *Mirifica laude suscipit vrbs vetus hunc.*

"DE RECVPERATIONE INSVLÆ " MARCHANÆ CONTRA IACO- " bum de Bicquo.

" *Insula Marchana falso detenta colore*
" *A dicto Iacobo perdita penè fuit.*
" *Nam per bissenos ipsam possederat annos,*
" *Quamuis ecclesiæ ius speciale foret.*
" *Maiores repulit, vt dum feriendo potentes,*
" *Pars minor in patria subiiceretur ei.*
" *Sed pater hunc monuit, qui tanquam proditor illa*
" *Reddere promisit nil faciendo tamen.*
" *Sed fratres proprios fortem deduxit in arcem,*
" *Armatos cum queis plurima turba fuit.*
" *Ista videns dominus turbatur corde, tyranni*
" *Armis sæuitiam mollificare volens.*
" *Armatos illic transmittit qui cito marchæ*
" *Acquirunt turrim, restituúntque sibi.*

"DE RECVPERATIONE INSVLÆ " VRBANÆ, QVÆ BIZVNTINA SO- " lebat dici, & arce ibi " constructa.

" *Insula præterea quæ Bizuntina solebat*
" *Dici, præclari gurgite cincta lacu*
" *Destruitur, dicto Iacobo licet Vrbeuetani*
" *Assererent illam firmiter esse suam.*
" *Hanc pater ecclesiæ reddens benè muniit illam,*

" *Vrbanámque suo nomine dixit eam.*

"

" DE RECVPERATIONE CASTRI " VALENTANI CONTRA PANDVL- " phum de Viterbio.

"

Porrò Valentanum tenuit pro pignore castrum
" *Pandulphus satis hic nobilis atque potens.*
" *Reneríque nepos patris hic à Cardine dicti*
" *Pro marchis mille qui retinebat idem,*
Sed cùm fortuitis foret illud casibus vstum,
" *Fugerunt omnes despiciendo domos.*
" *Sed pater à dicto Pandulpho liberat illos,*
" *Librarúmque duo millia soluit ei.*
" *Háncque sibi recipit. patriotas conuocat, ac de*
" *Vrbeuetanorum posse redemit eos.*

"

" DE EXPENSIS FACTIS PRO RECVPE- " RATIONE MARCHIÆ ANCONI- " tanæ & capitaneo.

"

" *Inde Tarentino scelerato principe multa*
" *Marchia sustulerat Anchonitana mala.*
" *Nam Perciuallus omni feritate tyrannus,*
" *Dux tanti sceleris vt sceleratus erat.*
" *Nam primo missus Corradus captus erat tunc,*
" *Monticuli castri principis ille nepos.*
" *Vnde Veronensem Manfredum destinat illuc,*
" *Electum dominus cum probitate virum.*
" *Vt si Corradum præfatum redderet ipsi*

» *Reddita legitimè Marchia dicta foret.*
» *Qui licet expendens triginta millia vel plus,*
» *Librarum tamen hic profuit ille parum.*
» *Nam per fautores dictus Corradus amicos,*
» *Principis euasit consuluítque fugæ.*
»

DE RECVPERATIONE TERRÆ ARNVLFHORVM DIOECESIS Spoletanensis.

»
» *Cúmque Spoletani terras & plurima contra,*
» *Ius Arnulphorum detinuere diu.*
» *Dicentes dictum Renerum partibus illis,*
» *Quondam legatum cuncta dedisse sibi.*
» *Sed summi patris ipsos sententia damnat,*
» *Cùm vidisset eos iuris habere nihil.*
» *Qui contemnentes mouerunt prœlia contra,*
» *Arronæ dominos strenuitate viros.*
» *Plures ex illis capientes nomine Thomas,*
» *Vnus de captis carcere clausus obit.*
» *Hac persistentes vt Papa tyrannide vidit,*
» *Pensat vt expulsus sic probitate rigor.*
» *De Petra sancta Guischardum corde probatum*
» *Destinat vt tantis obuiet ipse malis.*
» *Qui plures terras & plurima castra Spoleti*
» *Auffert de manibus strenuitate sua.*
» *Vnde Spoletanos non sponte venire coëgit,*
» *Ad Papæ metas ecclesiæque manus.*
» *Ecclesiæ terras prædictas restituentes,*
» *Per Pligios plures reddere damna cauent.*

» *Huic pro contemptu dominus præfatus eosdem,*
» *Condemnat marchas soluere mille sibi.*

» DE CASTRO PEROCVLI QVOD SO- » LEBAT SPOLETANORVM OCVLVS » appellari.

» *Porrò Peroculi castrum nec ab vrbe Spoleti*
» *Distans, ecclesiæ vendicat iste pater.*
» *Nam dicti ciues prædictas soluere marchas,*
» *Iuxta promissum non voluere sibi.*
» *Quamquam prædictas electus in Anchonitana*
» *Terra res ageret, prælia dura mouens.*
» *Armatos Papa quàmplures destinat illuc,*
» *Præ duce Guischardo multa potente viro.*
» *Qui breuiter multas fecit succumbere terras,*
» *Ecclesiæ domini multa ferendo tamen.*

» DE CASTRO ARSI CASTREN- » SIS DIOECESIS.

» *Cum quidam ciues emissent Vrbeuetani,*
» *Arsi castrum quod detinuere diu.*
» *Damnatos hæreseos hos præsul Aumionensis,*
» *Ipso priuauit tunc ibi posse gerens.*
» *Cui cùm successit Leo fortis brachia, castrum*
» *Seruandum dicto tradidit ipse Petro.*
» *Quod castrum rapuit comes Hildibrannus eidem,*
» *Cur interdicto Papa subegit eum.*
» *Vnde comes castrum prædictum reddidit ipsi,*

» *Saluo iure tamen si quod habebat ibi.*
» *Sed quia processum super his minimè fuit illud,*
» *Detinuit dominus sub ditione sua.*

» DE QVÆSTIONE MOTA CONTRA » VRBEVETANOS PRO CASTRO AQVÆ- » pendentis.

» *Insuper illud Aquapendentis nobile castrum,*
» *Postulat ecclesiæ restituendo dari.*
» *Et cùm proferre ius vellet in Vrbeuetanos,*
» *Distulit, vt peius pelleret ille malo.*

» DE CASTRO MIRANDÆ NAR- » NIENSIS DIOECESIS.

» *Lite quidem mota castrum Fredericus iniquus,*
» *Mirandæ rapuit vi retinendo sibi.*
» *Qui cùm discessit Ofredusius, à patre cuius,*
» *Gregorius nonus emerat, egit idem.*
» *Sed patris Vrbani ligat hunc sententia, ne quid*
» *Prætermittatur quod videt esse bonum.*
»

» DE CASTRO BLEDÆ ET ALIIS » QVONDAM PRÆFECTI ROMÆ.

»

» *Interea Petrus præfectus in vrbe reliquit,*
» *Ecclesiæ Bledam cunctáque castra sua.*
» *Quo moriente Petrus de Vico vi rapit illa,*
» *Cur aduersus eum quæstio mota fuit.*

» *Sed propter guerras & magna pericula sanctæ*
» *Ecclesiæ mansit illa soluta minus.*
»
» DE STATV IN QVO ERAT ITALIA QVANDO CREATVS EST DOMINVS VRbanus in Papam.
»
» *Quantus in Italia dissensus post Friderici,*
» *Mortem præualuit enumerare decet.*
» *Inuidus hic coluber zizania seminat inter,*
» *Italiæ ciues lis in vtrisque viget.*
» *Has habuit primò varias Florentia partes,*
» *Gibellina prior, altera Guelpha fuit.*
» *Ecclesiam Guelpha nutrit pars, Imperiúmque*
» *Gebellinorum pars scelerata nimis.*
» *Pullulat hinc hæresis, incendia, furta, rapinæ,*
» *Partibus Italicis vnio nulla fuit.*
» *Floruerat supra reliquas Florentia, sed nunc*
» *Aret per partes dissociata suas.*
» *Perfidus Hubertus Palauicinus, & inde*
» *Manfredus Guelphis multa tulere mala.*
» *Hostes ecclesiæ sceleratos hi scelerati*
» *Semper fouerunt per scelus atque nefas.*
»
» DE TRACTATV HABITO INTER MANFREDVM PRINCIPEM TARENTINVM & dominum Vrbanum.
»
» *Hinc cùm tractatus simulatos dictus inisset*
» *Manfredus dicto patre fauente tamen.*

Nil

„ *Nil veri tenuit, imò periuria verbis*
„ *Ipsius, & fraudes actibus eius erant.*
„ *Cognoscens igitur pater hæc, orbísque saluti*
„ *Compatiens versat plurima corde suo.*
„ *Italiæ strages & bella retundere nitens,*
„ *Siciliæ regnum quod mala tanta tulit,*
„ *Et Græcos seruare fidem, conamine toto*
„ *Pensans consuluit quid faceret super his.*
„ *Ad regale genus Francorum catholicámque,*
„ *Dulciter induxit cor pietate gemens.*
„ *Magnifico Carolo Comiti bonitate probato,*
„ *Siciliæ Regnum conditione dedit.*

„ DE ELECTIONE DOMINI CAROLI
„ COMITIS ANDEGAVENSIS IN SENATO-
„ rem vrbis Romæ.

„ *Interea populus Romanus ab vrbe potentes*
„ *Plures eiecit, prædominante carens.*
„ *Vnde petit dominum cui tradat iura senatus,*
„ *Prædicto Carolo pars cupit vnà dare.*
„ *Altera Manfredo dicto, pars altera nato*
„ *Arragonum Regis, qui gener huius erat.*
„ *Attendens igitur pater iste pericula, si non*
„ *Tunc acceptaret Carolus ista Comes,*
„ *Ipsi mandauit quòd penitus omne senatus*
„ *Ius acceptaret nempe salubre sibi.*
„ *Pòst Rex Francorum super his deliberat, inde*
„ *Acceptare iubet quod sibi Roma dabat.*
„ *Qui sumens ex parte sui præmisit ad vrbem*

» *Sensibus electos ac probitate viros.*
» *Quos vrbs magnifico Romana recepit honore,*
» *Sub dicti Comitis iudice iure tenens.*
» *Qui non seruando statuta Romana, rapinis,*
» *Furtis depulsis iura fidémque dedit.*
» *Quòd veniat Romam dictus Comes, in Michaëlis*
» *Sacrato festo terminus iste datur.*
» *Sed quoniam breuis est, populus prolongat eidem*
» *In Pentecostes luce sequente sacra.*

» DE DISCORDIA MOTA INTER HENRICVM REGEM ANGLIÆ ET QVOSdam Barones regni eius.

» *Verùm Leuiathan quoniam fit pace sinister,*
» *Humanum satagit dilapidare genus.*
» *Seruis in dominos malè conspirantibus, Angli*
» *Concepti sceleris euomuere nefas.*
» *Simon de Monteforti, falsíque sequaces,*
» *Eius sunt tanti causa suprema mali.*
» *Alliciunt primò populum fallaciter, inter*
» *Quos vrbs pestifera Londoniensis erat.*
» *Francigenas alióśque viros ibi quid retinentes,*
» *Expellit Regis ius perimendo sui.*
» *Londonis quanta fuerint ludibria facta*
» *Reginæ, minus est enumerare pium.*
» *Indéque præsulibus personis ecclesiarum*
» *Multis sacrilegas imposuere manus.*
» *Sed compromissum Francorum Rege ferente,*
» *Stare tamen dictis non voluere suis.*

" *Hic Simon meritis facientibus à Ludouico*
" *Francorum rege pulsus & exul erat.*
" *Huic rex Anglorum Germanam cum comitatu*
" *Tradidit vxorem. quid sibi plura daret?*
" *Hic tamen in dictum regem, fratrem, sobolémque*
" *Bella mouens in eos prævalet, hósque capit.*
" *Regis erat frater Richardus ad imperialem*
" *Electus sedem, vir probitate potens.*
" *Filius eius erat Eduardus primus in armis*
" *Streneus, & valdè largus honoris amans.*
" *His dictis Simon captus, eiúsque sequaces*
" *Regno pro libito iura nouata probant.*

" DE DOMINO SABINO EPISCOPO " MISSO IN ANGLIAM AD CONTRA- " hendam pacem inter Regem " & Barones.

" *Commissis ouibus dictus pater euigilans, &*
" *Henrici regis anxietate dolet.*
" *Nam cognouit eum iustum, fidúmque, piúmque,*
" *Cuius non heresi terra notata fuit.*
" *Ecclesiæque videns incumbere plurima damna,*
" *Si tanto capite terra careret ea.*
" *Coniicit intra se super istis quid sit agendum,*
" *Et facinus tantum qui reuocare queat.*
" *Inde Sabinensem legatum destinat illuc*
" *Patrem, cuius erat prouida vita bona.*
" *Nouerat iste quidem mundana negocia præsul,*
" *Et tamen in cunctis spiritualis erat.*

» *Qui mandata volens pacem velut angelus omni*
» *Vi complere, sibi pars inimica negat:*
» *Introitúmque vetat, cur dictus nuncius ipsam*
» *Legitimè monitam percutit ense Petri.*

» DE GVERRA COMMOTA CONTRA » PETRVM DE VICO IN PATRIMO- » nium sancti Petri.

» *Sanè de Vico Petrus memoratus adhæsit*
» *Manfredo, Papæ fœdera nulla tenens.*
» *Huius enim nato Manfredus Pontificatum*
» *Dat Cusentinum, Pontificémque fugat.*
» *Eius qui factum sceleratum cum patre fouit,*
» *Et dictum Carolum debilitare putans.*
» *Hinc dictus Petrus Tancredo cum Nicolao,*
» *Fratribus & Iacobo fœdus inire parat.*
» *Cum Gibellinis infidis Theutonicísque,*
» *Ecclesiæ domino magna flagella dedit.*

» DE INTERFECTIONE GVISCHARDI » DE PETRA SANCTA CAPITANEI IN » patrimonio sancti Petri.

» *Funera prædicti Guischardi mæsta silere*
» *Non possum, cuius strenua vita fuit.*
» *Hunc explorantes Iacobus sceleratus, & eius*
» *Fratres fallaci corde venena gerunt.*
» *Qui cùm Montemflaconis adire caminum*
» *Vellet, ab illius inscius ense cadit.*

» *O Jacobi ſcelera! quia ſic decorauerat ipſam,*
» *Dictus Papa ſuus qui domicellus erat.*
» *Non ſolùm ſcelere Iacobus ſceleratior omni,*
» *His contentus erat, nec ſcelerata cohors:*
» *Sed per inhumanam rabiem deuulſit ab ore*
» *Linguam, viſceribus cor, ſcapulíſque caput.*
» *Non impunè tamen fugerunt, ſed Nicolaus*
» *Frater letali vulnere tactus obit.*
» *Hóſque bonis dictus dominus priuauit vtriſque,*
» *Cùm iam legitimè præmonuiſſet eos.*
» *Inde ſuo fratri, Piperni corde, dolore*
» *Motus Guiſchardi, poſſe tenere dedit.*

» DE INTRODVCTIONE THEVTO- » NICORVM IN PATRIMONIVM » ſancti Petri.

» *Hic dictus Petrus nitens conamine toto,*
» *Tota mente malis accumulare mala,*
» *Theutonicos equites ſexcentos Marche probatos,*
» *In terram ſancti colligit ipſe Petri.*
» *A dominis Guicij qui prima nocte recepti,*
» *Ad caſtrum Torſæ complicuere gradum.*

» DE DESTRVCTIONE CASTRI » GVICII IN DIOECESI » Tuſcanenſi.

» *Hos Guicij dominos hereſis damnauerat, vnde*
» *Papa prior caſtrum cenſuit eſſe ſuum.*

» *Quod cum militibus Pipionus cum Nicolao,*
» *Rainutij, multis obsidet, inde capit.*
» *Funditus euerso castro discrimine nullo,*
» *Sacrilegi comites ensis in ore cadunt.*
» *Vnus de dominis sua terga fugæ dedit, alter*
» *Cum Gibellinis pluribus ense cadit.*

» DE DEBELLATIONE THEVTONICORVM IN CIVITATE SVTRINA PER fideles Sutrinos & Pandulphum Comitem Anguillariæ.

» *His gestis Petrus prædictus cum Nicolao*
» *Sutrino ciue fœdus iniit ita.*
» *Quod pulso Plano cunctísque fidelibus vrbis,*
» *Insultu caperent proditionis eam.*
» *Ista sciens cur dat Comes Anguillaria nomen,*
» *Quamuis carne Petro proximus hostis erat.*
» *Vrbis cum dicto Plano se parte recepit,*
» *In reliqua Petrus, Theutonicíque sui.*
» *Sed vigilans pastor qui mundum sanguine lauit,*
» *Mirè Romanis indicat ista noua.*
» *Qui citò cum Caroli præfatio iudice contra*
» *Prædictum Petrum Theutonicósque ruunt.*
» *Ista sciens dictus Petrus & Nicolaus ab vrbe*
» *Fugerunt, castro sic latuere suo.*
» *Sed male munitos reliquos dictus Comes, inde*
» *Planus Theutonicos penè dedere neci.*
» *Hos ensis gladiat, hos carcer mancipat, illos*
» *Membris eiectos dura recepit humus.*

DE OBSIDIONE CASTRI VICI A POPVLO Romano.

Inde Romanus exercitus obsidet ipsum
In vico Petrum, sed citò Roma tepet.
Nam licet hoc leuiter euerti posset iniquo
Consilio Romam plebs dominante redit.
Sed dictum Papa Comitem dominúmque capútque,
In terra sancti præcipit esse Petri.

DE DOMINO SIMONE TITVLI SANCTÆ CECILIÆ PRESbytero Cardinali, quem idem dominus misit legatum in Franciam.

Verùm cum Carolus memoratus conditiones
Ipsi promissas vellet habere ratas,
Sedis apostolicæ Simon de fratribus vnus,
Vir pius & sanctus consiliisque potens,
Mittitur ad partes Francorum, conditiones
Vt dicto Carolo compleat ante datas.
Qui cum mandato disponit vt ecclesiarum,
Redditauum decima pars tribuatur ei.

» DE CITATIONE ALFONSI REGIS CASTELLÆ, ET RICHARDI, Fratris Regis Angliæ electorum in reges Alemaniæ.

» *Aduertens dictus hinc Papa quòd Imperialis,*
» *Mundo deerat honor, hunc reuocare cupit.*
» *Theutonicíque duces ad quos electio spectat,*
» *Elegere duos, magnus vterque fuit.*
» *Anglorum regis frater fuit vnus, & ille*
» *Nomine Richardus Cornubiæque Comes.*
» *Hic introductus vi partem Theutonicorum*
» *Occupat in regno, muneribúsque placet.*
» *Hinc in Aquisgrani castrò cathedratus, & inde*
» *In Caroli magni sede corona datur.*
» *Alphonsus fuit alter, homo largúsque poténsque,*
» *Cum Castellano plurima regna tenens.*
» *Quamuis egregiè proponeret vtraque pro se,*
» *Pars coram Papa causa vocata fuit.*
» *Sed cupiens animo tantis imponere factis*
» *Finem præfatus pastor, vtrumque citat.*
» *Richardus minimè venit nec misit, ab eius*
» *Hostibus & dicto Simone captus erat.*
» *Solemnésque viros Hispanus misit, & eius*
» *Cordis secretum certificarat eis.*
» *Sed quia tunc aberat pars altera, terminus alter*
» *Assignatur eis, sufficiensque dies.*

DE FVNDATIONE ET DOTATIONE ECCLESIÆ SANCTI VRBANI IN CIuitate Trecensi.

" *Præterea miram construxit in vrbe Trecensi*
" *Ecclesiam dominus dictus in æde patris.*
" *Sumptibus innumeris duodenum canonicorum*
" *Instituit numerum, queis locus aptus erat.*
" *Hinc tres instituit personatus, ibi Cantor,*
" *Thesaurarius hos, atque Decanus habent.*
" *Et nisi fata patri properassent stamina tanto,*
" *Ecclesiam mira dote replesset eam.*

DE REPARATIONE DOMVS LATERANENSIS IN VRBE.

Hinc Lateranensem reparari fecit in vrbe
" *Aulam, cuius erat tecta ruina minans.*

DE INSTITVTIONE FESTI CELEBRANDI SINGVLIS ANNIS DE CORpore Christi.

" *Quanta sibi fuerit pietas, deuotio quanta,*
" *Sumendo Christi corpus en ista probant.*
" *Corde tenus fixum retinens quod dixit ab ore*
" *Filius ad patrem morte patente sua.*
" *Ecce meum corpus & sanguis, sumite vobis,*
" *Hoc memores sitis perpetuando mei.*
" *Tanta pater recolens mysteria, quòd Deus ipsum*

» *Nobis in potum tradidit atque cibum.*
» *Cùm dictum corpus sanguísque viatica vera*
» *Vitæ sunt huius, & via vera salus.*
» *Quamuis quotidie fiant mysteria tanti,*
» *Corporis, hic melius vult cumulare bono.*
» *Sic dignè statuit vt in anno corporis huius,*
» *Tam festum celebre fiat in orbe semel.*
» *Post Pentecostes octauas luce Iouis, nam*
» *Consumi Christus fecerat ista die.*
» *Hócque sui terno Papatus fecit in anno,*
» *Officiúmque nouum continet ista dies.*

» DE CAPTIONE MANFREDI ELECTI
» VERONENSIS ET DOMINO SIMONE DE
» Padua misso in Marchiam Anchonitanam.

» *Verùm cùm dictus electus in Anchonitanam,*
» *Missus proficeret iura tuendo Dei:*
» *Hunc Comes explorans Iordanus dúxque capútque,*
» *Belli Manfredi non sine marte capit.*
» *Vnde pater Simon Paduanus mittitur illuc,*
» *Quingentos equites associando sibi.*

» DE DEBELLATIONE TVSCANEN-
» SIVM PER PETRVM DE VICO.

» *Post hæc de Vico Petrus post obsidionem*
» *Vici confusum se reputabat in hoc.*
» *Theutonicos igitur dispersos per loca plura,*
» *Legit amicorum viribus arma parans.*

" *In Tuſcanenſes ciues ſæuire fideles*
" *Nititur, inter quos proditor vnus erat.*
" *Hic Albonetus, cuius ſubuertere caſtrum*
" *Altera pars prompta funditus vrbis erat.*
Sed quia præſciuit eius Petrus *obſidionem,*
" *Irruit in ciues prælia dira mouens.*
" *Impræmunitos quia ſic inuaſerat illos,*
" *Præualuit, ſumens cornua victor abit.*
" *Theutonicis igitur collectis, eccleſiæ tunc*
" *Damna, ſimul pœnas intulit ipſe graues.*

DE EXERCITV QVEM MANFREDVS MISIT AD OFFENDENDVM ECCLESIAM ſub ducatu Perciualli.

" *Sic patiente Deo ſe rebus habentibus ad ſe,*
" *Manfredus ſceleris colligit omne genus.*
" *Nam Sarracenos, Cathalanos, Theutonicóſque,*
" *Cumanos iunxit, Siciliæque viros.*
" *Per loca tranſire ſperans Campana, quòd vrbem*
" *Turbaret, fecit nil ibi velle ſui.*
" *Nam gens eccleſiæ Campana fidelis eidem*
" *Reſtitit, Apuliam qui repetendo fugit.*
" *Sed Perciuallo iam dicto præduce caſtrum*
" *De Cellis turbam iuſſit adire ſuam.*
" *Hícque morata diu nequiens tranſire per vrbem,*
" *Vi Tiburtinum, cætera caſtra capit.*
" *Cúmque Reatina modicum diſtaret ab vrbe,*
" *Ad flumen Nigræ concomitata venit.*
" *Huius enim turbæ ductores, Odo Ioannes,*

» *Marerij dominus, seruus & absque fide.*
» Pandulphus dominus *Alabij plures quoque tanti*
» *Fautores sceleris prateriere vadum.*
» *Hósque ferè sequitur exercitus omnis, & ipsi*
» *Qualicumque modo læsio nulla datur.*
» Sed *Perciuallus vt plumbum lapsus in vndis*
» *Mergitur, hócque tulit vltio digna Dei.*
» Tale *Dei fit iudicium, miracula tanta,*
» *Quòd iuxta meritum reddit vtrisque suum.*
» *Quo merso virtute Dei sibi turba* Ioannem
» *Marerij dominum postulat esse caput.*
» Qui *Collestacli castro fuit inde receptus,*
» *Terra licet Papæ domaniúmque foret.*
» Inter *Apuensem cum militibus petit vrbem,*
» *Hàncque putat domino suppeditare suo*
» Quam *si fata capi domino patiente dedissent,*
» *Ecclesiæ clauis grande tulisset onus:*
» *Nam Florentini, Pisani, deinde Senenses,*
» *Petrus de Vico, Theutonicique sui,*
» *Summum Pontificem cum fratribus Vrbeuetanis,*
» *Tentassent ab eis obsidione capi.*
» *Vt patre sublato iuxta temeraria cordis,*
» *Manfredi placita staret in orbe pater.*
» *Vnde Marescalcum Rheginis ciuibus ortum;*
» Papa *suum mittens, mille dat arma sibi.*

DE CRVCIS SIGNATIONE QVAM FECIT DOMINVS VRBANVS CONTRA MANfredum Principem Tarentinum.

Inde suos aperit thesauros spirituales,
Prædicat, indulget, auxiliúmque petit.
Verè confessis quàm larga remissio mansit,
Dantibus ecclesiæ subsidium patet hic.
Huius enim paucos habuit tunc curia, quorum
Non ferrent humeri pondera sancta crucis.
Præfixáque die dum fines Vrbeuetanos
Exirent, plures occubuere siti.
Rarò tamen reliqui solis timuere vapores,
Sed properant cœptam continuando viam.
Ad flumen Nigræ veniunt, in quo sceleratus
Perciuallus erat mersus agente Deo.
Dúmque vident sceleris Comites in vertice montis,
Pectore lætitiam vix potuere pati.
Disponunt acies bello, quas aspicientes
Sacrilegi comites terga dedere fugæ.
Hos tamen insequitur Christi gens vsque Reatum,
Et Collistacli castra reuersa capit.
Arboribus scissis, quoniam se non voluerunt
Reddere, diruitur funditus vsque solum.
Hinc à nobilibus patriæ destando statutis.
Ecclesiæ iussis cautio certa datur.

» DE DEBELLATIONE THEVTONICORVM APVD CASTRVM BLEDÆ, ET CAPTIONE Pandulphi Comitis Anguillariæ.

» *In Castro Bledæ quàm prælia dira fuerunt,*
» *Pandulphi Comitis captio mæsta docet.*
» *Huic erat assistens capitaneus ecclesiæ vir,*
» *Strenuus, Ysuardus nomine dictus erat.*
» *De dicti Caroli rectoribus vnus in vrbe,*
» *Cuius Theutonicos perdomuere manus.*
» *Hij contra Petrum de Vico bella mouentes,*
» *Armis arma ruunt, pestis vtrumque fuit.*
» *Jllo nempe die volitare per aëra multi*
» *Viderunt volucres, Ibidibúsque pares.*
» *Præcipuè supra præfati principis aulam*
» *Sederunt, quæ sint signa scit ista Deus.*
» *Inde duos istos se se iunxisse planetas,*
» *Martem deinde Iouem, cœlica signa probant.*
» *Tantus in Italia conflictus tempore nostro,*
» *Non fuit: hi pereunt, hi pereundo ruunt.*
» *Theutonicíque licet in primo Marte feroces*
» *Essent ecclesiæ, terga dedere viris.*
» *Hósque fugando Comes prædictus non fugiendo,*
» *Incautè captus hic fuit, vnde dolor.*
» *Papáque Matthæo terras à Cardine dicto*
» *Petri commisit, armáque mille dedit.*
» *Vt dictum Petrum superando per arma, sorori*
» *Ipsius vxori reddere posset eum.*

» DE RECESSV DOMINI VRBANI
» PAPÆ DE VRBE VETERI, ET IN-
» firmitate eius, & obsidione ca-
» stri Bizuntij.
»

» *Cúmque moras dominus traxisset in Vrbeuetana*
» *Vrbs, annósque duos continuando ferè.*
» *Pacificè ciues prædicti multa ferentes,*
» *Seruitium cunctis exhibuere suum.*
» *Sed tamen in dictum Iacobum sententia lata*
» *A patre prædicto mollificauit eos.*
» *Nam licet euerti Bizunti Papa tulisset,*
» *Castrum, sed ciues detinuere sibi.*
» *Non tamen ex populi consensu, nobilium ius*
» *Quorundam castrum fortificauit ita.*
» *Quòd dictus Iacobus Tancredus viribus horum*
» *In dicto castro detinuere sua.*
» *Tandem cum dicto Petro Senensibus armis,*
» *Prædictum castrum vi rapuere sua.*
» *Indéque propulsis custodibus hic posuerunt,*
» *Hostes ecclesiæ, Theutonicósque simul.*
» *Et licet in reliquis populus satis Vrbeuetanus*
» *Se benè gessisset, se male gessit in his.*
» *Vnde pater recolens dicti de morte dolenda*
» *Gaufridi doluit, ira nouata redit.*
» *Cúmque fouere scelus Iacobi putet Vrbeuetanos,*
» *Vrbem Perusii motus adire parat.*
» *Septembrísque die nona discessit ab ipsis,*
» *Tudertum veniens, membra quietis egent.*
» *Interea dictum Iacobum plebs Vrbeuetana*

» Obſedit caſtrum dilapidare volens.
» Nam dictum Papam credebant Vrbeuetani,
» Nequitiis eius deſeruiſſe locum.
» Hinc Iacobus caſtro Tancredo fratre relicto,
» Senenſes in opem poſcit adeſſe ſibi.
» Sed dictus populus dum rem proferret in actum,
» Diruitur caſtrum funditus vſque ſolum.
» Tancredóque ſimul habitantes inde repulſis,
» Ad communis opus expoſuere ſua.

» DE APPARITIONE STEL-
» LÆ COMATÆ.

»

» Poſt hæc dicenda ſunt ſtellæ ſigna comatæ,
» Quæ mortem tanti nos docuere viri.
» Eius enim morbum monſtrauit viſio, mortem
» Defectus ſicut tempora certa probant.
» Bis ſexcentenum domini decies quoque ſenum
» Annum cum quarto ſi benè mente notes:
» Mane quidem luce domini ſextóque calendas,
» Auguſti nobis viſio facta fuit.
» Vndecimúmque gradum Phœbo ſuperante leonis,
» Terdeno cancri reſtitit illa loco.
» Retrogradus motus in partes occiduas in
» Meridiem motus additus alter erat.
» Sic vtrimque mouens tranſiuit Oriona, viſa
» Septuaginta dies hac regione fuit.
Sed ſexto decimo ſerò prius ante Calendas,
Auguſti menſis Gallia vidit eam.
Thuſcia non ſolum ſtellam vel Francia vidit

Iſtam,

» *Istam sed populus vidit in Accon eam.*
» *Et quia senserunt præsagia cælica tanti*
» *Principis occasus, illa referre decet.*
» *Anno præterito, prædicto mense, diéque*
» *Quinta, quæ domini dicitur esse dies:*
» *In vespertina fuit hora solis eclipsis,*
» *Penè duabus erat partibus ipse minor.*
» *Quindenóque die pòst lunæ luce sequenti,*
» *Principio mensis luna recepit idem.*
» *Post hæc Saturno reliquo Mars iunctus in anno*
» *Ter fuit in Tauro, iunctio talis erat.*
» *Sidus inest cælis Aldebram nomine dictum,*
» *Aut oculus Tauri talia signa ferens.*
» *Principio mensis Septembris stans super illud*
» *Saturnus, Marti iungitur ille sibi.*
» *Post hæc retragradans est iunctus vtríque Nouember,*
» *Principio Iano iunctio terna fuit.*
»

» DE INFIRMITATE ET MORTE DOMINI VRBANI Papæ quarti.

»
» *Apparente quidem prædicta luce cometa,*
» *Inuasit dominum continuando dolor.*
» *Eius siccari cœperunt interiora,*
» *Quod vix proferret absque labore sonum.*
» *Tudertum veniens est gressus pondere fessus,*
» *Insolitúsque labor debilitarat eum.*
» *Quinta die verò castrum cui Diruta nomen,*
» *Assisium post hæc accelerare volens.*

» *Vixque duas equitans per leucas intima tota*
» *Præ nimia sensit anxietate premi.*
» *Hinc deuectus equo lectica ponitur, inde*
» *Ad castrum vehitur, inualuítque dolor.*
» *Hic per quindenam iacuit, morbúsque coëgit*
» *Ipsum plus solito corpus inane iacet.*
» *Posthæc consilio fratrum, de morte quibus spes*
» *Certa videbatur sic superante malo:*
» *Lectica vehitur in burgum Perusij, quo*
» *Ecclesia sancti ponitur ipse Petri.*
» *Ecclesiæ sumpsit ibi sacramenta, diémque*
» *Extremum clausit luce sequente Iouis.*
» *Quo moriente velut mortem cognosceret eius,*
» *Apparens minimè stella comata fuit.*
» *Vnde putet rectè dominum regnasse, tacere*
» *Cuius tot signa non potuere necem.*
» *Et nos pro meritis ipsius credimus ipsum*
» *Iugiter æterna prosperitate frui.*
» *Vel saltem si quid commisit in orbe, quòd eius*
» *Crimina purgandi copia fiat ei.*
» *Et pastor cuius in terris pauit oues hic,*
» *In cœlis verò gramine pascat eum.*

★

» *Gaudia sint cui sit cœlestis gloria, de quo*
» *Hic liber actori gratia, laúsque* Deo.

★ ★

★

» *Quod rabidus liuor, quod edax abolere vetustas*
» *Consueuit, memori pectore scripta tenent.*
» *Ergo legat qui vult perquirere gesta priorum,*
» *Cùm de præteritis dent sibi scripta fidem.*
» *Inde quòd in tenebris nequeat latitare futuris,*
» *Hoc iubar istius collige scripta libri.*
» *Quis fuit Vrbanus quartus pater vrbis & orbis,*
» *Gesta, genus, mores hæc tibi scripta notant.*
» *Post obitum cuius annis ter quinque peractis,*
» *Cum studio vigili scribitur iste liber.*
» *Hunc scribi fecit Gerardus, hícque reponi,*
» *Vt fundatoris sit locus iste memor.*
» *Contiguo fuit iste gradu de sanguine patris*
» *Tertius Vrbani degenerare negans.*
» *Hic erat ecclesiæ tunc Thesaurarius huius,*
» *Quæ sibi præ cunctis semper amica fuit.*
» *Laudunum primò, post illum canonicauit*
» *Vrbs Treca, natalis quæ sibi terra fuit.*
» *Pro tribus ergo roges qui scripta voluminis huius,*
» *Perlegis, Vrbanus sit tibi primus in iis.*
» *Inclitus Antherus post hunc, Felicius inde,*
» *Fœlices habeat quos sine fine deus.*

CLEMENS IIII.

HVNC Clementem opimis ceruicibus & craſſo corpore natum in Rhodani ripa quæ Narbonenſem Galliam reſpicit,ínque Ægidij oppido Volcarũ lumen iuris appellat grauis illa ætate iuriſconſultus Durandus Carnutum eccleſiæ Decanus: nec immeritò, illam enim diſciplinam exactè didicerat, ob quam & ſingularẽ qua affluebat bonitatem,præſtitáque magnis principibus conſilia,in admiratione hominum erat: vxore autem mortua & prole pridem ſuſcepta ab Vrbano qui integritatem eius probè nouerat,Cardinalitio honore exornatus eſt. neque enim matrimonium quod morte ſolutum eſt & bigamia caret, impedimentum vllum affert quominus ad Pontificatũ peruenias: Ac demum Peruſij abſens omniũ Cardinalium ſuffragiis Pontifex maximus pronunciatur diuæ Agathæ feſto die anno, milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quarto. Abſentem tunc fuiſſe perſpicietur ex literis collegij Cardinalium ad Clementem quintum datis. miſſus enim ab Vrbano in Angliam fuerat ad ſedãdas procerum diſcordias: verùm Bononiæ ad Oceanum ſubſtiterat, atque inter moras vir ſapientiſſimus Pontificis honorem noménque abſens eſt conſequutus. quo ſedente nauigauit in Italiam Carolus, conuocatóque exercitu aduerſus Manfredum fœliciter pugnauit. erat Manfredus pulcher aſpectu, crine flauus, decorúſque vultu, ac ſub Clemente

occisus est, vt Dantes narrat. Nec multo post Carolus cõflixit cum Corradino iuuene, victísque eius copiis ipsum securi percussit. Hæc Clemente Pontifice narrant historiarum scriptores accidisse. quas victorias ne Dantes quidem omittit, Clementémque ipsum fama est inspecto Corradini exercitu exclamasse: O infœlix adolescens, qui vt victima ad cędem duceris. nouerat enim Caroli in re bellica scientiam prudentiámque. At Clemens quandiu Pontificatum gessit, perpetuò hoc à se obseruari voluit, ne quid inconsulto Cardinalium collegio faceret aut aggredi conaretur, ídque Cardinales obiecisse Gregorio vndecimo, Catherina virgo Senensis spectatissima sui temporis, epistola ad Gregorium tradit. Clemens autem cætera quidem laudandus est, at nescio laudem ne eius quod vituperari certè non potest, studium erga agnatos suos, quos in Italiam in conspectum suum venire vetuit, & quibus de ecclesiæ fructibus nihil largitus est, præter exiguam pecuniæ quantitatem, vt ex eius sequenti epistola facilè perspicietur. Clemens Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Petro Grosso de sancto Ægidio salutem & apostolicam benedictionem. Multis de nostra promotione gaudentibus, nos soli sumus, qui certius immensitatem oneris experimur. Et idcirco, quod aliis gaudium, nobis metum subministrat, & fletum. Sanè vt scias qualiter his auditis debeas te habere, scire te volumus, quòd humilior solito debes esse. neque enim quod nos vehementer humiliat, debet nostros extollere, maximè cùm honor huius sæculi momentaneus sit, & sicut ros transeat matutinus: nec ad nos te, nec ad fratrem tuum, vel ex aliis nostris aliquem venire volumus, sine nostro speciali mandato. quia

„ spe sua frustratus, si secus venire præsumeret, oporteret re-
„ dire confusum. Sed nec in tuæ sororis nuptiis gradū quæ-
„ ras propter nos altiorem. nec enim nos haberes propitios,
„ nec in aliquo adiutores. Si tamen eam filio militis simpli-
„ cius desponsaueris, in tercentum libris Turonensibus tibi
„ proponimus subuenire. Et si altiora quæsiueris, nec à no-
„ bis denarium speres vnum, & hoc ipsum secretissimum
„ esse volumus, & tibi & matri solummodo notum esse.
„ Illud etiam scias, quòd nullum nullámque de sanguine
„ nostro sub nostri sublimatione obtentu inflare volumus,
„ sed tam Mobiliam quàm Cæciliam illos viros habere vo-
„ lumus, quos haberent, si essemus in simplici clericatu. Si-
„ byllam visita, & dic ei, quòd locum non mutet, sed rema-
„ neat apud Susam, & omnem maturitatem, & habitus ho-
„ nestatem obseruet, & preces nobis pro aliquo non præsu-
„ mat assumere. nam & ei, pro quo fierent, essent inutiles, &
„ ipsi, qui rogauerit, damnosæ. Et si fortè per aliquos ex hac
„ causā munera offerentur, ea respuat, si vult nostram gra-
„ tiam retinere. Saluta matrem & fratres, non scribimus tibi,
„ nec familiaribus nostris sub bulla, sed sub piscatoris sigil-
„ lo, quo Romani Pontifices in suis secretis vtuntur. Datis
„ Perusij in festo S.S. Perpetuæ & Fœlicitatis. In qua quidem
epistola etsi nihil est quod magnopere mirari non debeas,
& prudentiam Clementis maximam, sanctimoniámque
plurimùm laudare, tamen quia illud spontè occurret indi-
cabo, vltimis verbis epistolæ designari sigilla duo, quibus
Pontifices Romani vtuntur, vnum in sacris iussionibus
quas bullas vocāt, ídque plumbeum est: alterum in priua-
tis ad quoscunque literis. habent enim in anulo piscato-
ris effigiem, in nauicula positi & retia laxantis, id est, Petri:

nam is prius piſcator quàm Epiſcopus fuit, imò Pontifex factus, piſcari non deſiit errantes mortalium animos. Pontificatu verò rectè legitiméque adminiſtrato deceſſit Clemens Viterbij, anno domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo octauo ſext. Kal. Decemb.

GREGORIVS X. & INNOCENTIVS V.

CONSTITVTIONVM Gregorij decimi meminit Durãdus, Innocentij & Clementis quarti laudator eximius: ac Gregorium quidem Placentiæ ciuem cùm in Syria eſſet, concordes Cardinalium ſententiæ elegerũt (quem fortaſſis præſentem repuliſſent) interdum enim abſẽtia vtilior eſt quàm pręſentia: & ſi prius magnopere diſſenſerant. Nec omittam Ioannis Epiſcopi Portuenſis, qui ex illo numero erat, feſtiuũ ſanè ac lepidum in ſocios verbum, cùm pertæſus exortæ inter eos diſcordiæ videretur. domũm enim in qua electio fieret, tecto & lateribus nudandam prædicabat, vt facilior ad eos eorúmque mentes aditus ſpiritui ſancto fieret: eos videlicet nimiæ diſſenſionis arguens damnánſque. Cur enim cunctandum in electione ſummi Pontificis tam vtili, támque neceſſaria orbi terræ? id ſanè à Bernardo aliíſque ſcriptoribus traditum non puduit dicere. Is autem ociſſimè acceptis de reuerſione in Italiam Cardinalium literis, reuerſus Lugdunum in Galliam ſe contulit, ibíque conciliũ habitum eſt à men-

se Maio vsque ad Augustum. ei synodo adfuit Palealogus adductis in sententiam ecclesiæ Romanæ Gręcis antistitibus, & si frustrà id factũ, domum enim reuersis irrita fuerunt acta synodi Lugdunensis. Eadem synodo consentiẽte Gregorius statuit quàm plurima de electione Romani Pontificis, quæ à Bonifacio recitãtur vbi agitur de electione. Verùm inter cætera voluit successorem eligi in ea ciuitate in qua decessorem obire contigerit, quod sanè ipsi omniũ primo euenit, vti infrà dicemus. Ortæ autem sunt simultates inter Carolum & Gregorium, quòd ille speraret Balduino genero suo imperium restituere, hic Palealogũ confirmaret. Plurima verò alia Lugduni decreta sunt, quæ apud historicos illius ætatis facilè reperias. Memoria quoque dignum est Rodulphum Comitem Absurgẽsem post longum interregnum electum esse Regem Romanorum, & confirmatum à Gregorio decimo in gratiam Christianorum Orientalium, vt Beneuenutus in Cæsaribus docet. Reuersum autem in Italiam contigit per Florentiæ vrbem iter facere, ac ciues interdicto submisit vt pacis contemptores, etiam renidenti ore pronũcians Dauidis illum versiculum: In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. Cùm verò Aretium peruenisset, incidisśetque in morbum, vir nec lucrum nec pecuniam magni faciens, vt historici narrant, decedit è vita, in eóque municipio nobili & antiquo. Cicero enim pro Cecinna mulieris Aretinæ à se defensæ meminit. Gregorius decimus conditus iacet in æde Donati martyris successore Innocentio Dominicani ordinis viro in sacris literis doctissimo, quem sex mensium Pontificem iure appellem, hæredémque Gregorij decessoris sui. ab illo enim

enim designatus Cardinalis Pontificij tandem honoris atque oneris particeps fuit. Hunc Innocentium Tarentasia genuit municipium non procul à Maurienna valle, fluminéque Isara, qui in Rhodanũ influit, natúsque in illis Alpinis scopulis, præclarum tamẽ ingenium habuit, grauissimarúmque artium capax: cuius eum vires & pręclara pietatis indicia ad summum tãdem sacerdotium promouere, vt ordine suo Innocentius quintus nuncupetur, quòd verè insons atque innoxius fuerit. Nam Innocẽtius quartus qui hunc præcessit, erat ille magnanimus Põtifex, qui Synodo Lugdunensi ante Gregorium decimum interfuit, Fredericúmque Cæsarem & inimicum Pontificij nominis ecclesia regnóque expellendum censuit. nam adhuc extat Rothomagi ad Sequanã rescriptũ eius, quod hic in vita Innocẽtij quinti recitare audeo: quia cognomini quarto illi fuit Romanorum Pontificum fortissimo, meritissimóque iuris auctori. Innocẽtius Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus Archiepiscopo Rothomagensi, & eius Suffraganeis salutem, & apostolicam benedictionem. Etsi omnes quos Christiana discernit religio ad defensionem catholicę fidei, & libertatis ecclesiasticę teneãtur, Prelati tamen & alij viri ecclesiastici ad id fortius obligati noscuntur, quo in sortem dominicam sint specialius euocati. Pro cunctis autem tyrannus Fridericus quõdam Romanorum Imperator, Dei ecclesiam malleo persecutionis affligit, & ad eius interitum exerto gladio sui furoris aspirat: propter quod tantò fortius suę nequitię resistẽdum, quantò in ipsam ecclesiam rabie furere noscitur sæuiori. Ea propter vniuersitatem vestram monemus, rogamus & hortamur attentè per apostolica scripta mandan-

» tes quatinus tantum discrimen ipsius ecclesiæ attendentes, & assistentes eidem consiliis opportunis per vestras ciuitates, & diœceses vniuersis personis ecclesiasticis tam religiosis, quàm secularibus vestræ iurisdictioni subiectis firmiter faciatis iniũgi, vt quotiescumque ad clerum seu populum verbum Dei duxerint proponẽdum, rationabilem causam, & claram iustitiam ecclesiæ ac inæstimabilẽ præfati Friderici nequitiam, & iniustitiam manifestam eis diligenter exponant, ipsos monitis & exhortationibus sollicitè inducentes, vt dictis & factis assistant ipsi ecclesiæ velut matri, & nullum eidẽ Friderico verbo vel opere fauorem impendant publicum vel occultũ, cùm tam ipse quã omnes eius fautores (quod huiusmodi prædicationibus denunciari mandetis) sint excommunicationis vinculo irretiti. Dat. Lugduni 11. Kal. Feb. pontif. nostri anno quarto. Illa etiam die secundas ad Rothomagensem ecclesiam literas dedit, quibus ait Fridericum olim Romanorũ Imperatorem furentis sæuitiæ morsibus Põtifices laniare, & adhuc ferali rabie contra illos vti, qui quanto, inquit, celsiori dudum dignitate ipsa ecclesia operante præfulsit, tanto maioris elationis spiritu intumescens in ea præconceptę nequitiæ virus fundit. Tartarorum quoque crudelitatem & potentiam à Christianorum ceruicibus auertendam monet, vtque id Christianis populis innotescat publicè exponendum suadet.

ADRIANVS V.

OTHOBONO ſancti Adriani Diacono Cardinali opus ſuum Durandus idem mittit, eiúſque patruum Innocentium quartum Pontificem maximum narrat fuiſſe. Igitur tituli ſui nomen retinere, quàm vllum aliud vſurpare maluit: & Romæ quidem electus Viterbium petiit, antequam Diaconus ad ſacerdotium promotus coronatúſve eſſet, in eáque vrbe moritur decimo quinto Kal. Septemb. anno milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſexto. Erat Adrianus patria Genuēſis, familia Fliſca ſiue Lauania nobiliſſima illius ciuitatis, ex qua duos ſupra ſeptuaginta Cardinales fuiſſe ad Innocentij octaui tempora Hector Fliſcus reipubl. illius ad Pontificem legatus gloriatur. Cæterùm Adrianus iam deſignatus vrbis Epiſcopus cùm agnati Thediſij patris frequētes ad eum accurriſſent, & ob tantam dignitatem plurimum ſibi ſuíſque gratularentur, Vtinam, inquit, me Cardinalem proſpera valetudine, non moribundum pontificem inueniſſetis. Hoc eius reſpōſum etſi à quibuſdam aliis ſcriptoribus traditum eſt, à Iuſtiniano tamen Epiſcopo non omittitur libro tertio Genuenſis hiſtoriæ. Duo autem teſtimonia elegantium ſcriptorum proferre in Adriani vita placet, Dantis & Petrarchæ. Hic quidem ait regio ſimillimum pontificale verbum, Tempus eſt enim iam ad ætatem noſtram deſcendendi. Adrianum Romanum pontificem ſępe dicentem audiuiſſe, Po-

lycrates refert, qui sibi pręfamiliaris fuit, nullum se ab hoste suo quolibet maius supplicium optare, quàm vt Papa fieret. Et profectò nisi fallor, summi pōtificatus sarcinam, quæ vulgo fœlix & inuidiosa videtur, humeris subiisse difficillimum, & gloriosum miseriæ genus est: his dico, qui eam, séque ab omni contagio præcipitióque præseruare decreuerunt. Reliquis enim quantò leuior videtur, tantò funestior status est. Videtur itáque apud vtrosque formidabilis. quod si ille fatebatur, qui id onus paucis diebus pertulit, quid illis videri debeat qui sub fasce senuerunt? Libro verò primo de remedio vtriusque fortunæ, de Adriano idem dicit, etsi non nominat. Dantes verò Italicè disertissimus permiscebitur Latinis, vt Gręca apud Ciceronem etiam leguntur. Is enim Adrianum Pontificem è familia Flisca apud Ligures mensem & aliquid amplius sedisse ait, cúmque auaritiæ notat. quia re vera ante pontificatum & ditissimus Cardinaliū, & auaritiæ deditissimus erat, ob ídque poëtico iudicio in Purgatorio collocatur à Dante cātu decimo nono, his quidem verbis.

" *Scias, quod ego fui successor Petri.*
" *Intra Siestri & Chiaueri s'adima*
" *Una fiumana bella; & del suo nome*
" *Lo titol del mio sangue fa sua cima.*
" *Vn mese & poco più prouai io, come*
" *Pesa'l gran manto, à chi del fango'l guarda:*
" *Che men mi sembian tutte l'altre some.*
" *La mia conuersion à me fù tarda:*
" *Ma come fatto fui Roman pastore;*
" *Così scopersi la vita bugiarda.*

» *Vidi, che li non ſi quetaua il core;*
» *Ne più ſalir poteaſi in quella vita:*
» *Perche di queſta in me ſacceſe amore.*
» *Fin à quel punto miſera & partita*
» *Da Dio anima fui del tutto auara:*
» *Hor, come vedi, qui ne ſon punita.*
» *Quel ch'auaritia fa, qui ſi dichiara*
» *In purgation de l'anime conuerſe:*
» *Et nulla pena il monte ha più amara.*
» *Si come l'ochio noſtro non ſaderſe*
» *In alto fiſſo à le coſe terrene;*
» *Coſi giuſtitia qui à terra il merſe.*
» *Com'auaritia ſpenſe à ciaſcun bene*
» *Lo noſtr'amore, ond'operar perdeſi;*
» *Coſi giuſtitia qui ſtretti ne tene*
» *Ne' piedi & ne le man legati & preſi;*
» *Et quanto fia piacer del giuſto ſire,*
» *Tanto ſtaremo immobili & diſteſi.*

IOANNES XX. *vulgò* XXI.

ILLVM triginta nouem dierum Pontificem Viterbij ſepultum, ordine ſequutus eſt Petrus Iuliani filius genere Luſitanus, Cardinalis dignitate. Pōtificem quidem è Luſitania olim Roma habuit Damaſum primū rebus gerēdis idoneum, eruditúmque: at hic & ſi literatus erat, nullam tamen in rebus agendis induſtriam

habere videbatur: misit tamen legatos ad Palealogũ Græcum Cæsarem rogatum an vellet obsequi mandatis ecclesię Romanę, ísque omnia quæ nuncij sui polliciti essent in Lugdunensi synodo se obseruaturum respondit. Sed vitæ breuitas ei malo sola remedium fuit. vix enim octo mensium Põtificem appellare possis. Nam etsi parum prudenter diuturniorem ipse sibi vitam polliceri ac spondere audebat, at cęlestis cõsilij nescius cùm Viterbij dormiret, repentina cubiculi recèns constructi ruina oppressus est Põtifex maximus, multarúmque rerũ scientia instructus. Quod his versibus illa ætate scriptis apertissimè testatum est.

" *Sub te obdormiuit Hibere* Ioannes,
" *Namque hebeti ingenio, sed bene doctus eras.*

Sepultúsque Idib. Maij millesimo ducentesimo septuagesimo septimo, at post ruinam sexto die, conditúsque in templo diui Laurẽtij martyris, cuius casum illum mortémque Victorianus annalis annotauit. Hoc autem exemplo monemur, ne Romanos quidem Pontifices humanis casibus exemptos esse: quia vt sint Pontifices, homines tamen esse non desinunt.

NICOLAVS III.

GENS Vrsina Ioannem Caietanũ protulit Cardinalem tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano. Qui electus post magnas collegarum dissensiones Nicolai nomé, vti decessor Adriani, amplexus est. nec ROMA à sexaginta retrò annis, id est ab Honorio tertio, quem Romæ natum diximus, vllum ciuem suum Põtificem Romanum viderat. Electus autem est anno à partu virginis 1287. cæterùm centesimo vigesimo secundo postquam Eugenius tertius ex Vrsina gente Iordanũ Cardinalé primũ ex ea familia instituerat, quæ deinceps plurimos eiusdem ordinis spectatęque virtutis viros habuit. Hic Nicolaus iuuenis quamdiu fuit, & quamdiu Cardinalis, sic vitam instituit, vt studiosissimus laudabiliũ rerum esse videretur: sed vbi Pontificatum attigit, magna mutatio in eo deprehensa est. nec eum puduit agnatorum causa Simoniã exercere. Ob quod crimen apud inferos collocatur à DANTE cantu decimo nono.

Sappi, ch'io fui uestito del gran manto:
Et ueramente fui figliuol dell'Orsa
Cupido sì per auanZar gli Orsatti;
Che sù l'hauere, & qui mi misi in borsa.
Di sott'al capo mi son gli altri tratti;
Che procedet ter me simoneggiando;

» *Per la fessura de la pietra piatti.*
» *La giù cascherò io altresì; quando*
» *Verrà colui, ch'io credea, che tu fossi*
» *Allor, ch'i feci'l subito dimando.*
» *Ma più è'l tempo già, ch'e piè mi cossi.*
» *Et ch'io son stato cosi sottosopra,*
» *Ch'ei non starà piantato co' piè rossi:*
» *Che dopo lui uerrà di più laid'opra*
» *Diuer ponente un pastor senza legge*
» *Tal; che conuien, che lui & me ricopra.*
» *Nouo Iason sarà; di cui si legge*
» *Ne' Maccabei: & com'à quel fu molle*
» *Suo Re, cosi fi à lui, chi Francia regge.*
» *Io non so, s'i mi fui quì troppo folle:*
» *Ch'i pur rispusi lui à questo metro;*
» *Deh hor mi di, quanto tesoro uolle*
» *Nostro Signor in prima da san Pietro,*
» *Che ponesse le chiaui in sua balia?*
» *Certo non chiese, senon, uiemmi dietro.*
» *Nè pier, ne gli atri chiesero à Mathia*
» *Oro, ò argento; quando fù sortito*
» *Nel luogo, che perdè l'anima ria.*
» *Però ti stà; che tu se ben punito;*
» *E guarda ben la mal tolta moneta,*
» *Ch'esser ti fece contra Carlo ardito:*
» *Et se non fosse, ch'ancor lo mi uieta*
» *La reuerenza de le somme chiaui,*
» *Che tu tenesti ne la uita lieta;*
» *I userei parole ancor più graui:*

Che

Che la vostr'auaritia il mond' attrista
Calcando i buoni, & su leuando i praui.

Eósq; inserere placuit duas ob causas: prima est ne quis me finxisse hoc Dantis iudiciū putet, altera vt Vrsini generis fuisse Nicolaū scias. Deniq; vt responsū à Carolo Apuliæ rege Nicolao factum super speratis ab eo nuptiis apud Dātem etiam legi intelligas, qui Nicolaum Vrsinum Pontificem maximum vt vēditorem beneficiorum sacrarúmque rerum apud inferos torqueri fingit. Et plerique historiarum scriptores aiunt res sacras eum vēdidisse, vt ex pretio collecta pecunia ad consanguineos veniret, quos prædiis, castellis, ære, & rebus omnibus abundare volebat. O cæcam hominum stultitiam, vt alieno cōmodo inseruiāt, sese ad omne vitiū pręcipites dare! Septē Cardinales patria Romanos creauit Vrsinos magna ex parte, ex Colūniensibus vnum, etsi id fieri pridem vetuerat Alexāder, cùm Frederico primo illi adhærerent. Præterea pulchras substructiones in Vaticano fieri curauit, quæ Pontificiam sedem exornarēt. Carolus Andegauensis Siciliæ regnum & Neapolim ipsam regebat. ab eo petiit vt neptem daret in matrimonium Vrso, aut Bertoldo nepotibus: quod ille facere recusauit, indignum existimans gētem illam regij sanguinis puella. Quo ex contemptu natæ sunt seditiones Siculorum, & omnes illi casus in quos postea Rex ille etsi magnanimus incidit. Cúmque Nicolaus minaretur regnum se illi erepturum, dicebat Carolus exertoense. Hic mihi regnum peperit, erítque opus gladio inuadere illud cupiēti. Quam eius vocem in vetustissimis annalibus nostrę gētis reperio. Decessit autem Nicolaus apoplexiæ morbo, Viterbij anno Christi millesimo ducentesimo octuagesimo

primo, mēse Augusto. Huic Nicolao doctores Parisienses hoc priuilegiũ debēt, quod ipse Romæ dedit apud sanctã Mariam maiorem decimo Cal. Aprilis Pontificatus anno quinto, vt vbique terrarum ipsis liceat legere & regere, ac pro doctoribus haberi, ídque priuilegium in chartario Academiæ vidimus.

MARTINVS II. *vulgò* IIII.

SIMON, cognomine Mompintius, Briēsis est dictus à Bria Galliæ prouincia Parisiorum agro vicina. hæc enim illi patria, vt Bernardus historicus refert, noménque fuit, vt Victoriani annales habent, ob ídque in Vrbani quarti vita poëta dixit:

Simon, cui patria Gallica terra fuit.

Et rursus in eadem hunc præstantem virum sic depingit:

Vir pius & sanctus, consiliísque potens.

Ipsum enim sibi notissimum, & Tricassibus Campaniæ vicinum Vrbanus 4. in Cardinalium numerum suffecit, eíque post obitum sex Pontificum Romanorum Martinus successit. Quòd in ecclesia beati Martini Turonensis Canonicus fuisset, Itali, & in his Dantes patria Turonicum fuisse prædicāt: nec sine causa. Martinus enim in familiari colloquio vocare solitus erat nutricem studiorum suorum ecclesiam illam: qui si nunc viueret, quàm detestaretur Cal-

uinianæ sectæ milites, qui ossa & cineres sancti illius viri direpto & spoliato templo in ignem coniecerunt, Gregoriique Turonensis historici reliquias incenderunt, anno millesimo quinquagesimo sexagesimo secundo. Simon igitur ante Pontificatum legatus apostolicæ sedis sub Nicolao decessore, cuius anno secundo priuilegium rationémque & ritum eligendi rectoris Academiæ Parisiensis dedit, cùm esset Nongēti ad Sequanam Cal. Octob. vt ex chartario ipsius Academiæ constat. Imò verò sext. cal. Septemb. anno secūdo Clemētis quarti, qui fuit millesimus ducētesimus sexagesimus sextus, sic præfatus, Simon miseratione diuina tituli S. Cęciliæ presbyter Cardinalis apostolicæ sedis legatus ad perpetuam rei memoriam, pacem inter auditores Academiæ constituit. Postea nonis Maij millesimo ducentesimo septuagesimo quinto sub Pontificatu Gregorij decimi, anno quinto eādem pacem inter magistros & nationes facultatis artium cōfirmat. In ea dignitate cùm adhuc esset, cohortatus est Augustinum Triumphum vt libellum illum scriberet qui aduersus coniectores inscriptus est ab auctore, excellenti planè philosopho, ac Theologo præstāti. Carolus autem rex amicissimus huic Pontifici Romano fuit. Itáque expertus Nicolai artes, dedit operam vt hic præcipuè ex Cardinaliū numero ad Pontificatum promoueretur. amico enim Pontifice illi opus erat. Igitur Viterbiū accurrit, cúmque Vrsinorū factiones obesse electioni futuræ intellexisset, à Viterbiensibus petiit vt Matthæum, & Iordanem Vrsinos è cōclaui detraherent, coniiceréntque in carcerem. Id cùm ab oppidanis factū esset, reliqui suffragiis Simoni datis eum Pontificem creauere. In sumendo autem nomine placuit

Martinum deinceps appellari ob memoriam Turonensis ecclesiæ, cui Martinus olim Episcopus insignis præfuisset. Hic autem etsi humili genere natus erat, magnanimus tamen fuit, & in ecclesiasticis negotiis inuictus. Frater ad eũ Pontificem in Italiam statim profectus est, quem comiter acceptum breui in patriam redire iussit, mediocribus tamẽ donis ornatum, quòd res ecclesiæ pauperũ esse diceret, nõ suas. Domicilium autem elegit non Viterbij, quia vim intulerant Cardinalibus ante electionem, sed apud montem Faliscorum, quem mõtem Flasconem vulgò appellant, nõ procul à Viterbio, vbi plurima exædificari iussit, & propter viciniam Vulsinensis lacus anguillas appetere erat solitus, vt Dantes ait cantu Purgatorij vicesimo quarto. Id verò maximè memorabile est, quòd Palealogum vnionis facta non seruantem excommunicauit, tametsi id fecisse videtur in gratiam Caroli regis quem amicissimum habebat. Cæterùm vt res humanæ se habent, regnum Siciliæ momento amisit. Id verò admodum displicuit Pontifici. nam ob id regnum Aragonum grauibus cẽsuris prius inter positis in prædam occupanti dedit: quod à Petro eam insulam interfectis Gallis militibúsque presidiariis occupatam cõstabat, inuadendíque Aragonum regni gratia, quod ipse Carolo Valesio regis Frãcorum minori filio attribuisset. Ioannem Choletum Cardinalem in Galliam misit, mandans vt cisalpinos populos ad id bellum proposita delictorum venia incitaret. neque enim Romani Pontifices irati magis efficax telum illis temporibus habebant, quàm arma pietatis prætextu ad hostium reprimendam audaciã sumpta. Incidit in manus meas liber epistolarum Martini, & inter cæteras, plurimæ enim sunt, ad Archiepiscopũ His-

palensem scribit, vt regem Castellæ moneat ne sigillo vtatur Imperij, nevé se regē Romanorū nominet. Rodulpho in Romanorū regem electo gratulatur, Legatúmque eius & Cancellarium Præpositum Spirensem honorificè susceptum in Germaniam cum literis ad Cæsarem designatū remittit. Denique hortatur Siciliæ regem vt pacē faciat cū Regina Franciæ, eiúsque rei causa legatos ad sedem apostolicā suos mittat. Guido Nouellus hoc Pōtifice apud Forumliuij in præsidio erat, vt eam vrbē obsideret, Martinus Ioannē Passū Gallici generis copiarū in Italia ducem rogauit vt eam vrbē caperet: vi expugnari non poterat. itáque Nouellū tentat, vt si fieri posset proditione expugnaretur. Guido callidissimus ingenio simulat se ita facturum, ac die dicta portam vnam aperit, ipséque aliūde egressus cum equitatu peditatúque suo, fingens se longius iturum petiit locum insidiarum, vbi Ioannes reliquerat partem aliquam copiarum, factóque in illam impetu ferro occidit, paucis tantùm exceptis qui in effusissimam fugam se coniecere. Mox reuersus ad vrbem, vbi eam reperit à Gallis spoliatam ipsósque in priuatorū domibus iam securos, nihílque tale expectantes, obuios quosque ferro necat, cæteris ad copias Gallorum refugientibus, ibíque occisorum cadaueribus repertis, ipsi metu territi à relictis aliquot cohortibus Italorum militum interempti sunt. Oppidani quoque admoniti à Nouello ante rem gestam de futuro Gallorum casu, clitellas equorum & frenos auerterunt, atque ex omnibus copiis suis, Ioannes celeri fuga cum paucissimis Fauentiam incolumis peruenit cal. Maij anno domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo: idque factum accidisse illis temporibus interpretes Dantis referunt ad

creatum vicesimum septimum, vbi hos versiculos exponunt:

" *La terra che fe gia la longa proua,*
" *Et di franceschi sanguinoso mucchio*
" *Sotto la branche verti si ritroua.*

Etenim illud quoque sciendum est Sinibaldum Ordelaffum tūc Foriliuij dominum, pro insigni argumento habere solitum in aurato campo leonem viridem. Per hunc modum Nouelli proditione Martinus, Gallíque milites decepti sunt. Verùm vt res eius Pontificias referre pergam, Cardinales etsi alios instituit, tamen Gaufridum Parisiensis ecclesiæ Decanū & Geruasium Archidiaconū, quos in minori fortuna amicissimos habuerat, eo honore affecit, viros certè idoneos, scientiáque & vsu rerum prçstātes: Simul titulū D. Cæciliç, quem Cardinalis prætulerat, dedit Ioanni Choleto magnæ pietatis Theologo, cui Academia Parisiēsis se obligatam fateatur necesse est. Collegium enim Choleticū exædificauit, vbi excellentes adhuc Theologi florent. Hæc Martinus cùm gessisset ab ignoto medicis morbo correptus, repentinè moritur noctu Perusij pridie idus Mart. millesimo ducētesimo octuagesimo quinto: viríque boni sanctíque elogium à Florētinis historicis ei tribui video. E chartario autē archiuíque ecclesiæ Turonensis D. Martino dicatç exscribi rogauimus duo rescripta eiusdem Pontificis maximi, ea sic habent. MARTINVS
" Episcopus seruus seruorū Dei dilectis filiis Decano & Capi-
" tulo ecclesiæ sancti Martini Turonēsis ad Romanā ecclesiā
" nullo medio pertinētis salutē & apostolicā benedictionē.
" ECCLESIAM, VESTRAM IN QVA DVDVM IN MINORI OF-
" FICIO CONSTITVTI THESAVRARIÆ OFFICIVM GESSIMVS,

" sincerę dilectionis brachiis amplexãtes, in his quę personis
" in ea virtutum domino famulantibus votiua secundum
" deum fore prospicimus, nos fauorabiles exhibemus. Cùm
" itáque ordo qui circa celebrationem diuinorum officiorũ
" in ecclesia ipsa cõsueuit hactenus obseruari, sit per aliquo-
" rum additionem & subtractionem etiam immutatus, nos
" intẽdentes super hoc salubriter prouidere, auctoritate vo-
" bis pręsentium indulgemus, vt in celebratione officiorum
" prædictorum, ordinem quem ecclesia Romana in diuinis
" officiis celebrãdis obseruat, vti liberè, si eidem ecclesiæ vi-
" deritis expedire, possitis: & nihilominus speciales ipsius ec-
" clesiæ vestræ festiuitates, si velitis, more solito celebrare.
" Nulli ergo omnino hominũ liceat hanc paginam nostrę
" concessionis infringere, vel ei ausu temerario cõtraire. Si
" quis autem hoc attemptare prę sumpserit, indignationem
" omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli se noue-
" rit incursurum. Datum apud Vrbem veterem Idib. Febr.
" Pontificatus nostri anno primo. MARTINVS Episcopus
" seruus seruorum Dei dilectis filiis Decano & Capitulo ec-
" clesiæ beati Martini Turonensis ad Romanam ecclesiam
" nullo medio pertinentis, salutem & apostolicam benedi-
" ctionem. Specialis illa dilectio quam ab olim ad venerabi-
" lem sancti Martini Turonensis ecclesiam ex sincerę deuo-
" tionis integritate concepimus, sollicita nos pulsat instãtia,
" vt eius incommodis vtiliter obuiãdo, & ipsius quieti pro-
" uidẽdo, salubriter ipsam priuilegiis decoremus, insignibus
" & cõdignis fauoribus foueamus. Hæc enim gloriosi præ-
" sidis suffulta præsidiis præter illa deuotionis & honoris
" obsequia, quæ ad reuerentiam eius cuius sacratissimũ cor-
" pus in ea celebri memoria requiescit, toto orbe terrarum

» generaliter promeretur ab omnibus, eo specialius est à
» nobis amplioris honoris titulis extollenda, quo peculiaris
» quodam modo reuerentiæ debito ratione multiplici ex-
» cordis intimis eidem astringimur, & dudum ante susceptũ
» apostolatus officium, ab ipsa nos beneficia potiora memi-
» nimus percepisse. In hac siquidem veneranda Dei ecclesia
» magnificis laudum attollenda præconiis, quæ velut mater
» benefica non sine suauitatis materna dulcedine suis nos
» diutius lactauit vberibus, Canonicatum, præbendámque
» ac personatum nobilem Thesaurariæ suscepimus, ac ipsos
» cum multis honoribus, magnísque profectibus per curri-
» cula temporum non parua tenuimus, sic susceptos donec
» excelsi dexteræ mutatione, mirificè in patrem vocati de fi-
» lio licet immeriti ad apicem fuimus apostolicæ dignitatis
» assumpti. Dignè igitur ad ipsam ecclesiam speciali præro-
» gatiua dilectionis afficimur: dignè beneficia grata ab ipsa
» nobis exhibita debita gratitudine contemplantes, nos eis
» gratiosos gratáter offerimus, & eius nõ immemores, vberũ
» ipsam vbertate apostolicæ gratiæ fœcundamus. Volentes
» itáque præfatam ecclesiam, quam prædicti sancti nec im-
» meritò merita clara clarificát, non tam ob memoriam mu-
» nerum ab eo perceptorum, vt diximus, quàm ob eiusdem
» sancti reuerẽtiam, qui ibidem præcipuè veneratur & coli-
» tur, nobili priuilegio decorare, vniuersitati vestrę auctori-
» tate apostolica indulgemus, vt in omnes qui eiusdem ec-
» clesiæ bona, siue quæ ad vos communiter, siue quæ ad ali-
» quem seu aliquos vestrũ specialiter, aut ad capellanos, seu
» clericos prædictę ecclesiæ ratione ipsius ecclesię pertineát,
» manifestè inuaserint, vel occupauerint, aut rapuerint, seu
» prędati fuerint, vel vobis, seu capellanis, aut clericis pręfa-

tis siue

„ tis siue aliquibus ex vobis vel ipsis super huiusmodi bonis
„ iniuriari præsumpserint, nisi canonice à vobis moniti satis-
„ factionem ex his exhibuerint competentem, possitis libe-
„ rè siue clerici fuerint siue laici, appellatione remota censu-
„ ram ecclesiasticã exercere. Ac si sano vsi consilio satisfa-
„ ctionem impenderint, prolatas propter hoc à vobis in ip-
„ sos sentẽtias iuxta formam ecclesiæ relaxare nonobstanti-
„ bus quacunque apostolica indulgẽtia quibuscumque sub
„ quauis verborum forma concessa, quod excommunicari
„ aut interdici nequeant vel suspendi, & constitutione de
„ duabus dictis edita in concilio generali. Nulli ergo omni-
„ no hominũ liceat hanc paginam nostræ concessionis in-
„ fringere, vel ei ausu temerario cõtraire. Si quis autem hoc
„ attẽptare præsumpserit, indignationem omnipotẽtis Dei
„ & beatorum Petri & Pauli apostolorum eius se nouerit
„ incursurũ. Datũ apud vrbem Veterem quarto nonas Mar-
„ tij, Pontificatus nostri anno primo.

HONORIVS IIII.

POST Martinum sedit Honorius ex Sabella etiam nunc nobilissima Romæ familia, mense Aprili, eodem anno ad summũ sacerdotium vocatus: Ac Perusij quidem electus, statim Romam petiit, vt in patria quæ illi charissima fuit, imperij coronam acciperet, & in Episcopum vrbis consecraretur. Huic Lucas pater fuit

vir in vrbe clarissimus, & Senatoriam dignitatem sæpe adeptus. Carmelitæ genus monachorum qui in Gallia Sacculi vocabantur, vt Victoriani annales referũt, indecoras clamydes & Christianis oculis minimè gratas ferebãt, itáque eos mutare vestẽ iussit. quo accepto nuncio Sultanus sectam illam quasi sibi ignotam Carmelo monte exegit, quæ eorum sedes erat. Quis Guelphorum, & Gibellinorũ noxia Italiæ nomina non audiuit? ab hoc Pontifice defendebantur Gibellini, viréſque eorum & audacia multum creuere, Iacobíque Aragonũ Regis, qui se Siciliæ Regem dixit, ô regnum opibus atque diuitiis affluens, quàm graues intulisti in orbem terræ dissensiones atque discordias! Denique Honorio consentiente Prinziualles Fliscus vicarius Rodulphi Cæsaris in Hetruria factus est: maiores eius Guelphi extiterant, idcirco in nullo apud Gibellinos pretio atque æstimatione fuit. optandum sanè erat vt illa factionum nomina impiarum atque immanium tollerẽtur ex mortalium animis, quod ne adhuc quidem factum est. Obiit autem Honorius anno Christi supra millesimũ ducentesimo octuagesimo septimo, nulla Cardinalium ordinatione facta, vt Bernard⁹ in historia refert. quod sanè nouum atque inusitatum illis temporibus potuit videri. Nemo autem huius Pontificis nec aliorum ferè epitaphia requirat: quia Episcoporum Romanę vrbis aliquot à Leone Marsicano recitãtur, à Platina & Onuphrio historicis plurima, aut ab aliis historiæ põtificiæ scriptoribus. At nos iis ferè supersedimus, vt ingressi videamur amœnissimum aliquem hortum, & è singulis floribus summos apices tantùm decerpsisse. Quid enim turpius esset, quàm si quis vnus velit omnia de omnibus narrare? Adde quòd plures

Episcopi Romani honore illo caruerunt, agnatorum vel etiam successorum indiligentia: quidam etiam eo sponte carere voluerunt. Nam primi quidem Pontifices Romani ad martyria volẽtes rapti sunt, quidam etiam insepulti, vel in mare & profluẽtes abiecti. Verùm quis hoc melius exponit, quàm Vsuardus scriptor & diligens & doctus? qui cœmeteria vbi veteres Episcopi iacent, nominatim designat? & ne Cucumeris quidem obliuiscitur?

NICOLAVS IIII.

SVCCESSOREM habuit Nicolaum Æsculanum, quem Hieronymum vocabãt, virum optimis moribus & probitate insignem, vt Ioannes Villaneus narrat libro septimo Florẽtinæ historiæ. Is erat secta Franciscanus, ac propter scientiã, multarúmque rerum cognitionẽ Minister generalis eius ordinis factus, antequam purpureo galero donaretur. quis sperasset ad summũ illum gradum Hieronyme te vmquam peruenturum? verùm sic res habet: Pontificatus præda est infimæ conditionis hominũ, potius quàm diuitum ac potentum: nam hi siue metu, siue odio à summo in vrbe magistratu mutuò se arcent atque repellunt. Ex Gibellina autem factione ortus eam factionem charam, acceptámque habebat, & quibus poterat modis iuuabat, insano quorundam Pontificum morbo, qui cùm modò hanc modò illam factionem pro-

barunt Rempub. Christianam turbauere: verissimáque erit illa sentẽtia, Multi Põtifices bene ritéque electi interdũ nocuere ecclesiæ Dei, multi cõtrà, Christianis populis vtiles fuere, quia sic voluit Deus. Diligebat quoque nobilem & claram Columniensium gentem, magnísque eam beneficiis affecit, creauítque Petrum Columnam Cardinalem, etsi is vxorem habebat, quam monacham esse iussit, vt apud Ioannem Villaneum reperio. Huius familiæ ornamentum & decus hodie est Marcus Antonius Columna, vir bello clarissimus, notissimúsque ob memoriam naualis prælij ad Naupactum commissi, cùm classi aduersus Turcas à Pio quinto missæ præesset. Memorabile autem est nullam vnquam in eligendo Pontifice moram maiorem esse factam, quàm his comitiis quibus Cęlestinus successor dictus est, & iis quæ Clementi quinto Ioannem Cadurcum Pontificem Romanum subrogauere.

CÆLESTINVS V.

PETRVS in Pelignis apud Eserniam natus, duobus à Sulmone passuum millibus, quę Ouidij poëtę olim patria fuit, vrbs pulchritudine frequentiáque populi, & aquarum copia nobilis, Angelerium & Mariam parentes habuit, ac filiorum qui illis erant vndecimus, vbi adolescens factus est, laudabili contemptu rerum humanarum quæ caducæ fluxæque sunt, solitudinem omnibus

deliciis pertulit, susceptóque sacerdotio vitam omnem in Murrone & Maiella altissimis, niuosísque montibus & densissimis siluis penè transegerat, sanctitate egregius & præ cæteris mortalibus Deo charus, acceptúsque, cùm præter opinionem suam prætérque expectationem generis humani pontifex absens, nec cogitans electus est tertio nonas Iulias millesimo ducentesimo nonagesimo quarto, post insanas collegij Cardinalium dissensiones. Vnde illi etsi biennium & amplius inclusi & ad famem à Perusinis penè redacti, erumpere tamen non possent, vilíque asello insidens, & Caroli secundi Regis Neapolitani hortatu, & quorumdam Cardinalium precibus, Aquilam vrbem ingressus est: vbi cõcursu ingenti totius Italiæ coronationis suæ insignia suscepit: creauítque Cardinales duodecim, quorum è numero fuere Abbas Cisterciẽsis ordinis, Prior Charitatis ad Ligerim, Simon Archiepiscopus Bituricẽsis, quos ne nosse quidẽ poterat, à teneris annis assuetus solitudini, & procul à Gallia cisalpina illorum patria, ídque in Victorianis annalibus exponi video. Dantes serius poëta pontificias claues ei citò displicuisse dicit. quid ni displicerent homini solitario & seni? Itaque duodecim illis Cardinalibus spectatæ notæque virtutis ad stabiliendam ecclesiam creatis, Cælestinus, hoc enim ei nomen fuit, electionem sui Cardinalibus non probari sentiens, quasi parum idonei, vir simplex nec eruditus, & qui humana negotia ne capere quidẽ posset, vt Bernardus historicus aliíque scriptores tradunt, antequam Romam cognominis Apostoli sedem peteret, Benedictum Caietanum scientissimum diuini & humani iuris, põtificiíque honoris cupidissimum consuluit, num renunciare posset Apostolicę di-

gnitati: ille verò potes, inquit, vbi dixeris id licere. quod cùm ſalutis ſuæ cauſa feciſſet ineunte ſexto menſe adepti honoris, onus illud ſibi longè grauiſſimum ſpontè excuſſit ad ſolitudinem priſtinam reuerſus. Itáque auctor erit bonorum ſequentium, qui primus reiecti Pontificatus exemplum dedit, ſi modo imitatorẽ ſui aliquem habere potuerit. At Bonifacius decretum Cæleſtini, quod ille nõ publicarat, in lib. 6. ab ſe editum referri iuſſit, cauſámque aperit cur Cæleſtinus renunciare pontificatui vltrò voluerit, ſcilicet quòd ſe minus idoneum putaret. Poterat igitur ad ſolitudinem rediens Pontifex dicere ex epitaphio Sorani verſum illum:

" *Viderit, an ne aliquis poſt me mea facta ſequatur,*
" *Exemplo mihi ſum, primus qui talia feci.*

Iubente poſtea eodem Bonifacio ſucceſſore retractus ab eremo in Fumonis arcem Agnaniæ vicinam coniectus eſt, cõniuente Cardinalium collegio, quòd publicè intereſſe arbitraretur, ne ſi fortè conſilium mutaret, Chriſtiana Reſpubl. turbaretur: ac Bonifacius quidem in eo ſecundũ Deum impiè fecit, liceat enim Ouidij poëtæ illud eloqui:

" *Quid meruiſtis oues animal ſine fraude dolóque?*

Sed ſi res humanas caſúſque rerũ mutationi obnoxios æſtimare voles, cautè eum dices prudẽtérque feciſſe. id enim Bernardus hiſtoricus aſſerit, nec immeritò. Nam poſtea irati Columnenſes Cæleſtini carcerem illi obiecerunt, eodémque telo Philippus Pulcher Frãcorum Rex etiam vſus eſt, vt Bonifacium eſſe illegitimum vrbis Epiſcopũ oſtenderet. At ſexagenario maior diu in illo carcere non potuit viuere, diémque functus ſepelitur in vicino tẽplo, ac mãdato impij tyranni, conditur in tumulo alto pedes viginti

» & amplius. Huius quidem res gestas Villaneus scriptor il-
» lius temporis diligenter narrat Florentinæ historiæ libro
» octauo. Postea à Clemente Bonifacij successore procu-
» rante Philippo Rege Francorum, cuius intererat Cæle-
» stini memoriam ad immortalitatem consecrari, in diuos
» relatus est tertio Non. Maias anno à partu virginis mil-
» lesimo trecentesimo decimo tertio. Verùm quis melius
» expressit Cælestini virtutes quàm Petrarcha libro se-
» cundo de vita solitaria his quidem verbis? Huius
» Petri Damiani clarissimum faceret raritas ipsa contem-
» ptum, nisi eum Petri alterius Romani Pontificis, quem
» Cęlestinum dixerunt, recentior contemptus, & clarior ob-
» scurasset, qui Pontificatu maximo velut mortifero fasce
» deposito, in antiquam solitudinem tam cupidè repedàuit,
» vt hostili compede liberatum crederes. Quod factum so-
» litarij sanctíque patris, vilitati animi quisquis volet attri-
» buat, licet enim in eadem re, pro varietate ingeniorum nō
» diuersa tantùm, sed aduersa sentire. Ego imprimis & sibi
» vtile arbitror & mundo, vtríque enim propter inexperiē-
» tiam rerum humanarum, quas multa diuinarum contem-
» platione neglexerat, longúmque solitudinis amorem, pe-
» riculosa esse, anceps & turbida poterat altitudo. Nàm quid
» Christo visum sit miraculum, quod per eum Deus osten-
» dit, die qui post renunciationem primus illuxit indicio
» est: quod profectò non fieret, si quod gestùm erat diuini-
» tas non probaret. Ego prorsus altissimi cuiusdam & liber-
» rimi, & iugum nescientis, veréque cœlestis animi factum
» reor, atque ita sentio non potuisse id ab homine fieri, nisi
» qui res humanas iusto pretio æstimasset, quíque tumidū
» fortunæ caput pedibus subiecisset. Ambrosij patrocinio

» locus eget, ex eo præsertim libro, quo ad veræ humilitatis
» obseruatiam sacram virginem Demetriadem cohortatur.
» Non vt dilectores, inquit, huius seculi putant, parui cor-
» dis aut segnis est animi, terrenas opes spernere, honores
» occiduos fastidire, nec ibi gloriam quærere, vbi laudatur
» peccator in desideriis animæ suæ; & qui iniqua gerit, be-
» nedicitur. Vnde si verè intelligatur contẽptus iste rerum
» præsentium ad quæ tendat, & qualia cõcupiscat, nihil hu-
» iusmodi mentibus rectius, nihil inuenietur erectius, quæ
» sacratissimis desideriis vniuersa transcendunt, neque ad
» vllam creaturam quamuis potẽtem, atque mirabilem, sed
» ad ipsum omnium visibilium atque inuisibilium ambiũt
» creatorem, cui appropinquare clarescere est, quem timere
» gaudere est, cui seruire regnare est. Huius præconio laudis
» quis vsquam quæso, seu quis vmquam dignior Cęlestino?
» Reliquerunt alij nauiculas suas ac retia, alij possessiunculas,
» alij teloneum, alij etiam regna vel regnorum spem, secutí-
» que Christũ dominum, facti sunt apostoli, facti sunt san-
» cti & amici Dei. Papatũ verò quo nihil est altius (rem tam
» exoptatam támque mirabilem, vt ab admiratione ac stu-
» pore dictum ferant) quis vlla ætate, præsertim ex quo tan-
» to in pretio esse cœpit, tam mirabili & excelso animo
» contempsit, quàm Cælestinus iste, pristinum & nomen &
» locum, & amicam bonis moribus egestatem appetens, at-
» que dum cælum suspicit, terræ immemor? quem in statu
» quoque æquè deo placitum, quis non videt, qui mira eius
» opera sed alio digna stilo, trifariam distincta perlegerit,
» quæ gessit, aut antequam ascenderet, aut postquam descẽ-
» dit, aut dum sedit? Quid miri autem, si virtus operum non
» defuit, cuius & animi tenor vnus, & qua licuit vitæ muta-
tio

» tio nulla fuit? si quidem in supremo rerũ culmine, & intra
» augustissimum ac papalem thalamum, angustam sibi he-
» remiticámque cauernulam meditatus, in alto humilis, in-
» ter turbas solitarius, inter diuitias pauper vixit: adde quòd
» & statim ab initio tentauit fugã cum discipulo quodã suo
» Roberto Salentino tunc iuuene, sed inopinata & subita
» populi multitudine circumuentus, cùm euadendi nulla
» spes esset, in discipulum versus quæsiuit: an se ad excelsa
» tractum & coactum sequi vellet? Ille autem qui à magi-
» stro didicisset mũdum spernere, Christum verò & quibus
» ad Christum itur, virtutem, pacem, silentium & solitudinẽ
» amare. Quæso, ait, vt & labori & periculo meo parcas, mé-
» que potius cellæ inopis & tuti ocij successorem, quàm di-
» uitis ac sollicitæ gloriæ participẽ velis. quod & factum est,
» substitit enim patre Romam abeunte, cuius non multo
» pòst animam è carcere gemino ad sydereas scandẽtem se-
» des conspexisse dicitur, ignarus rerum, & miraculo stu-
» pens atque interrogans: An se tunc etiam sequi, an quid
» aliud agere iuberet? quem ille, vt in solitudine perstaret,
» admonuit, & sic cœlum petens inter verba disparuit. Dis-
» cipulus autem ille consilij memor vsque ad tempora no-
» stra perueniens, & dierum plenus ante hos paucos annos,
» post magistrum abiit, magna quidem apud suos sanctita-
» tis opinione, & mirabilium fama operum relicta. Sed ad
» Cælestinum redeo, cuius ascensus quàm mœstus, quam-
» què contra animum suum esset, descensus lætus, & spon-
» taneus declarauit. Audiui narrantes, qui viderunt, tanto il-
» lum fugisse cum gaudio, eáque signa lętitiæ spiritalis ocu-
» lis ac fronte gestantem, dum à conspectu Concilij, iam tã-
» dem sibi redditus ac liber abscederet, quasi non humerum

„ blãdo oneri, ſed collum diris ſecuribus ſubduxiſſet, vtque
„ eius in vultu neſcio quid angelicum reluceret. Nec imme-
„ ritò, norat enim quid repeteret, nec quid dimitteret, igno-
„ rabat. Certè à laboribus ad requiem, ab inſanis diſceptatio-
„ nibus ad diuina colloquia remeabat: linquebat vrbem, i-
„ bat animo, & niſi ſucceſſoris faſtus obſtaret, pedibus ibat
„ in montem hiſpidum fateor ac præruptum, ſed vnde ſibi
„ planum iter eſſet ad ſuperos: cum quo vtinam vixiſſemus,
„ quod idcircò præcipuè ſub hoc vno, inter tot ſolitarios
„ optauerim, quia nuſquam rei optatæ propinquius votum
„ erat. Neque enim magno diſiungimur interuallo, modi-
„ cúmque vel cunctandum illis, vel nobis accelerãdum fuit,
„ vt iter hoc vitæ pariter ageremus, quod ille cum patribus
„ noſtris egit. Et quàm breui ſpatio temporis per omnem
„ Italiæ tractum, vſque ad alpes quot ab eodem inſtituti or-
„ dinis conuẽtus ſacri, iámque vt audio, alpes ipſas, deuotio-
„ propagata trãſcẽdit, durat religioſa ſucceſſio, durabítque:
„ & quos in ſolitudine genuit, viuunt nati, cùm in palatio
„ geniti, quóſque vel ad eccleſiæ cardinem, vel ad alios gra-
„ dus extulit, iam pridem omnes obierunt, tanto ſtabiliora
„ ſunt ſacræ ſolitudinis fundamenta, quàm ſæculi. Irrideant,
„ licet igitur, qui viderũt, quibus præ fulgore auri & purpu-
„ ræ ſqualidus opum ſpretor & paupertas ſancta ſordebat:
„ nos hominem hũc miremur, intérque rariſſimos numere-
„ mus, damnúmque vocemus non vidiſſe, cuius viſio lucrũ
„ ingens, exemplúmque clariſſimum præſtare poterat, altio-
„ ris vitæ confragoſa tentantibus. Cæterùm præſens fama
„ conſecratúmque viri nomen, & laudatoribus ſuis fauent
„ & arguunt inſultantes. Hæc quidem Petrarcha de Cæleſti-
„ ni quinti virtutibus rebúſque geſtis & excuſſo Pontificij

oneris iugo refert. Verùm Geraldus Segarellus Parmenſis circa annum Chriſti milleſimum ducenteſimum ſexageſimum inter cæteras quas profitebatur hæreſes, dicebat omnes Pontifices & antiſtes Romanæ eccleſiæ à Silueſtro vſque ad Cæleſtinũ quintum præuaricatores fuiſſe, ſolúmque excipiebat Cæleſtinum, ob quam & cæteras hæreſes igni crematus eſt. Succeſſorem tamẽ habuit Dulcinũ Nouariẽſem, qui eodem ſupplicij genere periit, vt à Guidone Epiſcopo Elnenſi, qui anno Chriſti milleſimo trecenteſimo quadrageſimo ſecũdo in Hiſpania viuebat, narrari video in libello de hæreſibus.

BONIFACIVS VIII.

De Bonifacio in Annalibus Francorum copioſè diximus: neceſſarium tamen putauimus in hoc opere, in quo cæterorum Pontificum res geſtas exponimus, vitam eius breuiter quoque perſtringere. Benedicto illi nomen fuit: pater Leofredus Caietanus Anagninus, municeps nobili genere à Martino Gallo Põtifice ob eruditionem, & quia in minori fortuna Canonicus eccleſiæ Lugdunenſis fuiſſet, accitus ad Cardinalitium munus obeũdum, in eo excellẽter ſe geſſit: ſed nimis induſtrius fuit in perſuadẽdo vt Cæleſtinus ad optatam ſolitudinem rediret: quod cùm eſſet factũ, Neapoli ad Carolum Regem noctu acceſſit: Tuus, inquit, Cæleſtinus tibi & voluit & po-

tuit seruire, sola ei industria defuit. At ego, & scio, & volo, & potero, si me adiuueris Pontificatum appetentẽ. Duodecim Cardinales Cælestinus rogatu Caroli crearat: per eos effecit vt Benedictus Pontifex crearetur aliis quoque Cardinalibus corruptis. Creatus autem est Neapoli peruigiliis natalis Christi, & anno tunc insequẽti Romæ coronatus; neque enim Neapoli voluit, vir quidẽ magnanimus & inuictus, iurísque ciuilis scientia instructissimus, cæterùm auarus & rapax. Is statim acta decessoris sui nõdum executioni mandata reuocauit, eum idiotam asserens fuisse, multáque fecisse absque certa deliberatione, vel sano iudicio rationis, vt Victorianis annalibus iisdem prorsus verbis quibus vsi sumus continetur. Bellum exortum erat inter Francos & Anglos. ad pacem componendam duo Cardinales cis Alpes missi, Beraldus Albanẽsis, & Simon Prenęstinus Episcopi, quorum legatio irrita fuit. neque enim ab armis irati reges discessere. At Pontifex explorata & excussa diligenter Ludouici vita, qui Philippi Pulchri Regis Frãcorum auus fuerat, illũ inter diuos piè retulit, singulari beneficio afficiens regem Frãcorum. Quo magis miror enatis postea odiis iussu Philippi captum, ac penitus mirarer nisi perspectum haberem verum esse quod dici solet, Sunt iræ Regũ plus quàm Leoninę, præsertim cùm graues eos causæ impellũt, vt Philippum videntur impulisse, cùm Bonifacius non Gallię solùm, sed mundi dominum, vt Antonini Cæsaris verbo vtar, se esse prædicaret, Pontificiáque auctoritate in perniciem Christianorũ abuteretur. Igitur cùm anno millesimo trecẽtesimo ex omni fermè Europa concursus Romam factus esset pietatis causa, ob consequendam à mortalibus delictorum suorum liberationem

Bonifacij iussu publicatam. accidit anno insequenti vt pestifera orbi terræ discordia inter illum ac Philippum Regem exoriretur, cùm Bonifacius, vt ante dixi, mũdi dominum se diceret, Philippus moneret ne eo loquendi genere in perniciem regni sui vteretur. Cùm id facere recusaret, vetuit pecuniam è Gallia Romam deferri; admonitus ab Episcopo Romano vt interdictum solueret, mutare sententiam noluit, nunciúmque Galliæ finibus statim excedere iussit. Tunc Bonifacius sententiæ in regem regnúmque ferendæ consilio, omnes regni Antistites Theologósque & Iurisconsultos celeberrimos vt Romam proficiscerentur publicè citauit: verùm à rege ne id facerẽt impeditum est, ipséque ad futurum Cõcilium prouocauit aduersus Bonifacium, quasi hæresis reum, appellationémque & capita in Bonifacium scripta, Lutetiæ in templo virginis pronunciari per Petrum Flotam consiliarium iussit. Irritatus illo facto Bonifacius plures Galliæ antistites exauctorauit. at verebatur Philippus ne quas diras in se regnúmque suum Pontifex iacularetur: itáque in finibus regni stationem custodum posuit, qui prætereuntes excuterent, ne quam huiusmodi sententiam secum ferrent. Interim Guilielmum Nogaretum equitem anno millesimo trecentesimo secundo in Italiam misit, vt conatus Bonifacij insigni audacia reprimeret. qua de re postea loquemur. Hoc vetusti annales Gallico sermone conscripti tradunt, quos auctor anonymus dictauit anno millesimo trecentesimo vicesimo octauo. Raimundus Lullus excellentis ingenij Philosophus in aula Bonifacij erat anno millesimo ducẽtesimo nonagesimo sexto, ibíque absoluit opusculum egregium, quo articulos fidei Christianæ probare argumẽ-

tis & rationibus demonstrare conatur. in quo libello Bonifacij & Cardinalium qui tunc viuebant mentionem fieri moneo. Gentem Columniensium odisse cœpit anno millesimo ducẽtesimo nonagesimo septimo mense Maio: odij causa ex audaci facto Sarræ Columnæ, qui gazas ecclesiæ Romanę in itinere iuxta Anagniam deprædatus esset, cuius facinoris vindex Bonifacius Iacobum & Petrum Cardinales honoribus exuit, ædes Columniẽsium Romę dirui iussit, gentémque ipsam indignam pronunciauit quocunque ecclesiastico vel seculari honore: extátque adhuc programma exauthorationis in sexto Bonifacij, qua ille dirum fulmen in miseros Columnas iaculatur. Inde rebelles facti sunt Pontifici Romano: verùm ad se reuersi cùm pacem peterent ad pedes eius abiecti demississimè, pax eis ea conditione data est, si arcem Prænestinam traderent, quæ tradita est & continuò diruta, nihílque eorum quæ Pontifex promiserat, obseruatum. quam ob causam iterum rebellionẽ faciunt coacti in exilium ire: sed de Prænestina arce, déque iis odiis extat locus elegans apud Petrarcham libro primo de remedio vtriusque fortunæ: Nónne, inquit, ante hos septuaginta annos Prænestina arx, qua nescio an vlla vsquam fortior esset atque munitior, ab illo magno hoste Bonifacio, qui armis non poterat, blanditiis ac promissis fallacibus capta fuit, ac diruta? & libro secundo rerum memorandarum: Bonifacius octauus Romanus Pontifex duobus ferè lustris domum de Columna vagam egit, ac toto orbe dispersam. fulminabat ille de terris, & ad exemplum tonantis ætherei cuius gerebat vices, edictis minacibus intonabat. capitale fuerat aliquem de generosis exulibus, hospitio suscepisse.

» Nunciatum est interea Agapeti vxorem quæ sanguine il-
» lum contingebat esse prægnantem. Sensit hostem suum
» Romæ fuisse, & accensus ira atque odio, perduci ante pe-
» des suos mulierem iussit: venit illa, verecundè, & ventrem
» studio tegens. at ille, vt erat in sermone mordacissimus:
» Dimitte, inquit, pallium meretrix. quis te grauidam fecit?
» loqui coacta: Pater ait, sanctissime, tu mihi virum meum
» abstuleras. quid facerem? quod & ætas & forma suaserunt,
» consilium cœpi. Inter innumerabiles peregrinos quos hic
» annus in vrbe hac congregauit, conspiciens vnum viro
» meo simillimũ, notaui, placuit oculis meis ille, & in exul-
» tantis viri memoriam susceptus est per noctẽ, mane abiẽs
» qualem cernis me dimisit. Hæc autem, alludens ad viri ha-
» bitum dicebat, qui sub veste peregrini ignotissimus, ad v-
» xorem penetrauerat. Risit Bonifacius, & muliebri facun-
» dia mitigatus est. At plenius hunc Petrarchæ locum intel-
» liges, si cętera narrauero. Anno igitur millesimo trecẽtesi-
» mo præstitit plenam omnium debitorum liberationem
» ijs qui limina apostolorum inuisissent. quo anno ingens
» cõcursus mortalium Romam factus est, sic vt Ioãnes Vil-
» laneus referat toto illo anno ducẽta hominum millia præ-
» ter ciues Romę vixisse, ídque memorabile profectò est, séque
» que testem facit auri & diuitiarum quas Pontifex popu-
» lúsque Romanus illo Iubilæo cõgessere. Sed extat de cen-
» tesimo anno libellus à Iacobo sancti Georgij ad velum
» aureum diacono Cardinali scriptus sub Bonifacio, in quo
» & Bonifacium peruigilem dicit fuisse, summáque solertia
» præditum: & narrat adfuisse testem qui peregrinationis
» suæ centum & septem asseueraret annos, & apud Bellouа-
» cos Galliæ populos duos tanti æui pluresque in Italia tunc

ſupereſſe refert, éſtque libellus ille propter rerum quas cõtinet cognitionem lectione digniſſimus: ac Bonifacius tanta non partarum opum congerie, ſed ab externis hominibus in vrbem allatarum audacior factus, ſplendebat in Italia cæteríſque prouinciis, erátque Regum terror, vtar enim verbo Petrarchæ, aut Beneuenuti Bononienſis, cui Petrarcha ſcribit, qui Bonifacium tyrãnum ſacerdotum vocat. Promiſerat verò Regi Francorum ſe effecturum vt corona Imperatoria Carolus Valeſius frater exornaretur; id cùm non præſtitiſſet, imò Albertum Roberti Auſtriaci Cęſarem confirmaſſet, exiſtimans Philippus ſe à Pontifice deceptum, inimicis eius palam fauere cœpit, honorans Stephanum Columnam tunc exulem, & capiẽs Epiſcopum Apamienſem Bonifacio chariſſimum. Sita eſt Apamia ad Aurigeram amnem ad Pyrenæos montes, qui Galliam ab Hiſpania diuidunt. Quibus rebus exacerbatus homo audax & potens, præſules Galliæ Romam ad ſe venire iubet. profectionẽ eorum Philippus impediuit. Tunc Pontifex maiori odio, incenſus, mittit in Galliam quendã Clericum Romanum Archidiaconum Narbonẽſem, cum literis quas pũblicari iubebat: illæ autem continebant diras in Philippum, niſi in temporalibus æquè ac ſpiritualibus ſubditũ ſe Pontifici Romano profiteretur. Literas illas Atrebatũ Comes igni cremauit. Cùm nihilominus nõ ceſſaret Bonifacius & Flandris fauere: Francorũ hoſtibus, de illo capiendo conſilium initum eſt: ducem atque auctorem facti Stephanus ſe præbuit, accepto à Rege ſocio Guilielmo Nogareto Aquitanici generis nobili & erudito, militaríque viro, quorum induſtria filij Maffei ciuis Anagnienſis pecunia corruptis, & pluribus nobilibus viris conni-

conniuentibus quoque Cardinalibus quibusdam fit impetus in Anagniam, pontificiæque ædes à coniuratis obsidentur. Petrarcha libro septimo rerum Senilium in epistola ad Vrbanum quintum, Bonifacium non Romæ, sed in sua Romæ tunc prælata patria à Gallis captum fuisse scribit. Bonifacius in ea perturbatione etsi à quibusdam domesticis & familiaribus suis se proditum videbat, fortem se præbuit: Si proditione capiar, inquit, vt Iesu Christo cōtigit, sique moriendum est, Pōtifex maximus mori cupio. itaque sumpta veste pontificia & corona Cōstantiniana, clauibus & cruce, quę sunt insignia magistratus, sedit in cathedra pontificia, desertus à Cardinalibus præterquam à Petro Hispano Sabinensi & Nicolao Ostiensi Episcopis, cum quibus constantissimè coniuratos expectauit. Illi per vim ingressi irrisere vicarium Dei, nec aliud ei malum intulere, seu non permittentibus superis, seu prohibiti ab eo qui eum capi mādauerat. Triduū in manibus illorum fuit, donec Anagnini nullius precibus adducti, sed solo infamiæ & dedecoris metu arma corripuerunt, expuleruntque coniuratos, multis cæsis, multis captis. quo ex facto lætitiā nullam concepit Bonifacius, sed inuicto animo occurrentibus in equo quadringētis ciuibus Romanis statim Romam rediit concilium celebraturus aduersus Philippum & coniuratos, grauissimeque vlturus acceptam iniuriam. atenim ex dolore animi in morbum incidit tam violentū vt ipse sibi mēbra roderet. Decessit XII. Octob. anno millesimo trecentesimo tertio, conditúsque est in tumulo quem ipse sibi viuens fieri curarat. Nec est qui diligentius de eo scripserit, quàm Ioānes Villaneus lib. 8. historiæ suæ. Romanam Academiam amasse dicitur, ídque verisimile

eſt:nam Oldradus Iuriſcõſultus ſcribit eos qui Romæ ſtuderent,habuiſſe priuilegium à Bonifacio percipiendi fructus beneficiorum ſuorum. Gratiani mentionem fecimus hoc libro in vita Eugenij tertij:collectioni ab eo factæ Palea diſcipulus dicitur aliquot addidiſſe capita, quibus eius nomen aſcribitur,licet ſint priuata auctoritate conſcripta. Qui poſtea collectores fuerint pontificiarum cõſtitutionum, Ioannes Andreæ filius dilucidè exponit initio Gregorianæ collectionis, quam à Raimundo Barcinonẽſi factam ſuprà demonſtrauimus.Honorij verò tertij qui Gregorium nonum proximè anteceſſit,conſtitutiones à Tancredo Bononienſi ſunt collectæ ſub ipſius pontificis nomine. At Bonifacius de quo loquimur, Bononienſi Academiæ ſcribens initio ſexti libri, quem Gregotianis addidit, collectum eum indicat fuiſſe à Ricardo Senenſi Romanæ eccleſiæ Vicecancellario , à Berengario Epiſcopo Biterenſi, & à Guilielmo Archiepiſcopo Eberodunenſi. Porrò Biteræ ſunt in Septimania Galliæ Narbonenſis: Eberodunum in Alpibus Cottiis, quæ vrbs, vt cætera omittam , anno milleſimo quingenteſimo octuageſimo quinto proditione à Caluinianis templum Virginis ſpoliatum incenſúmque, plurimi ſacerdotes in ea interempti ſunt.Sed extant eius ſolemnes literæ quas in fauorem & gratiam Romanæ Academiæ dedit XII.cal. Maij, Pontificatus ſui anno nono:eáſque lector per ſe ipſe conſequetur, ſi legere volet librum apoſtolicarum conſtitutionum nuper editum in lucem Gregorio decimo tertio Romanam eccleſiam regente.Idem quoque Bonifacius priuilegia cõceſſa Franciſci & Dominici ſociis heremitanis etiam attribuit,vt Baldus Commentariis ad Cod. Iuſtiniani refert ex

verbis Bartoli præceptoris olim sui. Verùm Dantes omniũ elegantissimè videtur de Bonifacio loquutus in hunc modum:

Veggio in Anagnia intrar lo fior daliso,
Et nel vicario suo Christo esser catto
Veggiolo vn'altra volta esser deriso:
Veggio rinouellar l'aceto el fele;
Et tra viui ladroni esser anciso.
Veggio'l nuouo Pilato si crudele,
Che ciò nol satia; ma senza decreto
Porta nel tempio le cupide vele.

Quo in statu autem Anagnia fuerit post illum repentinũ insperatúmq; Bonifacij casũ, Alexãder Bononiẽsis in descriptione Latij Hernicorúmq; gẽtis refert his verbis Anagnia vrbs antiquissima semiruta prope ac desolata iacet, cũ nobis anno à.C.N.M.D.XXVI. trãsitus per eam incidisset, ingentibus ruinis maximéque Palatij à Bonifacio Pontifice Rom. quem suprà compellauimus ædificati, summa cum admiratione miserationéq; spectatis, causam cladis à quodam ex optimatiũ numero interrogato didicimus, Bonifacij Pontificis capturam: quippe ex illo die vsque in præsens variis occasionibus vrbem iuisse præcipitem: adeóque bello, pestilentia, fame, plurimum verò ciuilibus odiis in hanc calamitatem redactam: intestinis enim contentionibus alios ab aliis eiectos, pulsorũ ædibus incẽsis vicissímque per vim se restituẽrium eosdem spiritus, eandem belli rationem in aduersarios fuisse. Hanc ob rem nõ pridem cùm à paucis qui superant ciuibus, in cœtu consilióque

communi de malorum causa quæsitum anxiè esset, tandem hanc occurrisse, quod maiores illorum Bonifacio Pontif. prodito se grauissimo scelere deuinxissent: ídque quoniam hactenus expiatum non fuerat, ideò Clemente VII. Pontif. obtestato, vt Episcopum ad se mitteret aliquem, qui populum ab illa maiorum noxa liberaret, expurgarétque; hoc demũ precibus ac votis ritè pro incolis factis, vt ab anathemate quo ob manus Põtifici Max. violenter iniectas adhuc erant obstricti, absoluti Deo haberẽtur, executum. Ad Benedictum venio Bonifacij successorem, tametsi prius Episcopos vrbis moneo, ne vnquam reges amicos sponte inimicos faciant. nõ enim putent põtifices frenos se à Deo datos regibus vt eos pro arbitrio cohibeant velut equos intractatos & nouos: admoneãt & precentur, precésque eorum syncerae instar imperij erunt; minari, terrefacere, arma ciere Episcopos non decet, summáque concordia inter principes suprema Põtificum potestas existimanda est.

BENEDICTVS XI.

EXTINCTO per hunc modum Bonifacio successit magno Cardinalium consensu & cõcordia Benedictus, qui Bonifacium ne captiuum quidem reliquerat. Is Nicolaus antea vocabatur, erátque Cardinalis Taruisij natus infimo genere, sed educatus Venetiis, datúsque Quirinis patriciis ad instituendos eorum liberos.

Postea ordinem Dominici professus omnésque honoris gradus in eo promeritus, & inter graues illius ætatis viros habitus à Bonifacio propter vitam honestè sanctéque actam donatus est Cardinalitio honore. Cúmque libera omnium collegarum voce Romanus Episcopus dictus esset, mater iam ætate confecta, sed preciosa veste exornata à Perusinis honorificè eam deducentibus coram eo sistitur. Ipse verò finxit se eam non agnoscere: matrem enim non esse primariam & nobilem fœminam dicebat, sed modica & tenui veste vti solitam, vt quæ aduersus inopiam pugnare consuesset, & illam quidem agniturum si Perusium veniret. Quo audito deposita serici operis resumptáque ignobili veste ad filium patrémque rediit. Ille confestim occurrens amplexúsque, Hæc verò, inquit, mihi charissima est parens, ingentíque gaudio acceptam honorificè habuit, vt apud Leandrum Bononiensem reperio. Ac deinceps non modò Perusinis ipsis qui id viderant, sed vicinis remotísque populis & regibus ipsis gratissimus fuit. Inueni nuper in veteribus actis epistolam Philippi Pulchri Galliæ regis, qua Benedicto gratulatur Pōtificiā dignitatē adepto, eiúsque virtutes plurimū laudat.

» Sanctissimo patri in domino Benedicto diuina prouidentia sacrosanctæ Romanæ ac vniuersalis ecclesiæ summo Pontifici, Philippus Dei gratia Francorum Rex deuota pedum oscula beatorum. Benedictus dominus Deus Israël, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui. Qui facit mirabilia magna solus. Qui cœlestia pariter & terrena salubri moderamine dirigens, ac perpetua ratione gubernās in hac valle miseriæ miserationes innumeras liberalis in

" gratiis & in misericordia copiosus exercet: ipse quidem
" circa ecclesiam suam sanctam Petri nauiculam, matrem fi-
" delium, Christi sponsam, quam à fundationis initio splen-
" dore virtutum mirabiliter illustrauit, piè semper cõtinuãs
" miserationis affectum, & paternæ exequens pietatis offi-
" cium: licet eam in pelago mundi huius intumescentium
" vndarum fluctibus agitari, & procellis cõcuti patiatur, ad
" tempus ipsam submergi vel periclitari naufragio non per-
" mittat, continuum semper impendens in tribulatione so-
" latiũ, in turbatione pacamen, & in aduersitate succursum,
" sicut rerum euentus ac succedẽtium experimenta tempo-
" rum manifestè declarant. Cùm enim ecclesia ipsa diebus
" nuper præteritis post oppressiones & afflictiones multi-
" modas, & graues quasi parturientis angustias, quas ex ma-
" litia præsidentis in ea mercenarij sub vmbra pastorum lõ-
" go tractu temporis discriminosi pertulerat, quàm prostra-
" ta & naufragio proxima videretur propria virtute defi-
" cere. Ipse pater misericordiarum, & Deus totius consola-
" tionis ad ipsius statum miserabilem & lugubrem piè di-
" rigens compassionis affectum, & ad releuationem ipsius
" suæ potentiæ dexteram clemẽter extendens, ipsam ab op-
" probriosæ captiuitatis ærumnis dignãter eripuit, à deplo-
" randæ viduitatis incommodis misericorditer liberauit, da-
" to sibi cœlitus noui sponsi solatio Benedicti, qui vt nomi-
" ni rem cõformet, & præteritis futura cõtinuet, opera Deo
" grata speratur & hominibus placitura facturus. Exultet i-
" gitur eadem sacrosancta mater ecclesia, & in iubilum su-
" pernæ laudis assurgat, tenebrarũ semota caligine se nouæ
" lucis radio illustratam & abiecto iugo tyrannicæ seruitutis
" status debiti & pristinæ libertatis resumpsisse decorem io-

» cundetur deposito vidualis desolationis iubilo lætitiæ nu-
» ptialis illuxisse serenum, nouum adepta pastorem, suæ ste-
» rilitatis & opprobrij redemptorē. Exultet præcipuè sacer
» prædicatorum ordo se talem & tantum filium peperisse,
» alumnum nutriuisse tam inclitum, tam præclarum, quàm
» patrem orbis, & fidei successorem Petri, Christi vicarium
» in supremo sede iustitiæ solio gloriatur. Lætetur & iubilet
» quòd ex eius horto arbor ista fructifera prodiit, quę in do-
» mo domini fœliciter complantata fructum datura credi-
» tur suo tempore gratiosum. Lętetur insuper totum orbem
» ex eius gremio suscepisse nouum patrem pauperum, & dis-
» pēsatorem prouidum fidelium animarum, qui sicut mul-
» tum apud Deum, sic apud homines proficit in honore. Lę-
» tabūdus exultet chorus fideliū fidei orthodoxę cultorúm-
» que fides ipsa, quo ex nefandis prædecessoris actibus, de-
» testandis operibus & perniciosis exemplis obnubilata
» sui luminis claritate, quæ minabatur excidium, per sancti-
» tatis & vitæ merita & virtutum exercitia laudabilia succes-
» sorum quibus ab ouili claruisse dinoscitur, reformationis
» accommodę incrementa salubria ac fulgorem solitæ clari-
» tatis creditur resumptura. Lætetúrque pacis optatæ dulce-
» dinem, quam per iniquos excessus potius quàm processus
» temerarij, abusorū quasi extra terminos exulabat. Iste fide-
» lis testamēti dominici executor ad pristini status solú pro-
» curationē totíque mūdo spiritualis & temporalis cōmo-
» da quietis afferre probabiliter existimatur. Nos autem pro
» bonis affectibus exultamus, qui meretricalia deliramenta
» perplexi diutius patrem confidimus successiuè beniuolū,
» qui prędecessoris erronea corrigat, malefacta reformet, pa-
» cem nutriat, iustitiā foueat, & diligat æquitatem, in cuius

" affectione ſincera deuotionis filialis, in cuius deuotione fi-
" liali paterna benignitas cõquieſcat, ſed ex eo pręcipuè ma-
" teria nobis gaudij & exaltationis accreſcet, quod regimi-
" nis noſtri in apoſtolica ſede virum ſedere cõſpicimus, bo-
" norum omniũ, ſicut fama teſtatur & publicat, nitore cõ-
" ſpicuum, virtutum ſpeculum, & ſanctitatis exemplar: virũ
" vtique ſecũdũ cor noſtrum, qui non quęrit quæ ſua ſunt,
" ſed quæ Dei, ad Catholicæ fidei & vniuerſalis eccleſię bo-
" norum & exultationis incrementa fœlicia, ac ſtatum pro-
" ſperum & quietum totius populi Chriſtiani, & promotio-
" nem fœlicem negotij terræ ſanctę ducitur puro zelo. Igi-
" tur pro tam dignę, tam ſalubris & vtilis prouiſionis euen-
" tu, bonorum omnium largitori ad laudes & gratias in
" humilitatis ſpiritu aſſurgentes, eius imploramus deuo-
" tè clementiam: vt qui vos ad regimen eccleſiæ ſanctæ ad
" dandam ſalutis ſcientiam plebi ſuæ, ad ſupernæ dignitatis
" honorem pia miſeratione prouexit, ſic credita vobis mul-
" tiplicatione talenta cõcedat: ſic in ſanctitate & iuſtitia co-
" ram ipſo & in viã pacis dirigat greſſus veſtros: quod poſt
" regiminis pręſentis excurſum ad cœleſtis gloriæ ſolium v-
" na cum grege vobis commiſſo clementi pietate perducat,
" iudiciaturum cum cæteris ſanctis ſuis omnis orbis terrę fi-
" nium nationes. Cęterũ nos & regnum cuius moderami-
" ni diſponẽte domino præſidemus, & eccleſiam Gallicanã
" ſanctitatis veſtræ fauoribus fiducialiter commendamus,
" & ad exponendum perfectius & plenius exhibẽdum bea-
" titudini veſtræ omnimodæ reuerentiæ & deuotionis in-
" dicia, ecce dilectos & fideles Bernardum dominum Mer-
" colij, magiſtrum Petrum de Bellapertica canonicum Car-
" notenſem, & Guilielmum de Pleſſiano militem, nuncios
noſtros

noſtros ad ſanctitatis veſtræ præſentiam deſtinauimus,quos benignè recipere, ac eorum relatibus paterna clementia audientiam præbere placidam,& fidem non dubiam adhibere dignetur. In qua quidem epiſtola Bonifacium vt inclementem perſtringi conſtat,& vnum legatorum Philippi regis fuiſſe Petrum Bellam-perticam,ſic dictum à tenui vico Boiorum gentis, qui nunc Borbonienſes appellantur.Hic eſt ille Petrus quem Cynus iuriſconſultus ſcripſit Romam profectũ è Gallia, anno iubilęi,Ronifacio Pontifice, cúmque Cyni locum citat Battolus ad titulum Cod.de ſentent. quæ pro eo quod intereſt feruntur:Paſſim verò grauis ille auctor iuris,vt & Baldus illius opiniones laudant:nam Aureliæ in Academia iuris publicè docebat antequam ad Altiſſiodori Epiſcopatum promoueretur. Cæterùm à Benedicto error Bonifacij deceſſoris ſtatim agnitus eſt,qui Columnas & Regem Frãcorum ab apoſtolica ſede abalienaſſet.Itáque illos reſtituit in gratiã, edita ob id conſtitutione quę extat, reuocans Bonifacij deceſſoris cõtrariam planéque pugnãtem, quãquã incertum metu ne id fecerit, an exemplo alienæ ſortis,vt qui Bonifacij calamitatem repentinam viderat, ſimiles à ſe ærumnas auertere cuperet,magnum telum ad res benè gerendas exiſtimans beneuolentiam principum.Simul Nicolaum Pratẽſem Cardinalem Florentiam miſit pacificandæ Reipub. cauſa. Hunc verò optimum & religioſiſſimum Pontificẽ Cardinales neſcio qui,cur enim nomina eorum ab hiſtoricis ſunt omiſſa,nec omni probro vt æquum erat denotata?ſed vt veriſimile videtur gentiles Bonifacij qui tũc multum poterant, & hunc oderant fortaſſe propter Bonifacij hoſtes reſtitutos in gratiam,viuentem diu ferre nõ potue-

Yy

runt. Accũm Perusij nõ procul à lacu Trasimeno, vbi Annibal Romanos olim vicit, vir pius mensæ accumberet, iuuenis quidam mentitus fœminam se esse, & ancillam Abbatissæ virginum D. Petronillæ, triclinium ingressus esset cum argenteo vase, ficus recentes & varia florum genera illi obtulit, quos auidè comedit nihil mali subesse ratus, permixtum autem illis ficubus ac floribus venenum erat. O inuidia vt perpetuò es mala! His igitur artibus Benedictus miserrimo fato sublatus est, vt Villaneus refert, idémque scriptor conditum ait Perusij in templo Herculani apud Dominicanos, ex quorum ordine fuisset.

NOMINA PONTIFICVM QVORVM VITA EXPLICATVR LIB. 6.

Clemens v.
Ioannes xxi. *vulgò* xxii.
Benedictus xii.
Clemens vi.
Innocentius vi.
Vrbanus v.
Gregorius xi.
Vrbanus vi.
Bonifacius ix.
Innocentius vii.
Gregorius xii.
Alexander v.
Ioannes xxii. *vulgò* xxiii.
Martinus iii. *vulgò* v.
Eugenius iiii.
Nicolaus v.
Calistus iii.
Pius ii.
Paulus ii.
Sixtus iiii.
Innocentius viii.
Alexander vi.
Pius iii.
Iulius ii.
Leo x.
Adrianus vi.
Clemens vii.
Paulus iii.
Iulius iii.
Marcellus ii.
Paulus iiii.
Pius iiii.
Pius v.
Gregorius xiii.

LIBER SEXTVS.

HACTENVS Episcoporum Romanæ vrbis res gestas exposuimus, quamdiu sedes eorum Romæ vel in Italia fuit: nunc transeundum ad septem Pontifices qui Auenione ad Rhodanũ flumẽ in Gallia domicilium habuere. hi autem sunt Clemens quintus, Ioannes vigesimus primus, Benedictus duodecimus, Clemens sextus, Innocẽtius sextus, Vrbanus quintus, Gregorius vndecimus: qui omnes in Gallia educati ad summum sacerdotij apicẽ peruenere, defunctíque vita cis Alpes variis in templis magnificè funerati sunt, vno excepto Gregorio. nã eum Romam reuersum cùm fata & iuuenem & citò rapuissent, ciues Romani diu luxerũt. Antequam autem ad Clemẽtem quintũ veniã, quęstio subdifficilis explicanda videtur, cur tã variè amplissimos sacerdotes appellemus, modò Episcopos, modò Papas, modò Antistites apostolicę ecclesię, modò Põtifices, modò Apostolicos viros. Notũ est Hieronymi illud ex epistola ad Oceanũ, apud veteres idem Episcopi & presbyteri fuerũt, quia illud nomẽ erat dignitatis, hoc ętatis. Igitur qui præfuerũt Romanis sacris, primùm Episcopi dicti sunt: quam vocem exponit Cassiodorus epistola ad

„ Ioannem secundum cùm ait: vos speculatores christiano
„ populo præsidetis. Sanè antiquissimus auctor Tertullianus
„ de præscriptione aduersus hæreses Clementem Episcopũ
„ Romanum vocat: & eodem libro laudat Episcopatum E-
„ leutherij benedicti. Cyprianus nõ multo pòst Cornelium
„ & Lucium Episcopos dicit fuisse. Marcus sanctę Romanæ
„ & apostolicæ sedis Episcopum se vocat. Symmachus præ-
„ fectus vrbi Damasum Episcopũ, & Antistitem legis Chri-
„ stianæ in epistolis ethnicus appellat. Hieronymus in Luci-
„ feriana cõfutatione Stephanum Romanæ vrbis Episcopũ
„ nuncupat. Apud eũdem epistola ad Demetriadẽ Prætexta-
„ tus consul designatus vtitur hac voce, Facite me Episcopũ
„ Romanum & ero Christianus. Vincentius Lirinensis non-
„ ne Iulium vrbis Romæ Episcopum fuisse prædicat, & Ru-
„ finus Clementem Episcopum Romanæ ecclesiæ? Quid
„ Augustinus libro retractationum secundo Innocentium,
„ deinde Zozimum, nónne appellat Episcopos ecclesię Ro-
„ manæ? Porrò Bonifacius in Synodo Charthaginensi quã-
„ do sic vocatur, hęc verba ostẽdũt: Debemus nostris quoq;
„ literis petere venerabilissimo Romanę ecclesiæ Episcopo.
„ cætera omitto. Leo quoque vrbis Romæ Episcopum plu-
„ ribus epistolis se vocat. Papæ autem vox non ignota Ter-
„ tulliano, non Hieronymo & Augustino, nõ Græcis scrip-
„ toribus Athanasio & aliis, nõ Cassiodoro in libro diuina-
„ rum institutionum, vbi Gelasium Papam vrbis fuisse glo-
„ riatur. Athalaricus Gothorum rex Ioannẽ secundũ, Theo-
„ dahadus Agapetũ vrbis Romæ Papam. Gregorius primus
„ Ioannem primum lib. dialogi quarto Papam, quoque ap-
„ pellat: sed Papæ vox olim communis omnibus Episcopis
„ facta est propria Romanis. Athalaricus idem antistitem

vrbis Romæ dicit epiſtola ad Ioannem ſecundum, idem à Iuſtiniano Archiepiſcopus almę vrbis Romę & Patriarcha appellatur. Nicolaus primus Marcellinum Epiſcopum vrbis Romæ fuiſſe ait: denique Gregorius primus Ioannem primum beatiſſimum Romanę vrbis Pōtificem libro dialogi primo: quāquam ante eum Hieronymus & alij Pontificis quoque nomen ad Epiſcopum Romanum tranſtulerāt: Pontificatus enim apud Romanos ſacrum munus olim fuit, dictum à poſſe & facere vt Scæuola apud Varronem dicit, vel vt Varro ipſe libro 4. de lingua Latina à ponte appellatus. pons enim ſublicius à Pontificibus primùm factus, & ſæpe reſtitutus eſt. Sed horum Pontificum (plures enim erant) vnus populi Romani ſuffragiis renunciatus Pontifex maximus dicebatur: iudex quippe erat atque arbiter rerum diuinarum humanarúmque, vt Sexto Pompeio videtur. Hanc igitur vocem mutuati veteres ad eccleſiaſtica munera tranſtulerunt, & ſacris præpoſitos dixerunt Pontifices, eorúmque principem qui ſummam inter omnes poteſtatem habebat, pontificē maximum appellauere. Rurſus præſulem apoſtolicæ eccleſiæ Athalaricus epiſtola ad Ioannem ſecundum & apoſtolicum Papam dicit: Innocentium verò primùm Hieronymus ad Demetriadem cathedræ apoſtolicæ ſucceſſorem, quòd in ea Petrus & Paulus Apoſtoli ſederint. Quin Epiſcopum Romanum maiores noſtri in Gallia Apoſtolicum virum nominabāt vt lib. 5. docuimus teſtimonio Lupi Senonenſis, vt nunc Iuonis Epiſcopi Carnutum doctiſſimi viri: ipſáque eccleſia nonne eſt ſolita dicere, vt dominum Apoſtolicum & omnes eccleſiaſticos ordines in ſancta religione conſeruare digneris? Poſtremò ipſum pon-

tificem compellando, beatiſſimum patrem hodie appellare conſueuimus. qua locutione primus mihi quidem videtur vſus Magnus Aurelius Caſſiodorus epiſtola ad Ioannem ſecũdum, quam ſic orditur: Supplicandum vobis eſt beatiſſime pater. Addendum eodem eſt, quomodo in publicis actis ſubſcribere Epiſcopi Romani ſoleãt. Leo quidem, Hilarius & Symmachus Epiſcopos catholicæ vrbis Romæ ſe dicunt, ac deinceps cæteri eorum exemplo in ſubſcribendo ſunt vſi. Hæc veluti præfatus ad Clementem venio, & ſocios qui ſunt in Gallia mortui, mox ad cæteros Pontifices quos Italia iterum alere cœpit.

CLEMENS V.

SCELERA MORTALIVM DEVS PRO ARBITRATV NONNVMQVAM SERÒ VLCISCITVR NONNVMQVAM CITÒ. Idque Italia ſenſit mortuo Benedicto. Statim enim Pontificatum Nouempopulanos, & Lemouices Ciſalpinos populos tranſlatum vidit non reuerſurum Romam ante annos ſeptuaginta. Etenim conuocati Cardinales, vndecim ferè menſes exegerunt priuſquã ſucceſſorem nominarent, in duas illi ſectas erant diuiſi: vni præerat Matthæus Vrſinus & Franciſcus Caietanus fratre Bonifacij genitus. Hi Philippum Francorum Regem oderant, alteri Neapoleo, & Pratenſis Cardinales Columnienſium amici, factionîſque Gibellinæ, eiuſdémque Regis amantiſsimi. Cùm verò incluſi eſſent à

Perusinis, & iam nouus propè mensis effluxisset, Pratensis colloquutus cum Caietano, Magnum, inquit, damnum inferimus ecclesiæ, qui tandiu sumus in pontifice deligendo. At ille, inquit, per me non stat. ergo ait Pratensis sectæ vestræ optionem damus nominandi tres Archiepiscopos Galliæ à Bonifacio creatos, & idoneos ad pōtificatum homines: atque ex iis vnum ego & socij mei intra quadraginta dies Episcopum Romanum dicemus, eíque qui fuerit à nobis designatus, suffragia vestra aderūt. Accepta est conditio, trésque illi Archiepiscopi sunt nominati, quorum Burdegalensis fuit alieno animo à Rege Francorum propter vexatos Aquitanico bello agnatos & consanguineos suos. Tum Pratensis qui illum nosset ambitioni deditum, & Aquitanum, id est, cupidissimum natura, & qui facilè pacem à rege acciperet, litteras ad Philippum scribit, quas excursores cōtinuatis noctu ac diu itineribus in Franciam intra vndecim dies detulerunt. Rex quàm citissimè colloquutus cum Burdegalensi, eum sibi amicissimum facit. Quid est enim, quod spes obtinendi pontificatus non faciat? aut quæ odia in amicitias non mutet? Itáque dat obsides fratrem & nepotes suos, & Philippus rescribit amicis Cardinalibus vt Bertrandum Gothum Pōtificem crearent, cuius fratrem meminissent, Beraldum Albanensem Episcopum, & Cardinalem ex Archiepiscopo Lugdunensi factum, missúmque à Bonifacio in Galliam legatū, ídque nos sequuti Victoriani annalis fidem dicimus. Tricesimo quarto die nuncius Perusium rediit, & clàm Pratensi datæ sunt literæ. Id cùm esset factum, confestim Cardinales cōuocat, & Pontificem designat Philippi amicum, quem inimicum Cardinales contrariæ sectæ existimabant, quarto

nonas

nonas Iulias millesimo trecẽtesimo quinto, decretúmque electionis in Aquitaniam mittitur vnà cum literis quas collegium Cardinalium illi scribebat: eas Arnaldus Vasatensis Episcopus, & Burdegalæ ciuis, vírque doctissimus nuper ad nos misit. Sanctissimo patri domino & domino
» Bertrando Archiepiscopo Burdegalensi diuina proui-
» dentia in Põtificem summum electo miseratione diuina,
» Christi presbyteri & diaconi sanctæ Romanę ecclesię Car-
» dinales pedum oscula beatorum. Recordatus est dominus
» misericordiæ suæ, & plebem suam non despexit in finem:
» quia dum prolixæ vacationis Romanę, & per consequens
» quodãmodo vniuersalis ecclesiæ respexisset incõmoda, &
» longa illius ex variis causis suspiria cognouisset, in tẽpore
» accepto exaudiuit eam, & in die salutis miseratus est eius.
» Sanauit quidem, quia cõmota erat contritiones ipsius, &
» vidua per electionem canonicam generoso sponso oblata
» speciosa facta est, & sicut crapulatus à vino à somno dor-
» miẽs excita surrexit: & vbi desperabat magis vt Lucifer est
» exortus, vnde serenus dies illuxit nobis, & sancti spiritus il-
» lustratus ardore populis, qui orbati patre gradiebantur in
» tenebris, tãquam quoddam sidus apparuit, quod fulgore
» proprio velut stella matutina coruscans cunctos fideles ir-
» radiat suo lumine claritatis. Dudum siquidem eadem Ro-
» mana ecclesia per mortem sanctæ memoriæ domini Bene-
» dicti patris, reuerendi pastoris solatio destituta, de vobis,
» sicut per electionis ipsius decretum, quod sanctissimæ pa-
» ternitati vestræ vnà cum pręsentibus literis per prouidos
» & discretos viros fratrem Guidonem abbatem mona-
» sterij Belliloci Cluniacensium ordinis, Virdunẽsis diœce-
» sis apostolicæ sedis, & magistros Petrũ de Montegiello sa-

" cristam ecclesiæ Narbonensis nostris cõmunibus, ac An-
" dream de Hugugio canonicum Catalaunẽsis eiusdem se-
" dis in Romana curia obsequiis insistẽtes, nostros ad id spe-
" ciales trãsmittimus nũcios, liquere poterit, est nuper ad sũ-
" mum Põtificem electio celebrata. Igitur pater vos suppli-
" citer exoramus, vt ad locum prędictæ sedis & ad partes ter-
" rarum ipsius, exemplo fœlicis recordationis Clementis
" quarti, & sanctę memoriæ Gregorij decimi Romanorum
" Pontificũ accedentes pręsentia vestra, sicut noster æternus
" medicus qui præsens iacẽtem mundũ erexit, & curauit in-
" firmum, ecclesiæ laboribus consulatis. Fluctuat itáque Pe-
" tri nauicula, sagena rumpitur piscatoris, pacis serenitas in
" nubilum versa est, ac ecclesiæ Romanæ terras & nõnullas
" adiacẽtes prouincias vastat bellorũ calamitas, & in eis sagit-
" tæ zizaniam seminantis ardentibus effectæ complentur:
" ex quibus rerum, personarum, & animarum quod grauius
" est, pericula subsequuntur. Soldanus insuper Babylonicus
" hostis insultat, & post clades miserabiliter Christi fideli-
" bus partium illarum inflictas, & vrbium Christianarum
" excidia deteriora minatur, & residuum quod ibi Christia-
" ni possidẽt, vt singularis exterminare satagit, & hiatu terri-
" bili nititur deuorare. Succurrite, inquim⁹, succurrite pater,
" & sauciatorũ vulnera præsentialiter purgate, & vario pur-
" gata oleo confouete: non dubium quippe quòd in sede
" Petri residebitis fortior, lucebitis clarior, in terra eius viue-
" tis quietior, & remotis regibus, principibus atque populis
" admirabilior eritis, & ipsorum deuotionem & obedientiã
" plenius acquiretis. In sua namque domo est vnusquisque
" planeta potentior. in ecclesia propria quiescere quid dul-
" cius? visa frequenter spernũtur, sæpius ac facilius adita ve-

" luci quæsita vilescũt. Venite ergo, atque nostris in hac par-
" te vocis assentiat vestra benignitas, quam bene diúque va-
" lere cupimus, iterum supplicamus. Vt autem adhibeatur
" his nostris literis plena fides, eas sigillorum nostrorũ mu-
" nimine roborari fecimus & muniri. Datũ Perusij anno do-
" mini millesimo trecẽtesimo quinto, indictione tertia, sex-
" to Iunij. In quibus quidem literis sigilla decẽ & octo im-
pressa ceræ rubeæ vnà cum totidem sericis filis viridibus
cernebantur. Lustrabat Bertrandus prouinciam Burdega-
lensem, cui inter cæteros Pictauiensis Episcopus paret: vbi
verò esset cùm lætissimum illum nũcium accepit, ex regi-
" stro quod adhuc Burdegalæ extat facilè intelligemus. In
" nomine domini amen. Anno eiusdem millesimo trecen-
" tesimo quinto indictione secunda, Pontificatus sanctissi-
" mi in Christo patris D. Benedicti Papæ xi. anno primo,
" die Sabbati videlicet duodec. Cal. Iul. xx. die mensis Iu-
" nij, Reuerendus pater in Christo D. Bertrandus Dei gratia
" Burdegalensis Archiepiscopus visitauit prouinciam Bur-
" degalensem, quam totam percurrere non potuit propter
" electionem de eius persona factam ad sanctam sedem apo-
" stolicam: quæ electio illi renũciata fuit per multos curso-
" res dum visitaret prioratum de Lesinhaco in diœcesi Picta-
" uiensi. Igitur Burdegalam reuersus vbi id decretum acce-
" pisset vndecimo Cal. Aug. in templo augustissimo illius
vrbis quod Andreæ apostolo sacrum est, mutato nomine
Clemens deinceps appellari voluit. Igitur tertio Cal. Au-
gusti Pontificatus sui anno primo constitutionem tulit
Burdegalę datam, qua nominatim illius vrbis & cęterarum
beneficia vacatura imposterum collationi suæ & sedi apo-
stolicæ reseruabat, vsúsque est sigillo quo vtebatur in ec-

" clesia Burdegalensi collocutus, de qua, inquit, licet im-
" meriti, sumus nouiter ad hunc statum summi apostolatus
" assumpti. Putabant Itali eo accepto decretoBertrandum Romã iturum, sed longè aliter euenit. euocatos enim Cardinales iubet Lugdunum venire, vrbem claris fluminibus Arari &Rhodano illustrem, vbi eodem anno decimo sexto Cal. Decemb. vir corpore amplo atque robusto, staturáque quæ iustam excederet, coronatus est in templo Iusti extra muros, quod ciuilibus Frãcorum bellis à Caluinianæ sectæ defensoribus planè euersum est, anno videlicet millesimo quingentesimo sexagesimo secundo. Interfuerunt coronationi Philippus Francorum rex, Galliæque proceres & alij nobilissimi viri. Nõdum põtifex Regi promiserat se illum vnà cum Cardinalibus recepturũ in gratiam, decimas regni in quinquennium daturum, Iacobũ& Petrum Columnas restituturũ pristinis honoribus, Cardinales tantum Franci & Aquitanici generis promoturum. hæc quidem omnia præstitit. Itáque in posterum Italici generis Cardinales pessimè habiti sunt nouis illis Burdegalæ, & in Francis dominantibus: in Italiam verò misit Neapoleonem Vrsinũ, sed nihil apud Florentinos, nihil apud Bononiẽses efficere potuit. quare diras in illos fulminatus propter spretam cõcordiam. Pacem rebus infectis in Galliam redit. Pollicitus quoque Pontifex fuerat se decessoris memoriã dãnaturum, ossáque eius igni crematurũ: rogatus à Rege vt id faceret, respondit maximam partem Cardinaliũ id fieri nolle. Cæterùm si id velle perseueraret, consiliũ Viennam indicturũ, vbi de grauissimis Christianæ Reipub. negotiis rebúsque ageretur. Viennam autem delegit, quòd tunc non esset Regiæ ditionis, con-

ſilio vſus Pratenſis callidi & aſtuti Cardinalis. Propterea dedit literas ad omnes Epiſcopos, mandans vt ſinguli quæ vtilia putarent eccleſiæ Dei populóque chriſtiano,in diœceſi quiſque ſua ſcriberent. Tūc Guilielmus Durandus Epiſcopus Mimatenſis, neceſſariò alius ab illo qui dudum ſub Innocentio quarto vixit, vtiliſſimum libellum edidit de rebus in Viennenſi concilio diffiniendis, vt ipſe auctor tradit. Interim damnauit Tēplarios, qui arguebantur nefandorum criminum. diuites illi & locupletes erant, multáque ex eorum fortunis diripuiſſe Clemens dicitur. Qua in re Bartolum puto deceptum, ac pro Clemente,à quo illi extincti ſunt, Bonifacium dixiſſe, & collegium Templariorū propter delicta quorumdam euerſum fuiſſe, ipſóſque hæreſis nomine dānatos. Ac ne locus ille Bartoli lateat,indico titulum de pœnis,vbi tantus vir tamen aut notarius eius errauit. Anno verò milleſimo trecēteſimo ſeptimo quo Clemens Pictauij fuit, ad eum venit Hayto Armeniæ regis conſanguineus,iuſsúque pontificis de viribus & potentia Orientalium principum volumen egregium dictauit Nicolao Falconi interpreti ſuo. Quo quidem Apoſtolum Clementem quintum, ſic enim Epiſcopum Romanum appellat, magno ſtudio in id incumbere prædicat,vt Syria Palæſtináque & cæteræ prouinciæ à Mahometanis principibus occupatæ excuſſo tandem iugo liberentur: & ante Clemētis tempora anno milleſimo centeſimo nonageſimo octauo Villarduinus grauis hiſtoricus Innocētium tertium Apoſtolum Romanum vocat: atque is mos maiorum noſtrorum in Gallia fuit,vt Romanum pontificem Apoſtoli nomine deſignarēt, quanquam impropriè,niſi Apoſtoli nomine Apoſtolicum virum in-

telligebant. Nam extat apud Lupum Senonensem epistola synodi habitæ aduersus Nomenoium citerioris Britanniæ regulum, vbi Episcopi sic eum alloquuntur. Omnem læsisti christianitatem, dum Vicarium beati Petri Leonem apostolicum, cui dedit Deus primatum in omni orbe terrarum, spreuisti. Hactenus Lupus, cuius librum epistolarũ nunc in lucem mitto: posteri tamen cæterarum gentium vocem amplexi pro Episcopo Romano vetustiores sequuti Papam dixerunt. Accidit Iunio mense anno trecentesimo octauo vt ecclesia Lateranensis cum palatio & canonicorum ædibus incenderetur. dolorem ex ea re pontifex concepit, & rogatus à Romanis vt incensa restauraret, refici curauit. Anno verò post mille trecentos decimo tertio Cardinalis Lutetiam missus ab eo vicináſque regiones, vt ad Hierosolymitanam expeditionem generosos Gallorum animos incitaret, vbi Philippus genérque eius Eduardus Rex Anglorum, tréſque eius sororij crucem belli sacri signum sumpsere cum innumeris ex vtraque gente equitibus ac nobilibus viris. quem nuncium cum Clemens audiisset publicari iussit plenam delictorum remissionem ijs qui ad id bellum proficiscerentur: atque ijs qui ire quidem aut non possent aut nollent, modò præstarent sumptus viri militaris expeditionem illam suscipientis; plebeis verò qui terũtium vnum obtulissent, anni vnius remissionem dabat, augebátque numerum annorum pro quantitate ęris collati. Id cùm quinquennio esset factum, exactoréſque dati, quorum fidem cognitam habebat, expeditio tamẽ illa derelicta est. quã ob causam nescio, neque enim vetusti annales qui hoc tradũt, illius meminere, cùm dixerint partem pecuniæ ad pontificem peruenisse, partem ne-

poti eius datam. Mortuo extinctóque Alberto Cæsare Philippus apud Clementem, agebat vt imperium à Germanis ad Gallos transferretur. Cæterùm seu Pontifex nollet seu consentiret, Henricum Comitem Lucemburgi Cæsarem dixerunt. Veneti Ferrariam vrbem ecclesiastici iuris vi ceperant, Francisco Estensi inde pulso. ad vim eorum retundendam missus nepos pōtificius, cum ijs fœliciter pugnauit. duos enim nepotes habuit, Guilielmū Fargium ex sorore, & Bernardum cognomine Guarinum ex consanguinea germana, quos in diaconos Cardinales adlegit, vt in vita eius apud Bernardum Dominicani ordinis virum, qui sub Clemēte sexto in Gallia vixit, reperio. Idémque narrat Raimundum Gothum fratis filium iam ab eo factum Cardinalē; ísque in Italiam missus est. Veneti igitur sex hominum millia simul Ferrariam amiserunt, & in illo conflictu Florentini pontificem peditatu atque equitatu iuuere. Idē cùm postea Raimundum in vrbe sua comiter suscepissent, obtulisséntque aliquot Florenorum millia, solutum est interdictum à Neapoleone in eos latum: ipsum verò Pratensem misit in Italiam ad Cæsarem Imperatoria corona exornandum, in quam prouinciam profectus est anno millesimo trecentesimo vndecimo. Quo quidem tempore, decimo tertio Cal. Nouemb. synodus Viennæ Allobrogum haberi cœpta est à trecentis patribus, multáque piè cōstituta sunt ab eis. De Clemente verò quid attinet plura dicere? vitam eius Villaneus libro octauo & nono Florentinæ historiæ tradit, ac de morte eius ita scribit, decessisse duodecimo Cal. Maij anno trecentesimo decimo quarto, pōtificémque illum pecuniæ cupidissimum & simoniæ amātem, quique venalia omnia haberet, libidini quoque dedi-

tum,& qui vnicè diligeret miræ pulchritudinis fœminam Comitem Petragoriorum. Hominum sunt ista, & mortalium vitia, quibus infectum maximum Episcoporum minimè oportuit: atque ideò in vita eius non prætermittēda ab historico veritatis amanti. Cætera autem mortem eius insecuta ex rumore potius quàm quòd ita acciderint Villaneus scripsit. Dantes quoque poëta Hetruscus de Clemente loquitur, cùm ait vēturum ab occidente pastorem legum contemptorem, facturum vt Iason Oniæ fratrem qui ab Antiocho Syriæ rege summum sacerdotiū magno emit, gentiliúmque errores sequutus est, hoc est vt pōtificiam dignitatē adipisceretur, licita atque illicita promissurum Philippo Francorum regi, odióne Gallicæ gentis, an quia id verum fuit, excutiēt lectores: neque enim historici est iudicium ferre. Propinquis autem suis innumerabiles penè gazas reliquit. Sepulchrum eius marmoreum admirandíque operis violatum dirutúmque est à Caluinianæ sectæ defensoribus, anno millesimo quingentesimo septuagesimo septimo apud Vsestam vicum prope arenosam (vt Ausonij verbo vtar) Vasatum vrbem, in tēplo virginis à se exædificari iusso, cùm antea Radegundis parochialis ædes appellaretur. Et in gratiam Clementis nunc quoque Vsesta tributis & vectigalibus exempta est beneficio Regis Francorum. Habéntque Duratij hodie ius cōferendi beneficia illius ecclesiæ tamquam emptores Villandrici vici Burdigalensis diœcesis. Est Vsesta in conspectu eius trans Cyrionem fluuium, in quo quidem vico, vt diximus, Villandro Clemens natus est, patre Beraldo viro militari, vt in vita eius Bernardus Guido narrat, sed natales suos illustriores reddidit condita in eo munitione castel-

lóque mirandi operis ac Vsestæ quidem à violantibus sepulchrum, quod octo columnis ex iaspide pulchrè exornatum erat, inuentum est pontificium cadauer admodum procerum ac longum ferè pedes octo, cùm ex eminenti in vultu cicatrice olim accepti in facie vulneris, id statim in cineres resolutum est: violatorésque insignis tumuli ex eo retulere in prædam aliquot gemmas argenteáque vascula, quæ vnà cum corpore & aromatibus ac crepidis inclusa fuerant: ossa denique ne quid prætermittam igni comburenda tradidere. Eáque violatio sepulchri facta est octauo Idus Ianuarias anno vt diximus septuagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum, ducibus tam nefarij sceleris Serra & Forcade Vasatēsibus. Id verò monumentum Galliardus Motha Cardinalis nepósque eius ab Ioanne successore institutus fieri curauit, vt ex verbis testamēti quę hîc quoque subiiciam facilè apparebit. Volo & ordino, executorésque meos attentè rogo, vt tumulus quem ad sepeliendum corpus fœlicis recordationis Clementis Papæ quinti auunculi mei fabricare feci in ecclesia beatæ Mariæ de Vsesta diœcesis Vasatēsis cōpleatur & absoluatur stipendiis meis, prout eisdem executoribus aut vni ex ipsis videbitur faciendum. Idem verò Galliardus in vrbe Vasatum ínque diui Ioannis templo, quod à Caluinianis quoque funditùs dirutum est, sepeliri voluit, non procul à Clementis sepulchro. Iusserat verò Clemens & supremis tabulis mandarat cadauer suum Vsestæ sepeliri: & cùm mortuus esset inter Canonicos Vsestenses & Carpētoractæ antiqui oppidi incolas lis magna grauísque mota est, vtris sepultura cōcederetur; iudicium tamē penes Vsestam fuit, ídque in secretario templi vsque ad violationē sepul-

chri permansit. Id verò memoria dignissimum puto, quod publicis instrumentis actísque quę adhuc extant continetur, Margaretam Gotham Clementis neptem Castellíque dominam, id iuxta Garumnam in agro Vasatum situm est, decessisse ante annos centum quinquaginta, hodiéque plures viuere apud Vsestam Clementi cognomines honestissimos & catholicæ studiosissimos agricolas, ad tenuem vt verisimile est fortunam temporis lapsu redactos. Quinetiam viuit Beraldus Gothus Petrę cauæ oppidi dominus, vírque nobilis in Armeniaco Comitatu, qui se agnatum & gentilem Clementis hodie gloriatur. In minori quidem fortuna Aurelię ad Ligerim flumen iuri ciuili operam Clemens dederat. Itáque priuilegia illi cōcessa à Philippo Rege sponte cōfirmauit, studiorum suorum mentionem ipse faciens. Quinetiam idem in concilio Viennēsi linguam Hebraicam, Arabicam, & Chaldeam Lutetiæ Parisiorum doceri pręcepit. Ac si fortè curiosi lectores id quoque scire capiunt, tametsi leue ac frigidum sit, Burdegalensi Archiepiscopo vineam reliquit, optimi vini feracissimam in vico Pessiaco, quæ Clementis Papæ vinea hodie quoque appellatur. Eo verò extincto Cardinales apud Carpentoracte oppidum conuenere tres & viginti, vt successorem nominarent. inter quos tantę fuere dissentiones, vt electio tunc fieri non potuerit, incenso conclaui, & magna parte vrbis dolo malo quorundam Cardinalium, quos annalis Victorianus Vascones fuisse dicit. Ac nisi intercessissent preces Philippi Comitis Pictauiensis, nō tam citò conuenissent. conuenere autem Lugduni in templo dominicanorum, quod inter Ararim & Rhodanum situm est pervigiliis Petri & Pauli anno millesimo trecentesimo decimo

ſexto, id eſt, biennio poſt deceſſoris obitum. Dantes philoſophia & poëſi affluens ad Cardinales Italos tunc literas miſit, quibus hortabatur vt vni rei darent operam, ſi fieri poſſet, ne ex alia gente quàm ex Italica Romanus pontifex crearetur: verùm id fruſtra ab eo factum eſt, vt in Ioanne mox dicemus.

IOANNES XXI. *vulgò* XXII.

DECESSOREM ſuum fuiſſe Clementem quintum teſtatur Ioannes ſacra cõſtitutione quam Lugduni dedit decimo ſexto Cal. Octob. põtificatus ſui anno primo, vbi fœlicis recordationis Clementem Papam quintum prædeceſſorem ſuum appellat, & ea epiſtola quam Bononienſi Academiæ ſcribit, Clemẽtinas conſtitutiones obſeruari legíque præcipiens, quas non potuerat Clemens mittere ad ſcholas pontificij iuris. Magno igitur beneficio affectus ab eo donatúſque Cardinalitio honore, memorem ſe fuiſſe Ioannes illo facto oſtendit. Cadurci in vrbe Aquitaniæ apposita Olto amni in Garumnam influenti natus erat, patre Arnaldo cognomine Deüſa, miſeri viliſſimíque ſutoris filius. Aſſectatus fuerat Epiſcopum Arelatẽſem Caroli ſecundi Neapolitani regis Cancellarium, cuius ſumptibus ſcientia rerum maximarum inſtructus eſt: Arelatenſi verò mortuo ſuccedere iubetur à Roberto rege, & ſcrinij regij curam habere, tãtúmque effecit indu-

ſtria ſua vt Auenionenſis archiepiſcopus fieret, mox Cardinalis à Clemente quinto renunciatus, eóque mortuo cùm Cardinales biennium altercãdo neminem elegiſſent, cõſenſere vt põtifex crearetur quẽ Iacobus voluiſſet, quod per iuris canonici diſciplinã neſcio an fieri poterat: voluit verò ipſe pontifex deſignari. Hãc eius ſententiam probauit Neapoleo Vrſinus, cæteríque Cardinales veriti ne quẽ alium minus ſibi gratum haberent. Itáque octauo idus Auguſti anno milleſimo trecẽteſimo decimo ſexto pro Auenionenſi Romanus pontifex Lugduni in templo Ioannis Baptiſtæ auguſtiſſimo coronatus eſt non. Septemb. próque Iacobo Ioannis impoſterum nomen accepit. Vir quidem corpore exiguo & ingenio magno, honeſtæque vitæ teſtimonium ſecum afferens, vt Victoriani annales exponunt ſcripti anno milleſimo trecenteſimo vigeſimo ſecundo. Eſt in agro & finibus Cadurcorum illuſtris familia Carmagniorum Comitum, quæ Ioannis maximum ſacerdotium adepti affinitatẽ ſtatim petiit, datáque illius gẽtis primogenito in matrimonium fratris filia, gentilitium quoque inſigne accepit, eóque vſus eſt, duobus videlicet Leonibus, qui eretis caudis ſaliunt, & eorum alteri in ſummo pede lilium ineſt, cum quatuor interſecantibus lineolis. Cardinales verò ex agnatis vel conſanguineis ſuis tres tãtùm inſtituit, Ganzelinum Deüſam fratris filium, Iacobum & Arnaldum cognomine Vias, & Raimundum Podietum. hi erant ſororum filij. Ex tribulibus autem ſuis ſex tantùm fecit: quo in numero fuit vir ſpectatæ nobilitatis atque virtutis Michaël Hebrardus à ſancto Sulpitio. Ac ſuperſunt admirandæ ſubſtructiones in vrbe Caducernſi, quæ adhuc dicuntur illorum fuiſſe. Cæterùm beneficia e-

ius in patriam nataléque solum, hæc ferè sunt: iuris ciuilis ac Pontificij aliarúmque disciplinarum publicam Academiã Cadurci instituit, vnde multi præclari viri vtiléſque reipublicæ prodierunt. Cathusianorum cœnobium fixit in eo loco quem Templarij prius obtinuerant, id est ad ipsa vrbis mœnia. Denique palatium ingẽs in editiore vrbis parte ædificari curauit, & ad eius angulum prælatã turrim quæ etiamnum stat retinétque auctoris sui familiare nomen, Deüsa enim adhuc vocatur: Porrò iuxta id palatium non ignobile opus extrui iussit, basilicam Bartholomæo apostolo sacram. Feruntur de illius sermone & Pontificatu & gestis prouerbia multa sanè non illepida, & præsagia illius ad Pontificatum plebeis Cadurcẽsibus notissima. Hęc sunt quæ in gratiam suorum Ioannes pontificatum adeptus fecit, eáque accepimus ab Antonio Hebrardo, qui lõgo interuallo post Michaëlem Sulpitianæ familiæ decus floret in episcopatu Cadurcensi, eóque iure est Baro & Comes municipij Cadurcensis in regione optimi vini feracissima, ne quid amplius dicam. Cadurci enim populi à Iulio Cæsare in Commentariis celebrantur. Nõ paruo quoque beneficio affecit Montis regij oppidum Carcassonensis, & Pauli apud Fœniculum in Pyreneis Aletensis diœceos, institutis duobus canonicorum collegiis, quòd illi populi tunc rudes pietatis egere eo beneficio viderentur. Quid autem fecerit, quod publicè interesset, breuiter commemorabo. Thomam Aquinatem nobili familia ortum, philosophúmque & Theologum magnæ auctoritatis & nominis, ob multas quib9 excelluerat animi virtutes, in Diuos referendum censuit, cùm pridem iuxta Priuernum pontificij iuris vicũ, nec procul à Stura seu Nympheo amne in

cœnobio Cisterciẽsium Fossæ nouæ, in cuius templo monumẽtum eius ex marmore adhuc visitur; obiisset anno à partu virginis millesimo ducẽtesimo septuagesimo quarto, ætatis verò suæ quadragesimo nono: obiisset inquam ex veneno, quod illi regius Medicus Neapoli discedenti officiosè oblato illi munusculo prębuisset, vt Villane⁹ narrat. Dicebat Thomas malle se vti frui Chrysostomi libris in Matthęum, quàm possidere fruíque Lutetia Parisiorum clarissima vrbe, ídque ab Oldrado iurisconsulto, qui sub hoc Ioanne Auenione viuebat, memoriæ proditum est. Dignus ergo fuit quem Ioãnes in diuos referret ob maximos labores in Theologia discenda docendáque perpessos, óbque egregiam vitæ sanctitatem quæ in eo refulsit, maiúsque ingenium Europa à mille retrò annis non tulit, vt non sine causa Demetrius Thessalonicensis eius libros in Græcum sermonem cõuerterit, qui adhuc in Vaticano cernũtur. Et hic quidem pontifex vir doctissimus fuit, quod Petrarcha testatur libro secundo rerum memorandarum his
» omnino verbis. Principum moribus intendere, & quæ il-
» lis saluo decore placeant excogitare, non inutile cõsilium
» egẽti. quod si vmquam, clarissimè diebus nostris apparuit,
» sub Ioanne XXII. Romano Pontifice. homo perstudiosus,
» & vehementioris animi, huic lectioni librorum inhiabat:
» illinc simultates acerbas & inextricabiles agens cum Im-
» perio Romano, alteram vitæ partem huic studio deuoue-
» rat. Cæterùm cùm à legendo & senium & curarum varie-
» tas retarderet, gratissimus erat illi quisquis defloratos vt
» propriè dicã libros sub breuiloquio perstringeret, redige-
» rétque in eas quas tabulas vocant, in quibus omne quod
» ex libris quęreretur facillimũ esset inuentu. Rursus affectu

alio impulsus nihil cupidius audiebat, quàm rumores ex Italia Germaniáque. has enim antè alias supra stomachum gerebat, quibus audiendis, siue veri, siue nihil ad rem, modò læti essent atque magnifici, mirum in modum, creduli senis incensum pectus mulcebatur. His duabus igitur viis multos eo tempore vidimus, ab extrema inopia raptim ad magnas diuitias peruenisse, ex illorum grege præcipuè qui religionis titulo gloriantes, quam professi videntur paupertatem præ cunctis mortalibus exosam habent. Ab hoc hominum genere Ioannes imprimis colebatur. Extat Augustini triumphi Anconitani volumen de potestate ecclesiastica, editum dicatúmque Ioanni pōtificatu anno quarto: quem sanè virum propter eruditionem & in dicēdo scribendóque perspicuitatem, Ioannes insigni aliquo beneficio esset prosequutus, nisi fata nobilē excellētémque theologum sustulissent Neapoli octauo anno post id volumen Ioanni conscriptum. Gallia autem adhuc queritur episcopatus plures ab eo diuisos locatósque parum idoneis locis, cùm antè in longè optimis opulētissimísque vrbibus Episcopos tantùm haberet. Nec Leonis in ea re præceptum aut cōsilium probauit, etsi Episcopi vrbis: E-
" piscopalia, inquit, gubernacula non nisi maioribus popu-
" lis & frequentioribus ciuitatibus præsidere oportet: ne
" honor cui debent excellentiora committi sui numerosita-
" te vilescat. Ex superioribus Petrarchæ verbis Ioannem in Italia bellum gessisse intelleximus, cùm Ferraria vrbs rebellionem ecclesiæ fecisset, pręsidiariis militibus occisis, & sororis filium Bertramum Cardinalem in eandem prouinciam misit stipatum octingentis equitibus cisalpinis, cùm nollēt Vicecomites ab obsidione Genuæ Ligurum disce-

dere Interim moritur Dantes Rauennæ mense Iulio anni millesimi trecentesimi vicesimi primi, dignus ille quidem perpetua hominum recordatione ob excellens & veritatis amans ingenium. Hic Clemente quinto mortuo, epistolam ad Cardinales Italos Latinam scripsit, eos monens vt de Italo ad pontificatum promouendo cogitarent, consulerént que patriæ penè ruenti. Exinde bella pontifici gerẽda fuere aduersus omnes ferè Italiæ regulos, libertatis populorum hostes, & longa illi concertatio fuit cum Ludouico Bauaro Cæsare designato, à quo Ioannes ipse Romæ in frequentissimo hominũm conuentu exauthoratus est: quin Bauarus legem tulit ne imposterum pontifici Romano absenti esse liceret vltra tres menses, néve vltra viginti milliaria ab vrbe progredi. Propugnatorẽ verò habuit Ludouicus aduersus Ioannem & Romanos pontifices quotquot futuri sunt, virum excellẽti ingenio, sed nequaquam probo, Massilium Patauinum, cuius libri extant non quidem verborum, sed rerum apparatu prorsus admirandi. Petrum quoque Corbariensem ex ordine Franciscanorum pontificem maximum creauit mense Maio trecentesimo vicesimo octauo, quem postea Pisani captũ Auenionem misere, vbi infœlix inserto in collum laqueo abiecit se ad pedes veri pontificis, veniámque ab eo petiit, & vitam deprecatus est. Ne tamen Respub. Christiana turbaretur si liber in Italiam rediret, cubiculum, libros, custodes & victum in palatio Auenionensi illi dedit, custodibus mandans ne quemquam alloqueretur. itáque in illo silentio viuens post triennium mortuus est. Ergo à pontifice bene acceptus, honestissiméque habitus Nicolaus antipapa, eo quo diximus modo obiit, ídque de eo in Pistoriẽsium an-

nalibus

annalibus commemoratur ad annum millesimum trecentesimum vicesimum octauum. At verissimè omnium de Petro narrat auctor breuissimi Catalogi Episcoporum Romanorum, quem Viennensis ecclesia ad nos misit. refert enim Petrum Rainalucium Reatinæ diœcesis ordinis minorum fuisse, spretáque legitima vxore Ioánis Matthęi filia, sacris initiatum, designatúmque pontificem Romanum à Ludouico Cæsare, postea captum perductúmque
» Auenionem: vbi in publico consistorio recitauit profes-
» sionem huiusmodi. In nomine Dei patris omnipoten-
» tis, & filij, & spiritus sancti. Quoniam iuxta Sapientis do-
» ctrinam, occultantibus scelera sua denegatur directio: pu-
» rè autem confitenti, & ea penitus deserenti, est misericor-
» dia repromissa: Idcirco, ego frater Petrus de Corbario, de
» ordine fratrum minorũ, sceleratissimus peccatorum, hoc
» considerans & attendens, volens in misericordia veritatis
» quam vbique deserui dirigi, & misericordiam & gratiam
» inuenire, quamuis nuper Pisis existens coram reuerendis
» patribus Domino Simone Archiepiscopo Pisano, & Do-
» mino Guilielmo Episcopo Lucensi, & discreto viro magi-
» stro Raimundo Stephani clerico papalis cameræ & apo-
» stolico nũcio, præsentibus multis prælatis aliis, ac religio-
» sis & nobilibus ac popularibus ciuitatis Pisanæ, errores
» meos & scelera spontaneè cum ingenti cordis amaritudi-
» ne confessus fuerim, & à pręfatis Archiepiscopo & Epi-
» scopo auctoritate apostolica per literas apostolicas paten-
» tes eis in hac parte concessas, lecta priùs confessione mea
» & abiuratione errorum meorum, & præstito iuramento
» de stando & parendo mandatis apostolicis, beneficium
» absolutionis habuerim, ab omnibus sententiis iuris &

„ hominis, nihilominus tamen adhuc errores meos & scele-
„ ra mea in præsentia sanctitatis vestræ domini Ioannis sum-
„ ma prouidente clementia summi pōtificis veri & vnici do-
„ mini Iesu Christi in terris vicarij, & ecclesiæ sacrosanctæ
„ catholicæ, & in præsentia vestri sacri collegij dominorũ
„ Cardinalium constitutus intendo & volo recognoscere &
„ abiurare errores meos, & alia facereque quæ vestra sanctitas
„ duxerit ordinanda. Imprimis itáque confiteor & cum in-
„ genti amaritudine animi recognosco, quòd cùm seductor
„ ille schismatic⁹ & hęreticus manifestus Ludouicus à Baua-
„ ria dudũ iure si quod sibi quæsitũ fuerat ex electione dis-
„ cordi de ipso in Regem Romanorum celebrata, iustè pri-
„ uatus fuisset per sedem apostolicam, ac vt hæreticus & fau-
„ tor hęreticorum notorius de multis hæresibus & fauto-
„ riis hæreticorum ac schismatibus condemnatus ad vrbem
„ Romanam imbutus diabolico spiritu peruenisset, religio-
„ sus vir minister Romanæ prouinciæ ordinis fratrum mi-
„ norum, ac dominus Ioannes Dei gratia sancti Theodori
„ Diaconus Cardinalis sedis apostolicæ & sanctitatis vestræ
„ legatus, pro maiori obseruatione interdicti, cui tunc erat
„ per vos sanctissime pater supposita vrbs prædicta, eiusdē
„ Ludouici aduentu percepto mihi & aliis fratribus in eadē
„ vrbe morantibus sub virtute obedientiæ & excommuni-
„ cationis pœnis, quas non parentes ipso facto incurrerent,
„ publicè iniunxissent vt dictam vrbem omnes & singuli
„ exiremus: Ego tamen infœlix peccator præceptis huius-
„ modi non obstantibus in eadem vrbe pręsente domino
„ pessimo hæretico & schismatico Ludouico, & assistētibus
„ ei pluribus aliis schismaticis & etiam hęreticis cōdemnatis
„ & reprobatis per sanctitatem vestram & ecclesiam sanctā

» Dei pertinaciter remanere præsumpsi: & in ea licet esset iu-
» stè & sanctè per vos ecclesiastico interdicto supposita, ce-
» lebraui diuina sępius, imò quantum in me fuit verius pro-
» fanaui. Deinde cùm idem perfidus Ludouicus datus in
» sensum reprobum se de facto fecisset in Imperatorem à
» certis Romanis perfidis coronari, & contra vos beatissime
» pater diabolicam & iniquissimam depositionis, imò ve-
» rius abusionis promulgasset sententiam & processus diuer-
» sos temerarios falsos & iniustos, méque ad quorundam in-
» fidorum principalium Romanorum clericorum & laico-
» rum instantiam eius sequentium vnà cum certis de clero
» & populo perfidis eius complicibus & fautoribus ad hoc
» secum vocatis in Papam & summum pontificem, imò ve-
» rius antipapam dãnatum & pestiferum elegisset: Ego mi-
» ser inductus imò seductus fui, & multorum tam clerico-
» rum quàm laicorum eius fautorum & sequacium dictæ
» vrbis precibus importunis & perurgentibus instantiis ac
» infestis falsò & erroneè asserentium, quòd Papam Impe-
» rator deponere poterat, & loco depositi aliũ ordinare: Et
» quòd per cõsequens eidem hæretico & schismatico Ludo-
» uico, qui tunc in futurum Imperatorem denuò se corona-
» ri de facto fecerat, & vos pater beatissime abusiuè depo-
» suerat in ea superbissima elatione more Luciferi ambitio-
» néque damnabili, nihilominus execratus huiusmodi ele-
» ctionẽ tam nefandè quàm reprobè, imò malitiosè cõsen-
» sum meum temerarium & omni pœna dignissimum non
» erubui, adhibere ac subsequenter consecrari, imò execrari
» ab hæretico & schismatico Iacobo dudũ Castellano Epi-
» scopo, & excommunicato, & deposito, & coronarià dicto
» Ludouico de Bauaria hæretico me permisi, licet ad eum &

» si verus Imperator existeret, sicut re vera non erat, egóque verus essem Papa, sicut in veritate non eram, sed antipapa potius schismaticus, hæreticus & iniquus, nequaquam talis coronatio pertineret. Item quòd Cardinales, imò veriùs anticardinales, & omnes officiales quos verus Papa est habere solitus, de facto ordinare præsumpsi, bullámque more Papæ, licèt essem reprobus & damnatus, fieri feci & habui, eáque vsus fui temerè & vbique. Et vt statum meum peruersissimum, & Ludouici prædicti damnati ob falsas opiniones hæretici & schismatici, Michaël de Cesena dudum Minister generalis ordinis fratrum minorum, scilicet quòd Christus & eius apostoli in his quę habuisse dicuntur, non habuerunt nisi tantum vsum facti simplicem, possem fortiùs & promptiús stabilire Dei timore postposito, extendens ad omnia illicita & manus meas, processus & depositionis sententiam Ludouici prędicti hęretici manifesti contra vos sanctissime pater, & fulminatam supplere omnem defectum, si quis esset in ipsis, ex certa sententia & de plenitudine potestatis non solùm illos confirmare, & mei scripti communire patrocinio non erubui, sed & denuò seminare, declarare publicè omnia & singula in dictis processibus promulgata præsumpsi. In quibus quidem processibus Ludouicus prædictus pronunciabat fore hæreticum, & scripturæ sacræ contrarium dicere, quòd Christus & apostoli in his quę habuisse leguntur, habuerunt aliud quàm simplicem vsum facti. Ex qua quidem pronunciatione euidẽter concluditur, ipsum & me etiam ex confirmatione, pronunciatione & prędicatione prędictis in damnatam hæresim post constitutionem vestram apostolicam de fratrum vestrorum

» promulgatam consilio incidisse. Et nihilominus ad diuer-
» sos reges & principes meas literas destinaui, per quas ad
» eorum notitiam deducebam, quomodo vos pater beatis-
» sime, cui multa flagella hæretica & erronea in eisdem lite-
» ris imponebam, suggerētibus dictis hęreticis sceleratis Lu-
» douico ac Michaële, ac iuxta votū suum ordinātibus per
» eundem Ludouicum, ac per me fueratis depositus & sen-
» tentialiter condemnatus: eosdem reges & principes exhor-
» tando nihilominus & rogando, quòd vobis tamquam Pa-
» pæ non parerent in aliquo, nec fauores aliquos exhiberēt,
» sed contra vos potius mihi & dicto Ludouico præberent
» auxilium, consilium & fauorem. Nec his contentus tam in
» vrbe quàm in pluribus ciuitatibus & locis aliis clericos &
» seculares & regulares compuli: vt non obstante interdicto,
» cui per vos sanctissime pater erant subposita loca ipsa in
» eisdem celebrarent, imò verius quantum erat in me profa-
» narēt diuina. Tallias quoque in ecclesiis posui tam in vrbe
» quàm alibi, pro quibus calicibus, ornamentis & nonnullis
» rebus aliis ipsas spoliaui. Fideles insuper pręlatos nonnul-
» los clericos in dignitatibus & beneficiis aliis ecclesiasticis
» constitutos suis priuaui pręlationibus, dignitatibus & be-
» neficiis aliis ecclesiasticis, in illis pręficiendo vel hęreticos,
» schismaticos vel eorum fautores, & plerumque nō absque
» simoniaca prauitate, quibus in illis scilicet quorum hæc
» pręlatio requirebat de facto, cùm de iure non possem per
» me vel alium munus consecrationis, imò verius execratio-
» nis impendi. Contra fratres quoque minores non paren-
» tes Michaëli prædicto tāquam generali ministro, qui tum
» depositus erat, iustè etiam condemnatus de hæresi ac schis-
» maticus declaratus, & alius per generale capitulum cōcor-

» diter in Generalem aſſumptus, & contra ſeruantes interdi-
» cta per vos vel legatos ſeu officiales veſtros alios promul-
» gata, vtroque ſpirituali videlicet & temporali gladio pro-
» cedere non expaui. Eidem Michaëli & ſequacibus ſuis hæ-
» reticis & ſchiſmaticis in percipiendo iniuſtè & temerè au-
» xilium & fauorem, indulgentias in ſuper, diſpenſationes
» ſedi reſeruatas apoſtolicè concedendo, de facto etiam fa-
» ciendo, nonnullis quoque qui pro pōtificibus ſe gerebāt,
» commiſi vt ſacros ordines celebrarent. In quibus ordini-
» bus plures, vt credo, ad ſacros ordines promouerunt teme-
» rè, cùm eis virtute profatæ licentiæ non liceret. De patri-
» monio quoque beati Petri in nōnullis locis ad tempus &
» interdum in perpetuum diſponere non expaui. Hæc om-
» nia & plura alia contra Deum & ſanctam catholicam ec-
» cleſiam ac vos beatiſſime pater verum & vnicū Ieſu Chri-
» ſti vicarium recognoſco, & confiteor nulla fore, & caſſa &
» inania velut ab eo cui faciendi non competebat ius ali-
» qua attemptata. Quódque quantum ad me ſpectare po-
» teſt, quatenus proceſſerūt de facto reuoco, & nulla fore &
» fuiſſe pronuncio & declaro. Confiteor inſuper me crede-
» re & tenere fidem illam quam ſancta Romana eccleſia te-
» net, ac vos pater ſanctiſſime tenetis, prædicatis atque do-
» cetis. Huiuſmodi confeſſionem auctor Viennenſis cata-
» logi cùm recitaſſet, addit quæ ſequuntur de ſuo. Pòſt au-
» tem facta confeſſione prædicta, in iudicio abiurauit om-
» nes & ſingulos errores & articulos erroneos ſupradictos
» expreſſim & ſigillatim, & iurauit parere mandatis eccleſię
» & domini Papę, petens miſericordiam & abſolutionem à
» vinculis excommunicationum, & reintegrari eccleſiæ v-
» nitati, à qua deuiauerat. Fuítque per eundem dominū Pa-

„ pam absolutus & reintegratus ecclesię vnitati, reseruata or-
„ dinatione & declaratione pœnitētiæ sibi iniungendæ pro
„ præmissis. De quibus & singulis fuerunt ad æternam rei
„ memoriam facta publica instrumenta, data Auenione o-
„ ctauo Id. Septemb. pontificatus præfati domini nostri Pa-
„ pæ anno decimo quinto, dominicæ incarnationis mil-
„ lesimo trecentesimo trigesimo. Quibus peractis præfatus
„ Petrus fuit clementer & misericorditer susceptus ad pœ-
„ nitentiam, & positus in decenti custodia ad cautelam: vt
„ probaretur an ambularet in tenebris vel in luce, ibíque ho-
„ die quo hoc scripsimus tractatur vt familiaris, sed custo-
„ ditur vt hostis. Veniendum tandem ad vltimum Ioannis
annum, quo tantus Auenione & finitimis locis cæli fer-
uor inualuit, vt ferè omnis vmbilico tenus nuda plebs altis
atque miserabilibus verbis ac verberibus mali finem, plu-
uiam & aëris temperiem precaretur, vtar enim Petrarchæ
verbis ex epistola ad Brunum, quæ libro nono rerum Se-
„ nilium continetur. Memini, inquit, tunc penè omnium
„ omnis sexus atque ętatis vultus, colla & manus, cutim qua-
„ si squamas quasdam more serpentum exuisse, vt si quis ra-
„ rus ardoribus illis inuiolatus obsisteret, non tam carneus
„ quàm ferreus putaretur. Ioannes autem Pontifex conge-
stis in numerato decies septies centenis florenorum aureo-
rum millibus, quod veterũ Pontificum acciderat nulli, vt
libro vndecimo Villaneus exponit, anno decimo octauo
gesti pōtificatus, ætatis suæ nonagesimo, cùm extra Ocea-
num decretalium natantes in alto gurgite epistolas legés-
que suas publicari docerique imperasset, Auenione deces-
sit, conditúsque est in templo virginis à donariis dicto: vir
quidem paruus corpore, magnus & acer ingenio, inuictus,

fœlix, eruditus, iracũdus, ac modestus, & in potu victúque sobrius. Vt vir tantus in Italiam rediret, Itali omnes optauere, ipséque Oldradus Bononiensis illũ hortatur vt Romam redeat, copiosè exponens quamobrem eum è Gallia discedere oporteat. Triennio ante mortem magistris ac discipulis Academiæ Parisiensis concessit fructus ac prouentus beneficiorum ecclesiasticorum, & si in eis non resideret, ídque priuilegium dedit quarto non. Nouemb. Sed id Clemens sextus tertio non. Martij, pontificatus anno quarto in septennium tantùm extendit: Beneficia autem Ioannis in Cadurcorum vrbem vsque ad nostram ætatem durarunt, quo tempore noctu capta est à Caluinianæ sectæ militibus, direptáque sunt ecclesiastica vasa, atque ornamenta ab eo in patriam collata. Id quo anno acciderit indicare est operęprетium, accidit igitur anno millesimo quingentesimo octuagesimo mense Maio, multis sacerdotibus, aut oppidanis ferro cæsis, spoliatis omnibus templis, priuatorúmque domibus, ipsa quoque vrbis Archiua, quibus vetustatis monimenta rerúmque memoria adseruabatur, penitus intercidêre.

BENE-

BENEDICTVS XII.

IOANNEM Fabrum excellētem illius ætatis Iuriſconſultum, ſi quis fortè ad inſtitutiones iuris ciuilis à ſe editas legerit, reperiet hęc verba: Quis iudex exigeret probationē, ſi negaretur Ioannem Cadurcenſem, Papam fuiſſe, vel Benedictum poſt eum? Igitur Benedictus Ioanni ſucceſſit, ambo æquè ignobiles: de altero quidem diximus, hunc molitoris filium in agro Tholoſatium fuiſſe fama eſt. at ignobilem eſſe pontificem Romanum maxima interdum nobilitas eſt, præſertim cùm obſcuritatem generis illuſtrant radij ſplendentium virtutum, ab ijs namque nobilitatē accipimus. Itáq; Iacobus Furnus Guilielmi filius infimo apud Sauardunum natus loco, id eſt oppidum ad Aurigerā amnem cis Pyrenæos ſitū, Ciſtercienſem ordinem profeſſus eſt, à Ciſtertio dictum monaſterio in Burgudionum finibus ſito, de quo epiſtola ad Sagramorum equitē & monachum Petrarcha loquitur cùm ait: O Ciſtertium ſacra domus! arcaníſque theologiæ ſic operā dedit, vt eum ſimilitudine ſtudiorum Ioannes Cardinalem eſſe iuſſerit. at nō tantùm Cardinalis, ſed progreſſu temporis Pōtifex quoque factus eſt. Ioanne enim mortuo pridie nonas Decemb. viginti quatuor Cardinales, neque enim plures tunc erant, à Præfecto Prouinciæ incluſi ſunt, vt pōtificem aliquem orbis haberet. ac prius obtulere pontificatum Cardinali optimo & generoſo viro Co-

miti Conuenarum fratri, ea lege vt nũquam Romam iret: id pactum contra ecclesiam esse dixit, quare mutata sententia quasi conuersi ad minimum Cardinalium, virum honestæ quidem laudatæque vitæ, ipsum quem nũquam electum iri animis conceperant, elegere. Ita enim fit plerúmque vt Cardinales de quo desperent, eum velint pontificem; quem sperent esse, nolint. Cæterùm Deus occulto consilio quem vult eum à concordibus discordibúsque eligi permittit, vt Benedicto accidit, pervigiliis D. Thomæ apostoli decimo quarto Cal. Ianu. 1334. Mirabantur ipsi electores quomodo illum elegissent, & ipse multò magis, exclamauítque, asinũ elegistis, nõ quòd sciens Theologiæ non esset, sed quia verebatur ne aulica negotia atque artes capere nõ posset. Igitur mense Ianuario Auenione in ęde Dominici corona redimitus, collegio Cardinaliũ in sumptus electionis dedit centena millia Florenorum aureorũ. Dein memor decessoris sui, cuius beneficio purpureũ galerũ súpserat, opinionẽ eius de mortuorũ animis tã dilucidè exposuit, vt nullꝰ superesset dubitãdi locus: decretúmque eius opinionis gratia fecit, & eos qui aliter sentirent hæreticos pronunciauit. Taceat ergo Caluinus necesse est, nec verba illa de Benedicti decessore proferat lib. „ 4. institutionum: Expungãt è numero pontificum oportet „ Ioannem vicesimum secũdum, qui palam asseruit animas „ esse mortales, vnáque cum corporibus interire vsque ad „ diẽ resurrectionis. Deinde quòd publicè interesset, reuocauit omnes gratias ab eodem decessore suo factas, quantum apud Oldradum reperio. Hæc enim illius sunt verba. „ In beneficiis ecclesiasticis conferendis id potissimum ca- „ uit, ne indignis darentur, sæpe dicens nolle se lutum exor-

nare.indignos enim illis honoribus homines luto comparabat. Agnatos quoque & consanguineos suos fingebat sibi ignotos esse, asserens Pontificem Romanum consanguineos non habere: cùm vero multi quotidie instarent vrgeréntque vt eos promoueret, subintulit hoc Dauidicũ carmen, quòd pro insigni argumento gerebat. Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero. Hoc quidem ab Alberto Argentinensi historico illius temporis traditur: victus tamen precibus piorum hominum sororis fratrísve filium Archiepiscopum Arelatensem esse iussit, eóque excepto cõsanguineum vel agnatum neminem agnouit. Bernardus historicus illius ætatis refert mercatorem Tholosanum diuitem se vidisse, qui Auenionẽ cum vxore sit profectus, quam Benedicti neptẽ (vt eius verbo vtar) esse aiebat. Quo cùm venissent, admissi ad colloquiũ magna facilitate indulgentiáque tractati sunt. Cæterùm hoc responsum Benedicti fuit, se quidem vt Iacobum Furnum illos agnoscere, at Pontificem renunciatum consanguineos & affines non habere, nihílque aliud ab eo obtinuerũt quàm sumptus in itinere factos, & qui domum reuersuris necessarij essent. Vir quidam eruditus eo libello quem scripsit de vitis Pontificum, eadem planè de Benedicto memorat, qui sanè falsò tribuitur Petrarchę, tametsi is sub Benedicto viuebat, adolescentiam enim suam à turpibus studiis & maleficis artibus abhorrẽtem cognitam fuisse Benedicto gloriatur epistola ad Talauandum Albanensem Episcopum. Epistola verò ad Vrbanum quintum fatetur se adolescentem dedisse literas ad Benedictum duodecimum vt Romam veniret. De eo quoque narrat eadem epistola quod sequitur. Cum Benedicto duodecimo Vul-

» ſinij lacus anguillæ miræ magnitudinis & ſaporis inſoliti
» miſſæ eſſent, & ipſe admirans eas inter Cardinales diuidi
» iuſſiſſet exigua ſibi parte ſeruata, non multis pòſt diebus
» dum ad eum ex more conueniſſet, earũdem mẽtione or-
» ta, vt erat iocoſus in ſermone, Si prægustaſſẽ, inquit, ſciuiſ-
» ſémque quales erãt, nõ fuiſſem tam largus diſtributor: ſed
» nunquã credidi tale aliquid naſci poſſe in Italia. quo dicto
» Ioannes Columna Cardinalis ſemper mihi reuerenti ſuſ-
» pirio memorandus, ſub quo illis in locis adoleſcẽtiam to-
» tã egi, vultu motus atque animo, erat enim colore nobi-
» lis, & qui nihil vel viſu fœtidum vel auditu abſonum pa-
» ti poſſet, ſubitò ſic exarſit, vt diceret mirari ſe quid ita vir
» doctus, qui tam multa legiſſet, excellentem cunctis in re-
» bus Italiam ignoraret. Refici autem pontifex iuſſit tectum
Baſilicæ Petri in vrbe, Auenionéque palatium ingens ma-
gna ex parte exædificauit, & Lutetiæ Pariſiorum pulcher-
rimum templum Bernardinorum. nam collegium in quo
Ceſtercienſes nunc quoque inſtituuntur, opus eſt Stepha-
ni Abbatis Clareuallenſis anno milleſimo ducenteſimo
quadrageſimo quinto exædificatum, vt in annali Victo-
riano legiſſe me memini. Longiori tantùm vita Benedicto
opus fuit ad eccleſiaſticam diſciplinam inſtaurandam: ſed
Deo aliter viſum. ſeptimo enim & aliquanto amplius pon-
tificatus anno ex tibiæ dolore, quam imperiti medici ne
flueret, impedire ſerò conati erant, deceſſit vir beatiſſimus
Auenione anno milleſimo trecenteſimo quadrageſimo
ſecundo. In eáque vrbe magnificum ei funus curatum
eſt. Cæterùm quia locum quendam Iacobi Fabri pruden-
tiſſimi iuris ad inſtitutiones Iuſtinianeas, vbi mentio Bene-
dicti facta eſt, ſub illo enim Faber viuebat, initio huius e-

logij citauimus, placet eiusdem auctoris verba quoque illa
» notare: Papa in verbis, se dicit seruũ seruorum se nominã-
» do de facto, tamen se adorari permittit, quod Angelus in
» Apocalypsi refugit. Videtur autẽ id dicere quasi damnãs
cõsuetudinem, morémque eorum qui demississimè procumbunt ad pedes pontificios, vt signum crucis in superficie serici calcei intextum deosculentur: qui mos an sit antiquissimus nescio, nondum enim omnia legi, sed hoc scio consuetudinem illam Cisalpinis populis minùs probari quàm Italicæ genti ad huius generis obsequia & demissiones natæ, illámque constitutionem Imperatorum Theodosij & Valentiniani, quam Eudoxio præfecto prætorio scribunt, nõ erit, opinor, superuacuum atque inutile huic loco intexere ex libro primo Codicis Iustinianei, seu pontifices volent ea teneri, seu nolent, paria enim sunt
» in calceo crucẽ gestare atq; humi eã pingere: Cùm sit no-
» bis cura diligens per omnia superni numinis religionem
» tueri: signum Saluatoris Christi nemini licere vel in solo,
» vel in silice, vel in marmoribus humi positis insculpere, vel
» pingere, sed quodcumque reperitur, tolli: grauissima pœ-
» na multando eo qui cõtrarium statutis nostris tentauerit,
» specialiter imperamus. Dat. XII. Cal. Iun. Herio & Ardabu-
» burio. Coss.

CLEMENS VI.

APVD Rosas tenuem vicum Lemouicinę gentis in Gallia natus Clemens sextus, ablutúsque aqua Christiana in templo Crucis, pro insigni argumēto patrię suę rosas gestabat omnium florum suauissimas, quæ in palatio Auenionensi & publicis operibus nunc quoque cōspiciūtur. Bernardus Dominicani ordinis historicus qui Clemente sexto in Gallia viuebat, tametsi opus suum de pontificibus Romanis dicat Ioanni pontifici maximo, id est Cadurcensi, scribit Clementis patrem Guilielmum appellatum, matrémque cognominē fuisse, at pater eius binonius erat, vt in Gallia viri patricij solent esse. Rogerium enim alij, Monstrium alij appellabant, eúmque Rosei vici dominum ac possessorem verisimile est fuisse: vnde illi modici redditus prouentúsque erant, ísque hodie ad Montigniacam gentem emptionis iure pertinet. Roseum quoque vicum Andium ad Ligerim flumen postea emerūt possederúntque diu Belfortij sorore Clementis geniti, memores loci illius in quo auunculus natus erat. Clemens verò nondum excesserat pubertatis annos, cùm apud Casam Dei in prealtis at vicinis Aruernorum iugis monachus fieri cupiit: vbi qui præerat, cognito eius pspicaci ingenio illum Lutetiam mittit ad studia doctrinę, tāta autem auiditate philosophiam & theologiam amplexus est, vt tunc nemo melius, nemo diligētius in illis scien-

tiis versaretur, vt non sine causa Petrarcha literatissimum pontificem illum appellet. Theologum quidem excellẽtem cùm se præbuisset, subitò illum varij honores circumsistũt, auctúsque est amplissimis sacerdotijs. primùm enim Petri Mortuimaris Cardinalis Pictauiensis, tituli sancti Stephani in Cœlio monte, qui illũ vnicè diligebat, literis ad curiam vocatus, Ioanni doctissimo pontifici innotuit: móxque ab eo donatus est Prioratu Basilij apud Nemausum vrbem, ídque initium fortunę habuit. Cúmque cæterorum Cardinalium gratiam iniisset, in Abbatem Fiscanensem, deinde in Arelatensem Episcopum promotus est, mox regij scrinij, id est, Sigilli munere donatus, Senonensem Rothomagensémque Archiepiscopatum obtinuit. Voluit eum Ioannes Cardinalem facere inuito rege Frãcorum, qui nolebat consiliis Rogerij carere: sed Ioanne breui mortuo à Benedicto decessore Cardinalis amplissimum nomẽ accepit, vt à Ioanne Benedictus. Hoc deinde mortuo nonis Maij millesimo trecentesimo quadragesimo secundo, pontificis maximi culmen adeptus est, licèt in minori fortuna Petrus Rogerius tantùm fuisset. Benedictum vt nimis durum & asperum aulici fermè oderant, quia huic hominum generi ne boni quidem placent. At Clementem ob innatam clementiam & humanitatẽ egregiam omnes amabant. Pontificatum autem orsus est à designatione Cardinalium, mense enim Septembri eodem anno nouem cisalpinos creauit, ex Italia decimum. Is fuit Andreas Ghinus Florentinus patria, Tornacensium Episcopus, & Francorum Regis amicissimus, nam eius precibus à Clemente creatus dicitur. Dein Romanorum quoque rogatu impulsus, quorum maximè intererat, ob quæ-

ſtum & emolumentum id fieri, Iubilæum, quinquageſimo quoque anno decreuit. mortalium enim pauciſſimi dumtaxat centeſimum attingebant: proptereáque à Bonifacij ſtatuto eſt facilè diſceſsũ. Anno itáque trecẽteſimo quinquageſimo incredibilis omnium Europæ gentium concurſus Romam eſt factus, ſpe conſequendæ liberationis delictorum. Quis tot labores miſerorum mortalium diligentius exponit, quàm Matthæus Villaneus Ioannis frater libro primo Florentinæ hiſtoriæ? Quin ipſius Clementis conſtitutio extat, qua in gratiam populi Romani id fieri iubet, anno milleſimo trecenteſimo quinquageſimo, vti ex Villaneo diximus, datáque eſt Auenione ſexto Cal. Februarias, põtificatus anno primo, eiúſque initium eſt, Vnigenitus Dei filius. Romani quoque ciues per Stephanum Columnam & alios nobiliſſimos viros Clementem plurimùm rogabãt, vt ineunte pontificatu Romam D. Petri ſedem inuiſeret: ſe id quidem velle reſpondit, ſed nõdum poſſe. Profectionem illam Itali quoque omnes optabant, atque huc pertinet locus Petrarchæ ad Vrbanum quintũ.
„ Dum, inquit, ſuper rebus Italicis, pro quibus ab Italia miſ-
„ ſus eram, Clementem ſextum alloquerer, neque id quod
„ volebam ſatis imprimerem, dixit inter cætera magno Ita-
„ los emptum pretio optare vt Italiam noſſet, ſicut Galliam
„ atque Britanniam. Intellexit vir ingenioſiſſimus quid vellem, ídque ſe optare reſpondit. Bauarus adhuc viuebat nihilo ſtudioſior Romanorum pontificum quàm antea fuerat. Itáque illum Clemens exauthorauit anno trecenteſimo quadrageſimo ſexto, dedítque operam rogatu Philippi Valeſij Francorum Regis, vt Carolus Boëmi regis filius Romanorum Rex diceretur, quem Germani vulgò vicinæque

næque gentes Imperatorem sacerdotum appellabant. At Bauarus anno proximè consecuto ab equo præcipiti casu labente oppressus extinctúsque est. Per id tempus Nicolaus Rentij filius Tribunum Romanum se ausus profiteri, ad spem libertatis. magnarúmque rerum ciues incitabat. Cuius rei certior factus Petrarcha, etsi temerè præclaram orationem de libertate recuperanda ad eum misit, quæ extat: sed quem habuerit exitum vitæ & quàm funestum ab eodē Petrarcha exponitur libro primo de remedio vtriusque fortunæ. Ea tempestate pestis per totam Italiam grassata est, & Florentiæ Tuscorum centena hominum millia occidit, vt Boccacius vir excellēti ingenio initio Decameronis sui scribit. illa Auenione quoque sæuiit trecētesimo quadragesimo octauo, id est pontificatus Clemētis sexto. agebat enim in comitatu eius sacerdos, idémque excellens Chirurgus & Medicus Guido Chaulia Gabalus, à quo id memoriæ mandatum est: decessítque Auenione sub Vrbano quinto, & in cœmeterio Campi floridi iuxta Rhodanū præcipitē fluuium iacet, visitúrque tumulus eius à Chirurgis Auenionem incolentibus & ab ijs qui illam vrbem adeūt: vt verum sit de Chaulia illud poëticum dicere, vt cœli numen adorant. Magna tunc pietatis christianæ admirandáque opera Clementis fuere, erga eos qui tabe illa infecti erant, quos foueri sumptibus suis ac ne insepulti iacerent piè à seruis publicis proposita iustissima mercede sepeliri curauit in agro quem ipse emerat, vbi templum sacræ virgini cōstrui iussit, annuísque redditibus donauit, vt beneficij illius memoria ad posteros quoque peruenire posset. Ad Florentinos Pontifex quoque literas misit datas Auenione anno octauo pontificatus mense Maio, quibus Aca-

demiam illorum tunc nascentem priuilegiis ornabat, illic Theologiam & cæteras facultates doceri pręcipiens, Archiepiscopo Mediolanensi per solemnes nuncios se restitui in gratiam demississimè petenti, pacémque pro eo postulanti regi Francorum & Cardinalibus quibusdam consanguineis, etsi cæteri honestè id fieri non posse contendebant, tamen concessit, ea lege vt pro Mediolano & Bononia singulis annis vsque ad duodecimum proximè futurum pręstaret florenos aureos duodecies mille, & pro sumptibus belli aduersus eam gesti nuncij soluerent numerarentque decem florenorum millia. Pace in hunc modum data, acceptáque pecunia, Clemens continua febri correptus extinguitur Auenione mense Decembri: in vrbe & Comitatu Venuxino à se emptis, cùm antea Prouinciæ portionē faceret, pertinerétque ad Neapolitanos reges à regibus Francorū oriundos. quāti verò emerit diximus in annalibus gentis nostræ. Pontificium palatium inchoatū à Benedicto decessore absoluendū curauerat, séxque rosę in frontispicio ædificiorum adhuc cernuntur, vt in ponte vrbis cuius quatuor arcus suis ipse impēsis fieri curauit. Est in ea vrbe templum augustissimum virgini dicatum, cui nomen à donis. in hoc templo Clemens tres canonicatus nobiles instituit, dedítque annuos redditus: & earundē dignitatum collatio nunc quoque ad Belfortios pleno iure pertinet, agnatorum ipsius Clementis filios. Sepultus verò est, vt supremis tabulis mādauerat, apud Casam Dei monasteriū vt ostēdimus Aruernorum gētis, Vellaunis populis vicinæ. quo in monasterio adhuc visuntur aulæa antiqui operis à Clemente ipso donata, certíque & annui redditus percipiendi. Quam ob causam sex rosas solent monachi

permiſcere inſignibus ſuis, vt vel hoc vno teſtimonio beneficij accepti memores ſe teſtētur fuiſſe. Sepulchrum autem in choro eccleſiæ monaſterij illius quod ipſe viuens Auenione à peritiſſimis artificibus fieri curaſſet, ex candido & Pario marmore compoſitum erat, exornatúmque agnatorum & affinium imaginibus, per quos funus curari, ac ſe mortuũ eo deferri iuſſerat. quo in numero Bernardus hiſtoricus Belfortium Comitem ſororium eius fuiſſe narrat. Ipſius verò ſtatua marmorea ſuperpoſita tumulo viſebatur ante hæc peſtifera bella, quibus Gallia penè deformata eſt, cùm de religione inter Caluinianos & Catholicæ defenſores ageretur. At monaſteriũ ipſum anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſecundo cùm obſideretur Anicium Vellaunorum: capitur à Monjoue ſororio Blaſconis Allobrogis, cuius milites pluſquam barbari templum diripiũt, ſtatuam eius marmoream confringunt, ſepulchrum violant atque diruunt: vbi Clemens ipſe penè formidabilis iacebat. armati enim hominis ſtatuam exhibere videbatur, quia ſingulę corporis partes plumbo tectę erãt. Cadauere igitur nudato nihil præter oſſa & cineres repererunt, eáque in flammas miſere militari ioco clamantes. An te putas magne põtifex plũbeis àrmis cacodæmonẽ victurũ? Et ſi verò ſtatua Clementis cõminuta eſt, vt diximus, imago tamen eius adhuc cernitur Lutetiæ Pariſiorum in vitrea feneſtra quæ prima omnium occurrit ingredientibus templum Sorbonicæ domus, vbi flexo genu, & manus ad cœlum tẽdens, ſupplicíſque habitu virginem ſacram veneratur. id enim templum publicis literis ab eo datis, & propoſita omnibus Chriſtianis delictorũ venia conditum eſt. Itáque imaginem illam antiqui operis ſic inſcri-

ptam videmus. CLEMENS PAPA SEXTVS PROVISOR HVIVS DOMVS: ibi habitant Theologi à Roberto Sorbone qui primus collegium instituit sic appellati. Porrò Prouisorem à prouidendo dictum constat, quia eius partes sunt prospicere Academiæ commodis, & potissimum Sorbonicæ societati consulere. mortuo enim decessore fit conuentus in aula Sorbonica, vbi Prouisorem deligunt in animo Regis, & gratia validum: isque semel electus, omni deinceps vita consulit vtilitati publicæ, & alumnos Sorbonicæ domus designatos, ij sunt Theologiæ studiosi, datis literis confirmat. Ac Clemens quidem thesauros ecclesiæ liberali manu penéque profusa distribuit propinquis & consanguineis suis, ipsos locupletes ac diuites, memorésque sui esse cupiens: Nicolaum Rogerium patruū suum mortuo Aimerico decessore Archiepiscopatu Rothomagensi donauit, eo ipso anno, quo pontifex renunciatus est, extátque adhuc in chartario Rothomagensis templi diploma, quo propter senium Auenione ipse residens Procuratores instituit, qui nomine suo à subditis iureiurando interposito obsequium & fiducias accipiant. id instrumētum datum Auenione, decimo nono Cal. Ianuarias 1343. ostendit nobis Marianus ecclesiæ Rothomagensis Canonicus & Cancellarius. Cardinales verò instituit, fratrem suum nomine Petrum, qui Tutelensis cognomen accepit, atque apud Casam Dei sepultus est: Guilielmum Iudicem sororis filium, sciētia iuris instructissimum: Gardiam Guillotinum Lemouicem affinem suum, ex familia quæ nunc quoque nobilis claráque habetur: Hugonem Monstrium Episcopum Ruthenorū: Guilielmum Benedictinæ familiæ alumnum, quem à pubertate domi semper habuerat,

iámque electum in Archiepiſcopum Cæſarauguſtanum, ídque ab Hiſpanis in Clementis gratiam factum nulla dubitatio eſt. Quoſdam etiam nulla habita ætatis ratione, & in his aliquot penè pueros creauit, vt Petrum Belfortium, Ioannæ ſororis filium, Vrbaníque poſtea ſucceſſorem, qui viceſimum ætatis annum nondum attigerat. A fœminei ſexus deliciis ne pontifex quidem abſtinuit, quin decumbentem in lecto, & morbo quo eſſe deſiit laborantem, ſolæ fœminæ conſanguineorum vel affinium vxores, earúmque pediſequæ rexerunt. Hæc & alia eiuſdem generis à Matthæo Villaneo narrantur libro tertio Florentinæ hiſtoriæ. Ante verò hunc ſupremum morbum febri vexatus eſt, vt ex epiſtola Petrarchæ ad eum ſcripta intelligimus. Porrò memoria quanta fuerit, & quale in capite vulnus acceperit, idem Petrarcha lectoribus exponet libro
» primo rerum memorandarum. Clemens ſextus egregius
» nunc Romulei gregis paſtor, tam potentis & inuictę me-
» moriæ traditur, vt quicquid vel ſemel legerit, obliuiſci e-
» tiam ſi cupiat, non poſſit: hoc ſibi & ſtudiorum nutrix al-
» ma Pariſius, & orbis vniuerſus tribuit. Ego enim etſi ſæpè
» ante pedes eius fuerim, tamen de hac re nihil præter fa-
» mam habeo, cui facilius accedo recolens id ſibi non no-
» uiter tributum, ſed ante diù quàm hoc fortunæ culmẽ aſ-
» cenderet, in quod euecti, circumſtrepentibus adulantium
» turbis, veræ laudis iudicium amiſerunt. Illud additur mi-
» raculo hanc tantam ſibi memoriam, magno quondam ca-
» pitis ictu (cuius adhuc teſtis ætas extat, ingens ſupremo
» vertice cicatrix) prouenisse. Ac fuiſſe excellentis memo-
» rabilíſque memoriæ Clementem teſtatur Bernardus Dominicanus in eius vita, & alij Annalium ſcripto-

id verò nouum non est: talem eum fuisse Simplicium libro quarto de anima tradit Augustinus. Vtcumque sit, sanè Clementem constat literatissimum pontificem à Petrarcha appellatum libro octauo rerum familiarium, sed occupatissimum hominem, atque ob id compendiorum auidissimũ. Quam ob causam Bartholomæo eremitæ Italo Augustinianæ societatis, qui ex Augustini dictis volumen ingens per alphabeti literas collegerat, atque obtulerat, pontificatum in patria vltrò dederat, iussum vt quod de Augustino fecerat, id de Ambrosio faceret. Hæc Petrarcha. Bartholomæum verò illum Vrbinatium Episcopum fuisse constat, discipulum magni illius viri Augustini Triumphi, de quo in Ioannis vita diximus, ídque Clementis beneficio. Quamuis autem ex iis quæ hactenus retuli, magnam omnino gloriam laudémque Clemens sibi peperit, maximam tamen ex sequentis narratione facti percipiet, cùm grato illũ animo fuisse, memorémque beneficiorum posteri audient. Igitur donatus Lutetiæ Parisiorum doctoris Thologi nomine & laurea, qui honos non exiguus illa ætate habebatur, Casam Dei ad monasterium suum redire cupiit. In itinere cùm apud Aruernos iam esset non procul à Claromõte, vbi Aruernũ muncipium olim fuit, incidit in latrones, qui tunc in saltu Randanio (is cæduus est) viatores expectabãt. nudatus ab iis exutúsque vicatico & veste, præter lineum indusium & vitam incolumem nihil habebat. Nihilominus iter suũ prosequutus Turetum citissimè peruenit: id à Claromonte distat decem passuum millibus, éstque modici redditus beneficium ecclesiasticum ab Illidij templo apud Claromontem dependẽs, qui illi loco præerat Stephanus Alde-

brandus miseratus spoliati monachi casum, vestem ei & necessaria vitæ dedit: benignéque habitus cùm discederet, Ecquando, inquit, acceptum ego beneficium referre potero? tum Aldebrandus, cùm eris Romanus pontifex, inquit, tunc par pari referes. Igitur multo pòst Clemens pontificatum adeptus, memórque veteris officij erga se, Aldebrandum Auenionem ire iubet, eúmque cubicularium pontificium fecit, posteáque Archiepiscopatu Tholosano exornauit. In quo munere is fuit, vsque ad annum millesimum trecẽtesimum sexagesimum tertium: Nam tunc Clemente pridem mortuo, vt Illidij monasterium & collegas olim suos religiosos viros inuiseret, mortuus est relictis ibi redditibus annuis, quos Achonia nobilis Aruernorum domus præstare quotannis cogitur. Idque factum ex commentariis Illidiani monasterij, cui præfuit Iacobus Brulius vir eruditus Lutetiæ mihi narrauit. Memorẽ quoque ecclesiæ Rothomagensis fuisse ex eo deprehendimus, quòd multis eam priuilegiis ornare voluit, ac sexdecim presbyteros qui memoriter diuinas preces cum cæteris illius ecclesiæ ministris nocte diéque decantarent, multis prędiis & prouẽtibus dotauit, amplissimísque cõstructũ ædificiis collegium habitationi eorum destinauit. Id collegium Papæ, vel sacerdotum Clementinorum nunc quoque dicitur, visuntúrque in frontispicio sex rosæ, quibus pro insigni argumento Clemens vtebatur. Nullam autem constitutionem eius posteris relictam putamus celebriorem ea quæ de victu Cardinalium lata est, quoties ad eligẽdum pontificem conueniunt; eámque inter acta Constãtiensis synodi reperiri indicamus. De pontifice verò eligendo Alexander tertius iam cauerat, & Nicolaus secun-

dus ante eum; ídque anno milleſimo quinquageſimo nono, menſe Aprili, prolixam de eadem re ſanctionem tulit, quæ apud Gratianum reperitur diſtinctione vigeſima tertia: In qua Stephani deceſſoris ſui mentione facta ſtatuit, vt poſt obitum Romani Pontificis imprimis Cardinales Epiſcopi diligentiſſimè ſimul de electione tractent, mox Chriſti clericos Cardinales adhibeant, ſicque reliquus Clerus & populus ad conſenſum nouæ electionis accedant. Poſt Nicolaum Alexander tertius, & Gregorius decimus, in ſynodo Lugdunenſi, ſacras de eadem re conſtitutiones ediderũt. Denique Bonifacij ſecundi temporibus quid Senatus populúſque Romanus, & tunc potentiſſimus Gothorum Rex, id eſt, Italiæ dominus Theodoricus, de electione pontificis, & quæ in ea vitari debeãt libro ſecundo huius operis demonſtratum eſt.

INNOCENTIVS VI.

PAVLÒ ante Clementis mortem dirus cometes fulſit, fulminéque ictum eſt cacumen baſilicæ D. Petri in vrbe. qua ex re populus Romanus coniecit Pontificem breui obiturum, vt re vera obiit. Tũc Cardinales libertatis eccleſiaſticæ cauſa ne regis cuiuſquam ad Prouinciam acceſſu comitia corrumperẽtur, cõclaue ſunt ingreſſi, conſentientibúſque animis Cardinalem Oſtienſem deligunt, patria Lemouicem. hic nondum Cardinalis epiſco-

Episcopatum Aruerni municipij Clarummontē, id hodie appellamus, habuerat; deinde à decessore purpura donatus est. Ille ergo optimæ honestissimæque vitæ, & mediocris eruditionis fama conspicuus, maximum pontificatum in familiam suam intulit anno trecentesimo quadragesimo secundo, suscepítque insignia dignitatis quinto Cal. Nouemb. & appellari Innocentius imposterum voluit; fortasse quia nemini nocere vellet, imò vero omnibus bonis & piis viris prodesse. Inito magistratu tam difficili támque arduo dedecora omnia à comitatu suo abegit, quæ plurima sub decessore irrepserant, simul frugalitatem quam ipse sibi pridem indixerat (hæc enim propria & peculiaris Lemouicū virtus est) indixit comitatui, affectatoribus Cardinalium aulicísque omnibus. Populus Romanus donariis & pecunia multarum Europæ gentium diues sub Clemente factus, viros nobiles non ferebat, Vrsinos, Columnas, Sabellos, imò aduersus eos pugnare ausus est, Tribunúmque populi designare. is fuit Franciscus Baroncellus Notarius Senatoris Romani, infimo natus genere parúmque doctus. Mittitur Nicolaus ab Innocentio carcere solutus ad comprimendam hominis audaciam, sed vterque Tribunus volentibus superis miserrimo fato sublatus est, & Senatoria dignitas per hunc modum restituta, redditáque nobilissimis ciuibus quibus adempta fuerat, cùm Bertoldum Vrsinum plebs Romana iuxta Capitoliū lapidibus obruit, quòd frumentum publicum vendidisset, & caritas annonæ ingens sequuta esset. At Innocentius Ægidium Carilam Hispanum Cardinalem bellica laude insignem in Italiam misit, vt patrimonium Petri occupatum à quibusdam tyrānis recuperaret armis, si precibus nō pos-

ſet: arma enim ſunt Pontificum perfugia, cùm preces non ſeruiunt. Interim Cardinales quidam iuuenes à Clemente deceſſore creati libidini, voluptatibúſque indulgebant, ciuiúmque Auenionēſium thoros & fœminarũ pudicitiam fœdabãt. Hac re cognita Innocẽtius eis grauiter ſuccẽſuit, ſtercora curiæ eos appellans, ac minatus ſi quid eiuſmodi impoſterum facerent, ſe migraturum in Italiam ad eos ſeueriſſimè coarcendos. Anno trecẽteſimo quinquageſimo quinto Carolus Imperator conſentiente Innocentio Romam profectus, Imperatoria corona redimitus eſt: nec multo pòſt templum Lateranenſe caſu fortuito incenditur: neſcio tamen quid obſtiterit quominus Innocentij iuſſu reficeretur. nam ad Vrbanũ ſcribit Petrarcha Lateranum adhuc iacere, & eccleſiarum matrem omnium tecto carere. Plurimis verò è collegio Cardinalium peſte extinctis, quoſdam eis ſuffecit, omnes quidem ciſalpinos, & in his fratris ſororíſve filium Epiſcopum Carcaſſonenſem, id eſt oppidum antiquum Galliæ Narbonenſis, in quo tẽplum eſt D. Nazario ſacrum. Nam de cæteris quidem Innocẽtij conſanguineis nemo ſcripſit. Iterum plebs Romana claros ciues expulerat, ac ſe, rẽſque ſuas commiſerat fidei Lelij Bonadotæ ſutoris: poſtea ad ſe rediens adminiſtrationem liberam vrbis ac reipubl. Pontifici Romano tradendam exiſtimauit: & re vera tradidit, ea lege ne Ægidius Hiſpanus aliquam in eos poteſtatem haberet. Petrarcham magicis artibus deditum eſſe Pontifex crediderat, ídque ei delator quidam iuriſconſultiſſimus ante Pontificatum perſuaſerat: ſed mortuo delatore illo, reperit Innocentius falſum eſſe crimen quod Phœnici illi obiiciebatur. Itáque Petrarchã qui tunc in Italia erat, donis ac preci-

bus rogauit, vt ſcriba Pontificius fieri vellet: is ſe excuſatũ maluit ſenectutis cauſa, quàm Auenionem redire, idque epiſtola ad Thalauandum Albanenſem Epiſcopum continetur. Cæterùm Innocentio quis finis laborum fuit? cùm pontificatum adminiſtraſſet annis nouem, menſibus octo & amplius, deceſſit Auenione pridie idus Septemb. M.CCC. LXII. ſepultúſque eſt in monaſterio Carthuſianorum à ſe iuxta vrbem illam magnis ſumptibus condito. Nunc quia de Petrarcha loquuti ſumus, iuuabit hoc loco iudiciũ eius de ſummo pontificatu proponere ex libro primo de remedio vtriuſque fortunæ, ne Romani pontifices leue onus ſibi impoſitum eſſe putent. Gau. AD PONTI-
» FICATVM VENI. R. E tempeſtate in portum
» fugi ſolet: tu è portu in tempeſtatem ſponte fugis, tu mi-
» rus nauta. G. pontificatum ſum adeptus. R. Parũ ne dif-
» ficilis, parum grauis vnius oneris tibi cura videbatur, niſi
» omnium curas in te vnum, atque omine ſarcinas tran-
» ſtuliſſes, fortes humeri, an fortis ambitio, eo animos
» cogens vbi malè ſibi futurum ſciunt. G. ad pontifi-
» cium aſcendi. R. quo tramite videris: duplex eſt enim
» via, vtraque ad laborem, altera verò etiam ad miſeriam du-
» cit: quacunque perrexeris, vel te miſerum, vel vt optimè
» ceſſerit, ex liberto ſeruum ſcito. Sic quid aſcendiſſe diceris,
» deſcendiſti, vnus iam illorum quibus canitur propheticũ,
» illud, Qui deſcendũt in mare nauibus, facientes operatio-
» nẽ in aquis multis, qui aſcendũt vſque ad cælos, & deſcen-
» dunt vſque ad abyſſos, quorum anima in eis tabeſcente,
» propter negotiorum multiplicium procellam, turbati
» ſunt & moti ſunt ſicut ebrius, & omnis ſapientia eorum
» deuorata eſt. G. Sũmi ſolium pontificatus aſcendi. R. Quo

» mare altius, & venti plures, & periculosior tempestas. G.
» Romanus Pontifex factus sum. R. Quò maior vrbibus
» Roma est, eo maior te laborum moles manet. Eruntqui te
» colant, qui adorent, qui obsideant ac circunstent, qui tibi
» serico terram sternant, auro niueos frenent equos, qui vi-
» na dapésque instruant ac prælambant, priscis Pontifici-
» bus inauditum obsequij genus. Ex diuerso erunt, qui o-
» missis propriis rebus in te figant oculos, te notent, de te iu-
» dicent, & quam rectè Deus viderit: qui denique mores
» tuos arguant, verba distorqueant, famam lacerent, vitam
» carpant, quicquid vsque mali erit, quasi è fonte vnico ma-
» lorum, ex te prodiisse dicent, populi discordiarum, scele-
» rúmque omnium vnus tu causa vocaberis. Quomodo, in-
» quient, sanum erit ecclesiæ corpus, cùm ægrum ac langui-
» dum sit caput? Estne oro te tanti vel aureum poculum,
» vel cubile purpureum, vel gemmatus vertex, vt quietis &
» famæ pretio quæri velit? G. In summum Pontificem sum
» electus. R. Versa vt libet hac in re tàm expetita hodie,
» quod totum vel inane vel durum est, vt non immerito
» quidam summi Pontifices tædio rerum victi, non suppli-
» cium aliud quàm fœlicitatem illam hostibus suis optaue-
» rint: nam vt paucis expediam, summus Pontificatus si ritè
» geritur, summus est honor, summum onus, summa serui-
» tus, summus labor. at si malè, summum animæ periculum,
» summum malum, summa miseria, summus pudor, anceps
» ex omni parte negotium. G. Summi Pontificatus sedem
» teneo. R. Non tenebis diu, breuis est hominum vita, re-
» gum breuior, Pontificum breuissima, eo quòd propter
» pondus vastásque rerum curas, ætas ipsa pontificis Roma-
» ni tempus angustat, quæ ad hoc culmen nisi admodum

» fessa vix peruenit. G. Summi pōtificatus in vertice sedeo.
» R. Quo sublimior sedet, eo grauior casus: vix ex alto sine
» periculo, aut labore descenditur: cura vt descendas sobriè,
» ne in illo grege reperiaris, de quo dictum est: Tolluntur
» in altū, vt lapsu grauiore ruāt. Ex omni quidem mortali fa-
» stigio descendēdum nemo dubitat: sed hoc interest, quòd
» iustorum ac sapientum descensus, reliquorum verò prçci-
» pitium ac ruina est, ideóque Pœnus ille dux moriens, qui
» dixisse fertur, Finis ad alta leuatis, est ruere, non impropriè
» ait, vt iniustus. G. Summi pontificatus arcem rego. R.
» Solebant primi ex hoc statu ad martyrium peti, nunc ad
» delicias vocari se credunt, ideóque certatim hic locus ap-
» petitur, & huc omnium fermè mortalium vota suspi-
» rant. Quis autem vel Romanum vel quemcumque pon-
» tificatum aliam cupit ob causam, nisi quo potentior ac
» ditior sit? contra iustitiæ præceptum præesse quæritur
» non prodesse, quódque sacrilegium pudendúmque vel
» dictu est, magnis sæpe muneribus, quin & pactis & spon-
» sionib9 spes emitur sacerdotij pinguioris. O vertigo morū
» pessima, ad quod olim consueuerāt & deberēt cogi homi-
» nes, inde nūc retrahi nō possunt, & tā prçceps feruet ambi-
» tio, vt nō Christian9 pudor ac modestia videatur, sed ardor
» & peruicacia paganorū, quam in huiusmodi petitionibus
» tantam fuisse didicimus, vt de Iulio Cçsare lectū sit, quòd
» pontificatum maximum petiit nō sine profusissima largi-
» tione, in qua reputans magnitudinem æris alieni, cùm ma-
» ne ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fer-
» tur: Domum se nisi pontificem non reuersurum: nec fe-
» fellit, Pontifex est reuersus. Liquet autem quo impetu il-
» lud ambierit, quo non impetrato vel moriendum sibi cer-

„ tè, vel exulandum esse decreuisset: hoc illi autem vtrum-
„ que liquerit, cui à patria errare propositum sit, regnare ita
„ vt iniuriá suam putet, si qua est orbe potestas altera quàm
„ Cæsar, si tellus vlla duorum est: at Christiano homini, cui
„ propositum sit seruire, domini̇́que sui iugum ferre, ponti-
„ ficatum quomodo liceat ambire non video, non modò
„ largitione profusissima, sed quod non multo minus est,
„ turpe blanditiis atque mẽdaciis, indignis viro artibus, sed
„ communibus adeo, vt hæc ferè iam vnica sit in altum via.
„ G. Romanus Pontifex sum. R. Seruorum seruus diceris,
„ caue ne dominorum dominus fieri velis, memento pro-
„ fessionis, memento debiti, memento domini, qui merito
„ nulli magis quàm Vicario læsus irascitur.

VRBANVS V.

AVENIONE igitur Cardinales congre-gati vnus & viginti tantùm fuere: ali-quem patria Lemouicem volebant, sed aliter Deo visum: designatus enim est nullus Cardinalium, verùm quinto Cal. Nouembres millesimo trecẽtesimo se-xagesimo secũdo, eligitur absens Gui-lielmus Grimoardi viri militaris ex Amphelisia Monfer-rana nobili fœmina filius, vtroque parente Gabalus, id est, Mimatensis diœcesis, ea enim gens Gabalorum dicitur. erat apud Grisatium natus, id castri nomen in edito mon-te siti, duodecim passuum millibus ab vrbe Mimatensi, íd-

que petentibus Losera altissimum iugum Gabalorum Sidonij Apollinaris versu notissimum superãdum est, in gratiámque natalium Vrbani quinti tributis & vectigalibus Grisatium, Rora, Bedua, Priuati vicus, & Mõbellus oppidula Gabalorum exempta sunt à Regibus Francorum, eisque præter fidem & obsequium nihil debetur: quinetiam fruuntur iisdem priuilegiis quibus Turenia Clemente sexto donata est. Electionis autem tempore erat Vrbanus monachus Benedictinæ familiæ apud Massiliam in tẽplo Victoris Abbas, vir quidem sexagenario maior, honestę & religiosæ vitæ, ínque ciuilibus & forensibus negotiis satis versatus, qui ab Innocentio missus in Italiam fuerat cum pecunia legato danda: ad eum absentem scribuntur literę, quibus quàm ocissimè redire iubebatur. Interim enim occultam electionem esse voluerũt, ne fortè ab Italica gente detineretur. Illis acceptis Auenionem rediit, dixisséque fertur Florentinis, si se pontificem creatum videret, venturũ Romam, reductáque ad sedem Petri ecclesia, & oppressis tyrannis molestissimis Italiæ, nõ fore cur diutius velit viuere. Idque narrat Matthęus Villaneus libro vndecimo. Auenione igitur pontifex maximus salutatus est: ac tũc Dauidis illud protulisse dicitur: A domino factũ est istud, & est mirabile in oculis nostris. Petrarcha epistola ad Vrbanũ, quæ lõgior est quàm huius libri modus requirat, de electione eius loquitur in hũc modum. Nemo, inquit, „ te fallat pater prudentissime, nemo tibi persuadeat esse a- „ liquem tuorum Cardinalium, qui vel semel vnquam cogi- „ tauerit te ad Papatum non dicam promouere, sed poscere: „ si quis fortè tibi aliud insusurrat, verba dat, te sibi men- „ dacio obligatum cupit. Deus te profectò, Deus inquam,„

» ſolus & nemo mortalium elegit, linguis licet illorum, vt
» dixi, vſus, quas ad aliud diſpoſitas ad ſuum vertit obſe-
» quium,quódque ipſe volebat, dictu mirabile per nolen-
» tes fecit, hoc tibi acutiſſimo hominum, quomodo rear
» incognitum,quod nemo ferè vulgarium ignorauit? Sed ſi
» nunc etiam notius fieri vis quorũ electus es vocibus, mo-
» res atque animos tibi notiſſimos cõtemplare. Pone ante
» oculos faſtum illum, nuſquam tanta rerum ſuarum ęſti-
» matio, párque contemptus alienarum, alto loco aſſueti
» omnes, ad ſummum ſinguli aſpirãt,quo vix eſt qui alium
» quàm ſe vnum dignum cenſeat:ſed quoniam nominare a-
» lios eſt neceſſe,quiſque ſe cogitans alium nominat, viciſ-
» ſim ab aliis nominandus. Ita neque ſe quiſquam nomina-
» re poteſt,neque alium vult,niſi ex eodem numero, vnde
» tanti beneficij vicem ſperet. Quando ergo illi hoc indicio
» & his moribus quamuis vita conſpicuum, literis excellen-
» tem, humilis abbatem Cœnobij nominaſſent, aut tantæ
» rei idoneum iudicaſſent, aut quomodo illis in animũ ve-
» niſſet,quod ſibi quiſque ſuis optabat,exteris dare, ſeu quẽ
» ex alto deſpicerent ſupra ſe cernere, ſeu quo miniſtro vſi
» eſſent dominum habere, audacter forſan, ſed ni fallor ve-
» rè dixerim, nunquam quo ſunt animo, tale aliquid ſpon-
» tè pati, ne dicam facere potuiſſent.Non refert autem quid
» homines velint, ſed quid Deus: is te verò non alium vole-
» bat, conſiliúmque ſuum vltro non conſenſuris occulta-
» bat, quibus ſcrutinia profunda verſantibus, ſic clanculum
» tuum nomen inſeruit,vt ex toto nominibus Romano car-
» dine fulgidis, cùm ſolus abbas Maſsiliæ ſonuiſſet,dolor &
» timor malos, gaudium & ſpes bonos,admiratio ac ſtupor
» omnes arriperet:omnes tamen vna voce,variis licet affecti-

bus,

bus, in laudem Dei qui facit mirabilia magna solus, stupentia ora resoluerent. Idem grauissimus scriptor libro secũdo rerum senilium epistola ad Brunum de Vrbani quoque electione agens, Ita, inquit, sentio sanctissimum illum patrem veréque liberalem & vrbanum, cui te familiariter notum esse audio, Dei nutu expresso ad humanæ excellentiæ summum gradum & tibi & bonis omnibus vtilem ac mundo salutiferum ascendisse, quóque insperatius eo sanctius. Ineunte autem pontificatu Vrbanus antistites ecclesiarũ ad sedes proprias reuerti iussit, ambitioníque frenum posuit, & vt vno aut paucis pro dignitate virtutis ac scientiæ beneficiis ecclesiasticis cõtenti essent edixit. Circa cultum corporis externum & vestium honestatẽ multam curam ac studium impendit, ad antiquum morem omnia reuocare cupiens, habitúmque & vestitum pristinum reducere, atque nimiam licentiam edictis ac legibus castigandam & comprimẽdam putauit. Scelesti homines grauissimis facinoribus perpetratis ad Cardinalium domos fugere soliti, legum nodis ac digno supplicio eximebantur: eam pessimam cõsuetudinem primus sustulit, indecorum putans vt refugium asylúmque iustitiæ reis eiusmodi prodesset. Bononiensem verò scholam longis bellorũ turbinibus stratam erexit, & antiquam illi nouis priuilegiis cõcessis restituit dignitatem. Verùm hæc nescíremus profectò, nisi à Petrarcha narrarentur epistola ad Vrbanum quintum, cuius mentio facta est, & in qua Vrbanum testatur vtriusque iuris peritissimum, alterius autem & conditorem & interpretem vnicum fuisse. Pari beneficio Acedemiam Parisiensem affecit, datis ad Ioannem tituli D. Marci, & Ægidium D. Martini, presbyteros Cardi-

les literis, quibus mandat eandem Academiam optimis legibus instaurari. Ad pontificem salutandum ex omni Europa legati mittebantur. Ioannes Francorum Rex solutus carcere Britānico Auenionem visendi pontificis causa accessit, petiítque ab eo vt pacem daret Bernaboui Mediolanensium principi: id non posse fieri à pontifice responsum est, nisi oppida vrbésque ecclesiasticæ redderentur, ac nisi obsequentē Romano pontifici se præberet. Postea præsentibus Bernabouis legatis Vrbanus in illum diras pronūciauit, procumbénsque in genua & manibus passis altáq; admodum voce, Te quidem, inquit, cælestium pater hoc vnum posco, vt tu illum in cœlo liges, quemadmodū à me ligatum nosti. Ausus tamen est Bernabos bis mille quingentos equites in Mutinensemagrum mittere, aduersus quos fœlicissimè pugnatum est, occisis ex eo numero plurimis, captis triginta octo nobilibus viris, equis amplius mille: eámque pugnam Matthæus Villaneus libro vndecimo breuiter narrat. Duas insuper epistolas Petrarcha ad Vrbanum scripsit, vnam qua profectionem eius in Italiā optabat, atque illū acribus verbis increpabat, quòd commissam sibi Petri sedem Auenione fixisset. Eam Vrbanus libenter legit, remissisque ad Petrarcham literis copiosè admodum laudauit, vt epistola ad Brunum rerum seniliū XIII. refert: de altera postea dicemus. Et cōmuni quidem voto Italicæ gentis Pontifex subditis suis consultum volens, Petro Triuisano Priore D. Marci cum tribus triremibus Massiliam à Petro Cornelio Venetorū duce misso: quæ primæ è longinquo venientes omni ferè quàm longissima est Italia ambitu vsque in intimum Galliarum sinum, atque ibi abditam Massiliam, vbi viæ accinctus pon-

tifex expectabat gubernaculo deuotionis & obedientiæ remigia, penetramus, vtor enim Petrarchæ verbis ex epistola ad Brunum libro nono rerum senilium. Nauigauit in eam prouinciã, Romámque fœliciter attigit, exceptus ab omnibus vt Deus aliquis delapsus è cœlo, & potissimùm à Romanis: siquidẽ omnia templa vrbis & publica ædificia ruinis deformia erãt. Carolum quoque Imperatorem ad se acciuerat Vrbanus, cupiens bellum inferre Bernaboui & similibus in Italia tyrãnis. quod cùm minimè Carolus præstare potuisset, Pontifex creatis septem Cardinalibus cisalpinis, vno Italo, de reditu in Galliã suo cogitare cœpit: ac mense Septẽbri classem ingressus, in Prouinciam classe rediit. Idem Petrarcha Põtifici cùm in Italia esset, gratulatur producta in suas sedes ecclesia: at reditum eius in Galliam non probat. Mense autem Decembri, millesimi trecentesimi septuagesimi anni, Vrbanus incidit in morbum, ac tum fortè Perusinorũ legati ad eum venere: quam legationẽ eiúsque exitum Poggius in facetiis ita perstringit. Ad Vrbanum quoque quintum Pontificem Auenionem Perusini oratores numero tres cùm accessissent, Pontifex autem graui morbo teneretur, tamen homines ne diutius suspensos teneret, ad se vocari iussit: admonitos antea vt paucis loquerentur. Quidam doctor, qui orationem longam in via quam habiturus esset ad Pontificem menti commẽdarat, nulla ratione habita morbi, aut quòd in lecto iaceret, multis verbis vsus est: ita vt Pontifex sæpe molestiam audiendi præ se ferret. Cùm tandem indoctus ille perorasset, quæsiuit pro sua humanitate Pontifex, Nũquid aliud vellent? Tum alter ex oratoribus, qui & dicentis stultitiam, & Pontificis molestiam percepisset: Pater,

" inquit, ſanctiſſime habemus hoc in mandatis noſtris, vt
" niſi nobis è veſtigio pro his quæ petimus feceritis ſatis, ſo-
" cius hic meus, antequam hinc recedamus, vobis iterum re-
" ferat ſermonem ſuum. Quo facetè dicto cùm arriſiſſet Pontifex, oratores ſtatim expediri iuſſit. Vix diſcedendi ab Vrbano facultatem impetrarant, cùm is victus morbo Auenione exceſſit è vita, lectulum ſuum ante aram Petri Apoſtoli (in vicinia Palatij Apoſtolici ea parochialis ædes ſita eſt) cuius hoſpes erat ac ſucceſſor, ferri iubens, ibi tranquillam & fœlicem animam emiſit, Deum hominéſq; teſtatus, ſi vmquam inde diſceſſum eſſet, non ſuam culpã, ſed eorum fore qui reditionis illius inuenirẽtur auctores. Petrarcha vbi hoc extremũ narrauit epiſtola ad Brunum,
" Vir, inquit, meo iudicio bonus fuit, magnúmque eſt & graue illius viri teſtimonium: nam, vt ait Comicus, pulchrum eſt laudari à laudato viro. Lucenſium Reſpubl. Vrbanum hunc quintum plurimum laudauit etiam mortuum: ſic enim Nicolaus Tugrinus eorum legatus ad Ale-
" xandrum ſextum. Recens eſt, inquit, Vrbani quinti, fa-
" ctum, qui miſeratus vrbem noſtram eccleſiæ deuotiſſimã
" ſeruire, accito Carolo quarto è Germania, erogatis quin-
" quaginta millibus aureorum, nos à duriſſima & imma-
" niſſima ſeruitute eripuit. Et Mimatenſis Gabalorum eccleſia, quæ euerſo Virginis Epiſcopali templo, & Priuati æde auguſtiſſima, Vrbani iuſſu ſumptibúſque inſtaurata, his ciuilibus Galliæ bellis à Caluinianæ ſectæ hominibus, Matthæo Merula Vticenſi factionis duce, in luctu adhuc & lachrimis verſatur, vaſáque ex auro atque argento puriſſimo, auratas veſtes & omnis generis inſtrumenta eccleſiaſtica liberalitate Vrbani quinti ſibi olim tradita, quibus

anno millesimo quingentesimo octuagesimo spoliata est, procul à se auecta queritur. Beduam vicum Gabalorũ Grisatio vicinum suprà diximus: id in ripa auriferi Tarnis positũ est, vti enim liceat Ausonij verbo, vbi Vrbanus Canonicorũ collegium instituit, templúmque fieri iussit, & donariis plurimis redditibúsque annuis dotauit. Sed ne hic quidem locus ab iniuria sectæ Caluinianæ seruatus est: illo enim anno templum ipsum quatuor munitissimis turribus cinctum, ab eodem Merula latronum duce crudelissimo natura, dirutum planéque euersum est, & donaria omnia in prædam cessere. Collegiúmque aliud Canonicorum instituit, dicauítque Virgini, in vico cui Quesaco nomen ad eundem Tarnem posito, quatuor passuum millibus à Bedua, ídque templum ab eadem immani bellua spoliatum, donariísque omnibus exutum est. Petri Apostoli ecclesiam apud Montempessulanum Vrbanus quoque ædificari iusserat, quam iidem Caluiniani iam diruerant anno millesimo quingentesimo sexagesimo septimo. In eadem tamen vrbe adhuc visitur collegium ingens iussu eius conditum in gratiam eorum qui medicinæ operam daturi essent, si modò Gabalos, id est, Mimatensis diœceseos esse eos constaret. At non in patria, neque apud Volcas, sed iuxta Massiliam in æde Victoris sepultum iacere notius est, quàm vt stylo nostro res egeat, effigiésque eius adhuc visitur, quę obeso vultu & pendentibus genis illum fuisse demonstrat. Cæterùm quia monachi D. Victoris cognita Vrbani sanctitate, capita quædam obtulerũt Clementi septimo, qui apud Auenionem Vrbani sexti temporibus erat, vt iis motus illum inter Diuos referret, eáque ex archiuis suis eruta liberaliter ad nos miserunt, ope-

ræprecium facturi videmur si huic libro intexuerimus: rerum enim & ignotarum & memorabilium plena sunt, vt lector iudicabit.

I.

» VRBANVS quintus antequam ad Papatum assumere-
» tur, nominabatur Guilielmus grimoardus filius Grimoar-
» di militis & domini de Grisaco Mimatēsis diœcesis, & do-
» minæ Amphelisiæ de Monteferrando eiusdem diœcesis,
» coniugibus ex vtraque domo de antiquis nobilibus.

» 2.

» ARTES liberales didicit præsertim in studio Montis-
» pessulani.

» 3.

» AVDIVIT iura ciuilia in studio Tholosano per qua-
» driennium.

» 4.

» VITAM monasticam elegit, habitúmque sancti Bene-
» dicti recepit, & factus est monachus expresse professus in
» prioratu conuentuali de Chiraco Mimatensis diœcesis, &
» ibi ad sacros ordines ritè & canonicè promotus fuit vsque
» ad sacerdotem inclusiuè.

» 5.

» RECEPTVS fuit in Vicarium & officiarium Claro-
» montensem, & postea Vticensem.

» 6.

» DEMVM ad abbatiam Antissiodorensem, & postea ad
» Abbatiam Massiliensem fuit promotus per summum Pō-
» tificem sine sui petitione.

» 7.

» PER dominum Innocentium Papam sextum pro ar-

» duissimis Romanæ ecclesiæ negotiis, ipse diuersis vicibus
» ad partes Italiæ & Neapolitani regni fuit commissus.

» 8.

» DEFVNCTO Innocentio Papa sexto cœtus domino-
» rum Cardinalium sanctę Romanæ ecclesiæ apud Auenio-
» nem existens, prędictum dominum Guilielmum Grimo-
» ardi ætatis quinquaginta trium annorum vel circa, tunc
» Abbatem Massiliensem, diuina gratia fauente, per viam
» sancti spiritus nominarunt & elegerunt in Christi vicariũ
» summum, & sanctæ Romanæ ecclesiæ pontificem atque
» pastorem. 9.

» MONASTERIVM sancti Victoris Massiliensis fecit
» incastellari & in fortalitium redigi, prout nunc est.

» 10.

» APVD Montempessulanum de nouo fundauit, con-
» struxit & dotauit vnam magnam ecclesiam in honorem
» beatæ Mariæ virginis, & beati Benedicti, & Germani con-
» fessoris.

» 11.

» DE Auenionensi vrbe accessit personaliter ad Mõtem-
» sulanum, cum ferè omnibus dominis sanctæ Romanæ ec-
» clesiæ tunc Cardinalibus, vbi maius altare dictæ ecclesiæ
» solemniter consecrauit.

» 12.

» PLVRIMAS alias ecclesias & monasteria fundauit, cõ-
» struxit & dotauit.

» 13.

» APVD Montempessulanum erexit & fundauit colle-
» gium duodecim Medicorum studentium ibidem perpe-
» tuò, & illud collegium dotauit sufficienter.

14.

» SE ipſum cum tota curia de Auenione tranſtulit apud
» Viterbium, & demum tractu temporis Romam, & fuit
» in partibus illis commoratus per tres annos cum dimidio:
» vſque ſcilicet quo audita diſſenſione illuſtrium regum
» Franciæ & Angliæ diſpoſuit Auenionem redire, prout re-
» uerſus fuit.

15.

» ROMÆ exiſtens ad obedientiam catholicam rece-
» pit Imperatorem Conſtantinopolitanum, qui ad eius pe-
» des veniens, ante gradus eccleſię ſancti Petri per ipſum do-
» minum Vrbanum ad manum in eccleſia intromiſſus, con-
» feſſus proceſſionem ſancti ſpiritus ſimul à patre & filio, v-
» nitatem & ſuperioritatem omnium Catholicorum.

16.

» MAGNIS ſumptibus reparari fecit palatium S. Petri
» iamdiu ante dirutum, & quintam partem maioris eccleſiæ
» ſancti Petri, & maiorem partem eccleſiæ Lateranenſis, &
» eccleſiam ſancti Pauli extra muros.

17.

» CAPITA apoſtolorum Petri & Pauli reperta in capel-
» la quæ dicitur ſancta ſanctorum in vaſculis argenteis ſa-
» tis paruis & minus nobilibus quàm decet: ſtatim ſuis
» ſumptibus duas ſtatuas argenteas, vnam ſcilicet in forma
» mediæ perſonæ beati Petri, ſcilicet ab vmbilico ſuprà pon-
» derantem mille ſeptuaginta marcas argenti: & modo cõ-
» ſimili aliam ad formam ſancti Pauli eodem pondere ordi-
» nauit & fecit, & illa in Lateranenſi eccleſia collocari fecit.

18.

» APVD Auenionem indixit paſſagium generale ad recupera-

» cuperationem terræ sanctæ, per prædicationem quam eleganter fecit in præsentia regis Franciæ, & Cypri & dominorum Cardinalium. Quiquidem duo reges tunc ibidem cruce signati ab eo & dominum Cardinalem Albanensem sibi legatum apostolicum & cruce signatum ad dictum passagium receperunt humiliter & deuotè.

» 19.

» CIRCA octauum annum suæ assumptionis in pontificatum, incidit in quandam infirmitatem Auenione, in qua ordinauit quòd quando ab hac luce migrasset, corpus eius sepeliretur more pauperum apud beatam Mariam de Donis Auenione, & dum corpus suum ibidem esset incineratum, ossa portarentur Massiliam in ecclesia sancti Victoris, & ibi sepelirentur ante maius altare, vbi adhuc iacet.

» 20.

» A qua infirmitate obiit in dicta ciuitate Auenionensi anno ętatis suę sexagesimo primo, & die decima nona mēsis Decembris circa horam nonam pontificatus sui anno nono in camera domus habitationis domini Cardinalis Albanensis, ianuis patentibus & apertis omnino, vt quilibet veniens ad videndum eius finem fœlicem & catholicum intrare posset, signum sanctæ crucis tenens in manibus, & vestitus semper existens, nec de illa infirmitate iacuerat quomodolibet denudatus.

» 21.

» POST eius mortem & sepulchrum in ecclesia beatæ Mariæ de Donis Auenionensis, in qua ferè per decem & septem mēses requieuit, Dominus Gregorius Papa vndecimus eius successor, præcepit solemne sepulchrum more

papali ſi in monaſterio ſancti Victoris Maſſilieñſis iuxta voluntatem ſuam ſibi fieri, ad quod ſepulchrum fuit tranſlatus, & ibidem de præſenti requieſcit.

EX CALENDARIO S. VICTORIS INCLITI MONASTERII.

I.

GVILIELMVS Grimoardi Abbas monaſterij ſancti Victoris Maſſilienſis, aſſumptus fuit ad Papatum anno domini milleſimo trecenteſimo ſexageſimo ſecundo, quinto Cal. Nouemb. & vocatus Vrbanus quintus.

2.

OBIIT Auenione anno eiuſdem domini milleſimo, trecenteſimo ſeptuageſimo , decimo quarto Cal. Ianuar.

3.

TRANSLATVM fuit Corpus eius de Auenione ad ſacrum cœnobium ſancti Victoris Maſſilienſis, & poſitum in capella ſancti Petri prope maius altare anno milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimo ſecundo Non. Iunij.

4.

SEDIT in Papatu annis octo, menſibus duobus.

HACTENVS de Vrbano Maſſilienſes monachi tradunt, nec aliud de eo ſupereſt dicendum niſi quod nobiliſſimi in Gabalis gentiles agnatíque eius & Catholicæ defenſores viuunt, qui propriis cognominibus Griſacij appellãtur, & Barones Roræ, nam Rora Griſaco vicina eſt: itáque nobile collegium Auenione dicitur Rora, in cuius frõ-

te videre licet tria acumina vel cuſpides argenteas, quas Vrbanus & maiores ſui pro inſigni gentilitióque argumento habuere. Cúmque ex Rorana familia hodiè floreant ſeptem fratres, pars eorum catholicæ ſtudent, quo in numero eſt primogenitus opulentiſſimus omnium: quidam etiam Caluinianæ ſectæ addicti ſunt, eo miſeriores quòd Vrbanum familiæ ſuæ ſplendorem lucémque habuerunt. Cęterùm quia Auenio Romanos pontifices Vrbano mortuo confeſtim habere deſiit, dicam paucis quid de ea ciues narrare ſoleant. Aiunt vrbis ſuæ portas ſeptem numerari, plateas, palatia, collegia, parrochiales eccleſias, monaſteria virorum, & ſepta virginum pari numero cenſeri. quamdiu autem pontificem Romanum habuit quaſi in exilio collocatum, ſolita erat dicere obiicientibus Romam Epiſcopi ſui ſedem eſſe: Cur Auenio ſedes illius non erit? quandoquidem vbicumque pontifex pro vtilitate fidei Catholicæ ſtatuit reſidere, ſedes eius eſt. & ab anonymo illius ætatis Gallo aduerſus Petrarcham ſcribitur non ſine cauſa dici ſolere, Vbi Papa ibi Roma. in quē Petrarcha omnes ingenij ſui vires conuertit, vt doceat nulla ratione adduci debere Vrbanum quintum vt à ſemel ſuſcepto Romam adeundi cōſilio dimoueatur. Poſtremò adhuc dubium eſt Palatium Aueniōnēſe, an pons, an muri maioribus impēſis conſtructi fuerint.

GREGORIVS XI.

PONTIFICEM bonum cùm omnes Europæ gentes eligi cuperent atque optarent, Maſſiliæ IX. Cal. Ianu. creatus eſt Petrus Belfortius Guilielmi frater, qui Eleonoram Conuenam neptem nobiliſſimi Comitis Fuxenſis cis Pyrenæos ac Vicecomitē Tureniæ in agro Lemouicum in matrimonio habebat. Erant autem prognati Ioanna Rogeria ſeu Monſtria ſorore Clementis ſexti, quæ primùm nupſerat Domino Chambonij vici in finibus Lemouicum, cùm Clemens in minori fortuna, id eſt, Abbas Fiſcanenſis tantùm eſſet. Poſtea nupſit Guilielmo Comiti Belfortij Andegauorū oppidi, prolémque ex eo ſuſcepit, hos videlicet naturales & legitimos liberos Guilielmum & Petrum, cuius vitam ſcribere cœpimus. Id oppidum etſi ad poſteros eorum à Raimundi Belfortij tertij Vicecomitis Tureniæ, vltimi poſſeſſoris temporibus non pertinet, qui ſummo regum imperio eo exutus eſt, Iacobus tamen Belfortius ſeptimus Vicecomes Tureniæ, Comeſque Aleſiæ in agro Nemauſenſi, & Marchio Caniliaci, id caſtri nomē eſt in Gabalis ſiti, cùm ſine liberis eſſet, iámque cōfectus ætate, pridie Cal. Maias milleſimo quingenteſimo vndecimo, publico inſtrumento apud Aruernos & Pontem Caſtri, id oppidi nomen ad Elauerim fluuium, coram Petro Dayo, Petro Bruno & Laurentio Raimundo notariis regiis, & coram quinque adhibitis teſti-

bus donationem fecit omnium bonorum atque actionũ suarum Iacobo Ioannis Monboisserij Aruerni nobilis viri ex Isabella Belfortia sorore sua geniti filio, cuius ipse auunculus magnus & christianus in baptismate sacro sponsor esset, ea lege vt ipse posterique eius perpetua successione mares, Belfortij nomine & insigni vterentur, id est, sex rosis, quas obliqua transuersáque linea intersecat: linea illa Belfortiorum insigne argumentum fuit, sex rosæ Monstriorum: Sed ita conuenerat inter Clementem & sororis suæ virũ vt insignia illa vtrinque gererentur, ob ídque Belfortij oppidi, quo spoliatos maiores suos queritur Iacobus, nomina atque actiones cedit. cæterùm Iacobi Mõboisserij filius Marcus pater est illius Ioannis qui nunc se Belfortiũ iure donationis vocat, gẽtilitiúmque nomen abiicere videtur (vir militari ingenio) qui nuper ab Ægypto & Hierosolymis vltimáque Syria rediit, quo eum pietas & religio deduxerãt: ísque profecturus ad bellum contra Caluinianos mihi donationem illam exhibuit, atque narrauit domi suæ adhuc extare testamentum Clementis sexti, inuentariúmque mobilium eius. Gregorium diximus Guilielmi fratrem Vicecomitis Turenię, ex eo lõga serie orta est Anna Belfortia, quæ nupsit Turrianæ nobili familiæ Aruernorum, & dotalibus instrumentis Turenia quoque eis accessit, opulentum sanè in Lemouicibus castrum multorúmque redditiuum, cui amplius ducentæ parochiales ecclesiæ subsunt. Ex hac gente prodiit Henricus Turrianus, qui nũc Caluinianæ sectæ nimium addictus Tureniæ imperat, eáque iurisdictione fruitur præter voluntatem præterque sententiam Clementis & Gregorij pontificum Romanorũ, quorum in gratiam Turenia olim exempta om-

ni genere tributi, portorij & vectigalium regiorum, eodem vt etiã nõ priuilegio vti fruíque perseuerat: Ac fuit nuper Tutelensis monachus, qui cùm capto illo oppido rebúsque ecclesiasticis iam direptis, in potestatem Turriani venisset, Miror, inquit, te nuper in Belgio captum ab Hispanis, redemptúmque multo auro, rursum in sacerdotes & monachos sæuire, cùm præsertim duos summos sacerdotes Clementem & Gregorium per Annam Belfortiam tritauiam tuam contingas, multúmque his debeas. quæ libera eius vox fecit vt ab illo ne numerata quidem vt alij pecunia, incolumis & saluus dimitteretur. Nũc ad Gregoriũ venio, quem Massiliæ electum constat: hic in disciplinam adolescens professoribus iuris vtriusque præstantissimis à patruo datus, præter scientiam legum & sacrarum constitutionũ, modestiam quoque & singularem prope humanitatem hauserat. quæ res maximè ei ad pontificatum obtinẽdum profuere: quo quidẽ ineunte inter cæteros quos elegit Cardinales vnus fuit Petrus Sarsa cõsobrinus archiepiscopus Narbonensis, qui refici ac restitui Episcopium illius coloniæ sumptibus suis atque impensis mandauit. Postea Britonum & Anglorũ copias in Italia aluit, vt resisteret iis populis qui rebellionis auidi certatim ecclesiasticum iugũ reiiciebãt: In hoc numero fuere Perusini, Foroliuienses, Tudertini vicinorúmque oppidorum incolæ. Florẽtini quoque inter parum obsequentes pontifici Romano numerari poterant. Octouiri reipubl. miserant Catharinam Senensem dicatam Deo virginem ad pontificẽ maximum, qui tum Aueniоne vnà cum omni comitatu erat, vnde illa rescribit mense Iunio anni millesimi trecentesimi septuagesimi sexti Gregorium pacis amantem esse

foréque. itáque Florẽtinos si velint pacem habituros, modò re non verbis pacem petant: Catherinam verò reipubl. nomine ad se missam honorificè accepit, præbita ei honestissima domo, in qua sacellum erat, & sorori eam suæ spectatę fœminæ plurimum commendauit, quòd eam præstãti ingenio esse audierat. Hæc igitur cum Senensi per interpretẽ familiariter de statu Italiæ colloquuta, déque diuinis mysteriis optauit interesse rei diuinæ tũc cùm virgo Eucharistiam perceptura esset: & verò interfuit, viditque eam statim extasi mirabili correptã: fortè ad id spectaculum secum adduxit Raimundi Vicecomitis Tureniæ vxorem iuuẽculã miræ pulchritudinis: hęc credere nõ poterat virginem illam extra corpus suum esse: itáque simulato aliquoties pedum osculo eos acu transfixit, sed ne tum quidem vllum dolorem Catharina sentire visa est. Hoc Stephanus Carthusianus qui tunc viuebat, intererátque huic rei cùm gereretur, memorię mandauit. Preces quas ad deũ pro Gregorio Auenione rogatu eius summo manè fundebat, exscriptæ à Thoma Petreo notario apostolicæ sedis adhuc extant, earúmque hæc sentẽtia erat: Vt vicarius Dei Deum ipsum vnicè amaret, cúmque tota mente complecteretur, & Christianas oues rectè legitiméque pasceret. Optabant Itali pontificis in Italiam profectionem, & post infœlicem rebellionis exitum illos populos facilè descensuros sperabant ad vetus obsequium repetẽdum, si modò Gregorius exoptatissimus princeps Romam pergeret. Vir sapientissimus existimãs hęc omnia mala se absente fieri, de adeunda Italia cogitauit, pacem inter Franciæ Angliæque reges fieri magnopere cupiebat, eiúsque rei causa suos ad vtrumque regem legatos miserat. Consilium eius vbi

certior factus Carolus quintus rex cognouisset, fratri Andegauorum Duci qui Tholosæ tunc erat, statim scribit vt Auenionem pergat, pontificémque Galliæ relinquendæ cõsilio dimoueat. Id ille facere quidẽ conatus est, at dimoueri à cœpto non potuit, etsi erat imbecillo corpore ac valetudinario: atque hanc suæ profectionis causam esse dicebat, quòd pollicitus esset immortali Deo ad Petri cathedram sedémque Romam quàmprimum posset profecturum. Itáque quatuor Cardinalibus Auenione relictis quibus ecclesiastica negotia commisit, è Gallia abiit maiori Cardinalium dolore quàm suo, vt Froissartes Gallicæ scriptor historię qui tũc viuebat, in commentariis vel annalibus suis refert. Nullius autem literis magis motus est quàm Catharinę ad profectionem magnopere incitantis. Extát enim ad eum quatuordecim epistolæ eiusdem argumẽti, vt sedem Petri apostoli lętus adeat, pacémque subditis suis etsi rebellibus cõcedat: promissa enim omnibus impunitate statim quieturos, redituró sque ad obsequium. Igitur mense Septembri soluens è portu Massiliæ, Romam ingressus est Ianuario proximè insequenti. Incidit nuper in manus meas Itinerarium huius Gregorij incœptum idib. Septem. anni millesimi trecentesimi septuagesimi sexti, põtificatus anno sexto: quo quidem Petrus Amelius Alectẽsis in Narbonẽsi Gallia, Episcopus Senogallię, eius discessum profectionémque Romã diligenter sciteque perscripsit, idque itinerarium in veteribus membranis scriptum habeo: & Romæ frequentibus picturis exceptio eius exhibita est, multitudóque populi illi occurrentis & mulierum turbæ cum teneris infantibus obuiarum, quæ lętari & plaudere Gregorio vrbem ingredienti adhuc videntur

detur, extántque in templis, porticibus & publicis locis eiusmodi picturæ, ac testatur lætitiam gaudiúmque ingens ciuium Romanorum suscipientium Gregorium non vt Vicarium sed vt Deum aliquem in terras delapsum. Senensium legati, vt cæteros omittam, eum salutauere: cõmendat eos Catharina pontifici, nec vllam gentem esse ait quæ tam facilè beneuolentia & mansuetudine capi allicíque cupiat. Vt Catharina monuerat res habuerunt, páxque inter dissentientes populos tãdem composita est auspiciis & vigilantia optimi prudentissimíque pontificis, quem vesicæ dolore ingenti extinctum Romæ constat mense Martio anno millesimo trecentesimo septuagesimo octauo, quo die pontificium palatium Auenione fortuito incẽdio deformatum est. Florentiníque etsi parum amici solemnes tamen inferias ei dixerunt, & Roma vt parentem luxit, funere ei in templo Virginis nouæ munificentissimè curato. Nec immeritò Romani eum vt parentem appellauere, plurima enim & amplissima operá templáque, ruina vel incendio absumpta vel certè deformia restituere cœperat. Quantus autem qualísque fuerit Gregorius, quis magis scire potest quàm Theodoricus Niemus historiæ scriptor, " qui cum illo in Italiam nauigauit? Ego, inquit, iam lustris " septem & parumper vltrà sequendo Romanam Curiam " recolo vidisse me, & peroptimè cognouisse interim quin- " que summos pontifices, videlicet Gregorium vndecimum " qui fuit dum eligebatur in Papam forsitan circa triginta " quinque annos, & sic attigit mediam ætatem, fuit vir par- " uæ staturæ, licẽtiatus in legibus, acutus, studiosus in libris, " & libenter cum intelligentibus disputabat, & diligebat " eosdem, liberalis, honorabilis, & verecundus, omni enim

„ petenti se tribuit, nec sciuit aliquid iustè petenti denegare:
„ eleemosynarius magnificus in publico & priuato, & valde
„ compatiens omnibus afflictis, habens prudentissimos re-
„ ferendarios ac etiam secretarios mundos & honestos: qui
„ licèt haberet patrem, nec non duos fratres ac etiam quos-
„ dam nepotes adhuc viuos dum ab Auenionensibus rece-
„ deret causa veniendi ad Italiam, tamen illi eum retrahere
„ non potuerunt quòd vlterius in Auenione maneret, sed
„ transfretando per mare, eandem intrando Italiam multa
„ sustinuit pericula maritima me vidente. Et cùm hoc tem-
„ pore Florentinenses, Perusinos, nec non illos de Marchia
„ Anchonitanenses, Bononienses, nec nō etiam Præfectum
„ Vrbis, & quondam dominos Galeazium & Barnabouem,
„ de Vicecomitibus & multos alios potētes hostes inuenit
„ in Italia prædicta, tamē ipsæ hostilitates eum, ne iret Ro-
„ mam, retrahere non potuerūt: nec certè fratres aut nepo-
„ tes suos postquam ad eādem Italiam deuenerat, Marchio-
„ nes fecerat siue duces, & octauo anno sui pōtificatus Ro-
„ mæ decessit. Cui in papatu successit Vrbanus Papa sextus
ętatis sexaginta annorum. Quo autem die decesserit, Bal-
dus iurisconsultus ad lib. sext. Cod. docet cùm ait, Sanctæ
„ memoriæ Gregorium Papam vndecimum die vigesima
„ sexta Martij Romæ obiisse. idémque auctor narrat deci-
„ mo post obitum die Cardinales sexdecim, ad quos solos
ius competebat eligendi Romanum pontificem, cōclaue
ingressos cùm rogati fuissent à præstantissimis ciuibus vt
eligerent Papam, qui Romanus, vel Italus esset, & in ipso
conclauis introitu populū Romanum à duodecim Cardi-
nalibus (totidē enim cisalpini erant, quatuor Itali) petiisse
vt successor Gregorij Romanus ciuis eligeretur, id accide-

rit necne postea dicemus. Quamquam miramur Gregorium Baldi ipsius Iurisconsulti auditorem dici à Blondo Foroliuiési,& Pio secundo in epitome Decadum eius,nullam tamen de eo tamquam discipulo mentionem à Baldo factã, ne tum quidẽ cùm de obitu eius ageretur. Denique ne quid omissum de Gregorio queraris,vtque scias cuiusmodi in minori fortuna is fuerit, præbeo tibi exemplum literarum eius, quæ te rei certiorem facient, quas mihi iussu illustrissimi principis ac pij si quis vmquam fuit, Caroli Borbonij Cardinalis & Rothomagensis Archiepiscopi exhibitas testor fuisse. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Sedis Apostolicæ circumspecta benignitas votis Catholicorum principum quos habet in charissimos filios, in his præsertim quæ à deuotionis feruore prodire cernuntur, & diuinorum obsequiorum augmentum prospiciunt,consueuit annuere gratiosè, vt ipsi eo feruentius se in operibus bonis exerceant, quo in illis per dictæ sedis clementiam gratiosius fuerint exauditi. Sanè charissimus in Christo filius noster Carolus Rex Francorum illustris nobis significare curauit, quòd ipse ad ecclesiam Rothomagensem specialem gerit deuotionis affectum, & apud ipsam sui corporis vel cum apostolicæ sedis licentia partis eiusdem perpetuam proponit eligere sepulturam, sperátque prout optat in ipsa ecclesia diuina officia eo deuotius & quietius maiorique clericorum numero celebrari,quo ipsi clerici & personæ ecclesiasticæ in ipsa commorantes ecclesia & imposterum moraturæ pluribus fuerint priuilegiis communiti. Quare nobis humiliter supplicauit,vt nos ecclesiam & personas in ea pro tempore degen-

" tes ad hoc vt personæ ipsæ maiorem causam habeãt in ip-
" sa ecclesia personaliter residẽdi, ac diuinorum officiorum
" obsequia deuotius altissimo impendẽdi, dignaremur spe-
" cialibus priuilegiis cõmunire. Nos igitur qui vbique præ-
" sertim in ipsa ecclesia quæ grandi præpollet priuilegio di-
" gnitatis, & in qua olim nos in minoribus constitutis Ar-
" chidiaconalem obtinuimus dignitatem, diuinum cultum,
" quietis pulchritudinem, & deuotionis feruorem intensis
" desideriis affectamus, præfati Regis qui suam deuotionem
" ad eamdem ecclesiam, ei multos & perpetuos prouentus
" & redditus liberalitate regia largiendo operis exhibitione
" monstrauit, supplicationibus inclinati, personis ipsius ec-
" clesiæ tenore præsentiũ infra scripta, de speciali gratia au-
" ctoritate apostolica indulgendo, statuimus & ordinamus:
" Quòd Archiepiscopus Rothomagensis pro tempore in
" quosuis ecclesiæ Rothomagensis Canonicos, & alias per-
" sonas quæcunque dignitates, personatus aut officia pro tẽ-
" pore obtinentes, nec non capellanos, vicarios & quoscun-
" que alios in numero quantocunque in ipsa ecclesia bene-
" ficiatos, seu alios de choro eiusdem ecclesiæ vsque ad cẽte-
" narium numerum existentes, ipsorúmque canonicorum
" & cuiuslibet eorum veros & nõ fictos familiares, non pro-
" pterea quæsitos vel receptos seu domesticos & continuos
" commensales, eorúmque expensis sine fraude nullam iu-
" risdictionem spiritualem ciuilem, vel criminalem etiam ra-
" tione delicti aut contractus, vel rei de qua agitur valeat ex-
" ercere, illis dũtaxat exceptis qui ex prædictis ratione suo-
" rum dignitatum, personatuum aut officiorum habẽt spe-
" cialem & ecclesiasticam iurisdictionem, quam ab eodem
" Archiepiscopo tanquam suo superiore tenent. Et his etiã

qui extra præfatam ecclesiam in ciuitate vel diœcesi Rothomagensi ecclesias curatas seu alia beneficia obtinent, seu imposterum obtinebunt, in quantum huiusmodi iurisdictio & cura, eorúmque exercitiũ, ac alia iura super ipsis ecclesiis seu beneficiis eidem Archiepiscopo competẽtia tangerentur, ipsi Archiepiscopo subiectos decreuimus remanere: declarantes, ad cautelam, quòd per præmissa Archidiaconos & alios eadem dignitates, personatus & officia, in iam dicta ecclesia obtinẽtes, vinculo fidelitatis, quo nomine feudorum quæ tenent ab ipso Archiepiscopo, ab eodem non intendimus liberare, nec ipsi Archiepiscopo aliquod circa hoc præiudicium generari. Volumus autem ac decernimus ac statuimus, quòd præfatum capitulum in decanũ dictæ ecclesiæ, ipse verò decanus & capitulum eodem decano præsente & ipso absente idem capitulum soli & insolidum habeant & liberè exerceãt omnimodam spiritualem iurisdictionem tam in ciuilibus quàm criminalibus in omnes & singulos canonicos ecclesiæ supradictæ, ac etiam alios obtinentes dignitates, personatus & officia in eadem & alios quoscunque & qualitercunque in ipsa ecclesia beneficiatos in numero quantocunque, seu de choro eiusdem ecclesiæ existentes, vsque ad numerum cẽtenarium supradictum & familiares supradictos, exceptis casibus superius declaratis. Ad hæc volumus & etiam ordinamus, quòd appellationes si quas à quibuscunque grauaminibus aut interloquutoriis seu diffinitiuis sentẽtiis per dictos decanum & capitulum coniunctim, vel diuisim in causis de quibus ad ipsos spectabit cognitio inferẽdis aut proferendis interponi contigerit, ad Romanum pontificem duntaxat vel legatum dictæ sedis, si tunc erit in illis

» partibus appelletur. Quòd si forsan ambę partes pro celeri
» expeditione negotij, & vt earum maiores labores & ex-
» pensæ vitentur, consentiant, Archiepiscopus Rothoma-
» gensis existens pro tempore vt præfertur, vel alius capax
» iurisdictionis huiusmodi quem ipsæ partes ad hoc concor-
» diter elegerint, cognoscendi de huiusmodi causis appella-
» tionum, eásque terminãdi, & quod decreuerit faciẽdi ob-
» seruari per cẽsuram ecclesiasticam auctoritate præsentium
» tanquam delegatus in hac parte habeat potestatem. Ar-
» chiepiscopus quoque existens pro tempore electionem
» eiusdem Decani confirmet vel infirmet, prout fuit hacte-
» nus consuetum, ac plenam & liberam iurisdictionem sal-
» uis præmissis in præfatum capitulum vt & tamquam cor-
» pus retineat. Ita tamen quòd postquam ipsum capitulum
» visitauerit semel, donec prius visitauerit totam suam pro-
» uinciam, ipsum non valeat visitare. Cæterùm volumus &
» auctoritate prædicta decernimus, quòd omnia & singula
» supradicta perpetuò & irrefragabiliter obseruentur, non-
» obstantibus quæ super ipsis seu eorum aliquo lis in Ro-
» mana curia cuius statum haberi volumus, pręsentibus pro
» expresso vertatur, nec non aliis constitutionibus, statutis
» apostolicis ac priuilegiis, indultis, consuetudinibus, com-
» positionibus, sententiis & aliis contrariis quibuscunque
» specialiter ordinationis fœlicis recordationis Vrbani Papę
» quinti decessoris nostri super his vel aliquo eorum factæ.
» Quæ omnia quo ad hoc nullam habere volumus roboris
» firmitatem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc pa-
» ginam nostri statuti, ordinationis, cõstitutionis, declara-
» tionis & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario con-
» traire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit, indi-

gnationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Auenione quarto Cal. Nouembris, pontificatus nostri anno primo. Quo loco suprà attigimus Gregorij in Italiam profectionem, de Petro Amelio Alectensi Augustiniano loquuti sumus, is scripsit nauigationem eius Romam vsque, & maritima oppida, vrbes, ciuitates & vicos, quos quotidie videbāt, simul nauales socios itineris comites, eósque omnes qui in famulatu pontificis tunc erant, & naues eas quibus vehebantur propriis nominibus distinguit, earúmque rectores, multáque scitu digna, vt compendio dicam, breuissimè complectitur. Quam descriptionem ab eo factam operępretium est, ne pereat, huic operi intexere à vili institore Lutetiæ coëmptam.

ITINERARIVM DOMINI GREGORII PAPÆ VNDECIMI INCOEPTVM XIII. Septembris, anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo sexto, Pontificatus sui anno sexto.

Floris pulchritudo, & tu tamen pauperum
Dulcoris origo, consolamen mærentium,
Eboris rutilatio, & castitatis lilium,
Pudoris protectio, & exemplum decor virginum,
Maris stella, viáque proficiscentium,
Vocaris domina de Donis, regina Auenionensium.
De tua ciuitate tuis donis mirè prædita longis temporibus
Exiuit gemma grata, & clarè prædita cælestibus,
Nobili prosapia generata, annexa regalibus,
Deo accepta, & placita hominibus, sacerdos altissimi Gregorius,
Die tertia decima mensis septimi,

Tibi aſſignata à cunctis, vocatáque dies ſabbati,
Seruis tuis grata pro electione ieiunij,
Heu fletus eſt, hæc imitata diem mæroris maximi.
Tibi virgo glorioſa explicare dolorem nequeo,
Dum amœna tempora colore immutata video,
Multum grata, rubicundioráque ebore antiquo,
Genas, colla rubricata, ſplendidiora claro topatio.
Ciuitas ſpecioſa magnalia dicta ſunt de te,
Nunc iaces proſtrata in puluere & cinere,
Remanes orbata viro abſque ſcelere,
Ab omnibus ſpreta velut peccatrix abſque fœdere.
Oculi tui oculi columbarum obfuſcati ſunt lachrimis,
Dilecti filij tui vberum tuorum ablactati ſunt vberrimis,
Specioſi ſponſi filiarum tuarum lacerati iacent in viis,
Placidi tui intuitus irrigati ſunt in verbis maximis.
In nouis noua ciuitas, & noua habitatio,
In te prima cœna & prima ſtatio,
Pulchra & amœna grataque manſio,
Multis eſt amara & horribilis inuitatio.
Manet dies Dominica ſecunda diæta omnibus olim grata.
Conuenit turba magna quæ currit, vterque ſexus facie immutata.
Oriuntur ſuſpiria gemitúſque, reſerantur cordis ſecreta,
Traditur familia, cùm dolet dominus, franguntur viſcera cuncta.

Superſedeo de oſculis quoniam mixta ſunt lachrimis.

In Orgone terra abundans lapidibus, die tertia Petrus iacitur,
Sed in humo petrea ſpinoſáque granum inane ſeritur,
Arcta eſt via, ex vno latere alueo Druentiæ clauditur,
Et altera ripa ſaxea macerie inexpugnabili modo protegitur.

O Deus quare ergo non clauditur, ne vmquam ſemita inueniretur!

Mars Deus belli crudele ac mortale texitur bellum,
In ſolis ortu ad imperiale palatium acceßit gemma ſacerdotum.
O mirabilis ſtructura, mirabile præſidiū, ex te fulget magnanimitas principū,
Nec tu claudis ſemitas, ſed omnibus patefacis ingreſſum.
Merito colonus nuncupatus, quaſi de cœlo ſis, aut de cœlo deſcenderis,
Idcirco tellus fertilis, non arida ſtimulis, ſed prouiſionis vocaris,

Frondoſo

Frondoso ligno obumbraris, oliuetis arboribúsque pomiferis splendearis,
Tuo principe contenta sis, cuius es charißima, ne duobus confundaris.
Lætè obuiam principi cum omni genere musicorum venisti, [ostendisti,
Rectè consonantiam fecisti promendo, cantantibus mœstitiæ gemitus non
Placidè crapulam nobis parasti, multiplicia fuerunt pocula, plurima fercu-
la ministrasti.
Donet tibi Deus de rore cœli benedictionẽ, & te magnificet, quoniam sic nos
recepisti.
Dies Mercurij sciẽtiarum dominus, tibi Deus debetur verus latriæ cultus,
Qui eam adduxisti de nubibus, qui dedisti tuis seruis humilibus:
In Aquensem regiam vrbem ante solis ortum viam direximus,
Longa latáque fuit via, sed dulcis & amœnus aduentus.
Grata, amœna ciuitas regalis, cameráque, læta familia,
Turba magna occurrit apostolorum principi: senex antistes cum lætitia,
In eam ingreditur summus Pontifex cum sua comitiua,
Strata domicilia, parietes pannis sericis cooperta sunt omnia.
Palatium admirabile quid de te efferam præconiis?
Ex tua structura elucet magnanimitas tui principis,
Grata fiunt conuiuia, vina electa, obmutesco de ferculis,
Geminata diẽta, in te mansit dignitas sacerdotalis.
Veneris dies Ægyptiaca liquidò in ortu diei ante nunciata,
In alpibus mula cespitat, campana frangitur, via errata,
In Trecis paratur meridionalis mansio refectióque grata,
Quia fiunt triplicia omni bonorum copia, quia ciuitas amœna.
Sancte præsul maximine in te capitur nocturnalis dormitio,
Super te ara sanctæ Magdalenæ celebratur sacra matutinalis libatio.
Processit exinde antistes sumpto sabbatinali prandio,
Pergit per arbusta scallentia deserti, somnum capit in Auriolo.
In montibus & super saxa construitur nouella ciuitas,
In lustris densosis ducitur agnina simplicitas,
Fructibus, seminibus, vinis electis pollet parua communitas,
In domibus fumo dealbatis tertia die mansit regalis dignitas.
Mane ante lucem non fuit nobis vanum surgere,
Tunc cum faculis, & ingenti lætitia, celeriter incedere,
Ad vrbem sanctam Massiliensem accedere pro tanto munere,
Lætantes plaudentésque manibus, incepimus loca sancta visere.
In ingressu meridionalis æstas incœpit nos durè affligere,

In incessu turma popularis nos atrociter opprimere,
In introitu occurrit omnis cœtus cœnobicus cum canticis & honore,
Lætatus omnis conuentus, vtriusque sexus de tanto principe.
Legislator Christique Vicarius Anachoretarum metas ingreditur,
Veritatis doctor, Christianæ fidei ancora, cœnobitarum septa aggreditur,
Sanctitatis doctor, pudicitiæ titulus, inter monachorum claustra situatur,
Dignitatis zelator à membris suis, dúxque mœstè sequestratur,
O splendor mundi, & lux lucis, caue ne obtenebreris,
Gubernator firmamenti fige pedem, rumina iter quo proficisceris,
Rector cleri adhibe tibi consilium ne irriteris,
Orator veri Dei pete vt mentem illustret ne confundaris.
Eia Christi milites, consortes apostolici, sæculique rectores,
Sponsi ecclesiastici nobiles surgite, vigilate, efficiamini pastores vigiles,
Euangelij æmulatores, caput consulite, illi vos coniungite velut amatores,
Veri iudices, mundi principes, custodite ecclesiam ne intrent lupi raptores.
O nautæ sanctissimi nauem Petri rectè dirigite,
Anachoretæ verissimi, ecclesiæ Apostoli, anchoram firmiter tenete,
Lucernæ mundi super montem positi, radios vestros pandite,
Ecclesiæ armamentum ad quem locum transfretatis attendite.
In Mercurij sancto consistorio quidnam egistis?
Caput omnium Romanum præsulem inuolui pelago permittitis?
Lemouicensem virum perfectum in Episcopum Prænestinum elegistis?
Deus illum protegat quem sic periclitari sinitis.
O gloriosa & nobilis ciuitas nunquid tibi sufficiebat structura mirabilis,
Sacrarum reliquiarũ abundantia, dominorũ & mulierũ speciositas amabilis,
Nauium ex omni mundi climate concursus, portúsque amœnitas affabilis,
Nisi suscipere mereres Romanum pontificem XII. *diebus cum suis famulis.*

Ecce ex hoc te beatam dicent omnes generationes.

Iouis, septentrionale regnante, vespera cunctis est amara,
Dum palatium cœnobitale egreditur legis sanctæ norma,
Et ambitum nauilem ingreditur præsularis dignitas præclara,
Contubernium frangitur viscerale, fluente oculorum acerba lachrima.
O cor triste cur merore in exitu dulcis Prouinciæ consumeris:
Amor patriæ numquam te deseret, crede firmiter quocumque ieris,
Decor sæculi vale, exora pro me, loqui nequeo, offuscor lachrimis,
Durior est saxis, qui non demollitur in tuis congediis.
Deus quis vnquam cogitare poterit, quæ & quanta fuerint lamenta.

Gemitus, lachrimæ, rugitus, mugitúsque, suspiria numquam extiterunt tanta,
Partus mulierum dolores exedunt recessus tui terra benedicta,
Dominus lachrimatur, omnis maxilla lachrimis rigatur, franguntur viscera cuncta,

In insula somnum capit ante Palatium Galianæ,
Legislator, princeps orbis, qui sceptrum tenet imperiale,
Anchoram regit nauis, & nauita efficitur genus regale
Tristis & flebilis dormitio cum ligamine frangitur cordiale.

O Venus flebile est tuum principium, finis quis sequetur?
Ventus est nobis contrarius, & Papa portum Milonis aggreditur,
Deus iter nostrum prospicit, surgente aura prosperè via paratur,
Summus præsul sumpto prandio ibidem sancti Nazarij littus ingreditur.

Suscepta leui cœna noctis hora prima inuitat stationem,
In plaga de Ronsellu summus pontifex firmat stationem,
Patria est nobilis Tholonensis diœcesis, non habet habitationem,
Trina dierum noctiúmque spatia peregimus ibi mansionem.

Serotina & dominicalis est pluuia, numquam fuit talis,
Tronitrua insurgúntque fulgura, inuasit nos timor mortalis,
Palpebra non dormitat, mens illecebra ruminat, mors est finalis,
Quietatur temporis malitia, opitulante Dei clementia, dies est lunaris.

Crucem sanctam fert miles strenuus, sancti Iohannis præcingitur balteo,
Gentem sanctam regit, admirallúsque pelago minatur suo baculo,
Barbam bifurcatam gerit senex, tyrióque pollet vultu procero,
Procellam superat nocte Iohannes Castellanus Empostæ nobilis, euaso baratro.

Quid est Iohannes Euangelista tu in maris viam rete acquisisti?
Iohannes Baptista absque labe leui in eremo locustas comedisti?
Iohannes Chrysostome tuo opere sermonéque os aureum nominari meruisti:
Et tu Iohannes Hierosolymitani ordinis Ramelli pelago fluctuare permisisti?

Die ipsa lunæ sexta Octobris compulatur, & exinde exiuimus,
Flante vento boreali ante Tholonum nimis celeriter transiuimus,
Magnæ erant elationes maris, nec propter hoc cessauimus,
Tandem in occasus solis portum de Reneston vix intrauimus.

Dum medium silentium tenerent omnia in noctis medio,
Surrexit ventus horribilis borealis in Foroiulij pelago,

Timent nautæ, pauent turbæ, lamentantur omnes sine remedio,
Inchoat senex vetulus, prosequitur puer paruulus laudes Christo.
Omnes fundunt preces altissimo, spondent vota sancto Quiriaco.
Excitatur Antistes, *& expauescit de tam magno periculo,*
Quiescente mari properat infrà accedere ante locum de Grimaldo,
De naui celeriter egreditur, somnúmque capit in sancto Tropesio.
Mercurij octaua Octobris exiuimus portum de V*ermigneriis,*
V*entus erat septentrionalis nobis valde placibilis,*
Noster transitus fuit ante Leones *Foroiuliensis diœcesis,*
Gauisus Pontifex *fortuna arridente largitur beneficia miseris.*
D*efert munera abbas cœnobita sancti Honorati magnificè,*
C*onfértque gratiam retribuens illi, gerens vices* C*hristi mirificè,*
Aufert nobis vesperam tempestas diei initiatæ clarificè,
D*efert cœnam Antipolis, obuiam sibi Lemouices &* N*arbonenses pelagistæ.*
O Antistes Christofore, vbi est tui generis nobilitas promulgata?
A*bsorpta est in aduentu summi* P*ontificis largitas grata,*
Mutat nomen tua diœcesis Grassa P*rouinciæ nuncupata,*
Quid nobis attulerit referat societas diu fatigata.
D*ie Iouis clarificata ante Riciam velox fuit noster transitus,*
Cum hilaritate nimia Villam Francham ceu portum Oliuæ intrauimus,
P*randium, cœnámque lætè, abundè, quasi famelici auide suscepimus,*
N*octe eadem in tranquillitate & silentio clarescente hemisphærio quieuimus.*
Die V*eneris minus bene consulti mare intrauimus vento flante,*
Prope Monachum mane peruenti, retro reuersi fuimus mare impellente.
Ad locum vnde recesseramus Oliuæ applicuimus fortuna obiiciente,
D*ispensat Pontifex in gradu tertio consanguinitatis lege contradicente.*
Gaudet exercitus, credit ad propria cum gaudio remeare,
Sed non sinet altissimus corda principum sine causa mutare,
E*xpergiscit plebs Niciæ ad pedum oscula cum hilaritate,*
Mansit ibi vsque Mercurium præsul cum humilitate.
P*aupertatis professor* F*rancisce modice cur prosperitati ecclesiæ inuides?*
Alias in tua die fuit tectum capellæ Palatij Auenionensis reductum in cineres,

Nunc verò in tua octaua gentem summi pontificis nauigare non sines?
Pugia nauis frangitur, & vela per aërem voluuntur lacerantúrque funes.
In barcha sunt cursores, ianitoresque lectisterniis papalibus,
In banda iacent sacerdotes, votáque spondent Deo cum suis promissionibus,
In hora noctis tertia frangitur anchora, & antenna cum suis ligaminibus,
In media nocte omnia desperata, vociferantur cuncti validis clamoribus.
Regrediuntur nautæ desperati de sua saluatione,
Discurrunt hinc inde per mare sine gubernatione,
Submerguntur merces & clericus incaute absquè dilatione,
Mane inueniunt se nautæ in sancta Margareta cum admiratione,
Calixtus fuit nobis charus & mihi propitius clarescente sole,
Viam patefecit Mercurius xv. Octobris relicto rure Oliuæ.
Pretiosa Oliua, relictáque in nauem extraneam mutata in Aue
Anchonensi labescente altero sole nos transfretauit in Ianuensi littore.
O pretiosa inter baccharum & lilia sacerdotum Oliua,
Cur retrò hac die pedem fixisti desiderio fraudata,
Et iter tuum non prosequeris iuuenili consilio decepta
Debilis exitus nunc tutus, nocturnus somnus in Monachali platea.
Iouis tibi fuit dies lætabunda, cum sole oriente emisphærium clarificauit,
Quæ te fortuna arridente in nobili littore absque portu collocauit,
Cur timet noctis tenebras, qui mensium latebras patefacit,
Nam ei cuncta obediunt, mare, terra & venti cùm imperauerit.
Venus naturæ amicabilis decem milliaribus remeatis in locum voluptatis collocauit.
Structura mirabilis benedictus opifex qui te ædificauit,
Verbosa curiositas, & inanis iocunditas quæ te fraudauit,
Amœna ciuitas Sauona nuncupata in ea nocte præsul pernoctauit.
Dies Sabbathi, dies celebris, gratè placidéque initiata,
Lucæ medico, Christi apostolo, euangelistæque, est hæc consecrata,
Mane mare ingreditur Christi Vicarius cum acie facie læta,
Mare dirè erigitur prope Lucernam, euasit barathrum hora vespertina.
Quare ventus irasceris, & mare quid mane eleuaris,
Aut certe ignoras ditionem illiúsque dulcedinem quem tuleris,
Vel fortè mores eorum iudicas ad quos eum geris,
Primus ipse Ianuæ portum ingreditur cui colla subderis,
Mirabilis patria, excelsa ædificia, montuosa gibbosáque terra,
Petrosa, arbustuosa, quasi non descenderit in ea ros, aut pluuia,

Mercimoniæ sunt multæ pluresque diuitiæ populares, mixta tamen cuncta,
Apparatus est maximus plus tamen in apparentia quàm in existentia.
Erigunt ceruicem, non reuerentur hominem fronte capillata,
Cupiunt sibi cuncta subdere cæca mentéque elata,
Spernunt pauperem, spondent se carere omni inopia,
Et tamen vix seritur, neque nent in eorum patria.
Potestas ipsorum est maxima, non tamen naturale dominium,
Imperialis est ditio principatus atque, monarchale mysterium,
Veruntamen magna fuit sagacitas quando acquisierunt Cyprum,
Sed potior iustitia qua obtinuit meritò triumphum.
Cane antistes, profer verbum tuum, vt luceat sicut gemma,
Demulce corda flammantia, emunge longè ad te venientia,
Benignè suscipe cœtus Ianuensium, affectionem confirma promissione.
Amplectere cunctos ad te venientes cum forti confœderatione.
O præsul magnifice non te decipiat cooperta & inflata nobilitas.
Nominalis vocalísque dignitas in facto comprobatur, & propalatur veritas,
Rusticalis propago non nouit regalem nobilitatem fictáque ingenuitas,
Accipe ligam ipsorum cum firma confœderatione, quia solemnis est hæc communitas.
Recede & dirige gressus tuos cum sagacitate antistes magnifice,
Iam elapsus est dies duodecimus quo fuisti in Ianuensi ciuitate,
Rumores insurgunt, strident dentibus, spreta præsulis dignitate,
Cùm eos non accepisti in tuo ligamine cum benignitate.
Vale ergo nobilis ciuitas cum tuis opulentiis,
Perseuera in tuis mercimoniis & sta in tuis commerciis,
Precor te recole de antiquis ecclesiæ amicitiis,
Adiuua ipsam ac protege cum tuis diuitiis.
Celebrata Apostolorum Simonis & Iudæ excelsa solemnitate,
Susceptáque leui cœna iam clausa die noctis obscuritate,
Ingressa mare præsularis sanctitas cum nimia celeritate,
In galea Anconensi somnum cœpit cum hilaritate.
O stella mirabilis, situs tuus, & ingressus tuus est inuestigabilis,
Quænam scis aut quomodo vocaris, ignota es & instabilis.
Fertur tamen quòd apostolos per dies tres antecedis aut subsequeris,
Quapropter planeta Apostolorum Simonis & Iudæ ab omnibus nominaris.
Tuæ influentiæ tamen sunt horribiles, timent nautæ, tumet mare,

Surgunt venti, currunt nubes, eriguntur maris elationes, mouentur cometæ,
Magna sunt tonitrua, fulguráque, coruscationes cum grandine,
Non est colonus qui audeat his diebus nauigare.

Sequens Mercurius Octobris xxix. læti de lectulo surreximus,
Preces gementes altissimo cum altis suspiriis fundimus,
Quatenus in almam vrbem diu desideratam prosperè applicaremus,
Sed fortuna obiiciente in solis ortu Delphini portum intrauimus.

Quinta feria quare obdormitas? torpórne inuasit te aut somnolentia?
Surge, propera egregie pastor, supra gregem tuum cum solertia vigila,
Inuade hostes tuos, atque cunctos eorum seueritate penetra,
Non sinas fœtas tuas torqueri, tyrannicéque cruciari fame aut inedia.

Dies Veneris vigilia fuit celebris, frustra nauigare cepisti,
Ferè viginti milliaria extra portum Delphinum fœliciter nauigasti,
Tertiarum hora fortuna impellente, retrò versus prælibatum portum intrasti,
Ostendebant tibi dij, quòd hanc diem merito celebrare debuisti.

In visu mentis intellexit hoc antistes sibi adeo specialiter reseruasse,
Patrono loci procurante sancto Hieronymo anachorita, eximio doctore,
Vt in tuam celebrem memoriam sanctorúmque, omnium solemnitate
Noui cœnobitæ loci sancti Hieronymi gratularentur perpetuò papali visitatione.

Pedester incedit per scalenta deserti velut Romipeta,
Ad anachoritas die Veneris, quasi hora diei sexta,
Columna & basis præsulum de nocte audit Christi sacramenta,
Quia ibidem recreantur tota die membra fatigata.

Mane sabbati adsunt omnes sancti, missam celebrat Vicarius Christi,
Intrat Oratorium sanctum, ad aram doctoris sancti Hieronymi
Confluunt omnes, nautæque obtupescunt de amœnitate exigui loci,
De tam solemni libatione sacra, siue sermone gaudent omnes sancti.

Intellexit paupertatem Monachorúmque inediam pastoralis clementia,
Aspexit quantitatem Eremitarum, supplétque inopiam, confert iocalia,
Vidit exiguitatem redditũum, & obtulit eis magnalia munera,
Exaudiuit vota precantium, largitur eisdem pretiosa priuilegia.

Insurrexit gens elata, sustinere non potuit inanem inflationem,
Inuida mens, superbáque non compatitur æqualem prosperitatem,
Inuident se mutuò Catalonia, & Ianua, abhorrent correctionem,
Numquam inter se habuerunt veram & sinceram æmulationem.

Post aspera verba peruenerunt ad acerbiora crudeliáque verbera,

Pisanorum est solemnis communitas cum suis gratiosis muneribus,
Lucanorum grata ciuitas, cum ipsius opulentiis & amœnitatibus,
Offerunt tibi encania magnificéque tuis fratribus dominis Cardinalibus.
Caue ne excæcetur oculus ecclesiæ, aut decipiatur blandis sermonibus.
Si meminissent antiquarum ecclesiæ subuentionum, nunc pro te firmiter decertarent
Cum sua acie tibi occurrerent, & pro ipsorum matre viriliter dimicarent,
Sibi ipsis pro futuro prouiderent, séque seipsos non illuderent,
Excæcauit eos malitia, noluerunt intelligere vt bene agerent.
Intelligite viri eruditi, attendite iuris periti sententiam nostri codicis,
Vir duplex, animus inconstans in omnibus viis suis.
Quamobrem verbum duplex in vestro ore male geritis,
Aptè nudéque loquimini, de lingua pandite quæ latent in cordibus vestris.
Caueatis ne circumueniamini in falso negotio patrem nostrum,
Attendatis si est ne hoc verbum nostrum, amicissimus omnium?
A Florentinis quid nam accepistis, cur ergo manu tenetis partem ipsorum?
Ab ipsis dudum destructi fuistis, & adhuc ducimini propter eos in interitum.
Quid est se fingere contristari de delictis, & perseuerare in maliciis?
Veniunt quidam canibus rabidiores falsi religiosi in ouium vestimentis.
Aiunt si populus non deliquisset, veniam non exegisset, misericordia non est neganda miseris.
Cupiunt excusationem inuenire in peccatis, & nolunt confiteri de commissis.
Vorago pessima & abissus versutiæ profunda, quid deglutire intendis
Gentem sanctam, Regale sacerdotiũ, imperiale dominiũ, populũ acquisitionis?
Ab istis non persequeris, sed à tuis iniquitatibus & maliciis,
Frustra ante innocentes laqueos tendis, qui ab ipsis irretita eris.
Flos lilij falso nuncupata, vtinam redoleres, & te cognosceres,
Et animum tuum à superstitione vana, & à paganitate reuocares,
Deum qui in cælis, & dominum qui in terris præest agnosceres & coleres,
Tempus esset vt præterita peccata lugeres, futuráque mala præuideres.
Consommata die octaua Veneris 14. Nouembris, Anchonẽses sunt licẽtiati,
In Liorna vndecim diebus effecti ferè frenaticique tertio sunt illusi
Acerba sequestratio quando membra copulantur alio capiti,
Anchonenses Sabbatho fortuna ridente Plumbinum sunt ingressi.
Cur sic mundi facula te duci permittis, qui radios abscondis,
Caue ne tertia mutatione dirè lugeas desperatæ salutis,
Columbina simplicitas à suo volatu potest retardari pennis eleuatis,

Inordinata voluntas conuenit fraudari spretis consiliis.

Serotina fuit pluuia, dulcis & amœna propter rei euentum,
Dominica XVI. *Nouembris tota à Plumbino abscessimus ante solis ortum,*
Hilarata facie, ciboque roborata, fœliciter ingressi fuimus Herculinum,
Prima noctis vigilia cum ingenti lætitia ibidem cœpimus somnum.

Parat & hæc apostolorum principi, itérque totæ aciei,
Refutat eum Plumbinus, vento Orientali flante & contradicente ei.
Turbat nautas Thetis obscuritas, sed applaudit Ferraria tristi faciei,
Dormitat antistes in Elba Ferrariæ, intrat Lingonem prima hora diei.

Progreditur pedester præsul, quærens requiem, occurrit ei Christi templum,
Mane ingreditur egregius Pastor cum fratribus suis Oliuæ suum
Ariditate loci obsistente non decuit eum ibi triplicare tabernaculum,
Petrus, Ioannes, & Iacobus non sunt cubicularij, sed totus grex ouium.

Defert Ioannes Rogerij nobilis nouus cubicularius & primus Narbonēsis
Pollet sacris dotibus, mores tenet regios, fulget virtutibus politicis.
Apparet senex caluitie iam ornatus magis, maturitate quàm temporis,
Floret iam trina dignitate adepta sibi merito à Deo collatis.

Nec defuit Petrus monachus imbre cælestis pluuiæ irrigatus,
Doctorali dignitate insignitus, multiplicibúsque abbatiis iam decoratus,
Nunc Referendarius Carpentoracensis antistes sollemnísque pastor egregius,
Isti fuerunt comites peregrinationis assidui cum aliis nobilibus.

De Baro præclare Ioannes sub diacone senior cubicularie tūc absens fuisti,
Epistolas quas legis bene intellexisti, quia ter naufragium pertulisti,
Petre de Cassanejs calue venerabilis tua probitate regestrum obtinuisti,
Mare tuas bullas cum earum emolumentis refutat, tu vidisti.

Doctor egregie Helia cum tua doctrina, claráque sagacitate
Antistitem quare non consulis cum nobili præclara fraternitate,
Ne terram benedictam, mellifluam desirat cum sua grata amœnitate,
Videtur tibi ne hoc palatium fore Parisiense cum sua nobilitate?

Cauallionensis præposite Petre Guiraudone cum tua grata societate.
Etiam præsens extisti leuémque cœnam suscepisti cum hilaritate,
Roberte fidelissime tu etiam in straminibus iacuisti cum tua sagacitate,
Romanū præsulem nunquā deseruisti quocunque ierit seruiēs cum humilitate.

O Pelagus infidele neminem revereris, nec vlli parcis,
Fluctus tuos nimis acerbè eleuas, inflauit te ventus aquilonaris,
Dominus Glandacensis in thalamo patitur tuis limphis,
Hic homo sanctus & est mundi princeps, quem tu absorbere cupis,

Sanus & incolumis ex te progreditur denudatus rebus,
Humerus rustici in terra tulit apostolicum vnúmque de Cardinalibus,
Dominus condolet de bonis euanutis, plus tamen de domesticis humilibus,
Mercibus naufragatis in littore se gratulantur mutuò plaudentes manibus.

Mare præceptis ac nutibus tui principis in nullo obtemperas,
Per te conuenit habere Romanum *præsulem quem tu manè refutas.*
Nobilem Ambianensem Cardinalem sine causa cur sic infestas?
Massiliensem ciuem de Brandis Stephanum *cum galea naufragas?*

Grandis fuit excubia, sed incauta vigilia,
Inanis extitit sola in mari anchora turbata maria,
In arduis negotiis geminata debuit fore sapientia,
In magnis periculis non licuit nautam capere somnia.

Oritur tempestas horribilis, anchora frangitur, & galeæ latus aperitur,
Ingreditur galeam fluctus maris, & nauis in profundum demergitur,
Promerentur *vota, funduntúrque preces altissimo, scelera illi panduntur,*
Naufragantur omnia personis reseruatis, ibíque iocalia perduntur.

Veneris *feriata* XXI. *Nouembris multis extitit amara,*
Virginis Ceciliæ vigilia in Christo *obdormiuit clara gemma,*
Cardinalis Narbonensis senex antistes humatur in Pisana *ecclesia,*
Maris fractus laboribus spiritum eius suscepit cæli gloria.

Bene memor Petre nobilissime reuerendissiméque Camerarie apostolicè cœli hospitalitate,
Dignè in memoriam vertitur iugis beneficij accepti largitas grata cum humanitate,
Æmulatione paterna summum præsulem filialíque suscepisti cum humilitate,
Et me eius seruulum benignè in tua mensa recreasti cum hilaritate.

Retribuat tuæ ditioni benignitatíque perlustret immensitas supernalis,
Proficiat *incœptam operationem dignitatémque adeptam pietas diuinalis,*
Dirigat *tuam celsitudinem cum probitate fraternali trinitas supercælestialis,*
Constituat tuam dignitatem in gloria Christi *humanitas virginalis.*

Insula Maria non te decuit retinere mundi principem,
Silua *deserta & solitaria pro tanto exercitu non habuit habitationem,*
Egressa *acie de Ferariæ alpibus mare tulit* Romanum *præsulem,*
Arrepta via progreditur liberatus à turbine, firmat in Plumbino mãsionem.

Gaudet immensè Plumbinus *de aduentu tam magnifici principis.*
Lætatur exercitus hilarata facie, liberatus de tantis periculis,
Inane extitit gaudium tantis opidis cùm nil sequutum fuit muneris,

Quid tibi obtulerit œconomi tui reponant in tuis thesauris.

Iouis XXIX. Nouembris multum celebris ac plurimis amabilis,
De Plumbini *littore eleuatur Præsul cum suis seruulis,*
Festinat Clemens *ac pius pater, iungere se suis famulis*
Portum *sanctæ* Reparatæ *erga argentarium aggreditur cum suis domesticis.*

Sequens Veneris mare quasi mediterraneum ingreditur,
Orbitellus à cunctis merito ac propriè nominatur,
Cum barcha Friuoli transit strenuúmque sic opidum aggreditur,
Vndique parua tellus dempto latere vno mari circundatur.

Laureatur comes Nolanus nobiliter, coronãtur omnes sertis frondosis, [lu,
Armatur malleus hæreticorũ Petrus Augustiẽsis, Episcop⁹ mõtis Flascones fide-
Accenditur lucerna qua mons argentarius splendet velut sol multiplicatis faculis,
Gaudet Roma, *Thussia, Campania, Anchonáque fidelis in tellectu signis,*

Quid est crucifer Christi præclare signo eius frontem munisti,
Subdiacone *apostolice nobilissime iugis in tuis epistolis legisti,*
Christum ferè pontificem, & tu per pontem in mare cecidisti,
Tunc *non gerebas crucem ante præsulem cùm submergi dubitasti.*

Remeant ad propria galeæ illustrissimæ serenissimæque reginæ Siciliæ,
Festinant Romam accedere desiderio fatigati cruciatíque inedia dire,
Properat *sceleriter se iungere tuus strenuus dux* Berroy *suæ sponsæ,*
Anhelat grata seruitia impendere nobilissimæ dominæ Ioannæ delectæ suæ.

Eia commilitones mei nutriti in delitiis, comedite carnes de suibus
Qui *familici nimis auidè sumitis animam de brusonibus,*
Non adipse frumenti aut meri futurati estis, vel lacte de ouibus,
Sed præsentia Romani præsulis velut manna cælesti repleuit nos dominus.

Humatis iam aliquibus, fracti laboribus infectíque malo aëre,
Dimissis etiam ægrotãtibus in magnis periculis festinauimus inde progredere,
Viam cum ingenti hilaritate ingressi fuimus relicto exiguo rure,
Non enim decuit Papam *in orbitello paruulo cum tanta acie remanere.*

Calcato *mare paruulo pedester progreditur pastor cum suo baculo,*
Spreto opido suum gregem ducit per arbusta in Herculio,
Recto itinere cum luminaribus properat accedere die Iouis clauso,
Seromet illo nauem ingreditur quasi consummato cursus brauio.

O castitatis zelator, pudicitiæque æmulator, gemma omnium præsulum,
V*eritatis prædicator Nicolae excelse est nomen tuum,*
Charitatis largitor, tua vigilia dulce tribuit de Herculio exitum,

Puritatis præseruator hæc tua itineri marino imposuit terminum.

Tellus Corneti nimis opulenta, fertilísque es decorata turribus,
Vicus tui lati existunt, hinc inde eructant grauibus,
Rus tuum suscepit die veneris Romanum pontificem cum validis clamoribus,
Zelus tui nos coëgit obliti offensionem in tuo littore descendere de nauibus.

Vespera ipsius diei Veneris littus Corneti amicorum tuebatur cuneis,
Gens armata præstolabatur dominum suum cum magnis suspiriis,
Terram aggreditur Antistes cum lætitia sumpto prandio euasis periculis,
Clamitantibus viuat pax misericordiámque poscentibus paruulis.

Terram aggreditur Antistes in littore acceptis patriæ clauibus,
Populus vociferatur dimissis offensionibus, tubis clangentibus,
Parce domine populo tuo, & moriatur præfectus cum suis sequacibus,
Ingressus opidum Corneti cum ingenti gaudio pax vallatur perpetuis promissionibus.

In vinea domini Sabbaoths Gregorij Papæ vndecimi quasi hora dubia venisti
In ea colonus es, iam totam palmitibus tuis terram implesti,
Sæculi terminum significatum in vineæ cultoribus bene intellexisti,
Ac etiam tu in sero præ consortibus tuis in ea denarios accepisti,

Certe ambigo an finis sæculi in hora duodecima terminetur,
Expauescor mundi turbine, crebra vbi mala perpetrantur,
Inuoco inspectoris clementiam, quem latere nil potest vt ecclesiam tueatur,
Imploro illius misericordiam quod tua mens ab intentione sua non fraudetur.

Confortare & esto robustus, te introduxit dominus in terram mellifluëtem
Euigilare & expergescere, torpor ne inuadat te, sed destrue malignantem
Aggredere in brachio extenso in virga ferrea posside Petri hæreditatem,
Reminiscere oro te prædecessorum tuorum qua iustitia destruxerunt Barbarorum ferocitatem.

Vale præsul sanctissime, Deus inspirauit te
Attende quid verbum scriptum sit de te,
Surge senex & esto iuuenis, primam petram recole,
Intuere prædecessorum tuorum vestigia, mundus audiet te,
Sed tu conculcabis inimicos Christi fortissime.

Indulge mihi precor humillimæque simplicitati ignosce,
Si quid minus bene locutus sum de tuo itinere
Te & me reducat in patriam sempiternam Christus qui vocauit te,
In pastorem gregis sui qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

FRatribus qui sunt in Auinione afflicti salutem & pacem bonam dicũt fratres vestri per Italiam dispersi. Bene faciat nobis Deus, & meminerit testamenti sui sancti, quod habuit ad Clemẽtem sextum, qui illustrauit nos & annum iubilei concessit. Orationibus instate, vigiliis, eleemosynis, precibúsque dominũ pulsate, vt tandẽ aperiat cor nepotis sui eiúsque successoris Gregorij vndecimi inclinet & inducat ad id faciẽdũ. Scribimus vobis insuper mala quæ meritò venerunt nobis his diebus, ex quo recessit Iason à terra sancta, quæ vos legentes, magnificè gratias Deo immensas agatis, qui liberauit nos de supradictis periculis, mihi quoq; indulgeatis meęque imbecillitati ac imperitiæ adscribatis, quia passus Leoninos & Rhetoricos prosequutus non fui, propter minus bene intelligentes consortes meos. Pro me peccatore Christi seruulo Senogalliẽsi indigno Episcopo exoretis consorte in vestris tribulationibus. Scriptum & completum in Alueolo Corneti in die sancti Nicolai Antistitis, anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo sexto, Pontificatus prælibati Domini Gregorij Papæ x I. anno sexto.

Explicit itinerariũ Marinum sanctissimi ac beatissimi domini domini Petri Rogerij de Belloforti, sola Dei clementia Gregorij Papæ vndecimi vsque Conretum Thuscanensis diœcesis, vbi fuit curia à quinto Decembris vsque decimumtertium Ianuarij.

INCIPIT DE CORNETO ITINERARIVM VSQVE ROMAM.

Martis Ianuarij XIII. *nobis extitit paradisi terestris ianua,*
Attenuatis maxillis & fluctibus fatigatis, suíque vnisoli aruina,
Euanuitis quinque septimanis in oppido Corneti cum mœstitia,
Electis tribus Archiepiscopis, summus Antistes mare ingreditur cum lætitia.
Somnum cœpit in galea ante littus Corneti Pontificalis serenitas,
Populum suum recensuit charitate Dei inflammatus pastoralis dignitas,
Ouium suarum curam gerit cum clementia præsularis sanctitas,
Pauperumque debiliũ omnem multitudinem in barcha iubet recipi paternalis [*pietas.*
Quid est nobilissime Guischarde Tyro ephebus Vicecomes de Cõbornio omnem colorem mutasti,
Numquam patria nouit te cuius propaginis tu trabem dulcem traxisti,
Quod præsagium fuit cùm mare ingredereris ensem tuum perdidisti,

Non iubes velut propheta quod ferrũ nataret, quinimo ipsum perquiri fecisti.
O mare de tui itinere hæsitans vaticinatus fui qualis finis sequeretur.
Clarè intueor quòd mentiti sunt aruspices ariolíque dum prophetantur,
Liquidè conspicio quòd mutata sit nostri sententia quòd præsul Romam non ingrederetur,
Vnde vobis loquor quod obstruxit vestrũ os altiβim⁹ dũ mirabilia operaretur.
Menti etiã sunt philosophãtes, loquẽtes de flebili principio male terminatè,
Decepti sunt Physici cum suis falsis constellationibus determinantes inepte,
Imperiti sunt obloquuti falsè vaticinantes de sæculi sceptrum tenente,
Saluati sunt Christicolæ hac die cum summo pontifice Dei clemẽtia opitulãte.
Tempus esset vt mare tuum dominum cognosceres, illíque obedires,
Deus in terris est quem vtero tuleris cui nunc arrides,
Ventus nunc culpam confitetur, & tu aura eidem adhæres,
Domnus Antistes est quem absorbere iugis satagisti cui modò applaudes.
Media nocte egredientes de littore Corneti septemtrionali flante,
Clara hemispheria rarefacientia aëria, claritate nimia emicante,
Maria quietante prosperè nauigauimus tota ea nocte,
Fortuna obuiente barcha equorum lapidatur vento impellente.
Mane Mercurij prandij hora cum ingenti gaudio Fauses peruenimus,
Prosperè feliciterque prius trina anchora percusβione suscepta Tyberim introiuimus,
Lætè cum immenso gaudio, suscepto prandio Ostiam ingreβi fuimus,
Murale præsidiũ mirabile est, ciuitas venerabilis nullius existẽtiæ ibi cœnauimus.
Sero illo properauerũt senes Romanorũ venerabiles ad eorũ præsulẽ accedere,
Gaudio immenso repleti, plaudentes manibus non valebant verbum proferre,
Deo teste in terris tanta iubilatio non visa fuit, nequeo explicare,
Accenso lumine chorisabant cum tubis & faculis calui decrepiti cum sonore.
Veneris sequens surrexit media nocte antistes, vt laudes Deo caneret,
Libatis sacrificiis aliquali dormitatione suscepta tuba cecinit, vt omnes excitaret.
In galeam reuertitur Romanus pontifex vt per alueum vrbem accederet,
Ventis & remis cùm vela violẽtãtur cõtra impetũ fluuij vt Romã applicaret,
In ortu diei ingresso Antistite galeam Maβiliæ, omnes lætantur,
In exitu Ostiæ galeæ Anchonæ & Maβiliæ obiurgantur,
In ascensu Aluei obuiam sibi inuicem è contrario paulominus omnes periclitantur,
In ęgressu impeditur præsul sãctiβim⁹, mœstitia & dolore omnes angustiãtur.
Euasis baratro Christicolæ almã vrbem satagũt applicare cũ labore nimio,
Relictis retro galeis celeriter properauimus sumpto prãdio in Portuẽsi pelago,

Effusis Deo precibus supplicibus nobis in ripa obuiãtibus flentes præ gaudio,
Eleuatis vexillis, equis oneratis, tintinabulis cum ascẽsoribus in capo magno.
Currebant banderarij Romani *velut dementes tubis clangentibus,*
Veniebant senes, pueri, ac iuuenes clamantes Viuat dominus,
Stabant in litore sancti Pauli *infiniti populi cum luminaribus,* [*bus.*
Expectabãt Romanũ præsulem, cũm nimio apparatu, Viuat Papa vociferãti-
Nocte præuentus non descẽdit in terram dominus, ibidẽ pernoctauit in alueo,
Bene consultus somnum cœpit Antistes *in galea in Tyberio,*
Mane autem facto confluebãt Romani *innumerabiles à sancto* Paulo,
Sole resperso descendit de galea prius bis libato sacrificio.
Die ipsa Sabbati XVII. *Ianuarij Simone* Petro Romam *prius cathedrato*
Antecessore tuo, cuius tu vestigia sequeris, ibidẽ cathedram tenuisti primo,
Te ingrediẽte doctore gẽtiũ ecclesiã, tuæ sanctitati occurrit mirabilis processio,
Flectente *te genua largito panno aureo missam audisti à* Senogalliẽsi Episcopo.
Facta *visitatione sancti* Pauli *palatij, ordinatáque processione domum præsul egreditur,*
Via incæpta obuiant pontifici histriones, cum filozis via tractatur,
Luta sũt nimia, infinitus est apparatus, corizãtes in iubilo omnes progrediũtur,
Tubis clangente conuocatáque acie mirabili vexilla eriguntur.
Adest *societas nobilissimi ephebi tyronis* Remondi Turennæ *multum grata,*
Regalisque, *nobilis, & fortis acies erat militum benè armis decorata,*
Multa milities plurima sagacitas, velut castrorum acies bene ordinata,
Nec *defuerunt primicerij bandereriique etiam senator manu armata.*
Eg *grediẽte summo pontifice sancti* Pauli *palatiũ affuerũt mille histriones,*
Progrediente *præsule antè chorizabant induti omnes panno albo manibus plaudentes.*
Canente tuba processio incipitur, & banderiæ eriguntur omnes iubilantes,
Mane hora prima iter omnes ingressi fuimus eundo lætantes.
Vexillum ecclesiæ gerebat senex Tyro Empostæ Castellanus,
Domiciliũ quilibet egrediebatur propriũ, occurrit infinitus populus Romanus,
Nobilium filij pileos ferebãt ante dominum, iste est dominus quẽ sperabamus,
Vociferantium vox erat etiam, viuat Papa, *euntes lætè eamus.*
In porta ciuitatis affuerunt innumerabiles prælati induti pontificalibus,
Signa gerebant papalia imperialiáque cum Clericis & sacerdotibus,
Tintinabula cum omni genere musicorum resonabant cum sonoribus
Limina cùm ingreditur Romanus Antistes, dominiũ ei traditur cum clauibus.
Almæ vrbis cõsiliarij, senator, Bandarẽses omnes cooperti sunt pãnis sericis,

Vnde ostendebatur magnanimitas Romanorum nobilium cum eorũ opulẽtiis,
Verè non credebam in præsenti seculo videre tantam gloriam oculis propriis,
Dirè fatigatur præsul prolixitate itineris cum suis seruulis.

Per mediũ vrbis proficiscendo ambulãtes mulieres præ gaudio lamẽtabãtur,
Super tectum ascendebant cum nimia deuotione præsulem intuebantur,
Hilariter colleridas spargebant velut rosarum flores, omnes gratulabantur,
Celeriter per vicos currebatur, sicut Dei *paranymphus Bertrandus* Raphini *mancionator,*

Hora completorij ad gradus sancti Petri *ieiunij lætè peruenimus,*
Tota perlibata die in processione & diuina laude insudauimus,
Clausa die nimium afflicti cum luminaribus prandium suscepimus,
Membra fatigata debilitatáque magnificè gemmatis ferculis refocillauimus.

Tibi Chiste splendor patru immensas laudes refero,
Tuæque virgini matri humilem veniam postulo,
Simoni Petro Paulóque apostolo me recommendo,
Mihi indulge Gregori si minus bene loquutus sum de tuo itinerario,
Loquar & vtinam in tui præsentia referam in conspectu alsissimi quæ gesta sunt in futuro seculo. Amen.

De Roma vsque Anagniam.

Monitus sancto spiritu proficiscitur Abraham de aram versus plagam Orientalem,
Præmonitus pristino casu, non mutatur, sed viam aggreditur Campanialem,
Cõsultus diuino nutu roboratur inter ipsũ amicitia populúmque eius cordialẽ,
Inflammatus diuino flatu, ingreditur stratam versus montem superagionalem.

Illo tempore quo paracletus sanctus corda discipulorũ tẽperãtia inflãmauit,
Sabbato more solito XVI. *Maij norma præsulum stationem mutauit,*
Palatio sancti Petri *Tusciæ derelicto summus põtifex almam vrbem intrauit,*
Libato matutinali sacrificio, ad sanctam Mariam *maiorẽ accedere festinauit.*

Mane orto iam sole, in vigilia Pentecostes, *celeriter currunt manipuli,*
Romæ *namque bandarenses cum suis cuneis accesserunt nobiléſque marescalli,*
Almæ vrbis conciues cum nobilibus confluebant lætè more hostili,
Turbæ iubilantis erat sonitus, Viuat Papa, zelo zelati seruiamus illi.

In exitu palatij S. Petri, *adfuit Senator cum cõciuibus nobilibus,*
In progressu mirabili astitit Tyro nobilis dominus Raimũdus de Turena cũ militibus,
In egressu domicilij extitit Marescallus strenuúsque miles Hugo de Rocho cũ baronibus.
In incessu nobili non defuit caluus ephebus miles Guido de Bruinis cum suis sequacibus.
Equestres seu habenarum præsulis directores erant manipuli induti panno consimili.

Histriones ioculatorésque erant innumerabiles, qui præibant, etiam & musici
Rectores vrbis & sacræ societatis trepudiabant omnes clerici & laici,
Conseruatores antecedebant omnes induti loricis, currebant periti & seruuli.
Traiecto ponte sancti Angeli parietes strati erant pannis aureis,
Incepto itinere versus plateam Parionum hinc inde erant parata velis sericis,
Orto sole refulgebant vultus, velut meridies ac depicti manibus angelicis,
Recto itinere pleniora & exuberantia apparebant vsque ad finem itineris.
Prolixa fuit dieta, sed multum breuis propter sui amœnitatem,
Ingrata imparilitas viarum, sed grata nimis propter populi affabilitatem,
Arta via repleta turbis non valens capere veneream speciositatem,
Per acta spatia peruenimus læte ad sanctæ Mariæ *maioris montem.*
Quanta fuit inde almi spiritus in templo sanctæ Mariæ iubilatio,
Tota vrbs sacra congregata ibi, interfuit mane in Papali *sacrificio,*
Sancta & immaculata est ecclesia Dei *genitrix multum grata in ædificio,*
Vlla lingua carnis non potest exprimere, nec ego fari valeo.
Electa fuit à Deo *& gloriosa Virgine Maria ab initio in mõte superagio,*
Dotata & irrigata imbre cælesti candoréque niueo in singulari exemplo,
Completa rore deitatis, velut ara Gedeonis in Augusti initio,
Cõstructa & ædificata per almæ vrbis Episcopum Liberiũ *cum ciue patritio,*
Feria sequens tertia ad sedem suam accedit ecclesiam Lateranensem,
Gemma feruens omnium præsulum, vobis dans normam rectam præsularem,
Lucerna ardens super candelabrũ ibidem missam secretè celebrat singularem,
Sancta mens sanctæ sanctorum intrat post sacrificij sanctam libationem.
Surgit ab acubitu suo summus sacerdos altissimi Gregorius cõpleta oratione,
Exiuit palatium Lateranense cum sua nobili comitiua incepta processione,
Occurrit ei innumerabilis populus vtriusque sexus cum iubilatione,
Accessit iterum ad sanctam Mariã turba lacrimãte præ gaudio & dilectione.
Euanutis octo diebus Pentecostes adest dies sanctæ Trinitatis, [tatis,
Expletis omnibus diuina celebrat Antistes ibidẽ in tabernaculo sũmæ sancti-
Imbutis populi mentibus eius sanctæ conuersationis exemplo & honestatis,
Completis sacris libationibus ad propria remeat turba in voce tubæ iubilantis.
Pulsatus deuotis precibus suorũ canonicorũ S. Ioannis Lateranẽsis ecclesiæ,
Deuotus pastor gregem suũ reuisitat in solemnitate sacratissimæ Eucharistiæ,
Ornatus sacris vestibus solemnia peragit super mensam Christi *cœnæ,*
Tantus populus Romanus adfuit quòd ambitus loci nequierunt capere.
Reseruata Eucharistia *repositáque per suas manus sacratissimas in custodia,*
Largita benedictione solemni atque promulgata septemnali annorum sacra indulgentia,

Ostensa apostolorum capita plaudendo manibus turba repatriat cum lætitia,
Apprensa habena equi non valebat præsul æquitare impediente turba.
Patienter ferens egregius pastor oppreßionem à suis deuotis ouibus,
Lætanter tens benignéque suscipiens vota à suis seruis humilibus,
Iter præbens profundæ humilitatis sanctitatisque deuotis suis sequacibus,
Gratanter audiens, publicam suscipiens legem, Mosaycam sumptis Iudæorum cerimonialibus.
Ingresso templum sanctæ Mariæ in monte superagio cum lætitia,
Aggresso prandium solemne cum Romanis nobilibus totáque familia,
Completo conuiuio roboratur inter ipsum & Romanos sincera amicitia,
Peracto spatio duorum dierum viam direxit in Anagnia cum solertia.
Aue virgo Dei genitrix, quæ talem elegisti locum pro tuo famulatu,
Salue templum dominicum à Deo decoratum dotatúmque cum tuo tabulatu,
Vale mons & regio temperata, multum grata cum tuo aspectu,
Bene tibi sit alma vrbs sacra prædita cælestibus cum miro affatu.
Quid Virgilius agnitor virium, regionum, herbarum de te fari potuit?
Quid Solinus speculator vrbium & climatum in te intueri valuit?
Quid Vegetius scrutator Tyronum nobilium de tui strenuitate disceptauit?
Quid Tullius compositor dictionum & versuum de te fabulari debuit?
Quid Iudas Machabæus de tui prodigalitate in sacro canone exarauit?
Quid Sallustius scriba doctus de tui fundatione exordióque texere potuit?
Quid Lucillius Martialísque doctus, Seneca de te sculpi potuerunt?
Quid sexus fœmineus Sibyllarum futura vaticinantes de te prophetarunt?
Quid Valerius memorator gestorũ historiarúmq; de tui vetustate habuit?
Quid Iosephus sãctus ãtiquitatũ vetustatúmq; de tui nobilitate reserare debuit?
Quid Tripertitor temporum recollectórque chronicorum de te exarare valuit?
Quid Vincentius seminator gestorum aßignatórque temporum de te in suis codicibus inseruit?
Quid omne genus poëtarum & doctorum in laudem tui extollere potuit?
Intellectus ménsque mea ferè parui pẽdit, quoniam veritatẽ tuam siluerunt,
Oculus meus intuitus est infrà, mœnia tua sanctißima vrbsque corruerunt,
Verecundor quam plurimum, quia & ego insufficiens minúsque eloquens suscipere nesciui,
Imaginórque ipsa mirabilia & inenarrabilia de se testibus perhibent veritati,
Quod etiam si homines silerent, ipsi lapides loquerentur cuilibet intuenti.
Quoniam diu strenuè pro vtilitate rei publicæ in agone certasti,
Quia diu sinceram fidem illibatam inuiolatámque seruasti,

Quia diu fouisti filios, quos lacte proprio in tui decore nutristi,
Quamdiu fauisti illis qui proprio cruore te sunt mercati,
Tamdiu sceptrum ditionis totiúsque mundi caput erectum tenuisti.
Auertisti faciem à Christo tuo interdum, & non auxiliata ei in bello.
Recessisti sponsa, sponsa, & fornicata es cum amatoribus multis à tuo dilecto,
Voluisti te submittere excæcata deceptáque in aue consilio domino legitimo,
Abisti currens post viros alienos sine rubore orbata proprio viro.
Attende quæso vbi prostrata fueris, & quanto tempore ibi iacuisti,
Aduerte exoro vbi vestem regalem sordidasti, & disploidem in cõfusionem induisti
Recole postulo celsitudinem dignitatis tuæ ditionísque qua mundum registi,
Intuere peto nunc vbi sunt qui te beatam dicebant, tibíque arridebãt in proprietate tui.
Abierunt, alienati sunt retrorsum, téque velut desertam spreuerunt:
Aduenerunt tibi dies mali, nec fuit qui te adiuuaret, omnes recesserunt.
Circundederunt te inimici tui vallo, & florẽ pulchritudinis tuæ abstulerũt:
Clamauerunt venite disperdamus illam, téque destruere cogitarunt.
Audiuit dominus & misertus est tui pro paternitatis affectu,
Venit ad te sponsus tuus facie rutilans cum grato aspectu,
Reconciliauit traxítque te miserans tui dilectus diuino nutu,
Leuauit dexteram suam, amplexatus est te pastor charitatis amplexu.
Habes nunc sponsa quem per vicos & plateas tam diu quæsisti:
Tenes eum filia Syon, téque zelo sinceritatis coniunges illi,
Possides nunc amorem suum, tene, nec dimittas quem tantum concupisti,
Fulges iam spendore illius, omissúmque dominum si adhæres ei, recuperasti.
Læta nimium in aduentu sponsa fuisti extollens in iubilatione, [ratione,
Oblita scelerum & miserationum vetustarum plaudisti manibus præ admi-
Turbata plurimum die sabbathi penultima Maij in pastoris tui profectione,
Afflicta cogitationibus Antistem in recessu non tuisti tua munitione.
Certè non te deseret, ne turberis dilectus, sed mutat duntaxat stationem:
Crede firmiter zelo zelatus est tui, nunquam te deseret propter tui amorem.
Perge post illum, adhære ei qui non recedit sed quærit recentem regionem.
Dirige gressus tuos præsul sanctissime incœptos, ne dubites radium solarem.
Recedente ab alma vrbe summo Antiste mane primo diluculo, [populo,
Proficiscente versus Companiam nobilem per talem planiciẽ cõpatiebatur suo
Pergente increpata custodia vocabat fœtas tradito pede pro sancto osculo,
Eunte præsule deprædatur quidam, capitur latro, nunc moritur in patibulo.

Sitienti asperso puluere præbuit diuina pietas solemne refrigerium,
Deficienti & lasso subuenit Dei genitrix de crota ferrata templum,
Intranti cœnobitale domicilium præbebat omni volenti aquam in poculum,
Cupienti & exusto solis ardoribus præstabat multum placibile solatium.
Situs hic est in montibus supra mare in lucis densosis,
Conuentus iste est cœnobitarũ græcorum fundatus in honore Mariæ virginis,
Locus est valde amœnus, distat ab vrbe decem milliaribus circũdatus limphis,
Domus est bene fundata supra firmam petram licet in locis aquosis.
In ea mansit serena sanctitas præsularis geminata dieta propter amœnitatẽ,
In ipsa egregiè collocati fuerunt duo Cardinales propter ipsius affabilitatem,
In ipsa ecclesia astiterunt quatuor Prælati propter loci fœcunditatem,
In qua tota ipsorum familia semper extitit propter illius capacitatem.
Primo mane Iunij ante lucanum corpus Christi omnibus viam patefecit,
Ingresso itinere eum sequitur turma sed incautè talis casus euenit,
Percusso Salmerio antistitis Carpentoracensis gladio crudeli manu interiit,
Orto iam sole summus pontifex egresso cœnobio Anagniam viam arripuit.
Prodiit exinde progrediens summus pontifex rectè per deserti squallenta,
Abiit egregius pastor cum amicis suis, per heremum & nemora,
Venit turba per campestria plurima ad beatorum pedum oscula,
Siluit tellus in aduentu principis, pacificatáque sunt omnia.
Porrò siluam grandem ingressus lucus tuebatur castrorum diuersis cuneis,
Credo illam fore vallem vmbrosam Iosaphat in terra promissionis:
Puto quòd nemus lignorum Cosdroë & saltus Libani non sit similis,
Spatio peracto transacta hora tertiarum applicuimus vallem Mutonis.
Opidum illud solemne est in ingressu Campaniæ Prænestinæ diœcesis,
Castrum forte est in montibus inter siluas obsitus filicis,
Castellum vnius domini nobilis est almæque vrbis conciuis,
Domicilium illius pulchrum, cum aspectu mirabili cum ornamentis sericis.
Recreati in illo tota die hospitati egregiè sospitati pernoctauimus,
Excitati bono mane immẽsas laudes DEO obtulimus sacrificiúmque libauimus,
Refocillati iter nostrum continuauimus per vallem opacam condensis nubibus,
Roborati asperè & cum celeritate illo mane XII. milliaribus equitauimus.
Cum tertiarum hora finem daret diei Martis sexta mensis Iunij,
Dum turmarum cõcursus appropinquaret ad pedum oscula recedebant hilarati ieiunij,
Vrbium in voce tubarũm populi ad eum confluebant præ gaudio exanimati,
Territorium Anagniæ applicamus optatum cum lætitia ingenti sole exusti.

Appropinquāte summo antistite ciuitatem Anagniæ cum nimia hilaritate,
Ingrediente pastore gregem suum, currebant oues cum nimia auiditate,
Progrediente præsule accesserunt populares corısantes velut histriones cum iucunditate,
Intrante suburbia adfuit turba cum processione iubilando cum sonoritate.

Antiqua & solemnis est hæc ciuitas situata in alpibus Campaniæ,
Longa valde nec lata, pollet vno vico inter alia communitas Anagniæ,
Amœna grata in aspectu, circumdata vallibus collísque planicie,
Vicina ferè sideribus caret fluminibus, pollet fontibus cisterníſque pluuiæ.

Alta ædificia, structura lapidum maxima, terræmotu ruináque dissipata,
Grata domicilia, fumo dealbata, lignis castaneis cooperta & constructa,
Agmina hominum & mulierum in vultu sunt colorata pari forma,
Exusta solis ardoribus facies non rutilat colore tetro assimilita.

Quia alba, deliciosa, rubra, inuisa & penitus ignota,
Grana optima cum fertilitate & fructuum copiositate nimia,
Ænaria electa regio temperata gens bona cum rusticali affabilitate grata,
Deuota plebs, simplex, grex fideliter ambulat in sua prædia.

Secretum est ô alma ciuitas Romana nobilis in Campania illustri,
Subdolum deposco si pandam in laudem ne imputetur referanti,
Saxum concauum in modum specus latet in Anagnia in loco eminenti,
Stagnum reputo aquam abundè præbens omni volenti & haurire cupienti.

Retrò matrem virginem iacet quæ nobis peccatoribus aquam tulit salutis,
Puto eius precibus illud ibidem præseruatum suis fidelibus tempore sterilitatis,
Credo quòd in seculo non est ei simile in cuspide montis,
Ergo ne terreamini vltramontani nobiles, sitientes ibi lympham bonam haurietis,

Quæ ad ætherеum thalamum ascendisti, in Anagnia mirabile templum elegisti,
Quod crebrescentibus miraculis portentis prodigiísque ostendisti & mirabiliter decorasti,
Tu etiam mentem summi antistitis Gregorij vndecimi tua gratia perfudisti,
Cum sancto flamine ignito in tui deuotionē imbre cœlesti imbuto commouisti.

Pastor egregius suscepto mundi regimine feruentius in tui deuotione zelóque perseuerauit,
Doctor eximius percepta tui gratia te in suam matrem adoptauit,
Rector pius vniuersum perlustrauit, tua oratoria iugis sui principio decorauit,

Sator honeſtatis tuã natiuitatẽ adamauit, & ſacra vigilia primus adornauit.
Nutu ſpiritus almi, cuius ſeptiformis gratia inſlammatus ſeptima Septembris ieiunium mandauit,
Ritu perpetuo ſua poteſtate celebrari cum miſſa ſtabiliuit & ordinauit,
Dictu ſuo firma promiſsione vallato etiam cum bulla vnde prædicta promulgauit,
Affatu diuinóque ſuo relatu hanc deuotionem inſerui quam ſuo munere amplificauit.

VRBANVS VI.

SEXAGENARIVS, exigua ſtatura, craſſus corpore, coloréque fuſco, Vrbanus ad pontificatum promotus eſt. præclaræ in eo quidem virtutes ante pontificatum elucebãt, eruditio prope ſingularis, amor iuſtitię & caſtitatis, odium ſimoniæ ac munerum, beneuolentia ingens erga bonos doctóſque viros: ſed virtutes illas pontifex factus viſus eſt aut nũquam habuiſſe aut vno veluti momento amiſiſſe, tunc cùm magnopere illis indigebat: plerumque enim Deus iis quos odit mentem eripit. Quomodo autem non Cardinalis electus fuerit, operępretium eſt dicere. Id collegium ex Gallis hominibus compoſitum fermè erat, quatuórque tantùm Itali in eo numerabantur, quorum notiſſimus Ioannes Vrſinus ciuis Romanus, hic põtificatum appetens Quirites ſuos monebat, vt hac voce vterentur, Romanum aut certè Italum põtificem volumus, vímque ſi opus eſſet etiam afferrent. Galli Cardinales qui ſe alibi quàm Auenione eſſe viderẽt, & alterutrum optandum faciendúmque, Bartholomęum

cùm archiepiſcopus Bari tantùm eſſet, nec in Cardinalium numero cenſeretur. Quòd ſi populo irruenti dixiſſent Cardinalem D. Petri ciuem Romanum in pontificem electū eſſe, id quidem factum ad vitandam populi inſanientis audaciam mináſque & inuſitatum furorem, quem tamen euadere vix potuiſſent. Ergo Vrbanus ſe deſertum videns, Cardinales ſex & viginti creat, quo in numero multæ fallaces herbæ, quarum fructus non apparuit, id eſt multi parum digni parúmque idonei fuere: ac torrentes dirarum fulminúmque globos ipſe & Clemens in alterutrum effūdebant, irrita ſpe reſtitutionis in gratiam, neuter enim cedere paratus erat. Omnis deinceps cura in locupletando Frāciſco Pregnano molli & effœminato iuuene poſita eſt, quem tamen pontifex moriens miſerum reliquit, vixit enim vt equus intractatus & nouus. Cætera verò Vrbani acta ex Theodorico Niemo eius ſcriba, petat qui volet, ab illo enim quid egerit copioſè veréque exponitur, quemadmodum & in quarto Florentinæ hiſtoriæ libro plurima de eo referūtur à Boninſegnio, cuiuſmodi eſt illud pacē ab Vrbano, Florētinis ineunte pontificatu datam acceptamque magno plauſu lætitiáque Hetruſcæ gentis, Genuæque Ligurum, vbi ſuſceptus magnificè à Duce & ciuibus fuiſſet feráq; immanitate & pluſquā barbara occidi iuſſiſſet quinque Cardinales quos diu in fœdiſſimo carcere clauſos detinuerat: deniq; repente amiſiſſe viſus eſt virtutes omnes quibus abundare eum ante pontificatum fama erat. Ergo id de pontificibus veriſſimè affirmare poſſum, alios ab inimicis iure laudari, alios vituperari ab amicis. Tādē moritur Romæ, nec ſine ſuſpicione veneni, rectéque eum Catharina Senenſis monet, vt ſibi caueat, eſſe enim quoſdam qui

exitium & mortem pontifici Romano minitentur. Hunc etiam diu poſt exceſſum laudant Lucenſium oratores beneficij ab illo accepti memores, principe legationis Nicolao Tugtino, cuius verba hæc reperio in oratione habita ad Alexandrum ſextum. Commemorato enim Vrbani quinti in ſuos ciues beneficio, Vrbanus, inquit, ſextus paulo poſt ad libertatẽ, libertatis quoque & iuſtitiæ, ſine qua libertas ſtare non poteſt, inſignia addidit, dum genua Romam peteret nocte Natalis domini diuinis peractis ſupremũ ciuitatis noſtrę magiſtratum enſe & pileo gemmis auróque exornato donauit.

BONIFAGIVS IX.

HVNC procera quidem ſtatura, ac decorum vultu, ſingularíque humanitate præditum, ſed præceptis grammatices ſolummodo imbutum & ſcribere, canereque vix ſcientem, quis putaſſet ad pontificatum vmquam peruenturum? Cardinalis erat ab Vrbano deceſſore creatus, nobilíſque & clarus genere, & quamuis iuuenis, modeſtiſſimus tamen atque cõtinentiſſimus, vt iuuentutem cum ſenecta permutaſſe videretur, vtar enim Bonifacij cognominis hiſtorici teſtimonio, Cardinalium, quod genus ſiue doctum, ſiue ignarum, tamẽ pontificiæ dignitatis capax habetur, quòd ſine doctrina etiã magnæ res ac præclarę ab hominibus gerantur. Petro Thomacello illi

nomen erat, patria Neapolis, mater rapacissima fœmina, fratres nihilo meliores. Legitimis ergo suffragiis Cardinaliũ qui maiori ex parte Neapolitani erãt, pontificatum adeptus est quarto 9. Nouẽb. trecẽtesimo octuagesimo nono, qui erat annus ætatis tricesimus quartus, vt Boninsegnius refert, vel quadragesimus quintus si Theodorico Niemo assectatori pontificum malumus credere. Hoc quidẽ Bonifacio pontifice anno millesimo trecentesimo nonagesimo quarto Clemens Auenione obiit, conditúsque ibi est in templo Cælestinorum, vbi tumulus eius nunc quoque magnificentissimus visitur. Successit Clemẽti Benedictus decimus terti⁹ Luna cognomine, & pro insigni argumẽto lunam ferens, vir sanè doctissimus. Ac Benedicto quidem Carolus 6. Francorum rex obsequium præstari iussit anno millesimo trecentesimo nonagesimo octauo. Id denuò restituit anno quinto pòst, tandem desiit eum colere. Quinquennio pòst Ioannes Gerso Cancellarius ecclesiæ Parisiẽsis cõcionẽ habuit Academiæ nomine ad Benedictũ Massiliæ nonis Nouemb. sæpe hanc vocem repetens, Benedicte benedic hæreditati tuę. Epistola verò ad serenissimum principem Aurelianẽsium Ducem scripta Tarascone anno millesimo quadringentesimo tertio meminit denegati à rege Francorum erga Benedictum officij, se enim & subditos suos ab eo subtraxit: quarum rerum fides in actis Senatus Parisiensis adhuc seruatur. Hoc sedẽte Hieronymus eius medicus genere Iudæus contra eorum perfidiam libellum scripsit longè doctissimum mense Augusto millesimo quadringentesimo duodecimo, põtificatus Benedicti decimo octauo, cui Petro Lunæ nomẽ fuisse refert initio libelli. Bonifacius interim Romæ erat, vrbémque omni mortalitate turbatã vidit; nihilominus li-

beratione delictorũ publicata Romã concursus ingens ex omni Europa factus est, ac penè tãtus quãtũ sub Bonifacio octauo & Clemente 6. fuisse suprà demõstrauimus. Cæterùm à quinquagesimo anno ad tricesimũ Vrbanus sextus iubilæum reduxerat, siue rogatus in gratiam Romanorũ, siue vt quæstũ faceret. Sixtus denique è numero illo quinquennium detraxit, cùm esset Tybure quarto Cal. Septemb. millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio. Quòd si quis ad tempus iterum contrahere volet, efficiet vt res propter raritatem celebris vilescere negligíque incipiat: siquidem populus mirari eclipsim solet quia rara est, orientem verò quotidie solem in pretio ferè non habet. Ad Bonifacium autem missi sunt legati Benedicti decimi tertij aduersarij eius rogatum vt rationem inirent schismatis ab ecclesia penitus auferendi. Cúmque is nullo modo persuaderi potuisset vt id vellet, & dies esset tertius Calen. Octob. Bonifacius repentè correptus morbo ex febri & calculo Cal. Octob. moritur anno millesimo quadringentesimo quarto, ac sepelitur in Basilica D. Petri, legatíque illi contra ius gentiũ capti sunt à præfecto molis Adriani, nec dimissi nisi prius numeratis aureis quinquies mille: ac molem quidem illam antea penè dirutam à Romanis Bonifacius egregiè muniendam curauit. Vt autem pessimo exemplo beneficia ecclesiastica pluris licitantibus vendiderit, & fructus annales singulorum suos esse voluerit, vtque maternis fraternísque direptionibus sedem Petri infamem fieri passus sit, copiosè exponitur à Theodorico Niẽmo optimo illius temporis scriptore. Itáque nihil amplius dicam, nisi quòd in auaritiæ vitio natus, in eodem vsque ad obitum mãsit: quin adiiciam elegantem

„ Poggij facetiam in numerosam fratrũ & agnatorum turbam hunc pontificem assectãtium, Bonifacius, ait, Pontifex nonus, natione fuit Neapolitanus ex familia Tomacellorum: appellãtur autem vulgari sermone Tomacelli, cibi facti ex iecore suillo admodum contrito atque in modum pili inuoluto interiore pinguedine porci. Contulit Bonifacius se Perusium secundo sui pontificatus anno: aderãt autem secum fratres & affines ex ea domo permulti, qui ad eum (vt fit) confluxerant, bonorum ac lucri cupiditate: ingresso Bonifacio vrbem sequebatur turba primorum, inter quos fratres erant & cęteri ex ea familia: quidam cupidiores noscendorum hominum, quærebant: quinam essent qui sequerẽtur? Dicebat vnus, item alter: hic est Andreas Tomacellus, deinde hic Ioannes Tomacellus, tum plures deinde Tomacellos nominatim recensendo. Tum quidam facetus, . Hohe permagnum fuit iecur istud (inquit) ex quo tot Tomacelli prodierunt, & tam ingentes.

INNOCENTIVS VII.

ETsi res gestæ Bonifacij ix. probari Christianis parum possunt, hoc tamẽ improbari non potest quòd successorem sibi optimum delegit, ne id quidem sciens, quis enim futura videt vt presentia? Eo igitur mortuo Cardinales cõuersi in Cosmatum mediæ staturæ hominem, corporéque gracili pon-

tificem illũ salutauere decimo sexto calen. nouemb. 1404. eratCosmatus patria Sulmonẽsis, ad quã Apuliæ vrbẽ natus Cælestinus quintus Romanæ culmen dignitatis obtinuit. quòd si ille Cælestinus verè fuit, hic Innocentiumre quidem & nomine se præbuit, tripléxque illi elogium Theodoric⁹ tribuit, pacifici, mitis & probi. Leonardus Aretinus aliíque illius temporis grauissimi scriptores idem faciũt: addúntque iuris cõsultissimum fuisse & delectari solitum colloquiis doctorum virorum. addit eodem Bonifacius, singularem facundiam venustatémque dicendi. Sed ea tamen lege dicta electus est, vt pro virili noxium schisma tolleret: id tamen vt faceret renunciatus pontifex persuaderi non potuit, vt Bonifacij eiusdem testimonio constat. Idque singuli collegæ antequam electio fieret iureiurãdo se facturos promiserũt. Nomina factionum pestifera sunt. Gibellinos & Guelphos, funestas voces, quis crederet huius innocentissimi viri temporibus locum habuisse? Columnæ ciues Romani Gibellinos se profitentur, Vrsini cõtrà, vincere eos beneficiis, vincere innocentia & probitate optimus pontifex nõ poterat, vexatúsque ab iis quotidie aliquid noui petentibus Innocentius, Cõcessi equidem quicquid à me petistis, nec iam superest quod petere possitis, nisi hanc pontificiam vestem vultis. Importunos nimium illos esse mitissimo responso indicans, Ludouicũ Melioratum fratris filium iuuenem triginta fermè annorum audacem & temerarium Innocentius Romæ alebat, atque vtinam alibi aluisset ipse & alij qui in posterum sequentur. plerumque enim agnati nostra auctoritate ac nomine abutuntur in perniciem miserorum. Hic molestissimè ferebat à septemuiris patruum quotidie vexari:

GREGORIVS XII.

VENETIAE vrbs clara Italiæ in Hadriatico ſinu poſita, nullum ciuem ſuum Romanum Epiſcopum adhuc viderãt: viderunt autem mortuo Innocentio ſeptimo, tunc enim Cardinalem Angelum familia Coraria natũ Patriarcham Aquileienſem ab eodem Innocentio creatum elegerunt, virum quidem ſeptuaginta annos natum, priſca ſeueritate & ſanctimonia reuerendum: quid enim obſtat quominus Aretini verbis vtar ex ea epiſtola qua electum Gregorium duodecimum fuiſſe ſignificat Franciſco principi Cortonenſium? immò quid obſtabit quominus epiſtolam illam huic operi ad rerum fidem inſeram? Quod flagitas, inquit, vt ad te ſcriberem de actis » noſtris, eſt mihi quidem non ſatis ocij ad ſingula exarãda, » attamen percurram, quæ magis digna cognitu videbun- » tur. Poſt Innocentij mortem funúſque de more illi pera- » ctum, longa patrum deliberatio fuit, ſuperſederéntne ele- » ctione, an alium in demortui locum crearẽt? Faciebat verò » dubitationem quòd principes Galliarum, quorum vt ſcis » populi diuerſa ſectantur, per pontificem ſuum, quem Be- » nedictum vocant, ſtrictis promiſſionibus adegerant, ſeſe » abdicaturum eſſe, ſiue Cardinales noſtri mortuo pontifice » ſuperſederent electione, ſiue pontifex ipſe item ſe abdica- » ret, quo vtriuſque collegio in vnum conueniente, vnica » indubitati pontificis ſequeretur aſſumptio. Sanctà certè

Nnn

prouiſio principum Galliarum, & à cunctis fidelibus meritò commendanda. Neque enim finem vllum inueterati ſchiſmatis ſperare licebat, ſi de iure diſceptaretur: præſertim cùm pręter Deum ea cauſa iudicem nullum haberet. In hac igitur conſultatione, cuius tu & cauſas & reſpectus iam cernis, occupati patres quid vtiliſſimum eſſet haud facilè ſtatuebant, propterea quod in ſuperſedendo & ſeditionum metus, & longior temporis dilatio & fruſtratio aduerſarij & huiuſmodi multa timebantur, & in eligendo voluntas eius, qui aſſumptus eſſet, formidabilis videbatur. vicit tandem eorum ſententia, qui eligendum quidem pōtificem ſuadebant, ſed validiſſimè obligādum, quo aduerſario ſe abdicare volente, ipſe quoque pōtificatum dimitteret. Ea mente iam conclaue ingreſſis, ſuperuenit Ioannes Dominici à Florentinis orator, huic poſtulanti contra conſuetudinem feneſtella conclauis aperta eſt, & alloquendi patres facultas permiſſa. Summa orationis eius iſta fuit, miſſum ſe à Florentino populo, vt patres cohortaretur, electione ſuperſederent, eam quidem certiſſimam eſſe viam vnionis conſequendæ. Hæc multis verbis, magnáque facundia homo dicēdi exercitatiſſimus cùm egiſſet, patres per ſe ipſos feruentes magis incendere viſus eſt. Itaque reſponſum à patribus eſt, quando iam conclaue intraſſent, electuros quidem, verùm ita prouiſuros, vt electus qui fuerit, procuratione potius ad deponendum pontificatum quàm pontificem ſe factum intelligere poſſet: id enim iam pridem ſe conſtituiſſe, atque ea mente conclaue ingreſſos: finito in hunc modum colloquio, ſuum ad negotium patres reuertuntur. Cautio ab illis hæc adhibita eſt, vnuſquiſque patrum promiſit ſolemniter ac Deo

vouit, & iureiurando sanxit, vt sibi contingat ad pontificatum sumi, aduersario pontifici statim scripturum, inuitaturúmque ad sese inuicem abdicandos, procuraturum insuper omnium via & modo vnitatem, ídque bona fide, sine vlla fraude, promissionem & votum & iusiurandum quod ipse præstitisset, omnibus regibus, principibúsque per suas literas primo quoque tempore significaturum, quo eosdem testes haberet obligationis suæ. Ea multis solemnibúsque verbis cùm in libellum redegissent, & chirographa singulorum confecta essent, agitare posthac de
» electione cœperunt: vir quærebatur non tam peritia rerum
» gerendarum, quàm fide integritatéque idoneus. Quippe
» ad benè agendum in hac quidem re non calliditate consi-
» lij, neque profundo, arcanóque pectore, sed bona volun-
» tate opus fore videbatur. Ita animati cùm singulos per-
» penderent, tandem in Angelum Corarium natione Vene-
» tum, mentem consensúmque omnes verterunt. Is fuerat
» paulò ante opera Innocentij pontificis inter patres adsci-
» tus, cùm antea titulo tenus Patriarcha Constantinopoleos
» haberetur, vir prisca seueritate & sanctimonia reuerendus.
» Is ergo conclaui egressus, promissionem, votum & iura-
» mentum, quæ priuatus fecerat, nunc in potestate consti-
» tutus iteratò nouauit: atque ita loquitur de vnione, vt si cę-
» tera desint, pedibus & baculo sese iturum ad eam confi-
» ciendam asseuerat. Nos opera videbimus, & certè spes bo-
» na superest, ob eximiam huius viri integritatem. Præterea
» tanta est omnium in hanc rem conspiratio, atque ita erecti
» cunctorum animi, vt si tergiuersari voluerit, nullo modo
» sint permissuri. Hæc Aretinus pontificius secretorum rela-
» tor, apud quem summa fide continentur res gestæ Grego-

» rij pluribus epistolis, quas ego propter breuitatem operis
» omittendas censeo, ne longior sermo fastidium pariat. Et
» quia huius pontificis res cum Alexandri vita, Ioannis
» & Martini rebus coniunctæ sunt, idcirco supersedere ac
» differre cogor, vt facilius & cæteras eius actiones & mor-
» tem deinceps tradam. Poggius quoque inter historicos
» occultorum curiosissimus eo pontifice viuebat, notus
» Cardinali Burdegalensi sapienti prudentíque viro, quàm
» Gregorius parũ ipse sibi constiterit ostẽdit: id verò quàm
» turpe est, cùm dicta mortalium factis deficiẽtibus erube-
» scunt. Abiurationem enim illam de quo loquimur, Gre-
» gorius vocatis notariis publicis se facturum promiserat, vt
» ex Bonifacij eruditi sanè viri Pontificia historia constat.
» Gregorius duodecimus, inquit, antequam pontifex crea-
» retur, in conclaui & postea quoque plurima se facturum
» pollicitus est pro schismate quod tunc in ecclesia vigebat:
» atque adeò aliquibus diebus in eo quod promiserat per-
» mansit, vt etiam pontificatui se cessurum si opus esset spõ-
» deret. Postmodum verò dulcedine ductus dignitatis iu-
» ramenta & promissiones omnes irritas fecit: nihil seruans
» eorum quæ antea pollicebatur. Hoc egrè ferens Cardina-
» lis Burdegalensis, vir grauis & consilij singularis, mecum
» de hisce rebus aliquando loquens: Hic, inquit, nobis ef-
» fecit quod histrio quidem Bononiensibus se asserens vo-
» laturum. Cùm explicari mihi fabulam rogarem: Histrio
» fuit nuper Bononię, ait, qui proposito palam edicto se vo-
» laturũ ex turri quadam quę est versus pontem sancti Ra-
» phaëlis milliari amplius iuxta vrbem prædixit. Congrega-
» to ad diem constitutum omni fermè Bononiensi populo,
» sole & fame vsque ad occasum solis homines ludendo ma-

cerauit, pendebant omnes animi ſuſpenſi ad aſpectum turris volatum hominis expectantes. Cùm ille interim in turris cacumine oſtenderetur, aláſque quateret volaturo ſimilis, ſéque deorſum proiectum fingeret: erat magna ad hæc ſigna populi acclamatio patulo ore turrim aſpicientis. Tum hiſtrio poſt ſolis tádem occaſum ne nihil actum videretur, verſus ad eos renibus, nates populo oſtentauit. Ita illuſi omnes inedia & tædio confecti in vrbem noctu redierunt. Eodem modo noſter, inquit, qui poſt tot oſtentationes tandem nobis poſteriora oſtendendo ſatisfecit.

ALEXANDER V.

PIsæ vrbs Hetruriæ antiqua & illis temporibus potés, Piſanæ ſynodo nomen dedere, in qua erant Cardinales viginti duo, tres Patriarchæ, centum octoginta Archiepiſcopi vel Epiſcopi, trecenti monaſteriorum patres, ducenti octoginta duo theologi, legatíque principum Europę ad vim tempeſtatis calamitoſæ ab eccleſia Dei repellendá, Ioãnes Gerſon in libello an Papa exauthorari poſſit, Hi Dei nutu, inquit, & ſpiritus ſancti ſicut credendum eſt inſpiratione tracti fuerunt, qui ad conuocationem ſacri concilij Piſis celebrandi dederunt operam: hanc conuocationem pro finali ſcuto ſuæ protectionis ad Deum quæſiuit in morte Carolus Rex Franciæ: ab iis Gre-

gorius duodecimus & Benedictus decimustertius rogati vt adessent, cùm noluissent comparere, citati peremptoriísque edictis venire iussi, octauo Id. Iunias quadringentesimo nono sententia in eos lata est, qua vt hostes concordiæ ecclesiasticæ damnati sunt, pontificatúque exuti. neque enim eum magistratum alia conditione habuerant, nisi vterque eorum spopondisset se daturum operam vt schisma tolleretur, ídque chirographo confirmasse arguebantur, neuter verò volebat pontificatu cedere. quid mirum? Maxima res est pontificatus, at lucet vanitas hominum in eo appetendo, rectè enim Origenes in Esaiam: „Qui vocatur ad Episcopatum, ne putet ad principatum se „vocari, sed ad famulatum totius ecclesiæ. Decimo quinto pòst die cùm Gregorius Ariminum secessisset infaustam olim cōcilij sedem, minùs faustas sibi Pisas habuit. In Episcopio enim illius vrbis Cardinales cōgregati Petrum Philaretum genere Cretensem Theologiæ præceptis instructissimum & natura magnanimū, licet secta Franciscanus erat, vnicum tamen & verum pontificem Romanum esse voluerunt, data ei plena licentia ad disciplinæ ecclesiasticæ emendationem, quam pro sapientia ac luce dignitatis suæ imposterum regeret. Innocentius tertius tres Cardinales crearat, quos omnes successores habuit, Gregorium, Alexandrum & Martinum, magnos sine dubio viros: & huic quidem Philareto Alexandri nomen datum est. Fuerat ex Theologo Parisiēsi Archiepiscopus Mediolani Insubrum, postmodum Cardinalis, ac demum in viuentium pontificum dignitatem locúmque vocatus est ecclesiasticæ cōcordiæ causa, annúmque ætatis ferè septuagesimū attigerat. Admirationis plenū est quòd vir optimus narrauit se

nec parentes, nec fratres aut aliquem ex agnatis cognatísve ſuis vmquam vidiſſe, ſed à Franciſcano quodam Italo ſuſceptum in Creta, ductúmque in Italiam, mox in Angliam miſſum: cúmque Oxonij operam humanioribus literis dediſſet, Lutetiam Pariſiorum veniſſe vt philoſophiæ & theologiæ ſtudia diſceret, in eáque diu profeſſum ſciẽtiam rerum diuinarum, & ad lib. ſententiarum commentarios ſcripſiſſe. Ineunte põtificatu auditæ ab eo ſunt legationes omnium ferè Europæ principum publicè gratulantium eccleſiæ tranquillitati & quieti. Cæterùm Alexander Romam ab aduerſariis occupatam optauit quidem cupiítque, at nõ potuit põtifex videre, Bononiámque ſe cõferens in ea vrbe D. Ambroſio in epiſtolis cognita, poſtquam nullũ pietatis officium ſciens omiſiſſet, ineunte vndecimo menſe pontificatus ſui vita functus eſt, cõditúſq; in æde Franciſci apud ſuos. Erat vir digniſſimus altiſſimo qui eum ſecutus eſt honore, natura quippe illum eſſe iuſſerat benignum & liberalem: lautus verò in victu & eſſe & videri volebat, ac vinis propter ſenectutem generoſis vtebatur. Hæc Theodoricus & Boninſegnius de vita eius clariſſimi ſcriptores tradunt. Quibus ſocium adiungere placet Baptiſtam Fulgoſium præclariſſimum illa ætate virũ, quem enim præconem virtutis ſuæ Alexander habuit? libro enim quarto memorabiliũ factorum: Adeo liberalis pontifex Alexander quintus fuit, multis in virtute præditos homines, inſigniáque opera impenſis, vt perſæpe familiariter narrare ſoleret: ſe olim diuitem Epiſcopũ (Nouarienſi enim eccleſia potitus erat) poſtea Cardinalem factum eguiſſe, atque deinde pontificatu ornatum, ad mendicitatem pene redactum eſſe. O fœlicem virum, qui vir-

tute fortunáque inter mortales tam ſublimem honorem nactus, eo benè vti quod perrarò contingit, ſciuiſti. Cùm amicos atque bonam famam opibus vtiliores honeſtioréſque, atque minùs animi laboribus obnoxios, quàm aurum in quo omnia in contrarium inueniuntur, eſſe duxiſti.

IOANNES XXII. *vulgò* XXIII.

CONSENTIENTE Cardinalium collegio Baltazar Coſſa, cui patria Neapolis, ſtirps non ignorata fuit, cùm Bononiæ legatus eſſet in antiqua Petronij ſede (qui Eucherij Lugdunenſis Epiſcopi temporibus vixit, vt libro ſecundo huius operis demonſtratũ eſt) Pontificis Romani nomen onúſque obtinuit. Quantúmque Bononienſes Coſſæ huic debeant, attingere non eſt neceſſe, ſcitè enim in annalibus eorũ perſcriptum eſt. Bonifacius ei nonus purpuream veſtem & Cardinalis ampliſſimum honorem tribuerat: mortuo verò Alexandro quinto ad ſummum magiſtratum ſacerdotiúmque promotus eſt rerum experientia magis quàm vitę ſanctimonia prçditus, vt Pij ſecundi & Blondi teſtimonio conſtat, quorum ille ad pontificiam dignitatem non fortuna ſed ſapientia duce tandem peruenit. Iam quintum pontificatus annum numerabat, cùm apud Laudem Põpeiam Inſubrum vrbem quinto Cal. Decemb. concilium ex præſcripto

pto synodi Pisanæ indixit Cōstantiam anno quadringentesimo decimo quarto. Cōstantia ad Rhenum flumen est in Mogontina Germaniæ prouincia à Cōstantio Constātini patre nomen habens, ac iuxta eam lacus est omnium amœnissimus, in cuius infima parte vrbs sita non quidem magna sed opulenta & pulchra, Constātiam igitur ingressus Ioannes eodem anno mense Octobri honorificentissimè suscipitur, ac mox Synodū habere incipit præsente Sygismūdo Cæsare viro sanè religiosissimo. Et quia de statu ecclesiæ agendum erat viuentibus adhuc pōtificibus duobus Gregorio 12 & Benedicto 13. qui ipse à portu veneris in Catalauniam nauigarat, celebrādæ, vt fama erat, synodi causa, Rogatus Ioannes spontè renuncians summo sacerdotio pontificióve muneri, si ex vsu reipubl. Christianæ id facturus videretur, cùm postea ex eadem Cōstantia homo nō plenè sibi constans mutata veste profugisset, citatus peremptoriis edictis nō comparuit, damnatúsque est & magistratu illo deiectus. Sententia verò synodi cōtra eū lata causas complectitur ob quas ea dignitate exutus est. Fulgosius magni nominis iuriscōsultus ad l. Barbarius Philippus ff. de officio prętoris, de Ioāne déque se ipso ita breuiter scribit: "Memini cùm essem in concilio Constantiensi " quia hoc specialiter imputabatur Ioanni vicesimo tertio " quòd erat symoniacus, de hoc esse aliquoties disputatum, " & circa hoc aliqua arguebam, licet nō sim theologus. Hactenus Fulgosius Baldi iurisconsulti & socius & amicus, vt ipse Baldus ait consilio CVIII. Addendum eodem est Ioannis Gersonis Theologi graue testimonium; cùm enim de " Ioanne vigesimo tertio loqueretur, ait, Accusatus inter cę" tera fuit & cōuictus quòd fuerat notoriè simoniacus. gre-

gorius quoque per procuratorem absens fatetur se quoque renunciare: nec ita multo post admodum senex decedit Romæ, vt Alamanni Cardinalis ac legati pontificij in Gallia literis ad scholam Andegauensem narrari video, quę in chartario eiusdem Academiæ custodiũtur, quásque ante aliquot annos Rector eiusdem Academiæ designatus sæpe legi. Supererat profugus Luna: hũc vt contumacem, indignũ ac Reipublicæ Christianæ pestiferum illa synodus remouit, vnicúmque & verum pastorem ecclesię eligendũ censuit. Nec prætereo scõma elegãs quod apud Poggium reperio: nam cùm synodus Cõstantiensis legatos ad Benedictũ duos misisset Benedictinæ familię monachos, eósq; cùm is vidisset in atra veste ad se venientes, Synodales, inquit, coruos audiamus. Tũ alter eorũ, minimè, inquit, mirum videri debet, si corui ad deiectũ cadauer accedimus. Ioannes verò post diuturni carceris molestias Hildebergæ in Germania perpessas, tandem beneficio Martini successoris planè liber rediit in Italiam, pedésque ei exosculatus renunciationem quam in carcere fecerat, professus est nullo se metu, sed sponte & liberè fecisse, in eáque vrbe decessit quæ gentis Hetruscorum nobilissima est, XI. Cal. Iun. millesimo quadringentesimo decimo nono. O miseram quorũdam mortalium sortem, qui se è fortunatissimis repentè infœlices vident! Agnatos verò suos se ipso fortunatiores habebat non in Italia modò sed in Gallia. Nam Cossæ apud Andegauos nobilem clarámque familiam faciunt & pietati Christianæ obsequentissimam, ex qua gente Timoleon Cossa egregiæ fortitudinis adolescens Mucidani in Petracoriorum finibus pro Deî causa Caluinianos oppugnãs, fortiter occubuit anno à partu Virginis

millesimo quingentesimo sexagesimo octauo. Verùm vt ingenuè loquar, nullus historicorum illius temporis mihi videtur aut verius de Ioanne aut breuius scripsisse quàm Fulgosius, non ille quem paulo antè iuriscõsultum appellauimus, sed auctor dictorum memorabilium. is enim libro sexto, Magis varia quidem fuit, sed non tam sæuum exitum Ioannis 23. fortuna habuit, qui post quartum adepti pontificatus annum, cùm esset in Constantiensi concilio, damnationem suam confirmare, deinde Pontificatum deponere coactus: cùm fugam tentauerat, in insula Rheni, cui D. Marci nomen est, in carcere asseruatus est, atque ab eo loco, ad Bauariæ Ducem trãsmissus, in vrbem Dalbergam, illinc Manheyta in castrum deportatus, triennium per ignominiam, in rerum omnium necessitate peregit: coëmpta demum (ab occultis amicis adiutus) magno auri pondere fuga, Florentiam petiit, vbi Martinus quintus erat, eius in pontificatu successor. Illic nõ sine omnium admiratione ac simul cõmiseratione, quia in fugitiui hominis forma, lachrymabũdus, humi genu nixus, supplicare aliis cernebatur, cui principes, reges, imperatórque ipse non modò paruerant, verumetiam pedes venerabundi consueuerant deosculari: qui præterea multos ad Cardinalatus honorem euexerat, qui tunc in eo cõsilio pontifici assidebant, pontificatu priuatus, ingentis muneris loco Cardinalatum accepit.

MARTINVS III. *vulgò* V.

AGAPETI Columnæ ciuis Romani præstantissimi viri filium Othonem, cùm iure ciuili & pontificio operam Perusij egregiam dedisset, Innocentius septimus in gratiam ciuium Cardinalē creauit. hic est Otho, quem ob singularem eius prudentiam ac iuris vtriusque cognitionem Cardinales, Patriarchæ, Archiepiscopi, alíque ecclesiarum antistites Constantiæ elegerunt. Ipséque ob industriam explorata eius fide & grauitate ad tanti officij magnitudinem adhibitus Episcopi munus præclarè gerere cupiens (errant enim qui se Episcopos putāt, quòd Episcopi nomen habeāt, nescientes non rem quidem nomini, sed rei ipsi potius nomē deberi) Martinus nominari voluit, propterea quòd tertio Idus Nouembres tantus sibi honos delatus esset, qui dies est festus Martino Episcopo Turonum in Gallia viro cum apostolis cōferendo, vt Sulpitij Seueri verbis vtar in sacræ historiæ libris. Sigismūdus Cæsar coronationi eius interfuit, eáque Cōstantiæ peracta est, in ipsiúsque synodi actis cōtinetur vnam potissimum ob causam tantam dignitatem adeptum, quòd nulli vmquam factioni vel consentire omninò vel conniuere visus esset. Reuersus autem in Italiam quanto omnium gaudio quantóque plausu illustrium ciuitatum & maximè vrbis Romæ suorúmque ciuiū exceptus est? prudentiam imposterū magis magísque coluit custodita ecclesiastica cōcor-

dia & pace, beneficiis ritè legitiméque collatis habita virtutis & scientię ratione. Synodũ quoque indixit Ticinũ, mox Senas, quia infectam peste priorem illam vrbẽ certò sciebat. Denique ita vixit, vt laudem magnã apud omnes gẽtes ac populos sit consequutus. quæ duabus iterum rebus aucta est, prima studio iuris & æqui: conceptis enim verbis ad eos quos prouinciis suis iurique dicundo præfecissent, scribere erat solitus vt illius diuini verbi meminissent, DILIGITE IVSTITIAM OMNES QVI IVDICATIS TERRAM. Altera est patientissimi animi veréque Christiani testimonium datum orbi terræ: cùm enim fratres duos, vnum peste, alterum fortuiti repentiníque incẽdij casu extinctũ amisisset, nullum abiecti animi signum dedit: quarum rerum Bonifacium Simonetam qui illa ætate in Italia vixit, non ignobilem historicum, posteritas testem habet. Erat Martino admodum cordi Gallię pax, itáque sanctæ crucis Cardinalem ad eam componendam inter Franciæ & Angliæ reges legatum misit, & cum vtroque rege sæpius colloquutus, tamen in tanta sentẽtiarum diuersitate difficile fuit cõcordiam statuere. Itáque re infecta in Italiã, vt Poggius narrat, ad põtificem rediit, qui aliquãto pòst moriens anno plusquã decimo tertio põtificatus sui ac in templo Laterani sepultus, nec vexatã intestinis bellis Italiam, nec templa vrbis semiruta vt erant, sed ingẽs desideriũ sui reliquerit apud ciues suos, vt Bonifacij octaui & Alexandri in Columnienses decreta is Martinus vna litura deleuisse videatur. Poggius admodum senex in descriptione vrbis, Nuper, inquit, Pontifex Martinus paulo antequam diem suum obiret, ab vrbe in agrum Tusculanũ secessit valetudinis causa: etsi autem honestissimè ducebat

" vitam, vt mortalium fœlicitas comitem habere solet inui-
" diam, populus tamen perpetuò insanus, cum & aliquot
" successores eius pereunte cum simul inuidia mortuos lau-
" dauit. Rectè igitur Gobelinus historicus præfatione libri
" primi, Martinũ quintum, inquit, vidi & Eugenium quar-
" tũ, & Nicolaum quintum, & Calistum tertium, quos dum
" vixere damnauit populus, fato defunctos magnis extulit
" præconiis. Ac mihi quidem videtur pontificiæ historiæ
libros excutienti Baptista Fulgosius vitam résque gestas
Martini quem sæpe viderat, non minùs præclarè mandasse
literis quàm vel Platina vel quicunque alius fecerit. Isque
" libro octauo sic ait. Non minoris momenti Christiano-
" rum iudicium in Martino quinto pontifice fuit, quàm an-
" tea Venetorum in Victore Pisano fuisset: nam cùm schis-
" mate discissa esset Christi tunica, ad diuersos pontifices in-
" clinante variis studiis ecclesia, in Constantiensi Concilio,
" vbi Cardinalium numerus duos & triginta superabat, ab-
" dicatis põtificatu Ioanne, Gregorio, atque Benedicto, mi-
" ro omnium consensu põtifex creatus fuit, atque ex Otho-
" ne, qui gente Columna ortus erat, Martinus quintus ap-
" pellatus est: vnum enim illum ob singularẽ virtutem, bo-
" nitatem atque doctrinam tanto honore dignũ duxerunt,
" neque ipsorum suffragiis, sed à Deo electum ferebant.
Quia verò publicè interest scire quo pontifice quis perpe-
tua recordatione dignus vixerit, temporibus Martini flo-
ruit Nicolaus Tudeschius apud Cataniam Siciliæ vrbem
virginis Agathæ patriam, ex eáque ortus Benedictinæ fa-
miliæ se addixit, vt ipse initio commentariorum ad librũ
secundum decretalium narrat. Postea in amplissima & or-
natissima Senatum vrbe ius pontificium interpretari cœ-

pit anno 1421. continuíſque decem annis in pontificum decretales epiſtolas cōmentarios inſtructiſſimos orbi dedit: tātámque auctoritatem & gloriam nomini ſuo peperit, vt Archiepiſcopum Panormitanum electus ſit, Sicilij tota alumnum ſuum honorante. Sed iam ante eum in Gratiani congeriem Gregoriíque noni libros quinque ſcripſerat Henricus à Seguſio, apud quem legi ipſum decretales epiſtolas Lutetiæ profeſſum. quo verò tempore vixerit non ne apertiſſimè tradit his verbis: Dominus Canthuarienſis archiepiſcopus vtebatur pallio Lugduni domino noſtro Papa in eadem ciuitate apud ſanctum Iuſtum morante. Hic de Innocētio quarto loquitur, qui in Lugdunēſi Synodo fuit, vt in eius vita expoſuimus libro quinto huius operis. Hic Henricus ille eſt quem Oſtienſem ferè vocamus ab Oſtia Epiſcopatu Romæ vicino, & admodum antiquo.

EVGENIVS IIII.

CONDELMERIAM gētem apud Venetos inclitam illis temporibus fuiſſe certum eſt. Ex ea ortus Gabriel à Gregorio Cardinalis munere donatus eſt, antequam is pontificatu exueretur. deinde à ſynodo Conſtantiæ habita Cardinalis iterum inſtitutus, ídque ex actis facilè oſtenditur. Poſtea mortuo Martino ſummo pontifice laudantibus collegis Pontifex deſignatur, per-

mittentibus superis vt Gregorij auunculi locum teneret, qui extrema senectute illum amisisset. Ac Picenres ille quidem ad quos missus à Gregorio legatus erat, in fide & obsequio ecclesiæ Romanæ confirmauit. Bononienses verò qui nouis rebus studere dicebantur, ita composuit vt pontifici maximo audientes fuerint. His rebus gestis apud Mineruam vir aspectu insignis, licet parum doctus, amantissimus tamen eruditorum hominum, pontifex creatur Romæ anno quadringentesimo tricesimo primo quinto non. Martij. Quiescebant Columnæ & Roma ipsa tranquillitatem ac pacem colebat, iis leui de causa irritatis offensísque Francisci, qui & nepos Eugenij & Cubicularius eius esset, liberiore probro quod vir otiosus in Romanos ciues protulisset, cùm illi ab hoste agros spoliari quererentur, castella diripi, pecora abduci: Ergo, inquit, Romani spem vestram in pecoribus posuistis: Veneti sine pecoribus vrbanius viuūt. Scommate illo perstrictis ab homine Veneto ciuibus Romanis, vt Bonifacius Simoneta in Eugenij elogio narrat, tanta in vrbe seditio mota est, vt correptis armis populus Romanus in furorē atque insaniam versus repētè videretur. Eugenius quāquam insons, cùm Romanos incensos libertate videret, sumpta alia quàm pōtificia veste nauiculàmque ingressus, Ostiam primùm, postea Pisas, mox Florētiam se recepit. Et bella quidem passim in Italia à principibus gerebantur, ne solum pontificem rebellium armis vexatum putes. Cardinales ipse quidem plurimos eruditione & scientia rerúmque vsu præstantes fecit, vnus tantum rerum ipse sibi dedecori atque exitio fuit. Inter cæteras igitur curas quas pontifex Romanus habere debet, ea est non minima, ne homines aut parum

rum idoneos aut fatuos atque amentes ad Cardinalis nomen magiſtratúmque vocet, vti Eugenio cõtigit cùm Angelotum ciuem Romanũ eo honore proſequutus eſt. Quo audito nuncio Laurentius ſacerdos vrbanus cùm rogarẽt vicini cur tam lætus eſſet, Bene, inquit, ſe res habet, magna enim in ſpe ſum, poſtea quàm dementes atque inſani Cardinales fieri cœperunt, me quoque Cardinalem futurum. Poggius qui hanc facetiam narrat mihi author eſt, Angelotum à prandio dormientem à ſeruo ſecta gula gladio interemptum, & poſt Eugenium temporibus aliorum quoque pontificum vidimus Paſquillum marmoreum eam ob cauſam grauiter querentem,

» *Optime pontifex galerum*
» *Paſquillo hunc tribuas roganti,*
» *Si imbelle ſum, atque rude marmor,*
» *Compluresq́ quoque creari Epiſcopos*
» *Ipſo me mage ſaxeos videmus.*

Per id tempus habita eſt œcumenica ſancta & magna ſynodus cura beatiſſimi Eugenij & Pij Græcorum Cæſaris Ioannis Paleologi Florentiæ congregata, ac magnis & illuſtribus referta Theologis: iis enim propemodũ verbis vtitur Gennadius Archiepiſcopus Cõſtantinopolitanus, qui ante Archiepiſcopatũ Georgius dicebatur, in defenſione ipſius ſynodi à ſe edicta. Nã cùm à Mahometanis omnes vicinas prouincias Paleologus occupatas videret, de profectione in Italiam cogitare cœpit, & conſtituendo quantumuis difficili cum Latinis religionis conſenſu, vt hac ratione omnium optima facilimáque ſubſidia ad pellendos Turcas cõpararet, qua de re cùm ad Eugenium ſcripſiſſet, hic conatus eius Italiæ iucundiſſimus fuit. Itaque & Pon-

tifex naues misit in Thraciam & pecunias in sumptus dedit: consilium igitur suũ Palealogus significauit Episcopis eruditionísque laude præstantibus viris, horum præcipui Trapezuntius, Bessarió, Isidorus, Gemistus philosophus. hi cum Patriarcha Iosepho, qui postea Florentiæ obiit, in Italiá nauigarunt, Marco Ephesi Metropolita exarcho synodi ante profectionem designato. Cúmque ad Latinos venissent, post plures sanè congressus, & biennij moram vnionem tantùm fecere, quemadmodum acta Florentinæ synodi testátur, sed exitu nullo qui bonus fuerit, quòd subscribere recusaret Ephesius, & verborum concertationes Constantinopolim reuersi alias denuò multi sererent: totámque hanc narrationem hausimus è Græca historia nuper allata è Gręcia & in Latinum sermonem versa. At Eugenius pridie non. Iul. anni millesimi quadringentesimi trigesimi noni, ad omnes Christianos literas misit de Latinorum Græcorúmque concordia & consensione, dignas profectò quę legantur à piis & orthodoxis hominibus, extant enim in libro constitutionum & literarum apostolicarum Romæ nuper edito. Sed extat responsio Ioannis à Turre cremata presbyteri Cardinalis S. Sixti, ad Basiliensium oratorem, in qua locum hunc reperio. In œcumenica synodo Florentina Occidentali & Orientali ecclesiis conuenientibus, præsidente sanctissimo ac beatissimo Domino nostro Eugenio Papa quarto, diuina & Apostolica auctoritate diffinitũ est, Apostolicam sedem & Romanum pontificem in vniuersum orbem tenere primatum, & successorem esse beati Petri principis Apostolorũ, & verum Christi vicarium, totiúsque ecclesiæ caput, & omnium Cristianorũ patrem ac doctorem existere, & ipsi in bea-

to Petro paſcendi, regendi, & gubernandi eccleſiam vniuerſalem à Domino Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe. Ex eo Græcorum hominum numero quos in Italiam veniſſe retulimus, Romanus pōtifex duos tantùm ad ſacrum in vrbe magiſtratum vocauit, Beſſarionem Nicenum & Iſidorum Ruthenum, eóſque fecit S. R.E. Cardinales, viros omni virtutū genere ornatos, quorum ille & Georgius Trapezuntius de primatu Apoſtoli Petri inſtructiſſimis voluminibus plurima tradidere. Per id tempus Ioannes Ludouici Aureliæ Ducis ex Valētina Inſubri minor filius, Comes Engoliſmæ & Petracoriorum, obſéſque à fratre Anglis datus anno milleſimo quadringenteſimo decimo tertio cùm nonum ætatis annum vix decurriſſet, iuueniles tamē annos in illo veluti carcere conſumpſit, ac tum Baſileę de eo in pontificem ſubrogando deliberatum eſt, propter heroicas virtutes quibus eum affluere notiſſimum erat, etſi fruſtra, quòd Deus poſt annos exilij ſui triginta duos longíque veluti carceris moleſtias in Anglia perpeſſas, vxorem ei & liberos nepotéſque ac pronepotes potentiſſimos ac maximos deſtinaſſet, Franciſcum primū Galliæ regem, eiúſque filios. quo ex numero vnus es Henrice tertie pietate & religione conferende cum maioribus tuis: huic autem Ioanni & Carolo filio eius, Aloyſiæque Sabaudiæ vxori quid acciderit mortuis referre placet, ne id factum quod reuera maximè impiū eſt, vlla vmquā deleat obliuio. Quieuerant vſque ad annum milleſimum quingenteſimum ſexageſimum ſecundū, nam tunc Grandimontanus Caluinianæ ſeruiens eius generis copias Engoliſmam rapuit vrbem Aquitaniæ ſecundæ ad Carantonum amnem Auſonij verſu celebrem, ab illis immanitate

barbaris imagines in templis sunt dirutæ, & ornamenta vestésque sacerdotum in priuatos vsus & castrenses tunicas: sepulchra etiam principũ Regij nominis sunt aperta, Ioannísque & Caroli filij Aloysiæque nurus cadauera reperta; sed horum quidem, aër vbi ea attigit, statim in cineres abierunt : at Ioannis mirati sunt integrum & incorruptum permansisse. Itáque vnus ex his Ioannes Ruffierus, qui se Flãdrum Cẽturionem vocabat, Engolismæ natus, adacto in viscera lato pugione in principem illum nefariè sæuiit, nasúmque pręcidit: postea cæteri milites caput ei crudeli feritate secuerunt, relicto trunco in illa subterranea fornice in qua funeratus olim fuerat. Triẽnio pòst Carolus frater tuus Rex Christianissimus, túque Henrice piissime qui nũc imperas, in illam fornicem vnà cum Cathatina vestrę pietatis matre descendistis religionis causa, vt piè trũcum illũ veneraremini, ac regio iussu testes facinoris in Ruffierũ & socios audiri ex iuris disciplina : sed is statim celeri fuga sibi salutem quæsiit, nec amplius vmquam visus est. Anno autem millesimo quingẽtesimo sexagesimo octauo vrbe à Caluinianis capta truncus optimi sanctissimíque olim principis erutus è sepulcho ac militari ioco diu per templũ quod Petro dicatũ est, brachiis tractus, modò pedibus raptatus, denique ab impiis in frusta concisus est. De cuius eximiis virtutibus, pietate, vitæ instituto & sanctitate atque obitu deposuerunt annos post mille quingentos decimo octauo coram Antonio Stanno Engolismensi Episcopo testes septuaginta omni exceptione maiores, & in depositione illorum quæ apud me est reperi deliberatum esse de Ioanne in pontificem deligendo. Ventum tandem est ad Fœlicem, ísque Dux Sabaudiæ absens in Eu-

genij locum suffectus est. De hoc Fœlice Fridericus tertius, Imperator, cùm oblatas filiæ nuptias liberè respuisset, di-
" xisse fertur familiaribus suis, Si venditorem pontificatus a-
" liquem reperire Amedeus posset, vilissimi emptoris nomẽ
" empturum, ambitionẽ eius sordésque arguens. De Fœlice hactenus. Cuius coronationẽ ab Ænea Syluio descriptam & in cõmentarios relatam dixisse sit satis: orationem enim in Fœlicem eiúsque mores à Poggio Florentino scriptam prætereo. Ipsi verò Æneæ, qui aduersus pontifices Romanos pro Cæsaribus Germanísque steterat, demississimè ve-
" niam petenti libenter ignouit, hac voce vsus: Scimus te, in-
" quit, cum multis deliquisse, sed erratum fatenti non possu-
" mus nõ ignoscere: ecclesia namque pia mater neganti de-
" bitum nunquam remittit, fatenti numquam retinet. ídque ex libro primo Commentariorum Pij Gobelino Vicario Bononiensi auctore discimus. Eugenij quoque temporibus floruit Alfonsus Tostatus: hunc Hispania excellentium ingeniorum parens in Madrigalæ tenui vico genuit, vnde profectus Salmanticam (quam vrbem Thormis modicus amnis penè interluit) primùm iuris ciuilis ac pontificij, mox theologiæ studia auidè amplexus est, designatúsque ex Salmanticensi scholastico Episcopus Abulæ nobilis municipij tredecim volumina de rebus sacris edidit.

NICOLAVS V.

INTER optimos ſanctiſſimóſque pō-tifices, Nicolaum quintum Eugenij ſucceſſorem numerādum cenſeo: etenim nec pietate in Deum, nec amore & beneuolentia erga pios, nec vllo genere virtutis inferior fuit religioſiſſimis quibuſque pontificibus: extinctáque omni diſſenſione ac ſchiſmate, quod nullū deinceps fuit, pōtificia auctoritas ritè initiata tantùm meruit augeri, vt recedi ab eorum præceptis nefas putemus, qui ad illam dignitatem peruenerint. Tuſcia illi vitam & Bartholomæus pater medicus dedere apud Sarazanam oppidū non procul à Macra fluuio ſitum, quamuis antiquam originem ex Luca duceret. Roma verò eum nō tam genere clarum quàm pietate doctrináque & animi dotibus excellentem, vt Gobelinus Pij ſecundi notarius in commentarios retulit, ad maximum ſacerdotiū vocauit: ritè legitiméque deſignatum Cardinalis Luſitani vox oſtendit. percunctantibus enim ciuibus quis è collegio renunciatus fuiſſet, modeſtiſſimè reſpondit, Nos Nicolaum, at Deus pontificem elegit. Cur illi Nicolao nomen? Nicolaus Albergatus Cardinalis liberalitate ſua ſtudia illius promouerat, cùm Bononiæ humaniores literas, mox philoſophiam ac theologiæ arcana diſceret, ſumptúſque omnes fecerat, proptereáque hominis optimè de ſe meriti nomen ſumpſit, cùm prius Thomas vocaretur. Hæc gratitudo animi eminet inter

cęteras virtutes, mortaliúmque animos cōciliat amatori & cultori suo. Missus in possessionem pontificatus Principes ac Respub. Italiæ per legatos monuit, vt bellis tandem finem facerēt: cúmque illi irritam fecissent petitionem precésque suas, conuersus ad Deum supplicationes publicas decernit, precatúrque vt pacem christianæ genti solus ipse præstet. pacis enim amantissimus fuit, & pōtifex renunciatus, & ante pontificatum post Eugenij exequias oratione ad Cardinales habita ipsos ad pacem optimum omnium mortaliū bonum, cuius nomen dulce est, & res ipsa salutaris, inter Italos cæteràsque gētes Christianas statuendam cohortatus est, vt Poggij in oratione ad Nicolaum testimonio constat. Mox Fredericum Cæsarem rogat Fœlici imperet, vt Christianæ concordiæ causa nomen pontificatus deponat. quod ille fecit. Tùm verò ingens gaudium lætitiámque sensit schismate penitus extincto, quod imposterum nullū fuit, atque vtinam ne sit. tātus enim est morbus vt semel eo infectæ mortalium mentes ad sanitatem non facilè redeant. Nicolaus quoque in annum iubilei incidit, vidítque Romæ tot peregrinorū millia quot duo Bonifacij prædecessores olim viderāt. Federicum Cæsarem in Italiam nuptiæ & coronationis honos vocabant, à Nicolao vtrumque præstitum est: nam & cum diademate imperij exornauit, & Eleonorā Lusitaniæ regis filiam illi in vxorem dedit. Gēnadius Patriarcha Cōstinopolitanus iussu Mahometis potentissimi Turcarum
" regis electus de Nicolao scribit in hūc modum: Quid eue-
" nit nostra memoria nunc sub Nicolao quinto pontifice
" maximo? cùm legati à Constantino Imperatore qui vo-
" cabatur Dragases, ad eum missi adhuc supersint, quibus li-

„ teras dedit plenas timoris & horroris, vbi apertè cum exe-
„ cratione prophetizat excidium & internecionem extre-
„ mam infœlicium Græcorũ: In quibus post alia multa (cùm
„ conuicia & probra resciisset, quæ à Græcis quotidie impu-
„ dentissimè iactabantur) mirè & hoc dicit. Omnes gentes
„ decretum quod sancitum est receperunt, Græci verò ne-
„ que receperunt, neque spes est eos vmquam esse receptu-
„ ros, quæ super concordia & vnione decreta sunt. procrasti-
„ nationes enim procrastinationibus ab eis semper præ-
„ tetexuntur, excusationes & responsiones in singulis.
„ Neque verò Græci arbitrentur Romanum pontificem
„ ita esse mente destitutum, omnémque Occidentalem ec-
„ clesiam, vt non intelligat quæ in singulis dilationibus res-
„ pondendo nugantur. Optimè cuncta nouimus: sed tole-
„ ramus in Iesum respicientes sempiternum sacerdotem, &
„ dominum; qui sterilem illam ficum vsque ad annum ter-
„ tium iussit asseruari, agricola iam ad exscindendam arborẽ
„ se accingente, quia nullum fructum ferebat. O magnam
„ calamitatem, anno M. CCCCLI. hanc conscripsit epistolam,
„ & M.CCCCLIII. capta est Constantinopolis. Num potestis
„ dicere hæc vera non esse? minimè gentiũ, cùm id sit mani-
„ festũ, & res ipsa apertè loquatur. Tres, inquit, annos expe-
„ ctabimus, si fortè à schismate & separatione conuerteritis,
„ & vos verè decreto adiunxeritis, secundum saluatoris de fi-
„ cu præceptum. Si verò nõ, exscindemini, ne terram ocio-
„ sam, & inutilem reddatis. Hoc miraculorum miraculũ ma-
„ ximũ: quod (vt in epistola ipsa scribit Nicolaus Papa) Græ-
„ corum gens illa magna & formidabilis, sapiens, clara, for-
„ tis, terrarum domina, ob diuinam vltionem ita in barbaro-
„ rũ seruitutem abducta sit. Hęc enarranti mihi subit lamen-

tari

» tari & deplorare excidium gentis nostræ, quamquã vos
» non intuemini tantam cladem: Legatus põtificius Græcæ
» genti prædixerat cum Barlaamo monacho disputãs, Vidi
» & rectè memini, inquit Gennadius, cùm interfuerim dis-
» putationibus cuiusdã monachi Barlaam, quæ habitæ sunt
» Cõstantinopoli cum quodam Legato apostolico de pri-
» matu Papæ, vbi cõcludens legatus dicit: Ego quidem pos-
» sum cunctas obiectiones vestras diluere (nõ enim Christi
» ecclesia & præses illius summus Põtifex misit hominẽ qui
» nesciat vestris dubitationibus respondere) sed vos semper
» in nugacibus verborum argutiis versamini. Quare mihi li-
» bet dicere tibi breue ac verum verbum, quod & aliis Græ-
» cis, mihi iniunctum est dicere. Hæc dicit Papa: Si volueri-
» tis & audieritis me, bona terræ comedetis, secundum pro-
» phetã. Si verò nolueritis, neque audieritis me, gladius vos
» deuorabit. Num pontificis os locutum est hæc? num ha-
» bes huic quid contradicas? lege & expende, an euenerit si-
» cut ipse dixit, hic autem nuncius capti direptíque Bizan-
» tij Europam omnem perculsit, statímque inter dissentien-
» tes principes résque publ. Italiæ pax composita est. Anno
» autem sexto pontificatus huius Nicolai quinti Guilelmus
» Cardinalis cognomine Estotauilla presbyter tituli S. Mar-
» tini in montibus in regno Franciæ, singulísque Galliarum
» prouinciis apostolicæ sedis legatus pontificis iussu Acade-
» miam Parisiensem optimis constitutis legibus instaurauit
» Cal. Iun. anno millesimo quadringentesimo quinquage-
» simo secundo, vti ex Chartario ipsius Academiæ mihi cõ-
» stitit, & ante eum quidem Ioannes tit. S. Marci & Ægi-
» dius tit. S. Martini in montibus S.R.E. Cardinales aposto-
» licæque sedis legati leges eidem Academiæ dederant, quæ

statuta appellantur, quas Guilielmus ita probat si nō institutis suis repugnent, eásque laudat. Biennio pòst Nicolaus partim dolore animi, partim febri & podagra vexatus anno 8. pontificatus sui Romæ excedit è vita, eique patria tribuléfque sui multum debebūt, qui Lunensis Episcopatus sedem ad eos transtulit, vt Sarzana propter interitum Lunæ condita clarior nobiliórque fieret. Atque vtinā extaret libellus ille de vita & moribus illius sanctissimi patris ac sapientissimi viri pientissimíque pontificis à Philelpho scriptus, quem à Blasio Giglino abbate D. Ambrosij cui commodo illum dederat, tam auidè repetit epistolarū decimo tertio, etsi eodem libro Calixto tertio scribens Nicolai vitam vnica epistola sciētissimè complexus videtur, elogiúmque eius Pij secundi epistola ad Academiam Coloniensem exprimi, suo loco dicemus. Extat Poggij quo-
" que oratio ad Nicolaum, in qua hæc sunt verba: Quid gra-
" uius, quid sanctius, quid sapientius, (vt aliàs omittam) illa
" vltima oratione tua post Eugenij exequias ad Cardinales
" habita? in qua veluti præsagium fuit talem te futurum
" qualem tunc pontificem exoptasti? Sunt etiam hæc, tum
" sacras tum gentilitias didicisti, nullum doctrinæ genus
" te fugit. Hactenus Poggius de Nicolao refert, séque Romanam curiam vltimis verbis annos quadraginta sequutum testatur. ô miserum affectatorem tot pontificum, qui nihil ex aula præter inopiam & canitiem horrendam retuleris! Sed iam tempus est veniendi ad Calixtum Nicolai successorem, tametsi publicè interest locū illum ex octauo libro Fulgosij excellentis historici proponere om-
" nium mortalium oculis. Quid enim magis inusitatum aut
" nouum potest videri? non potest, inquit, nisi mira res ipsa

quoqȝe dici, & cui supra modū propitiam se fortuna præberet, ea quæ Thomæ Sarzano contigit, qui vno atque eodem anno, Episcopus, Cardinalis ac Pontifex creatus est, & in pōtificatu Nicolaus quintus appellatus. Longè enim hoc difficilius atque rarius fuit, quàm Pompeio ante legitimum tempus triumphare.

CALIXTVS III.

MIROR Hispanos nationem, vt sibi videntur, natam imperio, ante hoc tempus nullum protulisse pontificem Romanum, nisi Damasum & Ioānem Adriani quinti successorē. Hispanos dicas fuisse, quia Lusitania Melæ tertia pars Hispaniȩ dicitur. Calixtus autem verè Hispanus fuit, generosis quidem parentibus in agro Valentino prognatus, vbi visuntur Sagunti antiquæ vrbis vestigia fide & ærumnis inclitæ: domesticum ei nomē Alfonso Borgiæ fuit, ab Eugenio autem institutus Cardinalis septuagesimo septimo ætatis anno pontifex dictus est, corpore quidē imbecillo & valetudinario, sed animo ingēti, bellum in potentissimos hostes nominis Christiani Turcas parare ausus est, cùm ij vt rapidissimi torrentes capta Constantinopoli iam se in Hungariam effudissent. Qua de re Æneas Siluius loquitur in hunc modū: Summus sacerdos corpore & mente ita valet, vt ante complures annos animus illi ad euersionē Mahometanæ sectæ magnus

est & ardens. Inuitabat principes ac respubl. ad id bellum, quod planè necessarium videretur reipubl. causa. Extat oratio Syluij qui Pius secundus postea fuit, in qua Fredericus Calixto obsequium offert, viresque suas ad repriměndos immanissimi Turcæ impetus, cuius ferociam vt cœlites mortalium precibus victi ipsi multo magis retunderent, circa meridiem campanas in templis Christianorum pulsari iussit, à quo more nōdum discessum est. Cæterùm mors octogenarij senis & res Italicæ iterum turbatæ optima eius consilia euerterunt: decessit enim Romę anno quadringentesimo quinquagesimo septimo, octauo Idus Augusti, vt epistola Pij ad Parisiensem Academiam missa cōtinetur. Vocē Calixti illam quam quotidie vsurpabat, non debeo prçterire. Nulli dubium est, quin Apostolica sedes sit omniū ecclesiarum parens, à cuius nos regulis deflectere indecorum sit. His enim verbis vtebatur, quæ à Pio in epistolis expressa videre licet. Nec verò senectus ipsa impedimēto fuit Calixto quomin⁹ quotidie aliquid legeret, aut legi ab alio præsens iuberet, à pueritia optimis literis deditus, præcipuè iuri ciuili cui olim incubuerat, cùm in schola apud Hilerdam versaretur, id est, oppidum Hispaniæ Caio Cæsari notissimum. Quo magis miror quòd ad Æneam Senensem, qui mortuo Calixto successor datus est, scribit Philelphus Bessarionem Cardinalem Nicenum queri apud Calixtum pontificem solitum, quòd Nicolai quinti ornatissimam librorum suppellectilem temerè dissipari pateretur. Itáque operæpretium facturus sum, si ex libro 13. epistolam Philelphi ad hunc
„ Calixtum tertium hic adiiciam. Etsi nonnullos exi-
„ stimabam fore beatissime pater Calixte tertie, qui

" meam erga te obseruantiam audaciæ nomine deprauarent: malui tamen honestatis & officij mei quàm aliorum aduersus me calumniæ habere rationem: Nam qui pluris facit commodum quàm virtutem, is mihi videtur totus ex fortuna pendere, quæ vt instabilis est & fallax, ita omni virtuti maximè aduersa atque inimica. Quare non quid imperiti sentiant, sed quid sentiendum sit mihi fuit considerandum. Itáque iis omissis omninóque reiectis ita mihi agendum est cum tua sanctitate, vt intelligãt omnes nihil mihi fuisse potius quàm fauere laudi tuæ, quam qui de se negligit, is vt Apostolo Paulo repugnat, ita se hominem esse obliuiscitur. Quid enim est magis hominis quã omni studio atque diligentia sequi amplexaríque virtutem? At laudem quid aliud esse dicimus, quàm orationem eam, qua virtutis magnitudo demonstratur? Itáque absurdum est qui bonis actionibus delectatur, eas pati in obscuro esse: quasi quod inuidorum est proprium, alios nolit sui imitatores. Vt igitur dignitatis gradu cæteris omnibus mortalibus pręstas, ita operã te dare oportet vt amplitudine præstantiáque virtutis & sapientiæ cunctis hominibus superior iudiceris. Nam vt grauiter ac rectè Cyrus ille superior dicere solitus perhibetur, neminẽ decet imperare, qui subditis sit deterior. Et Bias ille Prienensis qui vnus est inter septẽ numeratus, pulcherrimè monebat imperium virum demonstrare. Quòd si morum similitudine beneuolentia generatur natura, dissimilitudine verò odiũ: quis ambigat eundem esse, & bonum, & doctum virum: qui bonorum doctorúmque virorum consuetudine vtitur ac familiaritate? Quantam sibi gloriam comparauit

" Nicolaus quintus qui te non anteceſſit in pōtificatu: cùm
" ad cæteras virtutes ſuas vitæq́ue ſanctimoniā tanta erudi-
" tione, tanta ſapientia, tanta eloquentia polluit, vt omni-
" bus benefaceret, omnes ad ſe accerſeret, quos vlla vel in-
" genij vel doctrinæ præſtantia inſignes eſſe audiret. Vi-
" demus vnius eius optimi ſapientiſſimíque pontificis,
" vel diligentia, vel munificētia id eſſe factum, infinita penè
" Græca volumina, quæ noſtris hominibus erant ignota, de
" rebus maximis atque clariſſimis à Græcis philoſophis, hi-
" ſtoricis, oratoribus, eleganter ſcripta, in Latinum eſſe tra-
" ducta ſermonem, idémque factum eſt de libris theolo-
" gicis atque mathematicis: adeò vt non multum iam inui-
" dendum ſit Græcis auctoribus, ita multos apud Latinos le-
" gere liceat. Quòd ſi diutinus aliquāto fuiſſet in viuis, cum
" reliquis rerum aut optimarum, aut admirabilium ſcripto-
" res, tum poëtę ipſi maximéque nobiliſſima illa duo diui-
" ni Homeri carmina, quibus hominū vitā in omnem par-
" tem inſtituit atque ornat, Latinitatē induiſſent. Qui poſt
" vrbis Conſtantinopolitanæ captiuitatem atque miſeram
" illam & infortunatā depopulationem, nūcios ſuos & ne-
" gociatores clam miſit per vniuerſam illam & Europam &
" Aſiam, quæ Turcis paret, ad conquirendos emendóſque
" Græcos codices: nulli neque labori parcens, neque impen-
" ſæ. Neque id negocij fruſtrà ſuſceptum eſt: Nam innume-
" rabilia prope volumina ingenti etiam pretio aduecta ſunt
" in Italiam: itáque iure optimo dici poteſt, non periiſſe
" Græciam, ſed in Italiam, quæ olim magna Græcia dicta
" eſt, vnius eius Nicolai pontificis clementia commigraſſe.
" Et ne omnino ſe gręcū dies, quis Latinueret haberi mallet,
" & nuncios & negociatores miſit quamplurimos per vni-

uersam Europam cum grandi pecunia: qui diligenter vbique odorarent, si quid Latinæ grauitatis & elegātiæ vsquā lateret, ídque nullius pretij habentes ratione͂, omnino ad sese deuehendum curarent. Scio vnum ex iis fuisse Enochum Asculanum, qui quondam fuerat Florentiæ auditor noster vnà cū Ænea isto Syluio, qui nūc Senæ se gerit Episcopum. Is enim Enochus in Daciam vsque profectus est, & vt referunt aliqui in Hirlādiam vsque, quæ quàm longissimè vltra reliquas omnes insulas de quibus extet memoria apud priscos rerum scriptores, posita est in mari Oceano è regione Germaniæ ad Septemtrionem. Itáque eo tibi maior cura iniecta est pater beatissime, quòd ei in pontificatū successisti, cui nihil potius fuit quàm cōsulere cōmuni omnium bono, prospicere publicæ Christianorum omnium vtilitati & gloriæ, quàm ea sequi atque complecti, quæ Romano pontificatui, & ornamento & splendori futura essent. Non suos ille curabat aut locupletare, aut magnos reddere, qui sciret iam sibi nullam esse sui potestate͂, intelligere͂tque turpissimum duci in viro graui & sapienti mentem cum ore non conuenire. Nam quid absurdius dici queat, quàm eum agere quicquā imperiosius & pro animi impotentia, qui se in omnibus literis scribat seruū seruorū Dei? Rectè igitur Nicolaus quintus in omnibus suis actionibus assiduè Deum præ se ferebat, suorúmque omnium oblitus commodorum, referebat omnia ad dignitatem, & amplitudinem Romani pontificatus. Et ne vllam sapientiæ partem neglexisse videretur in vita, intelligere͂tque non solùm duo esse viuendi genera, alterum contemplatiuum, alterum actiuum; sed rursus actionum alias esse bellicas, alias vrbanas, quicquid temporis ab in-

» telligentia rerum admirabilium atque diuinarum superat:
» id omne ita ad virtutes bellicas transferebat, vt vrbanas nũ-
» quam à se reiiceret,& has tantúmodo. Iam ad Dei & chri-
» stianæ religionis dignitatem & gloriam, parabat magno
» conatu & viribus bellum aduersus Turcos: quos animad-
» uerteret quotidie magis magísque inualescere : nec aliud
» animo volutare quàm perniciem & exitium nominis Chri-
» stiani. Itáque belli neruos, hoc est pecunias, & ab aliis cō-
» parabat, & suis ipse non parcebat. Intelligebat enim om-
» nia oportere esse communia pro Christo Iesu: classem or-
» nabat ingentem & validam, copias vndique accersebat, ni-
» hílque prætermittebat, quod ad belligerendi, quod ad cō-
» sequendæ victoriæ rationem attineret. Neque tamen hæc
» dum ageret, literarum & humanitatis studia à quotidiana
» sua consuetudine aliena faciebat: sed sciret eum se virum,
» qui diuinum in terris solium regeret atque gubernaret:
» omnem in sese hominis excellentiam repręsentabat, vt nō
» minus in omni vitę actione, quàm in vniuersæ intelligētię
» studio reliquis mortalibus præstaret. Itaque viros doctos
» & eloquentes assiduè apud se habebat, neque vllum omni-
» no negligebat, in quo pręclaram ingenij vim aliquam in-
» tueretur: Quanta verò in omnes homines munificen-
» tia vteretur, nemo omniũ melius nouit, quàm ipse tu pa-
» ter beatissime: Faciebat autem & prudenter & rectè: cùm
» nosset nihil esse ad excitanda ingenia alendásque discipli-
» nas accommodatius honoratione ac beneficētia. quo qui-
» dem consilio atque benignitate id effectum iam videba-
» mus, vt non Latini modò, sed cæteræ etiam nationes in
» omni orationis, in omni doctrinæ cultu expoliretur. Re-
» uocauit illum ad se Deus omnipotens, qui agit omnia
semper

semper pro summa infinitáque prouidentia: & ei in pontificatum succedere te vnũ idcirco, vt mihi persuadeo, voluit, quoniam prudentissimum innocentissimúmque cognosceret. Quid enim tibi deesse ad prudentiam possit, qui & extremum senium viuis, & in negotiis semper maximis, variis & difficillimis summa tua cũ laude es versatus? Videmus te illam actionis partem, quam ille temporum calamitate coactus inierat, quàm diligentissimè prosequi. Nam tui quęstores vbique ex populis Christianis pecunias exigunt ad conflandum per continentem in Turcos exercitum. Classis quoque exædificata est rebus omnibus ornatissima, & maxima, virtuti bellicæ quantum interest, perpulchrè consulitur. Sed reliquum est, ne vrbanæ fiat iniuria. Nam si viris eruditis & eloquentibus à nobilissimo illo & sanctissimo põtifice Nicolao quinto prudẽtissimè constituta præmia sustuleris, quid de te vno relinquatur desiderandum, non obscurè suspicari potes. Noli obsecro, qui scientissimus sis, à quoquam simulari inscitiæ. Quod eo facilius accidet, quod accusant nonnulli, non tuam (qui innocentissimus sis) sed tuorum quorumdam non tam subreptionem, quàm incuriã istius bibliothecæ, quæ tanto nuper labore, tantáque impensa ex vniuerso prope terrarum orbe comparata est. Huic igitur crimini quod nulla tua culpa conflatum est, vt quam primùm, & quam accuratissimè occurras, oportet: Nam confictis etiã rumoribus perspiciendum est, ne quam tibi tanta probitate pontifici famæ notam, vbi neglecti fuerint, possint inurere. Animaduertimus enim fieri malo hominum more, vt flagitiosorum famulorum errata in iustos etiam integerrimósque dominos nonnumquam referant. Itáque ti-

» bi peruidendum arbitror, dum bellum paras in Turcos, ne
» domi prædam ipse patiare, frustra enim foris iusti existi-
» memur, si domi iustitiam non seruamus: in his præsertim
» rebus quæ nostræ non sunt, sed reipub. sed ecclesiæ Ro-
» manæ, sed Christi Iesu. Quare cùm diligens librorum ra-
» tio est habenda, ne pereant, tum qui eos & exercent & no-
» runt, honorificè simul & commodè retinendi. Cui enim
» vsui sint futura, tot & tam præclara in omni genere disci-
» plinæ Latina Græcáque volumina sine his viris, qui & Græ-
» cè sunt & Latinè eruditissimi, Neque arma bellica sine mi-
» litibus ac duce vtilia sunt: neque triremis sine remigibus, &
» gubernatore. Sed hæc tu pater beatissime longè pruden-
» tius & melius dinoscis, quàm ipse norim exprimere: Li-
» buit tamen quæ mihi veniebant in mentem, pro mea er-
» ga te pietate non præterire silentio, vt intelligeres mihi
» splendidissimnm tuum nomen curæ esse non mediocri.
» quòd si qua fortassis in re tuas aures offenderim, id impru-
» dentiæ ascribe, non voluntati. Vale pater clementissime,
» & me commendatum habe, ex Mediolano XI. Kalend.
» Martias anno à Christi natali die M. CCCCLVI.

PIVS II.

EX libro epistolarum Æneæ Siluij eum Siluio parente prognatum scimus, sic enim orditur epistolam: Æneas Siluius poëta, genitori suo Siluio salutem. & patrem quidem rogat vt nepotem hilari vultu suscipiat, nec putet diuitem fœminam in filio mentiri. poëticis enim studiis & amoribus deditus ex furtiuo concubitu naturalem filium habebat: quod illi cum diuo Augustino commune sit, solutus quippe adhuc erat, poëticas artes ac delicias tantùm colens: postea magnos viros sequutus, per eos effecit vt Frederici tertij Cæsaris scriba ac notarius fieret, quo in munere pręstantis ingenij vires exercuit, támque acceptus domino fuit, vt eius intercessione ex Senensi Episcopatu ad purpureę vestis honorem à Calixto pontifice maximo sit vocatus. Inter epistolas eius vnam reperio, qua Cæsari ob tantum in se beneficium gratias agit, vt ille olim Ausonius Gratiano: vtitúrque Virgiliano versu, *Habes tota quod mente petisti*. Simul Calixti decessoris sui probitatem laudat. quo quidem mortuo incredibili omnium collegarum consensu fit Episcopus Romanus, cùm ab eligendo Bessarione Græco homine Alanus Cardinalis Auenionēsis Collegas auertisset, quòd indecorum videretur Græcum hominem euehere, quasi Roma Latinos, sapientissimos viros doctissimósque non haberet, vt Gobelinus Pij notarius fideliter narrat, idque accidit men-

ſe Septembri milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſeptimo, quantum ex literis eius ad Academiam Pariſienſem datis manifeſtum eſt, vbi hoc disertè ſcribitur:
» Electionem Romani pontificis Deo, non hominibus de-
» beri. Extat Philelphi ad Pium iam pontificem de electio-
» ne huiuſmodi epiſtola in hunc modum: Quod nihil vm-
» quam in vita mihi iucundius contigit, neque optabilius
» quicquam accepi, nunc te ad XVIII. Cal. Septemb. diuina
» benignitate ad ſummum eccleſiæ Romanæ pontificatum
» aſſumptũ eſſe, cum maximo Cardinaliũ omnium cõſen-
» ſu, incredibilique totius Reipubl. vel vniuerſi potius (vt i-
» ta loquar) orbis terrarum lętitia atque gaudio. Quid enim
» in pręſentia tuę gratuler ſanctitati, cui nihilo plus dignita-
» tis ſummus iſte põtificatus attulerit, quàm tu ipſe ob innu-
» merabiles tuas diuináſq; virtutes põtificatui? &c. Vale pa-
» ter beatiſſime, ex Mediolano quinto Cal. Septẽb. M. CCCC.
» LVIII. Renuntiato pontifici oblati ſunt ei ad ſpectandum theſauri à Calixto demortuo relicti, quaſi magnum quippiam & viſu pulcherrimũ: at diuinus ille vir videre noluit, Auferte hæc, inquit, citius enim expendemus quàm alij congeſſerint. atque hoc factum eius nulla hiſtoria tradit, ſed Bernardus Iuſtinianus laudat ea oratione quam ad Sixtum quartum nomine Venetæ republ. legatus habuit. Octobri verò proximo Carolum ſeptimum regem Francorum hortatur, vt Mantuam ad conuentum Chriſtianorum proficiſcatur: atque agnoſcit non immerito ob Chriſtianam pietatem egregiè à maioribus defenſam nomen Chriſtianiſſimi regis ab illis hereditarium accepiſſe: ad alios quoque reges vt idẽ faciant literas miſit. Cęterùm Carolo breui extincto, ad Ludouicum vndecimum

eiusdem argumenti epistolam ferri iubet; simul rogat vt sanctionem pragmaticam abroget, latam tēmporibus diri schismatis, sedique suæ penitus inuisam. Rex se illam abrogare scribit. Interim Mātuæ sexto Cal. Oct. quadringētesimo quinquagesimo nono præclarā orationem habet, qua expositis Turcarū viribus ab bellum in eos gerēdum hortatur; ipséque tam pij conatus præco, pōtificatus sui anno sexto publicis literis id bellū Christianæ genti significat. At febrium mille species expertus, vt ipse loquitur, & familiarem calculi dolorem, fractúsque tot exhaustis pro Christiana Republ. laboribus, non ita multo pòst apud Anconam maritimā vrbem excedit è vita, dignus Virgiliano elogio, *Sum pius Æneas fama super æthera notus:* nósque vitam eius breuissimè complexi sumus, sed copiosè & sine odio à Platina exponitur. Magnus vir Cosmus Medices, qui illis tēporibus in Hetruria floruit, cum id bellum à Pio pararetur. Pius, inquit, senio confectus iuuenile facinus aggreditur. sed vtinā hanc Pij vocē audire Europa illa ætate potuisset, *Æneæ magni dextra cadis.* impia enim Mahometi secta periculū est ne nos aliquando absorbeat. Nec verò necesse est dicere quos libros ediderit, quàm eruditus, quámque pius re & nomine in pōtificatu fuerit, quibúsve muneribus affecerit viros pietate & sanctimonia illustres. At illud in primis laudo, quòd Catharinam Senēsem miræ virginem eloquentiæ, & immortali gloria dignam, inter Diuas retulit tertio Cal. Iulij, pōtificatus anno tertio: vt hoc facto patriā suam magnopere honoraret: in agro enim Senensi natus erat apud Corsinianum oppidū, maioribus Picolomineis, quę familia olim ex Roma Senas translata, in id oppidum commigrarat. Postea ridente for-

tuna Senensis Episcopus factus est, idque Philelphus libro octauo epistola ad ipsum Æneam perspicuè indicat his " verbis: Accepi te Senis declaratũ Episcopũ, quod & tibi & " Senensibus vehemẽter gratulor: nam & tu viues in patria, " viues trãquillè, viues cum dignitate, & Senenses eũ ponti- " ficem sunt adepti, qui sit integerrimus, innocentissimus, " doctissimus. Hæc Philelphus qui libro secundo epistolarum anno millesimo quadringentesimo tricesimo primo ad Nicolaum iurisconsultum scripserat in hunc modum: " Iuuenis est Senensis Æneas, honesta natus familia, " mihíque charissimus, non solùm quòd annos duos " meus auditor fuit, sed etiam quòd ad ingenij acrimoniam " dicendíque leporem attinet, moribus est vrbanis & " cultis. Idémque pontifex consentiente Cardinalium col- " legio Corfiniani cathedralem ecclesiã cõstituit, Piétiámq; imposterum patriam dici voluit: cuius rei Gobelinum historicum magnæ auctoritatis ac nominis, qui res eius libris duodecim posteritati diligẽter veréque exposuit, testem habeo. Itáque cum humanissimum pontificem fuisse omnes mortales sciunt. Referam ex libro nono cõmentariorum factum eiusdem summæ humanitatis plenissimũ: cùm enim in agro Senensi Floram oppidum inuisisset, descendissétque ad inferiorem fluuium qui trutas gignit præ cęteris Italiæ sapidissimas, accolæque coram eo piscati essent, media per armenta qua pascebantur in pratis, custos gregis, qui numquam pontificem vidisset, vestimenta Cardinalium, & purpuratorum admiratus ornamenta, quamuis paululum hæsitauit, quem pro summo pontifice venerari oporteret, visa tandem aurata sella, quę humeris hominum inter equites portaretur, sessorem a-

" dorandum ſtatuit, & emuncta vacca quæ aderat, vas figu-
" linum ex quo bibere atque edere conſueuerat, lacte plenũ
" pontifici lætabundus obtulit, quem propter æſtum ſitire
" arbitrabatur. Pontifex memor illius qui Artaxerxi Perſarũ
" regi iter habenti, comprehenſam vtraque palma porrexit
" aquam, ſubriſit, nec dedignatus eſt nigrum & vnctum tã-
" quam biberet oſculari vas figulinum, guſtandúmque Car-
" dinalibus tradere, ne ſedulitatem, & pauperis obſequium
" paſtoris contemnere videretur, qui opes apud ſe chariſſi-
" mas obtuliſſet. Tãdem tot ſuperatis laboribus qui matrẽ
Victoriam habuiſſet, morte victus eſt, decimo nono Cal.
Septẽb. anno 1464. & in baſilica principis apoſtolorum
ſepultus iacet, ídque ex epiſtola Papienſis Epiſcopi intel-
ligimus. in eadem enim ad dextram ſepulchri põtificis Pij
ſe cõdi mandauit. cur ita? vt qui me extulit viuens, inquit,
mortuus iuxta ſe habeat. Dicitur Pius multum amaſſe gẽ-
mas, earúmque vſu plurimum delectatus fertur, atque a-
deo apoplexiam inde cõtractam: quo morbo ſit mortuus
id quia pro comperto non habeo, affirmare nõ auſim. Sa-
pietiſſimè autem feciſſe Pius videtur datis ad Rectores A-
cademiarum literis, quibus ſe erraſſe fatetur admodum iu-
uenem, cùm aduerſus Eugenium quartum pro Baſilienſi
ſynodo ſtaret, immo vitam ipſe ſuã planius explicat, quàm
hiſtorici facere potuerint, multáque ignorare eum ſit ne-
" ceſſe qui haſce literas neſciet. PIVS EPISCOPVS, ſeruus
" ſeruorum Dei, dilectis filiis rectori, & vniuerſitati ſcholæ
" Colonienſis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. In
" minoribus agentes, nondum ſacris ordinibus initiati, cùm
" Baſileæ inter eos verſaremur, qui ſe generale concilium fa-
" cere, & vniuerſalem eccleſiam repræſentare aiebant, dia-

» logorum quendam libellum ad vos ſcripſimus, in quo de
» auctoritate concilii generalis, ac de geſtis Baſilienſium,&
» Eugenij Papæ cotradictione, ea probauimus, vel damna-
» uimus, quæ probanda, vel damnanda cenſuimus: quan-
» tum capiebamus,tãtum defendimus,aut oppugnauimus:
» nihil mentiti ſumus, nihil ad gratiam, nihil ad odium re-
» tulimus:exiſtimauimus bene agere, & recta incedere via:
» nec mentis noſtræ aliud erat obiectum,quàm publica vti-
» litas,& amor veri. Sed quis non errat mortalis? ſapientem
» inquiunt philoſophi nunquam errare verum eſt. At quis
» ſapiens,niſi bonus?quis bonus, niſi ſolus Deus? omnes
» declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt,non eſt qui faciat
» bonum, non eſt vſque ad vnum, inquit propheta regius.
» Declinauimus & nos ab vtero matris:errauimus in inuio,
» & non in via: ambulauimus in tenebris, & procul à vera
» luce receſſimus:nec nobis tantùm errauimus, alios quo-
» que in præcipitium traximus: & cæcis ducatum præben-
» tes,cæci cum illis in foueam recidimus: forſitan & ali-
» quos ex vobis ſcripta noſtra decepere, & in deuia deduxe-
» runt:quorum ſanguinem ſi de manibus noſtris requiſierit
» dominus, non habemus quid reſpondere poſſimus, niſi
» nos, vt homines, peccauiſſe: qui arbitrantes rectum i-
» ter oſtendere, obliquum monſtrauimus: in miſericordia
» tantum Dei ſpes noſtra ſita eſt, quæ ſuper omnia opera
» eius elucet.Sed haud quaquam ſatis fuerit diuinam miſe-
» ricordiam implorare, & dicere, Parce domine,parce pec-
» catis noſtris,niſi pro viribus vulnera quæ infliximus veri-
» tati, curare annitimur: & ſicut eſt in fabulis, ſagitta quæ
» vulnerauit, afferat opẽ:ſiue vt canit Eccleſia, Medelà inde
» ferat hoſtis,vnde læſerat.Mortem quidam prius ſibi con-
ſciuerunt,

- ſciuerunt, quàm videri velint aliquando male ſenſiſſe: & nonnulli ne vel ad horam videantur erraſſe, ſemper errant, & dum vel minimam tolerare honoris iacturam nequeũt, totum abiiciunt, & perpetua notantur infamia, & in peſſimas prolabuntur hæreſes: qui ne appareant inconſtantes, pertinaces efficiuntur, ſuperbiſſimi hoc agunt, qui videri dij, non homines volunt, quales Conſtantiæ combuſti ſunt noſtra ætate in magno conuentu, Hieronymus, & Ioannes hereſiarchæ. Nos homines ſumus, & vt homines errauimus: neque imus inficias, multa quæ diximus ſcripſimus, egimus, damnari poſſe: Verùm non vt Arrius, Eutiches, Macedonius, aut Neſtorius, & alia bleſphemorum turba, ex animo damnatam viam elegimus, ſeducti peccauimus, vt Paulus, & ignorantes perſecuti fuimus eccleſiam Dei, & Romanam primámque ſedem. Propter quod proſtrati ante oculos diuinæ pietatis, ſupplices oramus, Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias ne memineris, &c. Pudet erroris, pœnitet malè feciſſe, & malè dictorum ſcriptorúmque vehementer pœnitet: plus ſcripto quàm facto nocuimus. Sed quid agamus? ſcriptum & ſemel emiſſum volat irreuocabile verbum. Non ſunt in poſtetate noſtra ſcripta, quæ in multas inciderunt manus, & vulgò leguntur. vtinam latuiſſent, quæ ſunt edita. Nam ſi futuro in ſeculo manſerint, & aut in malignas mentes inciderint, aut incautas, fortaſſe ſcandalum parient. Qui hæc ſcripſit, inquient, in beati tandem Petri cathedra ſedit, & Chriſti ſaluatoris vicariatum geſſit: ita ſcripſit Æneas, qui poſtea ſummum pontificatum adeptus, Pius ſecundus appellatus eſt, nec inuenitur mutaſſe propoſitum. Qui eum elegerunt, & in ſummo apoſtolatus vertice collocarunt, ab

„ iis ſcripta eius approbata videntur. Verendum eſt, ne talia
„ noſtris aliquando ſucceſſoribus obiiciantur, & quæ fue-
„ runt Æneæ, dicantur Pij, atque ab ea ſede auctoritatem
„ vendicent, ad quam ignoranter latrauerunt. Cogimur i-
„ gitur, dilecti filij, beatum Auguſtinum imitari, qui cùm a-
„ liqua in ſuis voluminibus erronea inſeruiſſet, retractatio-
„ nes edidit. Humilis & probatiſſimi vir ingenij, qui ſuas
„ ineptias verecundè confiteri ac corrigere, quàm impu-
„ denter defendere maluit. Idem & nos faciemus: confitę-
„ bimur ingenuè ignorantias noſtras, ne per ea, quæ ſcri-
„ ſimus iuuenes, error irrepat, qui poſſit in futurum apoſto-
„ licam ſanctam ſedem oppugnare: nam ſi quem decuit vn-
„ quam Romam primíque throni eminentiam & gloriam
„ defendere, ac extollere; nos illi ſumus, quos ſine vllis me-
„ ritis, pius & miſericors Deus, ſola diſpēſatione ſua, ad bea-
„ ti Petri ſolium, & dilectiſſimi filij ſui domini noſtri Ieſu
„ Chriſti vicariatum euocauit. Quibus ex rebus dilectiones
„ veſtras hortamur, & in domino commonemus, ne priori-
„ bus illis ſcriptis inhæreatis, aut fidem vllam præſtetis, quæ
„ ſupremam apoſtolicæ ſedis auctoritatem quouis pacto e-
„ lidunt, aut aliquid aſtruunt, quod ſacroſancta Romana
„ non amplectitur eccleſia. Suadete omnibus vt id ſolium
„ præ cæteris venerentur, in quo ſaluator dominus ſuos vi-
„ carios collocauit: & quod beati apoſtoli Petrus & Paulus,
„ ſuo ſanguine dicauerunt: nec putetis diuinam prouiden-
„ tiam, quæ cuncta gubernat, & nihil negligit eorum, quæ
„ creauit, inordinatam reliquiſſe militantem eccleſiam: quę
„ cùm ſit ſponſa Chriſti, profectò à Deo eſt, & ordinem ha-
„ bet, dicēte apoſtolo, quę ſunt à Deo, ordinata eſſe. Requi-
„ rit autem ordo, vt inferiora à ſuperioribus gubernētur; &

» ad vnum tandem perueniatur, tanquam principem &
» moderatorem cunctorum quæ infra se sunt. Sicut Grues
» vnam sequuntur, & in apibus vnus est rex, ita & in ecclesia
» militanti, quæ instar triumphantis habet, vnus est omniũ
» moderator & arbiter, Iesu Christi vicarius: à quo tamquã
» capite, omnis in subiecta membra potestas & auctoritas
» deriuatur, quæ à Christo domino Deo nostro sine fine in
» ipsum influit, nec profectò in alium, tamquam sui exerci-
» tus ducem, supremam auctoritatem Christus principali-
» ter deriuasset, quàm in suum vicarium, qui primus fuit Pe-
» trus, cui commissam nouimus dominici gregis curam:
» nec duos plurésve Petros Euangelistæ commemorãt, nec
» duos aut plures instituit dominus, qui suum locum, tan-
» quam capita tenerent æqualia: sed vnum constituit, vt
» verticem ac ducem, & pastorem vniuersi gregis, Simo-
» nem Petrum, dicens, Tu es Petrus & super hanc Petram
» ædificabo ecclesiam meam: & tibi dabo claues regni cœ-
» lorum: & quodcumque ligaueris super terram, erit liga-
» tum & in cœlo, & quodcumque solueris super terram, erit
» solutum & in cœlo. Et, pasce oues meas. Quæ nulli alte-
» ri seorsum dicta leguntur, nisi Petro, vt in Petro vnitas,
» & summa contineretur auctoritas: nec alius à petra dictus
» est Petrus, nisi Simon; vt intelligeremus vnicum esse ve-
» ræ & solidæ petræ, id est, Christi (vt Paulus exponit) lo-
» cum tenentem Simonem Petrum, qui solus pro domino
» in periculo constituto exeruit gladium. Petrus igitur, &
» successores eius Romani pontifices primatum in ecclesia
» tenuerunt, & nos hodie, quamuis indigni, sola volun-
» tate domini digni tenemus: & quicumque Romanæ se-
» cundum canonicas sanctiones præficitur ecclesiæ, quàm

„ primùm electus est in sacro collegio, supremā à Deo po-
„ testatem sine medio consequitur, & per ordinem in om-
„ nem diffundit ecclesiam; cuius diuino iudicio peccata pu-
„ nienda relinquuntur. Si quid aduersus hanc doctrinam
„ inueneritis aut in dialogis, aut in epistolis nostris, quæ
„ plures à nobis sunt editæ, aut in aliis opusculis nostris;
„ (multa enim scripsimus adhuc iuuenes) respuite atque
„ contempnite. sequimini quæ nunc dicimus; & seni ma-
„ gis quàm iuueni credite, nec priuatum hominem pluris
„ facite, quàm pontificem: Æneam reiicite, Pium recipite:
„ illud gentile nomen parentes indidere nascenti, hoc Chri-
„ stianum in apostolatu suscepimus. Dicent fortasse aliqui,
„ cum pontificatu hanc nobis opinionem aduenisse, &
„ cum dignitate mutatam esse sententiam: Haud ita est, lõ-
„ gè aliter actum. Audite filij conuersationem nostram: bre-
„ uis narratio erit, quæ vobis, quantum ad rem attinet, ve-
„ ritatem aperiet, & obiectioni faciet satis. Anno salutis
„ primo & tricesimo supra mille 400. cum Dominico Ca-
„ pranico, quem Martinus quintus in secreto consistorio
„ Cardinalem creauerat, Eugenius quartus spreuerat, Basi-
„ leam petiuimus, ibíque cõcilium inchoatum inuenimus,
„ verùm ab Eugenio reuocatum, quamuis congregati no-
„ luerant obedire, asserentes iam incœptum concilium si-
„ ne consensu patrum, qui conuenissent, haud quaquam
„ potuisse dissolui. Iulianus aderat sancti Angeli Cardinalis
„ natione Romanus, moribus & doctrina cõspicuus. Is cùm
„ cæteris præstaret, audita Eugenij reuocatione, præsiden-
„ tiam dimisit, tanquam summo pontifici vellet obedire:
„ sed cùm augesceret in dies, Eugenio vel inuito, concilium,
„ & multi ex diuersis regionibus Episcopi, & regum legati

» aduentarent, Cardinales quoque, ex Romana curia pro-
» fugi, in dies nonnulli concurrerent, præsidentiam resum-
» psit: & auctoritatem Concilij mirum in modum extol-
» lens, eminentiam primæ sedis supprimere cœpit, venien-
» tes Eugenij legatos, & potestatem Romanorum præsu-
» lum magnificantes, apparenter confutauit: & cùm esset
» facundissimus, facilè persuasit auditoribus quæ cupiebat.
» Cardinales ex vrbe profecti, Eugenio infensi, vitam e-
» ius moréſque carpebant: accedebant in horas cateruatim
» noui Curiales, qui (vt est omnis multitudo maledica, &
» inimica Principi) Eugenij nomen modis omnibus lace-
» rabant. Nos qui ex patria iuuenes, non ex vrbe illuc mi-
» grauerаmus, & noua tum primùm auis ex Senensi Gym-
» nasio euolaueramus, rudes & inexperti, vera esse arbitra-
» bamur quæcumque dicebantur. Nec putabamus menti-
» ri alios, qui nesciremus ipsi mentiri: vtque est innatum
» homini, tetra & horrenda crimina odio habebamus. Nec
» Eugenium diligere poteramus, quem tot tantíque testes
» indignum pontificio dicerent. Aderant legati Parisiensis
» scholæ, cuius est fama percelebris: affuerunt & aliquan-
» do vestri & aliorum studiorum Germanicæ nationis ora-
» tores, & vno cuncti ore, concilij generalis auctoritatem
» ad cœlum efferebant. De potestate Romani pontificis,
» pauci erant qui loqui præsumerent: omnes, qui publi-
» cè loquebantur, prurientes auribus, multitudini applau-
» debant, accessit & ipsius Eugenij consensus, qui dissolu-
» tionem concilij à se factam reuocauit, & progressum
» eius approbauit, cùm reconciliata synodus Eugenio vi-
» deretur, & pax ecclesiæ data; præterita enim omnia per suas
» literas, concilij patres, Eugenio sese remissuros, & pe-

" des eius tamquam beati Petri exosculaturos promiserant,
" si reuocata dissolutione consilio cursum permitteret, at-
" que illi cohæreret. Nouæ intercessere discordiæ, tum aliis
" de rebus, tum potissimè super translatione concilij. Græ-
" corum caussa in alium locum Eugenius in Italia, non sine
" ratione concilium petebat, popularitas synodalis transi-
" re montes horrebat, & in Auenione, aut in Sabaudia lo-
" cum desiderabat. Adiuerunt per id temporis duo viri ex
" Italia Basiliense concilium, Nicolaus Panormitanus Ar-
" chiepiscopus, & Ludouicus Pontanus, apostolicæ se-
" dis notarius, Alfonsi magni regis oratores, qui velut duo
" orbis sydera, ceu pontificij iuris, & totius ciuilis sapien-
" tiæ, duo præcipua lumina & clarissima censebantur. Hi
" dictis scriptísque, concilij gesta probabant, Eugenij fa-
" cta damnabant: nec erat qui aut vellet aut auderet dicta
" eorum refellere. Quid ageremus? audire potuimus, non
" discere. Rude nimis ingenium est, quod per singulos
" dies audita, & inculcata, non capit. Quales magistri
" sunt, tales discipuli euadere solent. Paucos inuenias Ari-
" stoteles, qui Platonica norint destruere dogmata. Non
" est discipulus supra magistrum, inquit dominus: nec
" nos magistrum potuimus superare. Iulianus nobis, & Ni-
" colaus, & Ludouicus, & alij complures fuere magistri:
" schola, Basiliensis conuentus, in quo, rarò aliquis, Eugenij
" causam defendit. Aduersus concilij dignitatem mutire ali-
" quid, crimen hæresis fuit. vna omnium vox, cōcilium Eu-
" genio præferebat. De sedis apostolicæ præcellentia, aut si-
" lentium, aut contemptus: concilium, concilium, cuncta
" sonabant. didicimus ergo quæ audiuimus, & post aliquot
" annos, existimantes nos aliquid esse, diximus (vt est apud

» Satyricum) ſemper ego auditor tantùm? nunquam ne re-
» ponam? puduit ſemper diſcipulum gerere, ſubtraximus
» ferulæ manum, cœpimus loqui, & magiſtri perſonam in-
» duimus. Scripſimus epiſtolas, & opuſcula, hoc omnibus
» paſſim datur: docti & indocti ſcribunt: & quæ ſcripſit ip-
» ſe, nemo contemnit, niſi editionis feruorem tempus ex-
» tinxerit: nobis placebant ſcripta noſtra, more poëtarum,
» qui poëmata ſua tamquam filios amant. Nec in Baſilea
» quẽquam inueniebamus, qui ea damnaret: probant enim
» ſimilia ſimiles: applaudebamus nobis ipſis, & in editioni-
» bus noſtris gloriabamur. & quamquam poſtea Eugenius
» concilium in Italiam tranſtulerit, & cum Græcis Ferrariæ,
» ac demum Florentiæ conuenerit; quamquam Iulianus
» ſancti Angeli, & Ioannes ſancti Petri Cardinales, quibus
» plurimum credebamus, ad Eugenium defeciſſent; quam-
» quam pauciſſimi in fide Baſilienſi remanſiſſent; noluimus
» tamen cedere, exiſtimantes cunctos, qui abibant, metu
» recedere, ne bona temporalia perderent: & cùm nihil ha-
» beremus, quod nobis auferri poſſet, perſeuerandum pu-
» tauimus, ne partem, quæ verior nobis apparebat, relin-
» quentes, detrimentum animę faceremus. Manſimus igi-
» tur Baſileę, quoad Eugenio (vt credidimus) iuſto iudicio
» depoſito, Amedeus Sabaudienſis ſuffectus eſt, & Fœlix
» quintus appellatus: quem non vt idolum (quod erat) ſed
» tamquam Chriſti vicarium venerati fuimus, nihil ad hæc
» ſiniſtri putantes interceſſiſſe. at cùm Fridericus Romano-
» rum Rex Aquiſgrani coronatus, domum repetens, Baſilea
» trãſitum feciſſet; rogatúſque Fœlicem illic præſentem ac-
» cedere, nullo pacto perſuaderi potuiſſet, vt honorem ei,
» tanquam Romano pontifici, exhiberet, aut publicè cum

" eo verba misceret; tum primùm considerauimus possibile
" esse, quòd partem erroneam sequeremur, quando Rex,
" Imperator Romanorum futurus, in tanto negotio dubius
" esset, & ad Eugenium inclinaret magis. Multùm, & sæpe
" inter nos ipsos cogitauimus, quis esset modus inueniendi
" verum, nunquam enim volentes errauimus. rogati in fa-
" miliam Friderici transire, non renuimus. erat tunc ille cum
" tota ferè Germania neutralis. Concilium Basileæ dicebāt
" esse Germani, & idolum eius respuebāt, Eugenium Christi
" vicarium appellabant, & cōcilium ab eo celebratum recu-
" sabant, nec Eugenio, nec Basiliensibus plenè obediebant.
" placuit ad neutrales transire, vt verum apud eos liberius au-
" diremus: & si recēsendum esset, ab vno extremorum, per
" aliquod medium transiremus ad alterum: & eorum iudi-
" cium spectaremus, qui nō essent affecti caussæ. Mansimus
" in aula Friderici pluribus annis; illic varias audiuimus opi-
" niones. Neutralitatem idcirco Theutones induerāt, vt cō-
" cordia facilius inueniretur, non ex consilio Solonis, qui
" tumultuante ciuitate, extorrem fecit, qui sine parte remā-
" sit. multa inter neutrales didicimus, quę nos antea latebāt:
" Eugenium falsò de multis accusatum inuenimus, Cardi-
" nales, qui Basileam venerāt, ob priuatas inimicitias, bono
" & sancto viro notam inurere voluisse: qui tamen cuncti
" postea ad eum redierunt, & veniam errati petierunt. Fortè
" per id temporis Iulianus sancti Angeli Cardinalis, cuius
" suprà meminimus, ex Vngaria, quæ sibi decreta contra
" Turcas fuerat prouincia, Flauinianum venit, (quæ hodie
" Vienna dicitur) præcipuū Austriæ columen: sæpe cum eo
" sermonem pro veteri consuetudine miscuimus: sæpe de
" rebus Basiliensibus disputauimus. tuebamur antiquam
senten-

» sententiam: ille nouam defendebat: extollebamus gene-
» ralis concilij auctoritatem, ille apostolicæ sedis potesta-
» tem magnopere collaudabat. Dicebamus concilium Basi-
» liense iure perseuerasse, quamuis Eugenius præsidentes re-
» uocasset, & hoc eius factum accusabamus: ille dissolutum
» seu translatum ritè concilium affirmabat, & Basiliensium
» opera multis modis detestabatur, Basileæque non synodũ
» ecclesiæ, sed sathanæ, & ministrorum eius synagogam re-
» mansisse dicebat. Diutina fuit inter nos concertatio, ve-
» rùm modesta & charitate plena: ad extremum cùm suis
» scriptis dictísque Cardinalem & vinceremus, premere-
» músque vehementer, subridens ille, Tu, inquit, Ænea, ta-
» bellis obsignatis agis mecum: & quoniam aliquando sen-
» simus, vt dicis, idcirco & hodie iam putas debere sentire,
» & addictos priori sententiæ censes: verùm propterea nos
» sumus liberi, quia mutare sententiam vsque ad mortem
» possumus. cur enim non liceat omni tempore relicto falso
» verum complecti? verum fateor me dixisse & scripsisse,
» quæ refers, Verùm à vero remotum errasse: at tu qui ais,
» me doctore, Basiliensibus credere adductus es, errantem
» olim sectatus sum, cur modò non sequeris recta monen-
» tem: præsumpsi de me ipso, dum essem Basileæ, nimis,
» quamuis deceptus decepi, & credens prodesse, nocui in
» medio ecclesiæ docens quæ non didici, cæcus erraui, & in
» tenebris ambulaui. reliqui tandem ecclesiam malignan-
» tium, & cum impiis sedere recusaui. reuelauit dominus o-
» culos meos, & consideraui mirabilia de lege sua: cognoui
» priorem errorem, & quantum à vero procul abiissent Basi-
» lienses, planè intellexi: adij Romanam curiam, & Eugenio,
» cùm fuissem rebellis, submisi ceruicem: à quo misericor-

» diam consecutus, ad vnionem Grǽcorum nauaui operam,
» & illis Romanæ ecclesiæ reconciliatis, aduersus impios
» Turcas legationem accepi. Castigans castigauit me domi-
» nus, & morti non tradidit me, sed humiliatum exaltauit.
» quia cognito in errore non perseueraui, sed mox in viam
» redij; & ex magistro factus discipulus, ex magno paruus,
» expurgato veteri fermento, nouum hominem indui, &
» veræ matris lacte nutritus ad fontem veri perueni, quem
» sancti doctores ostendunt Græci & Latini: quorum vna
» vox est, saluari non posse, qui sanctæ Romanæ ecclesiæ
» non tenet vnitatem, omnésque illas virtutes mancas esse
» ei, qui summo pontifici obedire recusat; quamuis in sacco,
» vel cinere iacens, dies & noctes ieiunet, & oret, & in cæte-
» ris videatur legem implere: quia melior est obedientia,
» quàm victimæ, & omnis anima potestatibus sublimiori-
» bus subiecta est, & Romanum præsulem in ecclesiæ ver-
» tice constitutū esse constat, à quo nullam ex ouibus Chri-
» sti exemptam nouimus. Ego ad ouile redij, qui diu errauе-
» ram extra caulas, & pastoris Eugenij vocem audiui: tu si sa-
» pias, idem facies. Hæserunt pectori nostro verba viri, quæ
» sæpe ad nos repetiit non sine charitate ardenti, & amore
» singulari. Interea ex diuersis regionibus homines doctis-
» simi Cæsarem adierunt, quibus cum placidos de eisdem
» rebus miscuimus sermones semper ad verum intenti, cuius
» est natura hominis auida. Multùm profuit nobis Ioannes
» Caruagialis apostolici palatij auditor, natione Hispanus,
» qui Iuliano defuncto in titulo Cardinalatus ac legatione
» successit: quo cum sæpę de concilio Basiliensium amicè
» disputauimus. nemo doctus ad Imperatorem venit, quem
» de his rebus in colloquium non adduceremus. Cúmque

" Cæſar ad vnionem eccleſiæ procurandam in Nurimberga
" ſuæ nationis conuentum inſtituiſſet, decreuiſsétque ſum-
" mum pontificem adhortari, vt Conſtantiæ nouum con-
" cilium indiceret, legatúmque mitteret, ac Baſilienſes pari-
" ter induceret, vt eò ſe trãsferrent, ibi vt pax eccleſiæ redde-
" retur; primi Baſilienſes recuſauere. Quod audiens Thomas
" Aſſalbachius ex Germania inſignis theologus, Nunc, in-
" quit, ſcio Baſilienſes ſpiritum ſanctum non habere ducto-
" rem, quando tam æquam Imperatoris legem effugiunt.
" Idem multi alij dixere viri doctiſſimi, & opinione ſancti-
" tatis illuſtres. Quibus conſideratis, caligo tandem ab ocu-
" lis noſtris cecidit, quæ, velut aranearum tela, verum cerne-
" re impediebat. Recognouimus errorem noſtrum, veni-
" mus Romam, Baſilienſium dogma reiecimus, Eugenio
" pontifici maximo caput ſubmiſimus, & reconciliati ec-
" cleſiæ Romanæ doctrinam eius imbuimus, & illud Hie-
" ronymi diximus, Ego nullum præmium niſi Chriſtum ſe-
" quens, beatitudini tuæ, id eſt cathedræ Petri communio-
" ne conſortior. Super illam fundatam eccleſiam ſcio: qui-
" cunque extra hanc domum agnum dominicum comede-
" rit, profanus eſt: ſi quis in arca Noë non fuerit, peribit re-
" gnante diluuio. Eramúſque penè adhuc laici, quando ad
" Eugenij obedientiam rediuimus. Ex Baſilea clericali tan-
" tùm charactere inſigniti receſſimus, nec vnquam ſacros
" imbuimus ordines, ac ſubdiaconatum, & diaconatum re-
" cepimus. In vrbe ad preſbyteratum peruenimus. Hæc eſt
" conuerſatio noſtra per hos gradus, è tenebris in lucem mi-
" grauimus. Ad quam rem non parum luminis nobis attu-
" lit Thomas Sarazanus Theologicæ ſapientiæ celebratus,
" ac acutiſſimus interpres, qui poſtea in ſummo collocatus

» apoſtolatu Nicolai quinti nomen accepit. His auctoribus
» vnam eccleſiam catholicam, & apoſtolicā eſſe didicimus
» matrem omnium fidelium, extra quam non inuenitur ſa-
» lus, ſponſam Chriſti immaculatam, in qua omnes, qui
» militant, finem ſibi proponunt vitam æternam. Iccirco
» enim in eccleſia militanti laborant homines, & cum dę-
» monibus tamquam hoſtibus pugnant, vt pacem tandem
» aſſequantur, & cum Ieſu magiſtro ac legifero ſuo in cœ-
» leſti Hieruſalem triumphare, ac regnare poſſint. Hic finis
» Chriſtiano proponitur, huc omnes eccleſiæ militãtis co-
» natus, omnes leges, omnes regulæ tendunt: & quoniam
» eccleſia quidam exercitus eſt Deo militans, terribilis vt ca-
» ſtrorum acies ordinata dicitur; vni procul dubio Impera-
» tori ſubeſt, ad cuius nutum cuncta referuntur. Cúmque
» Pius ac Max. & Opt. Deus in ſuo ſanguine fundauerit ec-
» cleſiam, cámque voluerit ad finem vſque ſæculi perdura-
» re, quis non dixerit in ea id regimen inſtitutum eſſe, quod
» optimum cenſeretur? at verò inter genera gubernationū
» communis philoſophorum ſententia eſt, præſtare mo-
» narchiam: & Romani, quorum toto micuit orbe dignitas,
» quamuis eiectis regibus duos annuos conſules elegerunt,
» & modò tribunos addidere, modò alios magiſtratus in-
» uenere, in aduerſis tamen caſibus, bellíſque grauioribus
» ad vnum aliquem recurrerunt, virtute & auctoritate prę-
» ſtantem, quem Dictatorem appellauerunt, cuius dicto
» non liceret aduerſari. & quamquam dictaturam ab initio
» temporaneam inſtituerunt, in Iulio tamen & ſucceſſori-
» bus eius perpetua effecta eſt. Nec vmquā Romana res ad-
» mirabilior, aut celſior fuit, quàm ſub Auguſto Cæſare,
» quando iam clauſis portis totus ferè orbis ſub vnius ho-

» minis gubernatione quieuit. Quo tempore natus mundi
» Saluator monarchiacũ regimen cæteris prætulisse videtur
» gubernationibus. Idem probat totus ferè orbis consuetu-
» do, cuius maximam partem gubernant Reges, siue Chri-
» stianos intueamur, siue Barbaros. & quamuis ciuitates ali-
» quot reperiantur, quæ cùm maximè seruiant, liberas sese
» vocitant, sine rege viuentes; non possunt tamen effugere,
» quin vnum præferãt aliis, eíque tamquam capiti pro tem-
» pore obediant. Quid plura? cœlestis aula nos admonet.
» quid illa pulchrius? quid ordinatius? quid maius? aut dura-
» bilius? quid melius aut beatius? quamuis in ea & angelo-
» rum diuersi sint ordines, & sanctorum spirituum innume-
» rabiles chori; vnus est tamen omnium Rex æternus Deus,
» qui condidit vniuersa, & nihil negligit eorum, quæ con-
» didit. Cuius filius vnigenitus Christus Iesus cùm pro no-
» stra salute venisset in hunc mundum, seruili accepta for-
» ma, ecclesiam, de qua loquimur, in cruce patiens, suo san-
» guine acquisiuit, & in ea vsque in diem ascensionis corpo-
» raliter præsedit, & tanquam dux verus & imperator, cun-
» cta in finem suum direxit: & cùm ascendisset in cœlum, eũ
» indubitanter sui gregis pastorem reliquit, cui dixerat, Pa-
» sce oues meas, & tibi dabo claues regni cœlorum. Neque
» enim dixit, & non fecit, qui solus est verax. Grex Christi
» ecclesia est, pastor primus ipse Christus fuit, & pastor bo-
» nus, qui posuit animam suam pro ouibus suis. Secundus
» pastor Petrus extitit ab ipso domino institutus, atque om-
» ni potestate donatus, quæ ad benè regendum commissas
» oues necessaria ducitur: alioqui Christus, qui sapientia pa-
» tris est, & omnino sapienter egit, ecclesiæ suæ haud suffi-
» cienter prouidisset, quod est nefarium asserere; & quamuis

» plures per orbem ecclesiæ institutæ fuerint, & plures Epi-
» scopi, id est plures greges, & ouilia plura, & pastores plu-
» res; omnes tamen sub vno pastore, & in vno grege, at-
» que ouili continebantur, sicut & hodie continentur: quia
» vnus est Christi thalamus, vna sponsa, vnũ ouile, & vnus
» pastor, & omnium Episcoporum vnus Episcopus Roma-
» nus præsul, beati Petri successor, & Iesu Christi vicarius.
» Petrus enim in Antiochia primùm sedit, deinde Romam
» venit: vnde cùm persecutionem fugiens, vellet abire, à do-
» mino prohibitus est, & hic glorioso martyrio vitã finiuit,
» successore Clemente substituto. atque ita in hanc vsque
» diem seruatum est, vt qui Romę sederit antistes ritè insti-
» tutus, per legitimum electionis tramitem, tamquã Aaron
» vocatus à domino; hunc omnes Christianæ plebes, om-
» nes populi, omnes reges, omnes clerici, omnes Episcopi,
» tamquã Iesu Christi vicarium, & beati Petri successorem,
» vniuersalis ecclesiæ caput ac rectorem & Ducem venerati
» sint. Inter quos plurimi pro Christi nomine asperrimos
» perpessi cruciatus, & morte multati, coronam martyrij sus-
» ceperunt. Plurimi confessores, egregij vita, moribus, &
» doctrina fulgentes, quamuis sine sanguinis effusione, non
» tamen sine periculis & labore, ac voluntate parata, pro cõ-
» seruanda sacri euangelij auctoritate moriẽdi, ad cœlestem
» gloriam peruenere: vt Gregorij, Damasi, Leonis, Innocen-
» tij, Bonifacii & Benedicti, & alia nomina, inter quæ ter-
» tius claruit Eugenius ex monasterio sancti Anastasij ad
» summum sacerdotium euocatus, ad quem D. Bernardus
» monachorum pater non minùs doctrinæ fulgore, quàm
» vitæ sanctimonia illustris, inter multa huiusmodi verba
» conscripsit. Indagemus, inquit, adhuc diligentius quid sis,

» quam geras videlicet personam pro tempore in ęcclesia
» Dei. Tu es sacerdos magnus, summus pontifex, tu prin-
» ceps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu
» Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine
» Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iu-
» dicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus; tu es
» cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt. Sunt & alij quidē
» cœli ianitores, & gregum pastores, sed tu tanto glorio-
» sius, quanto & differentius vtrumque præ illis nomen he-
» reditasti. Habent illi assignatos sibi greges, singulis singu-
» los, tibi vniuersi crediti vni sumus. Nec modò ouium, sed
» & pastorum, tu vnus ouium pastor. Hæc Bernardus ad Eu-
» genium tertium scribit, cui supremam & omnimodam in
» ecclesia potestatem concedit. Quod ille de tertio testatur
» Eugenio, hoc nos de quarto, & omnibus aliis Romanis
» pontificibus profitemur, quia dignitatis est auctoritas. Li-
» quet igitur vnum in ecclesia caput esse, & vnum principē:
» quia pax populi ex vno rectore depēdet, & pluralitas prin-
» cipum discordiam parit. Christus ecclesiæ suæ in vltimo
» testamento pacem reliquit, & pacem multis verbis com-
» mendauit, dedit ergo & regimen pacis amicum, id est mo-
» narchicum, sub beato Petro, & successoribus eius admini-
» strari, cuncta præcipiens clauibus illi commissis, & cura
» gregis demandata. Hæc nos de Romani pontificis aucto-
» ritate, & potestate sentimus, cui & congregare generalia
» concilia, & dissoluere datum est: qui etsi filius est propter
» regenerationem, propter dignitatem tamen pater habe-
» tur: & sicuti filiationis caussa venerari debet ecclesiam, tā-
» quam matrem; ita & prælationis caussa præfertur ei vt pa-
» stor gregi, princeps populo, rector familię. Cum his & ge-

» neralis cōcilij auctoritatem,& potestatem complectimur,
» quemadmodum æuo nostro Constantiæ, dum ibi fuit sy-
» nodus vniuersalis,declaratum definitúmque est. Venera-
» mur enim Constantiense conciliū, & cuncta quæ proces-
» serunt, à Romanis pontificibus nostris prædecessoribus
» approbata, inter quę nullum inuenimus vmquā fuisse ra-
» tum, quod stante Romano indubitato præsule absque
» ipsius auctoritate conuenerit. quia non est corpus ecclesię
» sine capite,& omnis ex capite defluit in membra potestas.
» Hæc nostra sentētia est,filij: hæc credimus,& profitemur:
» hæc iam senes, & in apostolatus apice constituti, pro ve-
» ritate asserimus: si qua vel vobis, vel aliis conscripsimus a-
» liquando, quę huic doctrinæ repugnent; illa, tamquam
» erronea, & iuuenilis animi parum pensata iudicia, reuoca-
» mus, atque omnino respuimus. Datum Romæ apud san-
» ctum Petrum sexto Cal. Maias anno millesimo quadrin-
» gentesimo sexagesimo tertio.

PAVLVS II.

TE verò in vita Pauli, Platina, nō seque-
mur: iratus enim & inimico animo scri-
bere videris, rémque historico indi-
gnam facere, quem ira & odio rapi in-
decorum est. rectéque illud de te à Pa-
piensi scriptum existimamus: Platinæ
quidem quis nō ignoscat, si sit iratus?
Post obitum ergo Pij secundi Petrum Barbum apud Vene-
tos

tos natum nobili familia & honorata, maximíque ingenij virum sancti Marci Cardinalem, qui diuus præcipuè Venetis fauere dicitur, ritè legitiméq; electú à collegis constans fama est. Bernardus Iustinianus oratione ad Paulum habita anno pontificatus secundo, ipsum ait patria Venetum Bembis clarissimis viris prognatum, ab Eugenio auunculo puerum abductum, ineuntéque adolescentia Cardinalem factum Calixti temporibus, cùm ille senio confectus esset rexisse omnia, incredibilíque humanarum diuinarúmque rerum vsu atque peritia clarum fuisse, ad Regis Hungariæ imperium sustinẽdum magnam auri vim nuper ab eo trãsmissã prędicat. Turcas quoque ferocissimos hostes Christianæ religionis capta iam ferè tota Epiro in Illyricum irruere Pontifex accepit. huius rei vicinos principes & procul à se disiunctos certiores facit, rogátque vt pro communi salute solliciti aduersus eos arma sumant. Sed irrita petitio eius fuit. maluere enim singuli alere priuata odia, quàm Christianę pietatis populos seruitute oppressos liberare: nec inquieta per id tempus Italia auxilium Illyricis ferre potuit. Itaque Paulus natura iustus & clemens habitus, vt Platinæ inimici verbo vtar, pontificiam dignitatem sic exercuit, vt neque eum magnopere laudare possis, neque acriter vituperare, nisi pessimam consuetudinem ab Vrbani sexti ac Bonifacij noni temporibus introductam de monasteriis alienæ fidei commendandis, in Paulo quoque & successoribus eius dãnaueris. nam postridie eius diei quo pontificiam coronam accepit, à Cardinali Portuensi admonitus est, ne id vitium latius serpere in Europa sineret, vt ex Papiensis epistola docui in annalibus Francorum. Imò verò Pauli hæc tum vox fuit, monasteria quingenta

& amplius à pontificatu Calixti in eam diem fuisse commendata. O incestuosas meritóque damnādas beneficiorum perpetuas commendationes! retroactis quidem seculis nullæ dabātur, nisi cùm Episcopi vel Abbates decessissent, donec eis electus successor fuisset: hócque errore Gallia in funestum penè morbum incidit: absentibus enim Episcopis & monasteriorum legitimis verísque patribus oues deglubi necesse est, templa dirui, disciplinā ruere, plurimos ab ecclesia abigi, literarum studia deseri. quæ mala quotidie in Gallia videmus, & aulicos corruptissimum hominum genus pinguedine ecclesiastica inflatos intumescere, quos immortalis Deus etsi serò, grauiter tamen vlciscetur. Iura quidem omnia in scrinio pectoris sibi esse gloriabatur instar Bonifacij octaui, à quo id dictum reperio. Atque domesticos suos & familiares nouerat in officio continere, quam artem magni interdum principes nesciunt, seruorúmque insolentia incidunt in varias sæpe calamitates. At segetem vitiorum quam Bartholomæus in eo fuisse dicit, equidem persuaderi non possum apud hominem & Venetum & senem locum habuisse. Ergo illum meritò laudem ob peremne studium pacis componendę bellíque detestandi. optimi enim pontifices sunt iudicandi, qui nullum inter principes bellum serunt. Obiit verò Paulus apoplexiæ morbo, in senio illo suo elegantem vultus speciem præ se ferens. auctoritas enim dignitásque formæ ei non deerat: vultus quippe illi tranquillus & placidus, frons pura, remissa æquè in lætum modum supercilia, vtar enim Tertulliani descriptione in libello de patientia: vt nō sine causa pontificatum iniens Formosus appellari vellet, nisi Formosi pontificis casus à sumēdo nomine

illum deterruissent. Nec multo ante Cal. August. quo die Paulus obiit, anno millesimo quadringentesimo septuagesimo primo vita excesserat, Dionysius Carthusianus tot excellentium librorum auctor, quorum vltimus fuit meditationum volumen, quod se ait scripsisse sexagesimo nono, id est, ætatis suæ septuagesimo septimo. Fertur Eugenius cùm ex libris eius nescio quem sibi vidisset oblatum, dixisse: LÆTETVR MATER ECCLESIA, QVÆ TALEM HABET FILIVM. Illum verò in Hasbania & Rikelo Leodiensis diœceseos ignobili vico natum posteri sciant.

SIXTVS IIII.

QVis verior Petri successor quàm Sixtus & piscator ipse, & piscatoris filius? hic natione Ligur Sauonæque natus, obscurissimos parentes habuit. at præaltum ingenium accepit à natura, grauissimarúmque artium capax, quibus se à teneris annis in patria dedidit: adolescentior deinde factus, patria incunabula reliquit, iítque Patauium fama ciuitatis illectus, in qua moratus per viginti quinque annos nobilis alumnus legendo, orando, scribendóque vniuersum orbem splendidissimis sapientiæ radiis illustrauit, vt coram eo Bernardus Iustinianus patricius Venetus Reipub. suæ nomine testatus est. Itáque illum maturè Franciscani ad omnes suos

magiſtratus euexerunt, tam proſpero poſtea rerũ ſucceſſu támq; fœlici, vt poſtquã in ordine D. Franciſci primũ locũ obtinuit, à Paulo ſecũdo Beſſarionis Niceni precibus (quẽ excellentem moribus & ſcientia, opera enim extant, fuiſſe conſtat) in collegium Cardinalium euectus fuerit. Paulo deinde mortuo pontificium onus rara omnino fœlicitate ei impoſitum eſt, Sixtíque nomen, quod nemo deceſſorum habuit, niſi præſtans atque excellẽs ingenio. Anno autem ſupra milleſimum quadringenteſimo octuageſimo ſecundo in gratiam ordinis ſui & propter egregiam viri ſanctitatem eximiáſque virtutes Bonauenturam in diuos retulit. Is olim apud Balneum regiũ Tuſciç oppidum natus Ioanne Fidanza & Ritella coniugibus D. Franciſci ſectam ſpontè ſubiit, eóque mortuo ſeptimus in generali illius ordinis miniſterio per omnia indignus ſucceſſit, vtar enim ipſius verbis in libello qui inſcribitur Itinerariũ mẽtis ad deum. in quo etiam ait cõtigiſſe ſibi, vt nutu diuino mõtem Aluernæ, qui ad Apenninum pertinet, anno poſt Franciſci mortem 32. contemplandi gratia petierit. Huius verò Bonauenturæ relatio facta eſt à Sixto decimoquarto Cal. Maias anno milleſimo quadringẽteſimo octuageſimo ſecundo, theatro ligneo ingenti magnæque multitudinis capaci, in tẽplo apoſtoli quod eſt in Vaticano fieri iuſſo, propoſitáque Bonauenturæ ſerica imagine, & ſenatu Cardinalium publicè habito, actáque prius cauſa ab Octauio iuriſconſulto aduocatóque conſiſtorij, qui anteactam illius vitam moréſque expoſuit. Simul Gregorij decimi teſtimoniũ de Bouauẽtura retulit, qui publicè teſtatus eſt eccleſiam Dei illius morte magnã feciſſe iacturã: & Innocẽtius quintus tunc Cardinalis Oſtienſis concio-

nem in eius funere habuit,cuius prima verba fuere: Doleo super te mi frater Ionatha. Bonauentura autem decessit anno ætatis tertio & quinquagesimo,à partu virginis millesimo ducẽtesimo septuagesimo quarto, tertio idus Iulias, id est multo post vitã sãcti illius viri. Et Lugduni quidẽ lipsana eius seruabantur, sed primo ciuili bello quod in Gallia acerrimum fuit, Caluiniani illa in Rhodanum flumen proiecere. Pontem verò in Tiberi refici curauit, vrbi sanè vtilissimum, qui pons Sixti nunc quoque dicitur,cùm ab Antonino Pio conditore vt fama est antea nomen haberet, & inutilis vrbi tunc esset. Multas quoque constitutiones edidit,quæ ad vrbis ipsius ornamentum decorémque pertinebãt. Cauit etiã edicto ne porphyretici lapides, néve marmorei ad profanos vsus è templis tollerentur. Quia verò id publicè interetat, vt Franciscani Dominicaníque pacificè viuerent,decretum ab eo est de conceptione Virginis posse quamlibet aduersantium opinionum sine peccato hæresisque vitio credi. Idque idonei nobilísque Pici Mirandulani in disputatione de fide & ordine credendi testimonio traditum est. Atenim rex Tarraconensiũ pontificẽ rogauit vt Cæsar Augustinus ecclesiæ sororis aut fratris filium tunc impuberem præficeret: id Sixtus fieri non posse rescripsit, inuicto animo iniquas regum petitiones & iuri cõtrarias reiiciẽs. Denique ad Tarraconẽsem literas scripsit,quibus rogat vt se excusatum habeat: differri enim in aliud tempus postulationẽ eius, nõ mutari: exẽplúmq; harum literarum apud Papiensem Episcopum Christianus lector reperiet. Danorum verò regem religionis causa in vrbem venientem summis honoribus accepit, turba omni aulicorum missa obuiam,patres ad portam congres-

ſi,medium illum per vrbem ad baſilicam Petri,inde ad Sixtum perduxere, iuridicũdo tunc publicè prę̨ſidẽtem,procubuit in genua ad illius pedes, nec ante ſe erigi paſſus eſt quàm ſalutationi & ſermonibus ſuis eſſet reſponſum. Redeunti in cubiculum Sixto, exeuntíque ad diuina ſemper adfuit,lauãti manus peluim prę̨buit,denique ſumma in ea pietas ſummáque religio enituit. Hæc de Danorũ rege à nobis expoſita,Iacobus Papienſis Epiſcopus ſolus vt mihi videtur in epiſtolis memoriæ mãdauit. Pontifex quoque Ludouici vndecimi Frãcorum regis morbo cognito quaſdam D. Petri reliquias ad eum miſit, ſperans illum ſanitati reſtitutum iri,quod Cominius in vita Ludouici memorat. Catholicũ nomẽ apoſtolicę ſedis auctoritate Ferdinando & Iſabellæ ad indicandam eorum fidei pietatem attribuit, inquiſitioníſque officium in Hiſpania inſtituit, ſub quo nõ patitur illos fluctus & turbines, quibus multæ prouinciæ magna & miſerrima fortunarum & fidei naufragia pertulerunt, Sixtus verò viliſſimo quidem genere ortus ſed magnitudine animi non impar maximis Europæ regibus, exemplo docuit pontifices Romanos poſſe agnatis cognatíſve ſuis multum prodeſſe ſi velint,nolle autem præſertim non indignis benefacere põtificem, indecorum & à pietate Chriſtiana alienum eſt. Rurſum improbos colere erigeréque, & faces illis ad vexandũ Rempubl. præbere,quid eſt aliud quàm cum infamia regnare? Petrum & Hieronymum propinquos habebat,illum cùm monachus eſſet Cardinalem ſancti Sixti eſſe voluit,vt veſtigia promouentis aliquando ſequeretur, huic dedit Forumliuij,Antonio Ordelafo ademptã vrbem,híſque artibus effecit vt Dux Inſubrum Catharinam naturalem filiã

&Imolam municipium ei in dotem daret. Cæterũ infœlicem habuit exitũ vitę, occisus quippe est domi suæ & in oculis Catharinæ vxoris, quæ vim illatã marito postmodũ egregiè vlta est. Bellũ quoq; intulit Florẽtinorũ Reipubl. sed id prętereo, quia à Nicolao copiosè expositũ est illius Reipubl. scriba ac notario. His rebus gestis moritur Sixtus anno vno post natũ Martinũ Lutherũ pestem Germanię; is enim quarto idus Decembres prodiit in lucem, vt Melancthon meminit epistola ad Georgiũ Bucholzerũ. Sixtus verò obiit anno Christi millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto, insignem ex Vaticana bibliotheca librísque vndique conquisitis, aut si haberi non poterant, exemplaribus eorum vndique petitis missísque qui describerent, vt eam exornaret, laudem cõsequutus. Quo exemplo nixi cæteri Romani pontifices qui consequutis temporibus floruere, bibliothecam illam Vaticanã semper coluerunt. Itáque etiam ante eum præclari pontifices Pius secundus, Nicolaus quintus, Martinus Columna alíique: & Benedicto tertio curæ fuisse Bibliothecam ex epistola Lupi Senonum ostendimus: nam superiores vrbis Episcopi doctissimi ferè viri quin libros amauerint, ídque studium magni fecerint, nulli dubium esse potest. Quid est igitur quod iã de Sixto dicere possimus, nisi quod Fulgosus statim post illius obitum testatus est eum Nicolao quinto persimilem videri, seu natales seu pontificiam dignitatem æstimare liceat? sic enim auctor ille in Liguria natus in libro tertio. Ætate nostra, inquit, Sarzanensis ciuis Thomas, qui postea sub Nicolai quinti nomine pontifex maximus fuit, cuius mater oua pullósque vendebat: & Frãciscus Ruuerus minorum fratrum ordinem profes

ſus, Sauonenſis ciuis, qui & ipſe pontificatum ſub Sixti quarti nuncupatione adeptus eſt. Patre ortus qui ſemper nauticam exercuit, multis in ſacro ſenatu præteritis, qui in magnis opibus principum ſanguine nati erant, ambo ſola virtute doctrináque adiuti, ad apoſtolatus apicem per temporis interualla aſcenderunt, magnáque laude ac fama claues tenuerunt, vrbe Roma ita ædificiis exornata, vt eorum temporibus depoſito ſenio ad iuuentæ honorem reſtitui videretur. Neque vlla in parte vel Nicolai maternorum ouorum, vel Sixti patris remorum non modò ſuppudere, ſed longè magis tam obſcuræ originis vilitate, cui ingens coniuncta fuit virtus, quàm multorum aliorum pontificum magnis natalibus, ſine virtute videatur gloriari debere. Huic Fulgoſi teſtimonio adiicimus locum hunc ex præfatione Theodori Gazæ Theſſalonicenſis in libros Ariſtotelis de animalibus ad Sixtum quartum pontificem maximum. Principis inſtitutio atque officium id eſſe reor, vt pacem ſumma opera petat, ſeruet & colat. Quod cùm Romanos Pontifices ferè omnes feciſſe quoad potuerint, intelligam, laudo illorum animũ, quòd neque ab inſtituto naturæ bonæ receſſerint, & præceptum auctoris diuini ſeruarint, quòd ſæpiſſimè pacem conciliarint, & commendarint, ſed vſum nonnullorum auſim reprehendere. Pace enim, qua vti debuerant ad literarum & artium bonarum ſtudia & virtutum officia, illi quidem ad voluptates parum honeſtas abuſi ſunt. Quod cùm omni hominum ordini ſit turpe, tum pontificis perſonæ turpiſſimum eſt. Fuerunt tamen & qui rectè pace vterentur, & pontificatum magna cum laude gererẽt, quibus te ſimilem video planè ſucceſſiſſe: præſtas enim doctrina &

„ na & moribus. Quo fit vt nomen tuũ immortalitati man-
„ dandum censeas, studio potius literarum, quæ numquam
„ pereunt, quàm vel ædificiorum, quæ breui tempore de-
„ lentur, vel thesauri gemmarum, & auri cuius hæredes in i-
„ mici plerumque succedunt: vtque voluptates quæ animi
„ lumen extinguant respuas, vtrumque literarum volupta-
„ tem quæ animum illustrare potest expetas, atque in ea re-
„ quiescas. Itáque omnes pontificem talem habuisse læta-
„ mur, & quisquis siue ciuis, siue peregrinus, studet pro vi-
„ ribus rem afferre, qua & vr tutum tuarum laudem, & ani-
„ mi tui voluptatem augeat. Quem enim ob eius merita nõ
„ solùm veneramur, & obseruamus, sed etiã perinde ac pa-
„ trem amamus, ei perlibẽter opera studiorum nostrorum
„ dedicanda putamus.

INNOCENTIVS VIII.

LIGVRIA iterum Sixto successorem dedit Ioannem Babtistam Cybum Aaronis nobilissimi viri filium. Hector Fliscus nomine Genuẽsis Reipub. Aaronem illum equitem auratum, sacri imperialis palatij Comitem, & Romanæ vrbis senatorem prędicat fuisse, cuius angelicum aspectum, regiámque effigiem velut à proauis hęreditariã ad Innocentium quoque transmissam dicit ea oratione quam initio pontificatus ad eum habuit. Innocentium verò constat à decessore Cardinalem de-

» ſignatũ,cui Nicolaus aliíq; illius tẽporis hiſtorici ſiue ami-
» ci ſiue inimici,omnes tamẽ hoc elogiũ tribuũt, natura fa-
» cilis,humani,& ingenio trãquilli,ſummámque eius ac ad-
» mirabilem erga omnes clementiã plurimùm laudãt. Ante
» eius electionem habita eſt die Iouis 26. menſis Auguſti
» oratio ad patres Comitia ingreſſuros,quam Guilelmus Pe-
» rerius apoſtolicus auditor ſic orſus eſt. Quoniam miſeran-
» dam eccleſiæ Romanæ calamitatem ob infinita Chriſtia-
» næ religionis pericula Reuerendiſſimi patres cunctorum
» fidelium corda cognoſcunt, eo magis vobis annitendum
» ac ſummopere laborandum eſt, vt puris mentibus ac cer-
» to iudicio dignus eligatur Antiſtes, vti ſine dubio factum
» eſt electo Inocentio. Is enim ſtatim imperauit vt ab armis
» diſcederetur, pacémq; vel inuitis dedit. dicebat enim bel-
» la ſibi diſplicere, & numquam ad arma veniendũ principi-
» bus niſi coactis. Itáque pontificatu inito legatos regum ac
» rerum publ. rogabat vt ad concordiam ſolam & pacem
» amplectendam eos à quibus miſſi eſſent ſuauiſſimo litera-
» rum genere impellerent. Sed fato quodã Liguriæ põtificis
» Romani in ea prouincia nati bellum tamẽ omnes geſſere.
» Ferdinandus rex Apuliæ annuum tributũ apoſtolicæ ſedi
» pręſtare more maiorum ſuorum amplius nolebat: arma in
» eum capiuntur Innocentij iuſſu, cogitúrque Neapolitani
» regni cauſa debita iura, quæquè deceſſores reges preſtitiſ-
» ſent agnoſcere, paxque ei à pacifico pontifice petenti data
» eſt. Vrſinos poſtea & Columnenſes,inter quos odia vige-
» bant, eò adduxit vt inimicitias Romanæ ſedi ac reipubl.
» vltrò condemnarent. Vnicus ei & is quidem naturalis filius
» erat, cui Franciſco nomẽ: huic Laurẽtij Medices, cuius Flo-
» rentini filiam nuptam dari procurauit, ac illi conſentien-

te Cardinalium collegio pro dignitate nuptæ opes contulit, quominus illæ nuptiæ fierēt Laurētius non obstitit, etsi amplissimus ac ditissimus ciuium. sperabat enim Innocentium eò se adducturum vt Ioannem, etsi adhuc impuberem filium ad purpuream vestem vocaret, quod nullo exemplo pontifex fecit. atenim jta comparatum est vt numquam nimis citò ad honores vocentur ij quos Deus summo sacerdotio destinauit. id quidem nullo exemplo factum à pontifice Laurentius Medices Ioannis pater tradit, simul illum monet ne illi sit molestus: natura enim ea esse Innocentium, vt importunis hominibus & molestis nunquam ferè assētiatur. Per id tēpus Zizimus frater immanissimi regis Turcarum à Rhodiis captus Romam adducitur. quis eius ingressus in vrbē fuerit, quid facere coram pōtifice recusauit, Matthęus Bossus Canonicus Veronensis epistola tricesima diligentiùs exponit quàm illius ætatis grauissimi historiarum scriptores, in hunc quidem
" modum. Sed ne modò etiam te lateat quæ in vrbe gerun-
" tur: hoc vel vnum videtur mihi cognitu dignum fratris
" Imperatoris magni Turcorum accessus, qui solemni pom-
" pa acceptus est tota vrbe spectante. Incessit enim per spe-
" ciosiores vias insigni insidens equo, mediúsque inter Frā-
" ceschetum Papæ filium, & grādis magistri Rhodiorum e-
" quitum fratrem. Denique in sacrum palatiū inuectus est,
" ibíque honorificè habitus. Non multos post dies publi-
" cum in consistorium deductus ad pontificis maximi con-
" spectum conspicuo in throno sedentis: neque flecti ante
" illum neque deosculari ex more vestigium: vt qui præsunt
" sacris ritibus & ceremoniis illum edocebāt, vllo passus est
" modo: vt dolore & indignatione permoti Christiani, qui

» ſpectaculo aderant: rabidam omnes bilem deſpumarent,
» & in alterutros fremerent, quòd non vi incuruaretur à ſti-
» patoribus armatis aut barba raptaretur ad ſacros pôtificis
» pedes, ne impunè Chriſtianam dignitatē & diuinam rem
» noſtram contemneret is qui ſub patre Maumeto tantùm
» beati ſanguinis noſtri profuderit ſæuus & impius, quan-
» tus quaſi lacū efficeret, aut quātum vix riuus egereret. De
» illius aduētus cauſa, multa variáque fabulantur ocioſi. Sed
» omnium vulgatiſſima hæc opinio eſt, vt tradatur Sultano
» armandus in fratrem regnantem, qui legatos Romam nu-
» perrimè miſit illum depoſcentes: Pro quo Sultanum aiūt
» magnam vim auri ſanctámque Hieroſolimam Papæ pol-
» liceri. Et per fratrem ſi Imperatorem Turcorum vicerit,
» Imperio regníſque illius deuicti potitus fuerit, ſe omnia
» Chriſtianis erepta priſtinis bellis reſtituturū. Aſpectus bar-
» bari dirus & truculentus, corpus compreſſum & validum,
» ceruix lata, pectus vaſtum & prominens. Statura vltrà
» quàm mediocris, habens & oculorum alterum luſcum ac
» toruum, naſum aquilinum, caput inquietum ſemper,
» omnia colluſtrans & tanquam minax inſpectans. Ætas
» illi (vt mihi videtur) anno quadrageſimo proxima, pa-
» trem, cuius cælatam ære ſæpius imaginem vidi, ad vn-
» guem referens: & vt indole, ſic & moribus peſſimis inſi-
» gni atrocitate atque ſæuitia æquans. Hæc quidem Boſſus
de Zizimo tradit & Innocentio, eúmque epiſtola triceſi-
ma prima appellat omnium qui fuere pontificum mitiſſi-
mum & ſuauiſſimū. Graue etiā de illius eximiis virtutibus
teſtimonium eſt in epiſtola Angeli Politiani ad Ioannem
» Petrum Vrbinatē Epiſcopum. Illud nō omiſerim, inquit,
» videri mihi Innocentium pontificem maximum: ſeu via

» quadam regia ad immortalem gloriam contẽdere: qui viros augeat honoribus & eruditos & graues, nec delitescere sub modio (quod dicitur) præclarum virtutis lumen patiatur. Nam vt omittam cæteros, in hísque Hermolaum Barbarum meum, quem tanto studio pontifex ornãdum sibi prius, mox autem tuendum quoque, defendendúmque suscipit, etiam nuper Hieronymum ipsum Balbanum audio præstantem doctrina & moribus hominem tecum pariter quidem præsulem esse factum: quo nobis excellẽtis huius lætitiæ ac voluptatis ingens, hinc etiam quasi cumulus accederet. Cui tu quidem velim (si pateris) meo quoque nomine gratuleris. Decessit verò hic tam laudatus pontifex anno Christi supra millesimum nonagesimo secundo. in quo Actius Sincerus poëta quidem nomine, sed versu interdum minimè sincerus, hoc breuissimum epigramma scribit.

» *Innocuo priscos æquum est debere Quirites,*
» *Progenie exhaustam restituit patriam.*

In eius funere Leonellus Concordiensis Episcopus orationem habuit breuem illam, sed eiusmodi tamẽ vt omnis eius anteacta vita proponi ob oculos videatur. Rursus ad hoc stadium dicendi, à quo iamdudum desueueram, arescente, si qua vnquam in me fuit, orationis vena, repentè quodammodo reuocor, patres amplissimi. Nec tam pium à me contendentibus officium audeo refragari: ne ingrati animi vitio erga principem meum, qui me plurimùm dilexit, nec minus, vt palam est, ornauit, etiam postquam inter homines esse desiit, accuser. Sed vnde præ dolore initium dicendi faciam, non satis constituo: flere tamen magis libet, quàm vel laudationem, vel consolatio-

„ nem attingere. Quis erit quæso tam ferreus? quis tam saxeus, patres amplissimi, qui non potius vbertim effundatur in lachrimas? Summus pontifex Innocentius octauus discessit à nobis: dereliquit nos pontifex mansuetissimus, prudentissimus, integerrimus. Destituta est ecclesia magno in rerum turbine humano rectore. Quis dabit capiti meo aquam? aut oculis meis fontem lachrymarum: & communem amissi tanti pontificis vnà nobiscum calamitatem plorabo? sic filij Israël defunctos Aaronem, & Mosen xxx. diebus defleuere: quamuis vtrique successor iam designatus esset à domino: huic ad regendum populum Iosue: illi ad obeundum pontificatum Eleazarus. At quãto magis lugendum est nobis? non tam ob dormientis pontificis, qui tranquillam, trãslatus in requiem nos ancipiti in certamine dereliquit, quàm miseram vicem nostram: quos vndique tot mala circunstant, imminet quotidie Christianis ceruicibus, immanissima Turcarum ferocitas sæuit adhuc, cùm potest in catholicos fratres furibunda & armata Hussitarum perfidia, pullulãt vbique aduersus othodoxam fidem nefandissimi errores. Crescit in dies magis peruicax in sacrosanctam Romanam ecclesiam vniuersalis ecclesiæ matricem, radicémque contumacia. Viget ingens tam in clero quàm in populo luxus, quassatum est intestinis dessidiis beati Petri apostolorum principis patrimonium: eminẽtiores Christiani nominis principes ardentissimis odiis in mutuum, nisi celeriter occurratur, armantur excidium. Turbatus est ager Romanus, vrbs ipsa quotidie cædibus & rapinis quorundam temeritate cupiditatéq; fœdatur: tãta deniq; (vt Hieremiæ verbis vtar) super cõtritione vocata est cõtritio: vt ad ipsã matrẽ

» nostrã ecclesiã cõuersi cũ codẽ Hieremia meritò lamẽtari
» valeamus. Filia Siõ magna est velut mare cõtritio tua, quis
» medebitur tui? sumus enim adhuc incerti, quẽ elegerit Do-
» minus Innocentij locum & Apostolatũ accipere: qui tot
» tantáque ingruentia pericula non secus repellere, quàm
» nubes sol oriens dissipare, valeat. Sed videamus qualem
» Pontificem amiserimus: vt vel succincta eximiarum eius
» laudum enumeratione acerbissimo leuemur dolore: vel
» vota nostra non inferiorem habendi successorẽ, seruatori
» nostro pandamus, patria ortus Genua Ligurũ metropoli,
» terra maríque potentissima: cuius amplitudinem ad clari-
» tatem consequendam non paruam conferre Themisto-
» cles apud Platonem obiicienti sibi Athenas Seriphio non
» diffitetur: familia Ciborum vetusta nobilitate, apud Nea-
» politanos quoque sub Tomacellorum cognomine insi-
» gni: ex qua & Romanus pontifex Bonifacius eius nomi-
» nis nonus, & Cardinales & Episcopi complures tanquam
» ex equo Troiano prodiere, parentibus honestissimis. ex
» bonis enim (vt idem Plato ait) boni nascuntur: & bona ar-
» bor (vt Seruator noster affirmat) bonos fructus producit.
» Aaron siquidẽ pater equestris ordinis vir probatissimus,
» & in regenda Neapoli, & in prætura vrbana, quem nunc
» senatum appellant, administranda mirificè claruit. libera-
» libus, cùm primùm per ætatem licuit, à parẽtibus traditus
» disciplinis, ad eruditionem magis quàm ostentationem
» profecit. initiatus ecclesiasticis sacris Romam veniens in
» clientelam Philippi Cardinalis Bononiensis Nicolai quin-
» ti primæ sedis antistitis germani se contulit: qui eius vir-
» tuti tantum tribuit, vt ipsius fidei ac diligẽtiæ proprij cor-
» poris ac rerum suarum curam crediderit, & per omnes

eum gradus ad Episcopatum vsque prouexerit. quo in statu tantam omnium suauissimis moribus beneuolentiam sibi conciliauit, vt assumptus ad supremam cathedram Xistus eius nominis quartus, quem prius ob eius ingenij amœnitatem, dexteritatem, atque modestiam maiorem in modum dilexerat, in domesticum & Datarium, quod est, vt nostis, non paruæ existimationis officium, asciuit. in quo ita se industrium, fidum, vigilantem, & integrum gessit, vt crescēte in dies magis magísque ipsius apud Sixtum gratia & auctoritate non solùm ex Sauonensi ecclesia ad Melfitensem translatus, verùm etiam secundis Cardinalium creandorum comitiis in amplissimum ordinem vestrum summo omnium consensu, nec minori gratulatione fuerit cooptatus. Hic mihi in tanta non vulgarium laudum occurrentium copia immorandum foret, præstātissimi patres, vt eas si non exornarem, saltem aliqua ex parte recenserem, sed tam arcta temporis angustia premor, vt vnica probatáque sententia illas ante oculos vestros ponere statuerim. neque enim, vt ait ille, quisquam aliquando ad summam rerum peruenit, qui non prima ætate gradibus virtutis ascenderit. Expectatis fortè, patres amplissimi, vt qualem se Cardinalem habuerit, edisseram: sed id ego superuacaneum puto: ipsi audistis, ipsi vidistis quàm crebrò, quod est optimi Senatoris, in Senatum vētitabat, quàm graues, quàm liberas, quam opportunas de rebus magnis, & arduis sententias dicebat. aderat assiduus publicis solemnitatibus rei diuinæ: & præter suam, quam promptissimè obibat, aliorum quoque desidentium, vicem hilari & deuota mente supplebat. Alebat præterea vir ditissimæ paupertatis multam honestámque familiam tāta mo-

" ta moderatione, vt in recta priuatę domus gubernatione,
" iuxta ſcitam diui Apoſtoli traductionem, optimum ſe v-
" niuerſalis eccleſiæ rectorem futurum demonſtrarit. Præ-
" buit tamen prius maius de ſe ſpecimen probitatis: deman-
" datam ſiquidem turbulentiſſima peſtilentiæ tempeſtate
" legationem Romanam, Sixto Pontif. Max. cum tota cu-
" ria vrbem Romam deſerente, ſanctè, integrè, ac etiam pa-
" catiſſimè adminiſtrauit. Senenſem quoque difficillimis ſa-
" nè temporibus tanta prudentia & magnitudine animi geſ-
" ſit, vt ex ea ſplendidiſſimam laudem reportauit. Deſigna-
" tus eſt deinde in Germaniam legatus: cùm in cunctis ad
" eccleſię dignitatem, proſperitatémque ſpectâtibus ſe ob-
" ſequentiſſimum omni labore poſtpoſito ſummo pontifi-
" ci exhiberet: ſed viſum eſt poſtea Sixto per inferiorem mi-
" nore incommodo rem peragi poſſe. Hæc ſummatim per
" capita percurro, patres ampliſſimi, nec decoro ſermone
" ſingula narro: tum quia vobis notiſſima ſunt, tum quia
" nolo vos diutius detinere: vt commodius his, quæ in tan-
" ta eccleſiæ neceſſitate in horas accidunt, proſpicere valea-
" tis. Quare ad Pontificatum feſtinat oratio: quo ſe tot tan-
" tíſque meritis dignum reddidiſſe iudicaſtis: ad quem vos
" ipſum propenſo ſtudio diuinæ prouidentiæ miniſtri vna-
" nimiter euexiſtis: cuius ſi in Chriſti vicariatu rectè admi-
" niſtrando imméſa præconia exactè pergam referare, haud
" equidem obſeruare propoſitæ breuitatis inſtitutum, & e-
" ius vitæ hiſtoriam potius texere, quàm epitaphium dicere
" viderer. cuperem nihilominus vehemétiſſimè ſingularem
" & inauditam, atque ipſi innatam humilitatem, quæ non
" minùs in eo iam pontifice, quàm in omni anteacta vita
" excellenter emicuit, idoneis exprimere verbis: cùm nihil

" (vt magnus Gregorius est auctor) in pontificali ceruice
" splēdidius fulgeat, quàm humilitas. vidimus ipsum, quod
" sanè rarissimum est, eadem se in pontificatu adeuntes hu-
" manitate, affabilitate, ac benignitate suscipere, qua & Epi-
" scopus, & Cardinalis antea consueuerat: vt idem semper,
" seruato tamen decoro, fuisse videretur: nec immutati in
" eo mores, sed aucta tantùm dignitas cognosceretur. quan-
" ta verò sermonis dulcedine & elegantia, quanta perspica-
" cia atque memoria, quàm aptis rationibus & postulata
" colligeret, & repetentibus responderet, nemo vmquam
" sine admiratione potuit audire. Obseruabat illud quod est
" principis proprium, vt siue cōcedendo, siue negando ne-
" minem à se tristem dimitteret. Quis autem tanta facundia
" præditus, qui magnificas ac salutares ipsius de Republ. co-
" gitationes apposito valeat explicare sermone? omnem cu-
" ram, mentémque, ac diligentiam ad subditorum commo-
" da, ad tuendam dignitatem ecclesiæ, & cōtra ipsam rebel-
" liones delendas, ac religionem, habito iam maximis labo-
" ribus Zizimo Sultano propagandam conuerterat. quibus
" in rebus cùm mea, quantulacumque sit opera, sicut nostis,
" vti voluerit: multa mihi de his sæpenumero illum sapien-
" tissimè loquentem audiuisse nequeo reticere. Cōstantissi-
" mus iustitiæ cultor, pacis studiosissimus amator, & exu-
" berantis annonæ vigilantissimus instructor. Sedatis hono-
rificè sibi ingruentibus bellis, peculiares ecclesiæ populos,
& Romanos in primis quàm fœlicissimos exoptauit. exul-
tauit summopere, cùm ad maiores dignitates viros extulit
eruditos & probos: erat enim ipsi vera insita bonitas, quæ
" illum ad quascumque optimas actiones propensissimum
" super omnia reddebat. Fuit propterea in pauperes miseri-

» cors, afflictorum non minùs consolator, quàm principum
» suſceptor liberalis, & Dei ac ſanctorum eius pientiſſimus
» venerator. Pontificale palatium miro ſumptuoſiſſimóque
» opere exornauit amplificauítque, & multiplici precioſiſ-
» ſimáque ſupellectile tam diuinis quàm domeſticis vſi-
» bus apta largiſſimè decorauit. Viſitatus à Domino pluri-
» bus longíſque morbis, quos patientiſſimè tolerauit, mul-
» ta, ſancta & vtilia cogitata perficere nequiuit. Adueniente
» demum diuinæ vocationis hora, ſumptis ex ritu Chriſtia-
» no deuotiſſimo animo ſalutaribus ſacramentis intrepidè
» adeò ſpiritum reddit creatori, vt quaſi iam compos æter-
» næ gloriæ videretur (ſicut erat) cęleſtem vitam cum morte
» commutare. Ecce qualem quantúmque Pontificem ami-
» ſimus, patres ampliſſimi: ideò luctus magnus eſt in eccle-
» ſia, quam vos facilè conſolari poteritis, ſi proprio affectu,
» ſi ambitu, ſi falſa perſuaſione (vt ſperamus) eliminatis, di-
» uinæ cooperatores voluntatis, nil niſi de ſanctimonia, do-
» ctrina, & rerum peritia fulgente pontifice deligendo co-
» gitaueritis. ſunt enim totius eccleſiæ in vos oculi coniecti,
» patres optimi. date illi pontificem, qui ſolo boni nominis
» odore cunctos poſt ſe fideles populos ad ſalutem trahere
» queat. Sicut enim (vt eſt in Sapientum libris) cupiditati-
» bus principum & vitiis ſolet infici tota ciuitas: ſic emen-
» dari & corripi continentiam, qualiſcunque mutatio mo-
» rum in principibus extiterit, eadem & in populo ſequetur.
» planéque veriſſimum illud, principes plus exemplo quàm
» peccato nocere. Optimus itáque conſtituendus eſt prin-
» ceps: quem facilè cognoſcetis, ſi Platonem audiueritis,
» qui eum deligendum putat, qui ſingulis ſemper ætatibus
» probatus fuerit, & immaculatum ſe præſtiterit, ac perſe-

» ueranter id agere ſtuduerit, quod Reipub. conducere ar-
» bitraretur: aliter quaſi ex diuino oraculo cenſet rempubl.
» perituram. Eadem fermè ſententia vos inſtruit beatiſſi-
» mus Leo Pontifex, vt illum eligatis, cuius omnis ætas à
» puerilibus exordiis vſque ad perfectiores annos per diſci-
» plinæ ſtipendia eccleſiaſtica cucurrerit, cúique teſtimo-
» nium præbeat prior vita: quia non poteſt de eius proue-
» ctione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus ca-
» ſtis, pro actionibus ſtrenuis, celſioris loci præmium debe-
» tur. Exhorreatis terribilem illam domini vocem, patres
» ampliſſimi, ne vmquam de vobis exclamet: Fecerunt ſibi
» regem, & non per me, principem & nō per cōſiliū meum:
» conſilium autem domini eſt (ſi Hieronymo credimus)
» vt, qui præſtantior eſt ex omnibus, qui doctior, qui ſan-
» ctior, qui in omni virtute eminentior, ille purè ſinceréque
» ſine ambitu ad ſummum ſacerdotium eligatur: recorda-
» mini (vt reliqua prætermittam) quod Abimelech, qui
» Iſraëlitici populi principatum ambiuit, & modico tem-
» pore turbulentiſſimè imperauit, & turpi tandem cæde vi-
» tam finiuit. Infigite cordibus veſtris, vt breui clauſula vni-
» uerſa comprehendam, & exequimini ſacros Canones vo-
» bis notiſſimos de Romani Pontificis & aliorum præſulum
» electione conſcriptos, & iterum ſub expectato ſucceſſore
» nouo proculdubio florebit eccleſia, præſtante domino
» noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſæcula ſæcu-
» lorum.

ALEXANDER VI.

HISPANIA rursus prębet Italiæ quem ad amplissimũ sacerdotij gradum promoueat,& qui locum Innocentij recẽs mortui consequatur. Is fuit Rodericus è Lenzolia familia in eadem Hispania nobili & clara ortus,quem Calixtus vt sororis suæ filium auunculus Cardinalem crearat, doctores ei ac vitæ magistros adhibens,quorum opera cùm Bononiæ primùm,vbi cùm ciuili ac pontificio iuri operam certè egegiam dedisset, mox Romæ iam ab annis septem & triginta ad Cardinalatus apicem euectus in maximum, vt videbatur, virum euasisset, Innocentio octauo pontifici mortuo,tertio Idus Augusti suffectus est,anno supra mille quadringentesimo nonagesimo secundo: ac tunc maius desiderium Sixti in populo Romano fuit. Id quidem Actius Syncerus non potuit silere, ait enim.

" *Visurum se iterum Sixtum cùm Roma putaret,*
" *Pro Sixto Sextum vidit & ingemuit.*

Sextum enim vocat Alexandrum à numero pontificum Romanorum eiusdem nominis, qui ad apostolicam sedem euecti maximis Italiam beneficiis cæterásque gentes affecere. Pasquillus de eo statim dixit.

" *Sextus Tarquinius, sextus Nero, sextus & iste,*
" *Semper & à sextis diruta Roma fuit.*

Igitur hic Alexander pontificatum iniens, legatos prin-

cipum salutandi sui causa Romam missos comiter excepit, & inter cæteros, duo præclara illius ætatis lumina Angelum Politianum, qui Senensium nomine ad eum orationem habuit, & Iasonem Mainum magnæ existimationis Iurisconsultum: ex cuius verbis discimus in Alexãdro fuisse formæ elegãtiam, quæ virtuti suffragium adderet, latam frõtem, regium supercilium, faciem liberalem & maiestatis plenam, ingenuũ & heroicum totius corporis decorẽ. Ac singulos reges hortatus est vt pacem colerẽt domi, de bello autem nullo omnino cogitarẽt, nisi in ferocissimam Turcarum gentem Christianis exuuiis superbam. Postea Ioannem Borgiam à se creatum Cardinalem Neapolim misit, vt in illa vrbe Virgilij tumulo honorata nouum regem corona redimiret. Sub huius põtificatu Carolus octauus Rex Francorum Neapolitanum Regnum appetẽs, instructissimum exercitum ducebat, Romámque Alexãdri salutãdi gratia ingressus vrbem penè terruit, ac colloquutus cum pontifice Zizimum Turcarum Regis fratrẽ Neapolim abducit. Gallis postea Italia exactis Iubilæum publicari iubet, ingénsque hominum numerus pietatis causa Romam confluxit, ampläsque opes attulit. meminit Iubilæi Actius cùm ait.

" *Pollicitus cœlum Romanus & astra sacerdos,*
" *Per scelera & cædes ad Styga pandit iter.*

Duos præterea filios naturales habebat, Candianum & Cæsarem ex Vannotia meretrice Romana: verùm Cæsar iugulato proiectóque in Tyberim fratre, abdicata purpura se totum ad arma transtulit. Actius tametsi iniquior & successoribus eius, casum illum Candiani in Tyberim proiecti acutè exhibet sequenti disticho.

" *Piscatorem hominum ne te non Sexte putemus,*
" *Piscaris natum retibus ecce tuum.*

Nec plura dicam de Cęsare, contentus indicasse vitam eius à Iouio elegantissimè descriptam. Cùm autem in Vaticana villa Alexander cœnaret, medicata lagæna vini parata ad exitium nonnullis Cardinalibus cõuiuis, pincernæ errore factum est, vt senex põtifex venenum hauriret, nec diu vim illius ferre posset. At Cæsar qui dilutius bibisset, atrocissimo quidem, sed non lethali morbo correptus est, Prouidentia Dei quis hoc factum neget, vt pincernæ errore qui aliis exitium parabant, ipsi hilariter venenum biberent? Cæsar autem morbo illo exemptus in Hispania glande traiectus postea occubuit. Per hunc modum Alexander vita defunctus est anno Christi millesimo quingentesimo tertio cum elogio nequaquam pij pontificis. Constat enim eum largitionibus ad illam dignitatem peruenisse: pecuniam enim propter se magnifaciendam negabat. sed quòd ea mortalium mentes facilè caperentur, vt ab eo quidem corruptæ sunt vel cæcatę potius, nullíque rei intentus fuit, nisi vt perpetuò mortales deciperet. Hęc quidem Florentini historici de eo memoriæ mandarunt. Quę cùm repeto, etiam illud cõstantissimè affirmare possum, si pontifices omnes verè pij essent, nos Rempub. christianam nimium fœlicem habituros. Mortuo autem pontifice, pendentéque interregni mora, Roma armorum pręsidio coacta vtitur; ac nisi hoc remedium quęreret, plurima sane homicidia cædésque perpetrarẽtur: nam vindictæ & vltioni locus foret, quia tunc impunitati & patientiæ locus est, coniectíque in carceres effringunt fores, nisi sponte aperiantur iussu magistratus publici & capitalium

criminum præfecti aut abesse coguntur, aut domi se continere cum præsidio militari. Quòd si vnquã magni motus Romæ sunt visi post obitum pontificis, Alexãdro certè extincto non defuere. Itáque prudenter mihi videntur Persę olim statuisse vt cùm Rex apud eos excesserit è viuis, quinque tantùm dies absque lege vitam agant, non vt sint infœlices & miseri, sed vt reipsa discant quantum malum afferat nullis legibus viuere. Quam quidem legem apud Sextum Empiricum aduersus Mathematicos lector reperiet.

PIVS III.

PONTIFICVM laudes partim ex præteritis, partim ex futuris actionibus factísque eorũ sumendæ sunt. quid enim dicas de hoc Pio propter breuitatem pontificatus, nisi præteritum tempus excutias? & non qualis pontifex fuerit, sed cuiusmodi Cardinalis intueare? virtutum enim suarum fructum vberrimum tulit Franciscus Picolomineus patria Senensis, cùm Alexandro mortuo vir integræ famæ & iam senex, doctrináque & prudentia celebris, vt Leander Albertus in descriptione Tusciæ tradit, ad pontificium culmen euectus est. Magnum est fama plerúmque testimonium virtutis. Pius verò secundus Laudimiam sororem habebat, illa Franciscum tulit, quem duodeviginti annos natum, præceptísque optimarum scientiarum

tiarum instructissimum auunculus extulit. Ob eam igitur causam quem imitandum sibi proponeret, Pij secundi auunculi sui & de se familiáque optimè meriti nomen sumpsit, à quo etiam vocatus ad purpuram adolescens fuisset. Quomodo autem electus fuerit, omittendum non videtur: primos quidem pontifices partim suffragiis sacerdotum, partim acclamatione populi electos constat ex Cypriano in epistola ad Cornelium pontificem Romanum, vt libro primo demonstrauimus, verùm à multis retrò annis scrutinio vel accessu collegarum ad eos, sunt renũtiati: quid sit autem scrutinium, quid accessus, rituale Romanum docet. Pius igitur scrutinio electus, id est tacita in vrnam coniectione nominum, apostolicam sedem conscendit, móxque in Lateranum mirabili pompa honoréque deductus, vbi post solemnes ceremonias facem stupeam collucentem & accensam vidit. & statim, id est, vno veluti momento, audiuítque vocẽ illam qua vti solent in coronatione põtificum, Beatissime pater sic transit gloria mundi, fleuisse statim atque ingemuisse dicitur humanam sortem citò perituram. Cæterùm vix principes lætissimum nũtium audire potuerant tam inopinatæ electionis, cùm homo valetudinarius atque imbecillo corpore decessit die vigesima sexta pontificatus sui, ac sepeliri in Vaticano iuxta Pium & Pius & piè voluit. hæc enim recordatio de nobis bene meritorum, ipsi quoque Deo acceptissima est. Nec spem eligẽtium fefellit, qui omnes euentum rei taciti expectabant, vt Guichiardinus libro sexto historiæ narrat. Ac breue quidem illius in pontificatu fuit tempus, sed breue fuisset etiam, si quantum hominum vita suppetit, tãtum vir talis Romæ imperare potuisset. Mortui Senenses

in marmoreo tẽplo coloniæ ſuæ Virgini dicato honorificè locarunt iuxta caput Alexandri deceſſoris. Habẽt enim ſingulorum pontificũ capita affabrè cõpoſita, oráque & vultus demortuorũ, & illis quaſi imaginibus templũ illud ingreſſi, exiguũ quidem ſed magnificentiſſimũ, paſcũtur. Nũc mihi neceſſariũ eſt aliquot Pij tertij epiſtolas ad Sabellicum ſcriptas hîc attexere, vt quam miti ſuauíque ingenio
» fuerit, appareat. Frãciſcus Cardinalis Senẽſis M. Antonio.
» Anceps ſatis ſum profectò, Sabellice chariſſime, vnde po-
» tiſſimùm exordiar tibi gratias agere pro tanto ac tam exi-
» mio munere in me tuo: quippe cuius ea præſtantia eſt, ea
» dignitas: vt nõ minores animo tuo atque liberalitate tibi
» à me deberi gratias intelligam, faciléque ſuperant officia
» tua meam omnem dicendi facultatem. Ingenij ſanè tui
» monumenta à me antea ſummo ſemper ſtudio fuerunt
» celebrata: nunc verò maximè expectata non ſolùm, quòd
» ea vel ſtili elegantia quam pauci adæquant, hoc tempore
» vel materiæ nobilitate admodum delectant: ſed varietate
» etiam rerum multarum, fortunæ caſibus, temporum viciſ-
» ſitudinibus referta, documẽtis atque exemplis vitam plu-
» rimùm inſtruunt. Admirãdum opus aggreſſus es, nec mi-
» nus vaſtum, quàm orbis ipſe, à cuius incunabulis id inchoa-
» ſti, nec tamen in tanta plenitudine ordo deſideratur aut
» modus, tanta moderatione cuncta temperaſti. Hæc nimi-
» rum clariſſima & viro eruditiſſimo, & Sabellico digniſſi-
» ma. Verùm tuus quoque erga me atque auunculum meũ
» amor ſingularis, ſummum ſtudium, pręſtãtiſſimus animus
» quantum addunt nexuum, quantum obligationis, nihil
» omittis, nihil præteris, quo clariſſimis ſtudiorum tuorũ
» muneribus nos honeſtes, nobis gratificeris, nõ vigiliis, nõ

» viarum difficultati, non sumptui, nõ curæ vllæ, non labo-
» ribus parcis, modò beniuolentiæ studium te non decepe-
» rit. Cætera abs te viro probatissimo ac nostri cupidissimo
» facilè patimur. Pro tantis rebus tuísque in nos officiis tan-
» tas tibi iure merito habemus gratias, agimúsque quantas à
» gratissimo quoquam haberi possint, ac planè tales qualia
» sunt opera tua quæ sunt immortalia. Vtinã ea aliquando
» incidat occasio, quo referre quoque vt percupimus, libẽ-
» tius possimus. Opus tuum nobis charissimum fuit, nec mi-
» nus oportunum, fortè enim medicorum consilio intra bi-
» duum digressurus eram ad balneas, méque iam colligebã,
» voluens animo quemnam potissimum auctorem mihi ad-
» sciscerẽ, qui materia aliqua noua & delectabili iter nostrũ
» exhilararet, cùm tuis ecce occurristi commentariis, quasi
» cęlitus demissis desiderium pręueniens meum. Erit itáque
» tuus liber itineris mei comes sociúsque indiuiduus, & (vt
» spero) procul negociis curarum leuamen, cuius contuber-
» nio sic familiarissimè vti constitui, vt ad mensam quoque
» ad lectum, in balneum etiam (si volet) admissurus sim: sci-
» mus enim maximos viros plerumque talia factitasse. qui
» ergo prohibeat, vt eo loco sint nobis Sabellici Enneades,
» quo olim Alexandro Homeri Ilias? ac Scipioni Cyri Pæ-
» dia. Vale mi Sabellice, & scias Cardinalem Senensem tuũ
» esse, cuius opera si qua in re tibi prodesse potest, pro tuo
» arbitratu vtere, vti debes & potes. Romæ. Quoniam verò
Pij secundi Marcus Antonius Sabellicus mentionem fa-
cit libro septimo epistolarum, pręstat eius quoque episto-
» lam huic operi inserere. M. Anto. Francisco Cardinali Se-
» nensi. Poteram ego meritò tibi suspectus esse, pater am-
» plissime, vt qui non præstaturus essem amplius, quod per

„ literas fueram aliquando pollicitus, sed perdifficilis est,
„ noui operis editio, ac supra quàm credi possit scriptoribus
„ molesta, in qua, siquid temerè offendit, non consilium
„ spectatur, sed euentus, & vt dicam quod sentio, in nul-
„ la re minus fœliciter peccatur, quàm hîc: vbi nullus relin-
„ quitur pœnitentiæ locus. Est omne præceps consilium
„ periculosum, sed in his quæ mutari non possunt, pericu-
„ losissimum. Quod quum ita sit, danda fuit nobis opera
„ vt hæc editio, que mutari non potuit, ne præcipitata vi-
„ deretur, fuítque harum vigiliarum recognitio non magis
„ longa quàm laboriosa. Accessit huic curæ altera recens nō
„ minoris sollicitudinis, ne hæ nostræ Enneades, quas eram
„ impressoriæ officinæ illaturus, librariorum incuria vitiarē-
„ tur: quod ne accideret, omni cura & diligentia fuit mihi e-
„ laborādum. Cæterùm dum per hæc nō vna exerceor cura,
„ en alter nobis vix sētiētibus effluxit annus: quæ mora quo
„ lōgior fuit eo, vt dixi, potuit esse suspectior magísque mo-
„ lesta. est enim res ipsa semper expectātibus grauis, sed quū
„ desiderium trahit, grauissima. Id ego veritus præstantissi-
„ me pater æquo animo tuli, immò propemodū auctor fuit
„ vt quatuor primæ Enneades libri ex impressoria officina
„ subtracti nudi vt nuper nati ac tamquam è nido adhuc ca-
„ lentes, ad tuam amplitudinem quū superiore æstate Senis
„ esset deferrentur. nam & à fide tamdiu laborare quod
„ molestum erat, & ita futurum videbam, vt si tu pater pien-
„ tissime promissi negocij partē probares, esses & totū pro-
„ baturus. Sed satis probasse videri potest, qui ea quæ tū pro-
„ lata sunt dignatus es, vt mihi dicitur, cognoscere. Quod e-
„ go velut præiudicium secutus, en sine vlla longioris moræ
„ excusatione, quod debeo tuæ persoluo amplitudini. Serò

dixerit aliquis: serò quidē, sed sic multo melius quàm nūquam: quāquam ne mora quidem illa quamuis lōga multum accusari possit, vel quia non volunraria fuit, aut quòd cūctando lucrifecit aliquid. Nam quum sex Enneades deberentur, en septem numero mittuntur perpetuum historiæ filum cōplexæ ab exordio mūdi ad Arcadij, & Honorij principum tempora, qui quum rerum potirentur, Roma à Gothis capta fœdéque incensa inclinare cœpit summa imperij. Erit lectio hæc tibi pater præstantissime, vt spero, non iniucunda: nec ob id solùm quòd sua sponte placere cœperit, fuerítq; in fronte blandior visa: sed quòd in recessu, omnium memorabiliū rerum copia, quas omnis vidit ætas, sit referta. Sed hæc licet. Quod sequitur non tantùm spero, sed confido etiam futurum vt reliqua pars historię quæ nunc in manibus est, & quę in nostra descendit tempora, plus omnino sit gratię habitura. sic enim natura comparatū est, vt eorum relatio quæ nostra vidit ætas, nunquam sit audientibus non iucunda: quę verò proprias sit laudes sortita, aut eorū qui nobis charissimi sunt, » longè iucundissima. Nec Virgilianus ille Aeneas vlla æquè » re, ac suorum laudibus afficitur, quum apud Pœnos Iliacas » ex ordine videt pugnas: neque animus in aperto rerū dis- » crimine tamdiu ex vno pependisset obtutu, si eorum quæ » spectabātur, ad se nihil fama pertinuisset. Sed ea quæ tum » Æneas vidit, parum gratę fuerunt memoriæ. Contrà si » quæ in nostris erunt scriptis, quæ ad te clementissime » pater aut tuos pertineant, erunt enim omnino aliqua, ne » multa dicam, non poterunt tibi non esse cognitu suauissi- » ma, vel quia quo à pluribus memorabuntur, eo erunt ad » posteros clariora: vel quòd tam prosperè, & sapienter sint

" acta, vt talium recordatio non possit non esse gratissima,
" qualis memorabilis illa Pij pontificis auunculi tui admini-
" stratio, quo nullus hominũ memoria maiorem ex ista hu-
" manæ pietatis arce laudem reportauit. Sed de eo tum lon-
" gior erit sermo, quum locus postulabit: nec tu interim ta-
" ceberis pater pientissime, qui in omni genere virtu-
" tis es illius tam similis quàm qui hominũ sui ipsius simil-
" limus. Sed hæc in suum tempus differuntur. Nunc quid
" damus, benignè rogo accipias, & quod tua sponte elegere
" cœpisti, si per ociũ fieri potest perlege. nam quòd ad euẽ-
" tum lucubrationis huius attinet, satis nostra omnibus pla-
" citura putabo, si tibi viro in omni genere literarum
" eminentissimo non displicebunt. Vale. Venetiis. Addere
eidem epistolæ debemus & aliam qua Marium filium
idem grauissimus historicus commendat M. Ant. Cardi-
" nali Senensi. Satis cum homine indulgenter egisset natu-
" ra, clemẽtissime pater, si filiorum causa tantùm solliciti es-
" semus: sed inepti fiunt, & dementes miseri patres, dum in-
" genitæ pietati nimium indulgẽt, súntque hoc ipsum scio
" quum alij plerique experti, tum ipse nuper vsque ad ludi-
" brium, qui dum filij causæ impensius studeo, causam & fi-
" lium penè perdidi. Sed sic profectò est, trahunt cæteri af-
" fectus mentẽ, dolor & ira precipitant: acceptæ iniurię ma-
" gnitudo fecit, vt neque manus vulneri admouerim, &
" quia non admoui, scire minimè potui, quale id esset, aut
" quàm altè adactum, quæve medicina non esset adhiben-
da. quo contigit, vt quum opem & auxilium implorarem,
qua potissimum parte curandus essem, monstrare nequi-
uerunt pueros (quod pudeat dicere) imitatus, qui vel leui-
ter percussi, quum ad matrem lamentabundi confugiũt,

» manum alio quàm oportuit applicant, manifesto vani doloris argumento dant suis querelis lachrymas. Sed fœlix fuit noster error, qui præsentissimum vani metus tuo salubri consilio inuenit remedium, súmque graui molestia leuatus tua opera, pater pientissime: quod perinde fuit mihi gratum, ac si totum hoc negocium, quod omnino futurum sperabam, fuisset istic confectum. Nunc quibus verbis tuæ amplitudini agam gratias, non reperio. Spero & opto aliquando videri, quem tua amplitudo quum gratum tum memorem virum iudicet, dignúmque arbitretur in quo suum beneficiũ vltrò collocarit. Certè animus cuius sum mihi conscius, nil hodie præter gratitudinem meditatur, pendétque totus ex vnius officij euentu, vt tuæ demum laudis dignitatísque quàm studiosissimus fuisse credar. Quòd preterea tantùm res nostrę tuo sapiẽtissimo iudicio probentur, quantum ne ipse quidem postulare ausim, tribuo id ego tuo mitissimo genio, qui non solùm ad virtutem exercendam sit natus, sed ad virtutis etiam imaginem vel potius vmbram in omnibus fouendam. Cæterùm tanti est tuę amplitudinis apud me auctoritas, vt ego qui nunquam mihi placere potui, iam nunc demũ summi viri testimonio confirmatus non displiceam, audaciórq; factus subitum cœperim consilium impressoriæ officinæ inferendi sex historiarum Enneadas, quibus longissimam rerum seriem à prima mundi origine ad humanæ salutis annos texui, per ampla vetustatis spacia euagatus. qui cùm primùm inde exierint, curabo diligenter, vt ad tuam amplitudinem continuò perferantur, cui me & totam domũ commendo ac trado.

IVLIVS II.

MAGNITVDINEM animi quæ in Alexandro decessore fuit victurū se putans Iulianus Cardinalis, Iulium deinceps se nominari iussit, sumpto non Iulij retrò pontificis Romani & mitis ingenio viri ac pacifici nomine, quod nemo superiorum pontificum præter illum habuerat, sed Iulij Cæsaris ob bellicam virtutem celeberrimi præstantissimíque ducis: vtque se formidabiliorem redderet, barbam sanè prolixam aluit contra morem maiorum, nullus enim antea pontifex barbatus extiterat: sed omisso Nazaręorum vsu, qui deinde Romanam ecclesiam rexere, Iulij consuetudinem probarunt. Id ne est Iuliani Cęsaris Misopogonem laudare? Erat Iulius hic de quo loquimur Raphaëlis filius, qui Sixti quarti frater fuit, ex Albizola vico Liguriæ iuxta Sauonam, magnitudinéque animi & Sixtum & Alexandrum facilè superabat. Sauonenses quippe superbo ingenio sunt, seruitutísque impatientes natura. Oderat quidem illum Alexander, Cardinales monens ne vmquam ad pontificatum vocaretur: cauendū enim ab eo esse dicebat, vt olim Sylla à discincto puero Iulio Cæsare. At nemo, vt aiunt, successorem suū occidit, ídque verissimum est: nam veneno ab Alexandro petitus extingui nō potuit, vnicam ei virtutem inimicus pontifex tribuēs, fatebatur Iulianum esse amantissimum veri: erat præterea studiosissimus ecclesiasticæ libertatis, indignum

gnũ, dicens leuitas seruire quos cæteris imperare oporteret: & liberalem sanè se præbuerat ante pontificatũ erga omnes sed tũ maximè cùm Piũ tertiũ obiisse cognouit, pecunia beneficiisq; ecclesiasticis & profusissima largitione põtificatũ aucupãs, atq; illud apud familiares ingeminãs, Romanum pontificatum pluris æstimandũ quàm vendi vel emi ab imperitis consuesset: quippe rem tantam ex earum numero esse quę æstimationem non recipiant. Idque fœliciter ei successit æmulo illius Cardinale sancti Petri ad vincula superato, etsi amicis existimatione & diuitiis superiori. Nec impedimento apud collegas fuit inquietus eius animus difficilísque & formidabilis natura, nec graues inimicitiæ quas priuatus cum magnis viris habuerat. Itáque ne clauso quidem conclaui Iulium põtificem dicunt. Prima verò ei cura fuit capiẽdi Cæsaris Borgię, nec dimittendi nisi redditis pontifici Romano munitionibus, vrbibus, castellis atque oppidis quæ cœperat auspiciis ac viribus Alexãdri decessoris sui, ídque ei fœliciter euenit. Omni deinceps vita bellum gessit, militaréque eius studium Erasmus cùm Bononiæ esset decimo quinto Cal. Decẽb. 1506. in epistola ad Hieronymum Buslidianum sic exprimit: In præsentia quidẽ in Italia mirè frigent studia, feruẽt bella, summus põtifex Iulius belligeratur, vincit, triũphat, planéque Iulium agit: at primùm quidem aduersus Bentiuolum Bononiam occupãtem, eáque vrbe recepta signa inferri iubet in Alfonsum Ferrariæ ducem, inque Ludouicum Francorum regem: sed hi commisso ad Rauennam formidabili prœlio victoriam retulere. Postmodum Rauenna Gallis Italia depulsis ecclesiæ restituta, Parmáque & Placentia ex fœderis legibus sibi reddita, Iulius Ligur Ro-

mano illi domitori gentium persimilis, cùm præsertim Pisanam Synodum euertisset, quæ in perniciem & caput suũ congregata videbatur. Obiit Romæ septuagenario maior anno quingẽtesimo decimo tertio, nono Cal. Mart. dignus immortali gloria apud homines futurus, si Cæsar potius quàm pontifex maximus Romæ fuisset: veréque Erasmus " epistola prima libri secundi, vt maximũ, inquit, declara" rit Iulium totus penè orbis ad bellum excitatus, certè ma" iorem testatur Leonem pax orbi restituta. Denique vt pro tempore necessaria fuerit Iulij seueritas, certè magis salutaris fuit Leonis mansuetudo, multóque propius ad eius accedens exemplar, cuius locum inter mortales occupat Romanus pontifex: laudari tamen actiones eius æquissimum est ob singularem constantiam in ditione ecclesiæ fortiter conseruanda augendáque. Quòd si Christianorum animos cætera eius facta in nullam rapiunt admirationem sui, videant augustissimum templum diuo Petro exædificari cœptum in Vaticano, cúmque scierint opera Bramantis eximij architecti id opus sub Iulio secũdo inchoatum, pontificem illum in recordatione viuorum esse, futurúmque non immeritò fateantur. Quin Sauonæ in patria vbi Iustinianus Ligur natum eum refert, templũ Virginis atque episcopium pontificio sumptu ampliauit. Itáque Hieronymus Fracastorius Veronensis vir doctissimus in Syphili ad Bembum elegans de Leone pacéque ab eo restituta elogium canit.

--At Bembe tacendus

" *Inter dona Deûm nobis data non erit vmquam*

" *Magnanimus Leo, quo Latium, quo maxima Roma*

" *Attollit caput alta, patérque ex aggere Tybris*

Assurgit, Romæque fremens gratatur ouanti,
Cuius ab auspiciis iam nunc mala sydera mundo
Cessere, & læto regnat iam Juppiter orbe,
Puráque pacatum diffundit lumina cœlum.

Bononiam à Iulio receptam in eius vita retrò diximus, at profectionem eius in eam vrbem nõ attigimus: & quia memorabilis est, scitéque scripta versibus cẽtum sexaginta quatuor ab Hadriano Castellensi Card. titulo S. Chrisogoni à Pio tertio ob eruditionẽ donati, eam superiori narrationi adiicimus.

ITER IVLII II. PONTIFICIS RO. PER HADRIANVM CARDInalem sancti Chrisogoni.

AVgusti memoranda dies vicesima sexta,
Pontificem magna Ròma dimisit Julum,
Penè omni patrum, & procerum comitante senatu.
Formello pius excepit Iordanus, & vxor
Moribus, ingenio, formáque & nomine felix.
Postera lux Nepete antiquum, tum proxima Veios
Ostendit: mox per Cimini montémque lacúmque
Tendimus insignem per balnea multa Viterbum.
Discordes bonus hic ciues pacauit Iulus.
Præbuit hinc celeber mons dulcia vina Faliscus,
Detinuítque diem. Veterem pòst vidimus vrbem
Excelsæ rupi impositam sine mœnibus vllis.
Hic templum Genitrici ingens, cui sculpta vetusto
Marmore stat facies, spirántque in marmore vultus.
Carnaiola procul, pons hinc sex millia distans

» *Cyaneas transmittit aquas, sparsasque paludes*
» *Per sata, per syluas: ah quantum absumitur agri.*
» *Plebis ad indomitæ castrum peruenimus, inde*
» *Impositæ apparent Perusinis collibus arces:*
» *Castellona lacus Trasymenus mœnia cingit,*
» *Hunc ratibus læti tranauimus, insula lætos*
» *Accipit hospitio, Pasianum allabimur, vnde*
» *Prospicimus campos Romanis ossibus albos.*
» *Seruat adhuc nomen locus: & de sanguine fuso*
» *Sanguineos campos Perusini nomine dicunt.*
» *Hic vbi commisso fallax certamine Pœnus*
» *Flamineúmque ducem, Mauortiáque arma subegit,*
» *Per colles, ripámque lacus Corclaua subimus*
» *Mœnia, oliuiferis tumulis lætissima rura:*
» *Vicina placuit patribus recubare sub vlmo.*
» *Hic simul occurrunt equitum, peditúmque cateruæ*
» *Vrbinate duce, illo nec melior fuit alter,*
» *Nec pietate prior, sed nec præstantior armis:*
» *Tot dotes iuueni inuidit lapidosa podagra.*
» *His circumsepti legionibus, ordine longo*
» *Ingredimur* Perusinam *vrbem, ciuilibus actam*
» *Euersámque odiis hanc tu pater optime* Iuli
» *In placida tandem compostam pace relinquis.*
» *Non procul oppidulum est, Fractam cognomine dicunt,*
» *Amnis obit muros cœno, & graue olentibus vndis.*
» *Huc vbi delati montes Eugubia tecta,*
» *Hærentémque iugis vrbem superauimus, inde*
» *Perpetuos colles* Catiani *villula findit:*
» *Villula munifico non aspernanda popello.*
» *Hos prætervectis tumulos plebecula callem*

» *Quæ colit angustum, Cagli cognomine dicunt,*
» *Occurrit facie obducta, nam tabida fertur*
» *Infecisse lues, celeri pede fugimus omnes.*
» *Hinc ad aquas Lanias perreximus, vnde Methaurus*
» *Confusus Gauno Foruli spectacula præbet.*
» *Est operæprecium versu describere mirum*
» *Naturæ ludentis opus, stant vertice ad auras*
» *Hinc atque hinc montes prærupti flumine subter*
» *Secretis labente viis, vt fumus ab imis*
» *Surgat aquis, latéque fluant aspergine cautes.*
» *Rupis ad extremum læua venientis ab vrbe*
» *Porrigitur molis dorsum, qua semita nulla*
» *Nulli aditus quondam, nec erat via peruia cuiquam.*
» *Cæsar inaccessam patefecit* Titus: *& illam*
» *Quantum acie possunt oculi seruare cauauit,*
» *Inscripsitque fores: & adhuc vestigia vtrumque*
» *Limen habet, scabro & fragili vix cognita topho,*
» *Sunt soliti hac camera multi latitare latrones,*
» *Exceptósque viatores demergere in amnem.*
» *Repsimus è crypta, atque angusta fauce viritim*
» *In campos Vbalde tuos, hinc imus in vrbem,*
» *Vrbinum dixere patres tua regia tecta.*
» *Ardua quæ saxo colitur Macerata vetusto*
» *Hinc petitur, vicóque breui succedimus, inde*
» *Scandimus excelsas nimbosa cacumina pennas*
» *Diue Marine tuas, tumidi hic subsidere montes*
» Incipiunt, *superóque mari consternere littus*
» *Planiciem ingentem terris, opibúsque superbam,*
» *Gallia qua fluuio Rubicone comata patescit.*
» *Italiæ hic finis quondam, nunc omnia miscet.*

" *Effera Barbaries, antiquáque nomina vertit.*
" *Sauignana vocant pinguissima rura coloni.*
" *Huc madidi multóque luto, fessique venimus.*
" *Progressi meliore via, cælo grauiore*
" *Cæsenam intramus, culices auertere somnos*
" *Omnibus, & variis multos maculare figuris,*
" *Pompili, Liuíque forum diuertere cogunt:*
" *Terra ferax, populúsque ferox, ac cæde frequenti*
" *Terribilis, sempérque furens ciuilibus armis.*
" *Vt ter quinque dies abierunt, Liuia tecta*
" *Linquimus, atque iterum montes iubet ire per altos*
" *Iulius, & Castri ad læuam iuga visere Cari.*
" *Imus præcipites per mille pericula rerum*
" *Turrigerásque arces, rupes, & inhospita saxa.*
" *Appenninicolæ accurrunt, visóque senatu*
" *Reptantes genibus per humum noua numina adorant:*
" *Mudiana iacet vasto depressa barathro*
" *Accola torrenti, truncis, salebrísque fragoso:*
" *Hanc terram pedibus celso de monte ruentes*
" *Prendimus, & placido curamus corpora somno.*
" *Postera lux alios scopulos, cælóque propinquas*
" *Nubigenásque alpes aperit, Marradia vulgus*
" *Saxa vocat, summúmque excipiunt Magalia Iulum.*
" *Inde Palatiolum statio opportuna labori*
" *Hospitio laßos refouet, tum fluminis arcta*
" *Prouehimur ripa tenui discrimine euntes.*
" *Est locus extremis in montibus asper Hetruscis,*
" *Hunc dictum perhibent à tussi Tussinianum:*
" *Huc quoque delati montes deuouimus omnes.*
" *Orta dies latos campos, & amœna vireta,*

» *Cornelíque forum, feliciáque arua reducit.*
» *Hic meus ortus habet sedes Papiensis auitas*
» *Nobilis, & clarum genus alto à sanguine ducit.*
» *Constitit hic pastor, dum prospicit omnia Iulus,*
» *Et belli pacísque simul dum pondera librat,*
» *Consilióque patrum rerum moderatur habenas.*
» *Appulit interea Gallorum exercitus ingens,*
» *Conseruítque manum, & muros circumstetit armis*
» *Felsina docta tuos: volat impiger actus ab vrbe*
» *Nuncius: & Serram exactam pulsúmque Tyrannum,*
» *Excassúmque iugum patriæ ceruicibus affert:*
» *Pontificem implorat fessis succurrere rebus.*
» *Hoc oratores certatim ex vrbe frequentes*
» *Exposcunt, patriæque patrem properare precantur.*
» *Tura adolet Iulus templis, sacrísque peractis*
» *Tendit iter, gressum celerans, vrbíque propinquat.*
» *Vrbs antiqua, ingens Hetruscis regia quondam*
» *Felsina: tum Bois fato irrumpentibus impar.*
» *Accepisse nouum fertur Boionia nomen:*
» *Verùm vbi sunt Boi Romano milite pulsi,*
» *Barbariem excussit, cœpítque Bononia dici:*
» *Subditur ad Boream radicibus Appennini:*
» *Planicie accliui, procumbens solis ad ortus:*
» *Inter aquas Sapinæ, & Rheni, quarum vtraque in vrbem*
» *Ducta vehit, reuehitque rates, pistrináque versat.*
» *Æmiliæ decus, & belli, pacísque patrona:*
» *Diues opum variarum, & nullius indiga cultus:*
» *Musarum domus, atque omnis nutricula iuris.*
» *Iámque dies aderat, mediúmque vehebat ad axem*
» *Omnia conspiciens Phœbeæ lampadis astrum:*

" *Obsedere patres maioris limina portæ,*
" *Qua modò Felsinea pastor requieuerat æde:*
" *Porticibúsque amplis expectant numen Iuli.*
" *Tandem de thalamo sella sublimis eburna,*
" *Gestatúsque hominum scapulis, longo agmine prodit:*
" *Cui trabea ex auro, gemmis, ostróque coruscat:*
" *Tempora conchili fulgent redimita tiara.*
" *Progreditur procerum legio tua Felsina proles:*
" *Æratæque ruunt acies, clypeatáque circum*
" *Agmina funduntur: placidos dat Curia gressus*
" *Æquati spaciis omnes, & vestibus omnes:*
" *Purpureisque patres tecti capita alta galeris:*
" *Obuia quæque oculis præstringunt numinis instar:*
" *Visendi studio effusi iuuenésque senésque,*
" *Et matres puerique simul tecta omnia complent:*
" *Culminibúsque astant, portísque & turribus hærent.*
" *Vt verò ad diui venit penetralia Petri,*
" *Julius, aspersítque patres in limine primo*
" *Rore leui, geminis manibus veneratus ad aras*
" *Effigies sacras, Grates quas possumus, inquit,*
" *Accipe Christe Deus, nam quæ sat digna queamus*
" *Munera, quas laudes humana voce referre?*
" *Tu nos incolumes per tot discrimina vectos*
" *Vrbe hac Felsinea sine cæde, & sanguine donas.*
" *Da pater omnipotens, rerúmque æterna potestas*
" *Sic superos penetrare aditus, verósque triumphos,*
" *Terreno inuolucro exutos, vitiísque subactis.*
" *Hæc vbi supplicibus votis orauit Iulus,*
" *Quisque domum properat, factóque hic fine quiescit.*

Adrianum

Adrianum huius Itinerarij auctorem clarum illa ætate virum fuiſſe ſuperiores quidem verſus oſtendunt. Cæterùm multo magis epiſtola quam ſcribit Carolo principi Hiſpaniç, mittens illi elegantem libellum de Latino ſermone ſcriptum in Tridentinis Alpibus: ait ſibi tum eſſe in animo proſequi cœptum iampridem opus ſacri veteris inſtrumenti libros ex Hebræo ad verbum in Latinum ſermonem vertendi. Iulij verò temporibus viuebat Raphaël vir erudito perſpicacíque ingenio, is Vrbanorum commentariorũ libros octo & triginta quos in vrbe ſcripſerat huic Iulio dicat, ínque eorum præfatione, libertatem, inquit, proximis annis exulantem nunc tandem reducem fuiſſe. Roma, ſimul cum patribus ac populo gauiſa eſt, ac veſtem quam ob filiorũ tot cædes orbata mutauerat, priſtinã quoque recuperauit hilaritatem. qui locus profectò de Alexandri ſexti pontificatu & Cæſaris Valentini audacia intelligi, eóque referri debet.

LEO X.

CVM Iulius vita defunctus eſſet, Cardinalium iuniorum numerus pertęſus ſenectutis ad pontificatum promoueri ſolitæ, concurſu facto ad Ioannem è Medicea gente triginta ſeptem annos natum, quæ eſt ætas propemodum cõſularis, illum pontificem dicunt ſalutántque idib. Mart. 1513. Id ſenes ęgrè ferebant, ſed ita con-

ueneraт inter adoleſcentes mediæque ætatis Cardinales, proptereáque Alfonſus Petrucius Cardinalis admodum adoleſcens, creationem Leonis de more populo Romano nunciaturus erupit in has voces : Pontificem habemus Leonem decimum, ac viuāt vigeántque iuniores. id enim ab eo prolatum Aleander Bononienſis, funeſtúmq; ipſius exitum narrat. Nuncium hunc cùm vicinæ remotæque prouinciæ audiuiſſent, magnam omnes ex eo facto lætitiam animis concepere. Acceperant enim Leonem eſſe ex Medicea gente apud Hetruſcos celebri, liberalémque & benignum audierant, ac ſperabant eum excellentium ingeniorū amicum fore, quòd artes liberales ſtudioſiſſimè coluiſſet, niſi fortè ab auorum exiſtimatione & Laurentij Medices paterna virtute degenerem ſe præberet. Eraſmus epiſtola prima libri ſecundi, familiam Mediceam totius Italię laudatiſſimam eſſe dicit, naturæque bonitatem & rectam educationem optimámque indolem, ad quam acceſſerit inſtitutio, in Leone commendat. Coronatus autem eſt ad Lateranum trigeſimo die poſt creationem, qui fuit Aprilis vndecimus Rauennate clade infauſtus, vt conuerſo omine ab tanta priuata lætitia & publica hilaritate ex atro longè omnium candidiſſimus redderetur. Vectus eſt etiam in pompa illo eodem equo Thracio, in quo ad Rauennam captus à Gallis fuerat; quem ab hoſtibus pecunia redemptum ita adamauit, vt poſtea vſque ad extremam ſenectutem ſumma cum indulgentia alendum curarit. Verùm quis audeat poſt Iouium excellenti hominem ingenio expeditáque facundia celebrem de Leone dicere? paternas certè ad eum literas, cùm ab Innocentio octauo ad purpuram vocatus eſſet, quoties lego, facere non poſ-

ſum quin exclamem: O ſapientiſſimi hominis conſilia ac verè paterna! illa enim veluti oracula quædam ſunt, à quibus nec cæculum Leonem ſic dictũ ab Actio poëta, quòd cæſios & cæcutientes oculos haberet, ſed ne pontificem quidem vllum diſcedere oporteat. imperat enim inter cætera vt honorẽ & ſtatum ſanctæ eccleſię ſedíſque apoſtolicę rebus omnibus anteponat. Id verò dubiũ eſt an Leo fecerit venationi & aucupiis, & cui nõ oblectationis generi deditus? vt regẽ potius eum quàm pontificem eſſe oporteret, Pontifices enim Romani, ſi voluptatẽ & ocium colunt, inficiunt orbem terræ mortifero veneno, exemplóque ſuo æternùm nocent. Quòd ſi Leo voluptatibus deditus fuit, fuiſſe autem ciues etiam ſui teſtantur, dandum eſt aliquid ætati nondum planè maturæ, & pontificatus iterum ſenectuti tribuendus eſt. Venationi quidem deditum fuiſſe præter hiſtoricos illius temporis, etiam Longolius docet. Is enim epiſtola quam ad Leonem pontificem maximum, principémque Romanum dedit: Ego, inquit, cùm venandi artem ab optimo quoque & doctiſſimo veterũ imprimis probatam, cæteríſque exercitationum generibus longè prælatam eſſe exploratum habeo, tum verò te non tam quaſi pontificem maximum, quàm vt principem Romanũ, id eſt regum omnium planè regem, nobiliſſimo honeſtiſſimæ exercitationis inſtrumẽto digniſſimum iudicaui. At profectò rem literariam Leo eruditóſque viros prǫmiis atque honoribus affecit, Bembum prǫſertim Venetum patricium, qui illi ab epiſtolis fuit, nomineque eius ſcripſit Epiſtolarum libros ſexdecim ad Cæſares, Reges, Reſp. Raphaëlẽ quoque Vrbinatẽ pictorem e-

gregium, cuius opera delectabatur. Musicos in pretio habebat, quemadmodum in Macharoneis Coccius Mantuanus festiuissimus poëtarum refert. Martinum verò Lutherum impiæ præconem & inusitatæ in Germania doctrinæ monitum prius vt à nefariis concionibus abstineret, néve ædificaret mendacium demolitione veritatis, tandem è piorum cœtu summouit, irrita spe deterrendi hominis, ab erroréque in quem vltrò incidisset penitus reuocandi. quod si tunc fieri potuisset, pontificem nullum illo maiorem aut augustiorem haberemus. Secta enim illa dici non potest quàm noxia fuerit segeti Christianæ, & quàm latè per Europam virus suum seménque diffuderit. Melius autem est intacta pietatis iura seruari, quàm post religionem vulneratam remedium quærere. Quo autem anno cœperit Lutherus oppugnare Romanam ecclesiam, annotare placet ex epistola Philippi Melanchthonis ad Georgium
" Bucholzerum: Pridie, inquit, Cal. Nouemb. anno 1517. Lu-
" therus proposuit axiomata, quibus imposturæ indulgen-
" tiarum taxantur, & doctrina de pœnitentia renouata est.
Rursus quàm miser atque inops fuerit Lutherus, eidem
" Georgio scribit: Commendo vobis causam viduę Lutheri
" & liberorum eius egestatem, in hac difficultate temporũ
" indicare veteribus patronis nõ est inofficiosum. Reuertor ad indulgẽtias, vt illud verissimè dicam, Romanos pontifices adhuc nimium indulgentes fuisse. Obiit autem Leo quarto idus Decemb. millesimo quingentesimo vicesimo primo: & qui poëtica ingenia plurimi semper fecerat, vitare tamen Sanazarii mordaces versus non potuit,

" *Sacra sub extrema si fortè requiritis hora*
" *Cur Leo non potuit sumere, vendiderat.*

Verùm nihil faciliùs quàm accusare & verbis dilaniare mortuos: hoc poëticũ est, quia poëtæ modò aliquid argutè vel acutè dicere videantur, plerumque verúmne sit an falsum propemodum non curãt. Verùm decessit Leo eo fœlicior, quòd quinquennio ante Frãciscum Christianissimum Regem Bononiæ viderat socerum Catharinæ Mediceæ neptis suę futurum, etsi id neutri in animum venire tunc poterat, eíque regi in perpetuũ ac successoribus eius certos homines nominandi pontificibus Romanis quibus Episcopatus & præcipua regni monasteria cõferri vellent, sequutus Zachariæ prædecessoris exemplũ, quem Lupus Senonensis ait permisisse Pipino, vt acerbitati temporis industria sibi probatissimorum decedentibus Episcopis mederetur, & ex comitatu auláque sua honorabilioribus maximè ecclesiis procuraret antistites. Quà in re Leo cõsulere quidem regibus visus est, sed christianæ pietati ingens detrimentum inferre. etsi enim regum voluntates optimę sæpe sunt, euentus tamen docuit disciplinam ecclesiasticam hoc facto concidisse. Id verò Regi Francorum cõcessum est Romę, anno à partu Virginis millesimo quingentesimo decimo octauo, decimo septimo Calend. Iulias. Sed iuuat iuuabítque posteros Erasmi ad Leonem epistolã legere, quæ libro primo epistolarum continetur.

» Leoni decimo Erasmus Roterodamus. Vt vbicũque bea-
» tissime pater incredibilis ista tua bonitas pietásque vincit,
» non solùm merita nostra, verumetiam vota. Quod meus
» pudor contractius parciúsque rogabat, tua benignitas lar-
» gius ac prolixius indulsit. Nec illud sanè me clam esse vo-
» luit, quibus hoc beneficij deberem, cùm ipse cuperem in-
» solidum tuæ vnius debere sanctitati. Sciebam Regem Ca-

„ tholicum me ſuis literis tibi cõmendaſſe, ſed alia de cauſa,
„ atque id tamen factum eſt, non ſolùm abſente me, verum-
„ etiam inſcio. Anglorum Regi licèt aliis pluribus nomini-
„ bus deberem, tamen hic calculus me prorſus latebat hacte-
„ nus. Intelligo, intelligo beatiſſime pater, quàm grauem
„ quámque multiplicem ſarcinam humeris ſuſtineam. pri-
„ mùm enim manibus pedibúſque adnitendum eſt, vt iſto
„ munere, quod tua pietas indulſit, ſic vtar, vt tum dante,
„ tum accipiente dignum eſt. Deinde conandum eſt, vt ali-
„ qua certè ex parte tantorum principum commendationi
„ reſpondeam: quandoquidem his beneficij tui gratiam cõ-
„ munem eſſe voluiſti. Poſtremò danda eſt opera vt non di-
„ cam officio (quis enim præſtet officium, aut Chriſto, aut
„ huic proximo pontifici?) ſed tamen aliqua grati animi ſi-
„ gnificatione reſpondeam accepti muneris magnitudini,
„ quod ipſum iam protinus difficillimum eſſe video: deinde
„ Leonis amplitudini, ſic modis omnibus maximi, vt quan-
„ tum Romani pontificis faſtigium inter reliquos mortales
„ eminet, tantum Leo inter Romanos pontifices excellat:
„ id quod multò etiam difficilius hoc an præſtiturus ſim ne-
„ ſcio, certè ſic adnitar, vt omnes intelligant mihi præter
„ vires nihil defuiſſe, ſuppetat mòdò vita, quam mihi non
„ optarim longiorem, quàm quæ poſteritati conſecrandis
„ Leonis opt. max. diuinis virtutibus ac meritis ſufficiat,
„ Minùs infœliciter aggredi ſolet ardua, qui & libenter ag-
„ greditur, & ſuſcepti negotij pondus non ignorat. Quòd
„ ſi nos iuſtæ vires deſtituent, auxiliares eruditorum ho-
„ minum ſuppetias implorabimus, quorum nemo eſt vſ-
„ quam, qui non fateatur ſe ſe plurimum tuæ pietati debere,
„ pacis publicæ vindici, quæ ſemper honeſtorum ſtudiorũ

" altrix fuit. Libet interim, tum mihi priuatim hanc gratulari
" fœlicitatem, cui contigerit probari, non solùm pontifici
" maximo, sed Leoni, inter maximos suis dotibus maximo:
" tum autem publicè seculo huic nostro, quod prorsus au-
" reum fore spes est, si quod vmquam fuit aureum: vt in quo
" tuis fœlicissimis auspiciis, tuísque sanctissimis consiliis,
" tria quædam præcipua generis humani bona restitutum
" iri videam, pietatem illam verè Christianam multis mo-
" dis collapsam, optimas literas, partim neglectas hactenus,
" partim corruptas, & publicam ac perpetuam orbis Chri-
" stiani concordiam, pietatis & eruditionis fontem, paren-
" témque. Hæc erunt numquam intermoritura Leonis de-
" cimi trophæa, quæ doctorum hominum literis æternæ
" memoriæ consecrata, tuũ pontificatũ, tuámq; gentẽ sem-
" per illustrabunt. Deũ opt. max. precor, vt istam mentem
" tibi perpetuam esse velit, téq; nobis quàm maximè diutur-
" num seruet, quo rebus humanis ex animi sententia com-
" positis, serò in cœlum redeat Leo. Bruxellæ, M. D. XVI.
Præter hanc Erasmi epistolam moneo eiusdem argumen-
ti extare ad Leonem Gregorij Cortesij Mutinensis viri
doctissimi epistolam, qua mores eius depingit, & familiæ
disciplinam, & Alexandri pontificis maximi in eum odia:
quem eo tamen deduxit facilitate & suauissimis mori-
bus, vt non modò odium dissimulare vellet, sed etiam
ad declinandam inuidiam se illi cuperet haberi amicis-
simum.

ADRIANVS VI.

PONTIFICATVM cœlo dari non humanis ſtudiis, affirmare poterunt, qui fortunam Adriani ſexti nouerint. abſens ignotúſque Cardinalium numero, cùm apud Victoriam Cantabriæ vrbem verſaretur, nuncium accepit electionis de ſe factæ, ab iis quos ne ipſe quidem nouerat. conſcriptis enim in eius nomen ſingraphis, repertus eſt viciſſe cæteros collegas numero ſuffragiorum. Romaníque ciues Italiam pontificatus honore ſpoliatam queſti, parum abfuit quin lapidibus redeuntes è Vaticano Cardinales obruerint. Hũc Leo vt Caroli quinti pręceptorem è Louanienſi ſchola doctiſſimum, iámque Epiſcopum Dertuſiæ vrbis Hiſpaniæ dignum purpurea veſte iudicarat, neſciens illum ſibi ſucceſſurum qui Batauus genere, Traiecti inſigni illius gentis oppido natus, obſcuriſſimíſque parentibus genitus ferebatur, Florentio eum patre humili arte prædito prognatum fama erat. De patre quidẽ eius non loquitur Eraſmus & ipſe Batauus, etſi patriam attingit præfatione ad Arnobij libros ſcripta ad Adrianum epiſtola. Cæterùm tam inopem eum Louanij fuiſſe aiunt, vt ſtudere ad lucernam vilium artificum noctu plerumque cogeretur. Tantam poſtea gloriam noménque ex ſtudiis cõſecutus, vt Caroli principis Hiſpaniæ in Belgica nati informandæ pueritiæ admoueretur, qui illũ in ſummo honore perpetuò habuit. His ergo virtutibus

pontificatum

pontificatum obtinuit, qua in re Cardinales fefellere Romanam plebem auidè spolia domúmque vbi habitat is qui pontifex renunciatus est, antiquo more suo diripientem, quòd putet ad tantam fortunam eum peruenisse vt egere & priuatus esse amplius non possit. At non intelligit Senecæ illud, magna fortuna, magna seruitus. Absens erat Adrianus, nec familiam Romæ habebat, fefellítque Romanos à quibus absuturum diu pontificem rumor erat: citò enim ab Hispania in Italiam nauigauit, habens in comitatu pedites quadringentos, ecclesiastici ordinis viros ducentos, missi ab Italia ad eum salutandum, retulere solitum quotidie circa auroram, diuina sacra facere, oblectari amœnitate hortorũ, hominẽ esse amplo & robusto corpore, annos natum sexaginta quinque, quos impleturus esset nonis Maij millesimo quingẽtesimo vicesimo secũdo. Verùm pertinaci obstinatóq; ingenio esse prędicabãt in illis maximè rebus quę ad religionẽ aliquo modo pertinerent. Cùm enim nepoti suo beneficium ecclesiasticũ septuaginta aureorum nummũ annui redditus contulisset, vacassétque postea aliud, cuius fructus paulo pinguiores essent, cuperétque etiam id habere, vix adduci precibus amicorũ potuisse, vt ei daret, solitúmque dicere, cupio homines beneficiis dare non beneficia hominibus: Tandem decimo quarto Cal. Octob. cum viginti triremibus Ostiã appulit, vbi Tyberis mare ingreditur. Progressus inde, Romam accessit. Fortè Romani arcum triumphalem ad portam facere curabãt. Adrianus artifices cessare iubet, gentilium id opus esse non Christianorum, & ecclesiastici ordinis hominum. Postero die manè postquam Cardinalibus gratias ob electionẽ de se factam amplissimas egisset, hor-

tatúsque esset neque exulem aut sceleratum domi suæ esse paterentur, in Vaticanum iit tertio Cal. Octob. coronatúsque est pompa admodum tenui propter pestis calamitatem, quæ tum vrbem peruagabatur. Seuerum illum esse postea dephrehēsū est, & qui nimia pertinacia potius quàm indulgētia facilitatéque aberraret. Fœminam habitu virili comptam cùm deprehendisset, vestimenta ei detrahi nudaríque iussit: atque huius facti sui causam afferebat, Natura fœmineū sexum in ea esse voluit, nihilominus vult inter viros censeri: careat ergo veste fœminea, careat virili. Delectabatur literis maximè diuinis, nec videre nec ferre sacerdotem ignarum poterat. Vna hora ante prandium preces singulorum audiebat. prandebat sobriè & solus. à prandio vnam horam dormiebat: excitatus deinde quicquid supererat tēporis, dabat se adire & alloqui cupientibus. Petentibus Leonis demortui stipēdiariis an eos vellet in famulatu apostolico retinere, Quot estis, inquit? cùm illi respōdissent centum se esse, cruce frōtem muniit, séque duodecim ex illo numero retenturum dixit, vt quāto plures haberet stipēdiarios quàm Cardinales singuli nutrirent. Denique vultu erat sereno, nec insuaui, nec aberat ab Hispanica grauitate. Hæc de Adriani vita & moribus dicere cœpimus. Hieronymus Niger aulicus affectator illius temporis duabus epistolis ad M. Antonium Michaëlem scriptis de Adriano narrat. Anno verò insequenti, quinto Cal. Mart. cùm pontifex quosdam magistratibus suis moturus diceretur, accidit vt in huiusmodi opinione quidam in furorem & insaniam versus manu gladium tenens, apostolicum cubiculum ingredi vellet, ísque ab vno è cubiculariis repulsus eū statim occidit, séque è vestigio duobus

ictibus transfigit. Interim nuntius captæ Rhodi insulæ venit, magno omnium Christianorum dolore, Adriani ipsius maximo: cui cùm in hortis Vaticanis Laocoon opus mirabile ostenderetur, respondit, Et hæc idolum apud veteres fuit. Statuas itáque profani operis planè respuebat. Cæterùm parum idoneus pontificatui gerendo statim est visus, neque enim doctrina & eruditione sola indiget sũmi sacerdotij magistratus: industria & rerum vsu, imperãti multo magis opus est. Sub eius pontificatu Rhodus capitur à Solimano Turcarum rege: qui nuncius totam ferè Europam perculsit. & qui mitti ab Adriano auxilia obsessis non potuisse nesciunt, ij si in mordaces Actij versus inciderint, quibus breuiter põtificem in Vaticano latentem perstringit furore poëtico potius atque impetu quàm ratione scriptos putẽt. Adriani enim vitam scripsit Iouius aliíque Italico sermone cõplures, qui illum excusant, causámque in vẽtos reiiciunt, Rhodũ nauigaturis tũc contrarios. Sexagesimũ sextum ætatis annum impleuerat, & põtificatus sui ferè secundum, cùm vir optimus condito Louanij in memoriã fortunæ suæ nobili collegio ad iuuẽtutem erudiendam excessit è vita anno à partu Virginis millesimo quingentesimo vicesimo tertio. Maiorem sanè laudem in minori fortuna consecutus, quàm cùm altissimum sacerdotij gradum tenuit; nihil infœlicius in vita ducebat, quàm quod imperaret. His enim verbis epitaphium eius compositũ est. Adrianus sextus hic situs est qui nihil sibi in fœlicius in vita quàm quod imperaret duxit. Etsi Adriani Cæsaris nomen habebat, ídque ne pontifex quidem factus abiecit contra morem maiorum, qui à sexcentis ferè annis aliter fecere. Erasmum, quem aiũt ma-

gnum Germaniæ decus esse, quis nescit Batauum hominẽ fuisse? ex eadem igitur regione cùm Adrianum sextũ esse sciret, etsi videri poterat Lutherana labe infectus, tacere tamẽ non potuit, hásque ad illum literas dedit. Etenim in
» præfatione ad Arnobij libros ad Adrianũ scripta: Cùm fa-
» cilè diuinarem, beatissime pater, quãta gaudiorum ambi-
» tione strepitúque Roma foret exceptura longè gratissimi
» pontificis aduentum, præsertim tot mensibus iam deside-
» ratum, ratio mihi quæsita est vt inter tot millia gratulan-
» tium, inter tot acclamantium & plaudentium agmina, in-
» ter tubarum voces & bombardarum tonitrua, tamen hu-
» milem, exili voce, denique procul etiam absentem non
» omnino meritum agnosceres Erasmum, vt quondam
» tuæ doctrinæ Theologicæ auditorem & integritatis ad-
» miratorem, ita nunc tuæ solicitudinis apostolicæ ouicu-
» lam. Et paulò infrà: non gratulor tibi dignitatem istam, nõ
» gratulor patriæ atque etiam diœcesi mihi tecum commu-
» ni (Traiectẽsis ea est) cui nunc primùm contigerit Roma-
» num habere pontificẽ, non ambio vt apud te mihi prosit
» vel patriæ affinitas, vel vetus inter nos consuetudo, sed or-
» bi Christiano gratulor, si, quod fore cõfidimus, ita tracta-
» ris munus apostolicum, vt mundus intelligat tandem Ro-
» mæ contigisse pontificem, cui Christi gloria nihil sit anti-
» quius, quíque Petri & Pauli spiritum referat, verius quàm
» titulos. Hæ autem Erasmi literæ libro epistolarũ vigesi-
» mo tertio continentur. Adriano sexto designato pontifi-
» ci Erasmus Roterodamus S. Alius hic beatissime pater v-
» niuersam Rhetorices supellectilem in hoc depromeret,
» vt tibi dignitatem istam, qua maior in terris homini non
» potest contingere, gratularetur. Ego verò non sumam vl-
» lam hac in re operam, vt qui certò sciam, quàm ægrè mu-

» nus hoc præter omnem expectationem delatum susceperis. Et fortassis ineptus videar, si inde tibi gratuler, vnde tu suspiras & ingemiscis, non ignarus quàm difficile sit istã prouinciam sic obire, vt functionem tuam approbes principi Christo, cui mox omnium gestorum reddenda erit ratio: præsertim his temporibus, quibus totum Christianæ ditionis corpus, vtraque sui parte, tantis malis laborat, etiamsi non accederent Turcarum atroces minæ, atque adeo iam non minæ tantùm. Sed quo minus est causæ, cur priuatim gratulemur tibi, hoc impensius publicè gratulamur orbi Christiano. Nam hæc rerum humanarum tempestas talem omnino requirebat nauclerũ. Multis enim argumentis in spem vocamur, futurum vt prociam diuinitus delegatam non alij geras quàm Iesu Christo, & huius gregi. Qui vtinam promereatur, vt tuos sanctissimos conatus bene fortunare dignetur, sine cuius fauore inanis est omnis conatus mortalium. Studij erga te mei ceu pignus quoddam nunc mitto Arnobiũ, qui tum forte erat in manibus, quum huc nuncius omnium lætissimus adfertur, Adrianum sextum rerum gubernaculis admotum: vberius ac plenius idem declaraturus, vbi se dederit oportunitas. Basileæ, anno millesimo quingentesimo vigesimo secundo. Ad eundem Adrianũ Gregorius Cortesius scribit de electione in hunc modum: Tibi potissimũ Adriane sexte, pontifex maxime, Christianum orbem administrandum communi suffragio patres concesserunt. Ea quidem ratione, vt nemo tam vehemens hostis prouidentiæ existat, qui id diuino factum consilio audeat denegare. Ignarus siquidem, & in extremis orbis partibus agens, ad supremum dignitatis fastigium es euectus, quod

tibi potissimùm illi commiserunt, quibus liberum erat præsentem & ex se ipsis pontificem creare, cùm ne nomine dicam certè ferè nemo esset, qui te de facie cognosceret. Ac mortuo quidem Adriano Itali deinceps pontificatum in patria ita fixerũt, vt ex sua gente quosdam etiam ne bonos quidem habere maluerint quàm aduenas optimos, quasi ecclesiam Romanam pœnitet Petri, & quos Syria olim & Africa, Gręcia denique suppeditauit Episcopos qui virtute præluxerunt ceteris. At Galli pontificatus possessionem septuaginta annos & amplius Auenione tenuerunt, parum prudenter id quidem factum dicam à nostratibus, nisi Deus voluisset Romam atque Italiam re ipsa experiri quid sit pontificatus cõmodis carere. Sed Calixt[illegible] & Alexãder Hispani non in patriam, Adrianus Belga non in Belgium neque in Bataujam transtulit, nec Germani veteres qui honorem illũ in Italia gessere: & Cardinales quidem nulla habita patriæ ratione pontificem bonum etiam apud Indos & disiunctissimas regiones quærere oportet. Etenim iniquum est ceteras gentes summo sacerdotio carere, quod ne summũ quidem sit, si illis careat. nam plura commoda aliũde Romani põtifices habent, quàm ex Italia, quæ cæteris prouinciis minor fermè est.

CLEMENS VII.

ET poſthumus & naturalis Iuliani Medices filius ex Rhodio equite quomodo ad pontificiam amplitudinem peruenit Iulius? humanus erat natura propenſúſque ad pietatis & officij ſtudia, quę eum reddebãt legitimo propiorem quàm naturali filio. Virtutes enim tantum virium habent, vt ſpurij dicãtur qui mali ſunt, qui verò boni cenſeantur legitimi. Patruelis eius erat Leo, à quo Cardinalis deſignatus magnas negotiorum moles illo pontifice ſuſtinuit, vnde auctoritas & opes ei acceſſere. Ac Iulij quidem nomen à pueritia habuit etſi inuicto animo non erat vt Leo, ſed timidus natura & cunctãti ſimillimus, vt Florentini ſcriptores tradunt. Mortuo autem Leone parum abfuit quin pontifex ſalutaretur à iuniorũ Cardinalium ſecta: verùm in fatis erat vt Adrianus præcederet ipſe ordine, ſequeretur ſeniorum Cardinalium factio. Nitebatur auctoritate & gratia Põpeij Columnæ Cardinalis ciuíſque Romani opib⁹, dignitate & genere maximè illuſtris. Franciotum Vrſinum collegam illi opponebat Iulius acerrimum hoſtem Columnenſis familiæ, metu ne ille põtifex fieret, maluit Pompeius Iulio fauere. Itáque ſeniorum iuniorúmque ſuffragiis ad Pontificatum aſcendit, mutatóque nomine Clemens impoſterum dictus eſt. Erat natura grauis, diligens & aſſiduus, intentúſque negotiis, alienus à voluptatibus, multarum rerum ſcientia noti-

tiáque excellẽs, nemo vt esset qui nõ optima de illo sperare auderet, vt ex epistola prima Erasmi colligitur, à qua orditur librum decimũ nonũ epistolarũ suarum. Clementi
„ septimo Erasmus Roterodamus S. D. Beatissime pater o-
„ ratione vix consequi queam, quantum animo gaudiorũ
„ conceperim, vbi primum rumore mox Cardinalis Cam-
„ pegij & eruditorum hominũ literis cognoui, Clementem
„ septimum rerum gubernaculis admotum, talibus animi
„ corporísque dotibus præditum, quales hæc vndique tur-
„ bulentissima tempora postulabant: quæ vt ante me publi-
„ cæ tranquillitatis amantissimum maiorem in modum dis-
„ cruciabãt, ita mihi protinus gestire fecit anim' nescio quid
„ nouæ fœlicitatis præsagiens; adeò vt magis liberet publicè
„ gratulari orbi Christiano, quàm priuatim tibi. Hæc Eras-
„ m' vltimis epistolę verbis: Precor beatissime pater, inquit,
„ vt dominus Iesus te velit esse noui & aurei seculi vindicem
„ & instauratorem, id quod vehementer & optamus & fu-
„ turum confidimus omnes. Basileæ anno 1524. Extat de electione Clemẽtis epistola elegans Hieronymi Nigri, qua refert eum renũciatum quinquagesimo comitiorum die, & decimo quarto Cal. Decemb. 1523. præter omnium opinionem atque sententiam: quòd Columnam & Cornarium sibi inimicissimos tantæ fortunæ artifices habuisset, ipsum non implesse annum ætatis quadragesimum sextũ, itáque desperandum senioribus Cardinalibus. nunquam enim quemquam eorum pontificatum adepturum. Mediceis fatalem esse etiam amorem literarum eruditorúmque hominũ, atque spem inuictã mortalibus illi curæ fore rerum optimarum studia. Clementi autem multis virtutibus ornato sola ferè liberalitas deerat, ob inopiã ærarij ec-

rij ecclesiastici Leonis temporibus exhausti, quam virtutem si per id tempus habere potuisset, nunquam profectò in tot ærumnas incidisse diceretur, quod eum videre patíque oportuit. nam Pompeium hostem Columnensésque perpetuò inimicos habuit. Romá obsessam ab Hispanico exercitu, eandem captam direptámque vidit. quod à Vandalorum Gothorúmque temporibus nemo prędecessorũ suorũ viderat: fecítque deditionẽ sui ea cõditione vt cuncta quę Cæsar absens imperasset, se facturum polliceretur. Extat adhuc epistola eiusdem Hieronymi Nigri ad Marcũ Antoniũ Michaëlem scripta Romæ nono Cal. Nouemb. 1526. qua vrbem factione gentis Calumnensium ab Hispanis Vgone Moncada duce contra publicam fidem fœdè captá spoliatámque ait, calices, cruces argenteas, atque aureas, ornamenta & pretiosam templorũ suppellectilẽ, asportatẽ dum vrbe excedere iubentur, trecẽta aureorum millia & amplius eis numerata refert, si à Gallis vrbis Romę spoliatio facta esset, præcones tanti sceleris solos Hispanos haberemus. Has quidẽ ærũnas & calamitates in aduersa prosperáque fortuna æquè constans patientissimè tulit, sperans immortalem Deum & sibi & successoribus quandoque daturum meliora, sicut re ipsa dedit: nam & Cæsari amicus postea fuit. Is erat Carolus quintus fortissimus Imperator, quem Bononiæ sexto Calen. Mart. natali ipsius die coronari anno millesimo quingẽtesimo tricesimo, posteáque vt Cæsari faueret arma in Lutherum sumi iussit, perniciosæ sectæ damnatæque auctorem. id à Marcello Palingenio paucissimis verbis exponitur his versibus, quos poëta ille elegans fundit in poëmate cui Zodiacus nomen: *--Sed nunc summus parat arma sacerdos*

" *Clemens Martinum cupiens abolere Lutherum,*
Atque ideo Hispanas retinet nutrítq; cohortes. Nec tantũ publicè profuit, sed suos quoque maximis affecit beneficiis. nã Hipolytũ Medicẽ patruelis sui filium in Cardinaliũ collegium adsciuit,opulẽtissimis sacerdotiis donatũ. Massilię vidit Franciscum regem Francorum,eiúsque filio Henrico, qui Rex postea fuit,despondit Catharinam Laurentij Medices iunioris filiam, quam nũc magnis rebus gestis inclitã, miræque prudentiæ & spectatæ virtutis fœminã videmus.Deniq; quod magno solatio Clemẽti fuit, biennio ferè ante mortẽ accepit literas à Dauide Æthiopię rege lõgè disiunctissimo: magnáque his acceptis lætitiã animo cõcepit.Postmodum Romę in Vaticano sept.Cal.Oct.rebus humanis excessit anno salutis M.D.XXXIIII.ætatis LVI. cũ lõgo & vario,difficilíque morbo antea laborasset.Exẽplum verò literarum Æthiopici regis huiusmodi est.Felix sancte pater, qui à Deo effectus es gentium consecrator, & sancti Petri sedem obtines, tibi datæ sunt claues regni cœlorum,& quodcunque ligaueris, vel solueris super terram, erit ligatum, vel solutum in cœlis, sicut dixit Christus, & ita in Euangelio Matthæus scribit: Ego Rex cuius nomen leones venerantur, & Dei gratia Atani Tingil, id est Thus virginis vocor, quod nomen est à baptismate, nunc verò in ipso suscepti regni initio assumpsi nomen Dauid, dilectus à Deo,columna fidei,cognatus stirpis Iuda, filius Dauid, filius Salomonis, filius colũnæ Syõ, filius seminis Iacob, filius de manu Mariæ,filius Nahu per carnem, Imperator magnæ & altę Æthiopiæ, magnorũ regnorũ & ditionum, & terrarum,Rex de Xoa, de Caffate,de Fatigar,de Angote,de Baru,de Bellinguágue,de Adeõ,

" de Vangue, de Goiame, vbi Nilus oritur, de Amara, de
" Baguemidri, de Ambea, de Vague, de Tigrimhao, de Sab-
" baym, vnde fuit regina Sabba, de Bernegaes, & dominus
" vsque ad Ægyptũ. Eæ prouinciç omnes sunt in mea pote-
" state, pleræque aliæ magnç, & item paruæ, quç nunc à me
" nequaquam numerantur, neque regna & prouincias suis
" nominibus expressi, veluti superbia, & vana gloria
" inductus, verùm ob id vt summus Deus magis ac ma-
" gis laudaretur, qui singulari benignitate tot amplissi-
" morum regnorũ Christianæ religionis superioribus meis
" regibus imperia tribuisset, sed profectò me clariore gra-
" tia inter alios Reges dignum fecit, vt religioni conti-
" nuè inseruirem. Quoniam me Abel dominum fecerit,
" hostem Maurorum & Gentilium, qui adorant idola. Mit-
" to ad deosculandos pedes sanctitatis vestræ more cætero-
" rum Christianæ fidei regum fratrum meorum, quibus
" neque religione, neque potentia sum inferior. Ego etenim
" in Regnis meis sum columna fidei, neque externis iuuor
" auxiliis, quum in solo Deo spem & opem reponam, qui
" me sustinet, & gubernat ab eo tempore quo Angelus
" Dei allocutus est Philippum, qui fidem doceret Eunuchũ
" potentis reginæ Candacis reginç Æthiopiæ, quæ à Hie-
" rosolyma Gazam pergebat. Philippus tum baptizauit Eu-
" nuchum: & Eunuchus demũ Reginam cum magna parte
" familiæ & populi eius, qui nunquam desierunt esse Chri-
" stiani, omníque sequenti tempore perstiterunt fortes in
" fide, prçdecessores verò mei nulla alia ope adiuti, quàm
" diuina, fidem in latissimis Regnis propagarunt, quod &
" ego quotidie efficere contendo. Maneo etenim intra ma-
" ximos regnorum meorum fines, vt Leo ingenti sylua cir-

„ cundatus & ſeptus aduerſus Mauros obſidentes, & alias
„ nationes fidei Chriſtianæ inimiciſſimas, quæ nolunt au-
„ dire verbum Dei, neque cohortationes meas, & ego
„ gladio accinctus eos perſequor, & paulatim extrudo di-
„ uino ſcilicet fretus auxilio, quod nunquam mihi deeſt,
„ quod ſecus accidit regibus Chriſtianis. Nam ſi regnorum
„ ſuorum fines extendunt, id facilè poſſunt aſſequi, quo-
„ niam alter alteri fert opem, & auxilia ſubminiſtat, iuuan-
„ túrque benedictione veſtræ ſāctitatis, cuius particeps ego
„ ſum, cùm in libris meis literæ habeantur, quas ſupe-
„ rioribus temporibus Papa Eugenius cum benedictio-
„ ne miſit ad Regem ſemen Iacob. Qua accepta, & tra-
„ dita per manus benedictione, ego fruor, & magnopere
„ lætor: cæterùm ego in magna habeo veneratione ſanctum
„ templum in Hieruſalem, ad quod ſæpiſſime mitto obla-
„ tiones debitas per noſtros peregrinantes. Et multo plures
„ & pinguiores mitterem, niſi itinera à Mauris, & infideli-
„ bus obſiderentur. Nam præter illud, quod dona noſtra &
„ theſauros nunciis eripiunt, etiam eos liberè pertranſire nō
„ permittunt. Quòd ſi paterent itinera, in familiaritatem,
„ & commercium Romanæ eccleſiæ deuenirem, vti fit à cæ-
„ teris Chriſtianis regibus, quibus in religione Chriſtiana
„ non ſum inferior, & ita vt illi credunt, vnam fidem rectam
„ & vnam eccleſiam cōfiteor, credóque ſinceriſſimè in ſan-
„ ctam Trinitatem & in vnum Deum, & in virginitatē do-
„ minæ noſtræ virginis Mariæ, & articulos fidei teneo & ob-
„ ſeruo vti ab Apoſtolis conſcripti fuerunt. Nunc Deus op-
„ timus manu potentiſſimi, & Chriſtianiſſimi Regis Ema-
„ nuelis iter patefecit, vt per legatos conueniremus, & in fi-
„ de coniūcti Chriſtiani cum Chriſtianis Deo inſeruiremus.

» Sed dum in aula mea eius oratores essent, allatum est eum
» vitam cum morte commutasse, filiúmque eius, fratrem
» meum Ioannem paterni regni sceptrum accepisse. Vnde
» sicuti ex patris morte summum senseram dolorem, ita ex
» filij fœlici in regnum assumptione, mirificè sum lætatus,
» adeo vt sperem nos communibus copiis & viribus per re-
» giones Maurorum pessimorum terra maríque iter apertu-
» ros, atque eos magno terrore illato sedibus & regnis esse
» depulsuros, vt commodo pacatóque itinere Christiani
» Hierosolymitanum templum petere, & liberè commeare
» possint. Atque ego in primis sicuti vehementer exopto di-
» uini amoris particeps esse possim in templo apostolorum
» Petri & Pauli, cupio autem ingenti desiderio consequi sa-
» crosanctam benedictionem à Vicario domini nostri Iesu
» Christi. Nam proculdubio sanctitas vestra Dei est Vica-
» rius, & cùm à peregrinis, qui ex regionibus nostris ad Hie-
» rusalem, atque inde Romam non sine miraculo eunt, &
» redeunt, multa de sanctitate vestra ab his audio, quæ mihi
» incredibilem afferunt voluptatem & gaudium. Sed multò
» maiorem omnino caperem lætitiam, si mei oratores bre-
» uiore itineris compendio vti possent, & noua refer-
» rent. Sicuti antequam moriar aliquando allaturos spe-
» ro, non sine gratia Dei omnipotentis. Qui vos in sani-
» tate, & sanctitate conseruet. Amen. Exosculor autem pe-
» des sanctos, & supplex oro, vt benedictionẽ ad me mittat.
» IN NOMINE DEI PATRIS omnipotentis creatoris cœli
» & terræ, visibilium & inuisibiliũ. In nomine Dei filij Iesu
» Christi, qui est idem cum ipso à principio mundi, & est lu-
» men de lumine, & Deus verus de Deo vero. In nomine
» Dei spiritussancti Dei viui, qui processit ex Deo patre. Has

" literas is ego Rex mitto, cuius nomen leones venerantur,
" & Dei gratia vocor Atani Tinghil, id est, Thus virginis,
" filius Regis Dauid, filius Salomonis, filius Regis per ma-
" num Mariæ, filius Nahu per carnem, filius ſanctorum Pe-
" tri & Pauli per gratiam. Pax ſit tibi iuſte domine pater ſan-
" cte, potens, pure, ſacrate, qui es caput pontificum om-
" nium, & neminem metuis, cùm nemo poſſit tibi maledi-
" cere. Qui es vigilantiſſimus ſupra animas, curator & ami-
" cus peregrinantium, conſecrate magiſter & prædicator fi-
" dei, & earum rerum hoſtis quæ conſcientiam offendunt,
" amator optimorum morũ, vir ſanctus quem omnes lau-
" dãt, & benedicunt. O fœlix ſancte pater, ego tibi reueren-
" ter obedio, quum ſis pax omnium, & cuncta bona merea-
" ris, & ita æquum vt omnes tibi obedientiam præſtent, ſi-
" cuti ſancti Apoſtoli præcipiunt apud Deum, hoc verè ve-
" ſtrum eſt, ita etiam præcipiunt vt veneremur Epiſcopos,
" Archiepiſcopos & Prælatos. Similiter, vt te loco patris a-
" memus, & loco Regis vereamur, & tibi vti Deo fidem ha-
" beamus. Propterea dico ego humiliter ad terram genibus
" flexis tibi pater ſancte, ſincero admodum corde, quod tu
" pater meus es, & ego filius tuus. O pater ſancte potentiſſi-
" me, cur neminem vnquam ad nos miſiſti, vt certius de vi-
" ta ſalutéque mea cognoſceres? Quum tu ſis paſtor, & ego
" ouis tua. Bonus etenim paſtor ſui gregis nunquam obliui-
" ſcetur, nec tibi à regionibus veſtris nimiũ ſemotus debeo
" exiſtimari, vt nuncij ad me nequeant peruenire, cùm ex re-
" motiſſimis terrarum regnis Portugalliæ Rex Emanuel fi-
" lius tuus oratores ad nos cõmodiſſimè miſerit, & ſi Deus
" eum ad ſe in cœlum euocare diſtuliſſet, ea quæ tum agita-
" bamus procul dubio fœlicem exitum habuiſſent, nunc ve-

rò maximè opto prospera & salutaria de sanctitate vestra per certos nuncios audire, neque enim vnquam verbum à sanctitate vestra recepi, quum aliqua tantùm à nostris, qui ex voto peregrinâtur audierim, sed hi cùm neque meo nomine proficiscantur, neque quidquam literarum à vobis afferant, in certa fide nobis percunctantibus dicunt se ab Hierosolyma, deinde solutis votis ad visitanda Apostolorum limina Romam peruenisse, cùm intelligant ea loca facilè peti, quod à Christianis teneantur. & certè summam capio ex eorum sermonibus voluptatem, quoniam dulcissima cogitatione sancti vultus tui imaginem intueor, quæ mihi angeli formæ simillima videtur, & illam sicuti angelicam me diligere venerarique fateor, sed profectò mihi esset gratius atque iucundius verba tua, tuásque literas deuotissimè contemplari. Atque ita nunc te oro vt nuncium tuum cum benedictione ad me mittere velis ad exhilarãdum cor meum. Nam cùm in religione & fide consentiamus, id mihi ante omnia videtur expetendum, suppliciterque item oro, vt amicitiam meam ad instar annuli quem induis in digitum, & torquis aurei quem humeris imponis, in intimum cor reponere velis, vt mei memória nunquam ex animo vestro deleatur. Gratis etenim verbis & literis amicitia maximè crescit, quum eam sancta pax complectitur, è qua omnis humana lætitia facilè prouenit. Quemadmodum enim is qui vehementer sitit, frigidam maximè aquam desiderat, vt in sacris scripturis habetur, ita animus meus ex nunciis, & literis, quæ ex remotissimis terris deferuntur, incredibile gaudium concipere solet, neque tantummodo de sanctitate vestra, si aliqua audiero, verùm si certa de singulis terræ Christianæ Regibus refe-

» rentur, mirum in modum lætabor, ficuti his accidit qui
» preliando opima spolia reperiunt & legunt. hoc enim fa-
» cillimè fieri poteſt, poſtquam Rex Portugalliæ totum id
» iter aperuit, qui ad nos iampridem legatos ſuos miſit, cum
» ſtrenuiſſimis equitibus, dum pater meus Rex Emanuel ad-
» huc eſſet in humanis, neque tum aut demum à quoquam
» alio Rege Chriſtiano, vel ipſo pontifice aut nuncium, aut
» omnino literas recepimus. Quamquam in noſtris Archi-
» uiis proaui noſtri earum literarum memoria conſeruetur,
» quas Papa Romanus, nomine Eugenius ad has terras mi-
» ſit, quum regnaret ſemen Iacob Rex regum in vniuerſa Æ-
» thiopia Rex metuendus. Præſcriptio autem literarum hæc
» erat, Eugenius Romanus pontifex filio dilecto noſtro re-
» gi ex ſemine Iacob regi regum in vniuerſa Æthiopia ma-
» ximè metuendo, &c. In ſumma autem literarum ſignifi-
» cabat filium ſuum Ioannem Palæologum, qui biennio an-
» te eſſet mortuus regem regum Romæorum ad ſacroſan-
» ctam ſynodum celebrandam euocatum fuiſſe, & cum eo
» Ioſephum Patriarcham Conſtantinopolitanum veniſſe
» cum magno numero Archiepiſcoporũ & Epiſcoporum,
» & omnis generis Prælatorũ, in quibus etiam fuiſſent pro-
» curatores Patriarcharum Antiocheni, Alexandrini, & Hie-
» roſolymitani. Qui omnes ſecum ſanctæ fidei & religionis
» amore firmiter ſe coniunxiſſent, conſtitutáque vnitate ec-
» cleſiæ ſublatas fuiſſe antiqui temporis difficultates non ſi-
» ne diuino auxilio, quæ erroneæ & religioni contrariæ vi-
» debantur, quibus rebus ritè ſancitis & conſtitutis ipſe Papa
» omnibus ſingularem lætitiam peperiſſet. Hunc autem li-
» brum Papæ Eugenij ad vos mittimus, quem incorruptum
» ſeruauimus, totum etiam Pontificiæ benedictionis ordi-

nem

„ nem & poteſtatē miſiſſemus, niſi harum rerum nimis ma-
„ gnum volumen eſſe videretur, quum magnitudine librum
„ Pauli ad gentes omnino ſuperet. Legati verò qui hæc à
„ pontifice ad nos detulerunt, fuere Theodorus, Petrus, Dy-
„ dimus, & Georgius ſerui Ieſu Chriſti. Tu verò sāctiſſime
„ pater rectè feceris, ſi euolui veſtros libros iuſſeris, vbi harū
„ rerum, de quibus ſcribimus, vti facilè arbitror aliqua me-
„ moria reperiatur. Itaque ſancte pater ſi aliqua ad nos per-
„ ſcribes, firmiter exiſtimato cuncta in noſtros libros dili-
„ gentiſſimè fore conſcripta, vt poſteris noſtris earum rerū
„ ſempiterna memoria relinquatur. Et certè is mihi beatus
„ eſſe videtur, cuius memoria cuſtodita literis in vrbe ſancta
„ Roma, & in ſede ſanctorum Petri & Pauli conſeruatur. Hi
„ enim ſunt domini regni cœlorum, & totius mundi iudi-
„ ces: & quoniam ita credo, propterea has mitto literas, vt
„ mihi gratia paretur apud ſanctitatem veſtram, & veſtrum
„ ſanctiſſimū ſenatum, vt inde ſancta benedictio mihi pro-
„ ueniat, & bonorum omnium incrementum. Obnixè etiā
„ precor ſanctitatem veſtram, vt mihi mittere velit aliquas
„ ſanctorum imagines, & præcipuè beatæ Mariæ virginis,
„ vt ſepiſſimè ſit in ore atque memoria mea nomen veſtræ
„ ſanctitatis, & continuam ex muneribus veſtris capiam vo-
„ luptatem. Idcirco etiam vehementer poſtulo, vt mihi arti-
„ fices mittatis qui imagines fabricent, atque item menſas &
„ arma bellica omnis generis, itémque cælatores auri atque
„ argenti, & fabros lignarios præcipuè architectos, qui do-
„ mos ex lapide conſtruant, & tegulas ex plumbo cupróque
„ ducere ſciāt, quibus domorum tecta protegantur. Ad hoc
„ etiam nobis admodum cari erunt, qui vitrum conflare, or-
„ ganáque muſica ſcitè facere & doctè pulſare ſciant. Itém-

» que fiſtulatores & tibicines. Hos verò artifices ex domo
» veſtra præcipuè mihi mitti vellem, vel ſi horum domi ve-
» ſtræ exigua erit copia, ab aliis regibus filiis veſtris eos ſan-
» ctitas veſtra poterit impetrare, quoniam veſtris imperiis
» & nutibus facilè obediũt. Hi cùm ad me peruenerint, pro-
» meritis ſummo in honore habebũtur, ex liberalitate mea
» mercedem amplam accipient, & ſi domum aliquis redire
» concupiſcet, præmiis abundè ornatus abibit vti placuerit,
» quando nec inuitum quenquam ſim retenturus, cùm fru-
» ctum aliquem ex eius induſtria percepero. Nunc ad alia
» tranſeundum eſt, & iam à te poſtulo ſanctiſſime pater, cur
» non hortaris reges Chriſtianos filios tuos, vt arma depo-
» nant, & vti fratres decet inter ſe cõcordes eſſe velint? poſt-
» quam ipſi oues tuæ ſunt, & tu ipſe paſtor earum? optimè
» quidem tua ſanctitas nouit, quid euangelium præcipiat,
» quod dicit: Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabi-
» tur. Nam ſi Reges animis & fœdere certo conſentient, fa-
» cillimè Mahumetanos omnes delebunt, & pſeudopro-
» phetæ ſepulchrũ, quod in vrbe Mecha eſt, fœlici irruptio-
» ne diſturbabunt & diruent. Ob hanc rem da operam pater
» ſancte, vt inter eos bona pax fiat, & certum fœdus amici-
» tiæ percutiatur: hortaréque eos, vt mihi adeſſe atque o-
» pem ferre velint, cùm in regnorum meorum finibus à
» Mahumetanis Mauris peſſimis hominibus ſim ex omni la-
» tere circundatus. Ipſi autem Mauri Mahumetani inter ſe
» mutuis auxiliis vtuntur, regéſque cum regibus, & reguli
» cum regulis aduerſus nos ſincerè & conſtantiſſimè con-
» ueniunt. Mihi Maurus quidam admodum eſt vicinus, cui
» finitimi alij Mauri arma, equos, atque inſtrumenta bel-
» lica ſuppeditant. Hi ſunt reges Indiæ, Perſidis, Arabiæ, at-

» que Ægypti. Quibus de rebus singularē animo in dies ca-
» pio molestiam, cùm hostes Christianæ religionis frater-
» na charitate inter se coniunctos pace frui conspiciam, Re-
» ges verò Christianos fratres meos nihil omnino istis in-
» iuriis commoueri, neque vllam opem mihi afferre, vti cer-
» tè deceret Christianos, postquam fœdissimi filij Mahu-
» metis inter se mutuis opibus adiuuantur. Neque ego is sum
» qui ad id militares copias postulem, cùm milites mihi su-
» persint: orationes & supplicationes tantùm peto, locúm-
» que gratiæ apud sanctitatē vestram & reges fratres meos
» exopto: quærenda enim mihi est hæc vobiscum amicitia,
» vt copiosè his rebus, quas suprà postulaui, ad terrorem
» Maurorum sim instructus, & Christiani nominis vicini
» mei intelligant reges fratres meos singulari studio mihi
» fauere, atque opem ferre. quod certè ad commune decus
» pertinet, postquam in vna religionis & fidei veritate cō-
» sentimus, & in eo consilio sumus permansuri. Quod firmū
» ac absolutum erit cum eo quod vtilius eueniet. Deus itá-
» que desideria vestra impleat super laudibus Iesu Christi,
» & Dei patris nostri, quem omnes laudant per omnia sęcu-
» la, & tu domine pater sancte cōplectere me cum omnibus
» sanctis Iesu Christi, qui sunt Romæ, & pariter in hos
» amplexus recipiantur omnes incolæ regnorum meorum,
» & qui Æthiopiam inhabitant, & reddatur gratia Domi-
» no Iesu Christo cum spiritu vestro. Has verò literas sancti-
» tas tua accipiet de manu fratris mei Ioannis Regis filij po-
» tentissimi Regis Emanuelis per oratorem nostrum Fran-
» ciscum Aluarez.

PAVLVS III.

CLEMENTE mortuo cōclaue ingreſſi Cardinales Alexādrū Farneſiū pōtificē ſumma concordia conſenſúque omnium dicūt. Romanus erat, antiquiſſimúſque Cardinalium, annum natus ſeptuageſimum ſeptimum, imbecillo vt videbatur corpore, neque diu victuro. Iacob Mantinus Hebræus præfatione in commētarium Auerrois quem is ſcripſit ad libros de republ. Platonis, & Paulo tertio à ſe conuerſum ex Arabica lingua mittit: Qui primus, inquit, Farneſiorum cógnomen in gen-
» tem tuam intulit, is (mea quidem ſententia) neſcio quo
» numime afflatus prænuntiaſſe videtur, aliquando fore, vt
» eius nominis ratio in ſempiterna temporum ſerie inuolu-
» ta, inſigni aliquo dignitatis gradu immortalis efficeretur.
» Pharnes enim Hetruſcorum lingua, quæ meo iudicio Aſ-
» ſyria eſt, & vt patria Hebræis recepta, paſtorem atque gu-
» bernatorem ſignificat: & ſic Deus Pharnes Iſraëlis apud
» eos vocatur. Salomon quoque in grauiſſimo ſuo poemate
» populum in hunc modum introducit loquentem: Ami-
» cus meus mihi, & ego illi Pharnes inter lilia, id eſt paſtor,
» vt iam non obſcurè ad gētilitia tua inſignia alluſiſſe intel-
» ligatur. Quod nomen ex antiquiſſima Hetruſcorum ori-
» gine in tua B. familia, ceu diuinum quoddam oraculum,
» relictum exiſtit, quo tibi ſummum in Chriſticolas impe-
» rium promittebatur. Cùm igitur diis, hominibúſque fa-

" uentibus in custodia quadam totius Christiani gregis sis
" constitutus B. P. diu mecum consideraui, quidnam in pu-
" blica lætitia tibi afferrem, quod animum meum S. T. de-
" uotissimum, mirificúmque desiderium ratione aliqua de-
" clararet. Quantam ex electione eius lætitiam Quirites cõ-
ceperint animis, quis oratione complecti possit? à centum
retrò tribúsque annis tredecímque pontificibus in Apo-
stolica sede nemo ciuem Romanum viderat: hunc verò sa-
lutauere fœlicibus auspiciis, qui Paulum tertium præcla-
ro & Augusti apostoli nomine se appellari iuberet, propte-
rea quòd sedente Paulo secundo Carni in Hetruria natus
esset in paternæ ditionis oppido: cum optimis disciplinis
Florentiæ instructum Alexander sextus Cardinalem fece-
rat: illo postea mortuo successores eius Pium, Iulium, Leo-
nem, Adrianum, Clementémque officiosissimè semper
coluerat: sed promotio eius vsque ad Clementis obitum
dilata est æterno cœlestium cõsilio, qui dona sua cùm vo-
lunt mortalibus oportunè largiũtur, vt tunc fecere. Nouus
enim pontifex ad fœliciora tempora seruabatur, id est, ad
annum millesimum quingentesimum tricesimum quar-
tum, cúmque mirabili prudẽtia instructus esset, in adoles-
tia enim ac virili ętate multa passus fuerat. Illud de senectu-
te sua vaticinium proferre erat solitus, confectum senio
melior fortuna sequetur, ídque vti prædixerat tandem e-
uenit, vt Lucas Cõtilis epistola ad Tassum refert. At Sadole-
tus Episcopus Carpentoracti omnium iudicio vir lauda-
tissimus præclaram ad Paulum epistolam dedit, dignám-
que mortalium oculis quę in hunc modum se habet: Pau-
" lo tertio põtifici maximo. Primùm sicuti debeo sanctita-
" ti tuæ gratulor, quòd ad dignam sua virtute & prudentia

„ rerum administratione vocata, amplam habitura facultaté est, sese in maximis humani generis vtilitatibus &comodis exercendi. Quæ vna actio cum propria summi istius honoris, tum beatæ & iucundæ vitæ effectrix mihi videtur. Et cùm hoc gratulor, tum illud maximi facio, quod sine ambitione vlla, sine mora, contradicente nemine, omnibus suffragiis statim renunciata est: vt renunciatio indicium fecerit dignitatis: ipsa verò celeritas renũciandi apertè ostenderit, tantam támque eximiam virtutem, quanta in te semper fuit, ad tãtos motus rerũ quibus iactatur Respu. sedandos, & ad salutarem portum consiliis sapientibus dirigendos, quam primùm & quam maximè necessariam esse: Itáque & nomen & virtus, & dignitas tua, tanta nunc apud omnes in opinione est: ita tua ad summum pontificatum electio ab omnibus est accepta, vt non hominum consiliis, sed diuinitus facta esse videatur. Atque hæc quidem & populi huius in quo ego versor, & omnium Galliæ populorum ac principum est sentẽtia: audio enim multorum voces, & video vultus, vt enim quisque hac habet iter, ita ferè congreditur & colloquitur mecum. Non equidem possum tantum quantum res est, præscribere: sed hoc certè scribo, quod intelligo, & sentio, nunquam animos hominum lætiores, nunquã prędicationes magis honorificas, nec crebriores laudes de vllo Rom. Pont. extitisse: vt iam non sanctitati tuæ me gratulari, sed Christiano nomini vniuerso magis conueniat. Et certè si res veritásque spectetur, boni & prudentis viri imperium procuratio est aliorum salutis, cuius fructus vtilitásque ad alios, ad ipsum verò qui imperat, voluptas & lætitia rerum bene gerendarum peruenit: Habent igitur Christianæ nationes quod expetebant: Pont.

» maximum integra fama, summa virtute, singulari sapien-
» tia præditum. Roma verò ipsa orbis terrarum caput, sum-
» mi domicilium pontificatus, præter gaudium de princi-
» pe, quod commune omnibus est, qua præcipuè affici
» voluptate est existimanda? quæ siue suo & nobilissimo
» quidem, siue quæ tanto munere Dei immortalis, tãtis ho-
» noribus, tot præmiis ornata, aucta condecoratáque est? In
» quam tuæ sanctitatis liberalitas continuò se effudit: ipsó-
» que statim pontificatus initio ciuibus suis ostendit, quàm
» beneuolo animo eos amplecteretur, quos haberet patriæ
» charitate, qua nulla est sanctior, sibi coniunctos. Sed ego,
» qui te quàm plurimis ab hinc annis probè habeo cognitũ,
» qui ad has populares tuas illustrésque virtutes, illas etiam
» domesticas scio adiunctas esse, humanitatem, affabilita-
» tem, comitatem, & quam ego plurimi semper feci, fació-
» que bonarum artium omnium, literarúmque, egregiam
» scientiam: is sum præter cæteros, qui omnibus debeo exul-
» tare lætitiis. Nam & mihi amantissimo Reipubl. optimi
» principis imperium maximo gaudio esse debet: & virtu-
» tes venerantis prudentissimũ, & literis dediti doctissimũ.
» Illud verò non minimam ad animi mei lætitiam iucundi-
» tatémque augendam pertinet, quòd inter sanctitatẽ tuam
» & me familiaritas aliquando aliqua intercessit: quæ etsi
» minus fuit quotidianis à me officiis culta, propter diuersa
» quidem vtriusque nostrum vitæ studia, dissimilésque oc-
» cupationes: tamen neque ego vnquam tuam erga me be-
» neuolentiam desideraui, neque sanctitas tua meam erga
» se obseruantiam non cognouit. Quam nunc quidem fa-
» miliaritatem & amicitiam ad alia vocabula translatam esse
» vehementer gaudeo. Non enim mihi posthac ad amicum,

" & ad patronum, sed ad principem & dominum confu-
" giendum erit, ampliore eius potestate benignè mihi fa-
" ciendi, si vsus venerit: eadem, vt spero, volũtate. Quapro-
" pter ago Deo omnipotenti maximas meritásque gratias,
" qui populo suo tam necessario tempore, talem pontifi-
" cem præficere est dignatus: Tibíque vnà & cuncto Chri-
" stiano nomini iterum ac sæpius gratulor. Fore enim con-
" fido, vt tua dignitas, atque gloria, cum salute & maxima
" vtilitate Christiani generis coniuncta sit futura. Quod ve-
" rò ad me propriè attinet, quoniam non habeo verba qui-
" bus sensum animi mei planè exprimam, sanctitatem tuam
" precor, vt pro sua prudentia expendere ipsa & considerare
" velit, quo me gaudio repletum esse oporteat, ex honore
" sũmo amicissimi viri, doctissimi hominis, prestãtissimi ci-
" uis (si quidem ego quoque iampridem ciuitate Romana
" donatus sum) quódque imprimis & super omnia lætandũ
" mihi est, optimi Pontificis, & prudentissimi, & liberalis-
" simi: vt in tot causis lætandi & gratulandi, cùm gaudium
" meum abundet, verba animi non suppetant, si tuæ sancti-
" tatis interiorem voluntatem meam, ardentem studio at-
" que amore, nõ hæc externa voluntatis indicia, quæ in mea
" oratione frigidiora multò sunt, accipere & comprobare.
" quod si illud quoque non me indignum est, nec tibi ingra-
" tum, petere me à meo Principe quæ mihi opus sint: cùm
" ego pater sancte iam diu me in hanc meam ecclesiasticam
" prouinciam receperim, neque ambitionis studiis, neque
" opum aut diuitiarum deditus cupiditati, vitámque in ea
" mediocritate traducam, quæ tantùm ad propulsandas ne-
" cessitates idonea sit: vnam illã habeo curam, assiduámque
" in animo meo cogitationem, vt huic sanè tenui & pusillo
gregi,

„ gregi, qui tamen mihi pro mea paruitate nimis magnus
„ videtur, mea industria & diligentia alicui emolumento ad
„ Christianas virtutes agnoscendas, easdémque colendas
„ esse possit. In quo sanctitas tua plurimùm me adiuuerit,
„ si iura quædam & facultates, quas mihi semper amabilis &
„ commemorandus pontifex Clemens septimus concesse-
„ rat, ratas mihi & firmas esse iusserit. Quod vt faciat, omni
„ eum animi studio rogo atque deprecor. Deus sanctitatem
„ tuam, pater beatissime, incolumem nobis perpetuò con-
„ seruet. Pridie Idus Decemb. M. D. XXXIIII. Qua qui-
„ dem epistola Sadoletus Pauli electionem vti legitimam
laudat, eiúsque actiones & facta consequentibus epistolis
commendat. Igitur suscepto pontificio onere, Christianæ
gẽtis pietatẽ quomodo amplificaret atque augeret, omni
studio quæsiuit, quomodo itẽ mederetur Germaniæ ma-
lis Lutherana peste laborãtis, deniq; qua ratione Europa à
Turcarum incursionibus liberaretur, ad eam rem neruos
animi omnes intendit: ac statuebat Niceam pergere con-
cordiæ & pacis causa, etsi senectus ipsa quæ morbus est, sa-
tis impedimẽti afferebat. Quod cùm aggredi pararet, An-
dreas Taurinus familiaris medicus à profectione eum a-
uertere conabatur, perinde enim factuũ ac Ægyptiũ olim
heremitam, qui solitudinẽ ingressus vt pacem inter deũ &
dæmonẽ cõponeret, nihil à dęmone obtinere potuit. His-
panum scommate illo perstringẽs, fortè quòd ea gens ob
innatam fuscedinem cacodæmonum persimilis esse vi-
deatur. Simile quiddam Paulo euenit, arbitrum enim pa-
cis inter reges sese constituens, inducias tantùm in decen-
nium retulit. Atque eodẽ anno qui fuit millesimus quin-
gentesimus tricesimus octauus, quantum in actis Parisien-

ſis Senatus inuenio, cùm eſſet ad Niceam maritimum oppidum ſubalpinæ gentis Franciſco Rege Francorum poſtulante, Cancellario eius, Præſidentibus & Conſiliariis regiis, qui Senatum Pariſienſem faciunt, id prærogatiuæ iuriſque dedit, vt quilibet eorum etiamſi laicus ſit, poſſit tamen ad beneficia eccleſiaſtica ſecularia vel regularia, ſic enim loquitur, infra valorem ducentarum librarum propinquos, familiares aut alioqui idoneos collatoribus nominare, quod olim Carolo ſeptimo poſtulante Eugenius quartus conceſſiſſet. At Paulus cùm videret decennales inducias Reipubl. datas vndecimo Cal. Iunias anno octauo pontificatus, qui fuit milleſimus quingenteſimus quadrageſimus ſecundus, bullatis ſolemnibus literis ſynodum indicit: ea Tridentina dicta eſt, à Tridento vrbe in confinio Germaniæ Italiæque poſita. Sed de hac ſynodo dicam ſuo loco. his rebus geſtis & pōtificatu rectè adminiſtrato Paulus decedit octuageſimo primo ætatis anno. Iouius longiorem illi vitam optabat, & qualem Ioannes vigeſimus ſecundus habuiſſet, permultique aſtrologi longè diuturniorem prædicebāt. Pontificatus autem ſui annum ingreſſus decimum ſextum & febri correptus obiiſſe dicitur, de quo viro poſt Guichardinū, Onuphrium & alios hiſtoriarum ſcriptores quid eſt quod cupiam dicere? dicam tamen cum laudato viro Paulo Manutio pontificem hunc ſapiētiſſimum atque optimum fuiſſe, qui & ipſe Deo probatus erat, & nō probabat niſi ſui ſimiles. Id ſanè poſt deceſſum eius cognitum eſt, cùm ex Cardinalibus ab eo inſtitutis ſummi pontifices fuerint Iulius, Marcellus, Paulus, & Pius ſucceſſores, quod forſan pontifici cōtigerat nulli, nec perdat nobiliſſimi facti gloriam Paulus. nam vir ſingulari pru-

dentia atque admirabili animi magnitudine præditus simul ac pontifex maximus factus est, vt initium rerum actionúmque suarum ab illustri aliqua laude duceret, faciendum esse sibi existimauit, vt, qui quaque in ciuitate, quibusque in terris homines essent, illustri quadam aut pietatis, aut prudentiæ, aut doctrinæ laude celebrati; illos vltrò ipse, eam dignitatem haud quaquam petentes, ac ne tale quidem quicquam suspicatos, amplissimum in Cardinalium collegium cooptaret. Ea re sperabat cùm pontificatus, collegiíque, tot clarissimorum hominum accessione facta, auctum iri maiestatem, tum specimen se quoque suæ virtutis maximum cùm dedisset, magnam de se famam, opinionémque esse facturum. Itáque semel atque iterum, magna cura, magna adhibita diligentia, summos viros peruestigauit atque delegit; quibus grauissimam illam dignitatem, nimio à plerisque opere sæpe frustra ac ne quicquam expetitam vltrò mandaret : quo facto opinione maiorem est gloriam consequutus. Idque præclarum factum Ioannes Casa recitat in vita Bembi, quem tum Paulus Cardinalem esse iussit. Ad hunc honorem Sadoletum etiam vocauit, magnũ sine dubio virum, nec vtar alieno testimonio vt id probẽ: etenim epistola ad Philippum Melancthonem, E mea, inquit, Carpẽtoratẽsi ecclesia vbi decennio manseram, euocatus pontificis Pauli optimi & prudẽtissimi literis, tacitè inscius atque imprudens in amplissimum ordinem S. R. E. Cardinalium cooptatus sum. Præter hos eruditissimos viros in idem collegium adlegit Reginaldum Polum, in Britannia, quæ Angliam se dicit, summo natum loco, regiáque stirpe prognatum, sed prçter has dotes armis eloquẽtiæ & pietatis Chri-

ſtianæ virtutúmque omnium teſtimonio fulgentem, tametſi quid eſt neceſſe Bembum, Sadoletum, vel Paulum laudare, cùm eorũ opera memoriæ mandata permaneant? Addo his clariſſimis viris Gregorium Corteſium Mutinẽſem, qui monaſterio apud Lerinũ inſulam & diu & ſanctiſſimè pręfuit, poſteáque ab eodem Paulo ſimili honore ob ſingularem eruditionem vitæque integritatẽ donatus eſt. Nec prætereo Alexandrum Farneſium, qui etſi adoleſcens à patruo factus eſt Cardinalis, multis poſtea rebus pręclarè geſtis magnis Europę principibus innotuit. Eruditos quoque viros omnis generis libenter audiebat, ſed mathematicos potiſſimũ de vitæ longitudine diſputãtes, & poëtas, præſertim ſi Horatium amarent, illum enim cæteris omnibus præferebat, ac interdum inter ſeria facetiis delectabatur Baccij feſtiuiſſimi monachi, à quo cùm pontifex quæreret ecquis dies maximè feſtus atque hilaris Romæ haberetur? is non minùs facetè quàm verè reſpondit, eum quo pontifex moritur, & quo accipit ſucceſſorem. Caluinus libro quarto inſtitutionum trium pontificum Leonis, Clementis & Pauli vitam vno verbo ſibi complexus videtur, cùm ait, crudelis fuit Leo, ſanguinarius Clemẽs, truculentus eſt Paulus. Sed non tam eos natura ad impugnandam veritatem impulit, quàm quòd vna hæc illis ratio erat tuẽdæ ſuæ potentię. quod quidem elogium vna litura delendum cenſeo. Nam ſi quos vmquam humanos pontifices Roma habuit, hi fuere, omni clementia & manſuetudine præſtantes, ac non in hęreticos quidem admodum ſeueri niſi ſi legum ſeueritatem Caluinus ſæuitiam appellat.

IVLIVS III.

SVPREMA morientis Pauli ad Cardinales vox fuit, vt optimum ſibi ſucceſſorem diligerent. At neſcio quo fato illi adunati ferè ad quinquaginta quem potuerunt poſt ſummas diſſenſiones diſtractionéſque animorum põtificem effecere. Iuſtitiæ, integritatis, diligentiæ, lenitatis animi maximum ſpecimen atque exemplar ab iis electũ, celeberrimus vir Petrus Victorius fuiſſe dicit in ea oratione quam initio pontificatus admodum ſenex ad Iulium habuit. Ioanni huic nomen fuit in ipſa vrbe nato, Vincentius pater iuriſconſultus magno apud ciues auctoritatis atque nominis, Aretinum tamẽ à paterni agri natalibus eum poſtea dixere: in celeberrimis Italiæ Gymnaſiis iuri ciuili operam dederat, quo veluti præſidio eruditus & eloquens ſub Iulio ſecundo ad Lateranum præclaram orationẽ habuit adoleſcens, quæ illi multorum animos conciliauit, & in iis potiſſimum Pauli tertij, à quo poſtea inter Cardinales relatus eſt, vir procera quidem ſtatura, vultũ ſubagreſtem, prolixam barbam, naſum grandiorem, oculos acres ad pontificatum attulit, & quas non niſi furtim antea voluptates ſequebatur, pontifex deſignatus etſi ferè ſexageſimum quintum ætatis annum impleuerat, vltrò complexus eſt: abdicatáque maximarum rerum cura hilaritati & genio, conuiuiíſque & amplis & aſſiduis etiam in villa agitandis, omni deinceps vita

indulsit. Hæc narramus, quia sic gesta sunt. Quòd si pontifices nolunt turpia aut nefaria de se narrari, nihil eiusmodi faciant, aut cùm fecerint, non putent, ea ipsa ita latere, vt & sciri, & posteris narrari nequeant: quanquam in pōtificibus nemo hodie sāctitatē requirit: optimi putātur si vel leuiter boni sunt, vel minùs mali, quàm cæteri mortales esse soleant. Villam autem Iuliam mirificè coluit, ínque ea exædificāda ornandáque totus fuit, ea paulò supra portam Flaminiam sita est. At nequeunt summi pontifices etiamsi velint tam indulgere genio, vt non ad ecclesiastica ciuiliáque negotia interdum rapiantur. Id quidem Iulio euenit: nam qui nulla se bella ne legitima quidem suscepturus prædicarat, is pro Placētia & Parma ecclesiastici iuris vrbibus bellum suscepit. Oecumenicam verò synodum Tridentinam, in qua ipse sub Paulo tertio prædecessore præsederat, inchoatam publicis literis haberi iussit, Carolo quinto Cæsare vt id faceret per literas & nuncios significante, ad tollenda religionis dissidia, quæ in Germania longo tempore non sine totius Christiani orbis perturbatione viguerant. Ac literas quidem illas Iulius dedit Romæ decimo octauo Calen. Decembres, anno nati Christi millesimo quingētesimo quinquagesimo, vt ex actis synodi ipsius apparet. Et illud eius factum profectò memorabile est, quod Stephanum maioris Armeniæ patriarcham, qui comitibus archiepiscopo & duobus Episcopis Romam venerat, atque apostolicā fidem subnotarat, multis honoratum donis in patriā remisit. Simul illud admirationis plenissimum est visum, quòd ad eum venit missus ab ecclesia Orientali Simon Sulaka vir moribus egregiis, eximiáque doctrina ornatus cum literis ecclesiæ

suæ, quibus petebat à Iulio vt eum apostolica sedes patriarcham à ciuibus electum confirmaret. Id benignè à pontifice est præstitum, missique ad illas gentes quæ inhabitát Tigrim flumen, religiosi viri Syriacæ linguæ nostrorúmque rituum peritissimi, eodémque anno 1550. tertio Cal. Maij. his qui à fide Christi desciuerant, ianuam pietatis & misericordiæ aperuit, ac pœnas quas iuris seueritas in eos statuit, apostolicæ sedis clementia molliuit, vt aberrantes huiusmodi benignitate adducti redirent in gratiã. Cúmq; superiora & alia quædã Reipubl. causa Iulius fecisset, quæ in eius vita ab Onuphrio memorantur, decessit Romæ ex febricula anno quinto post illas solemnes literas synodi causa à se datas. Inter cęteros autem theologos qui studiis optimarum artium disciplinarúmque floruerunt Iulio pôtifice, iure suo numerandus est Ambrosius Catharinus Politus, ísque in Hetruria natus librũ ei de mysteriis theologicis vt pontifici maximo scribit. Romæ tunc erat celebris medicus Leonardus Fierauantes Bononiæ in Æmilia natus: is in eo volumine quod inscribitur Thesaurus vitæ humanæ, libro secũdo capite quinquagesimo, mense autẽ Martio 1555. mortuus est fœlicis memoriæ sũmus pôtifex Iulius tertius, post eius obitũ aliquot dies sine pastore sedes apostolica fuit, multáque tunc homicidia Romę commissa, vt fieri solet pôtificatu vacante. Literarũ autem quas Simon Sulaka ad apostolicam sedem attulit, & quas Amasius è Syriaca lingua fidus interpres in latinum sermonem vertit, exemplum hic subiiciam.

» EPISTOLA POPVLI NESTO-
» RIANI, QVAM ANNO CIↃ D. LII. EX
» Mozai, hoc eſt Seleucia Parthorum ſcribebat
» ad pontificem Romanum pro Patriar-
» cha initiando, traducta ex autogra-
» pho Syriaco ad verbum, per
» Andream Maſium.

» PAtri patrum, & paſtori maximo, concinnanti mitras,
» vngẽtíque ſacerdotes, & cingenti zonis, Petro tempo-
» ris noſtri, ac Paulo dierum noſtrorum, & cingulo com-
» prehendenti vniuerſum cœtum Chriſtianorum. Qui es
» loco Chriſti domini noſtri, tu ſedes in ſede alta & ſubli-
» mi principis apoſtolorum, tenentis claues regni cœleſtis,
» cui ore ſuo ſalutari dominus noſter dixit: Quidquid liga-
» ueris in terra, erit ligatum in cœlo: & quidquid ſolueris in
» terra, erit ſolutum in cœlo: & ſuper eam fundauit eccle-
» ſiam ſuam, aduerſus quam portæ inferni nihil valebunt in
» generatione generationum. Nunc porrò tibi eam dedit
» Chriſtus Deus noſter, & ſeruator noſter, vt ſedeas ſuper
» eam. Tu item es fons, cuius aquæ non deficiunt, & quiſ-
» quis ſitiuerit, æquum eſt vt ex te bibat aquas vitales, vt
» ſedet ſitim ſuam. Tu es lucerna quæ non extinguitur, ſed
» illuſtrat omnes creaturas, vt candela quæ eſt ſuper cande-
» labrum. Et vt Ioannes Baptiſta, qui poſuit dexteram ſuam
» ſuper caput Chriſti Dei noſtri. Et in te videt lumen vni-
» uerſa reſpublica Chriſtiana, quæ eſt proles eccleſiæ ſanctę.
» Tu es murus fortis ciuitatis, & matris ciuitatum, Romæ
» magnæ, quam piſcatus eſt princeps diſcipulorum Petrus,

& prudens

& prudens architectus Paulus, qui lumen præbuerũt omnibus hominibus distentis atq; implicatis errore Satanæ. Tu es caput omnium patrum, sicut erat Petrus caput omnium discipulorum, cui vt est data sedes alta & sublimis in terra, sic his vltimis temporibus alta excelsáque est sedes tua, ipsa Roma magna & celeberrima. Sed quid extẽdimus verba corã tua sublimitate, paruum est os nostrũ, & breuis lingua nostra: te verò ipse Christus qui te elegit ad hanc functionem, exaltauit atque in sublime extulit, fecitque sibi vas quod conueniat gloriæ suæ. Quapropter scito domine pater noster electe, hoc est Papa, (cuius vita custodita sit in domino, amen) quòd nos serui tui miseri peccatores Nestoriani sumus pupilli absque patre, & absque gubernatore, neque superest super nos fermẽtum patrum, nullus Metropolita, sed soli duo aut tres Episcopi. Habebamus enim quendam Patriarcham retrò ab annis centum, qui nullum constituebat Metropolitam, nisi de stirpe, ac genere, familiáque sua, atquẽ ea familia illam cõsuetudinem vsurpauit inde à centum annis vsque adhuc. Nunc porrò vnus solus superest Episcopus ex ea prosapia, qui & ipse conatus est per impudentiam ita agere, vt egerunt illi qui ante ipsum fuere. Verùm nos non acceptauimus, neque proclamauimus ipsum: sed subitò conuenimus ex omnibus locis orientalibus, & ex omnibus ciuitatibus & pagis, quæ sunt circum ciuitatem Mozal, hoc est Attur, in vicinia Niniues, ex Babylonia, ex Cartha, ex Arbela, ex insula quę est in medio Tygris fluminis Edẽ, ex Tauris Persiæ, ex Nisibi, ex Marde, ex Æmed, ex Hasan Cepha (hoc est, arce petræ, aut rupe forti) & ex reliquis locis Oriẽtalibus ad Mozal, viri magnates, & sacerdotes, ac monachi,

» reliquúſque in Chriſtum credens populus, pro more, &
» conſtitutionibus canonum antè obſeruatorum: atque in-
» terrogauimus ſcrutatíque ſumus inter omnes, ſed non in-
» uenimus vllum, præter hunc, prçditum charitate, & inge-
» nio, doctum, vt doctorem, ac temperantem, cælibémque
» excellentem, inſigni vitæ probitate, & reuerentia, cui no-
» men & appellatio, magiſter noſter Siud. Eum igitur per
» vim ex loco habitationis ſuæ deduximus in mediú cœtus
» credentium, viſúmque eſt fœliciter omnibus hunc eſſe, &
» dixerunt hunc eſſe idoneum ad hanc viam. Poſtquam au-
» tem fœliciter ita nobis viſum eſt, ſubitò conſcripſimus ei
» has literas apertas ad tuam celſitatem, quamquam indigni,
» miſimúſque ipſum ad pedes tuos ſanctos, & vnà cum ipſo
» viros tres, ſummos primates inter credentes, Adamum,
» Thomam & Caleph. Cæterùm aſcenderunt cum ipſo ver-
» ſus Hieruſalem circiter ſeptuaginta animæ ex optimatibus
» ſelectæ, qui erant noſtrç profeſſionis, atque viatico comi-
» tatúque eos inſtruximus ſecundum veterem conſuetudi-
» nem. Proinde ſupplices petimus à paternitate tua ſublimi,
» vt ſimul atque peruenerint ad te, conficias negotia ipſorú,
» ne reſtet deriſio, & ludibrium inter gentes, & eos qui ſunt
» profeſſionis noſtræ, ita vt non audeamus quemquam ho-
» minum intueri. Obſecramus itáque te, & eum qui tibi cô-
» ceſſit hoc donum altiſſimum, vt mox vbi ad te peruene-
» rint, ordines eum nobis Patriarcham, hoc eſt, Catholicú,
» ne maneamus pupilli abſque patre, & gubernatore, ac pa-
» ſtore, & perturbetur ordo noſter ob fermentum ſacerdo-
» tale, relinquamúrque velut oues ſine paſtore, nec pereat
» labor, quem ſuſtinét ex Oriente in Occidenté. Nam Do-
» minus noſter dixit in euágelio ſuo ad diſcipulos ſuos: Gra-

tis accepistis, gratis date omnibus quibus opus est de fonte vitæ. Et scribas ipsi literas & epistolam, désque ipsi viaticum benedictionis: & benedicito locis orientalibus, vt exultet cor nostrum. Itáque discedant abs te gaudentes, sicut gaudebant Magi Persæ in Bethlehem, & de natiuitate Domini nostri, & sicut descenderunt pastores in speluncā, atque vt imbuerint Angeli gaudio mulieres, & alios. Præterea hoc scito pater noster excelse, quòd sacerdotium nostrum à priscis temporibus ex Roma sit, quæ est sedes Petri principis Apostolorum: verùm ex quo confusus est ordo Christianorum à filiis Hagar Ægyptiæ, interrupta est via nostra ad vos inde à spacio trecentorum annorum vsque ad hunc diem. Nunc porrò quando quidem misimus hunc ad pedes tuos sanctos, obtestamur ne remoreris ipsos, ne nos maneamus cōfusi, & relinquatur cor nostrum apud ipsos, doleátque anima nostra. Sed citò remittito ipsos, quia sitimus ad videndū eos sicut terra quæ sitit aquas, conficitóque prorsus citò citò. Sed non est æquū vt multis vtamur verbis apud celsitatem tuam: neque enim digni sumus. Et tu ipse nosti quòd quando filij egent, parentes ipsorum explent illorum indigentiam. Cæterùm Christus dominus & Deus noster custodiat & seruet Reges vestros, & benedicat locis vestris ad preces dominæ nostræ Mariæ, quæ peperit lucem & vitam, & domini Ioannis Baptistæ. Ita fiat.

EPISTOLA NESTORIANORVM, QVI ELECTVM PATRIARCHAM SVVM usque Hierusalem deduxerunt ad pontificem Romanum de eadem re, versa ex authographo Syriaco ad verbum, per Andream Masium.

» Pater patrum, & pastorum maxime, qui concinnas mi-
» tras, & vngis sacerdotes, atque incingis zonis: Petrus
» temporis nostri, & Paulus dierum nostrorũ, ac cingulum
» quod comprehendit vniuersos Christianos: qui es loco
» Christi domini & Dei nostri: sedésque super sedem Petri
» Apostoli, & te tenentis claues altitudinis & profunditatis,
» ad quem dixit dominus noster: Quod ligaueris, erit liga-
» tum, & quod solueris, erit solutum, & super eam petram
» ædificauit ecclesiam suam sanctam. Nunc porrò dedit eam
» tibi Christus Deus noster, vt ex ea dispẽses ordines eccle-
» siasticos pro eo ac opus fuerit gregi Christi, quem tradidit
» tibi, ne pertubaretur per lupos, qui ipsi odio prosequũ-
» tur, perirétque grex Christi, atque incurreret in malum:
» quicquid autem perit, reposcitur à pastore. Tibi tradidit
» sanctam suam ecclesiam, vt eius egestatem expleas eo the-
» sauro qui non deficit, & eo fonte cuius aquæ nunquam ex
» hauriuntur, & quantumuis multi ex eo bibent, augescit,
» non autem minuitur. Tu es loco Petri, & prudentis archi-
» tecti Pauli, qui omnes mortales illustrarunt eo munere
» quod ipsis datum fuerat à Spiritu sancto, & à pastore cæ-
» lesti, qui suo sanguine illos redemit ab errore diaboli, &
» mutorum idolorũ. Quia tu es pater vniuersi populi Chri-
» stiani, sicut Petrus caput omniũ discipulorum, cui obue-

» nerat ſors docendæ Romæ magnæ & celebris. At hoc no-
» ſtro tempore tibi illam dedit Deus, & elegit te, collocauít-
» que ſuper eam, tradidítque eam tibi, quia ita ipſi placuit.
» Et elegit te ſicut Hieremiam ex vtero matris ſuæ, & ſicut
» Ioannem filium Zachariæ, qui dignus fuit vt imponeret
» dexteram ſuam capiti Chriſti Dei noſtri, & ſicut Athana-
» ſium & reliquos patres veteres. Sed quid longa facimus
» verba coram tua celſitate, quum ſimus indigni, qui te ele-
» git, is te exaltauit. Cæterùm ſcias, ô domine pater, cuius
» vita cuſtodita eſto, quòd nos ſerui tui Neſtoriani Orien-
» tales ſumus pupilli abſque patre electo, qui dare poſſit or-
» dines ſacerdotales. Neque ſuperſunt apud nos Metropo-
» litæ, quorum eſt ordinare Catholicum: ſed ſoli pauci Epi-
» ſcopi, Epiſcopus Arbelæ, Epiſcopus Salmaſti, Epiſcopus
» Adurbeigan, Eneuoſtigi conuenimus in inſulam, quæ eſt
» intra Tigrim flumen Eden, fecimúſque compactum in-
» ter nos, & miſimus pro hoc monachum Siud, & dedu-
» ximus ipſum per vim de ſua ſtatione in medium populi:
» atque vniuerſus populus teſtabatur de ipſo, eſſe eum vti-
» lem ad hãc viam. Igitur cùm cõſideraſſent, approbaſſént-
» que ipſum omnes greges, illico aſcenderunt cum ipſo ad
» Hieruſalem primates nobiles, magnificus Meſſiud, &
» Abdias Ephraim, ac magnificus Chabib, prætérque hos
» alij Monachi, & ſacerdotes, ac diaconi, laicíque, atque
» intrauimus, conuenimúſque ad Monachum benedictum,
» & gubernatorem probum, dominum Paulum, eiúſque
» ſodalitium ſpirituale in ſancta Zion, in cœnaculo benedi-
» cto in quo ille habitat, petiuimúſque ab ipſo epiſtolam ad
» dignitatem tuam, per Iacobum interpretem, & ſcripſit
» nobis tres epiſtolas ad tuam celſitatem, multúmque gau-

debat de nobis. Nos verò dedimus magiſtro noſtro Siud, atque cum ipſo miſimus tres viros primates, Thomam, Adamum, & Caleph, ante pedes tuos. Nunc igitur petimus à celſitate tua, abſoluito negotium ipſorum, & ordinato illum in Catholicum, datóque ipſi poteſtatem per verbum tuum, vt poſſit conferre gradus eccleſiaſticos, prout opus habuerit grex, pro more patriarcharum, & vt ligare poſſit, & ſoluere pro conſuetudine Patrum, & Canonum Apoſtolicorum. Itáque oramus te pater noſter ne ſis illis in mora, ne maneat cor noſtrum apud ipſos, ſed citò remitte ipſos, & ſcribito ipſi literas & epiſtolas, ac benedicito locis noſtris. Iam verò eſto ſaluus, & cuſtoditus in domino noſtro.

MARCELLVS II.

ADRIANI ſexti exẽplo Marcellus Romanæ eccleſię Cardinalis pontifex deſignatus, nomẽ primò ſibi impoſitum retinuit, vetus illud quidẽ & clari olim pontificis Romani qui ad ſedem apoſtolicam eximium ſplendorem attulit, coniectúſque in catabulum Maxentij iuſſu, vt equis vetulis deſeruiret, laudem ex eo maximam eſt adeptus. Hic verò de quo loquimur Marcellus, patrem habuit Ricardum aſtrologiæ peritiſſimum ex Politiano nõ ignobili Hetruriæ oppido: is die natali filij notato ſtel-

larum cursu summum in ecclesia magistratum portendi lætissimus coniecit, narransque filio adhuc impuberi coniecturam illam sic illi persuasit, vt oblata nuptiarum occasione adolescens se honestissimè excusarit, lõgè enim meliorem fortunam quàm sibi astra portendebant, nolle cõtractis matrimonij vinculis impediri. Matrem verò habuit Cassandram cognomine Benciã ex honesta nobilíque familia. Paulo verò tertio qui Mathematicis disciplinis operã dedisset, Marcellus charissimus fuit, eiúsq; ad Iuliũ extãt epistolę aliquot, quibus se grato animo in Farnesiorũ gẽtẽ esse declarat, ac pro iis pontificem supplex precatur, vnáque earum Eugubij scripta est quarto Non. Septemb. 1553. ob astrologię peritiã quam pater Richardus profitebatur, Paulo innotuit, ab eóq; regendæ adolescentiæ Alexandri Farnesij recẽs creati Cardinalis præficitur. Cognita postea hominis in omni negocij genere mirabili prudentia iudicióque, & scientia rerum absentem ad purpureum honorẽ vocat. Reuersus postea Romam Tridentum mittitur, vt cum duobus collegis synodo præesset. moritur deinde Paulus, moritur Iulius. ô Cardinales quàm vehemẽter vos Episcoporũ vrbis varietas, mutatióque delectat, & quàm magno odio est vobis longęui vita pontificis tũ fata Marcellum ad amplissimam sacerdotij dignitatem vocant. Põtificem longè latéque speculari oportet, atque ex omni parte oculum esse omnia intuentem, nec quicquam negligentẽ. hoc sibi Marcellus proposuerat, eáque solicitudine viuere, quàm Episcopum præcipuè quærere oportet pro ecclesia sibi credita, nec tã præesse cupiebat, quàm honori Romanæ ecclesiæ consulere, & vulneribus Christianarum gentium mederi. Dum hæc cogitat, & familiaribus

amicis eloquitur, vigesimo pontificatus die excedit è vita. O miram cœlestium volũtatem! pontificem enim sanctitate, moribus, doctrináque excellẽtem tam citò rapuerũt quàm citò dederant. Quamquam in tam breuissimi pontificatus tempore præconem eximium suæ virtutis habuit Paulum Manutium amantem veri: is enim epistolam dedit ad Marcellum secundum, qua pietate erga deum & homines incensum esse illum prędicat, altissimísque consiliis & cogitationibus affluentem. quas ob causas lætari se dicit quòd tantus vir sedem apostolicam attigerit. magnum illum virum prædicãt, omníque laude & gloria dignissimũ. nemo enim laudabilior est, quàm qui ab omnibus laudari potest, vt ab Ambrosio Mediolani Antistite lib. I. de Virginibus dictum scimus. Habuit & Hieronymum Seripandũ virum sanctitate & pręstantia insignem, quem Iulius Salerni Archiepiscopum fecerat, Pius quartus Cardinalem præesse synodo Tridentinæ mandans. epistola enim eius ad Fesulanum Episcopũ adhuc superest qua virum illum mirè cõstantem & Catonianæ seueritatis propemodũ imitatorem, negat pontificatum vmquam humanis consiliis assequuturum. Postea mirari se ait quomodo Cardinales põtificem eum fecerint, nec adduci posse vt existimet humano consilio id factum, sed diuino potius accidisse. Deinde narrata vitę breuitate, quæ dies viginti duos nõ excesserit: Cur, inquit, Deus hanc florẽtissimã arborem crescere eo vsque siuisti, vt de ea dicere possemus, *Ventum ad supremum est*, nihilominus securim manu tenebas, vt eius radices tam citò præscinderes? Breuissimum Marcello pontificatum fuisse demonstrauimus, ídque non immeritò, etenim vixere quidem diu plerique pontifices Romani, at nemo

nemo adhuc annos Petri attigit, vnico Adriano primo excepto: nam is ferè ad metam eandem cursu peruenit. Cæterorum breuior pontificatus fuit, qui in eo satis diu vixere, breuissimus autem eorum quibus aut mensem vnum duósve aut paucissimos tantùm viuere licuit, vt Marcello huic cõtigit: quidam etiam breuiorem vitam habuere: sed sic est, Deus non pro voluntate hominum, immò pro arbitrio suo vitam eorum aut protrahit aut breuissimam esse iubet, seu iuuenes sunt, seu senio cõfecti: nihil autẽ tam incertum inter historiarum scriptores quàm tempus, quo quisque in Episcopatu fuit, & qui fuerint parentes singulorũ, quæ patria, quæ ætas, qui mores, quibus consulibus, quibus regibus & Cæsaribus vixerũt. Quare interdum omitto, ne lectores per inuias semitas abducti aberrare à rectiori itinere cogãtur. Marcello, vt diximus, mortuo antequam patres comitia ingrederentur, conuenit inter eos vt electus qui foret, agnatos decessoris honesto aliquo munere afficeret. domum enim eius more Romano à plebe pretiosa supellectili rebúsque mobilibus nudatam sciebant nec potuisse pontificem tam citò amissarum facultatum damnum eis reparare: id tamen à Paulo successore præstitum non fuisse adhuc constans fama est.

PAVLVS IIII.

NON procul à Furcis Caudinis vbi Spurius Posthumius cùm malè pugnatum esset à Romanis, pacē cū Samnitibus fecit, Ioannem Petrum tertio Cal. Iulias in Scala vico natum cōstat anno à partu virginis quadringentesimo septuagesimo sexto. Auus eius Diomedes Carafa Matalunæ Comes vir clarissimus fuit, pater Ioannes Antonius inter Neapolitanos proceres spectatæ notęque virtutis, puer Latinę, Gręcę, Hebraicęque linguę studiosissimus fuit: deinde sacrarum literarum scientiam auidè complexus, cui vitæ integritatem adiunxit. Ea scientiæ & probitatis fama adductus Iulius secundus, & cōmendatione Oliuarij Carafæ patrui Cardinalis, ad quem extant Sabellici aliquot epistolę, Episcopum Theatinum eum esse iussit. Theate oppidum Marracinorum Plinio & veteribus notum, nūc Episcopi sedes est, eique impositum Ioānem Petrum diximus: sed pertęsus mollioris vitæ sub mōte Pincio longè ab hominum conspectu in priuatis ædibus diu consedit, posteáque collegium nouum instituit presbyterorum Theatinorum, sic enim vulgo in Italia appellantur à Theate oppido cui Episcopus pręfuisset, quod Silius poëta magnum vocat: quorum hoc initiū fuit: ipse Ioannes Petrus, Caietanus Tiennius, Vicentinus Bonifacius, Collis Alexandrinus anno quinto pontificatus Clementis septimi decimo septimo Cal. Octob. in Vaticano.

ad aram Petri apoſtoli ſolemnia paupertatis, obſequij & caſtitatis vota emiſerunt anno 1528. Similibus poſtea ſe aſtrinxerũt Theatini omnes ſocij. Hi ſunt alij à Ieſuinis, nã hi ſibi videtur ſoli ſocietaté cõtraxiſſe cum Ieſu, vulgus tamen eos quoque Theatinos in Italia Hiſpaniáque vocare ſolet, cùm Nolæ in Campania Ieſuini dicantur, Ferrariæ Scofiotti, Bononiæ preſbyteri S. Luciæ, Mutinæ reformati ſacerdotes, & in Hiſpania Ignaciani à principe ſectæ Ignacio Loyola milite Cantabro: aliáque paſſim nomina habeãt, & à Paulo tertio confirmati dicãtur, in eo ſanè nimium ſapientes quòd ſe putant cœlo vel ipſi quandoque imperaturos. At Paulus tertius qui Carafæ induſtiam virtutéſque nouerat, eum abſentem in Collegium Cardinalium adlegit: quo ſuſcepto honore ita functus eſt vt nemo melius, ſolámque ei nimium ſeueri ingenij & in ſententia permanentis animi notam aulici inurere cœperant. Tandem annum natus ſeptuageſimum nonum Alexãdri Farneſij Cardinalis opera ac ſtudio è ſui ordinis principe Epiſcopus vrbis deſignatus eſt. Cúmque Ioannes Petrus antea appellaretur, id Petri nomen retinere nefas putauit, prędeceſſorum morem ſequutus, quorum plures cùm Petri ante pontificatum nomen ferrent, ſpõtè id abiecerunt, non quòd minores eſſent officio, ſed meritis inferiores. Itáq; Pauli nomẽ in gratiam Farneſiæ gentis ſumpſit, quòd ex ea Paulum tertium prodiiſſe meminerat. Electus autem coronari magno faſtu voluit, magnóſque & illuſtres viros ſibi ſeruire, magnitudinémque ingentis animi præ ſe ferebat, vt Hadrianus Hetruſcus libro decimo tertio hiſtoriæ ſuæ ſcriptum reliquit. Quærenti œconomo vt impoſterum ipſe fratríſque filij victuri eſſent, Munificè, inquit, vt

principes decet, liberalitérq; viuemus. quæ vox eius regia potius quàm pontificia fuit. Sed filiis Ioannis Alfonsi fratris nimiũ indulgere visus est, vt infœlici postea exitu vitæ cognitũ scimus. Initio autem põtificatus tãtis támque variis populum Romanum beneficiis affecit, vt solemni decreto statuam ei marmoreã Quirites in Capitolio poni iuberent. Iudæos nationem natam seruituti pridie idus Iulias anno millesimo quingentesimo quinto coërcuit eorúmque synagogas vna excepta dirui iussit, glaucíque coloris signo eos notari voluit. Id à Cardinali sanctæ crucis qui Bononiam regebat, olim factum, vt Iudęi certo signo à Christianis dignoscerẽtur, Poggius in funebri concione tradit. Quę Pauli constitutio vtilis, ne dicã necessaria Christianę reipubl. visa est, quòd gentem illam pertinacem & de Christo pessimè sentiẽtem, grauitate edictorum coërceri oporteat, quos in testimonium veræ fidei Christianę primùm Cæsares, deinde Episcopi Romani iam inde à Gregorio magno in vrbe viuere permiserunt. Rectè quidem hoc ab eo factum est. Cùm verò candentibus liliis adornatum seu aspersum animũ haberet, euocato Gallorum exercitu bellum per eos regno Neapolitano inferre cogitabat, Hispanámque gentem cęteris odiosam ex eo depellere, sed aliter quàm sperabat euenit. Igitur toti Latio potius quàm Neapolitanorum finibus bellum funestissimum acciuit, pacéque præter sentẽtiam cum Hispanis facta, Tyberis exundans in agros ínque Romam ipsam sęuiit, ne quid miseriarũ deesset: tãtámq; intulit calamitatẽ quantam Gregorij magni temporibus, vel Plinij secundi inuectam cõstat. Exin Carolum fratris filium & conscios, quorum occultis consiliis atque artibus nec ipse sibi satis-

facere, nec Henrico secũdo Gallorum regi potuerat, procul ab administratione Reipubl. abegit, irrita spe restitutionis in gratiam. Id verò pro dignitate pontificia facere est visus, quòd Ferdinãdi noui Cæsaris legatos audire noluit. cedere enim imperio Carolum quintum ne fratri quidem suo Apostolica sede inconsulta debuisse prædicabat: & omnes qui à recto tramite Christianæ & Catholicæ aberrassent hæreticos, modò ad se reuersi veniam precarentur, humanissimè excepit, vt à Hieronymo Manfredo Bononiæ Iurisconsulto memoriæ mandatum est. His rebus gestis decessit Paulus ex dolore aquæ intercutis decimo quinto Cal. Sept. anno millesimo quingentesimo quinquagesimo nono, ætatis octuagesimo tertio, & aliquanto amplius, moribundíque suprema vox fuit: *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus*. Mortuum Romani diris carminibus Pasquillo affixis (ea gladiatoris antiqua vetúsque statua est) vt nũquam de vrbe benemeritũ sunt prosecuti, statuámque eius per vrbem raptatam fœdè comminuerunt.

„ *Hic Carafa iacet superis inuisus & imis,*
„ *Styx animam, tellus putre cadauer habet.*

Reliqui versus notiores sunt quàm vt stylo nostro egeant, verùm hic mos Romæ vt pontifices seu bonos seu contrà mordacissimis versibus plerumque lacerẽt, nec modò Episcopos, sed etiam reges orbis terrę, famosósque libellos affigere soleãt, vel Pasquillo gladiatori, vel marmoreę statuę iacentis Marforij, quæ iuxta Capitolium posita est.

PIVS IIII.

BERNARDINVS Medices Mediolanēsis Ioannem Angelum præclarissimum familiæ decus genuit ex Cæcilia Sorbellonia cōiuge. Is natus est pridie Cal. April. anno nonagesimo nono supra millesimum ac quadringentesimū. Ticini puer, móxque Bononiæ, præcepta philosophiæ didicit, deinde iuris ciuilis scientiæ operá dedit, vnde ad Rempubl. progressus statim inclaruit, cùm eius non mediocrem in rebus getendis industriam Paulus tertius cognouisset, à quo absens Cardinalis creatus est. Cúmque post Pauli quarti funus Cardinales in cōclaui essent, columba, vt cùm eligeretur Fabianus accidisse libro primo diximus, casu sacellum Sixti per fenesttas ingressa diu circumuolauit, fessáque cum admiratione omnium auis quietem expectantium Angeli cellæ insedit, qui post longas collegij dissensiones, in quo erant Cardinales quadraginta quatuor, ex Angelo pōtifex Romanus factus est anno millesimo quingentesimo sexagesimo: Piúmque se appellari voluit, quòd pietatem præter cæteras virtutes vti reginam profiteri cuperet. De electione autem eius apud Ludouicum Rhegiensem mitissimi ingenij virum sic reperio: Diuini consilij fuit & bonitatis, vt post graues longásque dissidij & cōtentionis moras Reipubl. Christianæ pōtifex tamen cōcordibus suffragiis præficereris. Extántque eiusdem viri ad Pium epistolæ sexaginta plenæ Chri-

ſtianæ prudentiæ,eiúſque conſilio ad res magnas gerendas motus videtur. Ac pōtificatum quidem exorſus eſt à venia quam populus Romanus petebat, in gratiam eorum qui è minuta plebe ſtatuam deceſſoris in Capitolio,vt ſuprà demonſtrauimus, poſitam raptare per vrbem, fœdatámque comminuere auſi erant. Benedicti duodecimi inſigne argumentum ex ſacris literis ipſe iterum vſurpauit: *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero*: indicans ſe agnatos cognatóſve ſuos nō adeo amaturum,vt quod deceſſor feciſſet, ipſe eos ad imperium vrbis ſummámque rerū admitteret. Ac ne impoſterum agnati pōtificum deſiperent, eóſque falſis nunciis & conſiliis decipere conarentur,exēplum memorabile reliquit, Carolo Carafa Cardinali honoribus exuto, ob eámque cauſam aliáque crimina ab eo commiſſa,quorum apertiſſimè cōuictus eſt damnato maieſtatis,& aliquot præterea affinib⁹ eius ſerui publici manu decollatis, ne vlla agnatio cognatióve pontificem Romanum decipere in reliquum tempus auderet: quo ſpectaculo attonitus populus Romanus admonitus eſt officij, nec rebus nouis ſtudere poſtmodum eſt auſus, quod ſanè factum trāſire ſine admiratione non potuimus. Poſtea Romā venit Abdiſu Patriarcha vrbis Muzale in Aſſyria, vt à Romano pontifice electio orientalis eccleſiæ confirmaretur. Placuit Pio viri ſanctimonia Chaldaicis,Arabicis,Aſſyriiſque literis ornati, ſæpéque cum eo colloquutus per fidum interpretē petitioni eius benignè annuit, donatúmque Latiis muneribus in patriam remiſit. Cæterùm Pius hoc ſpectauit vnum, & in eo potiſſimum ab illo primùm die quo ſummam inter homines poteſtatem delatam diuinitus accepit, fixit curas & cogitationes omnes,vt com-

munibus malis generali synodo mederetur. his enim verbis virum laudatum Paulum Manutium vsum video. Itáque finis synodo Tridentinæ eiusdem Pij studio ac vigilātia impositus est, acclamationésque patrū in ea fuere, beatissimo Pio Papæ domino nostro sanctæ & vniuersalis ecclesiæ pōtifici multi anni & æterna memoria. Actáque synodi extāt, ne quid à nobis Christiani lectores prætermissum querantur. Hæc dum à Pio fœliciter fiunt, Gallia ciuilibus ob religionis causam bellis exortis ardebat, Carolo nono Rege tunc admodum puero, sub quo Ioannes Caluinus anno ętatis quinquagesimo tertio Geneuę extinctus est, viperæ similis, ad quam securos somnos capere Gallia non poterat, Hieronymi enim verbis vti liceat. Quòd si ægrè ferūt virum illum à me viperam dici, scorpium appello vt Tertullianus Marcionem. Hic damnatæ sectæ à synodo Tridentina propugnator defensórque acerrimus fuerat. Cuius viri non quidem sectam, sed excellentis ingenij vires scribēdíque grauitatem mirari necesse est; quamquam pudet fateri hoc monstrum in Gallia natum apud Nouiodunum antiquum nec Cęsari ignotum oppidum; secta autem illa foris quidem aliquid, intus nihil est. Multum ergo debemus anno millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, quo quidem portentum illud extinctum est. Eodem verò 17. Cal. Nouemb. Pius sacram constitutionem edidit in eos qui nimia quadam facilitate seu potius importunis amicorum familiariúmque precibus adducti alieni iuris beneficia ecclesiastica custodiunt, eósque nisi ea dimiserint, excommunicationis & interdicti pœnæ subiicit. Hæc quidem constitutio à Pio quinto successore Cal. Iunij millesimo quingētesimo sexagesimo nono

postea

postea confirmata est. Solent verò pontifices eiusmodi sacras constitutiones Christiano numero annorum distinguere ab aliis rescriptis in quibus tantum mensem atque annum pontificatus sui notant. Superior autem constitutio duorum pontificum ab iis translata est in tabulas diu duraturas; & qui iam in tumulo quiescunt, taciti loquuntur viuis, sed æternum tamen perituris nisi aliena beneficia desierint possidere. Verùm Caroli bellicosissimi Regis pubertatem Caluiniana audacia vt diximus vexabat, sed non minus fastus Hispanicæ gentis, cuius oratores tribuendum sibi primum in consessibus publicis locum contendebant: cúmque Gallus Hispanum æqualem iure respueret, Pius pontifex laudato more maiorum priorem Gallicæ genti assignauit, prudentérque litem illam diremit veritus ne quid noui inter Gallos & gentē illam exoriretur. Melita insula prope Siciliam in mari sita hoc pontifice obsessa est. Cúmque res Melitensium quanto in periculo essent constitutæ per nuncios accepisset, iussit copiarum haberi delectum, quæ subsidio mitterentur laborantibus, edixítque certam pecuniam in illud bellum erogari, & pulueris tormentarij non paruam copiam, & omnibus subsidiorum generibus rem Melitensium adiuuit: vt exemplo, non oratione solùm, Christianos principes ad defendendum Christianum nomen, & veram ac antiquam religionem, & omnium decus vno tempore hortaretur. Nam si illam insulam in deditionem Solymanus compulisset, manifestum omnibus periculum breui imminebat, cùm transitus facillimus inde foret in Siciliam, qua potitus mox Italicos fines anniuersariis incursionibus populatus, denique vniuersam Italiam breui subegisset. Missi sunt

igitur Pompeio Columna duce sexcenti pedites Neapolim, quem multi viri illustres sine stipendiis, solo gloriæ & nominis virtutisq; suæ ad posteros transmittēdę desiderio sunt secuti, cùm tam præclaram támque iustam belli opportunitatem nacti sibi viderentur. Hoc Hieronymus Comes, Alexandrinus in Melitensis belli historia refert, vnde soluta obsidione occisis duobus & viginti hominū millibus Turcæ immanes discessere. quā ob causam Romę supplicationes habitæ, multáq; lętitię signa Pius dedit: nec multo post humanis rebus eximitur anno ætatis sexagesimo sexto, pōtificatus sui quinto & amplius. Ego quidē illū vidi, & idcirco si statura fuisse eum iusta dixero, frōte lata, cæruleis oculis, naso eminenti ac ferè rubido, barbáque mediocri, non mentior. Vrbi quidem huius pontificis memoria ac recordatio gratissima debet esse. sæpe enim illud dicebat: Me pontifice Roma semper erit tutissimum piorum hominum perfugium atque receptaculum. Et reuera fuit. Etenim præter publicā quietem, cui semper cōsuluit, nullus in vrbe locus vacuus est beneficio aliquo Pij quarti. Paulus Manutius scriptor elegans cum epistola ad Titium data Romæ Non. Decemb. 1561. trāquilla illîc esse omnia, nihil turbulenti, nihil aduersi esse dixisset, ciuitatem quotidie magis illo pōtifice reuiuiscere, eúmque excellere iu-
„ stitia, pietate, beneficentia, Multis, inquit, locis ædifica-
„ tur strenuè: nam pontifex, vt præstāti animo est, antiquæ
„ illius Romæ speciem eximiam, & formam, cogitatione
„ ac mente complexus, excitari pręclara monumenta, vias
„ restitui veteres, nouas muniri, aquas etiam à longinquis
„ fontibus impensa maxima in vrbem duci iubet. Quæ cùm
„ erunt absoluta, nihil aspectu pulchrius, nihil magnificen-

tius, aut etiam commodius esse poterit. In eam sentẽtiam quidam Italus poëta non ignobilis hoc carmen edidit,

Marmoream me fecit, eram cùm terrea, Cæsar:

Aurea sub quarto sũ modò facta Pio. Maximũ verò beneficiũ eius est in Quirinali colle, vbi Virginis tẽplũ in Thermis Diocletiani Cæsaris fieri iussit, sacrauítq; anno millesimo quingentesimo sexagesimo primo, vt alumni familię Carthusianę imposterũ in eo tẽplo rẽ diuinã facerẽt. Bononia etiam quoties videbit Gymnasium suum pontificio sumptu instauratum, Pij nomen memoriámque celebrabit. Postremò huic Pio, quod recordatione dignum quidam fortasse existimabunt, & Pius successor, & ex eadem prouincia dabitur, vterque enim Insuber fuit.

PIVS V.

ROMÆ etiam vidi nondum pontificem exactæ tamen ætatis, & prolixo sed exili corpore, ieiuniísque & anteactis laboribus attenuato, Pium quintum, cui Ghisilerio nomẽ fuit. is natus Boschi in oppidulo agri Alexandrini sex millibus passuum ab Alexãdria ipsa, quam Abdua flumen interluit, ex familia admodum tenui, patréque Paulo, agricola, maiores enim suos factionis Gibellinæ Bononia pulsos audierat, in quibus excelluit Guido Ghisilerius, quem Dantes Bononiæ doctorem illustrem, poëtámque egregium fuisse dicit libro primo &

ſecũdo de vulgari eloquẽtia. Mater illi fuit Dominica, noménque eius initium fortunę filio videri poteſt fuiſſe. Dominici enim ordinẽ ingreſſus adoleſcens poſtea apud ſuos philoſophiam, deinde Theologiá docuit: admotúſque ad Inquiſitionis officiũ apud Bergamum oppidanos aliquot Lutheranę opinionis reos detulit. quo audito nũcio Venetæ reipubl. iuſſu capi iubetur: ſed indices decreti quoſdam habuit ſumptóq; Frãciſcani habitu Bergamo ſtatim profugere coactus eſt, Romámq; pedes proficiſci anno Chriſti milleſimo quingenteſimo quinquageſimo primo, vbi à Paulo quarto tunc Cardinali cognitus ob egregiam virtutem & ſanctimoniam Inquiſitioni hæreticorum pręfectus eſt, hæreſes quippe ad langorem & interitum pietatis productas non expaueſcere iam didicerat. Cùm verò poſtea quẽdam Paulo notiſſimum hęreſeos reum detuliſſet, actáque accuſationis ad illum afferret, Carafa cucullam illi manu detraxit: deinde admiratus hominis patientiſſimi modeſtiá, pluris quàm antea illum fecit, donatum Epiſcopatu Nepeſino quamquam tenui, ínque Cardinalium collegium allectus eſt, cùm ille ad ſummũ imperium perueniſſet, tandem poſt Pij mortem in perpetua illa ſua animi æquitate ac moderatione conquieſcens, nihílque tale cogitans, cõſentiente collegio patrum pontifex maximus declaratus eſt, cùm vir ſanctiſſimus Borromeus Mediolanẽſis ſorore Pij quarti genitus ſententiam ac ſtudiũ ſuum ſociorúmque vt viro bono dádũ cẽſuiſſet. *Non magiſtratus ex hominibus, ſed homines ex magiſtratu probari æquiſſimum eſt.* Itáque nolenti planè atque recuſanti ſacer ille magiſtratus impoſitus eſt, cùm diceret tã corruptis tẽporibus támque peruerſis vix fieri poſſe, vt ſummus põtifex ad æternã cum

Deo trãquillitatẽ & gloriã perueniat, victus tamẽ religiosissimi viri precibus põtificẽ se fieri passus est reipubl. causa, diéque natali, is Antonio anachoretæ sacer est, annum iniens sexagesimum secundum ante Vaticanam Basilicam sacram tiaram sumpsit, cui spectaculo egomet adolescens interfui. Eum verò natum cõstat apud Insubres, Paulóque aratore prognatum, & Antonio ei nomen fuisse, quod in Michaële postea mutauit ex ordinis sui disciplina. Verùm quis est quẽ Deus cùm vult in summo dignitatis nõ collocet gradu? pulchrum est, vt comicus ait, laudari à laudato viro, nam à plebe minutóque populo cõtemni ea verò est gloria, vt huic Pio accidit, qui cùm primùm pontificem renũtiatum audiuit, fex Romana Carpisculum vocabat, quo verbo Aurelianus Cæsar olim cùm Carpicus à Senatu esset appellatus ab afflictis Carporum copiis, vsus est » literis ad Senatũ datis, Superest, P. C. inquit, vt me Carpis- » culum vocetis: vt in eius vita apud Flauium Vopiscum reperio. Carpisculum igitur plebs vocabat, solentque Itali Dominicanos qui Insubriam incolunt ab altiore genere calcei quo illi vtũtur, sic appellare. Hic itáque Pius ille ipse est,[1] de quo epistola ad Marium scripta Romæ sexto Calẽ. » Sextil. 1566. Paulus Manutius, ait, Optimum qualem ætas » nostra non vidit pontificem habemus. eodémque anno quinto Cal. Quintil. Orator ducis Ferrariensis hoc de illo » verissimè protulit: Nunquam, inquit, tu honores secutus » es: sed recto semper itinere gradientem, & de sola virtu- » te sollicitum, de aliis rebus non laborantem, ipsi te vltrò » sunt honores consecuti. Nihil te Cardinalatus dignitas im- » mutauit: nisi quòd vt tua virtus à pluribus cognosceretur » effecit: eandem quam priuatus comitatem atque affa-

„ bilitatem, eundem cultum, eandem vitæ ac disciplinæ
„ seueritatem retinuisti. Vna erat omnium vox, neminem
„ esse qui maiori libertate sententiam diceret, qui minùs ad
„ gratiam loqueretur, qui quæ vera rectáque erant constan-
„ tius aut animosius tueretur. Itáque non in sermone tan-
„ tum, sed in vultu ipso ac nutu tuo magna inesse putabatur
„ auctoritas. Tanto igitur & tam repentino omnium con-
„ sensu pontifex renunciatus es, vt si cui fortè adhuc du-
„ bium fuerat, hominúne iudicio, an diuino numine sum-
„ m̄i pontifices crearentur, quod tamen nemini vnquam
„ bono dubium fuit, ea tota dubitatio proximis comitiis
„ sublata esse videatur. Non enim fumosæ maiorum imagi-
„ nes, non inuidiosa diuitiarum magnitudo, non eblanditę
„ principum commendationes viam tibi ad pontificatum
„ munierunt: eadem illa virtus quæ te ab ipsis incunabulis
„ susceptum perpetuò comitata erat, seruit omnino, & vo-
„ tis nostris, & meritis tuis, sed tamen in isto te tandem cel-
„ sissimo dignitatis inter homines Deo proximæ solio suis
„ ipsamet manibus collocauit. Suscepto igitur pontificatu
ac nomine Pij decessoris precibus Borromei Cardinalis re-
tento, memoria recolens Eliam Iudæum hominem sibi
pollicitum se tum demum Christianæ religionis cultorem
fore cùm Romanus pontifex Pius renunciatus esset, misit
ad eum rogatú vt pacti memor fieret. Ille attonitus rei no-
uitate Christianus fieri non recusauit, vxorémq; & liberos
eãlegẽ profiteri, triginta Iudæis secũ adductis vt aqua chri-
stiana tingerentur, ídque à Surio & aliquot aliis scriptori-
bus in commentarios relatum reperio. Quin iidem scri-
tores in explicandis eius virtutibus, rebúsque gestis fortas-
sis nimij sunt, etsi nimiũ nihil est in vita virorum bonita-

te affluentium. Anno autem primo Pius constitutiones duas salutares edidit, renouata Innocentij pontificis tertij constitutione, vt medici ægrotos nisi qui se Christianos esse meminissent, post diem tertium non inuiserent: altera quibusq; presbyteris tàm Græcis quàm Latinis, ne deinceps Græci quidem Latino more, Latini Græco missas & alia diuina officia celebrent. quæ quidem constitutio decimo tertio Cal. Septemb. illo anno data est: idem seuerissimus legũ custos fuit, ac seueritatem fortè illàm nimiũ amauit, sanxítque ne in aula Romana iuuenes imberbes alerentur, quod à Hieronymo Manfredo Iurisc͠osulto Bononiensi proditũ est. Calen. verò Nouembris insequẽtis anni vtilem quoque publicari imperat, spectaculáque vbi tauri & feræ in circo agitantur, vt à pietate christiana longè aliena sub anathematis pœna fieri vetat. illis enim spectaculis mortaliũ fœdæ dilaniationes sæpe fiebãt. Anno autem quarto Cosmum Medicem cum suis successoribus magnum Ducem Hetruriæ sexto Calend. Decembris pronũciauit, concessis tabulis quæ huic rei fidem facerẽt, hísque datis anno 1569. quibus se tulisse auxilium prædicat Carolo christianissimo Francorum Regi aduersus eius rebelles & hæreticos. Christianissimũ vocans illis ipsis tẽporibus, quibus ob religionis causam Gallia bellis ciuilibus conflagrabat. Et verò ei auxiliarem exercitum misit ex Italia, auspiciis Comitis S. Floræ: is ex delectu lectissimorum equitum, peditúmque manu constabat, eíque petenti per legatos magnis multísque precibus vt sibi de patrimonio ecclesiæ Gallicæ vendere liceret pluris licitanti, quanto opus esset ad defendendam Christianam pietatem aduersus hæreticos, bellúmque eis inferendũ (quam-

quam mœstus animi doléns que annuit solemnibus literis datis Romæ apud S. Petrum die vicesima quarta Nouembris anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo octauo, quas scripsit Carolo Lotharingo & Carolo Borbonio Cardinalibus, venditionem eam per eos fieri mandans: distractúmque est de prædiis & rebus ad ecclesiam pertinentibus vsque ad summam centum quinquagies mille aureorum annui certíque redditus. quod nullo vmquam tempore in Gallia factum erat: sed tempora adeo turbata tunc erant, vt id velle clerus cogeretur quod regi suo placeret, placeret verò id solùm quòd summa rerum perturbatio imperaret. At anno quinto pontificatus sui vir sanctus & senex, ne in popularibus concionibus de conceptione Mariæ Virginis disputetur, prudentissimè vetuit. Synodus Tridētina Decameronem Bocacij politissimi scriptoris ob lasciuiam damnauerat, ídque Hetrusci molestissimè ferebant, quòd ille auctor eloquentissimis etiam viris dicendi copiam suggerat. itáque à Cosmo principe Hetruriæ rogatus est vt id opus expurgari & corrigi permitteret, ídque ab eo in Hetruscæ iuuentutis gratiā libēter cōcessum est. Quàm verò humanissimè foueret ingenia virtuti & pietati dedita, dici profectò non potest: quo in numero fuit Frāciscus Senēsis Archiepiscopus materno genere Pium secundum & tertium attingēs. Quàm autem grato animo in decessorem Paulum fuerit, argumento est magnificum ei monumentum ad Mineruæ in maiorum sacello Pij studio positum: quàm grato in patriā vbi monasterium Dominicani ordinis sumptu suo eóque ingenti fieri curauit, séque in eo sepeliri mortuum iussit, licet tumulum in minori fortuna ipse sibi in vrbe apud Domini-

minicanos locauerat, quem egomet ad Mineruæ templum sæpe vidi. Qui rogatu ac precibus Dominicanorum qui in Italia resident impulsus, ipsa acta relationis inter Diuos Ioannis Cadurci Romani pontificis temporibus facta, & quæ Auenione custodiebantur, ad se Romam deportari iussit, vt Thomæ Aquinatis memoriam, quem Ioánes diuum pronunciasset, Italia omnis & Aquinum patria eius in tutiori quàm essent loco collocata scirent. Quàm grato in propinquos! Gardinæ enim sororis suæ filium Dominicani ordinis, Michaelem Cardinalē instituit, misit in Hispaniam mox in Galliam Legatum gemmámque Regię fidei erga pōtificem pignus à Carolo accepit! tantum à Deo beneficium se accepturum non putans, cùm Romæ pridem ab auunculo in famulitu & officina sartoris positus mechanico operi vacabat. Fratris verò filium à piratis captum atque in Africam abductum pecunia redemit, donauítque honestis opibus, admonitum ne iis abuteretur. & cùm ille sępe verbis castigatus satis obsequens nō esset, Pius cereū accēdi, vocatúmq; ad se quā primùm abire iussit extra apostolicæ ditionis fines, antequā ignis extingueretur. Illud verò factum eius imprimis memoria dignum est. Cùm quidam, cuius nomini parcere ob familiæ decus nō iniquum putaui, vitæ eius insidiatus esset, deprehensæque esset literæ eius rei indices, vocatis duobus præstātissimis Cardinalibus, eas exhibuit, quas cùm reus à se scriptas obsignatásque fateretur, suppléxque procumberet ad pedes sanctissimi senis, optare tuum sit, vis iure vtar, an misericordia? cúmque ille lachrymans demisissimè veniam peteret, ei vltrò benedixit, imposita reo, sibíque & testibus qui aderant perpetui silentij pœna, sed tantam eius beni-

gnitatem & clementiam quis vmquam tacuisset? Profanas quidem statuas & antiqui operis imagines si quas in Vaticano reperit prędecessorũ studio positas, ciuibus Romanis eas restituit, curiosos earum negans pontifices esse debere, atque hoc pietatis eius iudicium explicatu dignũ & mihi visum est, & aliis fortasse videbitur. Sanè erga eruditos piósque homines quo animo fuerit, cæteri amplius docebunt. Ego exemplum literarum eius ex Italico sermone cõuersarum ad Vrbinatem quendam hic subiiciam, vt quàm beneuolus in illum fuerit, perspicuè tradã, vtque ex minimis lectores maiora coniiciant. Valde mihi placuit » munusculum mihi oblatũ nomine tuo, & abs te factum: » scilicet vita Christi auctore Landulfo in Italicũ sermonem » conuersa, dignum opus homine Christiano, & idcirco di- » gnum laude, quia liber tuus erit vtilissimus alendæ pietati » Christianę, itaque tamquam pignus amoris erga te mei, & » meliore vt deinceps sis animo mitto per Troilũ Legatum » Ducis Vrbini aureos nummos ducentos, mandauíque » Datario vt cùm beneficiũ aliquod ecclesiasticũ vacauerit, » id filio tuo cõferat, si modò idoneus est, optóque vt is tem- » pore & loco fructus proferat paternis similes. Quo autem animo erga literas fuerit Pius, posteris testabitur collegium Ticini institutum impensis sumptibúsque suis, cui Ghisileriorum gentile nomen attribuit, vt in eo tenera iuuentus imposterum ad bene beatéque viuendum informaretur. Quantam autem animo lætitiam concepit audita Christianorum ad Naupactum nauali, eáque ingenti de Turcis victoria? in quo prælio Marcus Antonius Columna multis ciuibus Romanis stipatus classi pontificiæ pręerat, ea vndecim triremium instructissimarum fuit: nec

erit inutile, quibus ominibus naualē exercitum in hostes abeuntem sit prosequutus, mari solemni ceremonia apud ciuitatem Veterem benedicto, largitúsque militibus singulis sacram ad id bellum pecuniam: Ite, inquit, victoriam relaturi, si in Christo spem habueritis. Melitensis insulæ Pij decessoris temporibus ab immanibus Turcis obsessæ ac penè captæ singularem curam habuit, ad eámque muniendam ex Apostolico ærario pecuniam misit, ingenti liberalitate in eos vsus. At nihil est quod in eo viro Caluiniani soleant arguere, nisi quas non probant nuptias inter Philippum Hispanię Regem & sororis eius filiam, eandémque Maximiliani agnati omni iure ciuili improbatas, quę auctoritate illius factæ sunt. Qui tamen nuptias Margaretæ Valesiæ & Henrici Regis Nauarræ, quòd religionis dissidentes essent, nec plenus vita, nec moribundus vt fierent persuaderi potuit; Bartholomæi festum diem hæreticæ genti in Gallia funestum fore non præsentiens, *homines enim sumus, non dij.* Obiit autem Romæ ex acerbissimo grauissimóque calculi dolore, Calend. Maij, M. D. LXXII. optimus ac sanctissimus pontifex, omnísque virtutis præstātissimum exemplar, cùm sæpe diceret: *Domine adde ad dolorem, dummodo addas ad patientiam.* Atque in eius funere Marcus Antonius Muretus Lemouix præclaram de virtutibus eius, factis, supremóque morbo orationem habuit.

GREGORIVS XIII.

SEPTIMO Idus Iannuarias anno milleſimo quingenteſimo ſecundo Bononię in Colonia Romana, vt Tacito videtur, natus eſt Hugo Boncompagnus, & patria & genere nobilis. Pater enim Chriſtiphorus mercaturæ quidē ſtudio primùm addictus, ea dimiſſa filios plures habuit, Hieronymum, Hugonem, & Bōcompagnum; inter quos paterna hęreditas ita diuiſa eſt, vt perampla magnificáque domus à Chriſtophoro exædificata Bononiæ iuxta templum D. Petri ad Hugonem peruenerit. Interrogatus pater eccui tam ſplendidā domum cōderet! Cardinali, inquit, futuro, mathematici enim inſpecta filiorum genitura vnum ex iis ad ampliſſimum illum honorem peruenturum notato aſtrorum curſu ſpondere audent. Sacellum quoque magnificum in æde Martini ſibi & ſuis idem Chriſtophorus fieri curauit. Autor quidem originis Bōcōpagnæ gentis apud Bononiēſes, fuit Petrus publicus in ea vrbe notarius, qui ante ducentos quinquaginta annos vixit. Frater verò Hugonis nomine Boncōpagnus ex quadraginta virorum numero eſt, qui apud Bononienſes clari nobiléſque habentur: & Bononiam quidē quę olim in clientela Antoniorum fuit, natale ſolum eſſe oportebat Romani à quo regitur Epiſcopi. nam à Lucio ſecundo nullum ex ciuibus pontificem Romanum viderat. Alumnum igitur ſuum liberalibus diſciplinis primùm

imbui curauit. Postea iuris vtriusque peritia excultum vidit, & summa cum laude ac iuuẽtutis concursu ius ipsum diu profitẽtẽ. Erat excelsa & eminẽti statura, teretibus mẽbris, naso veluti aquilino, facie pulchra, corpore toto decẽtissimè composito, barbam summissam nutriens. quarum rerum signa etiam exacta ætate habuit. Cúmque ob sapiẽtiam, mores ac vitæ integritatem Pæstanę ecclesię antistes factus, & iam Pio quarto admodum charus esset (qui eum sciebat & Senatoris munere in vrbe functum, & apud Picentes Legatum pontificium diu fuisse) relatus ab eo est in ordinem Cardinalium, qui honos magnus Romæ & in Europa fermè habetur. In eo munere ita se gessit, vt collegarum animos facilè sibi cõciliaret. etenim mortuis duobus Piis cùm eligendi successoris causa conuenissent, omnibus suffragiis sine mora & statim summus sanctæ sedis præses renuntiatus est. quod maximum excellentissimæ virtutis eius indicium fuit, ídque Paulus Sacratus vir eruditissimus libro sexto epistolarum tradit. Gregorium decimum tertium se appellari dicíque in posterum voluit, nec immeritò. pastor enim gregi incumbens idémque vigilantissimus profectò fuit, ac tanta pietate, mansuetudine, & liberalitate in vita priuata, tum magnificentia publica est vsus in pontificatu, vt natus pontifex Romanus, non factus, renũtiatúsque videretur, atque hoc illi studio fuit vt à nullo Christianorum metueretur. nec immerito, etenim. *Amari parens & Episcopus debet non timeri*, antiqua sentẽtia est, eámque à Hieronymo scriptã in Apologia meminerat. Quod si qui eum in tam exacta ætate nimis facilem accessu atque humanum putãt fuisse,

ij nesciunt quid sit esse Romanum pontificem, hæc enim vna virtus est, qua proximè ad Deum accedimus. Ac Synodum Tridentinam temporibus Pij quarti absolutam obseruari ab omnibus voluit veluti necessariã orbi terræ, seminariáque variis locis plurima instituit, renouãdæ ecclesiasticæ disciplinæ gratia, quæ vbique collapsa videbatur, nullo vtiliori quàm seminariorũ remedio. Seminaria verò sunt scholæ electorum iuuenum ad virtutes & scientias contendentium. Itáque Græcorum collegium instituit, & paulo antè Germanicum. Neophytos verò qui suæ gentis secta deserta, sub Christi vexillo militare vellet, sapientissimè vel auxit, vel condidit, quarum rerum testem habeo Fabium Bentiuolium Senensem præfatione ad libros Gennadij Græci, quos fidus interpres in Latinum sermonẽ vertit, dicauítque Gregorio: Quin extra Italiam seminaria fieri iussit, vt Viennæ ad Danubium, in Lituania Vilnæ, in Trãsiluania apud Claudiopolim, apud Indos Iapones tria quoque collegia condi mandauit. grauissimas enim scientias vir prudentissimus amabat, ex cuius ore nõ semel fluxit sentẽtia illa penè diuina, nullum magis decere vel meliora scire vel plura, quàm pontificem Romanũ, cuius doctrina Christianis omnibus populis debet prodesse: Itáque cùm vix amplius per ætatem libros legere posset, vir doctissimus iubebat in gratiam studiosorũ optimos excudi, & variarum linguarum vt Arabicæ, Syriacæ, Turcicæ, vt homines in disiunctissimis regionibus positi lectione illorum ad Christianã pietatem religionémque allicerentur, libros enim illos ad remotissimas gentes deportari curabat. Exulantes propter religionem & patria

pulsos studiosè fouebat (vbicumque eos esse audierat, sumptu alimentísque inopiam recreans, & bono animo esse afflictos iubens. Eleemosynas pauperibus quoque largiri mandabat, quæ miseris solatio essent & clàm inopibus viduis virginibúsque dotem mittebat è suo. Nec erat profectò aut in augenda pecunia occupatus, aut habendi cupiditate deti nebatur, vt qui summas opes summã virtutem nõ putaret: & sibi fœlicissimus videbatur, quo die quamplurimis benefecisset. Hoc pontifice mortui sunt duo præstantissimi Cardinales, ínque regum Caroli noni Francorũ & Sigismundi Poloniæ pectoribus validi, qui ambo in cõcilio Tridentino excelluere, alter etiã Synodo ipsi præsedit. Carolus Lothariẽsium principũ heroico sanguine genitus, cui elogiũ iam à me scriptũ est recẽs mortuo: & Stanislaus Hosius Varmiẽsis Episcopus, quorũ immortalis sit gloria necesse est propter Catholicã egregiè defensã. Hũc etiã magnopere posteris commendabunt Christianæ eloquẽtiæ dignitas quæ in eo eluxit, & opera quæ scripsit; ex eóque numero in primis præclarũ volumen de hæresibus sui temporis, in quo Lutheri Caluiníque, & aliorum quorũdam impios conatus impiósque mores modestissimè expressit, & quæcumque erant digna explicatu, diligẽter exposuit. E viuis quoque excessit Cornelius Mussus loquentissimus mortalium, si eloqui est Italicè dicere, tam disertè enim appositéque vir ille concionabatur, vt rapere hominum mentes atque à se ipsis abalienare videretur, sacrarum eius concionum aliquot volumina supersunt, quæ testabuntur posteris mirabilem illius viri facundiam. Placentinus patria fuit, natúsque vt placeret eruditis, doctis-

que hominibus, & admodum adolescens Franciscanis se deuouerat, postea Episcopatu Bituntino ob facũdiam donatus est à Paulo tertio amantissimo excellentium ingeniorum. Cúmque pótificatum iniens Gregorius illum adesse sibi iussisset, vellétque tot labores homuncionis eius (statura quippe pusilla fuit) honesto aliquo munere honorare sexagesimo tertio ætatis, quinto id. Ian. decessit anno millesimo quingentesimo septuagesimo sexto. Atque eo me beatiorem puto, quòd Cornelium publicè dicentem Neapoli semel audire contigit. Eodem anno Gregorius decimo quinto Cal. Augusti, qui opportunũ videbat, vt ipse ait, aliquod ex redditibus bonísque ecclesiasticis huius regni subsidium conferre maiestati tuæ Henrice Francorum Rex Christianissime, nihil maiori curæ habuit quàm vt mandaret Carolo Borbonio, Ludouico Guysiæ, Ludouico Estensi Cardinalibus, vt inuitis & contradicentibus possessoribus, qua clausula Pius decessor iam erat vsus, iusto pretio legitimóque venderetur ex bonis ecclesię Gallicæ ad summam annui redditus quinquagies mille aureorum, exq́ue solemnes pontificiæ literæ sunt executioni mandatæ, Senatu Parisiensi clausulam tantùm illam non probante, quam à Pio vsurpatam quoque diximus. Fortè in pontificatũ Gregorij incidit annus Iubileus, innumeríq; mortales pietatis gratia ad limina apostolorũ ex omni Europa Romam confluxere, quos ille humaniter à ciuibus excipi imperauit, annonaq́ue consuluit, sic vt ille annus nihil incommodi atque molestiæ peregrinantibus attulerit. Quarum rerum fama permoti Franciscus Bungi Rex, Protasius Arimanorum, & Bartholomæus Omuranorum

rum princeps legatos suos misere ex Indiis vt eum venerarentur, primíque hi Iapponij reges summum pontificem Gregorium salutarunt Non. Cal. Apriles anno millesimo quingentesimo octuagesimo quinto, nec exprimi potest quantum ex ea legatione gaudij quantúmque lætitiæ acceperit, & suum pōtificatum eo beatiorem existimauerit, quòd Indos reges Christum colere & obsequentes Romanæ sedi esse perspexerit. At illo anno fortunatus senex & bonitate affluēs, nec alio quàm senectutis morbo, nam eo die multum deambularat more solito, nec vllum signū imminentis fati habebat, secundo Idus Aprilis hora diei circiter vigesima prima, id est, paulo ante noctem rebus humanis eximitur, tranquilla Italia & pace altissima affluenti, cùm in pace veluti sapiens arbiter principes Catholicæ studiosos viuere procurasset, non in Italia modò, sed in Europa vbicumque potuit. nec immeritò, id enim à pontificibus fieri debet. nam quemadmodum refluente Oceano repentè omnem aquam recedere videmus ac alueum littúsque suum nudum ac ferè cinericium relinquere, ita à pontifice si Reges ac Cæsares aliquo impetu se aut sua retrahant, necesse sit ipsos nudos atque desertos in littore contemni. Pacem igitur & amicitiam colere atque amplecti illos debent vt filios Gregorij exemplo, per quem effectum est vt post magnum grauissimúmque bellum inter Stephanum Batorium magnanimum Sarmatiæ regem, & Moscouitarum principem pacis fœdera vt inter Christianos principes decebat procurarentur, illiúsque beneficij gratia legati Moscouitarum ad Gregorium sunt missi, qui cùm moderationem & clemētiā in administratione admirabilem exhibuisset, anno pō-

tificatus sui decimo tertio obiit, eodémque mense sepultus est in Sacello Gregoriano apud D. Petrum, quod ipse sumptu impensisque suis magnificè constructum dicarat Virgini & Gregorio Nazanzeno, sacerdotibus ad sacra facienda designatis censum attribuens. Porrò sancti illius viri ossa è templo virginum ex Campo Martio in Vaticanum, ínque id sacellum deportari religiosissimè curauit. Porticum quoque in Palatio fieri iussit longam mille passus, & mirabili artificio fornicatam, in qua depingi veteris nouíque testamenti sacras historias, quatuor ecclesiæ doctores & descriptionem orbis scientissimè exhiberi. Cæterùm vt Augustinus Adeodatum sic Gregorius in minori fortuna filium naturalem Iacobum habuit, Vineolæ non procul à Ferraria Marchionem: hic verò vxorem duxit è generosa familia Comitum S. Floræ, ipséque illum nobilem virum sanctæ Romanæ militiæ tam equestris quàm pedestris præfectum in literis ad eum datis appellabat. Extra literas autẽ quoties de illo loquebatur, filium secundum carnem appellabat, & rex Hispaniæ apud quem olim Gregorius fuerat, in gratiam optimi senis ducem Soræ Italici oppidi vocari facilè patiebatur, quia id emerat ab hæredibus Cardinalis Vrbinatis, & honestas opes ei à patre relictas constans fama est. nam præter illa quæ attigimus, Arpinum quoque, id est Marci Tullij Ciceronis patriam ei reliquit. Habebat & fratrẽ nomine proprio, vt antè dixi, cognominéque Boncompagnum. Hunc vetuit initio pontificatus Romam ire, ne id faceret ei significauit, interesse enim monuit ne principis sui fratrem in priuata adhuc fortuna positum Roma

videret, in paterna domo habitabat, ad quam diripiendam cùm audito electionis nuncio plebs Bononiensis accurrisset, à quibusdam ciuibus ne id faceret, persuasa est, qui spoliationem huiusmodi contra bonos mores magnopere damnabant: prohibitam tamen cùm Gregorius rescisset, ęgrè tulit. Ergo, inquit, aulæa tapetésque & domesticum aurum tanti erat, vt iacturam illam resarcire pontifex non possem? Fratris verò filium Cardinalem S. Sixti instituit, itémque Philippum sororis suæ & Angeli Michaëlis Gastauillani nobilis viri filium pari honore affici voluit, ac deinceps amplissimis sacerdotiis augeri. quod eius studium equidem non reprehendo, iustum enim est si pontifices propinquos habeant, imbecilliores fortuna, vt eorum augeant opes, honoríque & dignitati consulant. Subditos suos esse volebat fœlicissimos omnium, qui non imperant sibi: sic enim eos amabat vt parens filios. Hi autem erant ciues Romani, Bononienses, Perusini, Viterbiēses, Veliterni, Tiburtini, Anconitani, Anagnini, Eugubini, Amerini, Maceratenses, Rauennates, Ariminenses, Ceruiani, Ostienses, Spolitini. Hi parebant Gregorio, præter oppida vicinósque vicos penè innumeros, & cis Alpes Comitatum Venuxinum possidebat, id est, Auenionem, Carpentoractem, Vasionem, Cabellionem, oppida, vicósque eis vicinos. Clientes verò beati Petri tres amplectebatur, Duces Ferrariæ, Vrbini, Parmæ & Placentiæ, qui claues Petri gentilitiis insignibus permiscere solent. Memoria autem dignum est, quod tantus vir opiniones Lutheranorum à Ieremia Archiepiscopo Constantinopolitano egregiè refutatas damnatásque vidit, etsi is Oecumenicum se dicit more maiorum,

licet vir pius carere libertate atque impiis seruire cogitur. Nam quòd ius pontificium à peritissimis iurisconsultis corrigi emendaríque iussit, id ne præterire quidem debeo. neque hoc profecto Nicolaum Pontem prudentissimum Venetorum Ducem sibi olim cognitum nouerat. Is enim nonagesimum sextum ætatis annum ingressus erat, ipse octuagesimum quartum. itáque quoties legatum illius Reipubl. videbat, statim percuntabatur ab eo qua valetudine Nicolaus esset? cuius enim vita delectabatur, eius annos assequi optabat, senior tamen vicit tertio mense post obitum Gregorij defunctus magno vterque Italiæ & aliarum gentium luctu, non quòd æquè senes non habeant, sed quòd concursum tot heroicarum virtutum in eodem subiecto reperire difficile sit atque arduum. Memorabilis etiam est Calendarij Romani correctio, tentata quidem à plurimis antecessoribus eius, sed frustra propter difficultates quæ inesse rei videbâtur. Cæterùm recuperato qui latebat Ludouici Lilij astrologi libello, qui demonstrabat certis rationibus id fieri posse, quod optabatur effecit, adhibitis ad eam rem insignibus Mathematicis. Itáque Calendarium Romanum nulli amplius vt olim fuit mutationi obnoxium erit, hæc autem emendatio facta est sexto Cal. Martias millesimo quingētesimo octuagesimo primo: vnde plurimum ad posteros commodi atque vtilitatis manabit: sed de ea pluribus dicere nihil necesse est, extat enim sacrum edictum Gregorij Tusculi datum, quo huiusmodi correctio explicatur, & multi astrologorum libri de ea re compositi, ad quos sicut ad fontes, recurrere curiosos oportet, vt-

que eam laudem quam anni emendatio Gregorio peperit, Paulus tertius obtineret, Hieronymus Fracastorius, cuius in Iulio secundo mentionem feci, persuadere conatus est eo libello quem Homocentricorum siue de stellis ad eum scripsit, vtitur enim his verbis. Quòd si ea quoque te tenebit tum digna tum necessaria cura, quæ Iulium Cæsarem pontif. Max. habuit, reformandi anni & solaris cursus ad vera æquinoxia reducēdi, succurrendíque lapsis ciclis, hinc te nō inuitabunt modò sed apertissimam viam ostendent sidera, quibus cum magna quædam esse tibi cognitio videtur, illa nascenti salutaria fœliciáque adfuere: Romanum, Farnesiúmque familia esse voluere crescentem fortunæ bonis, virtutibus, disciplinísque omnibus ornauere: ac postremò in terris pontificem summum ac Dei vicarium effecere. Denique Gregorius antecessorem, Pium successorem Sixtum habuit, cui viuenti elogium scribere indecorum putamus: sequimur enim Ambrosij Mediolanensis Episcopi sententiam illam: *Nemo penetralia domus de ingressu æstimet*. Cæterùm ô Sixte cui inter sacerdotij maximas curas catholicæ religionis obseruatio aut prima semper, aut sola est hanc historiam pedibus tuis subiicimus, eámque emendari cupimus ab te qui Petri & fidem & sedem tenes, nec verò vllius imperio, nec precibus, nec in alicuius gratiam, nec spe magni alicuius præmij à me scripta est, sed si quod munus aut à sanctitate tua, aut à Christianissimo Rege Francorum accepero, agam vtrisque vestrū gratias quātas potero: sin minus, nō desinā solē aspicere, & quātum in me erit prodesse Reipubl. & pietati Christianæ

pietati. Hactenus quinque libris complexi ſumus pontifices ducentos, nam hic ſextus vitam triginta trium Epiſcoporum vrbis tantúmodo continet vſque ad tempora tua Sixte quinte, qui vtiná iucundá diuturnámque memoriam pontificatus nominíſque tui poſteris relinquas, inuictóque animo, vt facere cœpiſti, retuſis omnium hęreticorum iaculis cauſam Dei immortalis defendere ac tueri pergas: nam ſic eſt apoſtolica ſedes quaſi propoſita atque ædita in altum, vt ab omnibus ventis nequitiæ circumflari, à nullo tamen aut opprimi aut euerti poſſit, erítque pontificatus veluti aqua perennis quæ perpetuò fluit.

NOMINA SVMMORVM PONTIFICVM, NVMERVS ET ORDO

177	*Vrbanus*	III.	*ibidem*
178	*Gregorius*	VIII.	*fol.210.*
179	*Clemens*	III.	*ibidem*
180	*Cæleſtinus*	III.	*fol. 210.verſ.*
181	*Innocentius*	III.	*fol.213.*
182	*Honorius*	III.	*fol. 215.*
183	*Gregorius*	IX.	*fol. 217.*
184	*Cæleſtinus*	IIII.	*fol. 218. verſ.*
185	*Innocentius*	IIII.	*fol. 219.*
186	*Alexander*	IIII.	*fol. 220. verſ.*
187	*Vrbanus*	IIII.	*fol.222.*
188	*Clemens*	IIII.	*fol. 246.*
189	*Gregorius*	X.	*fol. 248.*
190	*Innocentius*	V.	*ibidem*
191	*Adrianus*	V.	*fol.250.*
192	*Ioannes*	XXI. *vulgò* XXII.	*fol.251.*
193	*Nicolaus*	III.	*fol.252.*
194	*Martinus*	II. *vulgò* IIII.	*fol.253.verſ.*
195	*Honorius*	IIII.	*fol.257.*
196	*Nicolaus*	IIII.	*fol. 258.*
197	*Cæleſtinus*	V.	*fol.258.verſ.*
198	*Bonifacius*	VIII.	*fol. 262.*
199	*Benedictus*	XI.	*fol. 266. verſ.*
200	*Clemens*	V.	*fol.272.*
201	*Ioannes*	XXII. *vulgò* XXIII.	*fol.278.*
202	*Benedictus*	XII.	*fol. 285.*
203	*Clemens*	VI.	*fol. 287. verſ.*
204	*Innocentius*	VI.	*fol. 292.verſ.*
205	*Vrbanus*	V.	*fol.295.verſ.*
206	*Gregorius*	XI.	*fol. 302. verſ.*

INDEX

INDEX RERVM OBSERVATIONE DIGNIORVM, QVÆ IN HIS SEX LIBRIS CONTINENTVR, CVIUS NVmerus folium, litera paginam demonstrat.

A

Nnnn

B

D

G

Heliogabali

I

M

R

S

Sergius

Z

FINIS.

ERRATA.

Folio 4. Galla pro Galba.
68. angustum pro augustum.
76. fecissent pro affecissent.
103. vers. constaret pro constat.
105. vers. Gordianus pater eius vir clarissimus dicitur fuisse, proaui mentio nulla.
[illegible]. Marcus Aurelius pro Magnus Aurelius.
12[illegible]. fuerítque pro fecerítque.
153. hic interesse pro hoc interesse.
156. desertissimi Augusti pro disertissimi.
164. Cæsari pro Cæsaris.
166. historici pro historia.
ibid. crudelissimum pro eruditissimum.
174. locum non esse deest præpositio ex Iurisconsultorum. Peganiensis pro Peganiensis.
176. Dauidis sententiam, omissa sunt hæc verba, misericordia domini plena est terra.
179. auferre pro offerre.
184. ab eo appellatum pro ab eis.
185. in Tuscia Sauonæ lege Saonæ.
210. vers. constitutionem pro constitutiones.
212 sibi pro soli.
222. vers. sua pro suo.
248. Comitem Absurgensem pro Aspurgensem.
276. Onix frattem pro frater.
322. quod genus, pro verò.
374. enim, detrahendum est.
386. Traiecti, pro Hayæ iuxta Traiectum vrbem.
386. Erasmus ipse pro Erasmus & ipse.
ibidem Florentio eum pro enim.
387. stipendiarios pro stapedarios.
388 qui cum, pro cui cum.
416. religionis dissidentes pro religione.
418. loquentissimus pro eloquentissimus.
Erratum etiam est in numeris, vt folio. 251. Ioannes 20. vulgò 21. pro Ioannes 21. vulgò 22.
278. Ioannes 21. vulgò 22. pro Ioannes 22. vulgò 23.
338. vers. Ioannes 22. vulgò 23. pro Ioannes 23. vulgò 24.

[illegible] vendit anti escar [illegible] 40 p. 2 [illegible]

[illegible] valent 26. p 2